

༢༠༢༤ གླིའི་འདོན་ཐེངས་བརྒྱ་གཅིག་པ།

བོད་ཀྱི་མིང་བྱས་ཉམས་ཞིབ་དྲུས་དེབ།
TIBET POLICY JOURNAL

བོད་ཀྱི་ཕྱི་ལུགས་ལྟུང་ལྟུང་ལྟུང་།

TIBET POLICY INSTITUTE

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་བྱས་དེབ།
TIBET POLICY JOURNAL

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་ནས་ཙོ་མ་སྒྲིག་བྱས།

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་དུས་དེབ།

༢༠༡༩ ལོ། སྤྱི་ལོ་འདོན་ཐངས་བརྩ་གཅིག་པ། བོད་ཡིག་པར་མ།

སློབ་སྟོན་པ།

འགན་འཛིན། བ་རི་ཁྲ་བ་ཆེ་རིང་།

འགན་འཛིན་གཞིན་པ། རིམ་ལྔ་བསྟན་པ་རྒྱལ་མཆན།

ཚོམ་སྤྲིག་པ།

འབྲུམ་རམས་པ་སློ་བཟང་ཐབས་མཁས།

གཙོ་གཉེར་ལས་ཁུངས།

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་།

དེབ་གཟུགས་རྩས་འགོད་པ་དང་པར་འདེབས།

ས་རྒྱ་བོད་ཀྱི་དཔེ་སྟར་ཁང་།

དུས་དེབ་ཀྱི་རྒྱལ་སྤྱིའི་ཨང་རྟགས།

ISSN-977-2394-2983

ཚོམ་བསྟེན་སློག་འཕྲིན།

tibeditor@tibetpolicy.net

དུས་དེབ་ཀྱི་པར་དབང་ཆ་ཆང་བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་ལ་ཡོད།

ཚུམ་སྒྲིག་པའི་གཏམ།

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་ནས་ལོ་ལྷར་“བོད་ཀྱི་ན་གཞོན་ཉམས་ཞིབ་པའི་
ཆོག་པ་འདྲུ”ཞིག་གོ་སྒྲིག་ཁུ་བཞིན་པ་ལྟར། ཕྱི་ལོ་ ༢༠༡༤ ལོའི་ཟླ་ ༡༡ པའི་ཆེས་
༤ རམ་ ༡༡ བར་ཉིན་གསུམ་རིང་ལྷར་ཏ་དབུས་བོད་ཀྱི་ཆེས་མཐོའི་གཙུག་ལག་སློབ་
གཉེར་ཁང་དུ་“བོད་ཀྱི་ན་གཞོན་ཉམས་ཞིབ་པའི་ཆོག་པ་འདྲུ་ཐེངས་བཅུ་པ་”དེ་གོ་སྒྲིག་
ཁུ། ཆོག་པ་འདྲུའི་སྟེང་བཙན་བྱོལ་བོད་མིའི་སྤྱི་ཆོག་པ་ཁོད་ཀྱི་སློབ་དཔོན་ཆེན་མོ་དང་
འབྲུམ་རམས་པ། འབྲུམ་རམས་པའི་སློབ་གཉེར་པ་དང་ཆོག་པ་སྒྲེར་སོ་སོའི་ཉམས་ཞིབ་
པ་མང་པོ་ཆེད་ཐེབས་ཀྱིས་རང་རང་གི་ཞིབ་འཇུག་དང་འབྲེལ་བའི་བརྗོད་གཞི་འདྲ་མིན་
ཐོག་དབྱེད་ཚུམ་སྒྲིག་སྒྲོན་གནང་།

དེ་ཡང་དང་རབས་བོད་མིའི་འཆོ་གནས་དང་འབྲེལ་བའི་སྐོར་དང་ཉེ་རབས་ལོ་
རྒྱུས་སྟེང་གི་གལ་ཆའི་མི་སྣའི་བྱང་བ་དང་། བོད་ཀྱི་ཚུམ་རིག་དང་སློག་བརྟན་བཟོ་སྐྱོན།
བོད་ཡིག་གསར་འོག་གས་ཆགས་པར་གྱི་བྱང་བ། བོད་དང་རྒྱལ་ཁབ་གཞན་དབར་
ཆོས་སྲིད་ཀྱི་འབྲེལ་བ་གང་བྱང་། གང་བརྟན་གྱི་བཀའ་བསྟུ་རིམ་བྱང་བསྐྱར་ཞིབ་དང་
འཕགས་བོད་ཀྱི་མཁས་པའི་གསུང་ལ་དབྱེད་ཞིབ། བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆགས་རྙིང་
གས་ལས་གནད་དོན་གྱི་བྲག་པར་བསྐྱར་ཞིབ་སོགས་བརྗོད་གཞི་སྤྱ་མང་ཐོག་མཁས་
པ་དང་ཉམས་ཞིབ་པ་དག་གིས་ལུང་རིགས་ཀྱིས་དབྱེད་པ་འཕྲིལ་བྱིན་གནང་བའི་སྟེང་
གསུང་བཤད་དང་བློ་བཟིམ་ལན་སྤྱག་པོར་གནང་སྟེ་བཟོ་སྐྱོང་ཆོག་པ་འདྲུ་དེ་བཞིན་དོན་
སྟོང་ལྡན་པའི་ངང་ལེགས་བྱུང་བྱང་།

བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་ནས་ཚོགས་འདུར་བྱང་བའི་དབྱེད་ཚོམ་རྣམས་
 ལོ་རེའི་དུས་དེབ་པར་སྐྱེན་བྱེད་ཐུས་ལྟར། ཐེངས་འདིར་འགྱོར་བའི་དབྱེད་ཚོམ་ཁག་ལྷ་
 དག་བསྐྱར་བཅོས་དང་། དོགས་པ་ཡོད་རིགས་རྣམས་ཉམས་ཞིབ་པ་སོ་སོར་བསྐྱར་ཏེ་
 བསྐྱར་བཅོས་གཙང་བཅོ་དགོས་སྒྲུལ་ལྷུས་དོན་ལྟར་ཐ་མའི་ལྷ་དག་གྲུབ་མཆའས་དུས་
 དེབ་ཏུ་བསྒྲིགས་པ་ཡིན། སྤྱིར་ད་རེས་བྱང་བའི་ཉམས་ཞིབ་ཀྱི་ཚོམ་ཡིག་རྣམས་བརྗོད་
 བྱ་རྗེད་བྱེད་གང་ཐད་ནས་ཆད་མཐོར་སོན་པ་རྒྱང་ཡིན་ཡང་། ཚོམ་སྒྲིག་བྱེད་སྐབས་ཐོག་
 མའི་འཆར་གཞི་ལས་བརྒལ་ཏེ་དུས་དེབ་ཀྱི་ཤོག་གངས་ཏ་ཅང་མང་སོ་ཆགས་སྟབས།
 དབྱེད་ཚོམ་བཅུ་གཉིས་བདམས་ཏེ་དུས་དེབ་པར་སྐྱེན་ལྷ་རྒྱ་དང་། དབྱེད་ཚོམ་ཆ་ཆང་
 འཁོད་པའི་དེབ་གཟུགས་གཅིག་ཚོམ་སྒྲིག་གིས་བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་གི་
 བ་རྒྱའི་ཐོག་ལྷ་སྒྲོག་དང་པབ་ལེན་བྱ་ཐུབ་པ་བཅོ་རྒྱ་ཐག་གཙོད་བྱང་།

དབྱེད་ཚོམ་བཅུ་གཉིས་དུས་དེབ་ཏུ་འགོད་དགོས་དོན་ནི། བར་དོན་དང་དུས་ཆོད་
 ཀྱི་ཆ་ནས་བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་གི་དུས་དེབ་ཀྱི་ཁ་ཕྱོགས་ལ་ཉེ་བ་དང་།
 འབྲམ་རམས་པའི་སློབ་གཉེར་གནང་བཞིན་པ་རྣམས་ཀྱི་སློབ་གཉེར་དང་འབྲེལ་བའི་
 དགོས་མཁོར་དམིགས་པ། སྤྱོད་ཅིས་འཆར་གཞི་ལས་བརྒལ་བ་བཅས་ལ་བརྟེན་ནས་
 དེ་ལྟར་གཏན་འཁེལ་བྱེད་དགོས་བྱུང་།

དབྱེད་ཚོམ་རྣམས་ཚོམ་སྒྲིག་སྐབས་བརྗོད་དག་སོགས་སྤྱིའི་འགྲོ་སྐྱབས་གཅིགས་
 བརྒྱུད་དང་ཆོག་སྦྱར་སོར་བཞག་ལུང་འདྲེན་དང་ཞབས་མཆན་རྣམས་ཉམས་ཞིབ་པ་སོ་
 སོའི་འགོད་སྐྱབས་ཅུང་མི་འབྲ་བར་ཡོད་པ་རྣམས་ཐོག་མར་ཚོམ་པ་སོ་དང་། དེ་ནས་དེབ་
 ཀྱི་མཆན་བྱང་། དཔེ་སྐྱེན་ཁང་། ལོ་དུས། ཤོག་ངོས་བཅས་རིམ་པར་བཀོད་དེ་གཅིག་
 གྱུར་ཡོང་ཐབས་བྱས་ཡོད།

ཚུམ་སྒྲིག་དང་ཁྱེད་གི་བརྒྱུད་རིམ་ཁྱོད་ཚུམ་བ་པོ་མང་པོ་ཞིག་ལ་ཡང་ཡང་
འབྲེལ་བ་ཞུས་ཏེ་བསྐྱར་བཅོས་ཡང་བཅོས་གང་དགོས་དོ་བདག་ཉམས་ཞིབ་བར་བཀའ་
འདྲི་དགོངས་སྒྲོར་ཞུས་ཏེ་ཐ་མའི་གཏན་འབེབས་བྱས་པ་ལས་ཚུམ་སྒྲིག་བས་བཟོ་བཅོས་
གང་ཡང་ཞུས་མེད་ཅིང་། སྐབས་དོན་ལ་ལ་ཞིག་ཚུམ་བ་པོ་དེ་དམིགས་བསལ་དགོངས་
དོན་ལྟར་རང་སོར་བཞག་ཡོད། ཚུམ་སྒྲིག་དང་ཁྱེད་གི་མ་འདང་ས་མང་པོ་ཞིག་ཡོད་
ངེས་ན། ཁྱོད་འཁྱུལ་ཡོ་བསྐང་གི་དགོངས་ཚུལ་གང་ཡོད་ཡིག་ཐོག་ནས་གནང་སྐྱོང་
ཡོང་བར་ཞུ།

ཚུམ་སྒྲིག་བས། ཕྱི་ལོ་ ༢༠༢༥ ཟླ་ ༢ ཚེས་ ༢༤ ཉིན་ལ།

དཀར་ཆག

ཁྱེན་གཤམ་ཐོད་ལ་འཛིན་པའི་སྲིད་བྱས་ལས་ཐོད་རང་སྐྱོང་ལྗོངས་ཟེར་བའི་ས་བབ་
ལེན་ཏུ་མཐོ་བའི་སྤྱི་ཁམས་གནས་སྤྱིའི་མང་གཞི་ཐབས་རྒྱས་བསམ་སྒོ་དང་དགོས་པ་
ལ་དབྱུང་བ། 1

འབྲམ་རམས་པ་གྲེ་གཞོང་ཆེ་དབང་རྟོ་རྩེ་དང་། མོ་བཟང་བཟ་ལེས།

ལ་རྒྱལ་བ་སྐྱེ་བྱེད་བཅུ་གསུམ་པའི་བཀའ་ལོག་རྟན་རྟེ་མཆོག་ལ་ཕུལ་མཁན་སུ་ཡིན་
ནས། 45

-རྟུ་བསྟན་འཛིན་ནས་རྒྱལ།

སྤྱི་ལོ་ (༡༩༥༠-༡༩༥༡) བར་ཐོད་མི་དག་ལ་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱེད་བྱས་པའི་
སྐོར་སྐྱེད་བ། 69

མ་ལུང་རྩ་མོ་སྐྱབས།

རུ་བཤད་དོན་རྒྱུན་ལས་འཛོམས་ཏེ་སྤྱི་བཤད་སྤྱོད་དབང་ཕྱག་རྒྱལ་པོས་བལ་ཡུལ་གྱི་
མོན་ཆེན་འཇང་སྤྱ་ཐུར་ལ་དམག་རིགས་ཞུས་པའི་སྐོར་སྐྱེད་བ། 85

སྤྱ་ཏ། འཇམ་དབྱངས་དོན་བྱལ།

བཅན་བྱོལ་ཐོད་མིའི་སྤྱི་ཆོགས་ཀྱི་གསར་ལོག་ཁག་གི་ཐོག་མའི་བྱང་རིམ་ལ་དབྱུང་
བ། 113

འབྲམ་རམས་པའི་སྐོར་མ། ཐོད་ཟེར་སྤྱིད།

པ་རྩ་ཆེ་བརྟན་རོ་སྤྱོད་དང་སྐབས་དེའི་ཐོད་ཀྱི་ཚུལ་རིག་གི་གནས་བབ་སྐོར་ལ་རགས་
ཅམ་དབྱུང་བ། 127

འབྲམ་རམས་པའི་སྐོར་མ། བསྟན་འཛིན་དར་ལྗན། (ནགས་ལོད་ཚོ་ག)

༡༡། །བོད་ཀྱི་ཆེས་ཐོག་མའི་བཙུག་རིང་མོ་(Novel)ཟེ་ལྟར་གསར་གཏོད་
མཛད་པ་དང་དེས་བསྟན་པའི་བོད་ཀྱི་ཐབ་རྒྱས་ཆོས་སྲིད་ཀྱི་ནང་དོན་ལ་དབྱེད་པ་སྤར་
མེད་རིགས་པའི་དོ་ལལ། 149

འབྲས་རམས་པ་མོག་རྫོང་བཀའ་ཤིས་རྒྱལ་པོ།

ཡེ་ཤུ་ཆོས་སྤེལ་པ་ཞིག་གིས་བོད་ཡིག་ཐོག་བརྩམས་པའི་སྟོང་ཉིད་ཀྱི་ལྟ་བའི་དགག་
ཡིག་ཐོག་མ། 167

རྩ་སྤྲོད་བཞུགས་པའི་ཆེན་མོ།

ཏུན་ཏོང་ཡིག་རྩིང་ཁོད་ཀྱི་ཞང་ཞུང་། 191

དགེ་བཤེས་ཁྱིམ་གྱི་ལུང་ལྷན་པ།

གསར་ཉིད་བྱུང་བའི་དབང་བཞེད་ཀྱི་མ་ཕྱེད་སྟོང་། 213

ལ་སྟོང་ལོར་བྱ།

བོད་རྒྱལ་གནས་ཀྱི་ཁྱིམ་བདུན་གྱིས་བཞེངས་པའི་གསལ་ཁང་བདུན་གྱི་སྐོར་རགས་ཙམ་
སྐྱེད་བ། 231

ཚུལ་ཁྱིམས་རབ་བརྟན།

སྟོ་བའི་བྲག་ཕུག་དང་དོ་བཞོས་ཀྱི་སྐོར་སྐྱེད་བ། 247

རག་དབང་བཞུགས་པའི་ཆེན་མོ། (ལྟ་རྒྱུ་ལྟ།)

རྒྱ་ནག་གིས་བོད་ལ་འཛིན་པའི་སྲིད་བྱུས་ལས་བོད་རང་སྲོལ་རྒྱུང་མེར་བཞི་
ས་བབ་ཤིན་ཏུ་མཐོ་བའི་སྐྱེ་ཁམས་གནས་སྤྱིའི་མང་གཞི་ཐབས་རྒྱས་བསམ་
སློབ་དང་དགོས་པ་ལ་དབྱུང་བ།

ཕྱི་ལོ་ ༢༠༡༤ ནས་ ༢༠༢༥ བར་ནག་ཆུང་ཇོང་ཁག་གསུམ་ནས་སྐྱོ་ཁའི་སྲིན་བྱ་རི་ཏུ་གཞི་རྒྱ་ཆེ་བའི་སྐྱེ་ཁམས་
གནས་སྤྱི་བཞི་རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་སྲིད་བྱུས་ལ་དབྱེ་ཞིབ་བགྲིས་པའི་དབྱུང་ཚུལ།

འབྲམ་རམས་པ་བྱེ་གཞོང་ཆེ་དབང་དོ་རྩེ་དང་། རྫོང་བཟང་བཟ་གིས།

ནང་དོན་གནད་བསྟུས། ཉམས་ཞིབ་དབྱུང་ཚུལ་འདི་ནི་འདས་པའི་ལོ་ཤས་ནང་བོད་རང་
སྲོལ་རྒྱུང་མེར་བཞི་ཏང་ཟུང་(党委)ཀྱིས་ས་བབ་ཤིན་ཏུ་མཐོ་བའི་སྐྱེ་ཁམས་གནས་སྤྱི་
ཞེས་པའི་ལས་གཞི་གཏན་འབེབས་ཀྱིས་ད་ལྟའི་བར། ནག་ཆུང་ཇོང་ཁག་གསུམ་གྱི་བོད་
མི་ཁྱིན་ ༣༠,༣༤༥ ལྷག་སྐྱོ་ཁའི་གོང་དཀར་ཇོང་གི་སྲིན་བྱ་རི་ལ་གནས་སྤྱི་བཞི་
པ་དང་། ད་ཐེངས་དབྱུང་ཚུལ་འདིས་ས་མཐོ་སྐྱེ་ཁམས་གནས་སྤྱིའི་ལས་གཞི་འདིའི་སྲིད་
བྱུས་གང་ཡིན་ངོས་འཛིན་དང་། ཐོག་མཐའ་བར་གསུམ་དུ་འབྲུད་པའི་དཀའ་ངལ་ཁག་ལ་
དབྱེ་ཞིབ། དེ་ལ་བརྟེན་ནས་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་ཆབ་དངལ་རིག་གསུམ་ལ་འགྲུགས་
ཕྱིན་གང་སྤྱོད་སྐོར་ལོ་རྒྱུས་དང་སྲིད་བྱུས་རྒྱུང་འབྲེལ་རིག་པའི་ཐབས་ལམ་སྤྱད་པའི་སྲིད་
བྱུས་དབྱེ་ཞིབ་ཅིག་ཡིན། ཞིབ་འཇུག་གི་བྱུང་དོན་བདེན་པའི་ཅེ་ལ་བརྒྱུད་སྤྱད་གཞུང་དང་
གཞུང་འབྲེལ་མིན་པའི་ཚོགས་སྡེའི་སྒྲུབ་ཐོང་དང་། བོད་གནས་གསར་འགྱུར། བོད་སྤྱི་ནང་
གཉིས་ཀྱི་ས་གནས་ཀྱི་གནས་ཚུལ་མཐོ་སྤྱོད་བཅས་གཙོ་བོར་བརྒྱུད་ནས་བྲིས་ཡོད། དེའི་
དམིགས་ཡུལ་གཙོ་བོ་ནི་རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་ས་མཐོའི་སྐྱེ་ཁམས་གནས་སྤྱིའི་སྲིད་བྱུས་འདི་
མི་སེར་སྤེལ་ཡུལ་ལམ་ལུགས་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་དང་། རྒྱ་གཞུང་གིས་བོད་ལ་འཛིན་པའི་སྐྱེ་
ཁམས་སྲིད་བྱུས་དེ་ཙམ་འཁྲུལ་གྱི་ཁ་སྤྱོད་སྤྱི་ཕྱིན་པ། བོད་ཀྱི་འཕྲོག་པའི་ལོ་རྒྱུས་དང་
འབྲུང་འགྱུར་བོད་ཀྱི་ངོ་བོ་ཅུ་བརྒྱགས་གཏོང་བའི་ཐབས་བརྒྱུས་སྤྱོད་གི་སྲིད་བྱུས་པོ་

པ་ཞིག་ཡིན་པར་ར་སྤྲོད་དང་། མ་འོངས་ལམ་ནོར་ལྷོག་ཤེས་ཀྱི་གཉིས་པན་སྤྲོད་བྱས་
ལག་བསྟར་ཡོང་ཆེད་དམིགས་ནས་བྲིས་པའི་ཚུམ་ཡིག་ཅིག་ཡིན།

གནད་ཆོག་ བོད་མི། བོད་རང་སྤྱོད་ལྗོངས། སྤྱི་ཁམས་གནས་སྤོ། རྒྱ་ནག་མི་དམངས་
སྤྱི་མཐུན་རྒྱལ་ཁབ། སྤྲོད་བྱས། སྤོན་བྱ་རེ། བཀ་ཆུ་ཁོང་ཁྲིར།

སྤོན་དུ་སྤྱོད་པའི་གཏམ།

རྒྱ་ནག་གཞུང་གིས་བོད་ཡུལ་བཅན་བཟུང་བྱས་ཏེ་ལོ་ངོ་བྲལ་ཅུ་རེ་ལྷ་འཁོར་
ཞིང་། དེ་འབྲེལ་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་སྤྱོད་གར་ལྡན་པའི་དུས་ཆོགས་འདིར། གཞིས་བྲེས་གཉིས་
སུ་དུས་ཆོགས་འདིར་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་རྒྱབ་ལྗོངས་དང་། གཞོན་ཤྱགས་མི་འབྲེལ་བའི་གནས་
བབ་འོག་ནས་བྱེ་ལོ་ ༡༩༥༩ ཞེས་པའི་དུས་འདིར་སྤྱིར་ཡང་ཕྱོགས་གཉིས་ཀྱིས་དགའ་
སྤྱོད་གཉིས་ཀྱི་རྣམ་པའི་འོག་བྲན་གསོ་བྱེད་བཞིན་མཆིས། དེ་ཡང་བོད་ཀྱི་ནང་རྒྱ་ནག་
གཞུང་གི་གཞོན་ཤྱགས་ཀྱིས་བོད་མི་ཚོར་བོད་ཡུལ་བྲན་གཡོག་རིང་ལུགས་^[1]ཀྱི་ལག་
ནས་བཅིངས་སྒོལ་སྤོང་སྤྱོད་ལོ་ངོ་བྲལ་ཅུ་རེ་ལྷ་འཁོར་བའི་དུས་ཞེས་དགའ་སྤོན་ཀྱི་དུས་
བྲན་དུ་སྤྱོད་ཅིས་བྱས་པ་དང་། བྱེ་རྒྱལ་ཁབ་ཏུ་གནས་པའི་བོད་མི་ཚོས་སྤྲོད་དབང་སྤྱོད་
འཛིན་པ་མཐོ་ཅི་ཏུང་གི་མཆོབ་སྤོན་འོག་རྒྱ་ནག་མི་དམངས་བཅིངས་འཁྲོལ་དམག་ཟེར་
བས་བོད་ཡུལ་བཅན་འཇུག་བྱས་པའི་དུས་དང་། དེར་གྲོལ་མཁན་ཀྱི་བོད་རིགས་སྤོན་ཆེ་
རྣམས་ལ་གཏུང་མེས་མཉམ་སྤྲོད་ཀྱིས་ང་ཚོས་གསུམ་བཅུའི་དུས་བྲན་ལོ་ལྟར་སྤྱོད་
བཅི་བྱེད་བཞིན་ཡོད། བྱེ་ལོ་ ༡༩༥༩ ལོ་ནས་ད་ལྟའི་བར་བོད་བྱེ་ནང་གཉིས་སུ་བོད་
རང་དབང་དང་རང་བཅན་བཅས་སྤྱིར་གསོ་ཡོང་ཆེད་ཀྱི་རྣམ་པ་མི་འབྲེལ་བའི་ཐོག་ནས་རྒྱ་
ནག་གཞུང་ལ་ཞི་བའི་ངོ་རྒྱུ་ཀྱི་ལས་འགུལ་འབྲེལ་མིན་སྤོང་བཞིན་ཡོད།

1. བཀས་བཀོད་རྒྱན་འཛིན་རིང་ལུགས་ (封建主义) ཞེས་རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་ཡིག་ཆ་རྙིང་པའི་ནང་གསལ།

དེ་བཞིན་རྒྱ་ནག་གི་དམངས་སྤྱི་མཐུན་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱིས་རྟག་ཏུ་བོད་པར་དོགས་ཐོན་
 ཡོད་པའི་ཐོག་ བོད་ཀྱི་བདག་དབང་ཡོད་ཆད་སྤངས་འཛིན་དང་ཆོད་འཛིན་བྱ་བྱིར་བོད་
 མི་རྒྱལ་སྤེལ་དང་རབས་ཅན་གྱི་སྤྱི་ཚོགས་རིང་ལུགས་ཀྱི་ཁྱད་ཆོས་ལྷན་པའི་མི་རིགས་ཤིག་
 ཏུ་སྒྱུར་ཐབས་སུ། བོད་ནང་གཞུང་དབུལ་འབོར་ཆེན་བཏང་ནས་ལས་གཞི་འདྲ་མིན་ལ་
 འཛིགས་ཉམས་ཅན་གྱི་མིང་ཆིག་འདྲ་མིན་བཀོལ་ཉེ་སྤྱིད་བྱས་དེས་ཅན་གྱི་བསམ་སྒྲུབ་
 འོག་ལས་འབྲལ་སྤེལ་བཞིན་ཡོད་པ་ནི། སྤྱི་ཁམས་གནས་སྡོད་དང་། དབུལ་ཐར་འགག་
 སྒྲོལ།^[2] བོད་བརྒྱུད་ནང་བསྟན་ཀྱང་གོ་ཅན་ཏུ་བསྒྱུར་བ་(བོད་བརྒྱུད་ནང་བསྟན་རྒྱ་ནག་ཅན་ཏུ་
 བསྒྱུར་བ། 藏传佛教中国化)ལ་སོགས་པའི་ལས་གཞི་འདྲ་མིན་འོག་བོད་ཀྱི་ངོ་བོ་དང་ཁོར་
 ཡུག་དག་རིམ་བས་རྩ་མེད་བཟོ་ཐབས་སྤྱི་ཚོགས་སྤྱིད་བཞིན་ཡོད། མ་ཟད་ལས་གཞི་
 འདི་དག་ལ་ཁ་གཡར་ནས་བོད་ཀྱི་ས་གནས་ཐོན་ཁུངས་སྤྱི་གཞི་འདོན་གྱིས་རྒྱ་ནག་གི་
 དམངས་སྤྱི་མཐུན་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་ཁེ་ཕན་གཙོ་བོར་དམིགས་པའི་སྤྱིད་བྱས་རབས་དང་
 རིམ་བུ་སྤེལ་བཞིན་ཡོད།

དེ་བཞིན་འཕྲོ་བ་མའི་ཐོབ་ཐང་ལྟ་ཞིབ་ཁང་གིས་བྱི་ལོ་ ༢༠༡༩ ལོའི་ཁྲི་བ་ལྔ་པའི་
 རང་“མང་ཚོགས་ལ་བསམ་སྒྲུབ་བསྐྱར་བཅོས་གཏོང་བའི་ཤེས་ཡོན་སྤྱད་པ་དང་། རྒྱ་ནག་
 གཞུང་གིས་བོད་མི་གྲོང་གསེབ་པ་རྒྱལ་སྤེལ་བཅོན་ཤིང་གིས་གནས་སྡོད་བཅུག་པ།”ཞེས་
 པའི་སྟན་ཐོ་ཞིག་བཏོན་པ་དང་། འདིའི་ནང་གསལ་བར་གཞིགས་ན། བྱི་ལོ་ ༢༠༠༠ ལས་
 ད་ལྟའི་བར་བོད་ཡུལ་ཆོལ་ཁ་གསུམ་གྱི་ནང་བོད་མི་ཁྲི་ ༩,༥༣༠,༩༥༤^[3] ཅུ་ལ་
 བཅོན་ཤིང་གིས་གནས་སྡོད་དང་། ཁྲིམ་གཞིས་ཁང་པ་གསར་རྒྱག་བཅས་བྱིད་ཏུ་བཅུག་
ཡོད་པ་དང་། དམིགས་བཀར་གྱི་བོད་རང་སྤྱོད་སྤྱོད་སྤེལ་ཐེར་བའི་ས་ཐོག་ཏུ་བོད་མི་ཁྲི་

2. རྒྱ་ནག་དམར་ཤོག་གི་ཚོགས་ཆེན་བཙོ་བརྒྱུད་པའི་ཡིག་ཆའི་ནང་གི་སྤྱིད་བྱས་ཤིལ་བསྒྲགས་ཀྱི་འབོད་ཆིག་ཅིག་སྟེ། རྒྱ་
 ཡིག་ “脱贫攻坚” ཞེས་པ་ཐད་སྒྱུར་བྱས་པ་ཡིན།
 3. Human Right Watch, “Educate the Masses to Change Their Minds” China’s
 Forced Relocation of Rural Tibetans, USA, 2024, P. 72-74

༡,༡༡༠,༠༠༩^[4] ལས་གཞི་འདིའི་ཁོངས་སུ་ཚུད་པ་དང་། སྤྱི་ཁམས་གནས་སྤོང་བའི་
 མི་འཁོར་ཡང་ ༡༩༡,༡༣༥^[5] ཅམ་ད་བར་བྱུང་ཡོད། དེ་འབྲེལ་གཞི་རྒྱ་ཆེ་བའི་ལས་གཞི་
 ཡིས་བོད་མིའི་གཤམ་རྩས་གསལ་ལ་ཐེམ་པའི་སྒོལ་རྒྱུ་གི་རིག་གཞུང་དང་། བསམ་
 སློའི་འབྲེལ་སོ་བཅས་ལ་ཤུགས་རྒྱུ་ཆེན་ཆོ་ཐོ་ཐེབས་ཡོད་པ་ནི་ད་ལྟོ་བོད་ནང་གི་བོད་མི་
 དང་སྤང་མོལ་བྱུང་བ་ལས་ཤེས་བྱུང་།

སྐབས་དོན་དཔྱད་ཚུལ་ནི་ད་ལྟོ་བོད་རང་སྤྱོད་ལྗོངས་ཐེར་བའི་ནང་ནག་ཚུའི་རྫོང་
 ཁག་གསུམ་གྱི་བོད་མི་ ༣༠,༣༩༩ ཅམ་སྤྱོད་ཁོང་ཁྲེང་གོང་དཀར་རྫོང་གི་སྤོན་བྱ་
 རིར་གནས་སྤོང་བ་ལས། ས་བབ་མཐོ་བའི་སྤྱི་ཁམས་གནས་སྤོང་ལས་གཞིའི་རོས་
 འཛོན་དང་ཐོག་མཐའ་བར་གསུམ་གྱི་བཀོད་སྤྱིག་ལ་དབྱེ་ཞིབ་དང་། དེ་ལ་བརྟེན་ནས་བོད་
 མིའི་སྤྱི་ཚོགས་དང་། རིག་གཞུང་གཉིས་ལ་ཤུགས་རྒྱུ་གང་ཕྱིན་སྟོར། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༡
 ལས་ད་ལྟོ་བར་གྱི་བོད་གནས་གསར་ཁང་ཁག་གི་གསར་འགྱུར་གཙོ་བོར་བཟུང་ནས་
 དབྱེ་ཞིབ་དང་། གནད་དོན་འདི་དང་འབྲེལ་བའི་རྒྱལ་སྤྱིའི་འགྲོ་བ་མིའི་ཐོབ་ཐང་ལྟ་ཞིབ་
 ཁག་གི་སྟུན་ཐོ། གཞན་གཞུང་འབྲེལ་མ་ཡིན་པའི་སྟུན་ཐོ་ཁག་དང་། བོད་ནས་གསར་དུ་
 འཁྱོར་བའི་ནག་ཚུ་བ་དང་། དེ་དང་འབྲེལ་བའི་མི་སྣར་བཅར་འདྲི་ལས་བྱུང་བའི་ཚོགས་
 དག་གཙོ་བོར་བཟུང་ནས་སྐབས་དོན་གྱི་གནས་ཚུལ་དང་། འཕྲོ་འགྱུར་ལ་དབྱེ་ཞིབ་གིས་
 ཐེས་པའི་སྤྱི་དབྱུས་ཉམས་ཞིབ་གི་ཞིབ་འཇུག་གི་སྟུན་ཐོ་ཞིག་ཡིན།

4. “Educate The Masses to Change Their Minds” China’s Forced Relocation of Rural Tibetans, P. 72-74
 5. “Educate The Masses to Change Their Minds” China’s Forced Relocation of Rural Tibetans, P. 72-74

༡ གནས་ཚུལ་སྤྱི་བཤད་དང་། བར་སྐྱོང་སྤྱིན་བྱ་རི་དང་ནག་ཚུལ་ས་ཁམས་ལོ་ རྒྱུས། (Geo-History)

༡། བོད་གནས་གསར་འགྱུར་བརྒྱད་ལམ་ཁག་ཏུ་ད་ལྟོ་བྱེ་ཐང་གི་ནམ་པ་ཡིན་པ་
དང་། སྤར་བདེ་མཆོག་གི་གནས་སུ་གྲགས་པའི་བར་སྐྱོང་སྤྱིན་བྱ་རི་ལ་རྒྱ་ནག་གཞུང་
གིས་བཀོད་སྤྱིག་འོག་ནག་ཚུལ་ས་བོད་རིགས་འབྲོག་སྡེ་མང་པོ་ཚུད་པའི་གཞི་རྒྱ་ཆེ་
བའི་གནས་སྤྱིའི་ལས་གཞི་ཞིག་སྤེལ་འདུག ལས་གཞི་འདིའི་མིང་ལའང་“བོད་རང་སྐྱོང་
ལྗོངས་ས་བབ་ཤིན་ཏུ་མཐོ་བའི་སྤྱི་ཁམས་གནས་སྤྱི་”ཞེས་བྲིལ་བསྒྲགས་ལུགས་ཆེན་བྱེད་
པ་དང་། ལས་གཞི་འདི་ནི་བོད་ནང་གནས་སྤྱིའི་ལས་གཞིའི་དམིགས་ཆ་དང་། གཞན་
ལ་དཔེ་སྟོན་གྱི་ཆ་དེས་ཅན་བཟུང་བའི་རྒྱ་གཞུང་གི་གཞི་རྒྱ་ཆེ་བའི་བཀོད་སྤྱིག་
ནན་པོ་བྱས་པའི་ལས་གཞི་ཞིག་རེད་འདུག

དེ་ཡང་སྤྱིན་བྱ་རི་ནི་ཕྱི་ལོ་ ༢༠༡༩ ལོར་བོད་རང་སྐྱོང་ལྗོངས་ཟེར་བའི་ཉང་ཁུང་
(དམར་ཤོག་གི)གྱི་ཆོག་ལས་འདུའི་ཐོག་གནས་སྤྱི་ས་གནས་དང་། གནས་སྤྱི་ལས་གཞི་གཏན་
འབེབས་གྱིས་བོད་རང་སྐྱོང་ལྗོངས་ཟེར་བའི་ནང་དུ་ཕྱི་ལོ་ ༢༠༡༩ ལོ་ནས་ ༢༠༢༥ བར་བོད་
མི་ཁྲི་བཅུ་གསུམ་ཅུ་མ་ས་བབ་མཐོ་བའི་སྤྱི་ཁམས་གནས་སྤྱིའི་ལས་གཞིའི་ནང་ཚུད་པ་
དང་། དེའི་ནང་ནས་ཁྲི་གསུམ་ད་ལྟོ་བོད་དཀར་རྩེ་གི་སྤྱིན་བྱ་རིར་སྤྱོད་རྒྱ་དང་། གནས་
སྤྱི་བྱ་ཡུལ་སྤྱིན་བྱ་རིར་གཏན་འབེབས་བྱས་མཆོམས་སུ་ཡུལ་འདིར་འཛུགས་སྐྱོན་གྱི་
ལས་གཞི་འགོ་འཛུགས་དང་། ལས་གཞི་འདི་“བོད་ལྗོངས་བདེ་སྤྱིད་བྱིན་གཞིས་མ་
འཛོག་འཛུགས་སྐྱོན་ཆོག་པ་ཆད་ཡོད་ཀྱང་སི།”^[6]ཞེས་པའི་ཆོག་ལས་པས་འགན་འཁུར་
འོག་འཛུགས་སྐྱོན་བྱས་ཡོད་འདུག

6. ཀྱང་སི་ནི། ཁེ་ལས་ཆོང་སྡེ་ཆོག་ལས་པའི། དེ་ཡང་ད་ལྟོ་ཁེ་ལས་ཆོག་ལས་པ་ནི་འཛུགས་སྐྱོན་ཆོག་ལས་པ་དང་དབྱིན་རི་
ནང་ Construction Company

སྲིན་བྱ་རིར་གནས་སྤྱི་ལས་གཞི་དང་པོ་ཕྱི་ལོ་ ༡༠༡༩ ལོའི་ཟླ་བ་ ༡༢ པའི་
 ཆེས་ ༡༩ རས་ ༡༩ བར་ཨ་མདོ་རྫོང་གི་སེའུ་ཤང་། ཁྲང་གཉིས་ཤང་། སྟོད་མ་ཤང་
 [7]དང་། མཚོ་གཉིས་རྫོང་གི་དཀར་མཚོ་ཤང་དང་། ཡག་ཚུ་ཤང་། མཚོ་སྤེལ་བྱང་མ་
 ཤང་། ཉི་མ་རྫོང་བཅས་ནས་ཁྱེན་བོད་མི་ ༢༠༥༥ གནས་སྤྱི་ལས་པ་དང་[8]། གནས་
 སྤྱི་ལས་གཞི་གཉིས་པ་ནི་ཕྱི་ལོ་ ༡༠༢༢ ཟླ་བ་ ༤ པའི་ཆེས་ ༡༥ ཉིན་བོད་ཀྱི་ཉི་མ་
 རྫོང་དང་། མཚོ་གཉིས་རྫོང་། ཨ་མདོ་རྫོང་བཅས་ནས་བོད་མི་ ༡༦༣༠༢ གནས་སྤྱི་ལས་
 པར་གསལ།[9] མདོར་ན་ཕྱི་ལོ་ ༡༠༡༥ རས་ ༡༠༢༢ ཀྱི་ནང་ནག་ཚུ་གྲོང་ཁྱེར་གྱི་རྫོང་
 ཁག་གསུམ་ནས་ཁྱེན་བོད་མི་ ༣༠༣༤༢ སྲིན་བྱ་རིར་གནས་སྤྱི་ལས་པའི་སྐོར་བོད་
 གནས་གསར་འགྱུར་བརྒྱུད་ལམ་དང་། གཞུང་འབྲེལ་རྒྱ་ཡིག་ཡིག་ཆའི་ནང་གསལ་འདུག

གོང་གསལ་གནས་ཚུལ་དེ་དག་ལས་ལས་འཆར་གྱི་འཆར་གཞི་གཞི་བཟུང་གིས་
 སྲིན་བྱ་རིར་གནས་སྤྱི་ལས་པའི་གངས་ཐོ་ཆ་ཆང་ཞིག་སྤྱི་ལས་ཐེན་པ་དང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༠༢༢ ཟླ་
 བ་ ༡༡ པའི་ཆེས་ ༡༠ ཉིན་གནད་དོན་འདིའི་སྐོར་ནག་ཚུ་བ་ཞིག་ལ་བཅར་འདྲི་བྱས་པ་
 ལས་ཁོ་མོས། “སྤྱིར་གནས་སྤྱི་ལས་གཞི་འདི་ནང་ཚུད་པའི་འབྲོག་སྡེ་མང་ཆེ་བ་ཞིག་ནི་
 ནག་ཚུ་གྲོང་ཁྱེར་གྱི་རྫོང་ཁག་བརྒྱ་ཅུ་ཙམ་ཡོད་པ་ལས་གནས་སྤྱི་ལས་གཞི་ནང་ཚུད་པའི་
 དུད་ཆང་མང་ཆེ་བ་ཞིག་ནི་རྫོང་དང་ཁ་ཐག་རིང་བ་དེ་དག་གནས་སྤྱི་ལས་པ་དང་། རྫོང་

7. སྐད་ཡིག་སྟོབ་དཔོན་རྒྱལ་མཚན་ཆས་སྤྱིད། རྟོར་སྤྱིར་ཆེས་མཐོ་གཙུག་ལག་སྟོབ་གཉེར་ཁང་། བཅར་འདྲིའི་ཆོག་ཐོ་
 ལས་ཁྲུངས། ༢༠༢༢། ༡༡། ༢༠
 8. བྱང་གོ་བོད་ཀྱི་གསར་འགྱུར་བྱ་བ། ཡུལ་གཞན་དུ་སྤོས་ཏེ་བདེ་སྤྱིད་ལྷན་པའི་འཛོལ་སྤྱེལ་བ། བྱང་གོ་བོད་ཀྱི་གསར་
 འགྱུར་བྱ་བ། ༢༠༢༠། ༠༩། ༠༩ དང་། བྱང་གོ་བོད་ཀྱི་གསར་འགྱུར་བྱ་བ། ང་ཆོའི་སྤྱད་ཁང་གསར་བ། བྱང་གོ་བོད་
 ཀྱི་གསར་འགྱུར་བྱ་བ། ༢༠༢༠། ༠༢། ༠༡ བོད་རྫོངས་ཉིན་རེའི་ཆགས་པར། གོང་དཀར་རྫོང་སྲིན་བྱ་རི་གོང་གསར་
 གྱི་འབེལ་རྒྱུ་སྐོར་སྐྱོང་བ། བོད་རྫོངས་ཉིན་རེའི་ཆགས་པར། ༢༠༢༡། ༡༠། ༡༢
 9. མི་དམངས་ཉིན་རེའི་ཆོས་སྤྱིག་ཁང་། བོད་རྫོངས་སྤྱི་ཁྱེད་སྲིན་བྱ་རི་བཀོད་བསྤྱིགས་བྱ་ཡུལ་དུ་ཐེངས་གཉིས་པའི་གནས་
 སྤྱི་འགོ་རྒྱགས་པ། མི་དམངས་ཉིན་རེའི་ཆགས་པར། ༢༠༢༡། ༠༤། ༡༩

ཁག་གི་ཉེ་སར་བཅའ་སྡོད་བྱས་པའི་འབྲོག་པ་ཁག་སྤྱིའི་ཆ་ནས་གནས་སྡོད་བྱས་པའི་
 གངས་ཐོའི་ནང་ཚུད་མི་འདུག གཞན་གནས་སྡོད་ལས་གཞི་དང་པོའི་ནང་ཚུད་པའི་འབྲོག་
 པ་རྣམས་ལ་ཕྱགས་ཐོག་གཅེས་གཉེར་བྱས་བཅུག་ཟེད། ཐེངས་གཉིས་པའི་གནས་སྡོད་
 འབྲོག་པ་ཆོར་སྤྱིའི་ཆ་ནས་ཕྱགས་ཐོག་གཅེས་གཉེར་བྱེད་དུ་བཅུག་ཡོད་ཀྱང་། དེ་ནི་
 རང་དང་ཁ་ཐག་ཉེ་བའི་སྤྱན་བྱ་རེར་མིན་པར། རང་གི་པ་ཡུལ་དུ་བཞག་པ་ལས་རང་དང་
 མཉམ་དུ་ས་གནས་སུ་གནས་སྡོད་བྱས་བཅུག་མི་འདུག གཞན་ཁོ་མོའི་ངོ་ཤེས་ཤིག་གི་
 དུད་ཆར་སྤྱིའི་ཆ་ནས་འདི་ལོ་གནས་སྡོད་མིང་ཐོའི་ནང་ཚུད་ཀྱང་། ད་བར་གནས་སྡོད་ལས་
 གཞི་སྤེལ་བའི་གནས་ཚུལ་ཞིག་ཚུད་མི་འདུག་ལ། ལྷག་པར་དུ་བྱེ་ལོ་ ༢༠༢༤ ལོའི་ནང་
 དུ་ནག་ཚུ་ནས་སྤྱན་བྱ་རེར་སྡོད་པའི་གནས་ཚུལ་དང་། ལས་གཞི་འདི་མཆམས་འཛོག་
 ལྷ་བྱ་བྱས་ཡོད་པའི་སྐོར་”གསུངས་སོང་།^[10]

༩། སྤྱན་བྱ་རེའི་གྲོང་གསེབ་ནི་ད་ལྟའི་གོང་དཀར་རྫོང་ཁོངས་ཀྱི་གྲོང་གསེབ་ཅིག་
 ཡིན་ཞིང་། གོང་དཀར་གནམ་ཐང་གི་རྒྱབ་བྱང་ངོས་དང་། བྲགས་ཆེ་བའི་ལྷ་སའི་སྤྱིད་ཚུ་
 དང་། ཡར་ལྷུང་གཙང་པོ་འབྲེལ་མཆམས་ཤར་ངོས་སུ་ཡོད་ཅིང་། ས་ཆ་འདིའི་ཕྱོགས་
 གསུམ་ཡར་ལྷུང་གཙང་པོ་དང་ལྷ་སའི་སྤྱིད་ཚུའི་བསྐོར་བ་དང་། བྱང་ངོས་སུ་བྲག་རིས་
 བསྐོར་བའི་ལུང་གཤོངས་ཤིག་དུ་ཆགས་ཡོད། ལྷ་སའི་སྤྱིད་ཚུ་སྤྱད་ཀྱི་རི་པོ་ཅེ་ལྷ་དང་
 ལྷན་དུ་སྤྱི་རེའི་ཡང་ཅེར་གྱུར་པའི་ཚུ་རྒྱབས་དག་པོ་རྒྱན་མི་ཆད་པར་བརྒྱུགས་པའི་བཙན་
 རྫོང་ཁྱད་པར་ཅན་དུ་མཐོང་བས་མིང་ལའང་དྲང་སྲོང་ཞེས་པའི་སྤྱ་རྒྱན་དུ་བྲགས་ཤིང་།^[11]

10. སྐད་ཡིག་སློབ་དཔོན་རྒྱལ་མཆན་ཆོས་སྤྱིད། རྟོར་སྤྱིང་ཆེས་མཐོ་གཙུག་ལག་སློབ་གཉེར་ཁང་། བཅར་འཛིན་ཆོག་ཐོ་
 ལས་ཁྲངས། ༢༠༢༤། ༡༡། ༢༠

11. Jamyang Khyentse Wangpo, Translate by Matthew Akester, Guide to Central
 Tibet, Serindia Publication, Chicago. 2016, p. 359 མི་རྒྱལ་ཆོས་ཀྱི་རྒྱ་མཚོ། གངས་ལྷོངས་
 དབུས་གཙང་གནས་བསྐོར་ལས་ཡིག་རྟོན་བྱ་རྒྱལ་ཀྱི་སེ་མོ་དོ་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ། བོད་ལྷོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་
 རྫོང་དཔེ་སྤྱན་ཁང་། གངས་ཅན་རིག་མཛོད། (༣ ན) ༡༩༩༩ ལོག ༡༡ ན

སྲར་གྱི་དཔེ་ཆ་འགའི་ནང་དྲང་སྲོང་སྲིན་བྱ་རི་ཞེས་ཀྱང་གིས་ཡོད། དེ་བཞིན་སྲར་ནང་
བ་སངས་རྒྱུ་གི་ཆོས་ལུགས་ཀྱིས་སྲིན་བྱ་རི་ནི་དྲང་སྲོང་སྲིན་བྱ་རི་ཞེས་བདེ་མཆོག་
གི་གནས་ཤིག་ལ་ངོས་འཛིན་ཀྱང་བྱས་འདུག

དུས་རབས་བཅུ་གཉིས་པའི་ནང་ཡུལ་འདི་ནི་བདེ་མཆོག་གི་གནས་
དང་། བཀའ་གདམས་བ་དང་ས་སྐྱའི་སྲགས་ལུགས་ཀྱི་གནས་ཡུལ་ཁྱད་པར་བ་ཞིག་
ཡིན་པ་དང་། ལྷག་པར་དུ་ཁ་ཆེ་བའི་ཆེན་གཤམ་གྱི་གནས་བཞུགས་བྱ་ཡུལ་ཞིག་ཡིན་པས་ད་
ལྟའི་ས་བབ་ཇི་བཞིན་སྲོན་མ་མེད་པར་བསམ། རྒྱ་མཚན་ནི་ཆོས་ལུགས་བ་དང་། ཁ་ཆེ་
བའི་ལ་སོགས་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་གནད་ཡོད་མི་སྣ་ཡུན་རིང་བཞུགས་པའི་ས་འདི་ད་
ལྟའི་བྱེ་ཐང་དང་། ཤིང་སྤྲོང་མེད་པའི་ས་སྐྱམ་པོ་ཞིག་མིན་པ་ལྷག་པར་མཛེས་པའི་གནས་
མཆོག་ཅིག་ཏུ་སེམས། རྒྱ་མཚན་ནི་དབུས་གཙང་གནས་ཡིག་དཔྱེན་བསྐྱར་མའི་ནང་
ཉི་བའི་དུས་རབས་ནང་ས་ཁུལ་འདིའི་སྤྱི་ཡོངས་ཀྱི་ཉམས་རྒྱ་གཙོ་བོ་ནི། གཙང་པོའི་བྱེ་
མ་དང་ཚུའི་རྒྱུ་གི་ས་ཁེང་དང་ཤིང་སྤྲོང་སྤྱང་སྤྱོད་བྱེད་ཐབས་མེད་པ་དང་། དུས་དེའི་
སྐབས་སུ་གྲོང་གསེབ་ཀྱི་གནས་སྟངས་དང་། སྐམ་ཁེང་སྐམ་པའི་ཁེང་ཁའི་མཐའ་མཐུག་
ནས་ཆུ་ཆོད་བྱེད་ཀའི་རྒྱང་ཐག་ཡོད་པའི་སྐམ་ས་བྱེ་ཐང་བརྒྱུད་ནས་འགོ་ཐབས་བྲལ་བའི་
གནས་སྟངས་བཅས་^[12]ལས་སྲིན་བྱ་རིའི་ས་བབ་ཉི་རབས་སུ་འགྱུར་བ་བྱིན་པ་ལས་སྲ་
མོ་དེ་ལྟར་མིན་པ་ཤེས་བྱུག། འདི་ནི་རང་བྱུང་ཁོར་ཡུག་འགྱུར་ལྡོག་གིས་ད་ལྟ་བྱེ་ཐང་དུ་
འགྱུར་བ་དང་། ད་ལྟ་ཡུལ་འདི་ཐོན་ཁུངས་མེད་པའི་བྱེ་ཐང་ཡིན་པ་^[13]དང་། ད་ལྟའི་སྤྱི་
ཁམས་གནས་སྤྱིའི་གསར་འགྱུར་ཁག་གི་འགོ་བཙོན་དུ་“བྱེ་ཐང་སྤྱི་མོས་ཆོས་ལ་འགྱུར་

12. Jamyang Khyentse Wangpo, Translate by Matthew Akester, Guide to Central Tibet, Serindia Publication, Chicago. 2016, p.

13. ལྟོ་ཁ་གོང་དཀར་རྫོང་། གོང་དཀར་ཆོས་སྤེའི་བྲ་བ་ཞིག་ལ་སྐད་ཆ་དེས་པའི་ལན་དུ།

བ། འབྲོག་པའི་སྤྱི་དགུ་མ་བཟོ་མི་ཚང་”^[14]ལ་སོགས་ཀྱིས་ད་ལྟ་སྤྱི་བུ་རིའི་ས་ཆའི་གནས་བབ་གང་ཡིན་སྟོར་དེ་དག་ལས་རྒྱས་པ་ཞིག་རྟོགས་ཐུབ།

༣། བོད་རང་སྐྱོང་ལྗོངས་ཟེར་བའི་སྤྱི་དཔྱད་སྤྱི་གཤམ་གྱི་ཁྲབ་ཁོངས་སུ་གཏོགས་པའི་ནག་ཆུ་ཞེས་པའི་ས་ཁུལ་རིམ་པའི་ཁྲོད་ཁྲེར་ནི། རྒྱ་ནག་མི་དམངས་སྤྱི་མཐུན་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱིས་བཙན་གྱིས་བཟུང་བའི་མི་རིགས་རང་སྐྱོང་ལྗོངས་ཟེར་བ་ལྟ་ཡོད་པའི་ཁོངས་ནས་བོད་རིགས་རང་སྐྱོང་ལྗོངས་ཟེར་བའི་ས་ཁུལ་ནང་དུ་ཆགས་ཡོད། དེ་ཡང་ད་ལྟ་བོད་རང་སྐྱོང་ལྗོངས་(Tibet Autonomous Region) (西藏自治区) ཟེར་བ་དེའི་ས་ཁུལ་རིམ་པའི་ཁྲོད་ཁྲེར་བཞི་ལས་ནག་ཆུ་ཁྲོད་ཁྲེར་དེ་རེད། སོ་རྒྱུས་ཀྱི་རྒྱ་ཆ་ཁག་ལས་ས་ཁུལ་འདིའི་སོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་གསལ་ཤིན་ཏུ་དཀོན་ཡང་། རྒྱ་ཆའི་ཡིག་ཆ་ཁག་གི་ནང་བོད་ཀྱི་བཙན་པོའི་སྐབས་སུ་བྱང་ལོལ་^[15]ཞེས་གསལ་བ་དང་། བོད་སྤུངས་བུའི་རྩེ་སྤུངས་ས་ཁུལ་དེར་བྱང་ཐང་^[16]དང་། ས་གནས་འདིའི་རྒྱ་དུ་འཆོ་གནས་བྱེད་མཁན་འབྲོག་པའི་ཆོ་བ་དང་། སོག་ཁ་དང་། དེ་དག་ལ་འབོད་པའི་མིང་ཡང་མང་པོ་ཞིག་ཡོད་པ་ནི། ཨ་བུ་རྟོར་དང་། རྟོར་བ་^[17]། བྱང་བ་^[18]ལ་སོགས་པ་འབོད་སྟོལ་འདུག

ནག་ཆུ་ལྟེ་བ་བྱས་པའི་ཡུར་བྱང་ལོལ་ཞེས་པའི་ས་ཆ་འདི་ནི་དབྱང་རིགས་འབྲོག་སྤེ་མི་དམངས་ཀྱི་འཛོམས་འདུས་བྱ་ཡུལ་གྱི་ས་ཁུལ་གལ་ཆེ་བ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། ཡུལ་འདི་ས་བབ་མཐོ་ཆད་རྒྱ་མཚོ་ངོས་ལས་མི་རྒྱུ་བཞི་སྟོང་ལྷ་བརྒྱལ་ས་མཐོ་

14. དཔལ་མཚོག་སྐལ་བཟང་སྟོལ་དགའ། ཆོས་བཟང་། བསྟན་འཛིན་ཆོས་གྲགས། བྱང་གོའི་བོད་ཀྱི་གསར་འགྱུར་བྱ་བ། བྱེ་ཐང་སྤྱི་དཔྱད་ཆོས་ཆལ་ལ་འགྱུར་བ། འབྲོག་པའི་སྤྱི་དགུ་མ་བཟོ་མི་ཚང་། ༢༠༡༡། ༠༡། ༡༩

15. ཏུན་རྟོན་ཡིག་ཆ་གསལ། (P.T. 1288/ 75-181-182) (P.T. 1288/ 15-43)

16. <https://www.himalayabon.com/review/transformation/2024-02-01/2097.html>

17. IBID

18. <https://www.mentsee.org/pages/posts/f56fb1f44f0bf54f0bf62fa3f58f0bf62f92fb1f63f0bf42fb2f42f66f0bf56f5ff44f0bf61f56f0bf66fb2f66f0bf40fb1f72f66f0bf66fa8f53f0bf66fa4f7af63f0bf5af74f63f0d-2411.php>

བ་དང་། ས་ཁུལ་འགའ་ཤམ་ལྔ་སྟོང་ཙམ་གྱིས་མཐོ་བ་ཡོད། དབྱིན་ཇི་ས་ཁམས་རིག་པ་
 བ་དང་། གཞུང་གི་སྟུན་ནོ་འགའི་ནང་དུ་ཡུལ་འདིའི་ས་བབ་ཆགས་ཚུལ་དང་། ཁོར་ཡུག་
 སོགས་ཀྱིས་ཡུལ་དེར་མི་འཚོ་གནས་ཀྱི་ཆ་རྒྱུན་མེད་ཚུལ་དང་། རང་བྱུང་ཁོར་ཡུག་དང་
 འཐབ་ཚུད་ལྷགས་ཆེན་བྱས་པའི་སྐོར་འཁོད་ཡོད་འདུག^[19] དེ་བཞིན་ཡུལ་འདི་ས་བབ་
 མཐོ་བའི་རྒྱ་མཚན་ལ་གཞིགས་ནས་སློབ་རྒྱུ་ཉུང་བ་དང་། སད་སེར་རྒྱོད་པ། ཆར་དུས་
 ཟུང་ལ་གངས་དུས་རིང་བའི་ས་ཁུལ་ཞིག་རེད། འོན་ཀྱང་ཡུལ་འདིར་རྒྱ་ཐང་ནི་^[20]ཡངས་
 ཤིང་རྒྱ་ཆེ་བའི་མི་མེད་ལུང་སྟོང་ཞིག་སྟེ། ཡུལ་འདིར་བོད་ཀྱི་རང་བྱུང་གིས་སྤངས་སྤྱོད་
 བྱས་པའི་རི་དྲགས་ཀྱི་སྐྱེད་ཆས་རྒྱ་ཆེ་ཤོས་དེའང་རེད།

དེ་བཞིན་གྲོང་ཁྱེར་འདིའི་ནང་དུ་གནས་པའི་མི་དམངས་ཀྱི་འཚོ་ཉེན་གཙོ་བོ་ནི་སློ་
 བྱས་ཡིན་པས་འཕྲོག་པའི་ཆེད་ལས་གཙོ་བོ་ས་མ་འཕྲོག་དང་། ཞིང་པ་བཅས་ཡིན་
 ཡང་། ས་བབ་རང་བཞིན་གྱི་ཆ་ནས་ཞིང་པ་དང་། ས་མ་འཕྲོག་ལས་འཕྲོག་པའི་གནས་
 བབ་དང་མཐུན་ཤོས་ཆེ་ཞིང་། ད་ལྟ་ཡུལ་འདིའི་མི་འཕོར་གྱི་བརྒྱ་ཆ་དགུ་བཅུ་ལྷག་གི་

-
19. “Tibet: A History” by Sam van Schaik - This book provides insights into the geography and challenges of living in Tibet. “The Tibetan Plateau: A Physical Geography” by David A. P. McCulloch - This text discusses the physical geography of Tibet, including regions like Nagqu. “Tibet: A Cultural History” by Charles Ramble - This book may touch on the cultural and logistical challenges faced in various Tibetan regions. Reports from NGOs or governmental organizations - Many reports on development challenges in Tibet may specifically mention Nagqu and the difficulties in providing services there.
20. The region has 1.334 billion mu of natural grassland (including 1.129 billion mu of unstable grass land), accounting for one fifth of the country’s total grassland area and 12% of Tibet’s Total land area, ranking first in the country.王静，西藏：2021年推进国家草原自然公园建设，2021-07-12 11:49:27http://grassland.china.com.cn/2021-07/12/content_41613853.html

ཆེད་ལས་ནི་འབྲོག་ལས་གཙོ་བོས་བཟུང་ཡོད། ^[21] དེ་བཞིན་ནག་ཆུའི་སྟོད་ཕྱོགས་སུ་
 ཡོད་པའི་ཉི་མ་རྫོང་དང་། མཚོ་གཉིས་རྫོང་། ཨ་མདོ་རྫོང་སོགས་ནི་ས་བབ་ཀྱི་ཆ་ནས་
 ཞིང་ལས་ཐོན་ཁུངས་མེད་པའི་འབྲུག་ས་ལྗོངས་ཅན་གྱི་ས་བབ་རང་བཞིན་ཡིན་པས་ཆ་
 ཚང་བ་འབྲོག་ལས་གཉེར་མཁན་རེད་འདུག ནག་ཆུའི་གོང་ཁྲེང་གི་སྟོད་ཕྱོགས་སུ་ཡོད་
 པའི་རྫོང་ཁག་ལ་སྤྲད་གསུམ་ཞེས་ཟེར་བཞིན། ད་ལྟའི་ནག་ཆུ་གོང་ཁྲེང་གི་རྫོང་གསུམ་
 བོ་སྟོད་ཕྱོགས་སུ་ཆགས་པས་ས་བབ་རང་བཞིན་གྱི་ཞིང་ལས་ལས་འབྲོག་ལས་གཙོ་
 བོ་འཛིན་པའི་རྫོང་ཁག་ཅིག་རེད།

སྤྱིར་ནག་ཆུ་གོང་ཁྲེང་གི་ས་ཁུལ་འགའ་ཞིག་མངའ་རིས་ཁུལ་གྱི་ས་བབ་མཐོ་ཆད་དང་
 ཁྲད་པར་ཅང་མེད་ཀྱང་། དུལ་འདྲི་གཉིས་ཀྱི་གནས་གཤེས་མི་འདྲ་བའི་རྒྱ་མཚན་གཙོ་བོ་
 བོ། ནག་ཆུ་ས་ཁུལ་འགའ་དང་མངའ་རིས་གཉིས་ཀྱི་ས་བབ་མཐོ་ཆད་མཉམ་ཡང་། ནག་
 ཆུ་ནི་ཕྱོགས་བཞིར་ཁར་ཁོ་རུམ་རམ་ (مارووق اراق) དང་། ཁུ་བུ་རི་རྒྱུད་དང་། གདང་
 ལ། གཉན་ཆེན་ཐང་ལྷ། གངས་དཀར་ཉི་མའི་རི་རྒྱུད་བཅས་ཀྱིས་བསྐོར་བའི་བར་ལ་
 ཆགས་ཡོད་པས། རང་བཞིན་གྱིས་ཕྱིའི་ཆ་རྒྱུད་དང་། བརྒན་གཤེར་བཅས་པ་དེ་དག་
 གིས་འགོག་གི་ཡོད་པས་དམིགས་བསལ་གྱི་དུལ་འདྲི་གང་རུ་ཆེ་བ་དང་། དགུན་དུས་
 རིང་བའི་རྒྱ་མཚན་ཡང་དེ་ལ་ཐུག་ཡོད། གཞན་སྟོ་ཨེ་ཤི་ཡའི་ཆར་རྒྱུད་(South Asian
 Monsoon) ཉི་མ་ལ་ཡ་དང་ཁར་ཁོ་རུམ་རམ། གངས་དཀར་ཉི་མའི་རི་རྒྱུད་བཅས་ཀྱིས་
 བཀག་སྟེ་ནག་ཆུའི་ས་ཁུངས་སུ་འོང་བཅུག་གི་མེད་པ་མ་ཟད། དགུན་དུས་སུ་བྱང་སྤྱིའི་
 ལྷག་པ་གང་མོ་ (Cold air from polar regions) དེ་མཚོ་ནག་པོ་ (Black sea)

21. ནག་ཆུ་ས་གནས་སྤྲོད་གྲོས་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས་དབྱེད་གཞིའི་རྒྱ་ཆ་ཚོམ་སྤྲིག་ཁང་། བོད་ལྗོངས་ནག་ཆུ་ས་ཁུལ་གྱི་
 ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས། དེབ་དང་ལོ། ནག་ཆུ་ས་གནས་སྤྲོད་གྲོས་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས་དབྱེད་གཞིའི་རྒྱ་ཆ་ཚོམ་སྤྲིག་
 ཁང་ནས་བསྐྱུར། ལོག ༡༩-༡༥ <https://zh.wikipedia.org/wiki/%E9%82%A3%E6%9B%B2%E5%B8%82> <https://baike.baidu.com/item/%E9%82%A3%E6%9B%B2%E5%B8%82/22149820>

དང་དཀྱིལ་ཨེ་ཤི་ཡ་ (Central Asia) རྒྱུད་ཀྱི་བརྒྱན་གཤེར་ཆེ་བའི་ཆ་རྒྱུད་དང་ཐུག་
 དུས་ནས་མཁར་བླ་རྒྱུད་དགུ་འཕྱོ་བ་མ་དང་འདྲ་བའི་བྱ་ས་པ་བསྐྱེན་པར་བརྟེན་ནས་
 རྩོགས་མི་འདྲ་བའི་རྒྱུད་གཉིས་ཐུག་པའི་བྱ་ས་པ་དེ་ཤར་རྩོགས་སུ་འོང་བའི་ཆར་རྒྱུད་
 བཅས་པ་ཁུ་བུ་རི་རྒྱུད་དང་། ཉི་མ་ལ་ཡ། ཁར་ཁོ་རུམ་རམ་རི་རྒྱུད་ཀྱིས་བཀག་སྟེ་བྱ་བ་
 གྱི་ཆར་རྒྱུད་དཀྱོག་རྒྱེན་ (Western Disturbance) དེ་ཆགས་ཀྱི་ཡོད་པ་དང་། དེར་
 བརྟེན་ནས་ཉི་མ་ལ་ཡའི་རྒྱུད་དུ་གངས་འབབ་ཀྱི་ཡོད་པ་མ་ཟད། བོད་ཀྱི་ནང་དུ་ལྷོ་ཨེ་
 ཤི་ཡའི་ཆར་རྒྱུད་དང་། ལུབ་ཀྱི་ཆར་རྒྱུད་དཀྱོག་རྒྱེན་གྱི་ཆར་རྒྱུད་ཅུང་ཟད་འོང་བ་དག་
 གྲང་གངས་དཀར་ཉི་མེ་རི་རྒྱུད་ཀྱིས་བཀག་པས་བྱ་བ་བྱང་ལྷོ་གསུམ་ནས་ཆར་རྒྱུད་དང་
 ཆ་རྒྱུད་ནག་ཚུའི་ས་ཁུལ་དུ་འོང་བཅུག་གི་མེད་པ་རེད།

དེ་བཞིན་ཤར་རྩོགས་སུ་གཉན་ཆེན་ཐང་ལྷ་དང་གདང་ལ་རི་རྒྱུད་ཀྱིས་ཤར་
 རྩོགས་ཀྱི་རྒྱ་ནག་དང་ཞི་བདེ་རྒྱ་མཆོ་བརྒྱུད་ནས་འོང་བའི་ཆ་རྒྱུད་དང་ཆར་རྒྱུད་དེ་དག་
 གྲང་། རི་རྒྱུད་དེ་གཉིས་ཀྱིས་བཀག་སྟེ་ནག་ཚུའི་ས་ཁུལ་དུ་བརྒྱན་གཤེར་དང་ཆ་ཆར་ཅན་
 གྱི་ལྷག་རྒྱུད་དེ་དག་བཀག་སྟེ་ནག་ཚུའི་ས་ཁུལ་ནི་གང་མོའི་ས་གནས་སུ་འགྱུར་བ་མ་
 ཟད། རྩོགས་བཞི་རི་རྒྱུད་ཁག་ལྔ་དང་། རི་བོ་དག་གིས་བསྐྱོར་བའི་ཡུང་གཤོངས་སུ་ནག་
 ཚུའི་ས་ཁུལ་མང་ཆེ་བ་དག་ཆགས་ཡོད། དེར་བརྟེན་ནག་ཚུའི་ས་ཁུལ་གྱི་གནས་གཤིས་ནི་
 བོད་ཀྱི་ས་གནས་གཞན་དང་། ཁྱད་པར་ཤུགས་ཆེ་བའི་རྒྱ་མཆོན་ཆང་མ་དེ་དག་ལ་
 ཐུག་ཡོད། དེ་བཞིན་ནག་ཚུའི་ས་ཆའི་རྒྱ་ཁྲོན་ཤིན་ཏུ་ཆེ་ཡང་། མི་འཕོར་ཤིན་ཏུ་ཉུང་བའི་
 རྒྱ་མཆོན་ནི་གནས་གཤིས་གང་མོ་ཡོད་པའི་རྒྱེན་གྱིས་སོ། །^[22]

ནག་ཚུ་གྲོང་ཁྲེང་གྱི་ས་ཁུལ་ཁག་གི་གནས་གཤིས་དེ་ལྟར་གྲང་ཡང་ལུལ་འདིར་

22. བོད་རང་སྤྱོད་ལྗོངས་ཟེར་བའི་གནས་ཚུལ་རྩོགས་བསྐྱིགས། བོད་ཀྱི་མིང་བྱས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་གི་སྒྲན་ཐོ་རྩོགས་
 བསྐྱིགས། བོད་ཀྱི་མིང་དོན་རྒྱལ་རབས། སྟོད་ཆ། (གནས་ཚུལ་ཞིབ་རྒྱུ་ས་ཁྲོན་འདོད་ན་རྒྱར་ལྟའི་དབྱང་ཡིག་ནང་
 གཟིགས་རོགས།)

དེ་དུགས་མང་ཞིང་ཡངས་ཤིང་རྒྱ་ཆེ་བའི་རྩ་ཐང་ཡོད་པའི་རྒྱ་མཚན་གང་ལ་ཐུག་མིན་
 རྟོག་ཅུང་བསམ་ན་ཡུལ་འདིར་གཏན་འབྲགས་ཆགས་རིམ་(Permafrost)རྒྱ་ཆེར་
 ཡོད། ཉག་རྒྱ་མོང་ཁྲེར་གྱི་ས་བབ་རང་བཞིན་གྱིས་དགུན་དུས་རིང་ཡང་། སྤྱིའི་ཆ་ནས་
 དབྱར་དུས་སྤྱི་ཉི་མ་འཆར་གྱི་ཡོད་པས་ཉི་མ་ཆ་དུས་གཏན་འབྲགས་ཆགས་རིམ་ལས་
 བརྒན་གཤེར་གྱིས་ད་ལྟའི་རྩ་ཐུག་སྤྱི་ཐུབ་གྱི་ཡོད་པ་རེད། དེ་ལ་བརྟེན་ནས་ཉག་རྒྱ་ནི་
 ཡངས་ཤིང་རྒྱ་ཆེ་བའི་རྩ་ཐང་ཡོད་པའི་རྒྱ་མཚན་དེ་ལ་ཐུག་ཅིང་རྒྱ་ཆེ་བའི་དེ་དུགས་ཁྲེ་
 ཆོགས་མང་པོ་འཆོ་ཐུབ་གྱི་ཡོད་པ་རེད།^[23]

གནས་འདིའི་ནང་དུ་གནས་པའི་ཉག་རྒྱ་པའམ་སྤར་བྱང་པ་ཞེས་འབོད་པའི་མི་སྡེ་
 དག་གི་འཆོ་རྟེན་གཙོ་བོ་འབྲོག་ལས་ཡིན་ཡང་། དམིགས་བསལ་གྱི་སྟོང་གི་རྫོང་ཁག་
 གསུམ་གྱི་འབྲོག་པ་ཆོས་ལོ་གཅིག་གི་དུས་བཞིར་རི་ལྗང་འཆོ་བ་དང་འཆོ་ཐབས་གང་
 ཡིན་སྟོར་ཅུང་ཙམ་མདོ་རྫོང་ནས་ཡིན་པའི་འབྲོག་མོ་ཞིག་གིས་གསུངས་དོན།

“སྤྱིར་མངའ་རིས་དང་ནག་རྒྱ་ཁུལ་གཉིས་གྱི་ས་བབ་གཅིག་མཚུངས་ཡིན་ཡང་། ཉག་རྒྱ་ཁུལ་གྱི་སྤྱད་གསུམ་མ་
 ཡིན་པའི་བྱང་ཕྱོགས་གྱི་གནས་སུ་ཞིང་ཁའི་ཐོན་སྐྱེད་བྱ་ཐུབ་གྱི་མེད་ལ། ལྷག་པར་དུ་ཡུལ་འདིར་གིང་སྤྱོད་ལ་
 སོགས་ནགས་ཆལ་གྱི་རིགས་མཐོང་རྒྱ་མེད། ཉག་རྒྱའི་ས་ཆའི་གནས་བབ་ལ་གཞིགས་ནས་ཡུལ་འདིར་གངས་
 དུས་རིང་བས་བོད་རྒྱ་བཞི་བའི་སྐབས་སུ་ཡུལ་སྐད་དུ་“ཉ་ལུད་རྒྱ་ལུད་”ཅེས་རྒྱ་དར་འཇུ་བའི་འགོ་ཚུགས་བ་དང་
 དར་ཁྱུ་མཚམས་ནས་ཉ་སོགས་རྒྱ་ལ་གནས་པའི་སེམས་ཅན་རྣམས་མཐོང་བའི་དུས་ཡིན་པས་དེ་ལྟར་ཟེར། དེའི་
 སྐབས་སུ་ཉི་མ་ཡག་བས་རྩ་ཐང་སྤྱོད་ཐོག་འཆོ་ཡི་ཡོད་འདུག དེ་ནས་བྱི་རྒྱ་བརྒྱད་པ་ཙམ་ནས་གངས་རྒྱལ་རྒྱ་
 འགོ་འཇུགས་གྱི་ཡོད་སྐབས་སྤྱིར་ནས་དུས་ཡག་བའི་དུས་ཆོད་ཐུང་དུ་ཙམ་ལས་མེད། དགུན་དུས་ཤིན་ཏུ་རིང་
 བས་ཐུགས་རིགས་གྱི་འཆོ་རྟེན་གཙོ་བོ་ནི་ན་ཟེར་བའི་རྩ་ཐང་འདི་ཉིད་རེད། དེ་ཡང་ན་རྩ་ནི་སྤར་གཞོངས་དང་

23. The Cryosphere, 2017, Lin Zhao, A new map of permafrost Distribution on the
 Tibetan Plateau, p.2528-2542 བོད་རང་སྤྱོད་ལྗོངས་ཟེར་བའི་གནས་རྒྱལ་ཕྱོགས་བསྐྱིགས། བོད་གྱི་
 སྤྱིད་བྱས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་གི་སྤྱན་རྟོ་ཕྱོགས་བསྐྱིགས།

ཁུ་མཚམས་སོགས་ལ་ཚོམས་ཚོམས་སུ་སྒྲིལ་བའི་རྩ་རིགས་ཤིག་ཡིན་ལ། དེ་ཡང་ས་བབ་ཁ་མཐོ་བའི་ས་ཆ་ལས་གནས་གཤིས་རྒྱ་བའི་རོང་ཁུལ་དུ་ཉ་ལམ་མི་སྒྲིམ་པ་ལྟ་བུར་སྤང་། ད་ལྟའི་ཆར་དབྱར་དུས་སུ་འདྲིར་རྩ་བ་བསྐྱོར་ནས་སྤྱགས་ཐོག་རྩམས་ལ་བཟའ་བུ་བཅུག་གི་མེད་པར་དགྲུག་ཁའི་ཕྱིར་རུར་འཛོག་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། གཞན་ཟ་ལ་ཕུག་དང་རྩ་སོགས་སྔོན་ནས་སྒྲིབ་སྟེ་དགྲུག་ཁར་སྤྱོད་ཀྱི་ཡོད་པའི་སྔོ་ཞིག་འདུག གཞན་ས་ཁུལ་འགའ་མྱོང་བ་ཞེས་ས་ཁང་རང་ལ་མི་བརྟེན་པར་དུས་བཞིའི་ས་བབ་ལ་བརྟེན་ནས་དགྲུག་མཆོར་དང་། སོས་མཆོར། དབྱར་མཆོར་དང་། སྔོན་མཆོར་ཞེས་དུས་བཞི་ལ་མཆོར་ས་བཞི་བརྒྱུད་ནས་སྤྱགས་ཐོག་གི་རྩ་སའི་ཆེད་དབྱར་དགྲུག་སྔོན་དཔྱིད་བཞིར་རིམ་བས་བུ་བ་སྒྲིམ་སྔོ་བྱེད་ཀྱིན་ཡོད་འདུག^[24]

ཅེས་བ་ལས་ནག་ཚུའི་སྟོད་ཕྱོགས་སུ་གནའ་ལྔ་མོ་ནས་མི་སྒྲེ་འཆོ་སྟོད་བྱས་ཏེ་ལོ་ངོ་སྟོང་ཕྲག་ལྷག་སོང་བས་གནས་ལུལ་དེར་འཆོ་ཐབས་ཀྱི་ཐབས་ལམ་སྒྲ་ཆོགས་འཛོམས་ཡོད་པའི་མི་སྒྲེ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། འཆོ་ཐབས་ཀྱི་རིག་གཞུང་དེ་དག་ནི་བོད་མི་རིགས་ཅོམ་མིན་པར་འཛེས་སྤྱིང་ཁྱོན་ཡོངས་ལ་ལེགས་སྒྲིམ་སྟོན་བྱུང་བའི་ཤེས་བྱ་སྒྲ་ཆོགས་འཛོམས་པའི་རིག་གཞུང་ཞིག་རེད། དེར་བརྟེན་ཁྱུ་ནག་མི་དམངས་སྤྱི་མཐུན་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱིས་དུས་ཉུག་དུ་བོད་གནས་གསར་འགྱུར་དང་། ཇིལ་བསྐྱགས་ཀྱི་གསར་འགྱུར་དང་ཚོམ་ཡིག་ཁག་གི་ནང་། ནག་ཚུར་མི་འཆོ་བའི་ཐོན་ཁུངས་མེད་པ་དང་། ནག་ཚུ་ཁུལ་གྱི་འབྲོག་པའི་གནས་བབ་ཏུ་ཅང་སྒྲི་བོ་ཡོད་པས་ད་ལྟའི་སྤྱི་ཁམས་གནས་སྟོན་ལས་གཞིའི་དཔོན་པར་ཞིགས་ནས་བཤད་པའི་སྐད་ཆ་དག་ནི་སྤྱག་རྩུན་ཡིན་པ་བཅར་འདྲིའི་ཆེག་ཐོ་ལས་གསལ་བོ་རྟོགས་རུས། ནག་ཚུ་ཁུལ་གྱི་འབྲོག་པ་ནི་བོད་ཀྱི་ས་ཁུལ་གཞན་གྱི་འབྲོག་པ་དང་མི་འབྲ་བར་ས་ཁམས་གནས་བབ་ལ་གཞིགས་པའི་འཆོ་ཐབས་འབྲ་མིན་ཡོད་པའི་རིག་གཞུང་ཕྲག་པའི་འབྲོག་སྟེ་བྱ་གཅིག་རེད།

24. སྐད་ཡིག་སྒྲིབ་དཔོན་རྒྱལ་མཚན་ཆོས་སྤྱིད། རོར་སྤྱིང་ཆེས་མཐོ་གཙུག་ལག་སྒྲོབ་གཉེར་ཁང་། བཅར་འདྲིའི་ཆེག་ཐོ་ལས་བྲངས། 2022། 11། 20།

ཁ། སྐྱེ་ཁམས་གནས་སྤོང་བཅུས་བའི་དགོས་པ་དང་། དེའི་སྤྱད་བྱས་གང་ཡིན་ལ་ དབྱེད་པ།

༡། རྒྱ་ཆུ་མོང་ཁྱེར་གྱི་རྫོང་ཁག་གསུམ་གྱི་མི་འཕོར་མང་པོ་གནས་སྤོང་བའི་དགོས་
པ་གང་ཡིན་ནམ།

དེ་ཡང་ད་ལྟ་རྒྱ་ཆུ་མོང་གི་དམངས་སྤྱི་མཐུན་རྒྱལ་ཁབ་གྱི་འིལ་བསྐྱགས་ལས་ཁུངས་
དང་། མོད་གནས་གསར་འགྱུར་བརྒྱུད་ལམ་ཁག་གི་ནང་། ད་ལྟའི་ས་བབ་ཤིན་ཏུ་མཐོ་
བའི་སྐྱེ་ཁམས་གནས་སྤོང་ལས་གཞི་སྤེལ་བའི་དགོས་པ་གང་ཡིན་སྟོར་གསལ་བར་
དབྱེད་ན། གནད་དོན་འདིའི་སྟོར་ཕྱོགས་མི་འབྲ་བ་གཉིས་ཀྱི་ཐོག་ནས་འགྲེལ་བཤད་
བྱས་ཡོད་པ་ནི།

༡། རང་བྱུང་ཁམས་ཀྱི་འཆོ་གནས་ཆ་རྒྱུན་དང་མི་འཆམས་པའི་བྱང་ཐང་འབྲོག་
པ་རྣམས་ཀྱི་མི་རྒྱུད་དང་བཅས་པའི་འཆོ་བ་དེ་བས་སྤྱིད་པོ་ཡོང་བའི་ཆེད་དུ་རེད་^[25]ཟེར་
མཁན་ཞིག་དང་། ༢། རྒྱལ་ཁབ་གྱི་སྐྱེ་ཁམས་བདེ་འཇགས་སྤྱད་སྟོབ་སྲ་བརྟན་དུ་བཏང་
ནས་འབྲོག་པ་མང་ཆོགས་རྣམས་སྤྱི་ཆ་དེ་བས་མཐོ་བའི་འཆོ་བ་སྤྱིལ་རྒྱ་ཡོང་བ་བྱ་
ཆེད་རེད་^[26]ཟེར་མཁན་ཞིག་ཀྱང་འདུག མདོར་ན་ཁག་གཅིག་གིས་བྱང་ཐང་འབྲོག་པའི་
འཆོ་བའི་དཀའ་ངལ་སེལ་བྱེད་རང་ལ་དམིགས་པ་ཟེར་མཁན་ཞིག་དང་། གཞན་གཉིས་
པན་གྱིས་འབྲོག་པ་དང་རྩ་ཐང་ཁོར་ཡུག་སྐྱེ་ཁམས་སྤྱད་སྟོབ་བྱེད་ཡིན་སྟོར་བཤད་
འདུག དེས་ན་དོན་དངོས་ཀྱི་གནད་དོན་འདི་གཉིས་ལས་གང་ཞིག་བདེན་མིན་སྟོར་ལ་

25. དཔལ་མཆོག་སོགས། བྱེ་ཐང་སྤྱིད་མོས་ཆལ་དུ་འགྱུར་བ། འབྲོག་པའི་སྤྱིད་གཏམ་བཤེད་མི་ཆེན། བྱང་ཐོ་མོད་ཀྱི་
གསར་འགྱུར་དུ་བ། ༢༠༡༡། ༠༡། ༡༩
26. ཅད་རྒྱན་སོགས། རྩ་ཐང་ནས་ཐོང་དལ་གསར་པའི་བར་གྱི་ཉམས་དགའ་བའི་འཕོ་འགྱུར། ཤིན་ཏུ་གསར་འགྱུར་
ཁང་། ༢༠༡༩། ༠༣། ༢༩

དེའི་ཞིབ་བྱས་ན།

ནག་ཚུའི་རྩ་ཐང་ནི་རྒྱ་ནག་གི་རྩ་ཐང་གི་ལྷ་ཆ་གཅིག་དང་། རྒྱ་ནག་རྒྱལ་ཡོངས་ཀྱི་
རྩ་ཐང་ཆེ་ཤོས་དེ་ཡིན་པ་དང་། བོད་རང་སྐྱོང་ལྗོངས་ཟེར་བའི་ནགས་ཆལ་དང་རྩ་ཐང་
ཅུ་ཅེར་བ་ནས་“ནག་ཚུའི་རྒྱ་ཆེ་བའི་རྩ་ཐང་འདི་ནི་ཨ་ཤི་ཡ་དང་། དཀྱིལ་ཨ་ཤི་ཡའི་
ཁོར་ཕུག་འཁྱར་སྐྱོད་གི་རྒྱུ་གཙོ་པོ་ཞིག་ཏུ་འཁྱར་བྱི་ཡོད་པའི་སྐོར་དང་།”^[27]ནགས་
ཆལ་དང་རྩ་ཐང་ཅུ་ཡི་འགན་འཛིན་ལུ་མེ (wuwei) ཡིས་ཀྱང་། “ནག་ཚུ་ཁོར་ཁྱེར་
བྱི་མི་མང་འཛོ་སྟོད་བྱི་ཁོར་ཕུག་ཞན་པོ་དང་འཛོ་བའི་ཆ་རྒྱུན་སྟོས་ས་སྟོས་འཛོག་གིས་
སྐྱོ་པོ་ཡོད་པ་ནི། རྩ་ཐང་ཉམས་ཆག་འགོ་བའི་རྒྱུ་བྱིས་ཡིན་ཚུལ་དང་།”^[28]ཡང་ཁོས་ལུ་
མཐུད་ཏུ་“གནས་སྟེའི་ལས་གཞི་འདི་ནི་མིའི་བསམ་སྒོ་ཡར་རྒྱས་མཆོན་པ་མ་ཟད། ཁོར་
ཕུག་སྐྱར་སྐྱོབ་དང་མི་མང་གི་འཛོ་བ་ལེགས་པོ་རོལ་བའི་མངོན་འདུན་ཡིན་”^[29]ཞེས་
བརྗོད་པ་བཅས་ལ་དེའི་ཞིབ་ཕྱད་ཟད་བཀྱིས་ན། ད་ལྟ་ལས་གཞི་འདི་རྒྱ་ནག་གཞུང་
གིས་ཤིལ་བསྐྱུགས་དང་། བྱི་རུ་མངོན་པའི་སྟོད་བྱས་གང་ཡིན་སྐོར་ང་ཚོས་གསལ་བོ་
ཤེས་ཐུབ་པ་ནི། རྒྱ་ནག་གཞུང་གིས་ས་བབ་ཤིན་ཏུ་མཐོ་བའི་སྐྱེ་ཁམས་གནས་སྟེའི་ལས་
གཞི་འདི་བྱང་ཐང་མིའི་འཛོ་གནས་ཆ་རྒྱུན་མེད་པའི་ས་ཁུལ་བྱི་མི་དམངས་དང་། ལུལ་
འདིར་འཛོ་གནས་བྱེད་པའི་སྐྱེ་ཁམས་ཁོར་ཕུག་སྐྱར་སྐྱོབ་བྱ་བྱིར་ལས་གཞི་འདི་ཉིད་
སྟེལ་བ་རེད་ཟེར་བ་དེ་རེད་འདུག

27. 西藏大力实施草原生态保护修复工程今年推进国家草原自然公园建设 <https://www.tyxxnews.com/static/content/SZGZ/2021-07-08/862656633602580480.html>

28. ལུགས་མོ་འཛོ། ཨ་ཤི་ཡ་རང་དབང་རྒྱུང་འཕྲིན་ཁང་གི་གསར་འགོད་པ། རྒྱ་ནག་གཞུང་གིས་ནག་ཚུའི་འགོག་པ་ཁྱི་
གཉིས་མ་ཐེན་ཅན་གནས་སྟོ་རུ་འཇུག་བཞིན་འདུག ༢༠༢༡། ༠༦། ༢༡

29. IBID

༡༥ རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་སྲིད་བྱུས་ཀྱི་སློབ་པ།

ནག་ཆུ་ས་ཁོངས་ཀྱི་ས་བབ་ཤིན་ཏུ་མཐོ་བའི་སྤྱི་ཁམས་གནས་སྡོའི་ལས་གཞི་ནང་
ཚུད་བའི་ཉི་མ་རྫོང་དང་། མཚོ་གཉིས་རྫོང་། ཨ་མདོ་རྫོང་གི་མི་དམངས་ནི། དུལ་འདྲིའི་
རྒྱ་ཆེ་བའི་རྩ་ཐང་ལ་བརྟེན་ནས་འཚོ་གནས་བྱེད་མཁན་གྱི་འབྲོག་སྡེ་བྱུ་གཅིག་སྟེ། སྤྱིར་
དུལ་དེར་འཚོ་གནས་བྱེད་བའི་འབྲོག་སྡེ་ནམས་ནི་སྤྱི་ཚོགས་གཞན་གྱི་མི་དང་འབྲེལ་
འདྲིས་ཆེར་མེད་ལ། སྤྱི་ཚོགས་གཞན་གྱི་མི་དང་འཐབ་བཅོད་མེད་པར་ཞི་བདེ་དང་རྩ་
ཐང་སྟངས་གི་སློབ་ལྟ་གས་ཀྱི་སྤྱི་འཕེལ་རང་ལ་དོ་སྣང་བྱེད་ཅིང་། རྩ་རྒྱ་བཟང་མིན་སོགས་
ལ་བརྟེན་ནས་འཚོ་བའི་མི་སྡེ་ཞིག་ཡིན་ཡང་། ད་ལྟའི་དུས་སུ་རྒྱ་ནག་སྲིད་གཞུང་གིས་
ཅིའི་སྤྱིར་འབྲོག་སྡེ་དག་ལ་དམིགས་བའི་སྲིད་བྱུས་འདིའི་དགོས་པ་དང་། རྒྱ་མཚན་
གང་ཡིན་ལ་རང་བཞིན་གྱིས་དོགས་པ་འོང་བའི་གནད་དོན་ཞིག་སྟེ། དེའི་སློབ་ཡང་
སྟེང་གང་ཡིན་ལ་བརྟེས་པ་ན། ནག་ཆུ་གྲོང་ཁྱེར་གི་ས་བབ་ཀྱི་ཆ་ནས་མི་འཚོ་བའི་ཞིང་
ལས་ཐོན་ཁུངས་ཤིན་ཏུ་སྒྲོ་ཡང་། དུལ་འདྲིར་དམིགས་བསལ་གྱིས་རིན་ཐང་བལ་བའི་
གཏེར་རིགས་ཤིན་ཏུ་མང་བས། གཅིག་ན་རྒྱ་ནག་མི་དམངས་སྤྱི་མཐུན་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་
འཛུགས་སྐྱོན་གྱི་འགོག་ལམ་དུ་འགྱུར་བ་བཅས་ལ་བརྟེན་ནས་སྟོན་ཚུད་ནས་མ་འོངས་
བའི་ལས་གཞི་འདི་དག་རྒྱ་ལཱ་འཁོར་སྤྱོད་བྱེད་ཐུབ་ཕྱིར་མི་དམངས་གནས་སྡོའི་བྱེད་དུ་བཅུག་
སྟེ། འཛུགས་སྐྱོན་གྱི་ལས་གཞི་དག་ལེགས་པར་འགྲུབ་ཕྱིར་མིན་ནས་སྟེ། སྤྱིའི་ཆ་ནས་
རྒྱ་ནག་མི་དམངས་སྤྱི་མཐུན་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་མཐོ་རིམ་དཔོན་རིགས་ཀྱི་མིག་ལམ་དུ་ཤོད་
ཀྱི་འབྲོག་བའི་ལས་རིགས་འདི་དོས་འཛིན་ཡག་པོ་ཞིག་མེད་པ་དང་། ད་ལྟའི་ལས་གཞི་
འདི་ནི་གཙོ་པོ་དཔལ་འབྱོར་རང་གི་ཕྱིར་མིན་པར། སུར་སི་ཉ་ཡིན་(Joseph Stalin)
ཀྱིས། མི་རིགས་ཤིག་ཅ་མེད་བཟོ་བར། ཐོག་མར་མི་རིགས་དེའི་རིག་གཞུང་ཅ་མེད་བཟོ་
དགོས་པའི་བཤད་རྒྱུན་བཞིན། ད་ལྟའི་བར་རྒྱ་ནག་མི་དམངས་སྤྱི་མཐུན་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱིས་
ལས་གཞི་མི་འད་བ་དུ་མ་སྤྱད་ནས་ལག་བསྟར་བྱེད་བཞིན་ཡོད་ཅིང་། ད་ལྟའི་ལས་གཞི་

འདི་ནི་ཞི་ཅིན་ཕིང་གི་དུས་རབས་གསར་པའི་ཤུང་གོའི་བྱང་ཆོས་ལྡན་པའི་སྤྱི་ཚོགས་
 རིང་ལུགས་ཀྱི་བོད་རིགས་ཤིག་ཏུ་སྦྱར་རྒྱུའི་སྲིད་བྱུས་ཡིན་པ་གསལ་བོ་རེད། དེར་
 བརྟེན་ད་ལྟའི་ལས་གཞི་འདིའི་རྒྱ་བ་ལྗོངས་སུ་རྒྱ་ནག་མི་དམངས་སྤྱི་མཐུན་རྒྱལ་ཁབ་
 ཀྱི་སྲིད་བྱུས་གང་ཡིན་སྟོར། འབྲེལ་ཡོད་རྒྱ་ནག་གི་གཞུང་འབྲེལ་གྱིས་མཁོ་འདོན་བྱས་
 པའི་གནས་ཚུལ་དང་། ཚོགས་པ་དང་། མི་སྡེར་གྱི་རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་དཔལ་འབྱོར་དང་
 ཁོར་ལུག་བཅས་ཀྱི་ཐོག་བཏོན་པའི་འབྲེལ་ཡོད་སྣེ་ཐོ་བཅས་ལ་གཞི་བྱས་ནས་རིམ་
 བས་བལྟས་ཏེ་ངེས་ཤེས་ཆེ་བར་འོང་བྱིང་གཤམ་དུ་དོན་ཆུང་ལྟར་དབྱེ་ཞིབ་བྱས་ཡོད།

**༡.༡། སྤྱི་ཁབ་སྤྱི་ཚོགས་སྤྱིའི་ལས་གཞི་དང་། རྒྱལ་མཚམས་བརྒྱལ་བའི་ས་ཁབ་སྤྱི་ཐབས་
 ཏུས་ཀྱི་འབྲེལ་བ།**

ནག་ཏུ་ཁོང་ཁྱེད་ཀྱི་ས་ཆའི་གནས་བབ་ལ་གཞིགས་ན། རྒྱ་ནག་མི་དམངས་སྤྱི་
 མཐུན་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་རྒྱ་བསྐྱེད་སྲིད་བྱུས་ལྱིར། གནས་སྤྱིའི་ལས་གཞི་འདི་སྤེལ་བའི་གནད་
 དོན་ཐོག་ནས་བལྟས་ན། ད་ལྟའི་ལས་གཞི་དེ་དང་འབྲེལ་བ་ཡོད་པའི་རྣམ་པ་གསལ་བོ་
 མངོན་གྱི་འདུག གང་ལ་ཞེ་ན། བོད་གནས་གསར་འགྱུར་བརྒྱུད་ལམ་ཁག་དང་། ལག་
 ཏུ་ཁོང་ཁྱེད་མི་དམངས་ལྷན་པ་སོགས་སྲིད་གཞུང་གི་དྲུ་ཆོགས་ཁག་གི་གསར་འགྱུར་
 དང་། ལས་གཞི་བཅས་ལས་བྱུང་བའི་རྒྱ་ཆ་ཁག་ལ་དབྱེ་ཞིབ་གྱིས་བཤད་ན། ལག་ཏུ་
 ཁྱེད་ཀྱི་རང་བྱུང་ཐོན་ཁུངས་དང་། ལུ་ལ་འདིའི་རང་བྱུང་གི་བྱང་ཆོས་ལ་གཞིགས་ནས་
 ལོ་ལས་གོང་ནས་རྒྱ་ནག་གཞུང་གིས་མ་དདུལ་འཁོར་ཆེན་བཏང་སྟེ་ལུ་ལ་འདིར་འཇུགས་
 སྤྱོད་ལུགས་ཆེན་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པའི་རྣམ་པ་གསལ་བོ་འདུག

མ་ཟད་“World Imagery map” ཞེས་པའི་དྲུ་ཆོགས་ནང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༠༡༤ ལོ་
 ལས་ ༢༠༡༤ ལོ་ཀྱི་འཁོར་སྐར་གྱིས་སྒྲངས་པའི་པར་རིས་བཅོས་པའི་འཛམ་གླིང་ས་

ཁའི་ནང་ཞིབ་མོས་ལྟ་དུས། ད་ལྟ་གནས་སྡོད་པའི་ནག་ཆུ་གོང་ཁེར་གྱི་ཨ་མདོ་རྫོང་གི་སེལ་ཤང་དང་། མཚོ་གཉིས་རྫོང་གི་དཀར་མཚོ་ཤང་། ཡག་ཆུ་ཤང་། མཚོ་སྤེལ་བྱང་མའི་ཤང་^[30]བཅས་ཀྱི་ལོ་དུས་མི་འབྲེ་བའི་ས་ཁའི་ནང་། འགྲུར་བ་བྲལ་ས་ཆེན་ཕྱིན་པ་མཐོང་བྱུང་། སྤྱིར་ཡུལ་འདིའི་མི་དམངས་རྣམས་སྤྱེ་ཁམས་སྤྱང་སྦྱོར་བྱ་བྱིར་གནས་སྡོད་བྱས་པར་བཤད་རུང་། ས་ཁ་ལས་བྱང་བའི་འགྲུར་བ་བཅས་ཀྱི་ནང་གོང་ཚོའི་འགྲོག་པའི་ཁང་པ་ཉུང་དུ་ཕྱིན་པ་ལས། གཞན་མཛོད་ཁང་ངས། སྡོ་ལྷགས་གཅེས་གཉེར་ཁང་ལྟ་བུའི་ཁང་པ་མང་དུ་ཕྱིན་པ་ལས་ཉུང་དུ་ཕྱིན་པ་ཞིག་མི་འདུག དེ་བཞིན་ཡུལ་དེར་རྒྱ་བསྐྱེད་བྲལ་ས་ཆེན་གྱི་པའི་མཛོད་ཁང་ངས། སྡོ་ལྷགས་གཅེས་གཉེར་ཁང་ལྟ་བུ་བཅོས་འདུག་ཀྱང་དོན་དུ་གང་ཡིན་སྟོར་དེ་ཡོད་རྒྱ་ཆ་མི་འབྲེ་བ་དུ་མ་ཞིག་ལ་བལྟས་ཀྱང་གསལ་ཁ་དེ་ཅུ་མ་བྱུང་། སྤྱིར་གསལ་འགྲུར་བརྒྱུད་ལས་ཁག་དུ་སྡོ་ལྷགས་གཅེས་གཉེར་ཁང་བཅུ་གས་པའི་སྟོར་བཤད་ཀྱང་། པར་རིས་ལས་གསལ་བའི་གནས་བབ་ནི་ས་གནས་འདིར་སྡོ་ལྷགས་ཡོད་པའི་རྣམ་པ་ཞིག་མི་འདུག་པ་མ་ཟད། སྡོ་ལྷགས་གཅེས་གཉེར་ཁང་ཡིན་ཡང་དེ་ལྟ་བུའི་གཞི་རྒྱ་ཆེ་རུ་བཏང་བ་དང་། དེ་འབྲའི་བྲངས་འཛོར་མང་པོ་ཞིག་ས་གནས་རང་དུ་དགོས་མཁོ་ཡོད་པ་ཞིག་མ་མཐོང་བས་གནད་དོན་འདིར་དོགས་པ་ཟ་དགོས་པ་ཞིག་འདུག།

30. https://livingatlas.arcgis.com/wayback/#error=invalid_request&error_description=Unable+to+sign+the+user+in.+Please+use+create+an+account+option.&messageCode=OAUTH_0051&state=%7B%22portalUrl%22%3A%22https%3A%2F%2Fwww.arcgis.com%22%2C%22hash%22%3A%22%23error%3Dinvalid_request%26error_description%3DUnable%2Bto%2Bsign%2Bthe%2Buser%2Bin.%2BPlease%2Buse%2Bcreate%2Ban%2Baccount%2Boption.%26messageCode%3DOAUTH_0051%26state%3D%257B%2522portalUrl%2522%253A%2522https%253A%252F%252Fwww.arcgis.com%2522%252C%2522hash%2522%253A%2522%2523active%253D10%2526mapCenter%253D90.29630%25252C33.74088%25252C17%2526downloadMode%253Dtrue%2522%257D%26active%3D56450%26mapCenter%3D90.36073%252C33.73754%252C13%26downloadMode%3Dtrue%22%7D&active=44988&mapCenter=89.51613%2C33.07609%2C18&swipeWidget=44988%2C31026

ད་ལྟ་ང་ཚོས་ལྷ་ཐུབ་པའི་འཁོར་སྐར་གྱི་པར་རིས་དེ་དག་ནི་རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་གསར་འགྱུར་དང་། འིལ་བསྐྱབས་ནང་ཐོན་པའི་ས་མིང་དག་ཡིན་པ་ལས་གཞན་ནི་མ་ཚོང་དང་། ཨ་མདོ་རྫོང་ནས་གནས་སྤེའི་གྲོང་ཚོ་སྟོན་མ་ཤང་དང་། རྒྱ་གཉིས་ཤང་སོགས་ཀྱི་ཕྱི་ལོ་ ༡༠༡༩ སྟོན་གྱི་ས་གནས་ཀྱི་བཀོད་པ་འཁོར་སྐར་གྱིས་སྒྲངས་པའི་འབྲུ་པར་ལས་ད་ལྟའི་གནས་བབ་རིམ་ལྡན་འགྱུར་ཡོད་མེད་སྟོར་གྱི་གསལ་ཁ་ཅི་ཡང་མི་འདུག དེ་བཞིན་བོད་གནས་གསར་འགྱུར་ཁག་གི་ནང་དུའང་སྟོན་བྱ་རིང་སྟོས་པའི་གྲོང་ཚོ་ཁག་ཅིག་གི་མིང་ལས་ནི་མ་ཚོང་དང་། ཨ་མདོ་རྫོང་གི་གྲོང་ཚོ་གཅིག་ལས་གཞན་ཕྱི་རུ་བྱུང་བསྐྱབས་བྱས་མེད་པ་བཅས་ཀྱི་ཐོག་ནས་ཡུལ་འདིའི་གནས་བབ་གང་འདྲ་ཞིག་ཆགས་ཡོད་མེད་ཀྱི་སྟོར་དུས་ད་ལྟའང་གསལ་ཁ་ཅི་ཡང་མི་འདུག

དེ་བས་བོད་ཀྱི་བྱང་བརྒྱུད་དུ་ས་བབ་མཐོ་ལ། དཔེན་ཞིང་རྒྱ་ཆེ་བའི་བྱང་ཐང་འདིའི་སྟེང་མི་གངས་རྒྱུང་བས་ས་གནས་འདི་ནི་རྒྱལ་ཁབ་སྲུང་སྐྱོབ་ཀྱི་གསང་བའི་ལས་གྲུ་འཛུགས་སའི་ས་ཆ་ཡག་ཤོས་དང་། འོས་ཚས་སུ་གྱུར་ཡོད། གནས་འདིར་ས་རྒྱ་ཆེ་ལ་མི་འཁོར་རྒྱུང་བས་ཡུལ་འདིར་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་གསར་ཐོན་མཆོན་ཆའི་ཆོད་ལྟ་དང་། དམག་སྟོང་བྱ་ཕྱིར་སྟོན་པ་སོགས་ཚུད་ཡོད། རྒྱ་མཆན་ནི་ཕྱི་ལོ་ ༡༠༡༠ ལོར་རྒྱ་གར་དང་རྒྱ་དམག་གཉིས་ཀྱིས་སྤང་གོང་མཆོའི་^[31]རི་ཅིའི་བདག་དབང་འཐབ་ཅོད་དང་། འཕགས་

31. https://in.video.search.yahoo.com/search/video;_ylt=AwrKFYbITURnG.sIEQC7HAX.;_ylu=Y29sbwNzZzMEcG9zAzEEdnRpZAMEc2VjA3Nj?type=E210IN885G0&p=india+and+china%27s+Pangong+Tso&fr=mcafee&turl=https%3A%2F%2Ftse3.mm.bing.net%2Fth%3Fid%3DOVP.1xDTHR6JMRDXxaezDXMmQQEsDh%26pid%3DApi%26w%3D296%26h%3D156%26c%3D7%26p%3D0&rurl=https%3A%2F%2Fwww.youtube.com%2Fwatch%3Fv%3DJScoBqpOVnk&tit=India+China+conflict+in+Ladakh%2C+Significance+of+Pangong+Tso+Lake+explained%2C+Current+Affairs+2020&pos=01&vid=6b05ae94c959adb30681ba336082e94d&sigr=QWh1CU9A6VU5&sig=F0uEEPb6aMj1&sigi=hOjfbu8l.rgS

བོད་ས་མཆམས་ཀྱི་གདོང་ཐུག་དག་ལས་རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་ས་མཆམས་ཀྱི་གནད་དོན་
 ཆེད་དཔག་འཐབ་སྐར་ལས་གྲ་སྒྲིག་དང་། གནད་དོན་དེ་རིགས་ཁ་གཏད་གཙུག་ཕྱིར་
 ཡིན་པ་དང་། ཉག་རྩ་ནི་ས་བབ་ཀྱི་ཆ་ནས་རང་བཞིན་གྱིས་ས་མཐོ་བ་དང་། ས་མཐོའི་
 དཔག་འཐབ་ཀྱི་དཔག་སྡོང་བྱ་ཡུལ་གྱི་ས་གནས་ཁྲད་པར་བ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། དེ་བས་
 ཉག་རྩ་ནི་མངའ་རིས་དང་ས་འབྲེལ་ཡིན་སྟབས་འགྲོ་བསྐྱོད་བདེ་བའི་ཨ་མདོ་རྫོང་ནས་
 མངའ་རིས་སེང་གོ་ཁ་འབབ་རྩ་འགོའི་རྒྱུད་ཀྱི་བར་ (Shiquanhe) རྒྱ་ལམ་^[32]གསར་
 ཏུ་བཅོས་ཐེན་པ་བཅས་ཀྱི་ཐོག་ནས་ད་ལྟོ་གནས་སྤོའི་ལས་གཞི་དང་འབྲེལ་བ་ཆེན་པོ་
 ཆགས་ཡོད་པ་ཞིག་ལ་ངོས་འཛིན་བྱེད་ཐུབ།

དེ་ཡང་ནག་རྩ་ནས་ཡིན་པའི་བོད་མི་ཞིག་གིས་མཁོ་སྤྱོད་བྱས་པའི་བརྟན་ཐུང་
 འགའི་ནང་། སྤྱིར་ནག་རྩའི་ས་ཁུལ་གང་ཡིན་ངོས་འཛིན་བྱེད་དགའ་ཡང་། བརྟན་འདི་
 དག་ལས་ནག་རྩ་ཁུལ་ཏུ་གནས་འཕུར་འབར་ཟུར་ཆོད་ལྟ། དཔག་མི་དང་མཆོན་ཆའི་
 དཔག་སྡོང་ཤུགས་ཆེན་བྱེད་བཞིན་པའི་གནས་བབ་ལས་ང་ཆོས་གསལ་པོ་རྟོགས་ཐུབ་
 མོད། སྤྱིར་གནས་སྤོའི་ནང་རྒྱུད་པའི་ནག་རྩ་ཁུལ་གྱི་གྲོང་ཆོ་མང་ཆེ་བ་ནི་ནག་རྩའི་རྫོང་
 ཁག་དང་ཁ་ཐག་རིང་བའི་གྲོང་ཆོ་རྣམས་ཡིན་པས། དེའི་ཐོག་ནས་གོང་གསལ་དཔག་
 སྡོང་ལ་སྟབས་བདེའི་ཁོར་ཡུག་བསྐྱེད་པ་དང་། རྫོང་དང་ཁ་ཐག་རིང་བའི་གྲོང་ཆོའི་མི་
 དཔངས་ལ་སྐར་བཞིན་སོ་ལྟ་དང་། ཆོད་འཛིན་བྱ་བྱིར་འགྲོ་སྐར་འཕར་མ་གཏོང་མི་
 དགོས་པ་སོགས་མདའ་གཅིག་གིས་བྱེད་གཉིས་བསད་པ་ལྟ་བུའི་ཁེ་ཕན་བསྐྱེད་ཡོད་པ་
 རེད། མ་ཟད་རྫོང་ཁག་སོ་སོའི་མི་དཔངས་ཀྱི་བྱ་བར་ཆོད་འཛིན་ཀྱང་བྱེད་བདེ་བུ་སྐར་བ་
 སོགས་ཀྱིས་རྒྱ་ནག་གཞུང་ལ་ཁེ་ཕན་ཤུགས་ཆེན་འབྱུང་གི་ཡོད་པ་རེད།

ད་ལྟོ་ཆར་ཉི་མ་རྫོང་དང་། མཆོ་གཉིས་རྫོང་ཏུ་གཏེར་ཁ་སྤྲོག་འདོན་དང་། ཆོང་

32. <https://www.tibettravel.org/tibet-travel-guide/nagchu-map.html>

མོག་ཆོང་རུ་^[33]དེ་བཞིན་ཡུལ་སྐོར་སློབ་ཆུང་གི་ཉེ་གནས་སུ་བཟོ་ཕྱིར་ནག་ཚུ་ཁུལ་དུ་
 རྒྱ་བསྐྱེད་དང་། དེ་འབྲེལ་དེའི་བསྐྱེད་ཀྱི་ཁྲིམས་ཆེན་གྱི་བཞིན་འདུག་^[34]ནག་ཚུ་སྤྱི་
 གཞུང་གིས་དེའི་བསྐྱེད་ཀྱི་དག་གི་ནང་བཤད་པའི་དཔལ་འབྱོར་ཡར་ཐོན་ཅན་གྱི་
 རྒྱུ་ཁྲིམས་ཞིག་ཏུ་འགྱུར་ཕྱིར། ཡུལ་འདིར་ཁང་པའི་འཛུགས་བསྐྱེད་དང་། རིག་གཞུང་
 དང་། ཡུལ་སྐོར་སློབ་ཆུང་གི་ཉེ་གནས། མོག་རུས། རང་བྱུང་གི་ས་ཁམས་ལས་བྱུང་བའི་
 ཐོན་སྐྱེད། འབྲོག་པ་ལ་སོགས་པའི་ཆོང་དང་འབྲེལ་བའི་དཔལ་འབྱོར་ཡོངས་ཁྲུངས་གཙོ་
 བོ་ཡིན་པ་དེ་དག་གཞན་ལ་བརྒྱུད་ནས་འཛུགས་བསྐྱེད་ཀྱི་ཁྲིམས་ཆེན་གྱི་བཞིན་ཡོད། རང་
 བྱུང་གི་ཁེ་སན་དེ་དག་སྤྱད་ནས་ནག་ཚུ་རྒྱུ་ཁྲིམས་ཀྱི་འཕེལ་རྒྱས་དང་། ཡར་རྒྱས་ཀྱི་ལམ་
 ཏུ་ཁྲུགས་པའི་སྐོར་གནས་ཚུལ་མང་པོ་སྤེལ་འདུག་^[35]དེ་འདྲ་ཡིན་དུས་འབྲོག་སྤེ་རྣམས་
 གྱི་ཆོ་བ་སྦྱེལ་སྤངས་དང་། རྒྱ་གཞུང་གི་འདོད་ཕྱོགས་ཀྱི་འཛུགས་བསྐྱེད་ལས་གཞི་དག་
 འགལ་ཆེ་འགྲོ་ཡི་ཡོད་པས་ཐབས་ལམ་འདྲ་མིན་འོག་འབྲོག་སྤེ་རྣམས་ཉུང་དུ་བཏང་ནས་
 མཐའ་མ་མེད་པར་བཟོ་བའི་སྤྱི་དུས་བརྒྱུད་ཡོད།

༡.༩། འབྲོག་པའི་རིག་གཞུང་དང་། རྒྱ་ནག་གི་བསམ་སྒྲིག་

དེ་ཡང་“རྒྱ་ནག་གི་ཞིང་པའི་དཔལ་ཡོན་གྱི་ལྷ་སྤྱོད་ནས་བཤད་ན། བོད་ཀྱི་
 འབྲོག་པའི་སྤྱི་སྤྱོད་ཀྱི་ལུགས་སྤེལ་ནི་རྗེས་ལུས་ཤིག་ཏུ་མཐོང་གི་ཡོད། རྒྱ་ནག་གཞུང་

-
33. Tashi Droji Inspected and Investigated in Bange, Shenzha, Nima and Shuanghu.
 2024/06/27 <http://www.naqu.gov.cn/nqsrnzf/c100007/list.shtml> གཞན་ནག་ཚུའི་ནང་
 འགྲུལ་ལམ་གསར་བཟོ་དང་འབྲེལ་བའི་སྐད་ཆ། <http://www.naqu.gov.cn/nqsrnzf/c100002/202411/296a2fa0153547b0a0ffc8ccb8cf233e.shtml>
34. Northern Tibet Highway from Nagqu to Ali (Shiquanhe) <https://www.tibettravel.org/tibet-overland-tour/north-tibet-road.html>
35. Nagqu City Holds First Quarter Economic Operation Dispatch Meeting 2024/
 4/16 <http://www.naqu.gov.cn/nqsrnzf/c100007/list.shtml>

གི་འཇུགས་སྒྲིན་འཆར་འགོད་པ་དང་། དཔོན་རིགས་ཚོས་བོད་ཀྱི་འབྲོག་པའི་སྤྱི་ལོ་
 ཀྱི་ལུགས་སྒོལ་འདི་ལུགས་རིགས་དང་། མིའི་རྒྱས་ལུགས་གོང་འཕེལ་གཉིས་ཀར་པན་
 ཐོགས་མེད་པར་ངོས་འཛིན་བྱེད་ཀྱི་ཡོད།”^[36]ཅེས་དང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༩ ལོར་རྒྱ་གཞུང་
 གི་ཞིང་ལས་སློན་ཆེན་གཞིན་པ་ཆེན་ཅིས་པས། “དུས་རབས་ཉི་ཤུ་པའི་མཐའ་མཇུག་
 ཏུ་འབྲོག་པ་ཟེར་བ་དེ་རྒྱ་ནག་(བོད་ལུང་གི་འབྲོག་པ་འང་འདིའི་ནང་ཚུད་ཡོད།) ནས་མེད་པར་
 འགྱུར་རྒྱ་རེད་ཅེས་བརྗོད་པ་མ་ཟད། འདི་ནི་སྤྱི་ཚོགས་གོང་འཕེལ་བྱིན་པའི་མཚོན་
 རྟགས་ཡིན།”^[37] ཞེས་བརྗོད་པ་ལས་ཤེས་རྟོགས་བྱུང་བ་ནི་བོད་ཀྱི་འབྲོག་པའི་ཆེད་
 ལས་འདི། རྒྱ་ནག་མི་དམངས་མཐོ་རིམ་མི་སྣའི་མིག་ལམ་དུ་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་དཔལ་འབྱོར་
 དང་མི་རིགས་གཉིས་ལ་པན་པའི་ལས་རིགས་ཤིག་ལ་ངོས་འཛིན་བྱས་མེད་པ་དང་། རྒྱ་
 ནག་མཐོ་རིམ་མི་སྣའི་བསམ་སློབ་ནང་འཕེལ་རྒྱས་ཞེས་པ་ནི་དཔལ་འབྱོར་དང་ཕྱིའི་རྣམ་
 པ་ཅུང་ལས་རིག་གཞུང་གི་ངོ་བོ་ནི་དེ་ཅུང་གལ་ཆའི་རང་བཞིན་དུ་ངོས་འཛིན་ཀྱི་མེད་
 པ་དེ་ལས་གསལ་བོ་ཤེས་བྱུང།

གཞན་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༩ ལོར་རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་ཞིང་ལས་སློན་ཆེན་གཞིན་པས་
 གསུངས་པ་བཞིན་འབྲོག་སྤྱི་ནི་བོད་ནང་ཅ་མེད་དུ་གྱུར་མེད་ཀྱང་། ད་ལྟའི་གནས་བབ་
 འདི་རྒྱན་མཐུད་དེ་སོང་ན་ཕྱིས་ཀྱི་ལོ་བཅུ་འཕེལ་ཉི་ཤུའི་ནང་ཅ་སྟོང་དུ་འགོ་རྒྱ་ཡིན་པ་ནི་
 སྤྱོད་མེད་ཀྱི་གནས་སྟངས་ཤིག་ཆགས་ཡོད། ཕྱིར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༩ ལོར་རྒྱ་ནག་མི་
 དམངས་སྤྱི་མཐུན་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་རྒྱལ་ཡོངས་མི་དམངས་འཕུས་མི་ཚོགས་ཆེན་སྐབས་
 ཏུག་པའི་ཚོགས་འདུའི་སྟེང་། གཏན་འཐབས་བྱས་པའི་བཅའ་ཁྲིམས་ནང་དུ་དམིགས་
 བསལ་གྱིས་གངས་ཉུང་མི་རིགས་ཟེར་བའི་མི་རིགས་ས་ཁོངས་རང་སྤྱོད་དང་། རང་སྤྱོད་

36. བོད་གཞུང་གི་འཕེལ་ལས་ཁྲིམས། བོད་དུ་ལག་བསྟར་བྱས་པའི་རྒྱ་དམར་གི་མིང་བྱས་དང་བྱ་ཐབས། ལྷན་ཐང་དཔལ་
 ཁང་། རྟ་རམ་ས་ལ། ༢༠༠༣། ཞོག ༡༩༨

37. IBID

ལྷོངས་བཅས་ཀྱི་བཅའ་ཁྲིམས་ཀྱི་དགོངས་དོན་བཞིན་ས་གནས་མི་རིགས་རང་སྤྱོད་གི་
ཁེ་དབང་ནང་ས་གནས་མི་རིགས་ཀྱི་རིག་གཞུང་སྤྱང་སྤྱོད་ཐོག་རྒྱ་ནག་མི་དམངས་སྤྱི་
མཐུན་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་བཅའ་ཁྲིམས་ཀྱི་དོན་ཚན་མང་པོས་མི་རིགས་རིག་གཞུང་དང་འོ་
པོ་བཅས་འགན་སྤྱང་བྱེད་པའི་འགན་ལེན་བྱས་ཡོད་ཀྱང་། ལོ་ལས་ཀྱི་རྗེས་སུ་རྒྱ་ནག་
གཞུང་གི་མཐོ་རིམ་དཔོན་རིགས་ཁག་གིས་འབྲོག་པའི་གནད་དོན་ཐོག་དེ་ལྟ་བུའི་སྐད་
ཆ་བཤད་པ་ནི་དོ་མ་ཉང་སང་དགོས་པ་ཞིག་རེད།

དེ་བས་ད་ལྟའི་སྤྱི་ཁམས་སྤྱང་སྤྱོད་བྱ་བའི་ས་ཁུལ་ཁག་ཏུ་དམག་ཅེས་དང་། འབར་
རྩས་ལ་སོགས་པ་ཆོད་ལྟ་མང་པོ་བྱས་པས། མི་དམངས་ནམས་གནས་སྤྱོད་བྱ་དགོས་
པའི་གནས་སུ་སྤྱང་བའི་ལོ་རྒྱུས་ཤིག་སྤྱོད་མོ་ནས་ཡོད་ཀྱང་། ད་ལྟའི་མཁོ་བ་མེད་པའི་སྤྱི་
ཁམས་གནས་སྤྱོད་ལས་གཞི་དེའི་རིགས་ལག་བསྟར་བྱེད་པ་ནི་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་ཅ་ཁྲིམས་
ཀྱིས་ཀྱང་གངས་ཉུང་མི་རིགས་ཟེར་བའི་བོད་མིའི་ཁེ་དབང་སྤྱང་བྱས་ཀྱི་མེད་པ་དང་། རྒྱ་
ནག་གིས་ངོས་འཛིན་བྱས་པའི་གངས་ཉུང་མི་རིགས་ལ་ཐུབ་ཆོད་བཟང་བ་སོགས་ནི། རྒྱ་
ནག་གཞུང་གིས་རྒྱ་ཏུ་སྤར་བཞག་ལོག་རིང་ལུགས་ཀྱིས་བོད་མི་སྤྱུག་པོ་ཇི་ལྟར་སྤྱང་
བཅུག་པ་བཤད་པའི་ལམ་སྤོལ་དེ་ད་དུང་ཡང་མཐུག་བསྐྱེད་མེད་པ། རྒྱ་ནག་གཞུང་གིས་
བོད་མི་ཆོར་ད་དུང་ཡང་བེད་སྤྱོད་དང་། ལག་བསྟར་བྱེད་བཞིན་འདུག་དེའི་ཐོག་ནས་རྒྱ་
ནག་མི་དམངས་སྤྱི་མཐུན་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་ཅ་ཁྲིམས་བྱ་བའི་ཁྲིམས་ནི་མིང་ཅམ་ལས་དོན་
དངོས་སུ་ལག་ལེན་དུ་འབྱོལ་བའི་རྒྱས་པ་མེད་པ་དང་། རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་ཅ་ཁྲིམས་ནི་
ཤོག་བྱ་དཀར་པོ་སྤྱང་དུ་བྲིས་པའི་མེད་གེ་བཞིན་དོན་དངོས་སུ་ལག་ལེན་འབྱོལ་བའི་
རྒྱས་པ་མེད་པའི་ཆོག་སྐྱམ་མང་པོ་འཆང་བའི་འབྲུ་མཛོད་ཅིག་དང་ཁྱད་པར་མི་འདུག

གལ་ཏེ་རྒྱ་ནག་མི་དམངས་སྤྱི་མཐུན་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱིས་བོད་ཀྱི་འབྲོག་སྤྱོད་འབྲོར་
མེད་དང་། རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་དཔལ་འབྲོར་དང་ཡར་རྒྱས་བཅས་ལ་ཕན་པ་མེད་པ་ཞིག་ལ་

ངོས་འཛིན་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་ན། རོག་མ་ནས་བོད་ཀྱི་འབྲོག་པ་དེ་དང་རབས་ཅན་གྱི་འབྲོག་
 པའི་ལམ་དུ་ཞུགས་པའི་ལམ་སྟོན་བྱེད་དགོས་ཀྱི་ཡོད་ཀྱང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༠ ནང་བོད་
 ཀྱི་འབྲོག་པའི་སློ་ཐུགས་དང་རྩ་ཐང་དོན་མ་བྱེད་པའི་སློལ་རྒྱུན་གྱི་ཤེས་བྱ་དང་། ལག་
 ཅུལ་དག་འཕེལ་རྒྱས་གཏོང་འདོད་ཆེན་པོ་ཡོད་ཀྱང་། དེར་རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་འཕེལ་རྒྱས་
 འཆར་འགོད་པ་དང་། བཅོ་སྒྲུ་ཁག་གིས་མཐོང་ཆེན་མ་བྱས་^[38]པ་ལ་བརྟེན་ནས། བོད་
 ནང་འབྲོག་པའི་ལས་རིགས་འདི་སྤར་ནས་ད་ལྟའི་བར་ཡར་རྒྱས་བྱུང་བའི་ལོ་རྒྱུས་གང་
 ཡང་མེད། འདི་ནི་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱིས་འགན་མ་ཁུར་བའི་སྟོན་ལས་བོད་ཀྱི་འབྲོག་སྡེ་ལ་ཁ་
 གཡར་ས་ནས་ཡང་མེད།

༡.༣། དོན་དངོས་ཀྱི་གནས་སྐབས་དང་རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་འབྲོག་གཏམ་དབར་གྱི་ཉེ་བག

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༡ ལོར་རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་བཅན་སྐྱུལ་འོག་བོད་རྒྱའི་སྐྱ་ཆབ་ཀྱིས་
 གོས་མཐུན་དོན་ཆེན་བཅུ་བདུན་ལ་མཆན་རྟགས་བཀོད་རྗེས། རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་དཔོན་
 རིགས་འགས་གོས་མཐུན་དོན་ཆེན་གྱི་དགོངས་དོན་ལས་འགལ་བའི་བོད་དུ་བཅོས་
 འགྱུར་དང་། ལས་གཞི་གཞན་ཅོམ་འགོ་རྒྱགས་པས་བོད་གཞུང་དང་། མི་དམངས་
 གཉིས་ནས་དེར་དོ་རྒོལ་གྱི་རྣམ་པ་ཤུགས་ཆེར་བསྐྱབ་པ་དང་། མཐར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༩
 ལོར་ཡུལ་བ་སྐྱ་ཐང་བཅུ་བཞི་བ་མཆོག་རྒྱ་གར་ལ་བཅན་བྱོལ་དུ་ཕེབས་དགོས་པའི་
 གནས་སུ་བྱར་ཉི། ད་ལྟའི་བར་རྒྱ་ནག་གཞུང་གིས་བོད་ཐོག་འཛིན་པའི་སྲིད་བྱས་དང་
 ཆོད་འཛིན། བཀག་སྡོམ་བྱེད་པའི་ལས་གཞི་མང་པོ་ཞིག་སྡེལ་ཡོད་ཀྱང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༡
 དང་ ༡༩༥༩ བཅས་སུ་བོད་ཕྱི་ནང་གཉིས་ཀྱི་བོད་མི་རྣམས་ཀྱིས་རྒྱ་གཞུང་ལ་གཞི་རྒྱ་ཆེ་

38. Daniel J. Miller, Tough Times for Tibetan Nomads in western China: Snowstorms, Settling down, Fences and the demise of traditional nomadic pastoralism(བོད་ཀྱི་སྲིད་བྱས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་གི་འབྲོག་པའི་དབྱུང་ཞིབ་ཡིག་ཆགས་ནང་།)

བའི་ངོ་ཚྭ་ལྷན་པ་རེད།

ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༩ ལོའི་ཞི་ཁྲོལ་གྱི་གནད་དོན་དང་འབྲེལ་བའི་རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་སྣེ་
ཐོ་དང་། ༡༩༩༩ ལོར་རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་བོད་རིགས་ལས་བྱེད་ཟུར་པ་ཞིག་སྟེ་རྒྱ་གར་
དུ་བཅན་བྱོལ་དུ་འོང་བ་ཞིག་གིས་བདེ་སྤྱང་ལས་ཁུངས་ལ་བུལ་བའི་སྣེ་ཐོ་^[39]བཅས་ཀྱི་
ནང་འཁོད་པར་གཞིགས་ན། བོད་དུ་ཞི་ཁྲོལ་ནང་ཆ་ཤས་སྤངས་པའི་མང་ཚོགས་མང་
ཆེ་བ་ནི་དགེ་འདུན་པ་དང་། ས་མ་འབྲོག་འབྲོག་པ་བཅས་ཡིན་པ་^[40]དང་། (ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༩
ལོའི་སྤྱི་ཞི་ཁྲོལ་གྱི་སྐབས་སུ་ནག་ཆུ་རང་དུ་ཁྱོན་བོད་མི་ ༣,༤༤,༢༡༠^[41]བཀག་ཉར་བྱས་ཡོད་པ་རེད།) སྟེ་
ཚན་གསུམ་པོའི་ནང་ཡོད་པའི་བོད་ཀྱི་མི་སྟེ་དག་ནི་རྒྱ་ནག་གཞུང་གིས་འདས་པའི་དུས་
ཚོད་ནང་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་སློབ་གསོ་དང་། ཚོད་འཛིན་བྱ་དཀའ་བའི་མི་སྟེ་ཤོག་ཁ་གསུམ་པོ་
དེ་ཡིན་པས། མཐའ་དོན་དུ་ཕྱི་ལོ་ ༢༠༡༠ ནས་ད་ལྟའི་བར་བོད་ནང་སྤྱི་ཁམས་གནས་
སློབ་དང་། གནས་སློབ་དབུལ་སྐྱོར་གྱི་ལས་གཞི་ནང་ཚུད་པའི་བརྒྱ་ཆ་མང་ཆེ་བ་ནི་བོད་
ཀྱི་འབྲོག་པ་དང་། ས་མ་འབྲོག་གཉིས་རེད། ^[42]

དེ་བཞིན་བོད་ཀྱི་འབྲོག་པ་ནི་ས་ཁྱོན་ཆེ་བའི་རྩ་ཐང་དང་། མི་མེད་ལུང་སྤྱང་ལུལ་
དུ་འཆོ་བའི་མི་སྟེ་ཞིག་སྟེ། རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་ཤུགས་རྒྱུན་གྲོང་སྟེ་ནང་དུ་ཡོད་པའི་བོད་པ་
རི་བཞིན་འབྲོག་པར་ཐེབས་ཀྱི་མེད་པ་དང་། དེ་བས་ལོ་རྒྱུད་གནས་གཤིས་ཀྱི་འགྱུར་
འགྲོས་ལ་གཞིགས་ནས་རྩ་ཐང་གི་ཕྱོགས་ངེས་མེད་དུ་གནས་སློབ་ཀྱི་འཆོ་བས་སྲིད་

39. བོད་ཀྱི་སྤྱི་དབུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་། འབྲོག་པའི་དབུད་ཞིབ་ཡིག་ཚགས། ༠༥། ༠༩། ༡༩༩༩
40. བོད་ཀྱི་སྤྱི་དབུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་གི་ཡིག་ཚགས། བོད་གནས་དབུད་ཞིབ་ཕྱོགས་བསྒྲིགས།
41. Department of Information and International Relation, CTA, 2008 People's
uprising in Tibet v-1, བོད་ཀྱི་སྤྱི་དབུས་ཉམས་ཞིབ་ཁང་གི་ཡིག་ཚགས་ཀྱི་ཤོག་ ༣༩
42. བོད་གནས་གསར་འགྱུར་དང་། འབྲོ་བ་མིའི་ཐོབ་ཐང་ལྟ་ཞིབ་ཁང་གི་འདས་པའི་དུས་ལུན་ནང་བཞོན་པའི་སྣེ་ཐོ་
དང་། གསར་འགྱུར་བརྒྱུད་ལམ་ཁག་གི་ནང་སྟེལ་བའི་བོད་རིགས་གནས་སློབ་དང་འབྲེལ་བའི་རྒྱ་ཆ་ཁག་ལ་དབྱེ་ཞིབ་
ཀྱི་བཀའ་པ་ཡིན།

གཞུང་གི་ཆོད་འཛིན་ཤིན་ཏུ་བྱེད་ཁག་པོར་གྱུར་ཡོད། རྒྱ་མཚན་དེ་ལ་བརྟེན་ནས་སྤྱི་
ཁམས་གནས་སྒོ་དང་། དབུལ་སྐྱོར་གནས་སྒོ་ལ་སོགས་པའི་ལས་གཞིའི་འོག་སྤྱི་བུ་
རིང་སྒོ་བཅུག་པ་དང་། དེ་དག་གི་དཔེ་བུ་གི་རྒྱུ་ལའི་འོག་འཆོ་བ་གསར་བ་རོལ་དུ་
བཅུག་པ་ནི་གཙོ་བོ་མཐུན་སྟོན་གཉིས་དང་། འདུ་ཤེས་གསུམ་^[43]ཞེས་རྒྱན་དུ་བཤད་
པའི་རྒྱ་ནག་མི་དམངས་སྤྱི་མཐུན་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་ཐོག་མའི་སྤྱི་བུ་དང་ཐད་ཀར་འབྲེལ་
བ་ཡོད་པ་ཞིག་རེད། མ་ཟད་དགེ་འདུན་པའི་སྤྱི་བུ་ཆོད་འཛིན་དང་བསམ་སྒྲུབ་འགྱུར་བ་
ཐེབས་ཕྱིར་འདས་པའི་ལོ་ཤས་ནང་བོད་བརྒྱུད་ནང་བསྟན་རྒྱ་ནག་ཅན་དུ་བསྐྱར་བའི་
ལས་གཞི་སྤེལ་བཞིན་པ་དང་། ^[44] དེ་བཞིན་ད་ལྟའི་གནས་སྤོའི་ལས་གཞི་འདི་ལ་བརྟེན་
ནས་ནག་ཏུ་ཁུལ་གྱི་དགོན་སྡེའི་འཛིན་སྐྱོང་སྤེལ་གསུམ་ལ་དེ་བཞིན་ཤུགས་རྒྱུན་ཆེན་པོ་
སྤྲད་ཡོད་ཅིང་། ལས་གཞི་འདི་ལ་བརྟེན་ནས་ནག་ཏུ་ཁུལ་གྱི་དགོན་སྡེ་མང་པོའི་མ་འོངས་
པའི་འཕེལ་ཕྱོགས་དང་། དགོན་སྡེ་ཁག་གི་འཆོ་རྟེན་བཅས་ལའང་དེ་བཞིན་ཤུགས་རྒྱུན་
ཆེན་པོ་སྤྲད་ཡོད་པ་རེད།

༡.༤། སྤྱི་ཆོགས་དང་རིག་གཞུང་དབར་གྱི་ཐུན་མོང་གི་འབྲེལ་བ་ཅ་བཅད་ཀྱི་སྤྱི་བུ་

གནས་སྤོའི་ལས་གཞི་འདི་རྒྱ་ནག་མི་དམངས་སྤྱི་མཐུན་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་ཁ་རྒྱན་དུ་

43. འདིར་མཚམས་རེ་འདུ་ཤེས་བཞི་ཞེས་ཀྱང་ཟེར་གྱི་འདུག འདིའི་སྐོར་རྒྱུ་ལ་ཞིག་མཐུན་འདོད་ན་འདི་ལ་སྟོས། 李克强
念了 “三个意识”<https://www.zaobao.com.sg/news/china/story20180306-840255>
“三个意识” 教育是对新时代党的治藏方略的有效贯彻 一访中国社会科学院大学教授王剑
峰https://mw.xizang.gov.cn/xwzx/ztzl/mztt/202310/t20231007_379403.html 增
强 “四个意识” 的由来、内涵及要义 [https://www.dswxyjy.org.cn/n1/2019/0625/](https://www.dswxyjy.org.cn/n1/2019/0625/c427737-31190561.html)
[c427737-31190561.html](https://www.dswxyjy.org.cn/n1/2019/0625/c427737-31190561.html)

44. བོད་གནས་གསར་འགྱུར་དང་། འགྲོ་བོ་མའི་ཐོབ་ཐང་ལྟ་ཞིབ་ཁང་གི་འདས་པའི་དུས་ལུན་ནང་བཞོན་པའི་སྟན་ཐོ་
དང་། གསར་འགྱུར་བརྒྱུད་ལས་ཁག་གི་ནང་སྤེལ་བའི་བོད་བརྒྱུད་ནང་བསྟན་གྱི་དགོན་སྡེ་དང་དགེ་འདུན་པ་ཉུང་དུ་
བཏང་བ་དང་། གཏོར་བ་དེ་བཞིན་དགོན་པའི་སྒོར་གསོ་སྦྱོང་པའི་རྒྱ་ཆ་ཁག་ལ་དབྱེ་ཞིབ་ཀྱིས་བཤད་པ་ཡིན།

ཡོད་པའི་བརྗོད་ཆོག་“ཐབས་བརྒྱ་བྱས་སྟོང་”གིས་ལག་བསྟར་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། དེ་ཡང་
 སྤྱིར་གོང་དུ་བཤད་པ་བཞིན་ནག་ཏུ་ཁུལ་དུ་དགོན་སྡེ་ ༡༡༤ ཡོད་པ་དང་། དགོན་སྡེ་
 དང་བོད་ཀྱི་སྤྱི་ཚོགས་དབར་ལོ་ངོ་སྟོང་ཙམ་གྱི་རིང་། སྤྱི་ཚོགས་དེ་གཉིས་ཀྱི་འབྲེལ་བ་
 དམ་ཐབས་ཡོད་པའི་རང་བྱུང་གི་ཁོར་ཕྱག་ཅིག་བྱུང་ཡོད། དེ་བཞིན་དགོན་སྡེ་ནི་བོད་ཀྱི་
 རིག་གཞུང་གི་སྤྱིར་བཏུང་བདག་ཉར་བྱེད་མཁན་གྱི་ཚོགས་སྡེ་གཙོ་བོ་དེ་ཡིན་པས། དེས་
 བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་དང་སྤྱི་ཚོགས་ལའང་དེ་བཞིན་གྱི་ཤུགས་རྒྱུན་ཤིན་ཏུ་ཆེན་པོ་ཐེབས་
 ཡོད། དེ་བས་ཡུལ་ལུང་སོ་སོའི་རིག་གཞུང་གི་ཁྲད་ཆོས་ལ་ལྟོས་པའི་ཡུལ་སོ་སོའི་
 དགོན་སྡེ་ཁག་གི་ཆོག་ཕྱག་ལེན་གྱི་རིག་གནས་ཀྱང་མི་འབྲ་བ་རེ་ཡོད་པ་རེད། མ་ཟད་ད་
 ལྟའི་བར་བོད་ཀྱི་དགོན་སྡེ་ཁག་གིས་སློབ་ཤིང་ལྷ་བུའི་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་བདག་གཉེར་
 ཤུགས་ཆེན་བྱས་ཡོད་པས་དེའི་འཛིན་སྟོང་སྡེལ་གསུམ་ནི་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ཆགས་
 འཛིག་གཞི་ཅར་གྱུར་ཡོད་པ་རེད།

ད་ལྟའི་གནས་སྟོན་དེས་སྤྱི་ཚོགས་དང་རང་ཡུལ་གྱི་དགོན་སྡེ་དབར་རྒྱུང་ཐག་རིང་དུ་
 འགོ་བལ་བརྟེན་ནས་ད་ལྟའི་སྤྱི་བུ་རིར་གནས་པའི་འབྲེལ་མང་ཚོགས་ལ་ཆོས་སྤྱུགས་
 གྱི་ཉེན་ཡུལ་མེད་པར་གྱུར་བ་རེད། གང་ལ་ཞེ་ན་རང་གི་ཡུལ་སྟོལ་གྱི་ཆོག་ཕྱག་ལེན་གྱི་
 ཤུགས་རི་བཞིན་ཡུལ་ལུང་གཞན་གྱི་དགོན་སྡེས་བྱེད་ཀྱི་མེད་པ་དང་། དེ་ལ་བརྟེན་ནས་
 ཡུལ་མི་ལ་དགོས་པའི་ཆོས་ཤུགས་ཆོ་གའི་ཤུགས་འདི་དགོན་སྡེ་གཞན་གྱིས་སྟོང་བྱུང་
 གྱི་མེད་པས་ཡུལ་མི་རྣམས་ཀྱི་སྤར་སྟོལ་གྱི་ཆོག་ཕྱག་ལེན་གྱི་ཤུགས་སྟོལ་བརྒྱགས་པ་
 སོགས། དགོན་སྡེ་དང་ཡུལ་མི་དབར་གྱི་རྒྱུང་ཐག་ལ་བརྟེན་ནས་མི་དམངས་ཀྱི་དགོས་
 མཁོ་སྟོང་མི་བྱུང་པ་སོགས་ཀྱི་དཀའ་ངལ་དང་། རིག་གཞུང་ལའང་དེ་བཞིན་ཤུགས་རྒྱུན་
 ཆེན་པོ་ཐེབས་ཀྱི་ཡོད།

དེ་བཞིན་ནག་ཏུ་ཁུལ་གྱི་ས་བབ་རི་བཞིན་ཆོས་དད་ཅན་གྱི་ཡུལ་མིའི་གངས་འབོར་

ཉུང་དུ་འགྲོ་བ་ལ་བརྟེན་ནས་ས་གནས་ཀྱི་དགོན་པའི་འཛིན་སྐྱོང་སྤེལ་གསུམ་ལ་ཤུགས་
 རྒྱུ་ཆེན་པོ་སྤྲོད་ཀྱི་ཡོད། རྒྱ་མཚན་ནི་མཁས་དབང་དུང་དཀར་ལྗོ་བཟང་འཕྲིན་ལས་
 ལགས་ཀྱི་ཆོས་སྤྲོད་ཟུང་འབྲེལ་ནང་བརྗོད་པ་བཞིན་དགོན་སྤེའི་འཆོ་རྟེན་ནི་ཡུལ་མི་ལ་
 བརྟེན་ནས་འོང་བ་ལས། དགོན་སྤེ་རང་གི་འཆོ་རྟེན་འཆོལ་བའི་རྒྱས་པ་མེད་ལ། (འོན་ཀྱང་
 ད་ལྟའི་ནག་ཏུ་ཁུལ་གྱི་དགོན་སྤེ་ཁག་ལ་རང་ལ་བདག་པའི་ལྷགས་རིགས་ཀྱི་གྲངས་འཛོར་ཆེན་པོ་ཡོད་པར་
 བཤད་ཀྱང་། མང་ཆེ་བ་ནི་གཞན་གྱི་མཆོད་སྦྱིན་དུ་ཕྱལ་བ་ལས་དགོན་པ་རང་གིས་སྦྲངས་འཛིན་བྱེད་ཀྱི་མེད་པ།
 ཡུལ་མི་གླས་ནས་སྤོ་ལྷགས་སྤྱེ་འཕེལ་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པར་བཤད།^[45] འོན་ཀྱང་རང་གི་འཆོ་ཐབས་ཀྱི་རྣམ་པ་ཤིན་
 ཏུ་ཉུང་ལ། དེ་བཞིན་ལྷགས་རིགས་འཆོ་བའི་རྒྱས་པ་འཛོག་པ་ཇི་བཞིན་མེད།) འཆོ་རྟེན་གཞན་ལ་བརྟེན་
 པའི་ཤེས་ཡོན་སྤེ་ཁག་ཅིག་སྤེ། དགོན་པ་ཞིག་འཕེལ་རྒྱས་འགྲོ་བར་ཐོག་མ་དགོན་སྤེ་
 དེར་གྲག་པ་དགོས་པས། ད་ལྟའི་རྫོང་ཁག་གསུམ་གྱི་ཡུལ་མི་གྲངས་འཛོར་སྤྱིའི་བརྒྱ་ཆ་
 ལས་ཉུང་དུ་མོང་བས། གྲག་པའི་གྲངས་འཛོར་ཡང་རང་བཞིན་གྱིས་ཉུང་དུ་བྱིན་པ་དང་། མ་
 འོངས་པར་དགོན་སྤེ་དེ་ཉིད་ལུ་མཐུད་གནས་སྤྱབ་མིན་གཙོ་བོ་ཡང་ད་ལྟའི་དགོན་པའི་
 གྲག་པའི་གྲངས་འཛོར་རང་ལ་རག་ལུས་པས་འབྱུང་འབྱུར་དགོན་པ་འདིའི་གནས་སྦྲངས་
 ཤིན་ཏུ་ཁག་པོར་ཆགས་རྒྱ་ཡིན་པ་དང་གཅིག

གཉིས་ནས་གོང་དུ་བཤད་པ་བཞིན་དགོན་སྤེ་དང་ཡུལ་མི་གཉིས་ཀྱི་གཅིག་ལ་
 གཅིག་བརྟེན་གྱི་ཁོར་ཡུག་འདི། ད་ལྟའི་གནས་སྤོས་བྱས་པས་ཡུལ་མི་གྲངས་འཛོར་རང་
 བཞིན་གྱི་ཉུང་དུ་བྱིན་པར་བརྟེན་སྤར་གྱི་ཆ་སྟོམས་གྲངས་ཀར་དོ་ཤོག་བྱིན་ཏེ། དགོན་
 པའི་འཆོ་རྟེན་ལ་ཤུགས་རྒྱུ་ཅེས་ཅན་ཞིག་ཐེབས་པ་སོགས་ཀྱི་ཡུལ་འདིའི་དགོན་སྤེའི་
 འཛིན་སྐྱོང་སྤེལ་གསུམ་དང་། དགོན་སྤེའི་གནས་བབ་ལའང་དེ་བཞིན་ཤུགས་རྒྱུ་ཅེས་
 པོ་ཐེབས་ཡོད་པ་རེད།

45. སྐད་ཡིག་སློབ་དཔོན་རྒྱལ་མཚན་ཆོས་སྤྱིད། རྩོམ་སྤྲིང་ཆེས་མཐོ་གཙུག་ལག་སློབ་གཉེར་ཁང་། བཅར་འཛིན་ཆོག་ཐོ་
 ལས་རྒྱངས། 2022། 11། 20

३.५। རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་དེའི་བསྐྱབས་དང་། དེའི་གཞི་ཅིའི་རྒྱས་བཤད་ཀྱི་ཤུགས་རྒྱུ།

ཕྱིར་རྒྱ་ནག་མི་དམངས་ཕྱི་མཐུན་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱིས་ཕྱིར་བསྐྱབས་བྱེད་བཞིན་པའི་མི་དམངས་ཉིན་རེའི་ཆགས་པར་དང་། གྲང་གོ་བོད་ཀྱི་གསར་འགྱུར་དྲ་བ། ལྷོ་ཁའི་ཉིན་རེའི་ཆགས་པར་སོགས་སུ་ད་ལྟའི་གནས་སྟོན་དེ་བརྒྱད་ནས་ནག་ཆུའི་འབྲོག་པ་མི་དམངས་ཀྱི་འཆོ་བ་ལ་ཡར་རྒྱས་ཤུགས་ཆེན་བྱིན་པའི་སྐོར་བཤད་བ་དང་། དམིགས་བསལ་ཀྱིས་མི་དམངས་ཆོའི་དཔལ་འབྱོར་ལ་རང་བཅན་ཐོབ་སྟེ་སྤྲུག་པོར་འགྱུར་བ་དང་། སྤོང་བྱ་རིའི་ཀྱུ་ལྷ་ལ་སོགས་པའི་ཆལ་རིགས་དང་ཤིང་ཉོག་ལ་བརྟེན་ནས་མི་དམངས་ཀྱི་འཆོ་བ་ཡར་རྒྱས་དང་། འཕྲོད་བསྟེན་ཡར་རྒྱས་ཤུགས་ཆེན་བྱིན་པ་ཞིག་ལ་ངོས་འཛིན་བྱེད་ཀྱི་འདུག མ་ཟད་འབྲོག་པ་མི་དམངས་ལ་དེང་རབས་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་སློབ་གསོ་དང་། ཁྲིམས་ལུགས་སོགས་ཀྱི་གོ་ཉོག་ཐོབ་ནས་མི་དམངས་ཀྱི་བསམ་སློབ་གནས་བབ་ལ་ཡར་རྒྱས་བཅས་ཀྱི་སྐོར་བསམ་ཆུལ་དང་། བཅར་འཛི་བྱས་པའི་སྣན་ཐོ་དང་། གསར་འགྱུར་རྩོགས་རྒྱ་མེད་པ་མང་པོ་ཞིག་རྒྱ་ནག་གཞུང་འབྲེལ་བརྒྱུད་ལམ་འདྲ་མིན་བརྒྱུད་དེ་དེའི་བསྐྱབས་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད།^[46]

དེ་ལ་བརྟེན་ནས་བོད་ཀྱི་ནག་ཆུ་ཁུལ་དུ་ཡོད་པའི་འབྲོག་པའི་འཆོ་བ་ཤིན་ཏུ་ཐབས་སྤྲུག་པོ་དང་། འབྲོག་པའི་ཆེད་ལས་འདི་ཉིད་མི་སྤྲུག་པ་དང་། རྩིས་ལུས། རྩོད་པའི་ལས་རིགས་ཤིག་ཏུ་སྒྱུར་ཐབས་སུ་གཞན་ཀྱི་བསམ་སློབ་ནང་གསར་བསྐྱབས་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད། ལྷག་པར་དུ་འབྲོ་བ་མིའི་ཐོབ་ཐང་དང་། བཅན་བྱོལ་བོད་མིའི་སྤྲིག་འཇུགས་ཀྱིས་བོད་ཀྱི་འབྲོག་པའི་ཆེད་ལས་ནི་གཞན་དང་མི་འདྲ་བའི་དམིགས་བསལ་ཀྱི་ངོ་བོ་དང་། དེའི་བྱེད་ཆོས་བཅས་སྤྲ་མོ་ནས་བྱིའི་རྒྱལ་ཁབ་དང་ཡུལ་གྱུ་ཁག་ཏུ་བསྐྱབས་

46. ཕྱི་ལོ་ ३0१६ ནས་ ३0३༤ བར་མི་དམངས་ཉིན་རེའི་ཆགས་པར། ཕྱི་ལོ་ ३0१६ ནས་ ३0३༤ བར་ཀྱི་གྲང་གོ་བོད་ཀྱི་གསར་འགྱུར་དྲ་བ། ཕྱི་ལོ་ ३0१६ ནས་ ३0३༤ བར་ཀྱི་ལྷོ་ཁའི་ཆགས་པར། ལྷོ་ཁའི་ཉིན་རེའི་ཆགས་པར། (ས་གཙང་ཁྲོང་ཆོའི་འབྲོག་པའི་འཆོ་བ་གསར་བ། (३0३༤། १0། 0༤))

ཉེ། བོད་ཀྱི་འབྲོག་པའི་འཚོ་གནས་དང་འཚོ་ཐབས་སོགས་ཀྱི་ཐད་བག་ཆགས་དང་ལྟ་
 སྐངས་ཡག་པོ་ཆགས་ཡོད་ཀྱང་། ད་ལྟའི་རྒྱ་ནག་མི་དམངས་སྤྱི་མཐུན་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་དེའ་
 བསྐྱུགས་དང་། གསར་འགྱུར་ཁག་ཏུ་བོད་ཀྱི་འབྲོག་པ་ནི་བཟའ་རྒྱ་མེད་པ་དང་། འཚོ་
 གནས་ས་ཁུལ་སྤྱི་བོ་ཡོད་པ། དེ་ལ་བརྟེན་ནས་མི་དམངས་ཀྱི་གནས་སྐངས་ཤིན་ཏུ་སྤྱི་
 བོ་ཡིན་པའི་ལྟ་རྒྱུ་དང་། རིག་གནས་གསར་བརྗེའི་སྐབས་ཀྱི་རྗེས་ལུས་དང་། ཚོངས་
 དད་ལ་སོགས་པའི་རྩལ་པའི་ས་བོན་བཞིའི་ཐ་སྙད་དངོས་སུ་བེད་སྤྱོད་བཏང་མེད་
 ཀྱང་། མི་དམངས་ཀྱི་སེམས་ཁམས་སུ་དེ་མཚུངས་ཀྱི་བོད་ཀྱི་འབྲོག་པའི་ཐོག་མཐོང་
 རྒྱལ་མི་ལེགས་པའི་བསམ་སྒྲོ་ཞིག་བཞེངས་བསྐྱུན་བྱེད་བཞིན་འདུག

དེའི་ཐོག་ནས་རྒྱ་ནག་མི་དམངས་སྤྱི་མཐུན་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱིས་ད་ལྟའི་ས་བབ་ཤིན་ཏུ་
 མཐོ་བའི་སྤྱི་ཁམས་གནས་སྤོ་ནི་མི་དམངས་ལ་དགོས་མཁོ་ཅན་དང་། མི་དམངས་ཀྱི་ཁེ་
 བན་རང་ལ་བརྟེན་ནས་གནས་སྤོ་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པའི་མཐོང་རྒྱལ་བསྐྱུན་ཆེད་དང་། གཞན་
 སྤྱི་གཞི་འཛིན་པས་ཀྱང་ཐོག་མའི་བོད་གནས་གསར་འགྱུར་དང་གནས་རྒྱལ་དག་སྒོག་པའི་
 སྐབས་སུ་ཐོག་མའི་སྤྱི་བོ་ལ། ད་ལྟའི་ལས་གཞི་འདི་ནི་དགོས་མཁོ་ཅན་དང་། མི་
 དམངས་ཀྱི་དཀའ་སྤྱད་སེལ་བྱིང་ཡིན་པས་དེའི་སྐོར་དབྱེད་པ་བྱེད་པར་པན་པ་ཞིག་
 མི་འདུག་ཅེས་ཐོག་མའི་བསམ་སྒྲོ་ཞིག་འཁོར་སྤྱི་བོ་མ་ཟད། ད་ལྟའི་དབྱེད་ཚོམ་གྱི་ཆ་
 ལས་ཅིམ་ཞིག་བྱི་ལོ་ ༢༠༢༥ ལོའི་སྤྱི་ཁྱོད་དབྱེད་བོད་ཀྱི་གཞུག་ལག་སྒོའ་གཉེར་ཁང་དུ་
 ཐེངས་བཅུ་པའི་བོད་ཀྱི་ན་གཞོན་ཉམས་ཞིབ་པའི་ཚོགས་འདུའི་སྟེང་གཏམ་བཤད་བྱས་
 སྐབས། ན་གཞོན་ཉམས་ཞིབ་པ་ཁག་ཅིག་གིས་ཀྱང་བསམ་རྒྱལ་འདོན་སྤྱོད་གས་དང་། རྒྱ་
 ནག་གི་དེའ་བསྐྱུགས་ནང་གསལ་བའི་གནས་རྒྱལ་དང་ཏ་ཅང་གི་མཐུན་ཞོས་ཆེ་བའི་
 གནས་སྤོ་འདི་ཉིད་དགོས་མཁོ་ཅན་ཞིག་ཡིན་པའི་རྣམ་པའི་ཐོག་ནས་བསམ་རྒྱལ་བཏོན་
 མཁན་ཡང་བྱུང་བས། སྤྱི་གཞི་འཛིན་པའི་ཚོར་བར་རང་བཞིན་གྱིས་རང་གི་སྤྱི་བོ་དང་
 སྤྱོད་མཚུངས་པའི་ཚོར་བ་ཞིག་བྱུང་བས། ད་ལྟའི་རྒྱ་ནག་མི་དམངས་སྤྱི་མཐུན་རྒྱལ་

ཁབ་ཀྱིས་གསར་འགྱུར་དང་བྲིལ་བསྐྱགས་བཅས་ཀྱིས་རྒྱལ་ནང་ཅེས་མིན་པར་བྱེད་རྒྱལ་
 ཁབ་དང་། ཆབ་སྲིད་པ་མང་པོ་ཞིག་ཀྱང་བྲིལ་བསྐྱགས་དེའི་མགོ་སྐོར་འོག་ཚུད་ཟེན་པ་
 གནས་ཚུལ་དེ་དག་ལས་ཤེས་བྱུང་མོད། འོན་ཀྱང་སྤྱི་གཞི་ནས་ནག་རྒྱུ་ས་ཁུལ་ནས་
 ཡིན་པའི་བོད་མི་ཁག་ཅིག་ལ་བཅར་འདྲི་བྱས་པའི་བརྒྱུད་རིམ་ནས་ཐོག་མའི་བསམ་སྒྲོ་
 འདི་ནི་དོན་དངོས་མིན་པ་ཞིག་དང་། གནས་སྒོ་ལས་གཞི་འདིའི་རྒྱབ་སྐྱོལ་གསུ་རྒྱ་ནག་
 མི་དམངས་སྤྱི་མཐུན་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་སྲིད་བྱུས་གང་དང་འབྲེལ་བ་མཆིས་མིན་སོགས་ཀྱི་
 སྐོར་ཞིབ་མོས་དབྱེད་སྐབས། ད་ལྟའི་གནས་སྒོ་ལས་གཞི་འདི་ནི་སྤྱི་ཇེ་བྱང་རྒྱུབ་ཀྱི་
 གཏོང་སྤྱོད་ཀྱི་ཐུག་པའི་རྒྱ་སྤྱོད་དངོས་གནས་ཚུལ་ཡག་པོ་ཞིག་མིན་པ་ཤེས་
 རྟོགས་བྱུང་།

༡.༦། སྤྱི་བྱེད་པའི་བཅའ་སྒྲོན་བོད་རིགས་ཀྱི་དོན་དངོས་གནས་སྤྱད་སྤྱོད་

སྤྱི་བྱེད་གནས་གསར་འཕྲིན་ཁག་གི་ནང་གནས་སྤྱོད་མི་དམངས་ལ་འབྲུག་པའི་
 དཀའ་ངལ་གང་བྱུང་སྐོར་སྤྱོད་བྱེད་པ་ལས་གནས་སྤྱོད་དགེ་མཆོན་དང་། མི་དམངས་
 ལ་པན་པ་གང་བྱུང་སྐོར་སྤྱོད་བྱེད་ལུགས་ཆེ་བ་བྱས་འདུག འོན་ཀྱང་སྤྱི་མེད་ཀྱི་ལས་
 གཞི་ཞིག་མེད་པ་བཞིན། ལས་གཞི་འདི་ལའང་སྤྱི་ཆ་ཡོད་པ་ནི་བཤད་མི་དགོས་པའི་
 གནད་དོན་ཞིག་རེད། དེ་ཡང་ད་ལྟའི་ལས་གཞི་འདིར་མཆོན་ན། མི་མང་གི་འཆོ་བའི་གོམ་
 གཤེས་དང་འདུ་ཤེས། ཁོར་ལུག་བཅས་ལ་རྒྱུན་འབྲུམས་མ་ཆགས་པ་ལ་སོགས་པའི་
 དཀའ་ངལ་རིམ་པ་མི་འདྲ་བ་དུ་མ་ཞིག་ཡོད་ཀྱང་། བོད་གནས་གསར་འཕྲིན་ཁང་གིས་
 གནད་དོན་འདི་དང་འབྲེལ་བའི་ཐོག་སྤྱད་མེད་ཀྱིས་སྤྱོད་བྱེད་ལུགས་ཆེ་བྱས་མི་འདུག

དང་པོ། ས་བཅད་ཀ་པའི་ནང་བྱང་སྤྱོད་སྤྱོད་བྱེད་པའི་རྒྱུ་རྒྱུ་ལྟོང་སྤྱོད་སྤྱོད་
 ལ་ཚུང་ལྟ་བུ་ཞེས་པའི་ནང་། རྒྱུ་རྒྱུ་སྤྱོད་ཁྱེད་དང་ལྟོ་ཁྱེད་ཁྱེད་གཉིས་ཀྱི་མི་མང་

དབར་གྱི་འཆོ་ཐབས་དང་། ཐོན་ཁུངས། ཁོར་ཡུག་དང་བཅས་པ་གཅིག་པ་མིན་པས། ད་
ལྟའི་གནས་སྒོ་བའི་མི་རབས་གཅིག་གི་རིང་སྤྱི་ཚོགས་གསར་བའི་གནས་བབ་མི་ཉྐགས་
པ་དང་། སྤྱི་ཚོགས་གསར་བའི་གནས་བབ་ལ་སློབ་སྦྱང་གསར་དུ་བྱེད་དགོས་པ་སོགས་
ཀྱི་དཀའ་ངལ་ཡོད་པ་རེད། དེ་བཞིན་ད་ཐེངས་སློབ་ཐོན་པའི་མི་དམངས་ཀྱི་ནང་མི་རབས་
འབྲིང་བའི་ཁྲངས་ཚད་བརྒྱ་ཆ་མང་བ་ཡོད་པས་སྤར་ཚུང་དུས་ནས་རྒྱ་གོམས་སུ་སོང་
བའི་ཆེད་ལས་དང་། འཆོ་ཐབས་བཅས་སྤྱི་ཚོགས་གསར་བའི་ནང་བཅད་སྤྱད་གཏོང་ས་
མེད་པར་འགྱུར་བ་(གཤམ་གྱི་གསར་ཁང་གཉིས་ཀྱིས་མིན་བྱ་རིའི་ནག་ཆུ་འཕྲོག་པ་ཁག་ཅིག་ལ་བཅར་
འཕྲིམ་པའི་ནང་། གནད་དོན་དེའི་སྐོར་གསལ་ཐོར་འཁོད་ཡོད།)^[47]སོགས་ཀྱི་དཀའ་ངལ་ཡོད།

དེ་བཞིན་སློ་ཁའི་ཕྱགས་ཀྱི་ཐོན་ཁུངས་གཙོ་བོ་ནི་ཞབས་ཞུའི་ཐོན་སྐྱེད་
དང་། འཛུགས་སྐྱོན་གཉིས་ཡིན་པས་ནག་ཆུ་ཁུལ་གྱི་འབྲོག་པ་དང་ས་མ་འབྲོག་གི་ཐོན་
ཁུངས་དང་ཁོམ་རུ་བཅས་ས་གནས་འདི་དང་ཁྱད་པར་ཆེན་པོ་ཕྱིན་པ་དང་། ལྷག་པར་དུ་
རྒྱ་གར་དུ་འབྱོར་བའི་ནག་ཆུ་བ་ཞིག་གིས་གནས་སྤྱོད་ལས་རིམ་གཉིས་པའི་སྐབས་སུ་
མི་དམངས་ཀྱི་ཕྱགས་ཐོག་གཅིས་གཉེར་ཆོག་པའི་སྐོར་སྤྱད་གཞུང་ལ་རེ་འབོད་བྱགས་
ཆེ་ཞུས་པས་རྗེས་སུ་ཕྱགས་ཐོག་གཅིས་གཉེར་ཆོག་པའི་ཆོག་མཆན་ཐོབ་སྟེ་རང་ཡུལ་
དུ་ཕྱགས་ཐོག་གཉེར་ཁང་དུ་ལོ་ལྟར་སྡེ་བའི་མི་དམངས་རེས་མོས་ཀྱིས་འཆོ་སྤྱོད་བྱེད་
ཀྱི་ཡོད་པ་རེད། མ་ཟད་ལྷིང་འཇགས་དང་ཞི་འཇམ་ལྷན་པའི་རྒྱ་ཐང་དང་ཕྱགས་ཐོག་གི་
འབའ་སྐྱད་སོགས་ལས་འཆར་བའི་ནག་ཆུའི་འབྲོག་སྡེ་དག་ཐང་ཐིང་ཅན་གྱི་ཁོམ་ཆོགས་
དཀྱིལ་དུ་གཞིས་ཆགས་པས། དགོང་མོ་གཉིད་དུ་བརྒྱད་མེད་པ་དང་། ཉིན་མོར་སོས་

47. དཔལ་མཆོག་དང་། ལྷལ་བཟང་། ཆོས་གྲགས། བྱེ་ཐང་སྐྱེད་མོས་ཆལ་དུ་འགྱུར། འབྲོག་པའི་སྤྱིང་གཏས་བརྗོད་
མི་ཚང་། གྲུང་གོ་བོད་ཀྱི་གསར་འགྱུར་དུ་བ། ༢༠༡༧ ༠༧ ༡༩ དང་། བདེ་སྤྱོད། བོད་ལྗོངས་ཀྱིས་གཞི་བྱོན་ཆེན་
མོས་ས་བབ་གིན་དུ་མཐོ་བའི་སྤྱི་ཁམས་གནས་སྒོ་ཁག་གཉིས་པ་ལག་བསྟར་བྱས་པ། མི་དམངས་ཉིན་རེའི་ཆགས་
པར། ༢༠༡༣། ༡༧ ༢༣

དལ་བག་འཕེལ་མེད་པ་སོགས་ཀྱིས་མི་རབས་རྒན་པ་དག་ལ་དཀའ་ངལ་འབྲད་བཞིན་
ཡོད་པའི་གནས་ཚུལ་འབྲུང་བཞིན་ཡོད།^[48]

གསུམ། གྲུ་ལོ་ ༢༠༢༢ ལོར་འགྲོ་བ་མིའི་ཐོབ་ཐང་ལྟ་ཞིབ་ཁང་གིས་སྤེལ་བྱ་རིང་
སློས་པའི་འགྲོག་པ་ཞིག་ལ་བཅར་འདྲི་བྱས་པའི་ལན་དུ། “གནས་སློབ་པ་དང་དེ་རིགས་
པ་གཞན་རྣམས་ལ་ཆེད་ལས་ཀྱི་ལས་ཀའམ་རང་དང་འཆ་མས་པའི་ལས་ཀ་རག་གི་མི་
འདུག གང་ཡིན་ཟེར་ན། ང་ཚོར་སྤྱི་ཚོགས་འདྲིའི་ཤེས་བྱ་མེད་པ་དང་། ལྷག་པར་དུ་རྒྱ་
ཡིག་རྒྱ་སྐད་མི་ཤེས་པས་ཁང་པ་རྒྱག་སར་ཤུགས་ལས་བྱེད་པ་ལས་ལས་ཀ་གཞན་
རག་གི་མི་འདུག མ་ཟད་སོགས་མ་ལེན་མཁན་གྱིས་སྤྲོད་དུས་གཞུང་ལས་སླངས་
པའི་སྤྱི་ཚུལ་ཆ་ཤས་ཉུང་དུ་ཅམ་ལས་སློད་ཀྱི་མི་འདུག”^[49] ཅས་དང་། ཡང་རྒྱ་ནག་
གི་གྲགས་ཆེ་བའི་བརྟན་ཐུང་མཉེན་ཆས་རྒྱ་ཡིག་(拼音)ཞེས་པའི་བརྟན་ཐུང་ཞིག་གི་
ནང་། ནག་རྒྱའི་གནས་སྤྱིའི་ལས་གཞིའི་ནང་རྒྱུད་པའི་འགྲོག་པ་ཞིག་གིས་ཡུལ་འདིར་
ཁང་པ་ཡག་པོ་ཞིག་བརྒྱབ་འདུག་ཀྱང་། ནག་རྒྱུར་ཡོད་པའི་བཟའ་རྒྱ་འཐུང་རྒྱ་རི་བཞིན་
ད་ལྟའི་གནས་སློབ་ཡུལ་དུ་མེད་པས། བོད་ཆོལ་ཁ་གསུམ་གྱི་བོད་རིགས་སྤྱན་རྒྱ་རྣམས་
ཀྱིས་ང་ཚོ་གནས་སློབ་ཆོའི་བདེ་སྤྱག་ལ་བལྟ་རོགས་ཞེས་པའི་བརྟན་ཐུང་ཞིག་བརྒྱད་
བསྐྱར་བྱས་འདུག་ཅིང་། བརྟན་ཐུང་འདི་དང་། བོད་གསལ་བཅར་འདྲི་གཉིས་ལས་ད་
ལྟའི་གནས་སྤྱིའི་འགྲོག་པ་མི་ཚོར་དཀའ་ངལ་རིམ་ལྔ་འབྲད་བཞིན་པ་དང་། རྒྱ་ནག་མི་
དམངས་སྤྱི་མཐུན་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱིས་རྒྱ་དུ་ཕྱིལ་བསྐྱགས་ནང་བཤད་པའི་སྤྱག་པོ་ཆགས་པ་
དང་། ཐོན་སྐྱེད་ཀྱི་དཀའ་སྤྱག་སེལ་བྱེད་ཡིན་པ་ནི་སྤྱག་རྒྱུན་རང་ཡིན་པ་དང་། གནས་

48. ལྟ་ཞིབ་ཁང་གིས་དཔོན་རྒྱལ་མཆན་ཆོས་སྤྱིད། རྒྱ་སྤྱི་ཚུལ་མཐོ་གཞུག་ལག་སློབ་གཉེར་ཁང་། བཅར་འདྲིའི་ཆོག་ཐོ་
ལས་སླངས། ༢༠༢༢། ༡༡། ༢༠

49. Human Right Watch, “Educate the Masses to Change Their Minds” China’s
Forced Relocation of Rural Tibetans, Print In USA, 2024, P. 42

སྒོ་བྱ་ཡུལ་ལས་ནག་ཚུ་རུ་ཡོད་པའི་འབྲོག་པའི་མི་ཆེ་སྤྱིད་ཅིང་། བཟའ་བུར་ལ་དཀའ་
ངལ་དང་ཚད་བཀག་མེད་པར་བཟའ་རྒྱ་ཡོད་པའི་སྒྲོར་བཤད་འདུག།

དེ་འདྲའི་བརྟན་ཐུང་ནང་དོན་ལ་གནས་སྤོའི་ལས་གཞི་འདི་ནི་རང་གི་འདོད་པ་གཙོ་
པོ་མིན་པར། འདི་ནི་དཔོན་པོའི་བཀའ་སྟེ། བྲག་རྩོད་བཞིན་ཉན་རྒྱ་ལས་ཐབས་མེད་པའི་
གནས་ཚུལ་ཡང་བཤད་ཡོད་པ་ལས། བོད་གསལ་ནག་ཚུའི་འབྲོག་པ་དག་སྤྱི་ཁམས་
སྤང་སྒྲོབ་ཕྱིར་རང་འདོད་ཀྱི་ཐོག་ནས་གནས་སྤོའི་བྱས་པ་ལས། བཅན་པོས་དབང་ཡོད་
མིན་པའི་གནས་ཚུལ་འདི་འདྲ་སྤྱུག་རྩུན་དང་། འདི་ནི་དཔོན་རིགས་ཆོའི་བཀའ་ཡིན་པ་
ལས་ནག་ཚུ་འབྲོག་པའི་མི་སྡེ་དག་གི་རང་གི་འདོད་པ་ལྟར་མིན་པ་གནས་ཚུལ་འདི་དག་
ལས་གསལ་བ་རྟོགས་ཀྱས་སོ། །

ང་ཆོས་རྟོགས་ཐུབ་པ་ནི་བོད་གནས་གསར་འགྱུར་དང་བརྒྱུད་ལམ་གྱི་ནང་གསལ་
པའི་འིལ་བསྐྱགས་བཅས་ཀྱིས་བོད་གནས་གནས་ཚུལ་ངོ་མ་གང་ཡིན་གསལ་སྟོན་བྱེད་
ཐུབ་མེད་པ་དང་། རྒྱ་ནག་མི་དམངས་སྤྱི་མཐུན་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱིས་སྤྱིད་བྱས་ནག་པོ་འདི་ལ་
མཆོན་དཀར་པོ་བྱུག་ནས་མཛེས་སྤྱུག་ལྗན་པའི་སྤྱིད་བྱས་ཤིག་ཏུ་བསྒྱུར་ཐབས་བྱས་
ཡོད་པ་དང་། འདི་དག་ནི་བདེ་སྤྱིད་ཀྱི་ལམ་ཞིག་མིན་པར། སྤྱུག་བསྐྱེད་ཀྱི་རྒྱ་རུ་འགྱུར་
པའི་ལས་གཞི་ཞིག་ལས་མ་འདས། སྤྱིར་སྤྱིད་གཞུང་གི་ཅ་ཁྲིམས་ཀྱིས་བོད་མི་དམངས་
ཀྱི་བདེ་ཐང་ལ་སྤང་སྒྲོབ་བྱེད་ཐུབ་ཀྱི་མེད་པ་ནི་བཤད་མི་དགོས་ཀྱང་། ལྷག་པར་དུ་སྤྱིད་
གཞུང་གིས་སྤྱིན་བྱ་རིར་སྒྲོས་པའི་མི་དམངས་ལ་འགན་མི་འཁུར་བ་དང་། སྤྱིད་གཞུང་
གིས་སྤྱིན་བྱ་རིར་སྒྲོས་པའི་འབྲོག་པ་དང་ས་མ་འབྲོག་གི་ཆེད་དུ་འཆར་གཞི་དང་། བཀོད་
སྤྱིག་ཡག་པོ་མེད་པ་སོགས་བོད་གནས་གསར་འགྱུར་ཁག་གི་ནང་གསལ་བ་དང་ཉེ་བཅའ་
ཤིན་ཏུ་ཆེན་པོ་ཡོད་པ་གོང་གི་གནས་ཚུལ་དེ་དག་ལས་རྟོགས་ཐུབ་སོ། །

ག མཐུག་ཏུ་བསྐྱེམས་པའི་གཏམ་དང་། ཟུར་ལྟའི་དབྱེད་གཞིའི་ཡིག་ཆ།

མདོར་ན། ད་ལྟའི་ཞིབ་འཇུག་གི་ཚུམ་ཡིག་འདི་ཐོད་རང་སྐྱོང་སྐྱོངས་ས་བབ་ཤིན་
ཏུ་མཐོ་བའི་སྤྱེ་ཁམས་གནས་སྤོའི་ལས་གཞིའི་དགོས་པ་དང་ཡུགས་རྒྱུ། རྒྱ་ནག་གཞུང་
གི་སྲིད་བྱུས་གང་ཡིན་སྟོར་དབྱེད་པ་ཞེས་པའི་ནང་གཞི་ཚའི་ས་བཅད་གསུམ་དང་། ནང་
གསེས་སྡེ་ཆཅ་དུ་མ་ལ་བཞོས་ནས་ད་ལྟའི་ནག་ཆུ་ཁོང་ཁྱེར་དང་། མངའ་རིས་ཁུ་
ནས་ཐོད་མི་གནས་སྤོའི་ལས་གཞི་དག་ལས་སྲིན་བྱ་རིར་བྱས་པའི་ནག་ཆུ་པའི་འཕྲོག་
པ་ཁྱོན་ ༣༠,༣༩༩ སྤྱེ་ཁམས་གནས་སྤོའི་ལས་གཞིའི་ནང་ཚུད་པ་དང་། དེ་དག་ལ་
རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་དྲིལ་བསྐྱེད་ནང་གསལ་བ་ལྟར་ནག་ཆུའི་འཕྲོག་པའི་འཆོ་གནས་
སྟོ་ཐོ་ཡིན་ཚུལ་དང་། སྤྱེ་ཁམས་ཁོར་ཡུག་སྤྱང་སྟོབ་བྱ་བྱིར་ཡིན་ཚུལ་བཟོད་པའི་དོན་
དངོས་གང་ཡིན་ཤེས་པའི་བྱིར། ས་གནས་གནས་གཤེས་འཇུག་རྣམས་དང་། དེའི་དགོས་
པ་སོགས་ལ་བརྟེན་ནས་ས་ཁུལ་གཉིས་ཀྱི་ས་ཁམས་དང་གནས་གཤེས་ཀྱི་བྱེད་པར་
གསལ་ཁ་བཅོས་པ་དང་། གཞན་ད་ལྟའི་ལས་གཞི་འདི་ཉིད། རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་སྲིད་བྱུས་
གང་ཡིན་ཐད། ཐོག་མ་རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་དྲིལ་བསྐྱེད་ནང་གསལ་བའི་སྲིད་བྱུས་འདིའི་
ཐོག་མཐའ་བར་གསུམ་གྱི་འཇུག་པ་གང་ཡིན་དང་། དེ་ལས་དངོས་ཆོད་ཀྱི་ད་ལྟའི་ལས་
གཞི་འདི་རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་རྒྱལ་སྤྱིའི་འབྲེལ་ལམ་གྱི་སྲིད་བྱུས་གང་དང་འབྲེལ་བ་ཆགས་
མིན་དང་། ཁུངས་བཅན་གྱི་སྲིད་བྱུས་གང་ཡིན་གཉིས་ཀྱི་སྟོར་དང་། སྲིན་བྱ་རིར་སྟོས་
པའི་ཐོད་མིའི་དོན་དངོས་ཀྱི་གནས་སྟངས་གང་ཡིན་སྟོར་གསལ་བཤད་བྱས་ཏེ། རྒྱ་ནག་
གཞུང་གི་དྲིལ་བསྐྱེད་ཀྱི་བྱས་པ་དང་། དེས་རྒྱ་ནག་གཞུང་གི་བསམ་སྟོང་མ་རི་ལྟར་
སྤྱས་སྤྱངས་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་མེད་ཀྱི་སྟོར་རྒྱས་ཤིང་གསལ་བའི་ཞིབ་འཇུག་གི་ཚུམ་ཡིག་
བཙས་བསྐྱེད་གིས་འདིའི་ནང་འབྲེལ་བཟོད་བྱས་ཡོད།

མཐའ་དོན་དུ་ཞིབ་འཇུག་གི་དབྱེ་ཞིབ་ཀྱི་གྲུབ་དོན་ལས་རྒྱ་ནག་གཞུང་གིས་ཐོད་

ནང་འཛིན་པའི་ས་མཐོའི་སྐྱེ་ཁམས་གནས་སྤྱིའི་སྤྱི་ལྷན་དེ་བོད་རིགས་ཀྱི་བདེ་དོན་
 དང་། ཕྱགས་བསམ་ལ་བསམ་སྒོ་ཉིལ་འབྱུང་ཙམ་ཡང་བཏང་མེད་པ་མ་ཟད། ཐོག་མཐའ་
 བར་གསུམ་སྤྱི་ལྷན་གཞུང་གི་རྒྱལ་སྤྱི་སྤྱི་ལྷན་སྤྱི་བ་དང་། མཐའ་མཆོམས་བརྟན་
 ལྷིང་། རྒྱ་བསྐྱེད་རིང་ལུགས་བཅས་ཀྱི་གཞི་རྟེན་ལ་དམིགས་པའི་འཛུགས་བསྐྱེད་ཡར་
 རྒྱས་དང་། ཁེ་སྤོང་ཡོངས་ཐབས་ཀྱི་སྤྱི་ལྷན་ཁོ་ན་ཡིན་པ་དབྱེ་ཞིབ་ཀྱི་ལམ་ནས་གསལ་
 ལྟོན་བྱས་ཡོད།

རེ་བ་ལ་སྒོ་གཟུབོར་གནས་པའི་རྒྱལ་སྤྱིའི་བྱང་བདེན་ཀྱི་ཐོ་ཉ་མཁས་ལ་བོད་ནང་
 རྒྱ་ནག་གཞུང་གིས་ལག་བསྟར་བྱེད་ཀྱིན་པའི་སྤྱི་ལྷན་དག་ལོར་འཁྲལ་དང་། འཛིགས་
 སྤྱུལ་བྱས་གཞི་ལོག་ནས་སྤངས་འཛིན་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་ཐེར་འདོན། རྒྱ་གཞུང་ལ་བདེན་
 པ་དང་འཆེ་བ་མེད་པའི་ཞི་བའི་ལམ་ནས་གཞི་ལྷན་ཕྱགས་དང་། ལུ་གཟུགས་བྱེད་རྒྱུའི་
 དགོངས་སྤེལ་དབྱེད་གཞིར་པན་པ་རྩེད་ཡོང་ཆེད་དང་། ལོ་མང་དབྱེ་ཞིབ་བྱས་པའི་ཉམས་
 ཞིབ་བྱུང་དོན་དེ་ཆུད་ཐོས་སུ་མི་འགོ་བའི་རེ་བ་ཡང་ཡིན་ནོ། །

ཟུར་ལྟའི་དབྱེད་གཞིའི་ཡིག་ཆ།

༡། བོད་ཕྱི་ནང་གཉིས་ཀྱི་གསར་ཁང་།

1. ཕྱི་ལོ་ ༢༠༡༤ ལྷས་ ༢༠༢༤ བར་མི་དམངས་ཉིན་རེའི་ཆགས་པར།
2. ཕྱི་ལོ་ ༢༠༡༤ ལྷས་ ༢༠༢༤ བར་ཀྱི་ཡུང་གོ་བོད་ཀྱི་གསར་འགྱུར་བྱ་བ།
3. ཕྱི་ལོ་ ༢༠༡༤ ལྷས་ ༢༠༢༤ བར་ཀྱི་སྒྲོ་ཁའི་ཆགས་པར།
4. སྒྲོ་ཁའི་ཉིན་རེའི་ཆགས་པར། (ས་གཙང་གྲོང་ཆེའི་འགྲོག་པའི་འཆོ་བ་གསར་
 པ། (༢༠༢༤། ༡༠། ༠༤)
5. སྒྲོ་ཁའི་ཉིན་རེའི་ཆགས་པར། གྲོང་ལུང་རྒྱུན་ལྷན་རྒྱུན་རྒྱུ་ཆེའི་ཆགས་འདུ་བསྐྱོང་ཆགས་བྱས་

བ། (2023) 0377 0377 2023 03 77 03)

6. བོད་ཀྱི་དུས་བབ་གསར་ཁང་དང་། ཞེ་ཞི་ཡ་རང་དབང་རྒྱུ་འཕྲིན་ཁང་།
7. Tibet implements ecological relocation of poor herders in extremely high-altitude areas - live in new houses and lead a new life (Source: People's Daily 2020/08/27)
8. བཀ་ཚུ་སྤྱི་དགུང་བླ་ཆོག་སྤྱི་གསལ་བའི་བྱི་ལོ་ 2014 ལས་ 2020 ལར།
9. ལྷོ་ཁའི་སྤྱི་དགུང་བླ་ཆོག་སྤྱི་གསལ་བའི་བོད་རང་ལྷོ་ཁའི་བྱི་ལོ་འཕྲིན་ཁང་། 2014 ལས་ 2020 ལར།

3. བོད་ནང་གི་སྤྱི་ཁམས་གནས་སྡོད་འབྲེལ་བའི་དཔེ་དབང་དང་། སྤྱི་ཁམས་སྤྱི་གསལ་

10. འཕྲོ་མའི་ཐོབ་ཐང་ལྷོ་ཁའི་ཁང་གི་སྤྱི་ཁམས་སྤྱི་གསལ་བའི་བྱི་ལོ་འཕྲིན་ཁང་། 2020 ལར།
11. བོད་གཞུང་གི་དཔེ་ལས་ཁང་། བོད་དུ་ལག་བསྟར་བྱས་པའི་བྱི་ལོ་འཕྲིན་ཁང་། 2020 ལར།
12. ལྷོ་ཁའི་ལོ་ལོ་ལྷོ་ཁའི་བྱི་ལོ་འཕྲིན་ཁང་། 2020 ལར།
13. བོད་ཀྱི་སྤྱི་དགུང་ལོ་ལོ་ལྷོ་ཁའི་བྱི་ལོ་འཕྲིན་ཁང་།
14. བཀ་ཚུ་ལོ་ལོ་ལྷོ་ཁའི་བྱི་ལོ་འཕྲིན་ཁང་། བོད་ཀྱི་སྤྱི་དགུང་ལོ་ལོ་ལྷོ་ཁའི་བྱི་ལོ་འཕྲིན་ཁང་།
15. བོད་གནས་དབྱེད་ཞིབ་ཐོག་སྤྱི་གསལ་བྱི་ལོ་འཕྲིན་ཁང་།
16. བཀ་ཚུ་སྤྱི་དགུང་ལོ་ལོ་ལྷོ་ཁའི་བྱི་ལོ་འཕྲིན་ཁང་།

ནག་ཚུ་ས་ཁུལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས། དེབ་བདུན་པ། ནག་ཚུ་ས་གནས་སྤྱི་ལོ་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས་དབྱེད་གཞིའི་རྒྱ་ཆ་ཙོམ་སྤྲིག་ཁང་ནས་བསྐྲུན། ༡༩༩༣

17. བྱི་ལོ་ ༢༠༡༠ ལོའི་མི་འཕོར་ཞིབ་བཤེར། བོད་ཀྱི་སྤྱི་དབྱུང་སྤྱི་མཐུན་ཞིབ་ཁང་གི་ཡིག་ཆ་གས་ཁང་། ༢༠༡༠
18. སྒོལ་མ་ཆེ་རིང་དང་། ཐུབ་བསྟན་ཕུན་ཚོགས། གནའ་བོའི་དར་ལམ་ཁོད་ཀྱི་བོད་ཀྱི་སྒྲ་ཅི་དང་དེའི་ཆོང་ལམ་ལ་དབྱེད་པ། བོད་རིག་པའི་བླ་ཆོགས། <https://bodrigpa.org/archives/2622>
19. དབྱུང་གཙང་ཆོལ་ཁའི་དབྱུང་སྤྱི་ཁབ་ཁང་། དབྱུང་གཙང་ལོ་རྒྱུས་ཆེན་མོ། སྤྲད་ཆ། ས་རུ་དཔེ་སྐྱུན་ཁང་། ༢༠༢༠
20. ཏུན་རྟོང་ཡིག་ཆ། P.T. 1288/ 8-32/33 P.T. 1288/ 75-181-182 P.T. 1288/ 15-43
21. མཁས་པ་ལྷེ་བྲུ། ལྷེ་བྲུ་ཆོས་འབྱུང་རྒྱུས་པ། བོད་ལྗོངས་མི་རིགས་དཔེ་སྐྱུན་ཁང་། ༡༩༩༢
22. སྤུང་ཤེར་སྒོ་བྲོས། བོད་ཆེན་པོའི་བཙན་པོའི་རྒྱལ་རབས། དེབ་བཞི་པ། བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་། ༢༠༢༠
23. སི་ཏུ་བ་ཆོས་ཀྱི་རྒྱ་མཚོ། གངས་ལྗོངས་དབྱུང་གཙང་གནས་སྐོར་ལམ་ཡིག་ཞོར་བུ་སྒྲ་ཤེལ་གྱི་སེ་མོ་དོ་ཞེས་བྲ་བ་བཞུགས་མོ། །བོད་ལྗོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་རྙིང་དཔེ་སྐྱུན་ཁང་། གངས་ཅན་རིག་མཛོད། (༣༣) ༡༩༩༩
24. ས་སྐྱ་བ་དང་ས་སྐྱ་བ་མ་ཡིན་པའི་སྒྲ་མ་ཁ་ཤས་ཀྱི་རྣམ་ཐར། བོད་གསུམ་པ། བལ་ཡུལ། ༢༠༠༩ དཔར་སྤྲོད།
25. འཕོ་ས་ལོ་ཙྰ་བ་གཞོན་ཏུ་དཔལ། དེབ་ཐེར་སྒྲོན་པོ། གུན་བདེ་སྤྱི་དབྱེད་བཞུགས་པ་ལས་དཔར།
26. ནག་ཚུ་ས་གནས་སྤྱི་ལོ་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས་དབྱེད་གཞིའི་རྒྱ་ཆ་ཙོམ་སྤྲིག་ཁང་། བོད་ལྗོངས་ནག་ཚུ་ས་ཁུལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས། དེབ་བདུན་པ། ནག་ཚུ་ས་གནས་སྤྱི་ལོ་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས་དབྱེད་གཞིའི་རྒྱ་ཆ་ཙོམ་སྤྲིག་ཁང་ནས་བསྐྲུན། ༡༩༩༩
27. ནག་ཚུ་ས་གནས་སྤྱི་ལོ་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས་དབྱེད་གཞིའི་རྒྱ་ཆ་ཙོམ་སྤྲིག་ཁང་། ནག་ཚུ་ས་གནས་སྤྱི་ལོ་ལོ་རྒྱུས་དབྱེད་གཞིའི་རྒྱ་ཆ་ཙོམ་སྤྲིག་ཁང་ནས་བསྐྲུན། ༡༩༩༩

- ཅུ་ས་གནས་སྲིད་ཁྲོས་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས་དབྱུང་གཞིའི་རྒྱ་ཆ་ཙམ་སྤྲིག་ཁང་ནས་བསྐྱུན། ༡༩༩༠
28. བྱེ་ལོ་ ༡༩༥༩ བན་བོད་ལྗོངས་དབུས་གཙང་ཁུལ་གྲ་བཙུན་སྤྲུག་ས་བོན་བཅས་པའི་དགོན་ས་
དང་གྲ་གངས་ཇི་ཡོད་ཀྱི་དགོན་དེའ། འཕགས་ཡུལ་རྩ་ས་བོད་གཞུང་ཆོས་རིག་ལྷན་ཁང་ནས་
ཕྱོགས་བསྐྱིགས་ཞུས། ༡༩༩༡
 29. བོད་རང་སྐྱོང་ལྗོངས་ཀྱི་ཁྲོད་སྡེ་དང་དགོན་སྡེ་རི་རྒྱུའི་མིང་རྒྱ་བོད་ཤུན་སྦྲུལ། མི་རིགས་དཔེ་སྟླན་
ཁང་། ༢༠༡༦
 30. བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས་དབྱུང་གཞིའི་རྒྱ་ཆ་བདམས་བསྐྱིགས། མི་རིགས་དཔེ་སྟླན་ཁང་། སྤྱི་
འདོན་ཐེངས་ ༡༥ པ། ༡༩༩༣
 31. བྱང་རིགས་གཞིས་བྱེས་གཉིས་ཀྱི་བརྟན་བཞུགས་བྲན་དེའ། བྱང་རིགས་བརྟན་བཞུགས་གོ་སྤྲིག་
ཆོགས་རྒྱུང་ནས་དཔར་འགྲེམས་ཞུས། ༢༠༡༣
 32. བཀ་རྒྱ་ས་གནས་སྲིད་ཁྲོས་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས་དབྱུང་གཞིའི་རྒྱ་ཆ་ཙམ་སྤྲིག་ཁང་། བོད་ལྗོངས་
བཀ་རྒྱ་ས་ཁུལ་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས། དེའ་དང་སོ། བཀ་རྒྱ་ས་གནས་སྲིད་ཁྲོས་ལོ་རྒྱུས་རིག་
གནས་དབྱུང་གཞིའི་རྒྱ་ཆ་ཙམ་སྤྲིག་ཁང་ནས་བསྐྱུན། ༡༩༩༡
 33. བཀ་རྒྱ་ས་གནས་སྲིད་ཁྲོས་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས་དབྱུང་གཞིའི་རྒྱ་ཆ་ཙམ་སྤྲིག་ཁང་། བོད་ལྗོངས་
བཀ་རྒྱ་ས་ཁུལ་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས། དེའ་བཞི་པ། བཀ་རྒྱ་ས་གནས་སྲིད་ཁྲོས་ལོ་རྒྱུས་རིག་
གནས་དབྱུང་གཞིའི་རྒྱ་ཆ་ཙམ་སྤྲིག་ཁང་ནས་བསྐྱུན། ༡༩༩༡
 34. སི་ཏུ་ཆོས་ཀྱི་རྒྱ་མཆོ། གངས་ལྗོངས་དབུས་གཙང་གནས་སྐྱོར་ལམ་ཡིག་ནོར་བུ་རྒྱ་ཤེལ་ཀྱི་སེ་
མོ་དོན་བྱ་བ་བཞུགས་སོ། །དཔེ་རིང་མ།
 35. བཀ་རྒྱ་ས་གནས་སྲིད་ཁྲོས་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས་དབྱུང་གཞིའི་རྒྱ་ཆ་ཙམ་སྤྲིག་ཁང་། བོད་ལྗོངས་
བཀ་རྒྱ་ས་ཁུལ་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས། དེའ་བྱུག་པ། བཀ་རྒྱ་ས་གནས་སྲིད་ཁྲོས་ལོ་རྒྱུས་རིག་
གནས་དབྱུང་གཞིའི་རྒྱ་ཆ་ཙམ་སྤྲིག་ཁང་ནས་བསྐྱུན། ༡༩༩༡
 36. བོད་བྱང་ཐང་གི་ཉོར་ཆོ་སོ་དགའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་བྱང་འཕེལ་ལ་རགས་ཙམ་དབྱུང་པ། <https://www.himalayabon.com/review/transformation/2024-02-01/2097.html>

37. མཚོ་ལྗོན་ཞིང་ཆེན་མི་རིགས་ཚོས་ལུགས་ལས་དོན་ལྷ་ཡོན་ལྷན་ཁང་གི་གངས་ཉུང་མི་རིགས་གནའ་དཔེ་གཞུང་ལས་ཁང་། དབུས་གཙང་གནས་ཡིག་འཛུགས་ལྷན་ཁང་། མཚོ་ལྗོན་མི་རིགས་དཔེ་སླུབ་ཁང་། ༡༩༩༣
38. བ་སངས་ལོ་རྒྱུ་། དབུས་གཙང་གནས་ཡིག་གི་དབྱུང་འབྲེལ་མཐོང་དགའ་རབ་གསལ། བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སླུབ་ཁང་། ༢༠༡༩
39. ཚོས་འཕེལ། གངས་ལྗོངས་ཀྱི་གནས་བཤད་ལམ་ཡིག་གསར་མ། མི་རིགས་དཔེ་སླུབ་ཁང་། ༢༠༠༣
40. རང་བ་རྒྱུ་བདག་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཚང་དང་འབྲེལ་བའི་སྐོལ་རྒྱུ་ས་མིང་གི་རྣམ་གཞག་དང་ཁྲུང་ཆོས་ལ་དབྱེད་པ། རང་བསྐྱུ་དཔེ་ཆོགས་ལྷན་ཁང་། ༢༠༡༣། ༠༣། ༠༩

༣། དབྱིན་ཡིག་དང་རྒྱ་ཡིག་

41. Jamyang Khyentse Wangpo, Guide to Central Tibet, Translate by Matthew Ak ester, Chicago, 2016
42. Tibet Information Network, News Review reports form Tibet, (1997,1999,1987-2001,) 1998,2000,2002,
43. Information office of the State Council of The People’s Republic of China, Human Rights in China, 1991
44. Chinese white paper on Ecological Progress on the Qianhai-Tibet plateau (July 2018)
45. Northern Tibet Highway from Nagqu to Ali (Shiquanhe) <https://www.tibettravel.org/tibet-overland-tour/north-tibet-road.html>
46. Maps of Nagqu Prefecture-level City, Northern Tibet <https://www.tibettravel.org/tibet-travel-guide/nagchu-map.html>
47. Master Catherine Jigme, Tibet Nomads: Guide to the Unique Nomadic Tribe Living on the Tibetan Plateau, Tibet Vista (TIBETTRAVEL.ORG) 07/02/2024
48. International Campaign for Tibet, Mass relocations Continue: 17,000 Tibetan

leave home by august (July 5, 2022)

49. Tibetan Bulletin, The Degreening of Tibet's Grass Land, 1992 p. 18 (Bradly Rowe, The Changing Ecology of The Tibetan Plateau, The Effects on The Grassland, Forests and Wildlife Paris, 30th sept. 1993)
50. Daniel J. Miller, Tough Times for Tibetan Nomads in western China: Snowstorms, Settling down, Fences and the demise of traditional nomadic pastoralism
51. 2021/05/23 XINHUANET (Xi Focus-Quotable Quotes: Xi Jinping on development of Tibet) http://www.xinhuanet.com/english/2021-05/23/c_139965030.htm
52. 八、绿水青山就是金山银山 一关于大力推进生态文明建设 <http://theory.people.com.cn/n/2014/0711/c40531-25267092.html>
53. 西藏大力实施草原生态保护修复工程今年推进国家草原自然公园建设 <https://www.tyxxnews.com/static/content/SZGZ/2021-07-08/862656633602580480.html>
54. 绿水青山就是金山银山 <https://baike.baidu.com/item/%E7%BB%BF%E6%B0%B4%E9%9D%92%E5%B1%B1%E5%B0%B1%E6%98%AF%E9%87%91%E5%B1%B1%E9%93%B6%E5%B1%B1/18349519>
55. 王静, 西藏: 2021年推进国家草原自然公园建设, 2021-07-12 11:49:27 http://grassland.china.com.cn/2021-07/12/content_41613853.html
56. 西藏自治区测绘局, 西藏自治区地图册, 中国地图出版社出版, 1996。
57. 内部试用。中国历史补充教材, 西藏地方简史。拉萨市教育体育委员会编。1989。
58. Tsering Wangyal Shawa, Tibet Township Place Name Index, Tibet Policy Institute, 2010
59. https://www.youtube.com/embed/H_Vod0wi0-?version=3&rel=1&showsearch=0&showinfo=1&iv_load_policy=1&fs=1&hl=en-US&autoplay=2&wmode=transparent
60. <https://www.tibettravel.org/tibet-travel-guide/nagchu-map.html>

༤། ས་ཁྲི་དྲ་ཚིག་ས།

61. <https://skywatch.com/>
62. <https://livingatlas.arcgis.com/wayback/>
63. <https://maps.google.com/?authuser=0>
64. <https://earthengine.google.com/timelapse/>
65. <https://zoom.earth/maps/satellite-hd/>

ལྷ་ཁྱུ་ལ་བསྐྱེད་བཅུ་གསུམ་པའི་བཀའ་ཤོག་ཟུན་ནི་མཆོག་ལ་ཕུལ་མཁན་ སྤྱི་ཡིན་ནམ།

-རྟུ་བསྟན་འཛིན་ནམ་ཁྱུ་ལ།

ནང་དོན་གནད་བསྟུས། ཁྱུ་དབང་སྐྱེ་བཅུ་གསུམ་པའི་སྐབས་བོད་དང་རྒྱ་ནག་གི་
གར་བཅས་སུ་འབྲེལ་བ་མི་ཉུང་བ་ཞིག་བྱུང་ཡོད་ཅིང་། དེ་དག་གི་ཁྲོད་ནས་རྒྱ་གར་དང་
འབྲེལ་བ་མི་ཉུང་བ་ཞིག་བྱུང་ཡོད། འབྲེལ་བ་དེ་དག་ལ་ཞིབ་ཆགས་ཀྱིས་ཞིབ་འཇུག་
བགྱིས་ཏེ། འབྲེལ་བ་བྱུང་བ་ལས་གནད་དོན་གལ་ཆེ་ཞིག་ནི་རྒྱ་དབང་མཆོག་གིས་
བདག་ཉིད་ཆེན་པོ་ཟུན་ནི་མཆོག་ལ་ཕུག་ཡིག་ཕུལ་ཡོད་དེ། ཕུག་ཡིག་དེའི་སྐོར་དང་
འབྲེལ་བའི་མི་སྣ་གལ་ཆེ་ཤོས་ཤིག་ནི་རྒྱ་ནག་གི་དྲུག་ཡུན་རྒྱ་ཡིན་ཞིང་། ཁོང་གིས་བྱི་
ལོ་ ༡༩༣༡ ལོར་རྒྱ་གར་ནས་བོད་ལ་རྒྱ་ནག་གི་གསང་བའི་ཆོང་འབྲེལ་མི་སྣའི་ངོ་བོར་
བསྐྱོད་ཅིང་། རྒྱ་དབང་མཆོག་གིས་ཁོང་པོ་དྲུ་ལ་རུ་སྐྱེ་མགོན་གྱི་ཚུལ་དུ་བསྟུས།^[1] དེའི་
སྐབས་དྲུག་ཡུན་རྒྱ་ཡིས་རྒྱ་དབང་མཆོག་ལ་བདག་ཉིད་ཆེན་པོ་ཟུན་ནི་མཆོག་གི་
གནས་ཚུལ་གསུངས་ཡོད་ཅིང་། གནས་ཚུལ་དེ་དང་འབྲེལ་བའི་རྒྱ་དབང་མཆོག་གིས་
ཁོང་ལ་བཀའ་ལན་དང་བོད་གཞུང་གི་བཀའ་སློན་ནམ་པས་ཁོང་ལ་བཀའ་འབྲི་གང་ཞུས་
མིན་སྐོར་གྱི་གནས་ཚུལ་དང་། རིམ་པའི་བོད་ས་ཤོར་རྗེས་སུ་ཁོང་དང་བོད་ཀྱི་འབྲེལ་བ་
དེ་བྱུང་གི་གནས་ཚུལ་གལ་ཆེ་སྐོར་དབྱེད་སྐྱོད་བྱས་ཡོད།

གནད་ཆོག་ དྲུག་ཡུན་རྒྱ། རྒྱ་དབང་སྐྱེ་བཅུ་གསུམ་པ། ཟུན་ནི།

1. Chung Tan “IN THE FOOTSTEPS OF XUANZANG : TAN YUN-SHAN AND
INDIA” Indira Gandhi National Centre for the Arts, 1999, Page 5

སྒྲུབ་མཁུ་

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༣༠ ལོའི་སྐབས་སོང་ལ་ཁམས་སྤྱོད་ལ་སྤྱོད་ལ་འབྱུང་བ་ཞིན་
པའི་སྐབས་ཡིན་པ་དང་ཡ་ཤུག་དབང་སྒྱུ་ཐེང་བཅུ་གསུམ་པ་མཆོག་གིས་རྒྱ་ནག་དང་
འབྲེལ་ལམ་སྒྲོ་འབྲེལ་པའི་དུས་སྐབས་ཞིག་ཡིན། འོན་ཀྱང་དེའི་སྐབས་པའ་ཆེན་རིན་
པོ་ཆེ་སྒྱུ་ཐེང་དགུ་པ་རྒྱ་ནག་དུ་ཕྱོས་སྤྱོད་དུ་ཕྱིན་པའི་དུས་སྐབས་དང་། རྒྱ་ནག་ནི་པའ་
ཆེན་གྱི་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་པ་དང་རྒྱ་གཞུང་གི་ངོས་ནས་པའ་ཆེན་དང་འབྲེལ་པའི་སྤྱོད་
ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་པ་འབྲེལ་ལམ་རིམ་པའི་བྱས་ཡོད། དེའི་ནང་རྒྱ་ནག་གི་སོང་སྤྱོད་
ལས་ཁུངས་ཀྱི་མི་སྣ་ཞིག་གྲུ་ལོ་ལིང་སོང་ལ་བཏང་རྒྱུ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་
ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་
ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་
ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་
ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་ལམ་སྤྱོད་

ནང་དོན་དངོས། ཁོང་གི་མི་ཆེའི་ལོ་རྒྱུས་མདོར་བསྟུན།

དུན་ལུག་ཅན་ནི་ ༡༩༤༩ ཟླ་ ༡༠ ཚེས་ ༡༠ ཉིན་ཉུ་ནན་ཞིང་ཆེན་རྫོང་ལིང་རྫོང་
དུ་སྐྱེས་ཤིང་^[2]ཉུ་ནན་ཞིང་ཆེན་ཅང་ཤ་སྤྱིར་བཏང་སློབ་གྲྭ་(Changsha Normal
School)ནས་སློབ་མཐར་ཕྱིན་པ་དང་མའོ་ཅི་ཏུང་གི་སློབ་གྲྭ་གསུམ་ཡིན། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༩
ལོར་རྒྱ་གར་དུ་ཕྱེབས་ནས་རྒྱ་གར་ནང་སློབ་བསྐྱོད་གནང་བ་མ་ཟད། ཁོང་གིས་(རྒྱ་གར་
ཀྱི་འབྲུལ་བཞུད་དང་(རྒྱ་གར་སློབ་གྲྭ་གསུམ་བཞུད་བསྐྱོད་སྤྱོད་སྤྱོད་སྤྱོད་སྤྱོད་སྤྱོད་སྤྱོད་སྤྱོད་

2. Chung Tan “IN THE FOOTSTEPS OF XUANZANG:TAN YUN-SHAN AND INDIA” Indira Gandhi National Centre for the Arts, 1999

ཉེ་སྤྱི་གསུམ་མང་པོ་ནས་རྒྱ་གར་གྱི་གནས་ཚུལ་སྤྱི་ཚོགས་རྒྱ་ནག་ལ་ངོ་སྤྲོད་བྱས་ཡོད།^[3]
 བྱེ་ལོ་ ༡༩༣༡ གླེ་ ༡ པའི་ནང་སིང་ཟླ་ཕུར་(Singapore)དུ་རྒྱ་གར་གྱི་སྟོན་འགྲེལ་པ་དང་
 མཚན་ཉིད་རིག་པ་བ་རྩ་རྟེན་རྩ་རྒྱ་ཐེ་གྲོར་(Rabindranath Tagore)ལགས་དང་
 མཇལ། ཁོང་གཉིས་པོ་ཁ་བརྒྱབ་བྱས་ཤིང་། ཐེ་གྲོར་གྱིས་ལྷག་བསམ་རྣམ་དག་གིས་དྲུན་
 ཡུན་ཅན་རྒྱ་གར་དུ་ལས་ཀ་བྱེད་པར་གདན་འདྲན་ཞུས། ལོ་རྒྱུས་མང་དྲུན་ཡུན་ཅན་གྱིས་
 སིང་ཟླ་ཕུར་གྱི་སློབ་སྟོན་པའི་ལས་གནས་ནས་ཅ་དགོངས་ཞུས་ཉེ་རྒྱལ་སྤྱིའི་སློབ་ཆེན་
 གྱིས་རྒྱ་ཡིག་དགེ་ཆ་ཆེན་མོ་ཞིག་དུ་སྐྲུས་ནས་ཤུང་གོའི་ཞིབ་འཇུག་ལས་གཞི་སྤྱོད་
 པའི་འགན་འཁུར་ཡོད།^[4]

དྲུན་ཡུན་ཅན་ནི་དུས་རབས་བྱེད་ཀ་ལྷག་ཙམ་རིང་མེ་སི་ཤ་རྩ་ར་ཉི་ (Visva-
 Bharati) དང་འབྲེལ་བ་ཡོད་ཅིང་། ༡༩༣༡ ལོར་མ་ལ་ཡི་ཤི་ཡ་(Malaysia)ནང་ཐེ་
 གྲོར་དང་མཇལ་འཕམ་གནང་བ་ནས་བཟུང་ཁོང་ལ་ཤུན་ཉི་ནི་ཀི་ཏུན་ (Santinekitan)
 ལ་ཐེབས་རྒྱའི་འདོད་པ་འགོག་ཐབས་མེད་པ་ཞིག་བྱུང་བ་དང་། ཐེ་གྲོར་གྱིས་ཤེས་ཡོན་
 ཅན་གྱི་མཉམ་ལས་བཟུད་ནས་འཛམ་གླིང་ཞི་བདེའི་སྐྱོར་གྱི་བརྒྱ་འཕྲིན་ལས་སེམས་
 འགྲུལ་ཐེབས་ནས་ ༡༩༣༡ ལོར་རྒྱ་ནག་ལ་ཐེབས་ནས་ཁོང་གི་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་མི་དམངས་
 ལ་མེ་སི་ཤ་རྩ་ར་ཉིའི་བསམ་སློང་ངོ་སྤྲོད་བྱས་པ་དང་། ༡༩༣༣ ལོར་ཁོང་གིས་ནན་ཅིང་
 དུ་རྒྱ་དཀར་ནག་གཉིས་ཀྱི་རིག་གནས་ཚོགས་པ་བཙུགས། ༡༩༣༤ ལོར་ཤུན་ཉི་ནི་ཀི་
 ཏུན་དུ་བྱིར་ལོག་ནས་སྟོན་འགྲེལ་པ་དང་མཉམ་དུ་རྒྱ་ནག་དང་རྒྱ་གར་ཞིབ་འཇུག་སྡེ་ཚན་
 བཙུགས་པ་རེད། ད་ལྟ་ཡོད་བཞིན་པའི་ཆེན་རྩ་ཤ་ན་ (Cheena Bhavana) དེའི་ཁང་
 བཅེགས་དང་དཔེ་མཛོད་ཁང་ཆེན་པོ་དེ་ ༡༩༣༡ ལོར་བཙུགས་པ་ཞིག་རེད།^[5]

3. <https://news.lzu.edu.cn/c/201009/4a4980192a92a495012acb59703b2bf3.html>
 4. People's Daily "Modern Xuanzang" Tan Yunshan, LANZHOU UNIVERSITY, 2010-09-01
 5. <https://www.visvabharati.ac.in/TanYun-Shan.html>

རྒྱ་ཡུལ་མཉམ་གྱིས་དེར་རབས་ཀྱི་དུས་སྐབས་འདིར་རྒྱ་ནག་དང་རྒྱ་གར་གྱི་ཤེས་
 དཔལ་དབར་གྱི་གནའ་བོའི་རིག་གནས་འབྲེལ་བ་སྐྱར་གསལ་བྱེད་པའི་སྡོན་ཐོན་གྱི་འབད་
 བཅོམ་བྱས་ཤིང་། མཐའ་མའི་བར་དུ་རྒྱ་ཡུལ་མཉམ་གྱིས་རྒྱལ་སྤྱིའི་ནང་ཆོས་ཀྱི་ལས་དོན་
 ལ་ཁུར་ཐག་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་དང་། རྗེ་ཆེ་གདན་ཤེས་ཡོན་ཏྲེ་གནས་ཀྱི་ལས་སྡོན་
 གྱི་སེམས་ཤུགས་ཡིན། རྒྱ་ཡུལ་མཉམ་གྱིས་རྒྱ་གར་གྱི་ས་ཕྱོགས་གང་སར་བསྐྱོད་དེ་
 ༡༩༣༣ ལོར་ “རྒྱ་གར་གྱི་འགྲུལ་བཞུད་” (A Journey in India) དང་ ༡༩༣༥ ལོར་
 “རྒྱ་གར་སྐོར་གྱི་གཏམ་སྐྱེད་ཕྱོགས་བསྡེགས་” (A Collection of Talks on India)
 ཞེས་པ་བར་སྐྱུན་བྱས་ཤིང་། ད་དུང་ཆོས་པར་ཐོག་ཚུལ་ཡིག་སྤེལ་ནས་ཕྱོགས་གང་
 ས་ནས་རྒྱ་གར་གྱི་གནས་ཚུལ་སྤྲ་ཆོག་པ་དོ་སྐྱོད་བྱས་ཏེ་ཁྱེད་གོའི་མི་དམངས་ལ་རྒྱ་གར་
 ཤེས་རྟོགས་ཐུབ་པར་ཕན་ཐོགས་འབྱུང་ཡོད། རྒྱ་ཡུལ་མཉམ་གྱིས་རྒྱ་གར་གྱི་རྒྱལ་སྤྱིའི་
 སློབ་ཆེན་དུ་སློབ་ཁྲིད་བྱེད་རིང་“འདར་ཕྱོགས་དུས་དེབ་” (Eastern Magazine) ནང་
 རྒྱ་གར་གྱི་རིག་གཞུང་དང་མི་རིགས་ལས་འགུལ་སྐོར་གྱི་ཚུལ་ཡིག་འབོར་ཆེན་གྱིས་བར་
 རྒྱ་གར་གྱི་ཕྱོགས་པོ་ཆོས་བསྐྱགས་བརྗོད་ཆེན་པོ་ཐོབ་ཡོད། ༡༩༣༧ ལོར་ཇེ་ཧྲོར་གྱི་
 གཞུག་ལག་སློབ་ཁང་དུ་ཁོང་གིས་རྒྱ་ནག་སློབ་སྦྲིད་བཅུགས་པ་དང་། ལོ་ངོ་ ༥༠ ལྷག་
 ཅུམ་རིང་རྒྱ་ནག་དང་རྒྱ་གར་གྱི་རིག་གནས་བརྗེ་རེས་ལ་ཐུག་ལས་གནང་སྟེ། ༡༩༩༣
 ལོར་ཟླ་རྒྱུ་མཉམ་གྱིས་ཆ་ལྷ་ཡ་རུ་སྐྱེ་གཤེགས།^[6]

རྒྱ་ནག་དང་འབྲེལ་བ་ཅི་ཡོད་མདོར་བསྐྱུས།

རྒྱ་ཡུལ་མཉམ་གྱི་གཞི་ཅིའི་རྒྱ་ནག་གི་མི་ཞིག་ཡིན་ཞིང་། རྒྱ་གར་ལ་རྒྱུན་རིང་པོར་
 གནས་པ་ཞིག་རེད། རྒྱ་དཀར་ནག་གི་རིག་གནས་བརྗེ་རེས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་ཐ་ན་རྒྱལ་

6. Yu Liu Zhaohua “Hunan’s leading figures: Tan Yunshan and Tan Zhong, father and son” 2019-10-28,

སྤྱི་ལོ་རིག་གནས་བརྗེ་རེས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཁོད་དུ་དྲན་ཡུན་ཅན་གྱིས་རྒྱ་ནི་ཐུན་མོང་མ་
 ཡིན་པའི་སྤང་ཚུལ་ཞིག་ཡིན། དྲན་ཡུན་ཅན་གཞོན་དུས་སུ་རིག་གནས་ཚོགས་པ་དང་
 ཚུམ་རིག་ལས་འགྲུལ་ཁག་ཅིག་ལ་ཞུགས་ནས་རྒྱ་ནག་གསར་པའི་ཆེད་དུ་མཛོ་ཅི་རྒྱང་
 དང་མཉམ་དུ་འབད་བཅོན་དམ་ཟབ་བྱས།^[7] དྲན་ཡུན་ཅན་ ༡༩༣༠ ལོའི་མགོ་སྟོད་དུ་
 མཛོ་ཅི་རྒྱང་སོགས་གསར་བརྗེ་བ་དང་མཉམ་དུ་རྒྱ་ནག་དུ་སློབ་ཆེན་འགྲིམས།^[8] དྲན་
 གྱིས་ཆང་ལ་“བྱ་ཡིས་པའི་ཆོང་ལས་བྲལ་འཛིན་གྱིད་པ་”དང་མི་རབས་གཉིས་ལ་“ཁྱོ་
 ག་དང་ཨ་སྤྱ་མཉམ་དུ་གོམ་པ་རྒྱག་པ་”ཞེས་པའི་གྲིས་ཆང་གི་སྟོལ་རྒྱུན་ཡོད། བྱི་རྒྱལ་
 ཀྱི་རྒྱ་ནག་ཤེས་ལྡན་པ་མི་རབས་གཉིས་ཡིན་པའི་དྲན་ཡུན་ཅན་དང་དྲན་ཁྱུང་ (Tan
 Chung) གཉིས་ཀྱིས་ཤེས་ཡོན་ཞིབ་འཇུག་ལ་བརྟེན་ནས་རྒྱ་ནག་དང་རྒྱ་གར་གྱི་རིག་
 གནས་སྟེལ་རེས་ལ་ཟམ་པ་བསྐྱུན་ཡོད།

བྱི་ལོ་ ༡༩༣༧ ལོར་ཁོང་དྲན་ཡུན་ཅན་གྱིས་རྒྱ་ནག་གི་ཤེས་ཡོན་ཆེད་གསར་
 འཇུགས་གནང་བའི་སློབ་གླིང་གི་དབུ་འབྱེད་སྐབས་རྒྱ་ནག་གི་དེ་ལ་གདེང་འཛོག་ཆེན་པོ་
 ཐོབ་ཡོད་པར་གསལ་ཞིང་། རྒྱ་ནག་ཕྱོགས་ཀྱིས་ད་དུང་རྒྱ་ནག་གི་སློབ་གླིང་འཇུགས་པར་
 སྟོ་སེམས་ཆེན་པོ་འདོན་བཞིན་ཡོད་པ་དང་། ཆབ་སྲིད་པ་དང་གྲགས་ཅན་མི་སྣ་དང་བྱི་
 ཚོགས་ཀྱི་གཙོ་འཛིན་མི་སྣ་མང་པོ་ཞིག་གིས་ཡི་གེ་དང་སྟོག་འཕྲིན་བཟང་ཡོད། ༡༩༣༧
 ལོའི་ཟླ་ ༩ ཆེས་ ༡ ཉིན་ཆིང་ཀའེ་ཤེ་ག་ (Chiang Kai-shek) གིས་རྒྱ་ནག་ལས་སྤྱོད་
 ལྟན་ཁང་གི་རྒྱུ་ཞི་ཡིན་པའི་ཆ་ནས་ཇེ་གྲོར་ལ་སྟོག་འཕྲིན་བཟང་སྟེ། “རྒྱ་ནག་སློབ་གླིང་
 གོ་འབྱེད་བྱུང་བ་ཐོས་པས་ང་ཉ་ཅང་དགའ་པོ་བྱུང་། མི་རིགས་ལ་ཞི་བདེ་དང་བདེ་སྲིད་
 བསྐྱུན་ནས་འཛམ་གླིང་འདི་མཐུན་སྤྱི་ལ་སྟེ་ཁྱིད་གྱིད།” ཅེ་ཡུན་པེ་ (Cai Yuanpei)

7. Singh Binod, “Professor Tan Yunshan remembered” “https://www.chinadaily.com.cn/opinion/2011-07/14/content_12905138.htm” Chinadaily.com.cn 2011-07-14
 8. Ipsita Chakravarty “The Chinese Mahatma: Tan Yunshan and a forgotten ‘plea for asia’”

དང་ཏའེ་ཅི་ཐའོ་ (Dai Jitao) དང་ཅེན་ཏ་ཅི་ (Chen Daqi) བཅས་ཀྱིས་ཉིན་དེར་ཤེ་
གྲོར་ལ་སློག་འཕྲིན་བཏང་སྟེ། “སྤྱི་ཞབས་ཤེ་གྲོར་ལགས། ངས་རྒྱ་ནག་སློབ་སྦྲིང་བཅུགས་
པར་ཏ་ཅང་དགའ་པོ་བྱུང་། ངས་མཉམ་དུ་ཤར་སྟོགས་ཀྱི་ཤེས་རིག་དང་རིག་གནས་དར་
སྤེལ་གཏོང་འདོད་ཡོད། མི་རིགས་ཀྱི་ཞི་བདེ་དང་བདེ་སྦྱིད་ཀྱི་བྱམས་ཁོངས་སུ་འཇུག་
ནས་འཆམ་མཐུན་ཆེན་པོའི་འཛུལ་སྦྲིང་མཛོན་འགྲུར་བྱེད་པར་ངས་ལྷག་བསམ་ནས་
དག་གིས་སློན་ལམ་འདེབས་པ་དང་། བྱེད་དང་གྲོགས་པོ་ཆང་མར་འཕྲོད་བསྟེན་ལག་
པོ་ཡོང་བའི་སློན་འདུན་ལ།

དྲན་ཡུན་ཅན་གྱིས་ཀོང་རེ་མི་ (Congress) ཡིས་རྒྱ་ནག་འཛར་འགོག་དམག་
འབྱུག་ལ་རྒྱ་བ་སྦྲེང་བྱེད་པའི་བྱ་འགུལ་སྤེལ་བར་ཏུར་ཐག་གིས་ཞུགས་པ་དང་རྒྱ་བ་སྦྲེང་
བྱས། ༡༩༣༡ ཡོར་ཀོང་རེ་མི་ཚོགས་པས་ཕུལ་བྱུང་སྤྲན་བ་ལྷ་བདམས་ནས་རྒྱ་ནག་ལ་
རོགས་རམ་བྱས་པ་དང་། དྲན་ཡུན་ཅན་གྱིར་རྒྱ་ནག་ལ་ལོག་ནས་ཁོ་ཆོར་རོགས་རམ་
སྤྲ་ཚོགས་མཁོ་འདོན་བྱས། སྤྲན་བ་ལྷ་སུ་ཡིས་༡༩༣༡ ཟླ་༡༡ ཚེས་༢༩ ཉིན་ཁོང་གི་
ཉིན་ཐོའི་ནང་“གལ་ཏེ་དགེ་ཆེན་ཆེན་མོ་དྲན་ཡུན་ཅན་གྱིས་རྒྱ་བ་སྦྲེང་གི་དང་རོགས་
རམ་མ་བྱས་ན་ང་ཆོ་འགོ་སྟོགས་ལས་ཡོངས་སུ་བྱིར་ཐོན་ཡོད་སྟེ།”^[9]ཅེས་བྲིས་ཡོད།

ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་འཇུགས་སྤྲན་དང་“རྒྱ་དཀར་ནག་གི་ཞིབ་འཇུག་”ནས་“རྒྱ་དཀར་ནག་
གི་འཆམ་མཐུན་ཆེན་པོ་”ཡི་འཆར་གཞི་ཆེན་པོ་བར། ཁོང་ཚོས་ས་ཆའི་ཆབ་སྲིད་ཤེས་
དཔལ་གྱི་དཔེ་མཆོན་གསར་པར་སྤེལ་འདེད་གཏོང་བ་དང་། རྒྱ་ནག་དང་རྒྱ་གར་གྱི་
བསམ་སྒྲིའི་མཉམ་འདྲེས་མཛོན་འགྲུར་བྱས་ཏེ་རྒྱ་དཀར་ནག་དབར་པན་ཚུན་རྒྱས་ལོན་
བྱེད་པའི་ལམ་སུ་བྱེད་ནས་མཉམ་དུ་འཆམ་མཐུན་འཕེལ་རྒྱས་འཛོལ་བ་དང་འཛུལ་སྦྲིང་
ཞི་བདེ་ལ་ཕན་པ་བསྐྱར་བར་འབད་བཅོན་བྱས། ༡༩༥༤ ཡོར་སྤྱི་དཔྱོན་གྲོལ་ཨེན་ལའེ་

9. Liu Zhaohua “Hunan’s leading figures: Tan Yunshan and Tan Zhong, father and son” “<https://m.fx361.com/news/2019/1028/5911831.html>”

རྒྱ་གར་ལ་ཐེབས་སྐབས་ཁོང་རྒྱལ་སྤྱིའི་གཙུག་ལག་སློབ་གཉེར་ཁང་(China Institute of the International University) གི་རྒྱ་ནག་ལྷོ་གནས་ཁང་ལ་དམིགས་བསལ་ཐེབས་ནས་“རྒྱ་ནག་དང་རྒྱ་གར་གྱི་རིག་གནས་བརྗེ་རེས་ལ་སྐྱལ་འདེད་གཏོང་བར་འབད་བཅོམ་ལྷོད་མེད་བྱས་པ་”ལ་བསྐྱགས་བརྗོད་ཆེན་པོ་གནང་ཡོད།^[10]

རྒྱ་ནག་ནང་ཉིན་སྐད་ཀྱི་སློབ་སྦྱང་དེ་ ༡༩༩༣ ལོར་ཁུན་མིང་ཤར་ཕྱོགས་སྐད་ཡིག་སློབ་སྦྱང་ (Kunming Oriental Languages College) ནས་འགོ་བཙུགས་པ་རེད། ཉིན་རྒྱུ་ལྷོ་ཁྱེད་ཀྱི་མཁན་པོ་མ་གེ་གེ་མིན་ཏུ་ (KK Sinha) གི་དུན་ལུན་ཐུན་གྱིས་རྒྱལ་སྤྱིའི་སློབ་ཆེན་ཞིག་ནས་བདམས། ༡༩༩༩ ལོར་ཤར་ཕྱོགས་སྐད་ཡིག་སློབ་སྦྱང་དེ་མེ་ཅིན་སློབ་ཆེན་གྱི་ཤར་ཕྱོགས་སྐད་ཡིག་སྤྱི་ཚན་དུ་བསྐྱུར། དུན་ལུན་ཐུན་གྱིས་མིན་ཏུ་རྒྱ་ནག་ལ་བཏང་ནས་རྒྱ་ནག་ནང་ཉིན་སྐད་སློབ་ཁྱིད་ཀྱི་བྱུང་ཁུངས་སློ་འབྲེད་བྱས།^[11]

དུན་ལུན་ཐུན་གི་རྒྱ་ནག་གི་མཐོ་ཅི་ཏུང་དང་རྒྱ་གར་གྱི་རྒྱ་ཅུ་གཉིས་ཀ་དང་འབྲེལ་བ་ཡོད་པའི་མི་ཞིག་ཡིན། གཞན་བདག་ཉིད་ཆེན་པོ་ཟུན་ནི་མཆོག་དང་འབྲེལ་བ་དམ་ཟབ་ཡོད་པའི་མི་ཞིག་ཀྱང་ཡིན། འོན་ཀྱང་རྒྱ་ནག་གིས་ཟུན་ནིའི་ལྷ་སྐྱབ་དང་རོ་ཁྲོལ་གྱི་ཐབས་ལམ་ལ་དོ་སྣང་བྱེད་པ་དེ་དུན་ལུན་ཐུན་རྒྱ་གར་ལ་མ་སླེབས་གོང་ལོ་བཅུ་ལྷག་འགའ་ཤས་སྤོན་ལ་བྱུང་ཡོད། འོ་རྒྱུས་མཁས་པ་ར་མ་ཅན་ཏུ་ར་གྲུ་ཏུ་ (Ramachandra Guha) ཡིས་རྒྱ་ནག་གི་ལས་འགུལ་བ་ཆོས་ལྷོ་ཨ་ཟླ་རི་ཁའི་ནང་ཟུན་ནིའི་ཐོག་མའི་སཏ་ཡ་ཟླ་ར་ཏུ་(Satyagraha)ལ་རྒྱབ་སྐྱོར་ངེ་ལྷར་བྱས་པ་དང་། མི་རིགས་དབྱེ་འབྲེད་ཀྱི་ཁྲིམས་ལུགས་འདི་ལ་“ནག་པོའི་ཁྲིམས་”ཞེས་འབོད་པ་དང་། དབྱེན་ངེའི་དབང་

10. China Culture Translation and Research Network “<https://www.cctss.org/article/headlines/6848>” 2023-02-16
 11. Yu Liu Zhaohua “Hunan’s leading figures: Tan Yunshan and Tan Zhong, father and son” “<https://m.fx361.com/news/2019/1028/5911831.html>”

འོག་ཏུ་ཡོད་པའི་ཨེ་ཤེ་ཡའི་མི་རིགས་ཚོས་རང་ཉིད་ཐོ་འགོད་བྱེད་དགོས་པ་དང་། དེ་
ནི་དམིགས་བསལ་གྱིས་ཤར་ན་སི་ཤལ་ (Transvaal) གྱི་རྒྱ་གར་དང་རྒྱ་ནག་གི་སྤྱི་
ཚོགས་ལ་དམིགས་ཡོད།^[12]

རྒྱ་གར་དང་འབྲེལ་བ་ཅི་ཡོད་མདོར་བསྟུས།

དུན་ཡུན་ཏུན་(Tan Yunshan)ལགས་ཀྱིས་རྒྱ་གར་དུ་མི་ལོ་ ༥༥ རིང་འགྲུལ་
བསྐྱོད་བྱས་ཡོད་པ་དང་། ཁོང་གིས་རང་ཉིད་ཀྱི་མི་ཆེ་རྒྱ་དཀར་ནག་གཉིས་ཀྱི་རིག་
གནས་སྤེལ་རེས་ལ་ཕུལ་བ་ཙམ་མ་ཡིན་པར་བྲིམ་ཆང་གི་སྟོབས་ལུགས་སྤྱད་དེ་ལས་
དོན་འདི་མངོན་འགྱུར་བྱས་ཡོད། ༡༩༣༧ ལོར་དུན་གྱིས་སིང་ཟླ་ཕུར་དུ་རྒྱ་གར་གྱི་
ནོ་སྤེལ་གཞིངས་ཏུགས་ཐོབ་མཁན་ཐོག་མ་ཐེ་གྲོར་དང་ཐོག་མར་ཐུག་འཕྲད་བྱས། དེ་
ནས་ཁོང་གིས་མོས་མཐུན་བྱས་པ་དང་། ལོ་རྒྱུས་མར་རྒྱ་གར་དུ་ཐེངས་དང་པོ་ཐེབས་
ནས་ཐེ་གྲོར་གྱི་རྒྱལ་སྤྱིའི་གཙུག་ལག་སྟོན་གཉེར་ཁང་མི་སི་ཤ་རྩ་ར་ཏི། དུས་མཚུངས་
དུན་གྱིས་སི་སྟོན་ཏི་སྐད་ཡིག་གི་སྟོན་ཆ་ལྡངས་ནས་ཡིན་ཏེ་ལོ་རྒྱུས་ (Indology) ལ་
ལས་ཀ་བྱེད་འགོ་ཚུགས་པ་རེད། དུན་གྱིས་རྒྱ་གར་གྱི་རིག་གཞུང་དང་ཚོས་ལུགས། ལྷ་
ཐུབ་དང་གོམས་གཤེན་སོགས་ཀྱི་སྟོར་ལ་སྟུན་ངག་དང་ཚོམ་ཡིག་མང་པོ་བྲིས་ཡོད།

དུན་ཡུན་ཏུན་ཁོང་རང་ནང་པའི་མཁས་པ་ཞིག་ཡིན་པའི་ཆ་ནས་དུན་རང་ཉིད་རྒྱ་
གར་ལ་ཚོས་ལུགས་ནི་གལ་ཆེན་པོ་ཡིན་པའི་དབང་དང་། ཁོང་གི་རྒྱུ་མའི་ལོ་ཤས་དེ་ཟླ་
ལ་ལ་འཇམ་གླིང་ནང་པའི་སྟོན་གླིང་དབུ་འཇུགས། ཡིན་ནའང་ཁོང་གི་རྒྱལ་ཁབ་ལ་འགོ་
བའི་འགྲུལ་བཞུད་དེ་ཡང་དུན་ཀྱང་གིས་བཤད་པ་ལྟར་“ཐེ་གྲོར་གྱི་ཆེན་ཏི་ཡའི་འཆར་
སྣང་”(Tagore’s vision of Chindia)གིས་སྟུལ་འདེད་བཏང་ཡོད། དུན་གྱིས་ཡར་

12. Ipsita Chakravarty “The Chinese Mahatma: Tan Yunshan and a forgotten ‘plea for asia’”

ཐོན་ཅན་གྱི་རིན་ཐང་མཉམ་སྐྱོད་ལ་ཡིད་ཆེས་ཤྱགས་ཆེན་པོ་བྱེད་གྱི་ཡོད། དེ་དག་མང་
 ཆེ་བ་ཁོང་གིས་རྟན་རྟེན་བསམ་སློའི་ནང་དུ་གནས་ཡོད།^[13] བཤད་སློལ་ལྟར་ན་དུན་ཡུན་
 རྟན་རྟེན་གྱི་ལ་ཡོད་པའི་སྐབས་ཏེ་གྲོར་དང་རྟན་རྟེན་གཉིས་ཀྱི་ཤྱགས་རྟེན་ཆེན་པོ་ཐེབས་
 ཡོད་པར་སྤང་ཞིང་། སལ་ཆེར་རྟན་རྟེན་བསམ་སློའི་དང་བྱ་བཞག་གིས་དུན་ཡུན་རྟན་ལ་
 ཤྱགས་རྟེན་ཆེ་བ་ཐེབས་ཡོད་པར་གསལ། དུན་གྱིས་ད་དུང་“རྟེན་དཀར་ནག་གི་རིག་
 གནས” (Sino-Indian Culture) ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་ཀྱི་ཚཱ་བ་པོ་ཡིན་ཟེར་ཞིང་། དེ་
 ཡང་ཁོང་གིས་ ༡༩༣༤ ལོར་རྟེན་དང་ ༡༩༣༥ ལོར་རྟེན་ནག་དང་རྟེན་དཀར་
 རིག་གནས་ཆོགས་པ་བཅུགས་པའི་སྐབས་ཐོག་མར་བེད་སྐྱོད་བཏང་ཡོད། འཛམ་གླིང་
 གི་མི་རིགས་ཆེ་ཤོས་གཉིས་རིག་གནས་ཀྱི་ཐོག་ནས་མཉམ་དུ་འཛོམས་ནས་མཉམ་དུ་
 བསྐྱེད་ཤིང་ཨ་ཉིས་ས་(Ahimsa)ལ་གཞི་བཅོལ་བའི་རྟེན་དང་རྟེན་དཀར་རིག་གནས་
 ཞེས་པའི་ཐུན་མོང་གི་རིག་གནས་ཤིག་བསྐྱེད་དགོས་ཞེས་བརྗོད།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༣༤ ལོའི་ཟླ་ ༡༠ པར་དུན་ཡུན་རྟན་གྱིས་ཏེ་གྲོར་གྱི་ཡི་གེ་དང་མཐོ་
 སློབ་འཇུགས་སྐྱབ་གྱི་འཆར་གཞི་འཁེར་ནས་རྟེན་དང་ཕྱིར་ལོག་བྱས། དུན་ཡུན་རྟན་
 གྱིས་སྤྱལ་འདེད་བཏང་ནས་ ༡༩༣༥ ལོའི་ཟླ་ ༡ པར་ཏེ་གྲོར་ལ་ནན་ཅིང་རྟེན་དཀར་
 ནག་ཆོགས་པའི་འཇུགས་སྐྱབ་མ་དུལ་ཉིན་སྟོར་ ༣༡༡༡༡ དང་ཨ་ན་ ༡.༥ ཐོབ་
 ཡོད། ༡༩༣༦ ལོར་དུན་ཡུན་རྟན་ཕྱིར་རྟེན་དང་ཕྱིར་ལོག་རྩིས་སྤྲོད་དུ་རྟེན་སློབ་གླིང་
 གི་ཐོག་ཁང་འཇུགས་སྐྱབ་བྱེད་འགོ་བཙམས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༣༧ ཟླ་ ༤ ཆེས་ ༡༤ ཉིན་
 རྟེན་དང་ཕྱི་བརྒྱ་ལའི་ལོ་ཐོའི་ཉིན་དང་པོར་རྟེན་དང་གི་སློབ་གླིང་གསར་འཇུགས་གནང་
 ཞིང་། ཏེ་གྲོར་ཏ་ཅང་དགའ་པོ་བྱུང་ནས་“དེ་རིང་ནི་ང་ལ་ཉིན་མོ་ཡག་པོ་ཞིག་རེད། དེ་

13. Ipsita Chakravarty “The Chinese Mahatma: Tan Yunshan and a forgotten ‘plea
 for asia” “<https://scroll.in/article/977591/the-chinese-mahatma-tan-yun-shan-and-a-forgotten-plea-for-asia>” Nov 29, 2020

ནི་ངས་ཡུན་རིང་རེ་སྐྱུག་བྱས་པའི་ཉིན་མོ་ཞིག་རེད།” ཁོང་གིས་ད་དུང་“དེ་རིང་སློ་བྱས་པའི་མཐོ་སློབ་འདི་རྒྱ་དཀར་ནག་དབར་གྱི་གོ་རྟོགས་འཕེལ་རྒྱས་དང་རྒྱ་ཆེ་བའི་བཞུགས་པའི་ལྷོ་གནས་དང་མཚོན་རྟགས་སུ་འགྱུར་རྒྱུ་ཡིན་”ཞེས་གསུངས་ཡོད། བདག་ཉིད་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་དངོས་སུ་ཕེབས་ཐུབ་མེད་པས་ཁོང་གིས་ཐེ་གྲོར་ལ་འཆམས་འདྲི་ཞུ་བའི་ཡི་གེ་ཞིག་བྲིས་ནས་ “ངས་རྒྱ་ནག་སློབ་ཆེན་དེ་རྒྱ་ནག་དང་རྒྱ་གར་གྱི་མཛའ་གྲོགས་གསར་པའི་མཚོན་རྟགས་ཞིག་ཏུ་འགྱུར་བར་སློན་འདུན་ཞུ་རྒྱུ་ཡིན།” ཁོས་དྲན་ཡུན་མུག་ལ་ཡི་གེ་བྲིས་ནས་ཁྱེད་ཀྱི་འབད་བཅོན་ལ་རིན་ཐང་ཆེན་པོ་ཡོད་པས་ཁྱེད་ལ་གྲུབ་འབྲས་ཆ་ཆང་ཐོབ་པའི་སློན་འདུན་ཞུ། ཐོག་མར་འགོ་འཇུགས་མཛད་སློའི་ཆོག་གས་གཙོའི་འགན་འཁུར་རྒྱུར་མོས་མཐུན་བྱུང་བའི་ཀོང་རེ་སི་ (Congress) ཆོག་གས་པའི་ཆོག་གས་གཙོ་བོ་རྒྱ་ནང་ག་ཞིའི་རྒྱུན་གྱིས་(དོན་དངོས་ཐོག་དབྱིན་ཟིའི་དམག་མིས་བཀག་འགོག་བྱས་པ)མཉམ་ཞུགས་མ་བྱས་པས་ཁོང་གིས་ཁོང་གི་བྱ་ཕོ་གཅིག་བྱ་ཡིན་ཁྱེ་ར་ (Indira) ལ་“ཉ་ཅང་སེམས་འགྲུལ་ཐེབས་པའི་”བྱ་འགྲུལ་ཞིག་འཁྲེལ་ཡོང་བའི་འགན་འཁུར་བྱས། ཡི་གེ་རིང་པོ་ཞིག་བྲིས་ནས་དེ་ལ་“མཛད་སློ་ཆེན་པོ་ཞིག་”ཅེས་བྲིས་ཡོད། དེ་ནི་“འདས་ཐེན་པའི་དུས་ཚོད་རིང་པོའི་དྲན་ཤེས་བསྐྱུན་པ་དང་། མ་འོངས་པའི་མཐུན་ཞུགས་ལ་སློན་བཞུགས་ཀྱི་དང་། རྒྱ་ནག་དང་རྒྱ་གར་གཉིས་མཉམ་དུ་ཉེ་བར་བཅར་བའི་འབྲེལ་མཐུན་གསར་པ་བསྐྱུན་པ་བཅས་ཀྱི་ཆ་ནས་ཉ་ཅང་བཟང་།”^[14] ཞེས་བརྗོད།

༡༩༣༩ ལོར་ཁྱེ་རྒྱ་ནག་ལ་འཆམས་འདྲི་དང་། དེ་ནས་༡༩༥༦ ལོར་སྲིད་སློན་ཀའོ་ཨེན་ལའི་རྒྱ་གར་ལ་འཆམས་འདྲི་བྱེད་པའི་ལས་དོན་སྒྲིག་འཇུགས་བྱེད་པའི་ནང་དྲན་གྱིས་འགན་འཁུར་ཞིང་། དྲན་རང་ཉིད་མའོ་ཡི་མཐོན་འཛིན་ལྟར་རྒྱ་ནག་ལ་ཕེབས་ཡོད། ཐོག་མར་ ༡༩༥༥ དང་། དེ་ནས་ ༡༩༥༩ ལོར་ཕེབས་ཡོད། ཁོང་གི་ཕེབས་ཐེངས་

14. Yu Liu Zhaohua “Hunan’s leading figures: Tan Yunshan and Tan Zhong, father and son” “<https://m.fx361.com/news/2019/1028/5911831.html>”

གཉིས་པ་དེ་ཉ་ཅང་ཇ་བླ་པོ་བྱང་ཞིང་། རྒྱ་དཀར་ནག་གཉིས་ཀྱི་ས་མཆོམས་ཀྱི་རྣམ་
འཛིང་གི་སྐབས་འཁེལ་ཡོད། གཞན་དུ་ཡུན་ཅན་གྱིས་ “རྒྱ་ནག་དང་རྒྱ་གར་གྱི་ཤེས་
ཡོན་ལ་སློབ་སྦྱང་བྱེད་པ་དང་། རྒྱ་ནག་དང་རྒྱ་གར་གྱི་རིག་གནས་བརྒྱུད་བྱེད་པ། རྒྱ་
ནག་དང་རྒྱ་གར་གྱི་ཆོར་སྤང་མཐུན་སྤྱིལ་བྱེད་པ། རྒྱ་ནག་དང་རྒྱ་གར་གྱི་མི་རིགས་མཐུན་
སྤྱིལ་བྱེད་པ། འདི་ནི་དུ་ཡུན་ཅན་གྱིས་ ༡༩༣༣ ལོར་《རྒྱ་དཀར་ནག་གི་སྤྱི་ཆོགས་》
(Sino-Indian Society)ཆེད་དུ་བྲིས་པའི་དམིགས་ཡུལ་ཡིན།”^[15]

བོད་དང་འབྲེལ་བ་དེ་ལྟར་བྱུང་ཚུལ།

༡༩༣༠ ལོར་ལྷ་མ་དབང་སྐྱ་ཤེང་བཅུ་གསུམ་པ་མཆོག་གིས་བོད་དང་རྒྱ་ནག་
གཉིས་ཀྱི་འབྲེལ་ལམ་བསྐྱར་གསོ་ནི་དགོས་མཁོ་ཅན་ཡིན་པའི་གསལ་བསྒྲགས་
གནང་།^[16] ༡༩༣༠ ལོར་ཞི་གུའོ་ལིའང་ (Xie Guoliang) གིས་གདན་ཤངས་ནས་
མཉམ་དུ་བོད་དུ་བསྐྱོད་པ་དང་། ཞི་གུའོ་ལིའང་ལམ་ལ་འདས་ཐོངས་སུ་གྱུར་རྗེས་ཁོང་
གིས་ལམ་སྟོན་ལྟར་ལྟ་སར་དུ་ལའི་ཁྲ་མ་སྐྱ་ཤེང་བཅུ་གསུམ་པར་མངལ་འཕྲད་གནང་
སྟེ་ཞི་ཡི་“བོད་དུ་འཕྱེལ་ནས་མི་དམངས་ལ་སེམས་གསོ་བྱེད་པའི་” (entering Tibet
to comfort the people) ལས་འགན་ཆའགས་ལེགས་འགྲུབ་བྱང་ཡོད།^[17] ཞི་གུའོ་
ལིའང་ས་ཆ་གང་དུ་ཐོངས་ཡོད་མེད་ཤེས་པར་དཀའ་ཡང་རྒྱ་ལིས་བེལ་ (Charles
Bell) གིས་“བྱི་ལོ་ ༡༩༣༡ ལོར་རྒྱ་ནག་གི་སྐྱ་ཆབ་གཞན་ཞིག་ལྟ་སར་འགྲོ་བཞིན་

15. Yu Liu Zhaohua “Hunan’s leading figures: Tan Yunshan and Tan Zhong, father and son” “<https://m.fx361.com/news/2019/1028/5911831.html>”

16. Jagou Fabienne “The Ninth Panchen Lama (1883-1973) A Life at the Crossroads of Sino-Tibetan Relations” École Francaise d’Extrême-Orient, 2011, Page no 142

17. Tan Yunshan: The current social situation in Tibet- conversation with a reporter from Xinsheng News Agency “<https://m.fx361.cc/news/2015/0221/17660294.html>” 2015-02-21

ཡོད་ཀྱང་རྒྱལ་ས་དང་ཐག་རིང་པོ་མེད་པའི་སར་སྐྱོབ་ཐོང་ས་ཡོད། ཁོང་གི་སྐྱེ་བུ་ལྷ་སར་གནད་འབྲེན་ཞུས་ཏེ་རྒྱ་ལའི་སྐྱེ་མ་ཁོང་ཉིད་ཀྱིས་སྐྱེ་བུ་ལྷ་ས་ཞུགས་འབྲུལ་གནང་བར་བཤད་སྟོལ་ཡོད།^[18] ཅེས་བརྗོད་ཡོད་དེ་བྱེ་བྲག་གིས་ཁོང་གི་མིང་བཀོད་མེད་ཀྱང་ལོ་ཆོག་གས་དང་དེའི་སྐབས་ཀྱི་གནས་སྐབས་ལ་གཞིགས་ན་མི་དེ་ནི་ཞི་གུའོ་ལིའང་ཡིན་པར་ཞེས་ཐུབ། ཞི་གུའོ་ལིའང་ལམ་ལ་གྲོངས་རྗེས་སུ་ཞི་གུའོ་ལིའང་ནི་བོད་སོག་ལས་ཁུངས་ཀྱི་དམིགས་བསལ་སྐྱོབ་ཐོང་། རྒྱ་ཡུན་ཅན་དེའི་སྐབས་ཀྱི་ཚུལ་སྒྲིག་པའི་ལས་ཀ་བཞག་གནང་རྗེས་ཞི་གུའོ་ལིའང་མཉམ་དུ་བསྐྱོད། རྒྱ་ཡུན་ཅན་ལྷ་སར་འབྱོར་རྗེས་སུ་ཕོ་བྲང་པོ་རྒྱ་ལར་སྐྱེ་མཐོན་གྱི་ཚུལ་དུ་བསུས། རྒྱ་ཡུན་ཅན་གྱིས་གཞུང་གི་ཡིག་ཆ་ལྟུང་དབང་སྐྱོབ་ཐོང་བཅུ་གསུམ་པ་ལ་ཕུལ།^[19] དེའི་སྐབས་བོད་དང་རྒྱ་ནག་གཉིས་ཀྱི་དབར་འབྲེལ་ལམ་དེ་ཙམ་ཡག་པོ་མེད་ཀྱང་། རྒྱ་ནག་གཞུང་དང་ལྟུང་དབང་སྐྱོབ་ཐོང་བཅུ་གསུམ་པའི་དབར་ལ་ཕུག་གིས་རིམ་བས་བསྐྱར་གནང་གིན་ཡོད། སྤྱི་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༣༥ ལོ་ནང་བཟུང་ལྟུང་དབང་སྐྱོབ་ཐོང་བཅུ་གསུམ་པ་མཆོག་གིས་རྒྱ་གར་དབྱིན་རིའི་གཞུང་ལ་འབྲེལ་བ་བྱེད་རྒྱ་རིམ་བས་བཞག་སྟེ་རྒྱ་ནག་གི་ཕྱོགས་ཀྱི་འབྲེལ་ལམ་མཛུགས་བསྐྱོད་བྱས།

རྒྱ་ཡུན་ཅན་བོད་ལ་བསྐྱོད་པའི་དུས་སྐབས་ནི་བོད་གཞུང་དང་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེའི་དབར་ལ་རྟོག་འཛིང་ཡོད་བཞིན་པའི་སྐབས་ཡིན་པ་དང་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་རྒྱ་ནག་ཏུ་སྐོས་བྱོལ་དུ་ཕྱིན་པའི་དུས་སྐབས་ཡིན། དེའི་སྐབས་ལ་ཞི་གུའོ་རྒྱ་གཞུང་གི་སྐྱོབ་ཐོང་བསྐྱོད་ཡོད་པ་དང་དེའི་དུས་སྐབས་ལ་རྒྱ་དང་ལྟུང་དབང་སྐྱོབ་ཐོང་བཅུ་གསུམ་པའི་དབར་འབྲེལ་བ་རིམ་བཞི་བྱང་བའི་དུས་སྐབས་ཤིག་ཡིན། དཔེར་ན་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༣༠

18. Sir Charles Bell “Portrait of a Dalai Lama” BOOK FAITH INDIA, 1998, Page No. 368
 19. Tan Chung “IN THE FOOTSTEPS OF XUANZANG:TAN YUN-SHAN AND INDIA” INDIRA GANDHI NATIONAL CENTRE FOR THE ARTS 1999, Page No 5

ལོར་པེ་ཅིན་དུ་བཞུགས་པའི་ཇ་སག་གི་གོ་གནས་ཡོད་པའི་བོད་ཀྱི་དཔོན་རིགས་ཞིག་
 ལྷ་སར་འབྱོར། ཁོང་དང་མཉམ་དུ་ལོ་ཉི་ཤུ་ཙུ་གསུམ་ཅན་གྱི་བུ་མོ་ལིཊུ་མན་ཆེན་(Liu
 Manqing)ཡོད། བུ་མོ་དེར་རྒྱའི་པ་དང་ཨ་མ་བོད་རིགས་ཡིན། ཁོང་ཆོ་ནི་ནན་ཅིན་
 སྲིད་གཞུང་གིས་རྒྱ་ལའི་ཁྲ་མ་ལ་ཡི་གེ་དང་བཅས་བཏང་སྟེ། རྒྱ་ལའི་ཁྲ་མ་ཡིས་དཔོན་
 རིགས་མངགས་ཏེ་ཕྱི་ལ་སོང་ནས་ཁོང་ཆོར་གཞིངས་བསྟོད་ཐོབ་པའི་སྐྱེ་མགོན་དང་
 འབྲེལ་བ་བྱེད་སྐབས་བོད་ཀྱི་ལུགས་སྲོལ་ལྟར་ཐེགས་བསྐྱེད་བསུ་བྱས་ཡོད། ཁོང་ཆོར་སྲོ་
 སེམས་འཁོལ་བའི་ངང་སྟེ་ལེན་དང་སྲོ་སྐྱིད་ཀྱི་སྟེ་ལེན་བྱས། ཡི་གེ་དེའི་ནང་རྒྱ་ནག་
 གཞུང་གིས་རྒྱ་བོད་དབར་མཛའ་མཐུན་འབྲེལ་ལམ་འཛུགས་ཐབས་ཀྱི་གྲོས་འཆར་འཁོད་
 ཡོད་པ་དང་། རྒྱ་ལའི་ཁྲ་མ་ཡིས་ལིཊུ་མན་ཆེན་དང་ཇ་སག་གཉིས་ལ་ཐེགས་བསྐྱེད་བསུ་བྱས་
 པ་དང་། ཁོང་གཉིས་ཀྱི་བརྒྱུད་ནས་རྒྱ་ནག་ལ་ལན་ཕུལ། ཁོང་གཉིས་ཀྱིས་འཆམས་
 གཞིགས་ཀྱི་གྲུབ་འབྲས་ལ་དགའ་པོ་ཡོད་པའི་སྐོར་བརྗོད་ཡོད།^[20]

དེའི་དུས་སྐབས་སུ་བོད་གཞུང་དང་པཎ་ཆེན་གཉིས་ཀྱི་དབར་འགལ་རྒྱ་ལུགས་ཆེ་
 ཡོད་པའི་དུས་སྐབས་ཞིག་ཡིན་པ་དང་ཡ་རྒྱལ་དབང་སྐྱེ་བྱེད་བཅུ་གསུམ་པ་དང་མི་སྣ་
 འགའི་དབར་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་དང་འབྲེལ་བའི་པན་ཚུན་ཕྱག་ཡིག་མང་དུ་བྲིས་གནང་
 མཛད་ཡོད། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༩ ལོར་ལྷེ་ལི་ (Bailey)ཡིས་ཡ་རྒྱལ་དབང་སྐྱེ་བྱེད་བཅུ་གསུམ་
 པ་ལ་ཕྱག་ཡིག་ཅིག་བྲིས་ཏེ་དེའི་ནང་ཁོང་གིས་རྒྱ་ནག་ལ་བཞུགས་པའི་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་
 ཆེ་དང་བོད་གཞུང་གི་འབྲེལ་ལམ་གྱི་ཐོག་ལ་ཕྱག་ཡིག་ཕུལ་བར་རོགས་སྐྱོར་བྱེད་རྒྱའི་
 སྐོར་གསུངས། དེའི་ནང་ཁོང་གིས་ “བཟ་ཞིས་ཁྲ་མ་མཆོག་ལ་ཁོང་ལ་ལྷ་ཉོགས་ཡག་
 པོ་བྱེད་རྒྱུ་དང་། ཁོང་ལ་དགའ་ངལ་གང་ཡོད་ཀྱང་ཞིབ་བཤེར་ནན་ཏན་བྱེད་རྒྱུ་ཡིན་པའི་
 སྐོར་བརྗོད་ན་ཡག་པོ་ཡོད། ངས་གནད་དོན་འདི་དང་བོད་ཀྱི་ཐད་ཞབས་ཞུ་གང་ཡང་

20. Sir Charles Bell “Portrait of a Dalai Lama” BOOK FAITH INDIA, 1998, Page
 No. 368

བསྐྱབ་ཐུབ་མིན་ང་ལ་ཤེས་སུ་འཇུག་རྒྱ་ཡིན།”^{[21][22]} ཞེས་གིས་ཉེ་དེའི་སྐབས་ཀྱི་པཎ་
ཆེན་དང་རྒྱལ་དབང་དབར་དཀའ་ཚྭ་གཏོག་ལངས་བཞིན་པའི་སྐབས་ཡིན་པ་དང་། རྒྱ་གར་
དང་རྒྱ་ནག་གཉིས་ཀྱང་དེ་དང་འབྲེལ་བ་ཡོད་པའི་སྐབས་ཤིག་ཡིན།

དུན་ཡུན་རྒྱ་གསར་ཁང་ཞིག་ལ་བཅར་འཕྲིད་དང་ལེན་བྱས་ཤིང་། དེའི་ནང་
མོད་དང་འབྲེལ་བའི་སྐད་ཆ་བཤད་ཡོད་དེ། ཁོང་གིས་“མོད་ནང་ཆབ་སྲིད་མེད་པ་
དང་། མོད་མི་ནམས་སྒྲ་མ་ལ་ཚོངས་དད་ཡོད་སྟབས་ཆབ་སྲིད་དང་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་
དབྱེ་བ་མེད། ཆབ་སྲིད་ཀྱི་དབང་ཆ་ཡོངས་ཇོགས་སྒྲ་མའི་ལག་ཏུ་ཡོད་སྟབས་གྲུ་བཙོན་
ཀྱི་ཆབ་སྲིད། ད་ལྟའི་ཆར་སྲིད་དབང་འཛིན་མཁན་གྱི་མི་དེ་ནི་རྒྱ་ལའི་སྒྲ་མ་ཡིན་ཞིང་ཁོང་
ནི་མོད་ཀྱི་བྱུང་ཕྱིན་ཀྱི་རྒྱལ་ས་ལྷ་སར་ཉེན་གཞི་བྱས་པའི་སྒྲ་མ་རེད། ཁོང་གི་དབང་
ཆ་ཤིན་ཏུ་རྒྱ་ཆེ་བ་དང་ཁྲིམས་ལུགས་གང་གིས་ཀྱང་བཀག་འཁོག་བྱས་མེད། ཁོས་གང་
འདོད་ལྟར་བྱེད་ཐུབ། རྒྱ་ལའི་སྒྲ་མའི་འོག་ཏུ་མོད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་^[23]ཡོད་ཀྱང་མིང་ཐོག་གི་
གོ་གནས་ཤིག་ཡིན་པ་དང་ཁོང་ནི་རྒྱ་ལའི་སྒྲ་མའི་ཆ་པོ་ཡིན།”^[24] རྒྱལ་པོའི་འོག་ཏུ་“ཟླ་
ལོང་” (ཚོན་ཆེན་ཞེས་པ་)བཞི་ཡོད། བཀའ་རྒྱོན་བཞེར་ཡང་དབང་ཆ་དེ་མི་འདྲ་བ་མེད་པར་
རྒྱ་ལའི་སྒྲ་མའི་བཀའ་མཐའ་དག་ལག་བསྟར་བྱ་རྒྱུ་ཁོ་ན་ཡིན། རྒྱ་ནག་མི་སེར་རྒྱལ་ཁབ་

21. “it would be advisable to inform the Tashi Lama that he will be well treated and that any difficulties he has will be carefully investigated. I am very anxious to do all I can for the benefit of Tibet and so I hope that you will let me know whether I can be of any service in the matter.”

22. GOLDSTEIN MELVYN C. “A HISTORY OF MODERN TIBET, VOLUME 1: 1931 -1951 THE DEMISE OF THE LAMAIST STATE” The University of California Press. 2014, Page 253

23. དེའི་སྐབས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་ཟེར་བའི་སྐབས་ཁོང་གིས་ཚོན་ཆེན་ལ་གོ་ཞིང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༠༨ ལོར་ལྷ་ས་དབང་སྐུ་བླེང་
བཅུ་གསུམ་པ་མཆོག་ཙོག་ཡུལ་དུ་བློ་བྱེད་དུ་ཕེབས་ཤིང་སུ་ཚོན་ཆེན་ཞེས་པའི་གོ་གནས་ཤིག་གཏན་འབེབས་
གནང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༤ ལོར་མིང་དེ་མིང་ཚོན་ཆེན་ཞེས་འཇུག།

24. ཆ་པོ་དེ་སྒྲང་མདུན་ཀྱན་དགའ་དབང་ལྷག་ཡིན།

གྱི་ལོ་བཅུ་གཅིག་པའི་ཕྱི་ལོ་བོད་ཀྱི་མདུན་ཕྱོགས་(དབུས)དེ་རྒྱ་ལའི་སྤྱི་མཐུན་དབང་སྒྱུར་
 བྱེད་པ་དང་། བོད་ཀྱི་གཙང་གཉིས་ཀ་རྒྱ་ལའི་སྤྱི་མཐུན་དབང་ལོག་ཏུ་ཡོད།”^[25]ཅེས་བཤད་
 ཡོད་པ་དང་། དེའི་སྐབས་ཀྱི་པཎ་ཆེན་དང་རྒྱལ་དབང་དབར་གྱི་ཚད་ཉྟག་གི་སྐོར་ནི་
 ལངས་བཞིན་པའི་སྐབས་ཡིན་པར་ཤེས་ཐུབ་པ་མ་ཟད། སྤྱིར་གཙང་གི་ཕྱོགས་ཀྱི་ས་ཆ་
 ཁལ་ལས་བཀྱིས་ཕྱུན་པོའི་ལོག་ཏུ་ཡོད་ཀྱང་གཙང་གི་ས་ཆ་ཆ་ཆ་དང་པཎ་ཆེན་རིན་པོ་ཆའི་
 མངའ་ལོག་ཏུ་མེད། དེ་ནི་དེའི་སྐབས་ཀྱི་རྒྱ་ནག་གི་རྒྱལ་དབང་དང་པཎ་ཆེན་གཉིས་ཀྱི་གོ་
 གནས་ཀྱི་གནས་བབ་ནི་གཅིག་མཚུངས་ཡིན་པར་བསྒྲགས་ཐབས་དང་རྒྱལ་དབང་དང་
 པཎ་ཆེན་གཉིས་ཀྱི་དབང་ཆ་ནི་གཅིག་འགྱུར་ཡིན་པའི་མཚོན་ཐབས་བྱས་པ་ཞིག་ཡིན།

དེ་བཞིན་དུ་ཡུན་ཐུན་གྱིས་བོད་ཀྱི་དམག་གི་གནས་བབ་དང་འགྲེལ་ལམ་གྱི་
 གནས་བབ། བོད་ཀྱི་ཆོང་འབྲེལ་གྱི་གནས་བབ། མོངས་དད་དང་ཡ་མཚན་གྱི་གོ་མས་
 གཤེས་ཀྱི་སྐོར་བཅས་བརྗོད་ཡོད། གཞན་དུ་ཡུན་ཐུན་ལྷ་ས་རུ་ཡོད་པའི་སྐབས་ཁམས་
 ཕྱོགས་ཀྱི་དམག་འཁྲུག་དེ་བྱུང་ཆར་ཡོད་པ་དང་ཁོང་གིས་དེ་དང་འབྲེལ་བའི་སྐོར་བཤད་
 ཡོད་པ་ནི་ “ང་ལྷ་སར་ཡོད་པའི་སྐབས་སུ་ཞི་ཀང་^[26]དམག་འཁྲུག་བྱུང་ཡོད་པ་དང་། དེའི་
 རྒྱ་རྒྱུན་དེ་ཆགས་པར་ནང་ཞིབ་པ་བཞུགས་ཡོད་པ་ལྟར་རྒྱ་ལའི་སྤྱི་མཐུན་དེ་བྱི་ཚུལ་
 ཅས་ལག་པོ་འདུག འོན་ཀྱང་ཁོང་གིས་གསང་བའི་ཐོག་ནས་རྒྱལ་ཁབ་ཆ་ཆ་ལ་དབང་
 ཆ་གཅིག་ཏུ་བརྒྱུད་ཡོད། བོད་དང་། དབྱིན་ཇིའི་ངན་སྒྲུལ་བ་སོགས་ཡོད་པའི་སྐད་ཆ་
 འདུག ངའི་སྐོར་གྱི་དོ་སྣང་ལྟར་ན་འདི་བདེན་པ་མིན་སྲིད་པས་དབྱིན་ཇིའི་མི་ནམས་
 བོད་དུ་ཡོད་པ་དང་དབང་ཆ་གང་ཡང་མེད་པས་རྒྱ་ལའི་སྤྱི་མཐུན་ཡང་ཁོང་ཆོའི་ཁེ་པན་ལེན་
 པར་མཁས་པ་རེད། ད་ལྟའི་ཆར་བོད་དུ་ཡོད་པའི་དབྱིན་ཇིའི་དམག་མི་ནི་ཡ་དོང་ནས་

25. Zhu Xiaozhou “Tan Yunshan: The current social situation in Tibet- Conversation
 with a reporter from Xinsheng news Agency” School of History and Culture,
 Sichuan University, Chengdu, Sichuan 610065, 2015-02-21

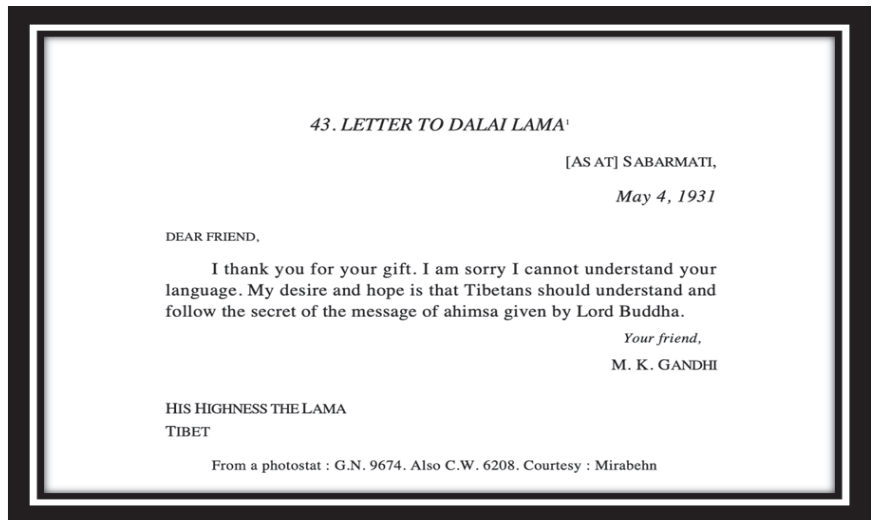
26. ཁམས།

ལྷ་བཙུང་དང་རྒྱུ་ཅེ་ནས་ལྷ་བཙུང་ལས་མེད་པས་ཁོང་ཚོ་དབྱེན་ཟིའི་དམག་མི་གཙང་མ་
 མ་རེད། མང་ཆེ་བ་བལ་ཡུལ་གྱི་དམག་མི་ཡིན། དཔལ་འབྱོར་གྱི་སྟོབས་ཤུགས་ཀྱང་
 ཏུ་ཅང་ཞན་པོ་ཡོད། གོང་དུ་བཞིན་པ་ལྟར་རྒྱ་གར་ནས་ནང་འབྲེན་བྱེད་པའི་ཚོང་ཐོག་
 ཁོ་ན་ཡིན།”^[27] ཞེས་བཞིན་དེ་དྲན་ཡུན་ཅན་གྱིས་དེའི་སྐབས་ཀྱི་བོད་ནང་འབྱུང་བཞིན་
 པའི་དམག་འཁྲུག་དང་ཆབ་སྲིད་སོགས་ལ་ཞིབ་ཚགས་ཀྱི་ཤེས་རྟོགས་བྱུང་ཡོད་པར་
 ཤེས་སླབ།

ཡིག་ཆ་ནང་གསལ་ལྟར་ན་དྲན་ཡུན་ཅན་དང་ཞི་གུའི་ཡིའང་གཉིས་བོད་ནང་ཆོ་
 གསུམ་ལྟག་གནས་སྟོན་བྱས་ཡོད་པ་དང་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༣༠ ཟླ་ ༡༡ ཚེས་ ༢༢ ཉིན་བོད་
 ལ་ཕྱིན། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༣༡ ཟླ་ ༩ ཚེས་ ༢༥ ཉིན་དྲན་ཡུན་ཅན་གྱིས་ནས་ཐོན་ཟེས་སུ་
 ཡ་གཏོང་དུ་ཆོ་ ༩ ཚེས་ ༡ ཉིན་འབྱོར། དེ་ནས་རིམ་གྱིས་ཀོལ་ཀ་ཏ་རུ་ཐོན། ཁོང་གི་
 བཅར་འཛིའི་དེའི་ནང་ཡ་རྒྱལ་དབང་སྐུ་ཐེང་བཙུང་གསུམ་པ་མཆོག་གིས་ཟུན་ཆི་ལ་བྲག་
 ཡིག་ཕུལ་བ་དེ་བཞད་མེད་ཀྱང་ཁོང་དང་རྒྱལ་དབང་སྐུ་ཐེང་བཙུང་གསུམ་པ་གཉིས་ཀྱི་
 དབར་ལ་བཀའ་མོལ་མང་དུ་བྱུང་ཡོད་པ་ཤེས་སླབ། དྲན་ཡུན་ཅན་དང་ཡ་རྒྱལ་དབང་
 སྐུ་ཐེང་བཙུང་གསུམ་པ་མཆོག་གི་མཇལ་འཕྲད་སྐབས་ཟུན་ཆི་མཆོག་གི་སྐོར་ལ་བཀའ་
 མོལ་བྱུང་འདུག དེ་ཡང་དྲན་ཡུན་ཅན་བཞུགས་གནས་ནི་ལོར་སྤིང་པོ་བྱང་དུ་བཞག་
 ཡོད་ཅིང་། དེའི་སྐབས་ཡ་རྒྱལ་དབང་མཆོག་དང་མཐོ་རིམ་མི་སྣ་རྣམས་ཀྱི་རྒྱ་གར་གྱི་
 ཆབ་སྲིད་ཀྱི་གནས་བབ་ལ་ཤེས་འདོད་ཀྱི་འདུན་པོ་ཆེན་པོ་སྟོན་ཡོད་པ་མ་ཟད་ཟུན་ཆིའི་
 མཇེད་འཕྲིན་སོགས་ཀྱི་སྐོར་བཀའ་འཛིན་ལྟས།^[28]

27. Zhu Xiaozhou “Tan Yunshan: The current social situation in Tibet- Conversation
 with a reporter from Xinsheng news Agency” School of History and Culture,
 Sichuan University, Chengdu, Sichuan 610065, 2015-02-21
 28. Tan Chung “IN THE FOOTSTEPS OF XUANZANG:TAN YUN-SHAN AND
 INDIA” INDIRA GANDHI NATIONAL CENTRE FOR THE ARTS, 1999 , Page 48

རྒྱ་ཡུལ་ཅན་གྱི་གར་ལ་ཐོན་པའི་སྐབས་ལ་རྒྱལ་དབང་སྐུ་ཐེང་བཅུ་གསུམ་པ་
 མཆོག་གིས་ཁོང་བརྒྱད་ནས་ཟླ་ཉི་མཆོག་ལ་བྲག་ཡིག་ཅིག་བྲལ། བྲག་ཡིག་དེའི་
 རང་དོན་གང་ཡིན་ནི་ཤེས་ཐུབ་པ་མིན་འདུག བྲག་ཡིག་དང་མཉམ་དུ་ལ་རྒྱལ་དབང་སྐུ་
 ཐེང་བཅུ་གསུམ་པ་མཆོག་གིས་བྲག་ཉག་ས་ཤིག་ཀྱང་བྲལ་ཡོད་པར་ཤེས། དེ་ནི་ཟླ་
 ཉི་མཆོག་གིས་ལ་རྒྱལ་དབང་མཆོག་ལ་བྲལ་བའི་བྲག་ཡིག་དེའི་ནང་(gift)ཞེས་འཁོད་
 ཡོད། བྲག་ཡིག་འདི་ནི་རྒྱ་ཡུལ་ཅན་གྱིས་རྒྱ་ལའི་ཁྲ་མ་སྐུ་ཐེང་བཅུ་གསུམ་པའི་ཡི་གེ་
 འབྲེར་ཡོང་བའི་ཡིག་ལན་ཡིན་ཞིང་། བོད་ཡིག་ཐོག་གིས་ཡོད་སྐབས་སུས་ཀྱང་སྒྲོག་མི་
 ཐུབ། ཟླ་ཉི་མཆོག་གིས་གྲུ་ར་རྟེའི་(Gujrati)སྐད་ཡིག་ནང་ཡིག་ལན་དེ་དོས་ལེན་
 བྱེད་རྒྱུ་ཡིན་པས་རྒྱ་ལའི་ཁྲ་མས་གོ་མ་ཤེས་པར་དེ་ལ་དགའ་ཤོ་བྱེད་སྲིད་ཅེས་གསུངས་
 ཡོད། མི་ར་ཟླ་ཉི་མཆོག་ལྟར་ན། འདི་ནི་གྲུ་ར་རྟེའི་ཡིག་ཐོག་ཏུ་ཐོག་མ་གྲིས་ཡོད་པ་
 དང་ཕྱིས་སུ་དབྱིན་ཡིག་ནང་དུ་བསྒྱུར་བ་ཞིག་ཡིན་འདུག བོད་ཡིག་ཏུ་བསྒྱུར་མཁན་སུ་
 ཡིན་མིན་གསལ་མེད་པ་རེད།

ལྷན་རྒྱེ་མཆོག་གི་ཕྱག་ཡིག་དེའི་ནང་ལྷན་རྒྱེའི་ཨ་ཉིས་ས་དང་འབྲེལ་བའི་སྐོར་
 བཀོད་ཡོད་ཅིང་། ཕྱག་ཡིག་དེ་ཡུལ་དབང་སྐུ་ཐེང་བཅུ་གསུམ་པ་མཆོག་ལ་སྤུས་
 ཕུལ་ཡོད་མེད་ཞེས་པར་དཀའ་ཡང་། པལ་ཆེར་དྲན་ཡུན་ཅན་གྱི་རྒྱུན་ནས་བསྐྱར་ཡོད་
 བ་ཞེས་ཐུབ། ཡུལ་དབང་མཆོག་ལ་ཕྱག་ཡིག་དེ་གིས་བའི་དུས་ཆོད་དེའི་སྐབས་ལྷན་
 རྒྱེ་མཆོག་གིས་དྲན་ཡུན་ཅན་ལའང་ཕྱག་ཡིག་ཅིག་ཕུལ་ཡོད་པ་དང་དེའི་སྐོར་ནི་གཙ་པོ་
 རྒྱ་ནག་ནང་གི་སློབ་ཕྲུག་རྣམས་ཀྱི་ཆེད་དུ་ལམ་སྟོན་གནང་བ་ཞིག་ཡིན།

42. LETTER TO TAN YUN-SHAN^a

[AS AT] SABARMATI,

May 4, 1931

DEAR FRIEND,

You must come again whenever you like.

My message to the Chinese students is : "Know that the delive-
 rance of China is through ahimsa pure and unadulterated."

Yours sincerely,

M. K. GANDHI

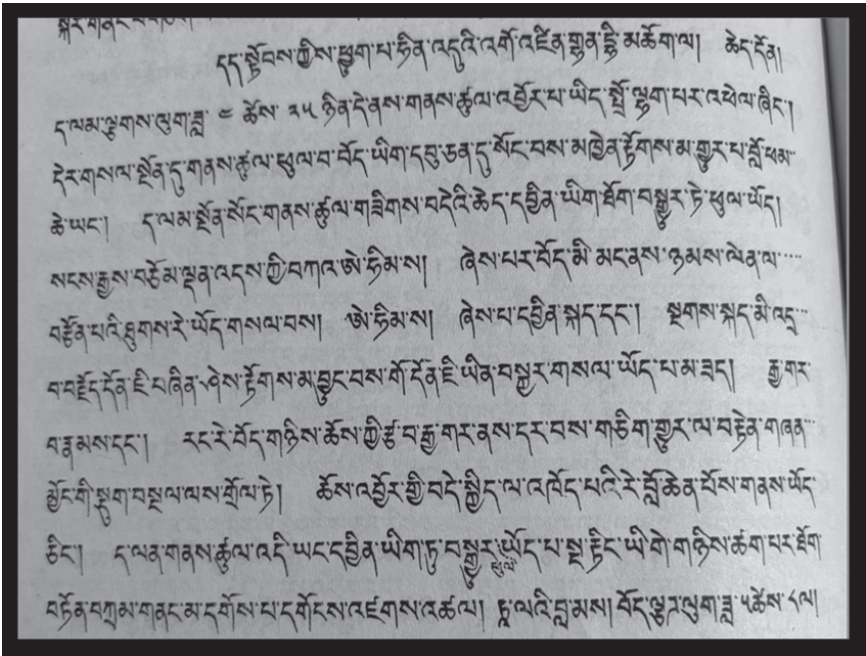
From a photostat : G.N. 9673; also *The Sino-Indian Journal—Gandhi*
Memorial Number, Vol. I, Part II, p. 37

[30]

དྲན་ཡུན་ཅན་ལ་ཕྱག་ཡིག་དེ་ཕུལ་བའི་སྐབས་ཁོང་རང་རྒྱ་གར་དུ་ཡོད་པ་དང་གོང་
 གི་ཕྱག་ཡིག་གཉིས་ཀ་དུས་གཅིག་ལ་གིས་བ་ཞིག་ཆགས་ཡོད། ཡུལ་དབང་སྐུ་ཐེང་
 བཅུ་གསུམ་པར་ཕུལ་བའི་ཕྱག་ཡིག་དེ་ཡུལ་དབང་མཆོག་ལ་འབྲོར་ཡོད་པས་ཡུལ་

30. Collected Literature : Collected works of Mahatma Gandhi, Volume 52, page no 34

དབང་མཆོག་གིས་ཟླ་ཉི་ཤུ་ཡིག་དེ་ལ་ཡིག་ལན་ཞིག་ཀྱང་ཕུལ་འདུག

[31]

ལ་ཀྱལ་དབང་སྐྱ་ཕྱིང་བཅུ་གསུམ་པ་མཆོག་གིས་ཟླ་ཉི་ཤུ་མཆོག་ལ་ཕུག་ཡིག་དེ་
 ཕུལ་རྗེས་སུ་ཕུག་ཡིག་དེར་ཟླ་ཉི་ཤུ་ཡིག་ལན་ཡོད་མེད་ཤེས་པར་དགའ། མདོར་ན་
 ༡༩༣༡ ཟླ་ ༩ ནང་ལ་ཀྱལ་དབང་སྐྱ་ཕྱིང་བཅུ་གསུམ་པ་མཆོག་གིས་དྲན་ཡུན་ཅན་བརྒྱད་
 བས་ཟླ་ཉི་ཤུ་མཆོག་ལ་ཕུག་ཡིག་ཅིག་དང་ཕུག་རྟགས་ཤིག་ཕུལ་ཡོད། ཕུག་ཡིག་དེ་ནི་
 བོད་ཡིག་ནང་གིས་ཡོད་པས་ཟླ་ཉི་ཤུ་མཆོག་གི་མ་གོ་བར་ཕུག་ཡིག་གི་ནང་དོན་དང་
 འབྲེལ་བའི་ལན་འདེབས་གནང་མེད། ཡིག་ལན་ཡོད་པའི་ནང་གཙོ་བོ་བོད་མི་དམངས་

31. ཞུ་སྐབས་དབང་ཕུག་བདེ་ལྔ། བོད་ཀྱི་མིང་དོན་ཀྱལ་རབས། ཐོག་ས་བམ་གཉིས་པ། ཀ་ཐོན་སྐབས་ཞུ་སྐབས་གསལ།
 ༡༩༥༤ ལོག ༩༩

གྲིས་སངས་རྒྱལ་བཅོམ་ལྷན་འདས་ཀྱིས་གསུངས་པའི་ཨ་ཉིས་སའི་གོ་བ་ལེན་དགོས་
 པའི་སྐུལ་མ་གནང་། ཡ་རྒྱལ་དབང་མཆོག་གིས་ཨ་ཉིས་ས་གོ་བ་ལེན་མི་ཐུབ་པ་དང་
 འཕགས་པོད་ཀྱི་ཆོས་ཀྱི་ཅ་བ་ནི་གཙོ་བོ་རྒྱ་གར་ནས་དར་ཡོད་པ་དང་ད་ལན་ཕྱག་ཡིག་
 དེ་དེ་བྱིན་འགྲུར་བྱས་ཡོད་པར་གསལ།

ཞུ་སྐབ་པ་དབང་ཕྱག་བདེ་ལྷན་གྱི་བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས་ནང་གསལ་བ་
 ལྟར་ན་ཁོང་གིས་ “རྒྱ་གར་ཞི་བདེའི་ལམ་ནས་རང་དབང་རང་བཅོན་དུ་འབྲིང་མི་ཆེན་
 བོ་(མར་ཏ་ས) ལྷན་རྒྱུ་དང་ཡང་ཕྱག་བྲིས་ཀྱི་འབྲེལ་བ་ཡང་ཡང་ཡོད་ཆོད་འདུག་ཀྱང་། ང་
 རང་ནས་ཞིབ་འདུག་སྐབས་ལྷགས་ལུག་ ༡༩༣༡ ལོར་ཆོས་ཀྱི་སློར་གནང་བ་གཅིག་
 ལས་མ་མཇུག་བས་དེ་བཞིན་གཤམ་དུ་བྲིས་ཡོད།”^[32]ཅེས་བཞིན་ཡོད་དེ། ལྷན་རྒྱུ་དང་
 ཡ་རྒྱལ་དབང་སྐྱེ་སྲིད་བཅུ་གསུམ་པ་གཉིས་ཀྱི་དབར་འབྲེལ་བ་ཡང་ཡང་ཞེས་པ་དེའི་མང་
 བོ་ཡོད་པར་བཞིན་ཀྱང་རྒྱལ་དབང་མཆོག་གིས་ལྷན་རྒྱུ་མཆོག་ལ་ཕྱག་ཡིག་གཉིས་མ་
 གཏོགས་བསྐྱར་མེད་པར་གསལ། དེ་ནས་ཡ་རྒྱལ་དབང་མཆོག་གི་ཕྱག་ཡིག་དེའི་ནང་
 གསལ་བ་ལྟར་ཡ་རྒྱལ་དབང་མཆོག་གིས་ “སྲ་རྩིང་ཡི་གེ་གཉིས་” ཞེས་བཀོད་ཡོད་པ་
 དང་ལྷན་རྒྱུ་མཆོག་གིས་ཡ་རྒྱལ་དབང་མཆོག་ལ་ཕྱག་ཡིག་གཅིག་ལས་ལུས་མེད་པར་
 ལྷན་རྒྱུ་མཆོག་གི་གསུང་འབུམ་ནས་ཤེས་ཐུབ།

མཇུག་གཏམ།

༡༩༣༡ ལོའི་བྱེ་ཟླ་ ༩ རང་ཡ་རྒྱལ་དབང་སྐྱེ་སྲིད་བཅུ་གསུམ་པ་མཆོག་གིས་བདག་
 ཉིད་ཆེན་པོ་ལྷན་རྒྱུ་མཆོག་ལ་བསྐྱར་བའི་ཕྱག་ཡིག་དེ་དྲན་ལྷན་མཆོག་ནས་བསྐྱར་
གནང་ཡོད་པ་དང་ཕྱག་ཡིག་དེ་རག་རྒྱ་དཀའ་བ་དང་ཕྱག་ཡིག་དེའི་ནང་དོན་གང་ཡིན་

32. ཞུ་སྐབ་པ་དབང་ཕྱག་བདེ་ལྷན་གྱི་བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། ཐོག་སྐུ་བམ་གཉིས་པ། ༡༡ རྒྱུ་ཕྱག་ཞུ་སྐབ་པ་གསལ་
 ༡༩༣༤ ལོ་གྲངས་ ༩༩༩

ཡང་ཤེས་ཐུབ་ཀྱི་མེད། ཕྱག་ཡིག་དེར་ཡིག་ལན་དུ་ཟླ་ཉི་མཛོག་གིས་ཨ་ཉིམ་ས་དང་
འབྲེལ་བའི་ཡིག་ལན་ཞིག་ཕྱུལ་ཡོད་ཀྱང་ཡུལ་དབང་མཛོག་གིས་ནང་དོན་གོ་ཐུབ་
མེད། ཟླ་ཉི་མཛོག་གི་ཕྱག་ཡིག་དེ་དབྱིན་ཡིག་ནང་གིས་ཐུབ་ཀྱང་གུ་ཇི་ར་ཉིའི་སྐད་
ཡིག་ནང་གིས་ཡོད་པས་ཡུལ་དབང་མཛོག་གིས་གོ་མ་ཐུབ་པ་དང་། ཕྱག་ཡིག་དེ་ལ་
ཡུལ་དབང་མཛོག་གིས་ཡིག་ལན་ཞིག་ཕྱུལ་ཡོད།

དཔྱད་གཞི་ཡིག་ཆ་ཁག

1. Chung Tan “IN THE FOOTSTEPS OF XUANZANG : TAN YUN-SHAN AND INDIA” Indira Gandhi National Centre for the Arts, 1999,
2. <https://news.lzu.edu.cn/c/201009/4a4980192a92a495012acb59703b2b6f3.html>
3. People’s Daily “Modern Xuanzang” Tan Yunshan, LANZHOU UNIVERSITY, 2010-09-01
4. <https://www.visvabharati.ac.in/TanYun-Shan.html>
5. Yu Liu Zhaohua “Hunan’s leading figures: Tan Yunshan and Tan Zhong, father and son” 2019-10-28,
6. Singh Binod, “Professor Tan Yunshan remembered” “https://www.chinadaily.com.cn/opinion/2011-07/14/content_12905138.htm” Chinadaily.com.cn 2011-07-14
7. Ipsita Chakravarty “The Chinese Mahatma: Tan Yunshan and a forgotten ‘plea for asia’”
8. China Culture Translation and Research Network “<https://www.cctss.org/article/headlines/6848>” 2023-02-16
9. Tan Yunshan: The current social situation in Tibet- conversation with a reporter from Xinsheng News Agency “<https://m.fx361.cc/news/2015/0221/17660294.html>” 2015-02-21
10. Sir Charles Bell “Portrait of a Dalai Lama” BOOK FAITH INDIA, 1998
11. GOLDSTEIN MELVYN C. “A HISTORY OF MODERN TIBET, VOLUME 1: 1931 -1951 THE DEMISE OF THE LAMAIST STATE” The University

of California Press. 2014

12. Collected Literature : Collected works of Mahatma Gandhi, Volume 52

13. ལྷ་སྒྲུབ་པ་དབང་ལྷན་པ་དེ་ལྷན། བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། མེགས་པམ་གཉིས་པ། ཀ་ལྷོན་
སྤྱད་ལྷ་སྒྲུབ་ལག ༡༩༥༤

14. Fabienne Jagou “THE NINTH PANCHEN LAMA(1883-1937) A Life at the
Crossroads of Sino-Tibetan Relations” École Francaise d’Extrême-Orient, 2011

སྤྱི་ལོ་ (༡༩༥༠-༡༩༥༡) བར་བོད་མི་དག་ལ་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱུང་ བྱས་པའི་སྐོར་གླེང་བ།

མ་ལུང་ལྷ་མོ་སྐུབས།

བོད་ཀྱི་གཙུག་ལག་སློབ་གཉེར་ཁང་། (ལྷ་ཆ་རྩ་སྤྱི།)

kyab999@gmail.com

[ནང་དོན་གཞན་བསྐྱུས།] དབྱུང་ཚུལ་འདིའི་ནང་དུ་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༠ ནས་ ༡༩༥༡ བར་བོད་
མི་རྣམས་ལ་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱུང་བྱས་པའི་སྐོར་ལ་ཐོག་མར་དབྱེད་དེ། དུས་
ནམ་ཞིག་དང་ཡུལ་གང་ཞིག་ཏུ་ཚུལ་རྩི་ལྟར་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱུང་བྱས་པའི་ལོ་
རྒྱུས་དང་རྒྱུ་རྐྱེད་ས་དག་འབྲེལ་ཡོད་ཀྱི་ཡིག་ཆ་ཆད་ལྡན་རྣམས་གཞིར་བྱས་ཏེ་གླེང་
ཡོད། ཁྱད་པར་དེ་ཕྱིན་ཡིག་ཏུ་འཁོད་པའི་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱུང་གི་སྒྲུབ་ཐོང་དང་
སྐབས་དེའི་འབྲེལ་ཡོད་ཀྱི་དབྱུང་ཚུལ་ཆད་ལྡན་དག་གོ་བསྐྱར་གྱི་སྐོར་ནས་བོད་མི་རྣམས་
སོག་རིགས་མི་སྤྱེའི་ཁྱབ་ཁོངས་སུ་གཏོགས་པའི་བྱུང་དོན་བཅས་ཀྱི་སྐོར་དང་། ཁོང་
གིས་ལས་གཞིའི་ཐོག་མཐའ་བར་གསུམ་གྱི་བརྒྱུད་རིམ་ལས་བྱུང་བའི་གནད་དོན་ཅི་
རིགས་ཆེ་ལོང་ཅམ་ཞིག་བཀོད་ཡོད། གཞན་ཡང་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱུང་ཅམ་
དུ་མ་ཟད་བོད་ཀྱི་ཡིག་ཆ་དང་རིག་དངོས་སོགས་གང་མང་ཞིག་འཆོལ་བསྐྱུ་བྱས་ཡོད་
པ་དག་ཀྱང་ཞོར་དུ་བཏོད་བཤོ། །

[གཤམ་ཆེའི་ཐ་སྐད།] མི་རྒྱུད་རིག་པ། རྩེ་རི་སའི་རྒྱལ་སྐས། ཀ་ལི་མ་ཤོང་། བོད་མི།

ལོ་རྒྱུས་ནི་ཆལ་གྲུམ་དུ་ཤོར་བའི་མེ་ལོང་ཞིག་དང་ཆ་འདྲ་ལ་ཞིབ་འཇུག་པ་རྣམས་
གིས་ཆག་གྲུམ་གྱི་ཆ་ཤས་རེ་རེ་བཞིན་སྒྲུ་ལག་བསྐྱེགས་ཏེ་འདས་སོང་བའི་བྱུང་རབས་
གི་བཞིན་རིས་རྩི་གསལ་ནས་རྩི་གསལ་དུ་གཏོང་རྒྱ་དེ་རེད། དེའི་རྒྱ་མཆོན་གིས་ཆག་
རྒྱུ་ཏུ་གྱུར་བའི་དུམ་བུ་དེ་དག་གསེར་ལས་ཀྱང་ཅ་ཆེན་འཛིན་བྱུང་བར་སྐྱར། ཐེངས་

ལེག་རང་ཉིད་ཀྱི་དཔེ་སྟོན་ཁོད་ནས་དེ་ནི་ཤེ་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་ཚོགས་ཚུང་ཞིག་གིས་
 བོད་མི་རྒྱལ་ས་ལ་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱང་བྱས་པའི་སྐོར་གྱི་སྟན་ཐོ་ཞིག་མཐོང་
 བར་མ་ཟད་ཞིབ་ཏུ་ཐེངས་གཅིག་བཞགས་རྗེས་དེ་ནི་བོད་ཀྱི་ཉེ་རབས་ཁོད་མ་གྲགས་
 པའི་གནས་ཚུལ་ཞིག་ཡིན་པ་རྟོགས། ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་གནད་དོན་གལ་ཆེན་ཞིག་ཏུ་འཇུག་མཐོང་
 རྟེན་དེའི་སྐོར་ལ་དོ་སྣང་བྱེད་འགོ་བཙུགས་ཀྱང་འབྲེལ་ཡོད་ཀྱི་རྒྱ་ཆ་ཤིན་ཏུ་དཀོན། ཡིག་
 ཆ་དེ་ནི་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༤༤ ལོར་བཏོན་པའི་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་སྟེང་དང་རབས་མི་རྒྱུད་རིག་
 པའི་ཞིབ་འཇུག་ཐོག་མར་བྱས་པའི་སྐོར་གྱི་རྒྱ་ཆ་གྲགས་ཅན་ཞིག་སྟེ། མཚན་བྱང་ལ་
 <<དབྱུས་ཤར་ཨེ་ཤེ་ཡའི་ནང་གི་དེ་ནི་ཤེ་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་རྟོག་ཞིབ་ལས་འགུལ་ཐེངས་
 གསུམ་པ་>>^[1]ཞེས་གྲིས་ཡོད། ཀོ་པེན་ཉེ་གན་གཙུག་ལག་སློབ་གཉེར་ཁང་གི་མི་རྒྱུད་
 རིག་པའི་ཆོན་རིག་བརྟག་དབྱང་ཁང་གི་ལམ་སྟོན་འོག་ནས་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་རྟོག་ཞིབ་
 ལས་འགུལ་མང་པོ་ཞིག་བརྟགས་པ་ལས་གཅིག་ནི་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱང་ལམ་
 ནས་བོད་རིགས་ལ་རྒྱུས་ལོན་བྱ་རྒྱུ་དེ་དང། བར་ཆེར་བོད་ཡིག་ཏུ་དེའི་སྐོར་ལ་དབྱང་
 རྩམ་སྟེལ་བའི་ཚུལ་གང་ཡང་མ་མཐོང་ལ་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་གནད་དོན་ནི་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་
 ཞིབ་འཇུག་དང། སྐོས་སུ་བོད་ཀྱི་རིགས་རྒྱུད་རྟོག་ཞིབ་བྱེད་པ་ལ་ཤིན་ཏུ་གལ་ཆེན་ཏུ་
 སྤང་། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༣༩ ལོར་ཞེ་ཟུར་ལགས་ཀྱིས་མགོ་བཟུང་བའི་བོད་དུ་ཆས་པའི་འཇར་
 མན་རྟོག་ཞིབ་ལས་བོད་མི་ ༤༠༠ ཅམ་ལ་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱང་བྱས་ཡོད། དེ་
 ནི་བོད་མི་དག་ལ་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱང་བྱས་པ་ཐོག་མའི་གས་ཡིན་པར་སྟམ་
 མོད་ཁོང་ཆོའི་ཞིབ་འཇུག་གི་ཀྱན་སྦྲང་དང་དམིགས་ལུལ་མི་འདྲ། བརྗོད་བྱ་འདི་ནི་བོད་
 ཀྱི་རིགས་རྒྱུད་དང་འབྲེལ་བ་ཆེ་ཞིང་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་ཞིབ་འཇུག་ལམ་ནས་བོད་ཀྱི་རྒྱུད་
 ཁྲུངས་གང་དུ་རྟོགས་པའི་སྐོར་ཡིན། སྤྱིར་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་ཆོས་འབྱུང་དག་ཏུ་བོད་

1. Peter, H.R.H. Prince and Jorgensen, J.Balslev. Anthropological Researches From the 3rd. Danish Expedition to Central Asia, BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI A/S, 1966, 1-76

རང་གི་སྤྱན་མོང་མ་ཡིན་པའི་མི་རྒྱུད་མཆེད་ཚུལ་གྱི་བཤད་སྟངས་ཡོད་དེ། ཅ་བའི་པ་
 སྤུའུ་བྱང་ཚུབ་སེམས་དཔལ་དང་མ་བྲག་དཀར་སྤྱན་མོ་གཉིས་ལས་ཆད་པའི་བྱ་སྤྲུག་
 ཡིན་གཤིས་མིའུ་གཏོང་བྲུག་ཅེས་རྩས་ཆེན་བྲུག་དང་། རྩས་ཆེན་བཞི་སོགས་བཅི་ཚུལ་
 དག་བྱང་ཡོད། འོན་ཀྱང་། འདིར་བོད་ཀྱི་སློལ་རྒྱུན་རང་གི་བཤད་སྟངས་ལས་གཞན་
 པའི་དེང་རབས་ཞིབ་འཇུག་གི་ཐབས་ལམ་མང་པོ་ཞིག་ལ་བརྟེན་ནས་བོད་མི་མཆེད་
 ཚུལ་གྱི་བཞེད་ཚུལ་དུ་མ་ཞིག་བྱང་དང་འབྱུང་བཞིན་ཡོད། དཔེར་ན། གནའ་ཇུས་རྟོག་
 ཞིབ་རིག་པ་དང་། རིགས་ཇུས་བརྟག་དབྱེད། འཕེལ་འགྱུར་རིག་པ། མི་རྒྱུད་རིག་པ་
 བཅས་ཡོད། སྐབས་བབ་ཀྱི་བརྗོད་བྲུ་འདི་ནི་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱེད་ལམ་ནས་
 བོད་མི་དག་གི་གཞུགས་པའི་རྣམས་པ་དང་། དབང་པོའི་ཆ་ལག་དེ་བཞིན་གཏོང་དབྱིབས་
 དང་། ཤ་མདོག་རིགས་ཇུས་སོགས་ཕྱོགས་དུ་མ་ནས་བརྟག་དབྱེད་བྱས་ཤིང་། བོད་པ་
 ཆོ་བཅོན་གྱིས་དུ་མ་སྐྱེབས་པའི་ཡར་ཕྱོན་ཅམ་ནས་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་ཞིབ་འཇུག་གི་གྲུབ་
 གོན་ཞིག་བཏོན་པའི་རྒྱབ་ལྗོངས་དང་། བརྒྱུད་རིམ། གྲུབ་འབྲས་སོགས་ཀྱི་སྒྲོར་རགས་
 རམ་ཞིག་སྐྱེད་བར་བྱའོ། །

མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱེད་དང་བརྒྱུད་རིམ།

དུས་རབས་ཉི་ཤུའི་ལོ་རབས་ལྔ་བཅུ་ཟེན་མཆོམས་སུ་ཀ་ཡིམ་བོང་ས་ཁུལ་དུ་
 བོད་མི་རྣམས་ལ་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱེད་ཅིག་བཀྲིས་ཡོད་པ་དང་། (དཔེ་རིམ། ༡)
 ཆོགས་པ་དེའི་མགོ་ཁྲིད་མཁན་གྱི་རི་སི་ཀྱི་རྒྱལ་སྐས་ཡིན། རྒྱལ་སྐས་པེ་ཏར་(H.R.H
 Prince Peter)ལགས་ནི་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༠༩ ལོར་རྒྱ་རན་སིའི་རྒྱལ་ས་པེ་རི་སི་ལ་གྱི་རི་སི་
 དང་རྟེན་མག་རྒྱལ་སྐས་ཀྱི་བྱ་རུ་སྐྱེས་ཤིང་། ཁོང་གི་ཡུམ་མེ་རི་(Marie Bonaparte)
 ནི་སེམས་རིག་པ་བ་སྟན་གྲགས་ཅན་ཞིག་ཡིན་ཞིང་འཛམ་གླིང་སྟན་གྲགས་ཆེད་པའི་

སིག་མན་ཟླ་རྩ་ཉེ་པ་(Sigmund Freud)ཡི་ཞུགས་པ་ཉི་ཤོ་ཞིག་ཡིན།^[2] ཁོང་གི་སྤྱོད་པ་ནི་
 ཁོང་མ་ན་པོ་ལེན་གྱི་གཅེན་ལོ་ལུ་སིན་ལགས་ཀྱི་ཆ་བོ་ཡིན་ཞིང་། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༡༩ ལོར་
 ཟླ་རན་སིའི་ཆོན་རིག་གི་རྟོག་ཞིབ་དུ་ཁག་ཅིག་ནོར་མེ་ཕྱོགས་སུ་བསྐྱོད་པའི་གསུང་གི་
 མི་སྣ་ཞིག་ཀྱང་ཡིན་པར་བཤད། མི་དག་གི་བྱིས་ཆོང་དུ་འཁྱུངས་བར་བརྟེན་ཁོང་གིས་
 སྤྱི་ཆོགས་ཀྱི་གནས་རིམ་མཐོ་བོ་ཞིག་ནས་མི་ཆོ་རྒྱས་སྤྱོས་ངང་ནས་རོལ་སྤྱོད་ཡོད། སྤྱི་
 ལོ་ ༡༩༣༧ ལོར་ ༡༩༣༩ ལོར་ཟླ་རི་སི་རྒྱལ་སྤྱི་ལགས་རྒྱ་གར་རང་བཙན་མ་ཐོབ་
 པའི་ཡར་སྤོན་དུ་བ་ཀྱི་སི་ཐན་དང་། ལ་དྲགས་དང་ཉི་མ་ལ་ཡའི་ས་ཁུལ་དང་བཙས་
 པའི་ལྷོ་ཨ་ཤི་ཡའི་ནང་དུ་ཆེས་ཐོག་མའི་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་རྟོག་ཞིབ་དུ་བཞུགས། ལྷ་བས་
 དེར་ཁོང་གི་མི་སྐྱེར་དང་འབྲེལ་བའི་གནས་ཚུལ་མང་པོ་བྱུང་བར་བརྟེན་ཟླ་རི་སི་ཀྱི་རྒྱལ་
 སྤྱི་ཐོབ་ཐང་ཡང་མེད་པར་བྱས་འདུག་འོན་ཀྱང་། ཁོང་འཆོལ་ཞིབ་བ་ཏ་སི་ལན་ཏ་
 Haslund-Christensen དང་འཕྲད་སྐབས་བོད་དུ་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་རྟོག་ཞིབ་ཅིག་བྱེད་
 དགོས་ཤིང་ཟླ་རི་སི་རྒྱལ་སྤྱི་ཀྱིས་དེའི་མགོ་ཁྲིད་བྱུང་མིན་དེས་ཡོད། ཁོང་ལས་འཆར་
 དེ་དང་ལེན་བྱས་མེས་ཅུང་མ་འགོར་བར་སྤྱི་ཐོབ་པ་ཏ་སི་ལན་ཏ་ཆོ་ལས་འདས། ད་ནི་
 ཁོང་ཅི་བྱ་གཏོལ་མེད་དུ་གྱུར་བའི་སྐབས་སུ་རྟེན་མཁུ་རྒྱལ་སྤྱི་ཨ་ཇ་ལགས་ Prince
 Axel of Denmark ཀྱིས་རྟོག་ཞིབ་དེ་ནི་རིམ་བར་དུ་བསྐྱོད་དགོས་ཚུལ་བརྗོད། དེའི་
 རྗེས་སུ་ཁོང་བོད་དུ་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་རྟོག་ཞིབ་ཀྱི་ཆེད་དུ་འགྲོ་བྱུང་བའི་འདུན་བཤེན་དུ་
 ཆེན་འཇུག་སྐབས་དེའི་བོད་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་གནས་སྐབས་དང་ཕྱི་རྒྱུན་ལྟར་དུ་མའི་དབང་
 གིས་འགོག་རྒྱུ་གང་མང་ཞིག་བྱུང་། འོན་ཀྱང་། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༠ ལོར་ཀ་ལི་མ་སྤྱང་དུ་
 འཕྱོར་རྗེས་སྤོམ་མདའ་ཆོང་དང་། སྤྱི་ལོ་གཅེན་པོ་རྒྱལ་ལ་སོགས་པའི་བོད་
 ཀྱི་མི་སྣ་མང་པོ་ཞིག་དང་འབྲེལ་འདྲིས་བྱུང་ཡོད་པར་སྣང་། སྤྱིར་དུས་རབས་ཉི་ཤུ་བའི་

2. Brox, Trine and Zeitzen, Miriam K. Prince Peter's Seven Years in Kalimpong:
 Collecting in a Contact Zone, pp.249

དཀྱིལ་ཙམ་འཇམ་གླིང་དམག་ཆེན་གཉིས་ཀྱི་འཛིགས་པ་ལས་ཐར་ཏེ་རྒྱལ་ཁབ་མང་པོ་
 ཞིག་རང་དབང་རང་བཙན་གྱི་མཁའ་དབུགས་རྩབ་པའི་དུས་སྐབས་ཤིག་ཡིན། དུས་དེར་
 དེ་ནི་ཤེའི་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་རྩ་ཁག་གིས་བོད་མི་ཆོ་ལ་བརྟག་དབྱེད་བྱེད་ཐུབ་པའི་ཐབས་
 ལས་འཆོལ་བཞིན་ཡོད། ཁོང་ཆོ་འཆར་གཞི་དེའི་ནང་གཅིག་ཏུ་ན་བོད་མིའི་ཕྱི་ཚུལ་ལ་
 བརྟག་དབྱེད་བྱ་རྒྱུ་དང་། གཉིས་ནས་མིའི་རྒྱུད་ཁུངས་དང་རིག་དངོས་འཆོལ་སྤྱད་བྱ་རྒྱུ་
 དེ་རེད། ཟླ་རི་མིའི་རྒྱལ་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༠༩-༡༩༡༡ ལགས་རྟོག་ཞིབ་ལས་འགུལ་
 དེའི་སྤྱི་ཁྲིད་ནས་ཡོང་ནའང་བོད་དུ་བཞོད་ཐུབ་པའི་རེ་བ་མེད་པར་ཤེས། དེ་ནི་ཤེའི་མི་
 རྒྱུད་རིག་པའི་རྟོག་ཞིབ་ཀྱི་ལས་གཞི་དེ་ནི་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༠ ལས་མས་ཙམ་འགོ་བཙུགས་
 ཡོད་གཤིས་སྐབས་དེར་རྒྱ་ནག་གིས་བོད་བཙན་འཇུག་བྱེད་པའི་དུས་ཡིན། ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་
 འགྱུར་ལྡོག་ཆེས་ཆེར་ཁོད་པའི་དུས་དེར་ཁོང་ཆོ་བོད་དུ་རྟོག་ཞིབ་བྱེད་པའི་གོ་སྐབས་
 ཤིན་ཏུ་སྤྲོ་བར་གྱུར། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༠ ནས་ ༡༩༥༡ ལོར་ལྷ་ས་མགོན་པོ་འཕགས་པ་ཆེ་གོ་
 མོ་རུ་བཞུགས་དགོས་བྱུང་ཡོད་ཅིང་། ས་ཁུལ་དེ་ནས་འབྲས་ལྗོངས་ལ་ཤིན་ཏུ་ཐག་ཉི་
 ཞིང་ཕེབས་ལས་བདེ་བ་ཡིན། སྐབས་དེར་ཟླ་རི་མི་ཀྱི་རྒྱལ་སྤྱི་ལགས་བོད་ནང་དུ་
 ཆོག་མཆན་ཐོབ་མེད་ཀྱང་ཁོང་གི་དོ་སྣང་ཡི་གེ་དང་འབྲས་ལྗོངས་མགོན་པོ་འཕགས་པ་
 ཆེ་ལ་སྤྱན་འབུལ་ཞུས་འདུག^[3]བོད་ལ་དངོས་ཤུགས་བརྒྱུད་གསུམ་ནས་བསྟུང་མར་ཆོད་
 འཛིན་དང་བཙན་འཇུག་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པར་མ་ཟད། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༡ ལོའི་ནང་དུ་རྒྱ་ནག་གིས་
 དམག་མི་ ༤༠༠༠༠ ཙམ་བོད་མང་དུ་བཏང་སྟེ་ཆབ་མདོ་ས་ཁུལ་བཙན་བཟུང་བྱས། སྤྱི་
 ལོ་ ༡༩༥༡ ལོར་གྲོས་མཐུན་དོན་ཆེན་བཙུན་ཞེས་པ་མི་འཛོག་ཀ་མེད་དུ་གྱུར། ^{[4][5]}

3. Ibid, pp.256

4. མ་ཡེ་ཁལ། སྤྱི་ཆུ། ཨལཀ། ཨན་པ་རྒྱག་བོད་ཀྱི་གནས་བབ། བོད་གཞུང་ཤེས་རིག་ཚཱ་སྤྱི་གཞུང་། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༩༩ ཞོག་ ༩༩
 5. རྒྱལ་ལོ་དོན་གྲུབ། ཀ་ལི་མ་བོང་གི་བྱུག་པ་ལས་བཅོ་བ། བོད་ལྗོངས་མདོ་སྤང་དབུས་སྤྱི་ཁུལ་རྒྱུན་ལས་ཁང་། སྤྱི་ལོ་ སྤྱི་
 ལོ་ ༩༠༡༩ ཞོག་ ༩༠༡ དེ་ཡང་རྒྱ་མིས་སྤྱོད་བྱེད་དམར་དམག་སྤོང་ཐག་བརྒྱུད་ཡས་མས་ཤིག་ཏུ་རྒྱུ་དང་བཙན་
 ཏེ་ལྷ་སའི་ཕྱི་ནང་གཉིས་སུ་འབྲེམ་འཛོག་བྱས། ཞེས་འཁོད་པ་བཞིན་ལྷ་སར་ཡང་དམར་དམག་གིས་ཁེངས་ཡོད།

ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་གནས་སྐབས་དེ་འདྲ་ཞིག་གི་འོག་ནས་བོད་དང་འབྲེལ་བའི་ལས་འཆར་འདི་
 གཏན་ནས་བྱེད་ཐབས་བལ་བས་ཅིས་མེད་དུ་གཏོང་བྱེད་ཀྱིས་ཀྱང་། ཟླ་རེ་སིའི་རྒྱལ་
 སྐུལ་ལི་ཏར་ལགས་ནི་རྒྱ་གར་དུ་བརྟུན་དཔུང་ལས་འགུལ་འདི་ལ་འབྲེལ་འདྲིས་ཆེ་ཞིང་
 མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟུན་དཔུང་དེ་ནི་བོད་དང་རྒྱ་གར་གཉིས་ཀྱི་ས་མཆོམས་ཀ་དོར་སྐང་
 གསུམ་གྱི་ཡ་གྲུལ་ཀ་ལིམ་པོང་དུ་ལག་བསྟར་བྱེད་པར་ཐག་བཅད། དེའི་རྒྱ་མཆོན་གང་
 ཡིན་ཞེ་ན། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༠ ནས་བོད་མི་མང་པོ་ཞིག་སྐང་ཏོག་དང་། ཀ་ལིམ་པོང་། རྡོ་རྗེ་
 གླིང་བཅས་སུ་ཡོང་བཞིན་ཡོད། སྐབས་དེར་ཟླ་རེ་སི་རྒྱལ་སྐུལ་ཀྱིས་དབུ་ཁྲིད་པའི་རྗེ་
 འཕེེ་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་རྟོག་ཞིབ་རུ་ཁག་གིས་ཀ་ལིམ་པོང་དུ་བོད་མི་རྣམས་ལ་མི་རྒྱུད་
 རིག་པའི་བརྟུན་དཔུང་པར་གོ་སྐབས་ཡ་མེད་ཅིག་ཏུ་གྱུར། ཀ་ལིམ་པོང་ནི་རྒྱ་མཆོ་རོས་
 ནས་ས་བབ་མཐོ་ཆད་མིན་ ༡༣༠༠ ཅམ་ཟེན་ཡོད་ཅིང་མི་རིགས་འདྲ་མིན་འདྲ་འཛོམས་
 བྱེད་སའི་ས་གནས་གཤམ་ཆེན་ཞིག་ཡིན་པ་སྟོས་མ་དགོས། སྤྱིར་ཀ་ལིམ་པོང་ས་ཁུལ་དུ་
 བོད་རིགས་དང་། ཉེ་པལ་རིགས། ལེབ་ཅ་རིགས་སོགས་ཀྱི་ཆོང་པ་འདུས་སྡོད་བྱེད་སའི་
 ས་གནས་གྲགས་ཅན་ཞིག་ཡིན་པར་མ་ཟད། སྐབས་དེར་འཛོམ་གླིང་གི་གསང་སྤུལ་བ་
 རྣམས་ཀྱི་འདུས་སྡོད་བྱེད་སའི་ས་གནས་ཤིག་ཀྱང་ཡིན། སྐབས་དེར་འབྲུག་པ་འཛིགས་
 མེད་དཔལ་ལྷན་རྒྱུ་རྗེའི་ཁང་པ་གླས་ཏེ་རེ་ཞིག་བསྐྱེད་ཡོད་འདུག ^[6]སྤྱིའི་ཆ་ནས་ཀ་ལིམ་
 པོང་གི་ས་ཁུལ་སྤྱེ་ཆེན་ལྔ་ཅམ་དུ་ཆགས་ཡོད་ཅིང་། ས་ཁུལ་ལྔ་ལས་རིན་ཆེན་སྤྱངས་ནི་
 ཡོ་རོབ་དང་བོད་ཀྱི་མི་བླ་སྤྱེ་བླ་རྣམས་སྡོད་སའི་ས་གནས་ཡིན་ཞིང་། བྱིས་སུ་ཟླ་རེ་
 སི་རྒྱལ་སྐུལ་ཀྱིས་ས་ཁུལ་དེར་ཁང་པ་ཉོས་འདུག^[7]

བོད་པ་རྣམས་ས་གནས་དེར་ཉོ་ཆོང་བྱེད་དུ་ཡོང་བར་དམིགས་ཏེ་བོད་མི་རྣམས་ལ་

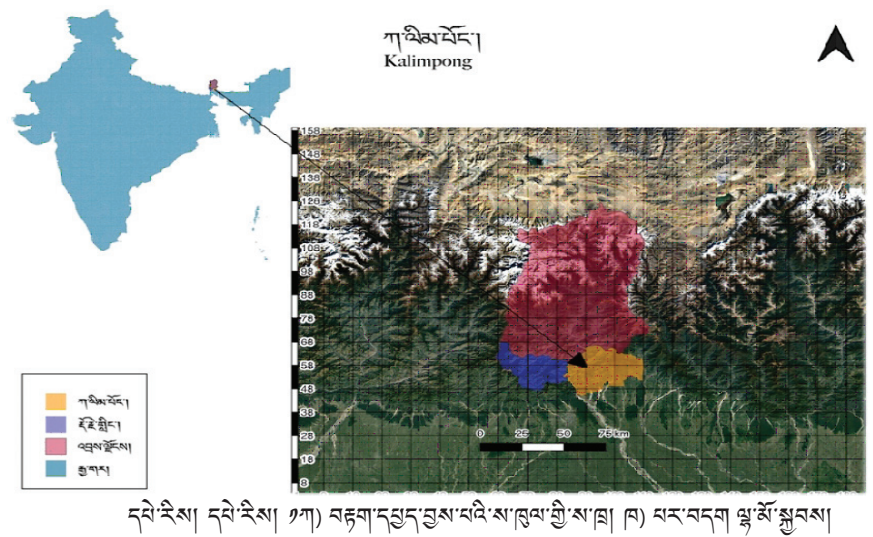
6. Brox, Trine and Zeitzen, Miriam K. Prince Peter's Seven Years in Kalimpong: Collecting in a Contact Zone, pp.247

7. Ibid, pp.260

མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱང་བྱེད་ཐུབ་པར་སྙམ་མྱེ་ཁོང་ཚོ་ས་གནས་དེར་སླེབས། སྤྱི་ལོ་
 ༡༩༥༠ ལོར་ཡེ་ཤུ་བ་རྩ་བུ་མཐར་ཕྱིན་ལགས་ཀྱིས་སྤེལ་བའི་གསར་འགྱུར་མེ་ལོང་ནང་
 ཏུ་གོང་དུ་ཁྱེས་པའི་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་རྟོག་ཞིབ་གནང་མཁན་རྩི་རི་སི་རྒྱལ་སྤྱི་ལགས་
 ཀྱིས་སྐབས་དེར་ཀ་སྤྱག་ཏུ་བོད་ཡིག་སྤྲུལ་རྟགས་སོགས་སྤངས་བའི་སྐོར་བཀོད་ཡོད།^[8]
 སྐབས་ཐོག་དེར་ཁོང་ཀ་ལིམ་པོང་དུ་སླེབས་ཤིང་བོད་ཡིག་སྤྲུང་བཞིན་པའི་ལོ་རྒྱུས་
 སོགས་མཐུན། དེ་བཞིན་བོད་ནས་སླེབས་པའི་ཚོང་ཐོག་རྒྱམས་ཀ་ལིམ་པོང་དུ་འབྱོར་
 རེས་ཀལ་ཀ་ཁར་བསྐྱར་གྱི་ཡོད། དེ་ནས་ཡོ་རོབ་དང་ཨ་རི་སོགས་ལ་འང་བསྐྱར་ཐུབ། མ་
 གཞི་ཀ་ལིམ་པོང་ནི་སྐབས་དེར་འཛེམ་གླིང་མི་རྒྱལ་གྱི་དོ་སྤང་བྱ་ཡུལ་དུ་གྱུར་བའི་ཚོང་
 འབྲེལ་གྱི་ལྷེ་བ་དང་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་བརྒྱུད་ལམ་ཞིག་ཏུ་མཐོང་། ཡུལ་འདིར་ནང་པའི་སློ་མ་
 དང་། བཅུན་པ། བོད་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་མི་སྣ། མི་དྲག་སྐྱབས་པའི་རིགས་འབྲེལ་མིན་གྱི་གསལ་
 ཐུལ་བ། ཡེ་ཤུ་ཚོས་སྤེལ་བ། ཡོ་རོབ་ཀྱི་འཚོལ་ཞིབ་པ་ལ་སོགས་མི་རིགས་སྣ་ཚོགས་
 འདུ་སའི་ལྷེ་བ་ཞིག་ཡིན། ཀ་ལིང་ཕྱང་ནི་བོད་དང་། འབྲུག་རྒྱལ། འབྲས་ལྗོངས། བལ་
 ཡུལ་བཅས་པའི་རྒྱལ་ཁབ་མང་པོ་ཞིག་དང་འབྲེལ་ནས་ཡོད་གཤེས་སྲིད་དོན་པ་དག་
 གིས་སློ་མིག་གཏོད་ས་ཉག་ཅིག་ཏུ་ཟད། རྒྱ་གར་གྱི་སྲིད་སློན་ནི་རུ་མཚོག་ནས་ཀྱང་ཀ་
 ལིང་ཕྱང་ནི་གསང་སྤྱུལ་བ་དཀར་པོ། སྤྱོད་པོ། དམར་པོ། དམག་ཤོག་ཁ་གཏད་ཀྱི་གསུང་
 ཐུལ་བ། དམར་ཤོག་གི་གསང་སྤྱུལ་བ། ཨ་རིའི་གསུང་སྤྱུལ་བ། ཡོ་རོབ་ཀྱི་གསང་སྤྱུལ་
 བ། ཨེ་ཤི་ཡའི་གསང་སྤྱུལ་བ། རྒྱལ་ཁབ་འབྲེལ་མིན་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་གསང་སྤྱུལ་བ་ལ་སོགས་
 འཛོམས་སའི་བྱ་ཆང་ལྟ་བུ་ཞིག་ཏུ་ངོས་འཛིན་གྱིན་ཡོད་རེད།^[9] ཅེས་གྲོགས་ཚོགས་
 འོག་མའི་ནང་གསུངས་པ་བཞིན་སྐབས་དེར་ཀ་ལིམ་པོང་དུ་ཆབ་སྲིད་སློབ་གར་དང་

8. མཐར་ཕྱིན། གསར་འགྱུར་མེ་ལོང་། སྤྱི་ལོ། ༡༩༥༠ ཡང་འདས་ལོ་ ༡༩༥༠ ནང་ཀ་སྤྱག་ཏུ་བསྐྱད་ཐོག་འདི་ཁུལ་བོད་
 རིགས་དྲག་གཞན་ཁག་ལ་བོད་ཡིག་དང་སྤྲུལ་རྟགས་སོགས་འཁྲིད་སྤེལ་དང་། གཞན་ཡང་གི་རི་སིའི་རྒྱལ་སྤྱི་ལ་
 རེར་མཚོག་དང་། གཞན་དག་སོགས་ལ་བོད་སྐད་ཡིག་སྤྲུལ་རྟགས་སོགས་བསྐྱབས་ཞེས་བཀོད་འདུག
 9. Ibid, pp.247

འཆལ་གཉམ་ལ་སོགས་ཀྱི་རྒྱུ་འཕྱུར་བར་མེད་དུ་བསྐྱོད་ཀྱིན་ཡོད། སྐབས་དེར་བོད་ཀྱི་གནས་སྐབས་ཡང་བའི་ཁྲོད་དུ་མི་མང་པོ་རྒྱ་གར་དུ་ཡོང་འགོ་ཚུགས་ཡོད། སྐབས་དེར་ཟླ་བ་ ༡༥ ཙམ་གྱི་རིང་ལ་བོད་མི་ ༡༠༠༠༠ ཙམ་རྩི་མྱོང་ཉེན་རྒྱུ་ལས་ཁུངས་སུ་བོ་འགོད་བྱས་ཡོད་པ་དང་། ཉེན་མ་རེ་རེར་བོད་མི་བརྒྱ་ཙམ་ས་མཆམས་བརྒྱལ་ཡོང་གི་ཡོད་པར་བརྟེན།^[10] རྒྱ་རན་གྲོགས་ཤར་གྱི་གནས་སྐབས་དེ་འདྲ་ཞིག་གི་འོག་ནས་མྱེ་རི་མིའི་རྒྱལ་སྤྱས་ལགས་ཀྱིས་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱང་དངོས་སུ་ལག་བསྟར་བྱེད་ཐུབ་པར་གྱུར། གཞན་ཡང་བོད་ཀྱི་སྲོལ་རྒྱུན་ཁྲོད་དུ་བྱུང་མེད་གཅིག་ལ་ཁྲོ་ག་འགའ་ཤས་དང་། ཁྲོ་ག་གཅིག་ལ་རྒྱུ་མ་མང་པོ་ལེན་པ་ལ་སོགས་པའི་བོད་ཀྱི་གཉེན་སྲིག་གི་ལམ་སྲོལ་དག་ལའང་དོ་སྣང་ཆེས་ཆེར་སྟེབས་ཡོད།^[11] ཁྲོད་ཀྱི་ལམ་སྲོལ་དུ་སྟེབས་ཏེ་ཉེན་རྒྱུ་ལས་ཁུངས་དང་མཉམ་འབྲེལ་གྱི་སློ་ནས་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱང་བྱེད་ཐུབ་པར་གྱུར།

10. Zeitzon, M. K and Brox, Trine. Measuring the Tibetan nation: Anthropometry in 1950s Kalimpong, Modern Asian Studies, 2021, pp. 3

11. Ibid, pp.264

མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱང་དངོས་བཤད་པ།

གོང་དུ་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱང་དེ་ནི་མ་ལ་ཡའི་ས་ཁུལ་དུ་གཏོགས་པའི་
ཀ་ལིམ་པོང་ལ་ལག་བསྟར་བྱེད་དགོས་པའི་རྒྱལ་ལྗོངས་རགས་ཙམ་ཞིག་བརྗོད་ཟེན། དེ་
ཡང་སྟེ་རི་མི་རྒྱལ་སྐས་ལགས་ཀྱིས་ཀ་ལིམ་པོང་དང་རྩི་མེད་གི་ཉེན་རྟོག་ལས་ཁུངས་
དང་མཉམ་འབྲེལ་གྱི་ཐོག་ནས་ལས་གཞི་དེ་ཉིད་འགོ་བཙུགས། ཟུ་རུ་སུའི་རི་མོ་བ་
གྲགས་ཅན་ནི་གོ་ལེ་མིས་ཁོང་ལ་བོད་ཡིག་ཁྱིད་མཁན་བཙུལ་རོགས་དང་བོད་ཀྱི་མི་སྣ་
དག་རོ་སྟོད་བྱས་ཡོད་པར་སྟངས།^[12] སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༠ ལོའི་ལྷ་གཉིས་པའི་ནང་དུ་མི་རྒྱུད་
རིག་པའི་བརྟག་དབྱང་དངོས་སུ་བསྐྱབས་ནའང་ལོ་གང་བོར་བོད་མི་གཅིག་མ་གཏོགས་
བརྟག་དབྱང་བྱེད་ཐུབ་མི་འདུག སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༠ ལོའི་ལྷ་བཅུ་པའི་ནང་དུ་བོད་ཤར་ཕྱོགས་
སུ་རྒྱ་ནག་གིས་བཙན་འཛུལ་བྱས་པ་དང་ཆབས་ཅིག་རྒྱ་གར་ནས་ཀྱང་བྱིས་མཆོས་
རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་མི་མང་རྣམས་ས་མཆོས་སུ་རང་དབང་གི་སྒོ་ནས་ཡོང་ཆོག་པའི་སྲིད་
ཁྲིམ་སྟེལ། དེ་བཞིན་བོད་ནས་རྒྱ་གར་དུ་སླེབས་པའི་མི་མང་རྣམས་ཀྱིས་ཀ་ལིམ་པོང་
ས་ཁུལ་གྱི་ཉེན་རྟོག་ཁང་དུ་འབྱོར་ཐོ་འགོད་དགོས་པ་དང་། རྒྱ་གར་དུ་ལྷ་བ་དུག་ལས་
ལྷག་སྟོད་མི་ཆོག་པ་སོགས་ཀྱི་བྱིས་ཀྱང་བཙས་པར་སྐྱད། སྐབས་དེར་ཉེན་རྟོག་པ་
དང་ཐོ་འགོད་ལས་རོགས་ཉི་མ་རྣམས་ལྷག་བཙས་ཀྱིས་ལས་གནས་དེ་སྐྱབ་བཞིན་པའི་
ཆེ། དེ་སྤྱིང་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་ཞིབ་འཇུག་པ་དག་གིས་སྐྱེ་ཞབས་ཉི་མ་ལགས་ལ་བོད་པ་
རྣམས་ས་མཆོས་ནས་རྒྱ་གར་དུ་སླེབས་ཉི་ཐོ་འགོད་བྱེད་སྐབས་ཁོང་ཆོ་ལ་མི་རྒྱུད་རིག་
པའི་བརྟག་དབྱང་ལྷན་ཅིག་ཏུ་བྱེད་ཆོག་པའི་ཆོག་མཆན་ཁྲུས་ཉི་ལམ་སེང་དང་ལེན་བྱས་
མཐར། འབུམ་རམས་པ་ཤུ་ཆེ་ལགས་ཀྱིས་ལས་འཆར་མ་དདུལ་མ་རྫོགས་པར་བོད་མི་
༡༩༥ ཙམ་ཞིབ་འཇུག་བྱུང་ཅིང་དེ་དག་ལ་ཁྲིམ་ཀྱང་བརྟག་དབྱང་བྱས་འདུག དེའི་རྗེས་
སུ་སུ་མཐུང་དུ་ལས་གཞི་དེ་ཉིད་བསྐྱབས་ཉི་མཐར་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༣ ལྷ་ ༩ པའི་ཆེས་ ༣༩

12. Ibid, pp.258

བར་ཁོང་ཕྱིར་ཡོ་རོབ་ལ་མ་ལོག་བར་བོད་མི་ ༡༠༠༠ ཅམ་ལ་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་
 དཔྱད་གྲུབ། དེ་ནས་ཁོང་ཡོ་རོབ་ཏུ་ཕྱིན་ནས་ལས་འཆར་དེའི་སྐོར་རོ་སྤྲོད་ལེགས་པར་
 གྲུབ་རྗེས་ཡང་བསྐྱར་ལས་གཞི་དེ་ཉིད་མཐུག་སྐྱོང་དགོས་ཚུལ་བརྗོད་གཤེས་ཁོང་རྒྱ་
 གར་དུ་སླེབས་ཏེ་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་ལས་གཞི་མཐུག་བསྐྱེད་སྤྱོད། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༣ ཟླ་ ༥
 པའི་ཆེས་ ༡༢ ལ་བོད་མི་ ༡༩༥༤ ཅམ་བརྟག་དཔྱད་བྲས།^[13] འབྲེལ་པར་ཡང་ ༣༠༠༠
 ལྷན་སྐྱོང་ལྷག་ཉར་ཆགས་བྲས་ཡོད། གཞན་ཡང་ཁོང་གིས་བོད་ཀྱི་ཡིག་ཆ་དང་། རྒྱ་
 ཆ། རིག་དངོས་ལྷ་ཆོགས་འཆོལ་སྐྱབ་བྲས་ཡོད་འདུག། སྐབས་དེ་ཡིད་ཅིག་ཏུ་རྒྱ་གར་
 གཞུང་ནས་ལས་གཞི་དེ་སྤྱར་ནས་མཆམས་འཛོག་དགོས་པར་བཤད། ལོ་ངོ་འགའ་ཤས་
 ཀྱི་རིང་དུ་བོད་མི་མང་པོ་ཞིག་ལ་བརྟག་དཔྱད་བྱེད་ཐུབ་པར་གྱུར། སྐབས་དེར་ཁོང་གིས་
 རྒྱ་གར་དུ་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་ཞིབ་འཇུག་བྱེད་པའི་ཆེ་རྒྱ་གར་གྱི་ཁོང་གི་ཚུང་མ་གསལ་
 ལྷལ་བ་ཡིན་པའི་དོགས་པ་བྱུང་ཡོད་གཤེས། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༧ ལོར་ཕྱིར་ཡོ་རོབ་ཏུ་མི་
 ལོག་ཀ་མེད་དུ་གྱུར་ཏེ་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་ཞིབ་འཇུག་མཆམས་བཞག་པ་རེད། ཆན་རིག་
 དང་མཐུན་པའི་ཞིབ་འཇུག་བྱེད་པ་ལ་རྒྱལ་སྤྱིའི་ཆབ་སྲིད་ནི་བཀག་དྲོའ་མ་ཞིག་ཡིན་པ་
 ཏོགས་བྱུང་ཞེས་སྐབས་དེའི་སྲིད་དོན་ལ་བརྟེན་ནས་ཁོང་ལ་འདུག་པའི་འཇུག་པའི་
 ཚུལ་གསལ་པོར་བསྟན་ཡོད།^[14] རྗེ་རི་སི་ཀྱི་རྒྱལ་སྤྱི་དང་ཁོང་གི་ཚུང་མ་གཉིས་ཡོ་
 རོབ་ཀྱི་མཁས་པ་ནི་གོ་ལེ་སི་རོ་རིག་ (N. Reorich)དང་འབྲེལ་བ་ཡོད་པས་རྒྱ་གར་
 ཀྱིས་དམར་ཤོག་གི་གསལ་ལྷལ་བ་ཡིན་པའི་དོགས་པ་སླེབས། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༥ ལོའི་
 ཟླ་ ༡ ཆེས་ ༡༩ བར་མི་གྲངས་ ༥༠༠༣ ཅམ་ལ་བརྟག་དཔྱད་བྲས། ཁོང་གི་མི་རྒྱུད་
 རིག་པའི་བརྟག་དཔྱད་ཀྱི་གྲུབ་དོན་ལ་བོད་མི་རྣམས་སོག་རིགས་ (Mongoloids)སྤྱི་

13. Zeitzen, M. K and Brox, Trine. Measuring the Tibetan nation: Anthropometry
 in 1950s Kalimpong, Modern Asian Studies, 2021, pp. 11
 14. Ibid, pp.257

གཏོགས་པར་བརྗོད།^{[15][16]} བརྟག་དབྱང་བྱས་པའི་མི་ ༥༠༠༠ ནས་ ༥༦ ཅམ་བོད་མ་
ཡིན་པར་བརྗོད།^[17]

མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱང་གི་གྲངས་ཐོ།		
ཨང་།	མི་རྒྱུས།	མི་གྲངས།
༡	༡༩༥༠	༡
༢	༡༩༥༡	༡༩༦
༣	༡༩༥༢	༢༠༠༠
༤	༡༩༥༣	༢༩༥༦
༥	ཁྱོན་བསྡུས་པ།	༥༡༥༥

ཕྱི་རི་སི་རྒྱལ་ཁྲིམས་ཀྱི་མགོ་ཁྲིད་དེ་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱང་བྱས་པའི་བོད་མི་
དག་བོད་མདོ་དབྱུས་ཁམས་གསུམ་གྱི་ས་ཁུལ་པལ་ཆེ་བ་ཚུད་ཡོད་དེ། སྟག་ཆང་ལྷ་
མོ། དེབ་ཀོང་། ཡི་ཐང་། ཀོང་པོ། བག་རི། ལྷ་ཅེ། གམ་པ། རྒྱལ་ཅེ། གཞིས་ཀ་ཅེ། ས་
སྒྱ། ཁྱོ་མོ། ལྷ་ས། འཕེན་པོ། ལྷོ་ཁ། ཀོང་པོ། སྤར་ཁམས་ལ་སོགས་སྤང་ཨ་མདོ་ནས་
སྟོད་དབྱུས་གཙང་བར་གྱི་ས་ཁུལ་ཡོད། མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱང་གིས་བོད་མི་ཆོ་

15. Prince Peter of Greece and Denmark and Jorgen Balslev jargensen. “Physical Anthropological Observations on 5000 Tibetans: from the 3rd Danish Expedition to Central Asia” In Anthropological Researches from the 3rd Danish Expedition to Central Asia, edited H.R.H. Prince Peter of Greece and Denmark, L. Edelberg, J.Balslev Jorgensen, K.Paludan, and H.Sliiger, 1966, p.10

16. Ibid.pp. 12

17. Prince Peter of Greece and Denmark and Jorgen Balslev jargensen. “Physical Anthropological Observations on 5000 Tibetans: from the 3rd Danish Expedition to Central Asia” In Anthropological Researches from the 3rd Danish Expedition to Central Asia, edited H.R.H. Prince Peter of Greece and Denmark, L. Edelberg, J.Balslev Jorgensen, K.Paludan, and H.Sliiger,1966,p.45.

ལ་བརྟག་དབྱང་བྱས་པ་ཙམ་དུ་མ་ཟད་རིག་དངོས་འཆོལ་བསྐྱ་དང་། དཔེ་རྙིང་འཆོལ་
 བསྐྱའང་བྱས་འདུག བྱིས་སུ་ཟླ་རི་སི་གི་རྒྱལ་སྤྱོད་ལགས་ཀྱིས་ཉི་མ་ལ་ཡའི་ས་ཁུལ་
 དང་ལྷོ་ཨེ་ཤི་ཡ་བཙས་སུ་རྟོག་ཞིབ་དུ་བྱིན་པའི་རྒྱ་ཆ་དག་ལ་བརྟེན་ནས་འབྲུམ་རམས་
 པའི་ཞིབ་འཇུག་བགྱིས་ཏེ། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༩ ལོར་འབྲུམ་རམས་པའི་ཆད་འཛིན་ཕྱག་
 འབྲེར་གོ་པན་ཏ་གན་གཙུག་ལག་སློབ་ཆེན་ནས་སྦངས། ད་དུང་ཁོང་གིས་དཔེ་དཔ་ ༩
 དང་དབྱང་ཙམ་ ༩༠ ལྷག་བཏོན་ཡོད་པར་མ་ཟད། མི་རྒྱུད་རིག་པ་དང་འབྲེལ་བའི་སློབ་
 བརྟན་ཡང་ ༡༩ བཏོན་འདུག^[18]རིག་གནས་གསར་བརྗེ་མཁུག་སྤྱིལ་བའི་རྗེས་ཙམ་སྤྱི་
 ལོ་ ༡༩༥༩ ལོར་ཁོང་བོད་དུ་བྱིན་ཏེ་མི་ལོ་གཅིག་གི་རྗེས་སུ་ཁོང་དབྱིན་ཡུལ་གི་རྒྱལ་
 ས་ལན་ཏོན་དུ་བྱོངས།^[19]

མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱང་མཆམས་འཛིན་དགོས་པའི་རྒྱལ་ལྗོངས།

དེ་ཡང་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༡ ལོར་ནས་ཀ་རྡོར་སྐང་གསུམ་གི་ཡ་གྲུལ་ཀ་ལིམ་པོང་དུ་རྟེ་
 བེ་ཤའི་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱང་འགོ་བཙུགས་ནས་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༣ བར་དུ་རྟོག་
 སྒྲེང་གང་ཡང་བྱུང་མེད་ཆོད་དུ་སྤངས། འོན་ཀྱང་། སྐབས་དེ་ཙམ་ནས་ཁོང་གི་ན་བར་
 བོད་པ་རྣམས་ཀྱིས་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱང་ལ་མི་དགའ་བ་སོགས་ཀྱི་སྒྲེང་སྒྲོང་
 ལྷ་ཆོགས་ཤིག་རྣམ་ཕྱག་བརྒྱུད་ནས་སྦོས། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༤ ཟླ་ ༡ པོའི་ཆེ་ ༢༥ ཉིན་
 བོད་གཞུང་ཆོང་གཞིས་ཀྱི་སློམ་མདའ་ཆང་རྒྱ་ནག་ནས་བྱིར་སྐྱེའམ་ཏེ་ཕྱག་སྐབས་བོད་
 མི་རྣམས་ཀྱིས་ཁོང་ཆོའི་ལས་ཀ་ལ་དགག་བྱ་ཅི་ཡང་མེད་ཚུལ་བརྗོད་འདུག རྟོག་སྒྲེང་
 དེ་ནི་རྒྱ་གར་གཞུང་ནས་ཉེན་རྟོག་ཁང་ལ་བཀའ་བཏང་བ་ཞིག་ཡིན་འདུག་ལ་རྒྱ་ནག་
 གིས་བྱི་སྒྲེང་བ་རྣམས་ཀྱིས་ཀ་ལིམ་པོང་དུ་བོད་པ་རྣམས་བརྟག་དབྱང་བྱེད་པའི་སྐོར་

18. Ibid, pp.246

19. Ibid, pp.251

ལ་དོགས་པ་བྱུང་ཡོད། དེ་བཞིན་རྒྱ་གར་ནང་གི་དམར་ཤོག་ཚོགས་པའི་ཆགས་ཤོག་
 མྱེང་དུ་ཕྱི་སྒྲིང་བ་རྣམས་ཀྱིས་བོད་བ་རྣམས་ལ་བརྟག་དབྱེད་བྱེད་པའི་དམིགས་ཡུལ་
 རོ་མ་དེ་ནི་ཁོང་ཚོས་བོད་བ་རྣམས་ལ་བཅར་འདྲི་དང་། སློབ་སྟོན་བྱས་ཏེ་མཐར་བོད་
 དུ་དབྱེན་བཅན་རྒྱལ་གྱི་གསང་སྤྱལ་བ་བཙོ་རྒྱུ་དེ་རེད་ཅེས་བཀོད་པར་བརྟེན།^[20] བེ་
 རར་ལགས་ཀྱིས་ཁོང་ཚོ་ཕྱིར་མི་འགོ་ཀ་མེད་དུ་གྱུར་བའི་རྒྱ་རྒྱུན་གཅིག་ནི་གུཊུ་ལྷན་ལེ་
 དང་འབྲེལ་བ་ཡོད་པར་འཁོད།^[21] དུས་སྐབས་དེའི་ཡས་མས་སུ་ཀ་ཡིམ་བོང་ས་ཁུལ་
 དུ་ཆོང་པ་དང་། གནས་སྒོར་བ། གསང་སྤྱལ་བ། སློང་མོ་བ། ཆབ་སྲིད་པ་སོགས་འདྲ་
 འཛོམས་བྱེད་སའི་ས་གནས་གཙོ་བོ་ཞིག་ཡིན་ཕྱིར། ལུ་རུ་སྤྱིའི་རི་མོ་བ་གྲགས་ཅན་ནི་
 གོ་ལེ་སི་དང་། རྩོམ་རིམ་རིག་ཉི་ཉོང་གསང་སྤྱལ་བ་ཁ་བ་གྲུ་ཆེ། ཁུ་རུ་མཐར་ཕྱིན་ལ་
 སོགས་མང་པོ་ཡོད། དེ་བཞིན་སློམ་མདའ་ཆང་དང་། དེའི་ཕྱིར་སྟེ་རི་སི་ཡི་རྒྱལ་སྤྱི་ལུ་
 རུ་སྤྱིའི་གསང་སྤྱལ་བའི་ཉེས་མིང་ཐོག་ཡོད་ཅིང་ཁོང་གི་སྐྱེ་ཆེན་ནི་ལུ་རུ་སྤྱིའི་མཁས་པ་
 རྩོམ་རིམ་རིག་(༡༩༠༩-༡༩༤༠)དང་འབྲེལ་བ་ཡོད་པར་བརྟེན་ལུ་རུ་སྤྱིའི་དམག་ཤོག་
 གི་གསུང་སྤྱལ་བ་ཡིན་པར་བརྟེན། མ་གཞི་སྐབས་ཐོག་དེར་ཀ་ཡིམ་བོང་དུ་མི་རིགས་
 མང་པོའི་གསང་སྤྱལ་བ་དང་ཆོང་བ། ཆབ་སྲིད་པ་སོགས་མང་པོ་གནས་སྟོན་དང་འགོ་
 ཡོང་བྱེད་གྱི་ཡོད་གཤམ་བཞེན་རྒྱུ་གང་ཡིན་བརྟེན་པར་མི་རུས་པས་མ་འོངས་པའི་
 ཞིབ་འཇུག་དག་གི་བསྟོན་སྤྱལ་དུ་བཞག་པ་ཡིན།

མཇུག་བསྟོམས།

སྟེ་རི་སི་ཡི་རྒྱལ་སྤྱིའི་ལགས་ཀྱིས་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱེད་འགོ་བརྩམས་
 ཏེ་འགོག་རྒྱེན་ཅུང་ཟད་འཕྲད་ནའང་སྤར་ཡང་ཉེན་རྟོག་ཁང་ལ་སྟོན་སེང་ལུས་ཏེ་འཆར་

20. Ibid, pp.262

21. Ibid, pp.262

འགོད་བཞིན་མི་ལྟ་སྟོང་ཙམ་ལ་བརྟག་དབྱང་བྱེད་ཚོགས་པར་ཁྱུས་ཤིང་། མཐར་མི་རྒྱུད་
 རིག་པའི་བརྟག་དབྱང་གི་འཆར་འགོད་བཞིན་ཡོངས་སུ་ལེགས་འབྲུབ་བྱུང་། སྤྱི་ལོ་
 ༡༩༥༦ ལོར་རྒྱ་གར་གླིང་གཞུང་ནས་གཞོན་ཤྲུགས་སྤྲད་དེ་ཀ་ལིམ་པོང་དང་ཁ་འབྲལ་
 དགོས་ཚུལ་བརྗོད་འདུག། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༧ ལོ་རྒྱུ་གཉིས་པར་ཀ་ལིམ་པོང་ཞིབ་འཇུག་
 ས་ཁུལ་ནས་མི་འགོ་ཀ་མེད་དུ་གྱུར། ཕྱི་སྤྱིང་བའི་མི་རྒྱུད་བརྟག་དབྱང་གི་ལས་འཆར་དེ་
 བྱི་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༠ནས་ ༡༩༥༣ བར་རྒྱ་གར་དང་བོད་གི་ས་མཆམས་སུ་བོད་མི་ལྟ་སྟོང་
 ཙམ་ལ་བརྟག་དབྱང་བྱས་ཤིང་། དེའི་ནང་དུ་མི་གངས་ ༡༦ བརྟག་དབྱང་བྱས་མཐར་
 བོད་པ་མ་ཡིན་པར་ར་སྤྲོད་བྱུང་འདུག་ལ་མི་གངས་ ༣༩༣༣ བོད་མདོ་དབྱུས་མཐོ་སྐང་
 གི་ས་ཁུལ་གམ་པ་རྗོང་དང་། གཙང་རྒྱང་ཅེ། གཞིས་ཀ་ཅེ། གཙང་། ས་སྤྱ། སྟོད། སྟོ་
 མོ། ལྷ་ས། དབྱུས། ལྷ་ས་ཁ་ཆེ། བརྒྱ་བཀོད། ལྷོ་ཁ། ཀོང་པོ། ཆབ་མདོ། སྐར་ཁམས་ཨ་
 མདོ། ཨ་བ་རྟོར་ལ་སོགས་ས་ཁུལ་འདྲ་མིན་ནས་སྤེལ་བའི་མི་ཡོད་པར་བརྗོད། མི་
 རྒྱུད་རིག་པའི་ཞིབ་འཇུག་འདིའི་མཐའ་བསྡུས་བོད་པ་འཛམ་གླིང་གི་རིགས་རྒྱུད་ཆེན་
 པོ་བཞི་ལས་སོག་པོའི་མི་རྒྱུད་དུ་གཏོགས་པར་བཤད་དེ། ཆོན་རིག་གི་ཞིབ་འཇུག་ཁྲིད་
 བྱས་བོད་མི་རྣམས་ཞི་སོག་པོའི་མི་ཁུངས་སུ་བཞག་ཡོད། འོན་ཀྱང་། འདིའི་སྐོར་གྱི་
 གནས་ཚུལ་བོད་སྐད་ཡིག་ནང་དུ་མཐོང་མ་སྤྱོད་ལ་བོད་གི་མཁས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཀྱང་
 དེའི་ཚུལ་སྤྱོད་སྤྱོད་བྱེད་མཁན་དགོན་ཙམ་གངའ། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༠ ལོར་ཡེ་ཤུ་བ་མཐར་
 ཕྱིན་ལགས་ཀྱིས་སྤེལ་བའི་གསར་འགྱུར་མེ་ལོང་ནང་དུ་གོང་དུ་ཁྱུས་ཐེན་པའི་མི་རྒྱུད་
 རིག་པའི་རྟོག་ཞིབ་གནང་མཁན་གྱི་རི་སི་རྒྱལ་སྤྱས་ལགས་ཀྱིས་སྐབས་དེར་ཀ་སྤྲུག་
 ཏུ་བོད་ཡིག་སྤུམ་རྟགས་སོགས་སྤྱངས་བའི་སྐོར་བཀོད་ཡོད།^[22] བོད་ཡིག་ནང་དུ་མི་

22. མཐར་ཕྱིན། གསར་འགྱུར་མེ་ལོང་། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༠ ཡང་འདས་ལོ་ ༡༩༥༠ ནང་ཀ་སྤྲུག་ཏུ་བསྐྱད་ཚོག་འདི་ཁུལ་བོད་
 རིགས་དྲག་ཞན་ཁག་ལ་བོད་ཡིག་དང་སྤུམ་རྟགས་སོགས་འབྲིད་སྤེལ་དང་། གཞན་ཡང་གྱི་རི་སི་རྒྱལ་སྤྱས་པའི་ཁེར་
 མཆོག་དང་། གཞན་དག་སོགས་ལ་བོད་སྐད་ཡིག་སྤུམ་རྟགས་སོགས་བསྐྱབས་ཞེས་བཀོད་འདུག།

རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱེད་སྐོར་གྱི་རྒྱ་ཆ་ཉ་ཅང་དཀོན་པས་ད་དུང་གནས་ཚུལ་མང་པོ་
 ཞིག་རྟོགས་ཐབས་བྲལ། དབྱིན་ཡིག་གི་རྒྱ་ཆ་རྣམས་གཞིར་བྱས་ཏེ་ཟླ་རེ་མི་རྒྱལ་སྤྱི་
 ལགས་ཀྱིས་ཀ་ལིམ་པོང་དུ་བོད་མི་རྣམས་ལ་མི་རྒྱུད་རིག་པའི་བརྟག་དབྱེད་བྱས་པའི་
 སྐོར་ཆེ་ལོང་ཅམ་བཞེད་པ་དགེའོ།།

དབྱེད་གཞི་ཡིག་ཆ།

1. Peter, H.R.H. Prince and Jorgensen, J.Balslev. Anthropological Researches From the 3rd. Danish Expedition to Central Asia, BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI A/S, 1966.
2. Brox, Trine and Zeitzen, Miriam K. Prince Peter's Seven Years in Kalimpong: Collecting in a Contact Zone.
3. Zeitzen, M. K and Brox, Trine. Measuring the Tibetan nation: Anthropometry in 1950s Kalimpong, Modern Asian Studies, 2021.
4. Nehru, Jawaharlal. "Prime Minister's Statement in the Lok Sabha on 23 March 1959.
5. Prince Peter of Greece and Denmark. "The Third Danish Expedition to Central Asia 1948-53: The Work of the Second Team on the Tibet Border.", Journal of the Royal Central Asian Society, 1953.
6. Thongdup, Gyalo and Anne F. Thurston. The Noodle Maker of Kalimpong: The Untold Story of My Struggle for Tibet. New York: Public Affairs, 2015.
7. མ་ཡེ་ཁལ། སྤྲེ་མན། ཨལཏ། ཨན་པ་རྒྱག་ བོད་ཀྱི་གནས་བབ། བོད་གཞུང་ཤེས་རིག་ཚཱ་སྤྱི་ག་
 ཁང་། སྤྱི་ལོ། ༡༩༩༩ ལོག ༣༩
8. རྒྱལ་ལོ་དོན་གྲུབ། ཀ་ལིམ་པོང་གི་བྱག་པ་ལས་བཟོ་བ། བོད་ལྗོངས་མདོ་སྨད་དབུས་སྤྱི་ཁབ་རྒྱན་
 ལས་ཁང་། སྤྱི་ལོ། ༢༠༡༡
9. ར་གོང་ས་བསྐྱན་འཛིན་རྒྱ་མཚོ། ངོས་ཀྱི་ཡུལ་དང་ངོས་ཀྱི་མི་མང་། བོད་གཞུང་ཤེས་རིག་དཔར་
 ཁང་། སྤྱི་ལོ། ༡༩༩༩
10. ཐར་ཕྱིན། གསར་འགྱུར་མེ་ལོང་། སྤྱི་ལོ། ༡༩༥༠

རུ་བཤད་དོན་རྒྱུ་ལས་འཕྲོས་ཏེ་ཕྱི་ཕྱིད་བཤད་སྒྲ་དབང་ཕྱག་རྒྱལ་པོས་
བལ་ཡུལ་གྱི་ཁྲོན་ཆེན་འངར་སྤ་ཐུར་ལ་དཔག་རོགས་ཁྱེས་བའི་སྒྲོར་སྒྲིང་བ།

སྤ་ཁ། འངར་དབྱངས་དོན་གྲུབ།

[ནང་དོན་སྤྱིད་བསྒྲུས།] དབྱུང་ཚུལ་འདིའི་ནང་གྱི་ལོ་ ༡༩༤༩ ལོར་བོད་གཞུང་དགའ་ཕྱན་
པོ་བྱང་གི་རྒྱལ་ཆབ་རྒྱ་སྤྱིང་ཏེ་ཐོག་ཕྱ་སྤྱི་བེད་གསུམ་པ་དག་དབང་ཡེ་ཤེས་ཚུལ་ཁྲིམས་
རྒྱལ་མཆོན་(༡༩༡༤-༡༩༤༣)དང་། ཕྱི་ཕྱིད་བཤད་སྒྲ་དབང་ཕྱག་རྒྱལ་པོ་(༡༩༤༥-
༡༩༤༯) གཉིས་གྱི་དབང་མི་མཐུན་བའི་འགའ་ཁྲ་ཆབས་ཆེ་བྱུང་སྟེ། རྒྱལ་ཆབ་གྱིས་
ཕྱི་ཕྱིད་གྱི་གོ་གནས་ནས་གནས་དབྱངས་དང་སྒྲགས་སྟེ་མོ་རྒྱལ་བྱེད་ཆལ་གྱི་དཔོན་
བར་བཟང་བཅོན་ལྟ་བུར་བཞག་བའི་སྐབས་སུ། ཕྱི་ཕྱིད་ཀྱི་ཁྲོས་ཐུབ་ཐོགས་པོ་དགའ་
ཕྱན་ཤར་ཅེ་དཔོན་བའི་ཕྱག་མཛོད་དཔལ་ཕྱན་དོན་གྲུབ་གྱིས་ཐབས་བརྒྱ་རྒྱས་སྟོང་གི་
ལམ་ནས་བལ་ཡུལ་གྱི་ཁྲོན་ཆེན་འངར་སྤ་ཐུར་ལ་སྒོག་ཏུ་འབྲེལ་བ་བྱས་པ་དང་། གྱི་ལོ་
༡༩༤༣ ལོར་དག་པོ་དཔག་གི་དབྱང་རོགས་སྒྲོར་ནས་ཉག་རོང་གི་རོ་ཕོལ་གྱིན་ལོག་
ཞོད་འངགས་སུ་བཏར་བའི་སྒྲོར་དེ་བོད་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁག་ནང་གསལ་ཁ་གཏན་
ནས་མེད་པས། འདིར་བལ་ཡུལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁྲངས་ཕྱན་ཁག་གསུམ་ལ་གཞིར་
བཞག་ནས་མདོ་ཅམ་སྤྱིང་སྤྱིང་ཁྱེས་ཡོད།

[ཁང་ཆད་གཙོ་པོ།] རྒྱལ་ཆབ་རྒྱ་སྤྱིང་། ཕྱི་ཕྱིད་བཤད་སྒྲ་། གོར་ཁྲོན་འངར་སྤ་ཐུར། དཔལ་
ཕྱན་དོན་གྲུབ། སྟེ་མོ་རྒྱལ་བྱེད།

ཐོག་མའི་སྐྱེད་གཞི།

དུས་རབས་བཅུ་དགུ་པ་ནི་འཛམ་གླིང་གྱི་ཡོངས་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་ལོ་རྒྱུས་ཁོང་འགྲུང་
ལྷོག་དང་རྩོག་འཛིང་ཏུ་ཅང་མང་བའི་དུས་རབས་ཤིག་ཡིན་ཞིང་། བོད་གངས་ཅན་ལྗོངས་
ལ་མཆོན་ན་ཡང་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་རྩོག་འཛིང་ཏུ་ཅང་མང་པོ་གཅིག་མཐུག་གཉིས་མཐུད་
དུ་བྱུང་བའི་དུས་ངན་ཞིག་ཡིན་ཏེ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༡ ལོར་ལ་སིང་དམག་འཁྲུག་བྱུང་བ་
དང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༥ ལོར་གོར་བོད་དམག་འཁྲུག་བྱུང་བ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༣ ལོར་རྒྱལ་ཆབ་
ར་སྐྱེད་ཏེ་ཐོག་ཟུང་དང་སྡེ་སྡེ་བཞུགས་སྐྱོད་དབང་ལྷན་ཁྲུལ་པོའི་དབར་འགལ་རྒྱ་བྱུང་བ། ཕྱི་
ལོ་ ༡༩༦༣ ལོར་གཞུང་དམག་གིས་ཉག་འོང་དམག་ཆར་བཅད་པ་དང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༣
ལོར་ལྷ་སྡེ་དཔལ་པོའི་གཞུང་ཆབ་དང་བོད་པའི་དབར་རྩོག་བྱུང་བ་དང་། དེ་བཞིན་ཕྱི་
ལོ་ ༡༩༩༣ ལོར་ལྷ་སར་གནས་སྡེ་དཔལ་པོའི་ཆོང་པ་ཞིག་དང་བོད་ཀྱི་བྱུང་མེད་གཉིས་
ཀྱི་དབར་ཅོད་རྩོག་བྱུང་ནས་བལ་བོད་རྒྱལ་ཁབ་གཉིས་དབར་འགལ་རྒྱ་བྱུང་བ་སོགས་
ཕྱི་ནང་གི་རྒྱུན་ལྷན་དུ་འཛིངས་པའི་དུས་རབས་ཤིག་འཁེལ་ཡོད་པ་མ་ཟད། སྤྱིད་པོ་ཉིས་
བཅེགས་མེད་པར་སྤྱག་པོ་གསུམ་བཅེགས་ཟེར་བ་དང་། ལུ་གཤེེ་སྐྱང་ལ་རྒྱ་ལྷག་དང་
འགྲེལ་བའི་སྐྱང་ལ་རྩོག་བརྩིས་ཟེར་བའི་དཔེ་ལྷན་རྒྱལ་ཆབ་དང་ཨམ་བན་གཉིས་ངན་
པ་ལག་སྒྲེལ་གྱིས་ཡལོངས་རྒྱལ་དབང་སྐྱེ་སྤྱོད་དགུ་པ་ནས་བཅུ་གཉིས་བར་སྐྱེ་སྤྱོད་བཞི་
བསྐྱེད་མར་དགུང་ན་ཤིན་ཏུ་ཕྲ་མོ་ནས་དཔོངས་པ་གཞན་དོན་དུ་གསེགས་^[1]པ་སོགས་

1. རྒྱལ་དབང་སྐྱེ་སྤྱོད་དགུ་པ་ལུང་རྟོགས་རྒྱ་མཆོ་ (༡༩༠༥-༡༩༡༥) དགུང་ལོ་བཅུ་ལས་བཞུགས་མེད་པ་དང་། རྒྱལ་
དབང་སྐྱེ་སྤྱོད་བཅུ་པ་རྒྱལ་ཁྲུལ་རྒྱ་མཆོ་ (༡༩༡༦-༡༩༤༥) དགུང་ལོ་ཉེར་གཅིག་ལས་བཞུགས་མེད་པ། རྒྱལ་དབང་
སྐྱེ་སྤྱོད་བཅུ་གཉིས་པ་མཁས་བླ་རྒྱ་མཆོ་ (༡༩༣༩-༡༩༥༥) དགུང་ལོ་བཅུ་བདུན་ལས་བཞུགས་མེད་པ། རྒྱལ་དབང་
སྐྱེ་སྤྱོད་བཅུ་གཉིས་པ་འཕྲིན་ལས་རྒྱ་མཆོ་ (༡༩༥༦-༡༩༦༥) དགུང་ལོ་བཅུ་དགུ་ལས་བཞུགས་མེད་པ་བཅས་ཡང་
ཞིང་ཡིད་སྤྱོད་པའི་གནས་ཚུལ་བསྐྱེད་མར་བྱུང་བ་ནི་དོན་ཡིད་ཆེས་དཀའ་ཞིང་བཟོད་ཐབས་བྲལ་བ་ཞིག་ཡིན། དེའི་
སྐོར་ལ་ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༣ ལོའི་ <<བོད་ལྗོངས་སློབ་གྲྭ་ཆེན་མོའི་རིག་དེབ་>>འདོན་སྤྲོད་གཉིས་པའི་ནང་སྤྱོད་རྒྱུད་རྒྱ་
བས་ <<ཏུ་མའི་སྐྱེ་སྤྱོད་འགྲེལ་བའི་འཆོ་ཞུགས་ཀྱི་དུས་ཆོད་ཐུང་རྒྱུན་ལ་རྩོགས་སྤོང་ཞུ་བ་>> ཞེས་པའི་རྩོམ་ཡིག་
ཅིག་སྒྲེལ་ཡོད་པས་དོན་གཉིར་ཅན་ཆོས་དེར་གཞིགས་ན་རགས་ཅམ་ཤེས་ཀྱིས།

བོད་མི་རིགས་ཀྱི་མགོ་ཐོག་ལ་ལས་དབང་གི་ཉི་མ་ནག་པོ་དུས་གཅིག་ཏུ་ཤར་བ་བཞིན་
 མི་འདོད་པའི་རྒྱུ་འཕྲུལ་དང་བར་ཆད་མང་དག་ཅིག་བསྐྱེད་མར་བྱུང་ཡོད། དེ་དག་གི་ཁྲིད་
 རྒྱུ་སྐབས་དེར་བོད་ནང་རྒྱ་གར་གྱི་ཆེ་ཤོས་ཤིག་བྱུང་བའི་རྒྱལ་ཁབ་རྒྱ་སྤྱི་ཙམ་གྱི་ཐོག་སྤྱི་
 སྤྱི་ལ་གསུམ་པ་དག་དབང་ཡེ་ཤེས་ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱལ་མཆན་(༡༩༡༦-༡༩༤༣)དང་། སྤེ་
 སྤེ་བཤད་སྤྱི་དབང་སྤྱི་རྒྱལ་རྒྱལ་པོ་(༡༩༤༥-༡༩༤༩)ནས་གཉིས་ཀྱི་དབང་སྤྱི་གས་སྤྱི་
 མ་གཤིན་པའི་འགལ་ཆེ་ཆབས་ཆེ་བྱུང་སྟེ། རྒྱལ་ཁབ་ཀྱིས་སྤེ་སྤེ་ཀྱི་གོ་གནས་ནས་
 གནས་དབྱུངས་དང་སྤྱི་གས་སྤེ་མོ་རྒྱལ་བྱེད་ཆལ་ཀྱི་དགོན་པར་བཟང་བཅོན་ལྟ་བུར་
 བཞག་པའི་སྤྱི་གས་སྤེ་སྤེ་ཀྱི་སྤྱི་གས་སྤྱི་གས་པོ་དག་ལ་ལྷན་ཤར་ཅེ་དགོན་པའི་སྤྱི་
 མཛོད་དཔལ་ལྷན་དོན་གྲུབ་བརྒྱུད་བལ་ཡུལ་ཀྱི་སྤྱི་ཆེན་འཛུང་སྤྱི་གས་ལ་སྤྱི་གས་འབྲེལ་
 རྒྱུ་པ་དང་། དེ་རྒྱུ་སྤེ་པོ་ ༡༩༤༣ ལོར་ཉག་འོང་མགོན་པོ་རྒྱལ་པ་བྱ་གཉིས་ཀྱིས་
 བོད་གཞུང་ལ་ངོ་རྒྱལ་གྱི་ལོ་གྲུས་པའི་སྤྱི་གས་སྤེ་བལ་ཡུལ་ནས་དཔག་རྒྱུ་སྤྱི་
 བའི་སྤྱི་དེ་དག་ད་བར་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁག་ནང་མཇལ་རྒྱུ་མེད་ཀྱང་། དེ་ལྟར་
 ཡིག་ཐོག་བྱིས་པའི་བལ་ཡུལ་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དེ་བཟེང་ཆད་ལྷན་གསུམ་སྤེ་ཨ་རིའི་ལོ་རྒྱུས་
 སྤྱི་བ་རོ་མིའི་ Leo E. Rose ཡིས་བརྒྱུས་པའི་བལ་ཡུལ་ཀྱི་འཆོ་གནས་ཐབས་དུས་
 <<Nepal Strategy for Survival>> ཞེས་པ་དང་། བལ་ཡུལ་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་སྤྱི་བ་དང་
 རྒྱུ་པ་པོ་ལྷ་པ་ཤེ་ Prem R. Uprety ཡིས་བརྒྱུས་པའི་བལ་བོད་ཀྱི་འབྲེལ་
 ལམ་ <<Nepal-Tibet relations 1850-1930 years of hopes, Challenges
 and Frustrations.>> ཞེས་པ་དང་། ཡང་བལ་ཡུལ་ཀྱི་སྤྱི་བ་དཔོན་ཆེན་མོ་མྱི་ཤེ་ཆ་
 Tirtha Prasad Mishra ཡིས་བརྒྱུས་པའི་དཔེ་དེབ་ <<The taming of
 Tibet: A history account of compromise and confrontation in Nepal-
 Tibet Relations (1900-1930)>> ཞེས་པ་འདི་གསུམ་ཀྱི་ནང་གསལ་པོར་འཁོད་
 ཡོད་པས་དེའི་སྤྱི་ལ་མཛོ་ཅམ་སྤྱི་བ་སྤྱི་ལ་ཉེ་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་སྤྱི་ཆ་རྒྱུང་རྒྱུང་ཞིག་
 སྤྱི་བའི་འབད་བཅོན་རྒྱ་རྒྱ་ཡིན།

དང་པོ། རྒྱལ་ཚབ་ཀྱི་གོ་དོན་དང་ཕྱེ་མིང་བཤད་སྤྱོད་མདོར་བསྟུས་ཙམ་ སྒྲེང་བ།

བོད་སྐད་དུ་“རྒྱལ་ཚབ་”ཅེས་པའི་མིང་བཏགས་པ་སྤྱོད་ཀྱི་རྒྱལ་ཚབ་མི་པམ་
བ་ཡིན། བཀའ་འགྱུར་དུ་བཀོད་པ་ལྟར་ན། སྟོན་པ་ཤུག་ཐུབ་པ་དགོངས་པ་མ་རྫོགས་
གོང་དུ་ཁོང་གི་དགེ་ལྷན་བྱས་པ་མགོན་པོ་རྒྱལ་ཚབ་ཏུ་བསྐྱོས་ནས་མིང་ལ་རྒྱལ་ཚབ་
མི་པམ་བ་ཞེས་བཏགས་ཡོད། དེའི་རྗེས་སུ་རྗེ་ཙོང་ཁ་བའི་སློབ་མ་དར་མ་རིན་ཆེན་
ལ་རྒྱལ་ཚབ་རྗེ་ཟེར་བ་ཡིན། རྒྱལ་ནི་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་དོན་ཡིན་པ་དང་། ཚབ་ནི་འཕུས་
མིའམ་ཡང་ན་རྫོང་ཚབ་གྱི་དོན་དང་། རྗེ་ནི་རྒྱལ་ཁ་ལེན་མཁན་ནམ་རིན་པོ་ཆེའི་དོན་ཡིན་
ལ། དེ་ནི་རྗེ་ཙོང་ཁ་བའི་རྒྱན་འཛིན་པ་དང་རྒྱན་འཛིན་མཁན་ཞེས་པའི་དོན་ཡིན། དེར་
བརྟེན། རྣམས་དེའི་རྒྱལ་ཚབ་ཅེས་པ་ནི་ཆོས་བདག་གམ་ཡང་ན་ཆོས་རྒྱལ་གྱི་ཤུལ་
འཛིན་མཁན་ཡིན་པས། ཆོས་ལུགས་དང་འབྲེལ་བ་ཡོད་པ་ལས། ཚབ་སྲིད་གྱི་དབང་
ཤུགས་དང་འབྲེལ་བ་ཡི་ནས་མེད། རྒྱལ་ཚབ་ཅེས་པ་ནི་དུས་རྒྱུན་རྒྱལ་པོའི་སྐྱེ་ཆབ་ལ་
བརྫོང་གྱི་ཡོད་ཀྱང་། རྣམས་དོན་འདིར་སྤོང་བའི་རྒྱལ་ཚབ་ཅེས་པ་ནི་བོད་ཀྱི་སློབ་མེད་
པའི་དབུ་ཁྲིད་ལ་གོང་ས་རྒྱལ་དབང་རིན་པོ་ཆེའི་སྐྱེ་ཆབ་ལ་བརྫོང་གྱི་ཡོད་ཅིང་། དེ་ཡང་
ལ་སྐྱབས་མགོན་རིན་པོ་ཆེ་མཆོག་གི་སྐུ་སྤང་གང་རུང་ཞིག་དགོངས་པ་གཞན་དོན་དུ་
གཤེགས་པ་ནས་སྤར་ཡང་སྲིད་མཆོག་སྐུལ་རིན་པོ་ཆེ་མེད་པ་ནས་གང་དེས་ཚབ་སྲིད་
གྱི་ཐུགས་འགན་མ་བཞེས་པའི་བར་གྱི་ལོ་ངོ་བཅུ་བདུན་བཅོ་བརྒྱད་ཙམ་གྱི་དུས་ལུན་
རིང་བོད་བསྟན་པ་ཚབ་སྲིད་གྱི་ཐུགས་འགན་བཞེས་མཁན་སྐུ་ལེག་མེད་པས་གྱི་ཡོད་
པ་དེར་བརྫོང་གྱི་ཡོད། བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་སྤྱིར་རྒྱལ་ཚབ་ཐོག་མ་དེ་རྒྱལ་ཚབ་
དེ་མོ་ཉོ་ཐོག་སུ་སྐུ་སྤང་བྱས་པ་དག་དབང་འཇམ་དཔལ་བདེ་ལེགས་རྒྱ་མཚོ་(༡༧༩༩-
༡༧༧༧) ཡིན་ཞིང་། ལ་རྒྱལ་དབང་སྐུ་སྤང་བདུན་པའི་(༡༧༠༩-༡༧༥༧)རྣམས་སུ་ཐོག་
མར་བྱུང་བ་དང་། ཁོང་གིས་མེ་སྤང་བྱེ་ལོ་(༡༧༥༧-༡༧༧༧)བར་མི་ལོ་ཉི་ཤུའི་རིང་རྒྱལ་

ཚབ་གནང་ཡོད་ཅིང་། རྒྱལ་ཚབ་མཐའ་མ་དེ་ནི་སྟག་བྲག་སྤྱལ་སྤྱོད་ག་དབང་གསུང་རབ་
མཐུ་སྟོབས་བསྟན་པའི་རྒྱལ་མཚན་ཡིན་ཞིང་། ཁོང་ནི་ལྷ་རྒྱལ་དབང་སྤྱོད་ཐོང་བཅུ་བཞི་
པ་ཆེན་པོ་མཆོག་སྤྱོད་ན་ཅང་སྤྱོད་པའི་སྐབས་ཀྱི་ཐོད་ཀྱི་རྒྱལ་ཚབ་བཅས་སྤྱོད་སྤྱོད་ཞེས་
ཡིན་ཏེ། ཁོང་གིས་བྱི་ལོ་ ༡༩༥༡-༡༩༥༠ བར་དུས་ལུན་ལོ་ངོ་དགུའི་རིང་རྒྱལ་ཚབ་
ཀྱི་ཐུགས་འགན་བཞུས་ཡོད། རྒྱལ་བའི་ཡང་སྤྱོད་མ་རྟེན་གོང་ནས་གཞུང་སྤྱོད་བཟུང་
མཁན་དེར་རྒྱལ་ཚབ་དང་། རྒྱལ་བའི་ཡང་སྤྱོད་ཐེབས་ནས་གཞུང་སྤྱོད་བཟུང་མཁན་
དེར་སྤྱོད་སྤྱོད་ཞེས་ཞུ་བས། རྒྱལ་ཚབ་རྒྱ་སྤྱོད་དང་སྤྱོད་སྤྱོད་སྟག་བྲག་ཅེས་ཞུ་བ་ཡིན་
པ་དེའང་ཞོར་ལ་ཐལ་ལོ། །

ཕྱི་སྤྱོད་བཞད་སྤྱོད་དབང་ཐུག་རྒྱལ་པོ་ནི་པ་སྤྱོད་ཞུས་ཀྱི་སྤྱོད་སྤྱོད་བཞི་བའི་ཆོས་
མཛད་ཡིན་ཞིང་། བཞད་སྤྱོད་བཞད་སྤྱོད་དོན་གྲུབ་དོ་རྩེ་བསམ་ཡས་དགོན་པའི་ཉམས་
གསལ་འགན་འཁུར་ཀྱི་ཐུག་ལས་གནང་སྐབས་ཐོག་མར་ངོ་ཤེས་བྱུང་བ་དང་། ཁོང་མི་
འཛོན་པོ་དང་ཡིག་ཅིས་སོགས་ལ་ཡང་མཁས་པོ་ཡོད་པས་བཞད་སྤྱོད་སྤྱོད་སྤྱོད་མོ་དང་
གཉིས་སྤྱོད་གནང་བ་དང་། བཞད་སྤྱོད་བཞད་སྤྱོད་དོན་གྲུབ་དོ་རྩེ་རིགས་སྤྱོད་ཐེབས་
དཔལ་འཁྱོར་དོ་རྩེ་བཞད་སྤྱོད་སྤྱོད་མིང་ཐོག་ནས་ཐོད་གཞུང་གི་ཞབས་སྤྱོད་ཞུས་ཤིང་། དེ་
ནས་རིམ་བཞིན་ཤིང་ཏེ་བྱི་ལོ་ ༡༩༥༥ ལོར་ཐོད་དང་ལ་དུགས་གཉིས་དབང་དམག་
འཁུག་བྱུང་སྐབས་བཞད་སྤྱོད་དབང་ཐུག་རྒྱལ་པོ་དབུས་མདའ་དཔོན་ཀྱི་མཚན་ཐོག་ནས་
མངའ་རིས་ཕྱོགས་སུ་བསྐྱོད་དེ་པ་རོལ་པའི་དམག་དང་འཐབ་ལག་འཁྱོད་དེ་དམག་ཐོག་ཏུ་
མཛད་རྩེས་ཆེན་པོ་བཞག་པས་བཞད་སྤྱོད་ཀྱི་གོ་གནས་ལ་བསྐྱོད་འཕར་མཛད་པ་དང་། དེ་
རྩེས་ཤིང་འབྲུག་བྱི་ལོ་ ༡༩༥༥ ལོར་ས་རན་ཞུས་ཀྱི་ཞེས་དཔྱོད་པར་ཐེབས། དེ་བཞིན་
མེ་འབྲུག་བྱི་ལོ་ ༡༩༥༦ ལོར་གོར་ཐོད་དབང་ཆེང་ས་ཡིག་འཛོག་པར་ཐེབས་པ་སོགས་
ཐོད་མི་རིགས་ཀྱི་ཆེད་དུ་ཐུག་ལས་གཞེངས་སུ་ཐོན་པ་མང་པོ་གནང་ཡོད་ཅིང་། མཐར་
བྱི་ལོ་ ༡༩༦༥ ལོར་ནད་གཞིས་རྒྱུན་པས་དགོངས་པ་རྩོགས། ཁོང་ནི་ཐོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་

ཐོག་རྒྱལ་ཚབ་ཀྱི་འགན་འཁུར་བའི་མི་སྒྲིལ་བྱུང་ག་ཐོག་མ་ཡིན་ལ་མཐའ་མ་ཡང་རེད།

འདིར་ཆེད་དུ་གསལ་བ་བཤད་ཅུ་རྒྱ་ཞིག་ལ། བཤད་སྒྲུབ་དབང་ལྷན་རྒྱལ་པོ་ནི་བཤད་སྒྲུབ་མི་དོང་མ་མ་ཡིན་པར་གཙང་བ་སྒྲུབ་པའི་སྡེར་བ་དཀྱུས་མ་ཞིག་གི་ཁྲིམ་ཆང་ནས་ཡིན་པ་དང་། རྗེས་སོར་བཤད་སྒྲུབ་པོ་མག་ཏུ་ཕེབས་པ་ཞིག་ཡིན། བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རིག་པའི་མཁས་དབང་བ་ཚབ་བ་སངས་དབང་འདུས་ལགས་ཀྱིས་བཙུགས་པའི་<<ལོ་རྒྱུས་ས་མིང་བརྟུན་འགྲེལ>>ནང་། “སྡེལ་བཞི་ནི་ལྷུང་སྒྲུབ་པ་སྒྲུབ་ཁུལ་གྱི་ཁོང་ཆོ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། དགའ་ལྷན་པོ་བྱང་གི་སྡེད་དབང་དུས་ཁོང་ཆོ་དེར་སྡེར་བ་དཀྱུས་མ་ཞིག་གི་ཁྲིམ་ཆང་ཞིག་ཡོད་དེ་ཡུལ་མིང་ཁྲིམ་ལ་ཐོགས་ནས་སྡེར་སྡེལ་བཞི་བ་ཟེར། བཀའ་འགག་གཞུང་ཡིག་དེབ་ཐེར་རིན་ཆེན་ཕྱེད་བ་ཞེས་པ་ལས་རྒྱལ་དབང་སྐུ་ཕྱེད་བཞུད་པའི་སྐུ་དུས་སུ་སྡེལ་བཞི་བའི་མི་དོང་རྫོང་རྫོང་ལ་སོགས་པའི་གཞུང་ཞབས་འཕྲིད་རིམ་གྱི་ལས་འགན་ཁུར་ཞེས་བྲ། དུས་རབས་བཙུ་དགུའི་དུས་དཀྱིལ་དུ་སྡེལ་བཞི་བའི་མི་དོང་དབང་ལྷན་རྒྱལ་པོ་ནི་བོད་ཀྱི་སྡེད་དོན་ཐོག་སྒྲུབ་གསལ་ཆེ་བར་བྱུང་སྟེ། དང་ཐོག་དབང་ལྷན་རྒྱལ་པོས་སྡེར་སྡེལ་བཞི་བའི་མིང་ཐོག་ནས་གཞུང་ཞབས་ཁུས་ཏེ་བཀའ་བྱང་བྲས། དེ་ནས་བཀའ་ཆོན་བཤད་སྒྲུབ་དོན་བྱུང་རྗེ་རྗེས་བསམ་ཡས་དགོན་གྱི་ཉམས་གསོའི་ལས་བྱའི་གཙོ་འགན་ཁྲེད་སྐབས་དབང་ལྷན་རྒྱལ་པོ་ལས་བྱར་བསྐྱོས་ཏེ་བྱ་ཆབ་ཀྱི་ཚུལ་དུ་ཉར། དེ་རྗེས་དབང་ལྷན་རྒྱལ་པོ་དང་བཤད་སྒྲུབ་སྡེའི་བྱ་མོ་ཞིག་གཉེན་སྦྲིག་བྲས་ཏེ་དབང་ལྷན་རྒྱལ་པོས་བཤད་སྒྲུབ་མི་དོང་ཐོག་ནས་བོད་དམག་མདའ་དཔོན་དང་བཀའ་ཆོན་བྲས་”^[2]ཞེས་འཁོད་འདུག་པ་ནི་ལོ་རྒྱུས་དངོས་དང་མཐུན་པ་ཞིག་ཡིན།

2. བ་ཚབ་བ་སངས་དབང་འདུས། ལོ་རྒྱུས་ས་མིང་བརྟུན་འགྲེལ། བོད་རྫོང་ས་མི་དམངས་དཔེ་སྒྲུབ་ཁང་། གྱི་ལོ་ ༡༩༩༣ ལོག ༣༥༩

གཉིས་པ། རྒྱལ་ཚབ་དང་སྡེ་སྲིད་དབར་གྱི་འགལ་ཆེའི་འབྲུང་རྒྱུན་དང་ཐག་གཅོད་སྐོར།

གོང་དུ་བརྗོད་ཟིན་པ་བཞིན་རྒྱལ་ཚབ་ནི་ཐོད་གྱི་ཆེན་མོ་དང་པའི་དབུ་ཁྲིད་ལ་གོང་ས་རྒྱལ་དབང་རིན་པོ་ཆའི་སྐུ་ཚབ་ལྟ་བུ་ཡིན་པས་ཐོད་ནང་མཆན་སྟན་གྲགས་དང་སྐུ་དབང་སོགས་གང་གི་ཆ་ནས་སྤྲུལ་ཁྱད་འགྲན་ཆེ་བས་བ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། དེ་བཞིན་སྡེ་སྲིད་ནི་དེང་སང་གི་སྐད་ཆ་བཤད་སྟངས་ལྟར་བྱས་པ་ཡིན་ན་སྡེ་སྲིད་ལྟར་ཡིན་པས་ཐོད་གངས་ཅན་སྡེ་དང་གྱི་ཆབ་སྲིད་གྱི་སྐུ་དབང་མཐོ་ཤོས་དེ་ཡིན་ཞིང་། ཁོང་ནམ་པ་གཉིས་ཀ་ནམ་མཁའི་མཐོངས་སུ་འོད་དུ་འཆར་ཞིང་འཛིག་ཉེན་གྱི་སྤྲུག་སྟན་འཛམས་པའི་ཉེ་ཆུང་དང་འདྲ་བར་མཆན་སྟན་དང་སྐུ་དབང་ཆེན་པོ་ཡོད་པ་ནི་བརྗོད་མི་དགོས་པས། གཅིག་ལ་གཅིག་འགྲན་དང་གཅིག་འོག་གཅིག་ལ་མི་འདྲ་བའི་དཀའ་ངལ་ཞིག་རང་བཞིན་གྱིས་ཡོང་གི་ཡོད་པ་འགྲོ་བ་མའི་སྤྱི་ཆོགས་གྱི་ཆོས་ཉིད་ཅིག་ཡིན། དེས་ན་ཁོང་གཉིས་ཀྱི་དབར་ལ་འགལ་ཆེ་ཡོང་དགོས་པའི་རྒྱ་རྒྱུན་གཉིས་ཡོད་པར་འདོད་དེ། གཅིག་ནི་རྒྱལ་ཚབ་རྩ་སྤྱོད་རིན་པོ་ཆའི་སྐུ་བས་མགོན་སྤྲུག་གི་བྲག་ཐམ་གང་བྱུང་དུ་བེད་སྤྱོད་གནང་ཐལ་ཆེ་བར་བཞེན་སྡེ་སྲིད་བཤད་སྟངས་སྤྲུག་རྒྱལ་པོས་བཀའ་ལློན་ལྟན་རྒྱས་སར་རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆའི་བྲག་ཐམ་ལའང་སྤྱི་བྲུབ་མཁན་པོས་ཐམ་འཛིན་ཞུས་ཉེ་སྤྲུག་ཐམ་སྟོལ་སྐབས་ཅེ་སྡེ་དྲུང་ཆང་འཛོམས་སོག་གནང་ལམ་ཡོད་པ་ལྟ་བུ་ཞིག་ཡོད་པ་ལྟར། སྲིད་ཐམ་ལ་ཡང་དེ་ལྟ་བུ་གནང་བྱུང་ན་ཆབ་སྲིད་ལ་ཐལ་ཆ་མི་ཡོང་བའི་ཚུལ་དགོངས་འཆར་བྱལ་བའི་སྐབས་ཀྱིས་རྒྱལ་ཚབ་ཀྱི་བྲག་ཐམ་ལ་མ་བབ་པར་གནད་དོན་ཆུང་དུ་ཞིག་ལ་སྟུང་འདོགས་ཀྱིས་སྡེ་སྲིད་ཀྱི་གོ་གནས་ནས་གནས་དབྱུང་བཏང་སྟེ་སྟེ་མོ་བྱ་སྟོ་གཞིས་སུ་ཚུལ་མཐུན་སྟོད་དགོས་པའི་བཀའ་བཏང་བ་རེད། དེ་ཡང་<<ཐོད་གྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས་>>ལས། “རྩ་སྤྱོད་སྲིད་སྟོང་ཉོ་ཐོག་སྤྲུག་ཐམ་གཏན་ཆོགས་དང་། ཞེ་བམ། འགོ་མཆན་ཞུས་རིགས་ཆང་མར་སྲིད་ཐམ་གནང་ཐལ་ཆེ་བས་སྟོས་མ་བཟོད་པར་ཞབས་པད་བཤད་སྟངས་སྤྲུག་རྒྱལ་པོས་སྲིད་སྟོང་སྐུ་ཉེ་ཞབས་པད་བཟུ་ཞིས་

ཁང་གསར་ལ་བཅོ་ཚེ་འདུག་ཚོད་ལྟེ་ཕྱིར་བྱུང་ཅམ་བཟོད་པ། ཁོང་གི་ཡང་བསམ་
 ཚུལ་ཕྱོགས་མཐུན་ཡིན་ལུགས་བཤད་པར་བརྟེན། དེའི་སངས་ཉིན་བཀའ་ཤག་ལྟན་རྒྱས་
 ཚོགས་སར་ཕྱག་སྒྲེལ་ཞབས་པད་ཐའི་ཇི་བསམ་བྱུང་ལོ་བྱང་པ་དང་། སྤྱིད་སྤྱིད་པ་གཉིས་
 ལ་གསུངས་པས་ཁོ་ཚོས་ཀྱང་སྒོས་འགན་མི་བཅོད་པའི་བསམ་ཚུལ་ཕྱོགས་མཐུན་བྱུང་
 གཤིས། དེ་འཕྲལ་ཤོད་གཟིམ་རྒྱུ་དུ་སྤྱིད་སྤྱིད་སྐྱེ་མཁུན་ལ་ཞབས་པད་ཐུན་མོང་ལ་སྟན་
 བྱུང་བཅར་ནས་གོང་གི་གནས་ཚུལ་རྣམས་ཞིབ་སྒྲིངས་ཞུས་ཏེ་ལ་སྐྱབས་མགོན་སྐུ་གི་
 ཕྱག་ཐམ་ལའང་སྐྱེ་བཅར་སྤྱི་ཁབ་མཁན་པོས་ཐམ་འཛིན་ཞུས་ཏེ། སྐུ་གི་ཐམ་སྐུལ་སྐྱབས་
 ཅེ་སྤེ་བྱང་ཆང་འཛོམས་ཐོག་གནང་ལམ་ལྟ་བུ་ཞིག་ཡོད་པ་ལྟར། སྤྱིད་ཐམ་ལའང་དེ་ལྟ་
 བུ་གནང་ཐུབ་ན་ཆབ་སྤྱིད་ལ་ཐམ་ལུས་མི་འབྱུང་ཞིང་། ཕྱགས་ལུལ་བབས་སྤྱིངས་ཆེ་ལ་
 འཕྲལ་སྤྱིད་སྤྱིད་རིན་པོ་ཆེར་མཆན་དོན་ཡག་པོ་ཡོང་ཚུལ་ཞུས་པར། སྤྱིད་སྤྱིད་ནས་
 དེ་དོན་ཡག་པོ་ཡོང་འདུག་པས། ཐམ་འཛིན་སྐུ་འོས་བསྐྱོ་བཞག་བྱས་འཕྲུས་ཞེས་བཀའ་
 འཁོལ་གནང་། དེ་འཕྲལ་བཀའ་ཤག་བཀའ་བསྐུར་གནང་བ་ཞབས་པད་བཤད་སྤྱི་བཀའ་
 སྒོན་བགྲུས་པར་བརྟེན་ཐམ་འཛིན་གནང་རྒྱུའི་འཆར་གཞིར་ཚོག་མཆན་ཞུ་བར་སྤྱིད་སྤྱིད་
 ལ་ཕུལ་བར། དེའི་ཁུབ་ཐམ་འཛིན་སྤྱིད་སྤྱིད་དང་། སྐྱེ་བཅར་སྤྱི་ཁབ་མཁན་པོ་དར་
 ཏན་སྒོ་བཟང་འཕྲིན་ལས་བཀའ་མོལ་བྱང་བ་སྤྱི་མཁན་ནས་འདི་ནི་སྤྱིད་སྤྱིད་གི་དབང་ཆ་
 འཕྲོག་འདོད་ཀྱི་སྐྱ་གོན་ཞིག་ཡིན་པས་དེའི་གྲོས་མགོ་སྐུས་སྟོན་ཅད་དཔྱོད་གང་ལེགས་
 ཞུ་གནང་ལྟར་ཞབས་པད་བཀའ་ཤིས་ཁང་གསར་ལ་ནང་དོན་འདི་སྤྱིར་གནང་བ། བཤད་
 སྤྱིའི་བསམ་འཆར་ཡིན་ཚུལ་ཞུས་པས་ཐམ་འཛིན་ཕྱག་རྟགས་མ་གནང་གོང་སྤྱི་བྱུང་དུ་
 ལས་དོན་རྒྱུང་ཆགས་ཤིག་ལ་བསྐྱུང་འདོགས་ཀྱིས་བཤད་སྤྱི་ཞབས་པད་ཀྱི་གོ་གནས་
 དང་། ཞབས་སྤྱིད་ཆབས་གཅིག་གནས་དབྱུངས་ཀྱིས་སྤྱི་མོ་སྤྱིན་མཁར་གཞིས་ཁོངས་
 བཤད་སྤྱིའི་སྤྱིར་གཞིས་བྱ་སྤྱིར་ཚུལ་མཐུན་བྱས་ཏེ་སྤྱིད་དགོས་བཀའ་བསྐུར་གནང་བ་

རེད་”^[3]ཅེས་གསུངས་པ་ལས་གསལ་པོར་ཤེས་ཐུབ་ལ། <<ཐོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རགས་
 རིམ་གཡུ་ཡི་སྒྲེང་བ>>སྤྲད་ཆའི་ནང་ལ་ཡང་ཆོག་སྒྲ་རིང་བྱང་ཙམ་ལས་ནང་དོན་པལ་
 ཆེར་ཚུ་ལ་ཚུ་བཞག་པ་ལྟར་གཅིག་མཚུངས་སུ་གསལ་ལ་^[4]བས་འདིར་ཡིག་ཆོགས་ལ་
 འདིགས་ཏེ་མང་དུ་མི་སྒྲིམ་སོ། །

རྒྱལ་ཁྲོམ་རྩ་སྐྱོང་རིན་པོ་ཆེས་སྡེ་སྲིད་བཞད་སྤྱ་གནས་དབྱུངས་སུ་གཏོང་བའི་
 སྐབས་སུ་ཁག་དྲེ་སའམ་བསྟན་འདོགས་ས་ཞིག་ངེས་པར་ཤིག་བཅའ་དགོས་
 པས། སྐབས་དེར་སྡེ་སྲིད་བཞད་སྤྱ་དང་བལ་ཡུལ་གྱི་སྲིད་ཆོན་འཛུགས་སྤྱར་དབར་སྟོན་
 རས་འབྲེལ་བ་ཡོད་མཁས་ཐོག་པན་ཚུན་ཡིག་འབྲེལ་གནང་གི་ཡོད་པའི་བཞད་སྤྱའི་ཕྱག་
 ཡིག་དེ་ལྟ་ལྟམ་ནས་བརྒྱུས་ཏེ་བཞད་ཕྱག་དབང་འདུས་རྒྱལ་པོ་བརྒྱུད་རྒྱལ་ཁྲོམ་རྩ་སྐྱོང་
 ལ་ཕུལ་ཏེ་སྡེ་སྲིད་བཞད་སྤྱས་ཤོར་རྒྱལ་དང་འབྲེལ་བ་བྱེད་ཀྱི་འདུག་ཅེས་སྤྲ་མའི་ཡི་གེ་
 བཏང་བ་རེད། དེའི་རྒྱ་མཚན་ལ་བཞད་སྟངས་མི་འདྲ་བ་གཉིས་ཡོད་དེ། འགའ་ཞིག་གིས་
 གསུང་ཡག་ལ་སྡེ་སྲིད་བཞད་སྤྱར་སེར་ཁང་ཤར་མའི་དབྱུངས་སྐྱིད་ཟེར་བའི་བྱར་བརྟེན་
 བྱད་མེད་ཅིག་ཡོད་པ་དེའི་མིག་སེར་ལྟ་བུས་བསམ་ངན་བྱས་པ་རེད་ཅེས་བཞད་སྤྱའ་
 ཡོད་པ་དང་། ^[5] ཡང་འགའ་ཞིག་གིས་བཞད་སྤྱའི་ལྟ་ལྟམ་དང་ཕྱག་མཛོད་གཉིས་སྒྲིག་ཏུ་
 འགབ་མཐུན་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་ཅིང་། རྩ་སྐྱོང་ཕྱོགས་གཏོགས་པས་ཕྱག་མཛོད་དབང་འདུས་
 རྒྱལ་པོ་རྒྱུར་བཀུག་ནས་བཞད་སྤྱའི་བྱ་སྟོན་ལ་རྟོག་ཞིབ་ཉར་གཞོན་བྱས་ཏེ་གནས་ཚུལ་
 གང་ཡོད་སྟོན་སེང་དགོས་པའི་མངགས་བྱ་ཡོད་པར་བརྟེན་ཁོ་བས་བཞད་སྤྱ་དང་ཤོར་

3. ལྷོ་ཁྱ་སྐབ་པ་དབང་ལྷག་བདེ་ལྷན། ཐོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། ཐོད་གཞུང་ཤེས་རིག་དབང་
 ཁང་། གྱི་ལོ་ ༡༩༩༩ ལོག ༣༣
 4. ཁབ་སྡེལ་ཆེ་བརྟན་ཕུན་ཆོགས་དང་ཐོར་བྲང་ཨོ་རྒྱན། ཐོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རིམ་གཡུ་ཡི་སྒྲེང་བ། སྤྲད་ཆ། ཐོད་ལྷོངས་
 ཐོད་ཡིག་དཔེ་རྒྱུ་དཔེ་སྤྲད་ཁང་། གྱི་ལོ་ ༢༠༡༩ ལོག ༩༩-༩༩ བར་གསལ།
 5. ལྷོ་ཁྱ་སྐབ་པ་དབང་ལྷག་བདེ་ལྷན། ཐོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། ཐོད་གཞུང་ཤེས་རིག་དབང་
 ཁང་། གྱི་ལོ་ ༡༩༩༩ ལོག ༣༩

༡༥ དབར་ཡིག་འབྲུལ་ཡོད་པ་ཤེས་འཕེལ། ལྷ་ལྷམ་ལ་ངན་བསྐྱེད་ཀྱིས་ཡིག་ཟེན་བརྒྱ་
 བཅུག་ནས་རྩ་སྤྲོད་ལ་ཕུལ་བ་རེད་ཟེར།^[6] གང་ལྟར་ཀྱང་གོང་གསལ་གནས་ཚུལ་དེའི་
 ལྷ་བས་ཀྱིས་རྒྱལ་ཆབ་རྩ་སྤྲོད་རིན་པོ་ཆེ་ཐུགས་ཡིད་མ་རངས་པར་གནས་ཐུས་ཏག་ཏག་
 གནད་དོན་འདི་ལ་ཕྱག་འཆང་ས་རག་ནས་རྒྱལ་ཆབ་རྩ་སྤྲོད་རིན་པོ་ཆེས་བཀའ་ཤག་དང་
 གོས་བསྐྱར་ཀྱིས་མདའ་དཔོན་ཐོན་པ་སྤྱི་ཆོད་ཆེ་བཟུན་དམག་མི་དང་བཅས་བཏང་གནང་
 རྟེན་བཤད་སྤྱོད་གསོད་དགོས་ཞེས་མངོན་གསལ་དུ་བཤད་མེད་ཀྱང་། ངན་ཅ་དེ་མེད་པ་བཙོ་
 དགོས་ཞེས་བྱུང་འདོམས་གནང་བ་མ་ཟད། དེ་དང་མཐུན་པའི་ཅ་འཛིན་ལག་འཁུར་ཞིག་
 ཀྱང་བསྐྱར་ཡོད་པར་གྲགས།^[7] འདི་ནི་རྒྱལ་ཆབ་རྩ་སྤྲོད་རིན་པོ་ཆེས་སྡེ་སྤྱོད་བཤད་སྤྱོད་
 བཀའ་སློན་གྱི་གོ་གནས་ནས་གནས་དབྱུངས་བཏང་བ་མ་ཟད་གཞུང་ཞབས་ཁྲིའི་ནས་
 ཕྱིར་འབྱུང་ཀྱིས་གཏན་ནས་ལངས་རྒྱ་མེད་པ་བཙོ་རྒྱུའི་སྒོ་གཤམ་འདྲུས་ཀྱི་བྱ་ཐབས་
 དང་བརྒྱུ་སྤྱོད་སེམས་གཞོད་སེམས་ཀྱིས་ཁྲིའི་ཐག་གཅོད་ཐབས་རྟུག་ཅིག་ཡིན་པར་
 ཐེ་ཆོམ་གཏན་ནས་མེད་དོ། །

གསུམ་པ། རྒྱལ་ཆབ་རྩ་སྤྲོད་རིན་པོ་ཆེས་མདའ་དཔོན་ཐོན་པ་བཏང་ནས་སྡེ་སྤྱོད་ བཤད་སྤྱོད་བཀའ་སློན་ཐབས་བྱས་པའི་སྐོར།

<<བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རགས་རིམ་གཤམ་ཡི་ཐོང་བ>>ལས། རྒྱལ་ཆབ་རྩ་སྤྲོད་རིན་པོ་
 ཆེས་མདའ་དཔོན་ཐོན་པ་སྤྱི་ཆོད་ཆེ་བཟུན་མངགས་ནས་བཤད་སྤྱོད་ཞབས་བད་མེད་པ་
 བཙོ་རྒྱུའི་འཆར་གཞི་བསྐྱེད་ཀྱང་ལམ་སྟོངས་བྱུང་མེད་དེ། མདའ་དཔོན་ཐོན་པ་འགོ་

6. ཆབ་སྡེ་ཆེ་བཟུན་ཕུན་ཚོགས་དང་ནོར་བུ་ཨོ་རྒྱན། བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རགས་རིམ་གཤམ་ཡི་ཐོང་བ། སྤྱི་ཆུ་ བོད་ལྗོངས་
 བོད་ཡིག་དཔེ་རྒྱུ་ཁང་། ལྷ་ལོ་ ༢༠༡༤ ལོག ༩༡༩
 7. ཆབ་སྡེ་ཆེ་བཟུན་ཕུན་ཚོགས་དང་ནོར་བུ་ཨོ་རྒྱན། བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རགས་རིམ་གཤམ་ཡི་ཐོང་བ། སྤྱི་ཆུ་ བོད་ལྗོངས་
 བོད་ཡིག་དཔེ་རྒྱུ་ཁང་། ལྷ་ལོ་ ༢༠༡༤ ལོག ༩༡༩

དམག་གསང་སྐབས་ཀྱིས་སྟེ་མོར་ཤར་བསྐྱོད་ཐོག་བཤད་སྒྲིག་པོར་ཡུལ་བྱ་སྒོ་གཞིས་འོག་
 མ་ཉི་ཐང་བ་ཞེས་པའི་སྒོ་ཁང་ནང་བསྐྱད་ཡོད་པར་ནམ་གུང་ལ་དེའི་མཐའ་བོད་དམག་
 གིས་བསྐྱོར་ཞིང་། ཐོན་པ་མདའ་དཔོན་འཁོར་བཅས་ཤར་བྱུག་ནང་དུ་འཇུག་སྐབས་
 བཤད་སྒྲིག་འཆབ་འཆུབ་མེད་པར་མལ་ནང་དུ་སྟོད་གོས་གྲོན་ནས་ཙོག་ཕྱར་བསྐྱད་
 ཐོག་། མདའ་དཔོན་སྐུ་ཞབས་ཡར་ཐེབས། བཞུགས་གདན་འཇགས་ཞེས་སྐུ་འགྲམ་གྱི་
 རྒྱུ་སྟེགས་ཐོག་བཞག་སྟེ། ང་རྒྱལ་པོ་ངོ་གཡོག་ཁ་ཤས་ལས་མེད་པར་ཤིག་གསོད་པར་
 སྟེ་རེ་འཕྱར་བའི་དཔེ་བཞིན་དཔོན་དམག་མང་པོ་ཐེབས་དགོས་དོན་གང་ཡོད། འདི་འདྲ་
 གནད་དགོས་པའི་རྒྱ་རྒྱུ་ག་རེ་བྱུང་བ་ཡིན་ནམ་ཞེས་བརྗོད་པར་མདའ་དཔོན་ནས། འདི་
 བྱི་སྒྲ་དཔོན་གོང་མའི་བཀའ་ཡིན། གནས་ཚུལ་དེ་བྱུང་ལག་ཅ་འདིར་གསལ་ཡོད་ཅེས་
 ལག་ཅེས་རྒྱལ་ཆབ་ཀྱིས་བསྐྱར་བའི་བཀའ་ཡིག་ཕུལ་བར། བཤད་སྒྲིག་ལག་འཁྱེར་
 དེ་མགོ་བོའི་ཐོག་གཞུགས་ཅམ་བྱས་ཏེ་མིག་ཀྱང་མ་བལྟས་པར་ཙོག་ཅེའི་སྟེང་བཞག་
 ནས། མི་ང་ནི་རྟག་པར་མ་ཉེས་ཁ་གཡོགས་ཐོག་མཁན་ཞིག་ཡིན། མདའ་དཔོན་སྐུ་
 ཞབས་བྱེད་རང་དགྲུང་ལོ་རྒྱུང་རྒྱུང་རེད། མི་རྒན་ངའི་གནས་ལུགས་འདི་འདྲ་ཡིན་ཞེས་
 ཁོང་རང་ཐོག་མ་གཞུང་ཞབས་བྱས་པ་ནས་བཟུང་བོད་སྟེ་བ་གཞུང་གི་ལས་ཆན་ཐེག་པ་
 དེམ་འདྲེགས་ཀྱི་བརྒྱུད་ཚུལ་དང་། ལ་སིང་དམག་འཐབ་ནང་རང་སྟོག་འདོར་བྱས་ཀྱི་
 ཞབས་ཕྱི་ཞུས་པར་རྒྱ་བོད་སྒྲ་དཔོན་གོང་མ་ནས་དམིགས་བསལ་བདག་རྒྱུན་དུ་བཀའ་
 རྒྱུན་བསྐྱོར་བཞག་སྐུལ་ལུགས། མོན་པ་ཤེས་རབ་གྲགས་པས་ཕྱི་རྒྱལ་ལ་མགོ་བཙུག་
 ནས་མོན་ཁུལ་ཟང་ཟིང་བཟོ་སྐབས་ཏེ་དབང་དུ་བསྐྱོད་དེ་མཐའ་འདོམས་ཞིབ་དཔྱད་བྱས་
 པ། བྲག་གཡལ་དང་། མར་ཁམས། ས་ངན་ཁུལ་སོགས་ལ་ཞིབ་དཔྱད་དུ་བསྐྱོད་ནས་
 ཞོད་འཇགས་གཏན་འཁེལ་བཅོས་པའི་བྱས་ཇེས། ཇེས་སུ་ཤིང་ཡོས་གོར་བོད་བདེ་
 གཟུང་སྐབས་མཐའ་མཆམས་སུ་བསྐྱོད་ནས་རང་བྱུས་ཀྱི་འབད་པ་གང་ཡོད་བྱས་ལུགས་
 སོགས་མདོར་ན་གཞུང་དང་། ཆབ་འབངས་མི་སེར་ལ་པན་པའི་བསམ་སྦྱོར་དེ་ཞུས་

དེ་རེ་བཞིན་བཤད་ཐོག་མཐའ་མཇུག་ཏུ་ནག་མེད་ཉེས་འགོལ་གྱི་གནས་དབྱུངས་ཕྱིར་
 འབྱུང་བྱུང་ཚུལ་དང་། ད་ལས་གོར་ཕྱིགས་སུ་འཆམས་འདྲིའི་ཡིག་འགྲུལ་བྱུང་བ་ཡང་དེ་
 ལྟ་བུ་དུ་གོར་ཆེངས་དོན་སྐྱོར་གཉའ་ནང་ནས། བལ་ཡུལ་གྱི་སློན་ཆེན་འཇང་སྤྱ་ཐུར་དང་
 ཡིག་ཐོག་ཆེངས་མོལ་གྱི་འབྲེལ་བ་བྱས་ཀྱིན་ཉེ་ཆར་བདེ་མཆམས་གྱི་འཕྲིན་ཡིག་འབྱོར་
 བར་འཆམས་ལན་ཅམ་བཏང་བ་ལས། རང་ངོས་ནས་ཐོག་མཐའ་བར་གསུམ་དུ་གཞུང་
 དོན་ལར་རྒྱའི་ཐོག་སློ་ལོག་སེམས་ལོག་སྤྱ་ཅམ་ཞུས་རིགས་མེད་པ་དགོན་མཆོག་དཔང་
 བོར་བཞུགས་ཡོད། གནས་ཚུལ་དེ་དག་ཆ་ཆང་ཞུས་ཟིན་ཟེས་ད་ཆ་གསོད་བརྟུང་སྟེག་
 གསུམ་གང་ཞིག་གནང་དགོས་ཀྱང་ཁྱེད་གྱི་ཕྱག་ན་ཡོད་པས་བཀའ་འབྲེལ་ལྟར་གནང་
 རྒྱུ་གནང་རོགས་ཞེས་སློ་བག་ཕེབས་པོའི་རང་བརྟུང་སྐྱབས། ཐོན་པ་མདའ་དཔོན་སྤི་
 ཆོད་ཆེ་བརྟན་གྱིས་སྟེ་སྟེད་བཤད་སྤྱིའི་བཀའ་མོལ་ལ་ཉན་གྱིན་བསམ་སློར་གཡོ་འགྲུལ་
 ཆེན་པོ་ཐེབས་ནས། གལ་སྲིད་མ་ཉེས་ཁ་གཡོགས་ཡིན་ཆེ་གཞུང་ཞབས་བྱས་ཅན་རྒྱ་
 ནག་གོང་མའི་སྟན་ལ་འཁྱོལ་བའི་མི་སྣ་གྲགས་ཆེན་འདི་འདྲ་གསོད་ཐལ་གྱུར་ན། ཟེས་
 སུ་ར་རང་ལའང་མིང་གས་དང་རྟོག་བྱ་ཆེན་པོ་ཇི་ཡོང་ཆ་མི་འཆལ་བས། ལྟ་འཕྲོས་ནས་
 ཡང་གྲོས་ཤོར་མི་འབྱུང་བའི་ཆེད་ཆེ་བཅོན་དམ་པོ་ཞིག་ལ་བཅུག་བཞག་ན་འཕྲལ་ཕྱགས་
 གཉིས་ཀར་པན་པར་སྟམ་སྟེ། ད་ཁྱེད་རང་དམར་གསོད་བཏང་ཡོང་སྟམ་པའི་ཞེད་སྤང་
 གནང་མི་དགོས། འོན་ཀྱང་བཀའ་ནན་འདི་ཅམ་ཕེབས་ཟིན་པས་ད་ལྟས་བཞིན་འདྲི་
 ཐབས་མེད་པས། ལྟེ་དཔོན་ཐོན་པ་རང་དང་མི་རབས་མང་པོར་མཆོད་ཡོན་གྱི་འབྲེལ་བ་
 ཏྲ་ཅང་ཐབ་པའི་སྟེ་མོ་རྒྱལ་བྱེད་དགོན་པའི་འདུ་ཁང་གི་ཅེ་ཐོག་ཏུ་མངོན་ཆུང་གི་བཅོན་
 ཁང་བཅན་པོ་ཞིག་བཟོ་བཅུག་ཐོག་བཤད་སྤྱིའི་དབྱ་སྤྱ་བཞར་ནས་དེར་བཅུག་སྟེ་རྒྱལ་
 བྱེད་དགོན་པའི་ལས་སྟེ་འགོ་བྱེད་རྣམས་ལ་ནམ་ཡང་བཏང་ཤོར་མི་འབྱུང་བ་དགོས་རྒྱུ་
 ཟད། ཕྱི་མི་སུ་དང་ཡང་ཐུག་འཕྲད་བྱེད་དུ་བཅུག་མི་ཆོག་པའི་མངགས་ཆ་ནན་འདོམས་
 བྱས་ཤིང་། ཐན་བཤད་སྤྱི་ཡང་སྟོང་གང་དུ་ཡོད་མིན་ཅམ་ཡང་མི་ཤེས་པའི་གསང་རྒྱ་

དམ་བསྐྱུགས་བྱས་པར་གྲགས།^[8]<<བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས་>>ནང་ལ་ཡང་འདི་
དང་གཅིག་མཚུངས་གསལ་ཡོད།^[9]

བཞི་པ། སྤྱི་མཁན་དཔལ་ལྷན་དོན་གྲུབ་ཀྱིས་སྡེ་སྲིད་བཤད་སྤྱོད་བཅོན་ལས་བཏོན་
ཞིང་རྒྱལ་ཚབ་རྩ་སྤྱོད་རིན་པོ་ཆེ་རྒྱ་ནག་ལ་སྤྱབས་བཅོལ་དུ་ཐེབས་པའི་སྒོར།

སྤྱབས་དེ་དུས་ལྷ་སའི་དམངས་ཁྲིད་དུ་འགའ་ཞིག་གིས་སྡེ་སྲིད་བཤད་སྤྱོད་དབུ་སྤྱོད་
བཞར་ནས་བྲུ་གཟུགས་ལྷ་བུ་བཅོས་ཏེ་སྡེ་མོ་རྒྱལ་བྱེད་ཆའ་དགོན་པར་བཟང་བཅོན་
ལྷ་བུར་བཞག་ཡོད་རེད་ཅེས་དང་། ཡང་འགའ་ཞིག་གིས་སྡེ་སྲིད་བཤད་སྤྱོད་བཏོངས་
ཟེན་པ་རེད་ཟེར་བའི་དགྲོག་གཏམ་ཞིག་ཀྱང་གང་སར་རྒྱུད་བཞིན་ཁྲབ་ཡོད་པས་གནས་
རྒྱུ་རོ་མ་གང་ཡིན་བརྟག་དབུད་བྱེད་རྒྱ་ནི་བཤད་སྤྱོད་ཕྱགས་གཏོགས་ཆོས་རེས་པར་
དུ་ཅད་གཅོད་བྱེད་དགོས་པའི་ཁ་ཆ་དགོས་གཏུགས་ཀྱི་བྲུ་བ་ཞིག་ཡིན་པས། རྣམ་ཀྱུན་
དགའ་ལྷན་པའི་བྲུ་བ་འགའ་རེ་སྤྱ་ཐག་དང་། སི་པན། སུ་ཟེ། དར་རས་སོགས་ཆོང་ཟོག་
ཅུང་ཅུང་རྒྱབ་དུ་འཁྱེར་ནས་སྡེ་མ་ཁུལ་གྱི་གྲོང་གསེབ་ཁག་ལ་བཅོངས་ནས་རྒྱུར་ལམ་
རྒྱལ་བྱེད་ཆའ་དགོན་པ་ནས་སྤོས་ཉེས་ཏེ་འཁྱེར་ཡོང་གི་ཡོད་ཅིང་། སྡེ་མོའི་སྤོས་ཞེས་
དུས་ད་ལྷ་ཡང་དབུས་གཅོང་ཁུལ་དུ་སྤྱད་གྲགས་ཆེན་པོ་ཡོད། ཕྱག་མཛོད་དཔལ་ལྷན་
དོན་གྲུབ་ཀྱིས་གསང་བའི་མི་སྤྱ་མངགས་ཏེ་སྤྱ་རུའི་ནང་ཡི་གེ་རྒྱགས་ནས་བཅོན་སྤྱད་
པ་བརྒྱུད་བཤད་སྤྱོད་སྤྱ་ཐག་བསྐྱུལ་བ་དང་། དེའི་ཡིག་ལན་ཡང་སྤྱ་རུའི་ནང་རྒྱགས་
ནས་ཡོང་གི་ཡོད་པས་པན་ཚུན་སྒོག་ནས་འབྲེལ་མཐུད་བྱེད་ཐུབ་པ་བྱུང་ཞིང་། དེ་ནས་

8. ཆབ་སྡེལ་ཆེ་བརྟན་ཕུན་ཚོགས་དང་ནོར་བུ་ཨོ་རྒྱན། བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རགས་རིམ་གཤམ་ཡི་ཐེང་བ། སྤྱད་ཆ། བོད་ལྗོངས་
བོད་ཡིག་དཔེ་རྙིང་དཔེ་སྤྱན་ཁང་། སྤྱི་ལོ་ ༢༠༡༤ ལོག ༤༤
9. སྤྱི་རོ་ཞུ་སྐབ་པ་དབང་ལྷག་བདེ་ལྷན། བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། རྒྱེགས་བམ་གཉིས་པ། བོད་གཞུང་གིས་རིག་
དཔར་ཁང་། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༩༤ ལོག ༣༥

དཔལ་ལྷན་དོན་གྲུབ་ཀྱིས་དགའ་ལྷན་དགོན་པའི་གནད་ཡོད་མི་སྣ་ཆང་མར་འབྲེལ་བ་
 གྲས་ཏེ་བཤད་སྤྱོད་བཅོན་ནས་འདོན་རྒྱུ་འཆར་གཞི་ཆང་མ་སྤྲིག་པ་དང་། དུས་སྐབས་
 དེར་རྒྱུང་ཏྲ་རྒྱལ་པ་ཞིག་གསུམ་སྤྲིག་ལྷན་འབྲེལ་ལྷ་བྱུང་བྱི་ལོ་ ༡༩༤༩ ལོར་འབྲས་
 སྤངས་རིགས་གྲ་ཆེན་མོའི་མཆོད་པོགས་གཞུང་ནས་དངུལ་བསྐྱར་བྲས་རྒྱུན་དེའི་གཏོང་
 སྒོར་གྱི་ལྷན་པོག་པས་བོད་གཞུང་དང་འབྲས་སྤངས་དགོན་པའི་དབར་ལ་འཁོན་གཞི་
 ཆེན་པོ་ཆགས་པས། གོ་སྐབས་དེ་དང་བསྐྱར་ནས་འབྲས་སྤངས་པའི་རྒྱབ་ཏུ་དགའ་ལྷན་
 པ་ལངས་ཏེ་དགའ་འབྲས་གཉིས་ཀྱིས་བོད་གཞུང་ལ་ངོ་རྒྱུ་འབྲུགས་ཆེན་བྲས་རྒྱུན་ལོ་
 དེའི་ལྷ་ལྷན་སྒོན་ལམ་ཆེན་མོ་ཡང་འཆོགས་མ་ཐུབ་པའི་ཟིང་ཆ་བསྐྱངས་ཤིང་།^[10] དེ་
 རྗེས་དགའ་འབྲས་གཉིས་བྱུང་འབྲེལ་བྲས་ཏེ་གྲུ་ཤར་བཏང་ནས་སྟེ་མོ་རྒྱལ་བྱེད་ཆལ་
 དགོན་པ་ནས་བཀའ་བྱུང་བཤད་སྤྱོད་བཅོན་ནས་ལྷ་སར་གདན་ཞུ་བྲས་པ་མ་
 ཟད། གཏོང་དཀར་ཤོ་སྒོར་འབྲས་སྤངས་ནས་ཉེན་སྲུང་ཁ་སྒོན་དང་། དགའ་འབྲས་སྒྲ་
 སྤྲིས་རྒྱུང་ཐང་ན་ཁར་ཐབ་བསྐྱུ་གཟུབ་རྒྱས་ཞུས་ཡོད། ལྷ་སར་འཕྱོར་བའི་རྒྱབ་མོ་དེ་རང་
 ལ་དགའ་འབྲས་གཉིས་ནས་ལྷ་སར་ཡོད་པའི་གཞུང་ཞབས་རྣམས་ལ་སང་ཉིན་ཆོགས་
 འདུར་པེབས་དགོས་པའི་བརྗེ་ཐོ་བཀའ་མས་པ་དང་། དེ་མཆུངས་སྤྱོད་ནག་ཞོལ་དུ་ཡོད་པའི་
 ཁམས་པ་ཇ་ཆོང་བ་དགའ་འབྲས་ཕྱོགས་གཏོགས་སུ་ཡོད་པ་རྣམས་ལ་གྲ་སྤྲིག་ཨང་
 གསར་བྱེད་དགོས་པའི་སྒྲུལ་མ་བཏང་བ་རེད། ཆོགས་འདུའི་སར་བཀའ་བྱུང་བཤད་སྤྱོད་
 པེབས་ཏེ་ཁོ་རང་གི་སྤྱིའི་གནས་ཚུལ་དང་། བར་ལམ་ཁོ་རང་ལ་སྤྱི་དོན་སྤེལ་ལྷན་གིས་
 རག་མེད་ཉེས་འགལ་བྱུང་ཚུལ། སྤིད་སྐྱོང་རྩ་སྤྲེང་གིས་མཛད་འཛོལ་བྱུང་རིགས་ཆང་
 མ་ཞིབ་གསུངས་རྗེས་དགའ་འབྲས་བྱུང་སྤྱི་ཟེར་བའི་ཆོགས་འདུའི་མིང་ཐོག་ནས་སྤིད་
 སྐྱོང་རྩ་སྤྲེང་རིན་པོ་ཆེ་སྤིད་སྐྱོང་གི་ཐུགས་འགན་ལས་བཤོམ་དགོས་པའི་སྤྱོན་འཇུགས་

10. ཆབ་སྲིལ་ཆེ་བཟླ་ཕུན་ཆོགས་དང་ཉོར་བང་ཨོ་རྒྱལ། བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རགས་རིམ་གཤམ་ཡི་ཟེང་ག། སྤང་ཆ། བོད་
 རྒྱུངས་བོད་ཡིག་དཔེ་རྙིང་དཔེ་སྤྲུག་ཁང་། སྤྱི་ལོ་ ༢༠༡༤ ལོག ༩༡༤

དང་། དགའ་འབྲས་གཉིས་ནས་ཅེ་པོ་བྲང་དང་། གཙུག་ལག་ཁང་སོགས་ལ་སྤང་བྱ་
བཅུགས་པ་དང་། དགའ་འབྲས་གྲུ་ཤར་དང་སྤྲོ་ནག་ཞོལ་ཁམས་རིགས་བཅས་ནས་སྤིང་
སྤྱོད་རྩ་སྤྱོད་གི་བཞུགས་ལུལ་བཞི་སྡེ་སྤྲོ་བྲང་དུ་དབྱེད་ཆོལ་བྱས་པར། གཞུང་ཞབས་དང་
གཞུང་དམག་རྣམས་ཀྱང་རིམ་བཞིན་ཕྱིར་འཐེན་བྱས་ཏེ་རྒྱལ་ཁྲོམ་རྩ་སྤྱོད་རིན་པོ་ཆེ་ཨ་
མས་བསྐྱར་བའི་ཐང་སྤྱོད་གི་བྱེའུ་རྒྱུད་བཞིན་ཐོགས་མེད་ཁེར་རྒྱུད་དང་ལུས་པ་རེད།^[11]

མདོ་དོན་རྩ་བ་ཤར་གཉིས་ཀྱི་འཐབ་འཁྲུག་བརྒྱུད་རིམ་ཁྲོད་མཐའ་མར་རྩ་སྤྱོད་རྒྱལ་
ཁྲོམ་ལ་པམ་ཉིས་བྱུང་བ་དང་བསྐྱེད་ཁོང་གིས་སྤིང་འཛིན་གྱི་བྱུག་ཐམ་བསྐྱམས་ཏེ་ཆིབས་
པ་གཡང་འཛིན་^[12]ཟེར་བ་དེར་བཞོན་ནས་ལྷ་ས་བཞི་སྡེ་སྤྱོད་ཁང་ནས་སེ་རར་ཕེབས་པ་
དང་། སེ་ར་ནས་བྱང་རྩ་སྤྱོད་ལ་ཕེབས་ཤིང་། རྩ་སྤྱོད་ནས་སྤྱི་འབྲུམ་བརྒྱུད་རྒྱ་ནག་ལ་
ཐོས་ཐོལ་དུ་ཕེབས་^[13]དགོས་བྱུང་ཞིང་། མན་རྩུ་གོང་མས་ཁོང་ལ་རྒྱབ་གཉེར་ཡོང་བའི་
ཐུགས་རེ་ཆེན་པོ་གནང་ཡང་། སྐབས་དེར་རྒྱ་ནག་ནང་ལའང་དུས་བདེ་ཞི་འཇགས་མེད་
པར་ཞིང་པའི་བྱེན་ལངས་དང་ཉལ་ཐའི་དམག་འཁྲུག་སོགས་ཕྱི་ནང་གཉིས་ཀའི་རྒྱུ་
རྣེས་རྩུ་འཛིན་ནས་ཐུག་པ་ལྷར་འཁོལ་བསྐྱད་ཡོད་པས་རྒྱབ་གཉེར་རུས་པ་ཐོན་པ་ཞིག་
མ་བྱུང་། འོན་ཀྱང་མན་རྩུ་སྤིང་གཞུང་གི་གོང་མ་བྱུང་ཁྲིས་ཨམ་བན་བརྒྱུད་ནས་ཤོད་

11. སྤྱི་ལོ་ལྔ་ལྔ་པ་དབང་ལྷག་བདེ་ལྷན། བོད་ཀྱི་སྤིང་དོན་རྒྱལ་རབས། སྤོགས་བམ་གཉིས་པ། བོད་གཞུང་གིས་རིག་
དཔར་ཁང་། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༩༩ ལོག ༣༡-༤༠ བར་གསལ།
12. རེས་སོར་རྩ་སྤྱོད་རྒྱལ་ཁྲོམ་རྒྱ་ནག་ནས་བོད་ལ་ལོག་ཕེབས་སྐབས་ས་མཆམས་སུ་སྤྱི་གཤེགས་པས་སྤྱི་གདུང་ཆིབས་
པ་གཡང་འཛིན་གྱི་ཐོག་བྱང་རྩ་སྤྱོད་དུ་གདན་འདྲུས་ཤིང་། ཆིབས་པ་དེ་མཇུག་མཐར་བྱང་རྩ་སྤྱོད་དང་དུ་འཆི་འདས་
སུ་མོང་བས་མེ་རྣམས་ཀྱིས་ཆིབས་པ་དེའི་བཀའ་བྱིན་པུར་ཕྱིར་འདྲུག་ཐུགས་ཤིག་ལ་གསོལ་བརྒྱུད་ཏེ་བྱང་རྩ་སྤྱོད་
སྤྲོ་བྲང་གི་གཉེར་ཁང་འོག་མཛོད་ཀྱི་ཐོག་ཁང་དབྱེད་ནས་བཞག་ཡོད་པ་དག་སྤྱོད་སྤྱོད་བཟང་དོན་ལྡན་ལགས་ཀྱིས་
དོས་སུ་གཞིགས་སྤྱོད་ཞེས་ཁོང་གི་བྲག་དེབ་ <<ལྒྱལ་དབང་སྤྱི་ཐོག་གཉིས་ཀྱི་ཞབས་ཞུའི་བསྐྱལ་བཟང་ལ་ཡོངས་
སུ་སྤྱད་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཆིག་ཐོ་>>ཞེས་པའི་ཤོག་ངོས་ ༣༣ ལྟེང་གསལ་ཡོད།
13. ཐོན་མདུན་སྤྱོད་ཐོང་བྲག་ནང་འཆི་མེད་མགོན་པོ། ལྒྱལ་དབང་སྤྱི་ཐོག་གཉིས་ཀྱི་ཞབས་ཞུའི་བསྐྱལ་བཟང་ལ་ཡོངས་
སུ་སྤྱད་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཆིག་ཐོ། བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་། དག་རྒྱན་ལོ་རྒྱུས་དེབ་མེད་། ༣༣ སྤྱི་ལོ་ ༢༠༡༣ ལོག ༣༤

གཞུང་ལ་རྩ་སྤྱོད་གི་ཁྱོད་གཞིའི་སྒོར་ཐག་གཅོད་བྱེད་ཕྱོགས་བཀའ་བཏང་བ་ལྟར། རྩ་
 སྤྱོད་གི་སྤྱིད་སྒྱུར་མཆོད་གནས་མེད་པ་བཟོས་ཏེ། ཉོ་ཐོག་ཐུའི་གོ་གནས་རང་འཇགས་
 ཐོག་། ཡང་སྤྱིད་ཐུ་མཐུད་གདན་འདྲེན་ཞུ་ཆོག་པ་དང་། རྩ་སྤྱོད་སྤྱོད་གོང་མ་ཆོའི་
 སྐབས་ཀྱི་འཛིན་དབང་མཆོད་གཞིས་མི་སེར་ནམས་སྤར་རྒྱུན་འཛིན་བདག་ཆོག་པ་
 མ་ཟད། སྤྱིད་སྒྱུར་འདིའི་སྐབས་བོད་གཞུང་གིས་གསར་དུ་ཕྱལ་བའི་མཆོད་གཞིས་མི་
 སེར་ནམས་གཞུང་བཞེས་བྱ་རྒྱུའི་གཏན་འབེབས་བྱས་པ་རེད།^[14] འོན་ཀྱང་རྩ་སྤྱོད་སྒྲོན་
 འཁོར་ནམས་རྒྱ་ནག་ནས་བོད་དུ་བྱིར་ཕེབས་སྐབས་ལམ་བར་དུ་སྤྱོད་གཞིས་པས་སྤྱོད་
 གཞུང་རྩ་སྤྱོད་དུ་གདན་ཞུ་དང་། ཞབས་པད་བཟུལ་ཤིས་ཁང་གསར་དང་། འབྲུངས་གཞིས་
 དངོས་གྲུབ་སྤྱིད་གི་གཞིས་ཁག་ནམས་ཐག་ཞོར་འབྲེང་འབྲུད་ལྟ་བུའི་གཞུང་བཞེས་མཐར་
 འབྲས་སྤྱངས་སྒོ་གསལ་སྤྱིད་བྱ་ཆར་གི་མཆོད་གཞིས་སུ་ཞུས་སྐལ་གྱིས་བྱིར་ཞུའི་རྗེ་
 མ་ཐོགས་བར་ལུས་པ་རེད།^[15] ལྷ་ཉན་ཀྱང་གིས་བརྩམས་པའི་<<ལའི་སྒྲ་མའི་རྣམ་
 ཐར་>>ནང་། རྩ་སྤྱོད་དུ་ཐོག་ཐུ་ལྟ་ས་ནས་བྲོས་ཇེས་མཆོ་སྒྲོན་བརྒྱུད་པེ་ཅིང་དུ་བཅར་
 ཏེ་ཆིང་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་སྤྱིད་གཞུང་ལ་ཞུ་གཏུགས་བྱས་པ་རེད། ཆིང་རྒྱལ་རབས་སྤྱིད་
 གཞུང་གིས་ཕྱོགས་གཅིག་ནས་རྒྱ་ཅི་ཞིབ་གཅོད་སྒོན་ཆེན་དུ་བསྐྱོས་ཏེ་བོད་སྤྱོད་སུ་
 དོན་དེ་ཞིབ་གཅོད་བྱེད་པར་བཏང་ཡང་། སྐབས་དེར་ཁམས་ཀྱི་ཉག་རིང་ས་ཆར་ཆོ་བའི་
 དབང་ལ་རྩོད་གཞི་ལངས་ནས་ལམ་འགགས་པས་འགྲོ་མ་ཐུབ་པ་རེད། ཕྱོགས་གཅིག་
 ནས་འབྲུ་དོན་ཞུ་ཡོན་ལི་ཡུས་ཕུའུ་བེ་ཅིང་དུ་ར་སྤྱོད་བྱེད་པར་བསྐྱོངས་ཀྱང་། བོད་
 བཞུགས་ཨམ་བན་གྱིས་ལི་ཡུས་ཕུའུ་ལ་ངན་བརྒྱབ་བྱས་ནས་འཕྲལ་དུ་མ་བཏང་བ་
 རེད། ཇེས་སུ་རྩ་སྤྱོད་ཉོ་ཐོག་ཐུ་བེ་ཅིང་དུ་གཞིས་པས་སྤྱོད་གཞི་དེ་ཐག་མ་ཆོད་པར་

14. གྲུང་གོའི་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས་ཀྱགས་ཅན་ཐོང་ཁྱེར་ལྷ་ས། ཆོམ་སྤྱིག་པ། དབང་འདུས་ཆེ་རིང་། བོད་སྤྱོད་སུ་མི་དམངས་
 དཔེ་སྤྱོད་ཁང་། སྤྱི་ལོ་ ༢༠༡༩ ལོག ༡༢༣
 15. སྤྱོད་ཞུ་སྐབ་པ་དབང་ལྷུག་བདེ་ལྷན། བོད་ཀྱི་སྤྱིད་དོན་རྒྱལ་རབས། སྤྱིགས་བམ་གཉིས་པ། བོད་གཞུང་གིས་རིག་
 དཔར་ཁང་། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༩༦ ལོག ༩༩

རང་དགར་འཛོག་དགོས་བྱུང་བ་རེད་^[16] ཅེས་གསལ་ཡོད།

བཀའ་བྱུང་བ་ཤད་སྤྱི་མོ་རྒྱལ་གྱི་དུང་ཆེན་དགོན་པར་ཆེ་བཙོན་ལ་བཞུགས་པའི་
སྐབས་སུ་ཐོན་པ་མདའ་དཔོན་སྤེལ་ཆོད་ཆེ་བཙོན་གྱིས་རྒྱལ་ཆབ་རུ་སྤྱོད་གི་བཀའ་ལས་
བསྐྱོག་སྟེ་བཤད་སྤྱི་ཆེ་ཐར་ལ་བཏང་བ་དེས་བཤད་སྤྱིའི་སྤྱི་སྟོན་ལ་གཞི་དུ་སྤོན་མ་བྱུང་
བ་རེད། དོན་འདིར་བཀའ་འཁུར་རྒྱུ་ལས་ཐོན་པ་མདའ་དཔོན་ལ་
ཡིད་ཆེས་སྒྲོས་འགོལ་གྱིས་སྤྱི་སྟོན་ལ་སེ་རར་ཐེབས་པའི་གཞི་དུ་སྤོན་གཞི་སྤྱོད་གི་ཐེར་པའི་
ས་སྤྱང་དུ་སྤྱང་བྱུང་བཞག་སྟེ་རྒྱལ་ཆབ་རུ་སྤྱོད་གཞན་དུ་སྤོན་ཐོས་ཐོས་ལ་འཕྱོར་མ་བཅུག་
པའི་མངགས་བཙུག་ཐོན་མོ་བྱས་ཀྱང་། ཐོན་པ་མདའ་དཔོན་གྱིས་རྒྱལ་ཆབ་རུ་སྤྱོད་ལ་
གསར་བརྒྱུ་བས་རུ་སྤྱོད་ལྟ་ས་ནས་སྤོན་ཐོས་ཐོས་ལ་དུ་ཐེབས་སྐབས་བྱུང་མོད། ཐོན་
ཀྱང་གཞན་དོན་འདིར་སྤེལ་བཤད་སྤྱི་ཁོང་ཁོང་ལངས་ནས་ཐོན་པ་མདའ་དཔོན་སྟེ་ཁ་ག་
ནང་ལ་རྒྱུད་བྱུང་བཏང་ཞིང་། དེ་ནས་དངོས་གཞི་གི་བརྒྱུ་ནས་གསོད་སྐབས་ལུས་ལ་
མཆོན་ཆ་མ་ཐོག་པ་དང་། དབུ་ལ་སྟེ་རེ་གཞོས་གཞུས་ཀྱང་གཞི་དུ་སྤོན་པ་སྤོན་ཅི་མ་ཡང་མ་
ཡོང་སྟབས་མཇུག་མཐར་ས་དོང་གཏིང་རིང་པོ་ཞིག་བྱས་ནས་མགོ་མཇུག་སྟོན་ཏེ་གསོན་
པོར་ས་སྤྱང་བཏང་ནས་བཞུངས་པར་གྲགས་ཤིང་། རྒྱུ་མོར་བཤད་སྤྱིའི་དབང་ཆ་ཡོར་
ནས་ཐོན་པའི་མི་རྒྱུད་ཆོས་ས་དོང་དེ་ནས་སྤྱི་ཁོང་གི་སྤྱོད་སྐབས་མགོ་མཇུག་སྟོན་ནས་
སྤྱང་ཡོད་པ་མདོན་སྤྱི་དུ་མཐོང་རྒྱུ་ཡོད་འདུག་^[17] སྐབས་དེར་སྤྱི་སྟོན་དམངས་ཁྲིད་དུ་
ཡང་། ཅི་ཅི་རྩ་མའི་ནང་ལ། །དགའ་འབྲས་གཉིས་གྱིས་བཅུག་པོར། །རྩ་མའི་ཐེམ་བྱ་

16. ལུ་ཉན་ཀྱང་གིས་བཅུམས། ཡང་ཁྱེད་ཁྱེད་ཉི་ལྟེ་མིས་གཉིས་གྱིས་བསྐྱུར། ཏུ་ལའི་བླ་མའི་ནམ་ཐར། མཆོ་སྟོན་
མི་རིགས་དཔེ་སྤྱོད་ཁང་། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༩༦ ལོག ༩༡༦
17. ཐོན་མདའ་སྤྱོད་ཀྱི་དུང་ཆེན་མཆོ་མེད་མགོན་པོ། ལྗེ་མ་དབང་སྤྱི་ཁོང་གཉིས་ཀྱི་ཞབས་ཁྲིའི་བསྐྱུ་བཟང་ལ་ཡོངས་
སུ་སྤྱད་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཆོག་ཐོ། ཐོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་། དག་རྒྱུན་ལོ་རྒྱུས་དེབ་མེད། ༣ ན སྤྱི་ལོ་ ༢༠༡༣ ལོག ༣༩

བརྟོན་མཁམ། །ཐོན་པའི་མདའ་དཔོན་སྐྱེ་ཞབས། །^[18]ཞེས་དང་། ཡང་བཀའ་བྱུང་བ་ཤད་
སྐྱ་སྐྱེ་མོ་རྒྱལ་བྱེད་དཔོན་དུ་ཆེ་བཙོན་ལ་བཅུག་པའི་སྐོར་ལ། སྐྱེ་མོ་རྒྱལ་བྱེད་དཔོན་
པའི། །ཆོས་མཛད་ཏེ་ལོའི་མེ་ཏོག ། སྤོས་ལ་བྲི་མ་མི་འདུག ། བྲི་སྐྱེ་ཁ་ལ་བཞུགས་
ཤིག །^[19] ཅེས་པའི་དམངས་གཞས་ཤིག་ཀྱང་ས་ཁྲབ་རྩོམ་ཁྲབ་དུ་གཏོང་སྟོན་བྱུང་བ་རེད།

ལྷ་པ། དགའ་ལྷན་ཤར་ཅེའི་བྱག་མཛོད་དཔལ་ལྷན་དོན་གྲུབ་ཀྱི་མི་ཆེའི་ལོ་རྒྱུས་ མདོ་ཙམ་སྒྲིང་བ།

མཆོམས་འདིར་སྤེལ་ས་དུས་བཀའ་བྱུང་བ་ཤད་སྐྱེ་བཙོན་ལས་འདོན་མཁམ་དཔལ་
ལྷན་དོན་གྲུབ་ཅེས་པའི་མི་སྤྱི་འདིའི་མི་ཆེའི་ལོ་རྒྱུས་མདོར་བསྐྱས་ཤིག་མ་བཤད་ཀ་
མེད་ཡིན་ཏེ། ཁོ་ནི་སྤྱད་འདིའི་ནང་གི་མི་སྤྱི་གལ་ཆེན་ཞིག་ཡིན་པས་སྒྲིག་བརྟན་ཞིག་
ལ་མཆོན་ན་འདྲན་པ་གཙོ་བོ་ཞིག་དང་མི་རྣམས་ཀྱིས་ཤེས་འདོད་ཏེ་ཅང་ཆེན་པོ་བྱེད་
པའི་མི་སྤྱི་ཞིག་ཡིན། དཔལ་ལྷན་དོན་གྲུབ་ནི་ཁམས་སྤྱི་ལོར་སྤྱེས་ཤིང་། དབུས་སུ་ག་
རྒྱུན་ལ་ཡོང་ནས་དགའ་ལྷན་ཤར་ཅེར་སྤྱིག་ཞུགས་ཀྱིས་ཁང་ཆོན་རྩོམ་ཁང་དང་། མི་ཆོན་
སྤྱི་ལོ་མི་ཆོན་ཀྱི་ཁོངས་སུ་བཞུད་པ་དང་། སྤོན་ཆོགས་སྐབས་གཟིམ་ཤག་བཤད་སྒྲར་
བཀའ་འགྱུར་དང་སྐོལ་མ་འབྱུང་ཐེངས་མོགས་ཚུགས་སྐབས་ཇ་མ་བྱེད་པར་ཡོང་ནས་
བཤད་སྒྲུ་དང་འབྲེལ་བ་ཐོག་མར་བྱུང་ཞིང་། བར་སྐབས་ཤིག་རྒྱུད་སྤྱོད་དུ་ཞུགས་ཏེ་རྒྱུད་
པའི་ཆོས་ཐོག་གཉེར་པ་ལོ་གསུམ་ཙམ་བྱས་པ་དང་། དེ་རྗེས་དགའ་ལྷན་ཤར་ཅེ་དཔོན་
པའི་བྱག་མཛོད་དུ་བསྐྱོ་བཞག་བྱས། གཞུགས་སྤྱོད་པས་ཆེ་ཞིང་གཏོང་ལ་གཉེར་མ་མང་

18. ཐོན་མདའ་སྐྱེན་ཤོང་བྱག་ནང་འཆི་མེད་མགོན་པོ། རྒྱལ་དབང་སྐྱེ་ཐོག་གཉིས་ཀྱི་ཞབས་ཁྱའི་བསྐྱལ་བཟང་ལ་ཡོངས་
སུ་སྤྱད་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཆོག་ཤོ། བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་། དག་རྒྱུན་ལོ་རྒྱུས་དེབ་མེད། ༣༩ སྤྱི་ལོ་ ༢༠༡༣ ལོག ༣༥

19. ཐོན་མདའ་སྐྱེན་ཤོང་བྱག་ནང་འཆི་མེད་མགོན་པོ། རྒྱལ་དབང་སྐྱེ་ཐོག་གཉིས་ཀྱི་ཞབས་ཁྱའི་བསྐྱལ་བཟང་ལ་ཡོངས་
སུ་སྤྱད་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཆོག་ཤོ། བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་། དག་རྒྱུན་ལོ་རྒྱུས་དེབ་མེད། ༣༩ སྤྱི་ལོ་ ༢༠༡༣ ལོག ༣༥

བོ་ཡོད་པ། སྐད་ཀྱི་ང་རོ་འཛེར་བ་ཞིག་ཡོད་པས། ལྷ་སའི་སྤུ་གྲུ་རྩུང་རྩུང་ནམས་ལ་པ་
 མས་ཞེད་སྤང་བསྐྱལ་ས་ཞིག་ཆགས་ཡོད། གཞི་རྒྱ་ཁོ་རང་འཛོན་པོ་དང་གློད་པོ་ཡོད་
 པས་བཤད་སྤྱི་ཁྱིམ་རྩུད་དང་འབྲེལ་བ་ཉེ་པོ་བྱུང་ནས་རིམ་བཞིན་གཞུང་ཞབས་ནང་
 རྩུད་དེ་དུས་ཐུང་ལོ་གསུམ་ནང་ཐོག་མར་ལྷ་ཕྲག་དང་། དེ་ནས་བཀའ་ཚབ་ལྷ་མ། རྗེས་
 སོར་སྐྱུ་བཅར་སྤྱི་ཁྱབ་མཁན་པོ་ཆགས་ཤིང་། ལྷ་ཕྲག་ལས་ཁུངས་སུ་བསྐྱོ་བཞག་བྱུང་
 རྗེས་ཞིབ་ཁང་ལས་ཁུངས་ཟེར་བ་བཙུགས་ནས་རྫོང་གཞིས་ལས་འཛོན་ཁག་གིས་ལོ་
 མང་གཞུང་འབབ་རྩིང་ཆད་དང་། ཡོང་སྒོ་འབྲལ་ཆད་ཡོད་རིགས་ལ་ཞིབ་བཤེར་དང་
 སྒྲགས་འར་འདེད་བྱས་པ་མཐད། ཞིབ་ཁང་ལས་ཁུངས་ཀྱི་སྒོ་འགྲམ་དུ་ཁོ་ཟངས་ཆེན་
 བོ་ཞིག་ནང་གཡག་གི་ཀོ་བ་སྤང་ནས་འཛོན་གི་ཡོད་པ་དང་། ཁོང་གི་ཅིས་ཆད་ནམས་
 ལྷ་ཆེས་འདི་ཚུན་ཅིས་དག་མ་ཞུས་ཆེ་ཀོ་བཏུམ་བརྒྱབ་ཏེ་ཚུ་ལ་གཡུག་གི་ཡིན་བརྗོད་ཀྱི་
 ཡོད་པ་མ་ཆད། དེ་བྱུང་ཚུ་ལ་གཡུག་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱང་ཡོད་པ་རེད། ཁོ་རང་གི་གཤེས་
 ཀ་ཡང་རྩལ་པོ་ཞིག་ཡོད་པ་དང་། ལས་ཀ་ཆང་མར་འར་འཇུན་ཁོ་ན་བྱེད་པ། རང་གི་ནོར་
 འཁྲལ་ལ་ཁས་ལེན་མི་བྱེད་པ། ད་དུང་ངན་སྦྱོད་ངོ་སོར་འཁྲེར་མཁན་ཞིག་རེད། ལྷག་
 པར་དུ་སྙན་གྲགས་ཆེ་ཞིང་བྱས་པ་ཅན་ཀྱི་དམག་དོན་སྤྱི་ཁྱབ་ཞབས་པད་སྤུ་ལུང་བ་ཆེ་
 དབང་རྒྱུ་རྗེ་དང་། ཞབས་པད་མཆོ་སྒོ་བ་མིག་དམར་ཆེ་རིང་བཀོངས་པ་སོགས་བཀའ་
 ཤག་ནང་གི་མི་འཛོན་ཐང་ཅན་ནམས་རེ་རེ་བཞིན་རང་གི་མིག་འོག་དུ་བཙུག་ཏེ་ཅ་མེད་
 བཟོ་བ་སོགས་མ་རབས་ཀྱི་སྦྱོད་པ་ཤིན་ཏུ་ངན་པ་ཡོད་པས། གཞིག་སྤྲགས་བཀའ་པའི་
 བོང་བུ་ཡིས། ལོ་ཉིག་བཟས་མཐར་གཞན་གྱིས་བསད། ཅས་པ་ལྟར་མཐར་བོད་གཞུང་
 གི་དམག་མིས་འཛོན་བཟུང་བྱེད་ཉེར་དཔལ་ལྷན་དོན་གྲུབ་དང་། ཁོ་རང་གི་སྤྱན་མགོན་
 གཉེར་མགོན་པོ་གཉིས་སྒོས་པས་མལ་གྲོ་གྲུང་དཀར་རྫོང་གི་རྒྱ་མའི་ཕུར་སླེབས་ཉེར་
 ཡོད་སྐབས། དཔལ་ལྷན་དོན་གྲུབ་ཀྱིས་མགོན་གཉེར་ལ་གསོད་དགོས་ལའ་པས་ཁོས་
 མདུང་བསྐྱུན་ནས་བསད་དེ་འཛིག་རྟེན་པ་རོལ་དུ་བྱིན་པ་རེད། སྐབས་དེར་བོད་གཞུང་

གིས་དམག་མིས་དཔལ་ལྷན་དོན་གྲུབ་ཀྱི་ཕུང་པོ་སྒྲངས་ཏེ་ལྷ་སའི་མང་ཆོག་ལ་མིག་
 ལྟོན་དང་འབྲེལ། དཔལ་ལྷན་དོན་གྲུབ་དང་པན་འབྲེལ་ཡོད་རིགས་ཆང་མར་བེམས་
 གཙོད་བྱས་པར་གྲགས། དཔལ་ལྷན་དོན་གྲུབ་ཀྱི་སྐོར་ལ་ད་དུང་མང་དུ་བཤད་རྒྱ་ཡོད་
 ཅིང་དགོད་བྱོ་བའི་གཏམ་རྒྱུད་མང་པོ་ཞིག་ལྷ་ས་ཡོད་ཀྱང་སྐབས་དོན་དང་མ་འབྲེལ་
 ཞིང་ཡིག་ཆོག་ལ་ཡང་འདྲིགས་པས་མདོར་བསྡུས་ཅིང་གིས་འཇུག་པར་བྱས་ཡོད་
 ལ། ཞིབ་པར་མཐུན་འདོད་ན་སྐུ་ངོ་ཅིས་དཔོན་ཞུས་པ་དབང་ཕྱག་བདེ་ལྷན་མཆོག་
 གིས་བཅུམས་གནང་བའི་<<བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས་>>སྒྲིགས་བཅ་གཉིས་པའི་
 འོག་ངོས་ ༤༡-༥༥ བར་དང་། <<ཀྱང་གོའི་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས་གྲགས་ཅན་གྲོང་ཁྱེར་
 ལྷ་ས་>>ཞེས་པའི་དཔེ་དེབ་ཀྱི་འོག་ངོས་ ༡༣༡-༡༣༤ བར་དང་། དེ་བཞིན་ཚུམ་པ་
 བོ་སྒོ་བཟང་སྤྱོད་པ་ལགས་ཀྱིས་བྲིས་གནང་བའི་<<སྤྱི་ཁྱབ་མཁན་པོ་དཔལ་ལྷན་དོན་
 གྲུབ་ཀྱི་སྐོར་རགས་ཅིམ་སྒྲིང་བ་>>[20]ཞེས་པའི་ཚུམ་ཡིག་བཅས་ལ་སྤྱོད་རས་གཤོ་
 བར་འཆལ་ཞེས་ལྷ་ས་ཡིན།

ཐུག་པ། ཕྱི་སྲིད་བཤད་སྒྲ་དང་གོར་ཁའི་སྲིད་སྒྲོན་འཇང་སྒྲ་ཐུར་གཉིས་དབར་ ཡིག་འབྲེལ་བྱུང་བའི་སྐོར།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༥ ལོར་དགའ་ལྷན་ཤར་ཅིའི་ཐུག་མཛོད་དཔལ་ལྷན་དོན་གྲུབ་པལ་
 ཡུལ་ལ་ཕྱིན་ཏེ་གོར་ཁའི་སྒྲོན་ཆེན་འཇང་སྒྲ་ཐུར་དང་ཐུག་འབྲེལ་བྱས་པའི་སྐོར་དེ་ད་
 བར་བདག་གིས་མཇུག་སྒྲིང་བའི་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁག་གི་ནང་གསལ་ཁ་གཏན་
 ཅན་མེད་ཀྱང་། བལ་ཡུལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁྱད་པལ་བོད་དབར་གྱི་འབྲེལ་ལམ་
 (Nepal-Tibet Relations 1850-1930 ; years of hopes, Challenges and

20. བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དབྱེད་ཚོམ་བདམས་བསྒྲིགས། སྤང་ཆ། ས་རྒྱ་བོད་ཀྱི་དཔེ་སྟུག་ཁང་། ས་རྒྱ་བོད་ཀྱི་མཐོ་རིམ་སྒོམ་
 གཉེར་ཁང་གི་རིག་གནས་སྐབས་བརྩ་དགྲུ་པའི་མཐར་ཕྱིན་ཆེད་དེ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༠ འོག་ ༥༠༩-༥༡༥

Frustrations) ཞེས་པའི་ནང་ཁོང་གལ་ཡུལ་དུ་བྱིན་པ་མ་ཟད་སྐབས་དེའི་བལ་ཡུལ་གྱི་སྤྲོད་ཆོན་འཇང་སྤྱི་ལོ་དང་ལྷན་འབྲེལ་གྱི་ཡོད་པའི་སྐོར་གསལ་བར་གསུངས་ཡོད་དེ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༥ ལོའི་དབྱིང་དུས་སུ་གོར་ཁ་ས་བོད་ལ་དམག་རྒྱག་རྒྱུའི་བྱ་སྤྲོད་ཡོངས་སུ་ཐུབ་མེས་བོད་གཞུང་གཞུང་གཞུང་གི་ཡི་གེ་ཞིག་བསྐངས་ཤིང་། ཡི་གེ་དེའི་ནང་གོར་སྤྲོད་གས་ནས་བོད་གཞུང་ལ་ནམ་ཡང་སྐྱབ་ཐབས་མེད་པའི་ཆ་རྒྱུན་དོན་ཆོན་ཁག་གསུམ་བཏོན་ཡོད་དེ། དང་པོ། ལྷ་སྤྲོད་བལ་པོའི་ཆོང་པ་རྣམས་ལ་གུན་གསལ་གྱི་ཆེད་དུ་བོད་གཞུང་གིས་གོར་ཁ་ས་དངུལ་སྐོར་བྱེ་བ་གཅིག་སྤྲོད་དགོས་པ། གཉིས་པ། སྤྲོད་ཆོད་བལ་ཡུལ་གྱི་ཁོངས་གཏོགས་སུ་ཡོད་ཀྱང་ད་ལྟ་བོད་ཁོངས་སུ་གཏོགས་པའི་གཉའ་ནང་དང་སྤྲོད་ཆོང་རྒྱུས་བལ་ཡུལ་ལ་ཚུར་རང་འཇགས་ཅིས་སྤྲོད་དགོས་པ། གསུམ་པ། བོད་ཀྱི་བྱ་བ་སྤྲོད་སྤྲོད་ཆོང་དུ་ཆགས་པའི་སྐྱག་ལ་ཀོ་ལི་ཞེས་པའི་ས་ཆ་དེ་བལ་ཡུལ་ལ་ཅིས་སྤྲོད་རྒྱ་བཅས་ཡིན།^[21] བོད་གཞུང་གིས་དེ་མ་ཐག་དུ་བལ་ཡུལ་གྱི་ཡི་གེ་དེར་ངོས་ལེན་ཞུ་ཐབས་བྲལ་སྟེ་དགའ་ལྷན་ལ་ཅེ་དགོན་པའི་བྱ་བ་མཛོད་དཔལ་ལྷན་དོན་ཐུབ་བལ་ཡུལ་ལ་མངགས་གཏོང་གཞན་ཞིང་། བལ་ཡུལ་སྤྲོད་ཆོན་གྱིས་དཔལ་ལྷན་དོན་ཐུབ་ལ་སྟེ་ལེན་གཟབ་རྒྱས་ཞུས་པ་མ་ཟད། གོར་དམག་ ༩༩༠༠༠ ཅམ་གྱིས་དུ་སྤྲོད་བཏང་ནས་དགའ་བསུ་ཞུས་ཡོད་པ་ནི་སྤྲོད་གཅིག་ནས་འཆོམས་འདྲིའི་བསུ་བ་ཞུས་པ་ཞིག་ཡིན་ཞུས་དང་། སྤྲོད་གཞན་ཞིག་ནས་གོར་དམག་གི་དཔུང་སྟོབས་ངོམས་ནས་དཔལ་ལྷན་དོན་ཐུབ་སྤྲོད་བཏུག་ཆེད་ཡིན་^[22]ཞེས་གསལ་ཡོད་པ་དང་། ཡང་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༥ ལོའི་གོར་བོད་དམག་འཁྲུག་མཐུག་བསྐྱེད་མེས་ལོ་དེའི་ལྷ་

21. འདིའི་སྐོར་ལ་རྒྱས་པར་གཞིགས་འདོད་ཆེ་བྱི་ལོ་ ༢༠༡༣ ལོར་འདོན་སྤྲོད་ཞུས་པའི་<<བོད་རིག་པ་>>དུས་དེབ་ཀྱི་ནང་<<བལ་ཡུལ་གྱི་སྤྲོད་ཆོན་འཇང་སྤྱི་ལོ་རྒྱ་ཡི་མི་ཆེའི་ལོ་རྒྱུས་ལས་འཕྲོས་ཏེ་གོར་བོད་དམག་འཁྲུག་ཐངས་གསུམ་པའི་སྐོར་ལ་མདོ་ཅན་གྲུང་བ། >>ཞེས་པ་དེར་གཞིགས་རོགས།

22. Prem R. Uprety. Nepal-Tibet relations 1850-1930 years of hopes, Challenges and Frustrations. Kathamandu, Second Edition. 1998 P 64

བ་དགུ་པའི་ནང་གོར་བོད་གཉིས་དབར་ཆིངས་ཡིག་འཛོགས་རྒྱུ་ཁ་མཐུན་ཞིང་། མཐུ་
 ཏུ་ཐེངས་དང་པོ་དེ་བལ་ཡུལ་གྱི་རྒྱལ་ས་ཀ་ཇ་མན་གྱུར་འཚོགས་ཀྱང་ཐག་ཆོད་མ་བུར་
 བས། ཐེངས་གཉིས་པ་དེ་བོད་ཀྱི་ས་ཁོངས་དེང་རིམ་ལོ་དུ་འཚོགས་སྐབས་
 བལ་ཡུལ་ཕྱོགས་ནས་སྐྱེ་ཆབ་ཏི་ལག་ནི་ཀ་རམ་ཐ་མ་དང་། བོད་ཕྱོགས་ནས་སྐྱེ་ཆབ་
 དགའ་ལྷན་ཤར་ཅེ་དགོན་པའི་ཕྱག་མཛོད་དཔལ་ལྷན་དོན་གྲུབ་མངགས་གཏོང་མཛོད་
 ཡོད་པ་རེད།^[23] འོན་ཀྱང་སྐབས་དེར་ཕྱོགས་གཉིས་ཀྱི་དབར་རེ་འདུན་དོན་བཞིན་མ་
 སྐྱབ་པའི་ཐོག་དགུན་ཏུ་ཡིན་པས་ཁ་བ་ལྷགས་ཆེན་བབས་པས་ཕྱོགས་གཉིས་པོ་སོ་
 སའི་རང་ཡུལ་ལ་འོག་ནས་ཆིངས་ཡིག་དངོས་སུ་འཛོགས་མ་བུ། མཐར་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༦
 ལོའི་ཁྱེ་བ་དང་པོའི་ནང་དཔལ་ལྷན་དོན་གྲུབ་དང་འབྲུག་ཡུལ་གྱི་མི་སྣ་འགའ་ཞིག་བལ་
 ཡུལ་གྱི་ས་མཆམས་སུ་ཆིངས་དོན་ལ་ཕེབས་ཤིང་། སྐབས་དེར་བལ་ཡུལ་ཕྱོགས་ནས་
 ཀྱང་ལ་ཉག་མཛོད་གཞེངས་ལྟ་བུས་སྡོན་གྱི་དཔལ་སྐོར་གྱི་བ་གཅིག་བལ་ཡུལ་ལ་སྤྲོད་
 མི་དགོས་པར་མཐའ་མཆམས་ཀྱི་ཆོང་ཁག་བཞི་པོ་དེ་དག་བོད་ལ་སྤྲོད་རྒྱ་དང་། དེའི་
 དོད་ཏུ་བོད་གཞུང་གིས་བལ་ཡུལ་གཞུང་ལ་ལོ་ལྟར་སྐོར་ཁྲི་གཅིག་རེ་སྤྲོད་དགོས་པའི་
 གྲང་བྱའམ་རེ་འདུན་བཏོན་པ་དེར་བོད་གཞུང་གིས་ཁས་གྲངས་ཤིང་། དེ་ནས་ཆིངས་
 ཡིག་ངོ་མའི་སྤྱིང་མཆན་ཉགས་རྒྱག་པར་བཀའ་སློན་བཤད་སྤྲོད་དཔལ་འབྱོར་དེ་ལྟར་སྐྱེ་
 ངོ་མ་ཕེབས་ཡོད་པ་རེད།^[24] གོང་ཏུ་བྲངས་པའི་དབྱེད་གཞིའི་ལུང་ཆོག་དེ་དག་ལས་
 ང་ཆོས་གསལ་པོར་རྟོགས་སུ་བ་ནི་གོར་བོད་དཔག་འཁྲུག་བྱུང་བའི་རྗེས་སུ་ཕྱོགས་
 གཉིས་དབར་ཆིངས་ཡིག་འཛོགས་རྒྱུའི་སྡོན་འགྲའི་གྲོས་མོལ་གྱི་ཆེད་ཏུ་དཔལ་ལྷན་དོན་
 གྲུབ་བོད་གཞུང་གི་སྐྱེ་ཆབ་བྱས་ནས་ཐེངས་གསུམ་ཙམ་བལ་ཡུལ་གྱི་སྐྱེ་ཆབ་དང་ཐུག་

23. Prem R. Uprety. Nepal-Tibet relations 1850-1930 years of hopes, Challenges and Frustrations. Kathamandu, Second Edition. 1998 P 68
 24. Prem R. Uprety. Nepal-Tibet relations 1850-1930 years of hopes, Challenges and Frustrations. Kathamandu, Second Edition. 1998 P 71

འཕྲད་བྱས་ཡོད་པ་དང་། གྱི་ལོ་ ༡༥༥༦ ལོར་གོར་བོད་གཉིས་དབར་ཆིངས་ཡིག་དངོས་
 སུ་འཛིག་སྐབས་བཀའ་སློན་བཤད་སྤྱི་སྤྱོད་མ་བལ་ཡུལ་ལ་ཕེབས་ནས་ཆིངས་ཡིག་ལ་
 མཚན་རྟགས་བཀོད་ཡོད་པ་གསལ་པོར་འཕྲོད་ཐུབ། རྒྱ་མཚན་དེའི་དབར་གིས་སྡེ་སྲིད་
 བཤད་སྤྱི་དང་གོར་ཁའི་སྲིད་སློན་འཇང་སྤྱི་སྤྱོད་དབར་འབྲེལ་བ་ཞིག་བྱུང་ཡོད་པ་གཏན་
 འཁེལ་ནས་བརྗོད་ཐུབ་པ་དང་། འབྲེལ་བ་དེ་སུ་མཐུད་རྒྱན་མཐུད་བྱེད་རྒྱ་ནི་འཛམ་གླིང་
 ལྷོང་གི་ཆབ་སྲིད་པ་ཆང་མའི་འགོ་སྤངས་ཤིག་ཡིན་པས། ཚོད་དཔག་བྱས་པ་ལྟར་ན་
 དུས་དེ་ནས་བཟུང་མང་ཅུང་ལ་མ་བཟོས་པར་སྡེ་སྲིད་བཤད་སྤྱི་དང་གོར་ཁའི་སྲིད་སློན་
 དབར་པན་ཚུན་འཆམས་འབྲིའི་ཡིག་འབྲུལ་དང་པན་ཚུན་ཕྱག་རྟགས་ཚུང་ཚུང་དེ་འབྲ་
 རྒྱུས་སུ་འབྲལ་ངེས་ཡོད་རྒྱ་ཡིན་པ་ནི་བྱུང་བལྟས་ལེབ་མཐོང་ཡིན་པས་མང་པོ་ཞིག་
 བརྗོད་ག་ལ་དགོས།

གྱི་ལོ་ ༡༥༥༣ ལོར་བོད་ནང་ར་བཤད་དོན་རྒྱུང་བའི་སྐབས་སུ་སྡེ་སྲིད་བཤད་
 རྒྱ་དབར་ཕྱག་རྒྱལ་པོས་བལ་ཡུལ་གྱི་སྲིད་སློན་འཇང་སྤྱི་སྤྱོད་ལ་ཡིག་འབྲེལ་ཁྲུས་ཏེ་
 གོར་དམག་དབུང་སྡེ་དུག་བོད་ལ་དམག་རྒྱུས་གཏོང་རྒྱུའི་འབོད་སྤྱུལ་ཁྲུས་པ་བཞིན་
 བལ་ཡུལ་རྒྱལ་པོས་ཀྱང་མཐུན་འགྱུར་རྒྱུས་རམ་བྱེད་རྒྱུའི་ཁས་ལེན་བྱས་ཏེ། དམག་
 དབུང་སྡེ་ཞོག་གཉིས་སློན་ལ་བོད་ཕྱོགས་རྫོང་དགར་བཏང་ནས་ལམ་བུ་བཅོས་ཤིང་ཆར་
 དུས་རྫོགས་རྗེས་དབུང་སྡེ་ལྷག་མ་བཞི་པོ་དེ་དག་དང་མཉམ་དུ་བོད་ལ་དམག་རྒྱུས་
 སུ་འགོ་རྒྱུར་གཏན་འཁེལ་བྱས་པ་དང་། དེ་རྗེས་གྱི་ལོ་ ༡༥༥༣ ལོའི་རྒྱ་བརྒྱུད་པའི་ནང་
 བལ་ཡུལ་གྱི་དམག་སྡེ་དུག་པོ་དེ་དག་ལ་ལུང་དུ་འཕྱོར་བ་རེད། འོན་ཀྱང་ལོ་དེའི་རྒྱ་བ་
 དགྲ་པའི་ནང་སྡེ་སྲིད་བཤད་སྤྱིའི་བང་ཆེན་ཞིག་བལ་ཡུལ་རྒྱལ་པོ་ཀ་ཅ་མན་གྱུར་འཕྱོར་
 བས་ཆར་དུས་ཀྱིས་རྒྱན་པས་དམག་དབུང་མི་གངས་སུ་མ་སྡོད་དང་དེ་རྗེས་རྒྱལ་བསློན་
 དབུང་དམག་གིས་སྡོང་བཅས་མི་གངས་ལྗོངས་ཅམ་བོད་སར་སྡེ་བས་ན་ཟས་གོས་སྡོད་
 མལ་སོགས་ཀྱི་ག་སྤྱིག་ཁུ་མི་བྱུང་ཚུལ་དང་། ད་ངེས་ཁུ་དོན་སྡོང་པོ་བལ་ཡུལ་གཞུང་

ནས་མདེུ་རང་འགྲིག་གི་མེ་མདའ་བརྒྱུད་དང་མེ་སྒྲིགས་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་མི་སྣ་སྤྱིད་གོང་
 བརྒྱུད་བོད་ལ་གཏོང་རྒྱུ་ཞེས་སྒྲུབ་ཡང་རེ་སྒྲུབ་ཁུ་ལོང་། བལ་ཡུལ་རྒྱལ་པོས་
 གྲང་སྡེ་སྤྱིད་བཤད་སྒྲུབ་རེ་སྒྲུབ་དེར་ཁས་ལེན་བྱས་ཏེ་མེ་མདའ་བྲལ་དང་མདེུ་བརྒྱུད་
 ལྷོང་བསྒྲུབ་ཡང་། བདེ་འཇགས་ལ་ཁ་གཡར་ནས་མེ་སྒྲིགས་གཅིག་གྲང་མཁོ་སྤྱོད་བྱས་
 མེད། ཡིན་ན་ཡང་བྱི་ལོ་ ༡༩༤༤ ལོའི་ཆུ་བ་བརྒྱུད་པའི་ནང་སྒོ་བྱར་དུ་སྡེ་སྤྱིད་བཤད་སྒྲུབ་
 ཆེ་ལས་འདས་པས་བལ་ཡུལ་གྱི་དབྱུང་དམག་རྣམས་གྲང་རང་སར་བྱིར་ལོག་དགོས་བྱུང་
 [25]ཞེས་གསལ་ཡོད། དེ་ནི་ཉག་རྫོང་མགོན་པོ་རྣམས་རྒྱལ་པོ་བྱ་གཉིས་ཀྱིས་བོད་གཞུང་
 ལ་ངོ་ལོག་བྱེད་པར་མགོ་གཞོན་ཆེད་བཏང་བ་ཞིག་ཡིན་པ་<<བལ་ཡུལ་གྱི་འཆོ་གནས་
 ཐབས་བྱས་>>ཞེས་པའི་དབྱིན་ཡིག་དཔེ་དེབ་ནང་གསལ་ཡོད་དེ། “བྱི་ཆུ་བརྒྱུ་གཉིས་ཀྱི་
 བཏང་དུ། སྡེ་སྤྱིད་བཤད་སྒྲུབ་འཇར་སྤྱི་ཐུར་ལ་བྲལ་བྱིས་ལོག་བསྐྱོངས་ཏེ་ཉག་རྫོང་ལ་ཁ་
 གཏང་གཅིག་ཆེད་དམག་གི་རྒྱུ་རམ་སྒོར་ཡོད་པ་དང་། འཇར་སྤྱི་ཐུར་གྱིས་དམག་མི་
 སྤུམ་སྒོར་དང་མེ་སྒྲིགས་བྲལ་བསྒྲུབ་ཡོད་ཀྱང་། སྡེ་སྤྱིད་བཤད་སྒྲུབ་སྒོ་བྱར་དུ་དགོངས་པ་
 རྫོགས་ཡོད་”[26]ཅེས་གསལ་ཡོད་པ་ལས་ར་སྤྱོད་གསལ་པོ་བྱེད་བྱས།

25. Prem R. Uprety. Nepal-Tibet relations 1850-1930 years of hopes, Challenges and Frustrations. Kathamandu, Second Edition. 1998 PP. 87-88

26. The following December, Desi Sahara wrote to Jang Bahadur requesting military assistance against the Nyarong ruler. Jang Bahadur thought he detected an opportunity to extend his influence over Tibetan domestic affairs, and offered a force of 3000 men to th Desi. Shatra suspected Jang Bahadur’s bona fides, however, and reduced his request for assistance to the loan of eight mountain guns, ammunition and artillerymen. Jang Bahadur was disappointed, bur sent six mountain guns (without artillerymen to handle the weapons) which presumably were used in the struggle to suppress the Nyarong chieftain’s rebellion. Desi Shatra died in 1864, and Nepal’s subsequent difficulties in obtaining the return of the mountain guns provided yet another cause for dissension. Leo E. Rose. Nepal Strategy for Survival, Oxford University Press Bombay, Calcutta, Madra. 1971 Page 122

དེ་བཞིན་ཨ་རིའི་ཚུམ་བུ་པོ་རའོ་སི་ལགས་ཀྱིས་བརྩམས་པའི་བྱ་གཞི་དེ་བུ་ལྟུང་གི་འཆོ་གནས་ཐབས་བྱས་<<Nepal Strategy for Survival>>ཞེས་པའི་དཔེ་དེབ་ཀྱི་ཞོག་ངོས་ ༡༩༩ རྒྱུ་གསལ་ཡོད་པ་དང་། བུ་ལྟུང་གི་ཉེ་རབས་ལོ་རྒྱུས་སྒྲིབ་སྐོབ་དཔོན་ཆེན་མོ་ལྷ་ཤར་(Tirtha Prasad Mishra)ཡིས་བརྩམས་གནང་བའི་བུ་ལྟུང་གི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཆད་ལྷན་ <<The taming of Tibet: A history account of compromise and confrontation in Nepal-Tibet Relations (1900-1930)>> ཞེས་པའི་ནང་ལ་ཡང་གོང་དང་གཅིག་མཚུངས་བཞོན་འདུག་^[27]ཅིང་། དེའི་ཁྲུངས་ནི་བུ་ལྟུང་གི་སྤྱི་ལས་ཁྲུངས་ཀྱི་ཡིག་ཆ་ནང་ཉར་ཆགས་ཞུས་ཡོད་པའི་གཞུང་ཡིག་ལས་བྱངས་འདུག་^[28]པས་ཡིད་ཆེས་ཆད་འཛིན་འཕེར་བའི་གཏམ་ཞིག་ཡིན་པར་སེམས་སོ། །

མཐུག་གི་གཏམ།

དུས་རབས་བཅུ་དགུ་པའི་དུས་མཐུག་ཙམ་ལ་བྱུང་ཞིང་འཛིགས་སུ་བྱུང་བའི་རྒྱ་བཤད་དོན་རྒྱུ་ལས་སྐབས་དེའི་དུས་ཀྱི་ཐོད་ཀྱི་ཆབ་སྤྱོད་ཀྱི་གནས་སྐབས་དང་། ལྷག་པར་དུ་ཐོད་གཞུང་གི་མཐོ་རིམ་མི་སྣའི་ཁྲོད་དུ་ཁྲོད་ཤིང་གསོན་ཀྱི་འཐབ་ཚུད་དང་ནང་

27. The Nepalese Maharaja decided to offer 3000 trained troops to Lhasa with a view to extending the Nepalese traders. By August 1863, Six regiments of the Nepalese army had already reached the Wallangchung Pass. In the meantime Sethia Kazi demanded a loan of eight mountain guns with men and ammunitions. The Nepalese Prime Minister was disappointed and he sent six mountain guns without any artillery men to man them. Sathia Kazi expired in August 1864 and it was another problem for Nepal to get those guns back. Tirtha Prasad Mishra. The taming of Tibet: A history account of compromise and confrontation in Nepal-Tibet Relations (1900-1930), Delhi. 1991 P 43

28. NAI, Foreign Political Consultation-No. A. 162/ 164, September 1863

ཁྲལ་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་དབང་ཆའི་འགན་ཅོད་ཤུགས་ཆེན་པོ་ཡོད་པ་མཆོན་སྟབས་ལ། བྱས་རང་གི་བསམ་ཚུལ་ལ། རྩ་བ་ཤད་གཉིས་ཀར་ནོར་འཁྲལ་ཡོད་པར་མངོན་སྟེ། རྒྱལ་ཆབ་རྩ་སྤྲོད་རིན་པོ་ཆེས་ཀྱང་སྡེ་སྲིད་ཀྱིས་སྲིད་དམ་སྟལ་ཕྱོགས་སྒྲོར་ལ་ལྷག་བསམ་ནམ་དག་གིས་དགོངས་འཆར་བྱལ་ཀྱང་། སྡེ་སྲིད་ཀྱི་དགོངས་འཆར་དེ་ལ་དགོངས་བཞེས་དང་ཞལ་བཞེས་གནང་རྒྱ་ལྷ་ཅི་རང་གི་དབང་ཆ་བེད་སྤྱོད་ལོག་པ་བཏང་ནས་སྡེ་སྲིད་ཀྱི་གོ་གནས་ནས་གནས་དབྱུངས་དང་སྤྲུགས་གཏན་དུ་མེད་པ་བཟོ་རྒྱའི་འཆར་གཞི་བཏིང་བ་ནི་ངོ་མ་ལུས་ལ་སངས་རྒྱས་བཙུངས་ལྷན་འདས་ཀྱི་དུར་སྤྲིག་གི་ན་བཟའ་བཞེས་མཁན་ཞིག་གི་བྱ་བ་ཞིག་གཏན་ནས་མིན་ལ། ལྷ་ཆོས་ཀྱི་དྲི་མ་པར་བཞག་མི་ཆོས་ཀྱི་དྲི་མ་ཅམ་ཡང་མི་ལྷན་པའི་རུལ་སྤངས་ཀྱི་སྤྱོད་པ་ཐ་ཤལ་ཞིག་ཡིན་པར་བརྗོད་ཆོག། བཀའ་སློན་བཤད་སྤྲེལ་མཆོན་ན་ཡང་ཕྱག་མཛོད་དཔལ་ལྷན་དོན་གྲུབ་ཀྱི་ཤུགས་ཆའི་རོགས་རམ་འོག་དགའ་འབྲས་དུང་སྤྱི་ཟེར་བའི་ཆོགས་པ་བཅུགས་ཏེ་རྒྱལ་ཆབ་རྩ་སྤྲོད་ལ་ངོ་ཆོལ་བྱས་པ་མ་ཟད། མཐར་རྒྱལ་ཆབ་བཏོངས་རྒྱའི་བྱས་ངན་བཤམས་ཡོད་པས་རྒྱལ་ཆབ་རྒྱ་ནག་ལ་སྤྲུབས་བཙོལ་དུ་ཕེབས་དགོས་པའི་གནས་སྟངས་དེ་བཟོས་པ་རེད།

དབྱུང་གཞི་ཡིག་ཆ་ཁག

1. སྤྱི་ཞུ་སྤྱབ་པ་དབང་ཕྱག་བདེ་ལྷན། བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། ཐོག་གཉིས་བཅ་གཉིས་བ། བོད་གཞུང་ཤེས་རིག་དབར་ཁང་། ཕྱི་ལོ། ༡༩༩༦
2. ཆབ་སྲེལ་ཆེ་བཏན་ཕུན་ཆོགས་དང་ནོར་བུ་ཨོ་རྒྱ། བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རགས་རིམ་གཡུ་ཡི་ཟེང་བ། སྤང་ཆ། བོད་ཡུངས་བོད་ཡིག་དཔེ་ཆིང་དཔེ་སྤྲུག་ཁང་། ཕྱི་ལོ། ༢༠༡༦
3. ལཱ་ཏན་ཀྱང་གིས་བཅུམས། མང་ཁེང་ཁྱན་དང་མི་ཞུའེ་ལིས་གཉིས་ཀྱིས་བསྒྱུར། རྩ་ལའི་སྒྲ་མའི་ནམ་ཐར། མཆོ་སྤྱོད་མི་རིགས་དཔེ་སྤྲུག་ཁང་། ཕྱི་ལོ། ༡༩༩༦
4. པ་ཆབ་པ་སངས་དབང་འདུས། ལོ་རྒྱུས་ས་མིང་བརྟེན་འགྲེལ། བོད་ཡུངས་མི་དམངས་དཔེ་སྤྲུག་ཁང་། ཕྱི་ལོ། ༢༠༡༣

5. བོད་ཀྱི་ཕྱི་འབྲེལ་ལོ་རྒྱུས། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༡ ལོའི་དངོས་གཞི་ལྷ་པའི་འཛིན་གྲྭ་ཐུན་མོང་། འཕགས་ཡུལ་གཞིའི་བྲེས་བ་གྲ་ཚང་། ཕྱི་ལོ། ༡༩༩༡
6. ཀུན་མཁྱེན། རྒྱལ་ཚབ་ཀྱི་མིང་གི་འབོད་སྲོལ་སྐོར་ལ་དབྱད་པ། བོད་རིག་པ་ཞིབ་འཇུག ༡༣ རྣམ་རྒྱལ་ཆེ་བརྟན་གྱིས་གཙོ་སྤྲིན་ཞུས། མཆོ་སྡོན་མི་རིགས་དཔེ་སླུན་ཁང་། ཕྱི་ལོ། ༡༩༧༤
7. གྲུང་གོའི་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས་ཁག་ཅུ་ཚན་གྱི་འཕྲི་ལྟ་ས། ཚུལ་སྤྲིན་པ། དབང་འདུས་ཆེ་རིང་། བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སླུན་ཁང་། ཕྱི་ལོ། ༡༩༧༩
8. ཐོན་མའད་སྡོན་གྱི་དཔྱད་འཆི་མེད་མགོན་པོ། ལྒྱལ་དབང་སྐུ་ཐོག་གཉིས་ཀྱི་ཞབས་ཞུའི་བསྐལ་བཟང་ལ་ལོངས་སྤྱད་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཆོག་མོ། བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་། དག་རྒྱུན་ལོ་རྒྱུས་དེབ་ཐོང་། ༣༣ ཕྱི་ལོ། ༡༩༧༣
9. རྫོ་བཟང་ཕྱིན་པ། སྤྱི་ཁབ་མཁན་པོ་དཔལ་ལྷན་དོན་གྲུབ་ཀྱི་སྐོར་རགས་ཅམ་གླེང་པ། བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དབྱད་ཚུལ་བདམས་བསྐྱིགས། སྤང་ཆ། ས་རྩ་བོད་ཀྱི་དཔེ་སླུན་ཁང་། ས་རྩ་བོད་ཀྱི་མཐོ་རིམ་སློབ་གཉེར་ཁང་གི་རིག་གནས་སྐབས་བཅུ་དགུ་པའི་མཐར་ཕྱིན་ཆེད་དེ། ཕྱི་ལོ། ༡༩༩༠
10. གཙང་སྡོན་འཇམ་དབྱངས་དོན་གྲུབ། བལ་ཡུལ་གྱི་རྫོན་ཆེན་འཇང་སྐར་ལྷ་ལྷ་ལི་མི་ཆེའི་ལོ་རྒྱུས་ལས་འཛོལ་ཉེ་གོར་བོད་དམག་འཁྲུག་ཐེངས་གསུམ་པའི་སྐོར་ལ་མདོ་ཅམ་གླེང་པ། བོད་རིག་པ། ཕྱི་ལོ། ༡༩༩༣
11. རྫོ་བཟང་བཤེས་གཉེན། རྒྱལ་ཟུར་རྩ་སྤྱིང་དང་བཀའ་རྫོན་བཤད་སྤྲ་གཉིས་ཀྱི་ནང་ཁུལ་འགལ་བའི་སྐོར་ལ་ཞིབ་འཇུག་ཅུང་ཟད་བྲས་པ། དབྱད་ཚུལ་ལོར་བྱའི་ཐོང་པ། དེབ་ཐོང་བཅུ་གཅིག་པ། འཕགས་ཡུལ་གཞིའི་བྲེས་བ་གྲ་ཚང་ནས་འབྲེམས་སྤེལ་བྲས། ཕྱི་ལོ། ༡༩༧༧
12. Leo E. Rose. Nepal Strategy for Survival, Oxford University Press Bombay, Calcutta, Madra. 1971
13. Prem R. Uprety. Nepal-Tibet relations 1850-1930 years of hopes, Challenges and Frustrations. Kathamandu, Second Edition. 1998
14. Tirtha Prasad Mishra. The taming of Tibet: A history account of compromise and confrontation in Nepal-Tibet Relations (1900-1930), Delhi. 1991
15. YudruTsomu. The Rise of Gonpo Namgyel in Kham: The blind warrior of Nyarong. London 2015

བཅན་བྱུང་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་གསར་ཤོག་ཁག་གི་ཐོག་མའི་བྱང་རིམ་ ལ་དབྱད་པ།

The Initial Development of Newspapers in the Tibetan Exile
Community

འབུམ་རམས་པའི་སློབ་མ། འོད་ཟེར་སྒྲིང།

ནང་དོན་གནད་བསྟུས། དབྱད་ཚུལ་འདིར་བྱི་ལོ་ ༡༩༩༠ ཚམ་ནས་ ༢༠༢༠ བར་གྱི་
བཅན་བྱུང་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཁོང་གི་གསར་ཤོག་ཁག་གི་ཐོག་མའི་བྱང་རིམ་ལས་
ཚགས་ཤོག་འགའ་ལས་འཕྲོས་ཏེ་ད་ལྟའི་ཆར་གྱི་བོད་ཡིག་གསར་ཤོག་ཁག་གི་གནས་
བབ་དང་དེ་དག་གི་སྤྱི་ཚོགས་ཁོང་ལ་འགན་འཁུའི་བྱ་བ་འབྲས་ཇི་བྱང་སྐོར་བཅས་སྟེ་
དོན་ཚན་གསུམ་གྱི་ནང་དབྱེ་ནས་སྒྲུང་བར་འབད་བཅོམ་བྱ་རྒྱུ་ཡིན།

གནད་ཚིག་ཚགས་ཤོག་བཅན་བྱུང་། བོད་མི། གསར་ཁང་།

སྔན་སྐྱེད་།

གསར་འགྱུར་ཚུལ་རིག་ནི་^[1]ཚུལ་རིག་གི་རྣམ་པ་མི་འདྲ་བ་ཞིག་ལ་གོ་སྟེ་དེ་ནི་
སྐད་ཆའི་སྒྱུ་རྩལ་གྱི་ཉམས་འགྱུར་མི་འདྲ་བ་སྤྱི་ཚོགས་ལ་བརྟེན་ནས་བྱུང་བའི་བརྗོད་
བྱ་བྱིའི་རྣམ་པ་ཅན་ཞིག་ལ་བཤད་ཆོག་པར་གྲགས། གསར་ཤོག་ནི་མི་མང་སྤྱི་ལ་སྟེ་
འཁྲིད་མཁན་གྱི་མེ་ལོང་ལྟ་བུ་ཞིག་ཡིན་པས་བརྗོད་གཞི་འདིས་ཀྱང་བཅན་བྱུང་བོད་
མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་གསར་ཤོག་ཁག་གི་ཐོག་མའི་བྱང་རིམ་ལ་དབྱད་པ་ཞེས་པ་ཁ་བྱང་བུ་
བཀོད་ནས་མི་ལོ་དྲུག་ཅུའི་རིང་གི་བཅན་བྱུང་བོད་མིའི་གསར་ཤོག་ཁག་གི་བྱང་བ་དང་

1. གླུ་མ་ཚལ་ཁྲི་བ་ཆེ་རིང་། (༢༠༢༠། ༡༡། ༡༤) གསར་འགྱུར་ཚུལ་ལུས་ཀྱི་དབྱེ་བའི་སྐོར་ཅུང་ཟད་སྐྱེད་པ། བྱང་གོའི་
བོད་སྐད་སྟེང་གི་ཤོག་ ༡

ནམ་གངས། ཁ་སྤྱོད་པ་བཅས་ཀྱི་སྐོར་ལ་དབྱེ་ཞིབ་ཀྱི་ལམ་ནས་སྐོར་སྐོར་ཞུ་རྒྱུ་ཡིན།

དང་པོ། བཅན་བྱུང་བོད་མིའི་ཆགས་ཤོག་ཁག་གི་བྱུང་བ་དང་འཕེལ་རིམ།

སྤྱིར་གསར་འགྱུར་ཚུལ་རིགས་ནི་ཚུལ་ལུས་གོ་བདེ་བ་དང་ཆོག་ཉྱལ་མེད་པ་དོན་དངོས་དང་མཐུན་པ། ལོ་ཆོག་དང་རྒྱ་ཅེས་སོགས་ཁ་གསལ་བ། ཡིག་ངོ་ཤེས་པ་ཅན་གྱིས་ཀྱང་སྒྲོག་ཐུབ་པ་དང་གོ་བ་ལེན་ཐུབ་པའི་ཚུལ་གཤིས་ཤིག་དང་མི་མང་ལ་གོ་བར་སྤྱོད་ཐུབ་པའི་རྣམ་པ་དང་ལྡན་པའི་ཚུལ་རིག་ཅིག་ཡིན་པས་བཅན་བྱུང་ནང་གི་གསར་འགྱུར་ཚུལ་རིག་དེས་ཀྱང་ཕྱིའི་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་ལ་བཅན་བྱུང་བོད་མིའི་གསར་ཤོག་ཁག་གི་གནས་བབ་ངོ་སྤྱོད་དང་བཅན་བྱུང་བོད་མི་ཡོངས་ལ་ཡང་རྒྱལ་སྤྱིའི་སྤྱི་འབྲེལ་རིག་གསུམ་གྱི་ཤེས་བྱ་མང་པོ་མཁོ་སྤྱོད་བྱས་དང་བྱེད་བཞིན་ཡོད། སྤྱི་ཆོགས་ཀྱི་གནས་སྐབས་དང་འགྱུར་བ་ལ་བརྟེན་གསར་ཁང་མེད་པ་ནས་ཡོད་པ་སོགས་རིམ་བུར་ཡོད་པ་དང་དེ་དག་ལ་འགྱུར་བ་གང་ལ་གང་འཆམས་ཕྱིན་པས་མི་ལོ་དྲུག་ཅུ་སྟོན་གྱི་བོད་ཡིག་གི་གསར་ཤོག་ཁག་ལས་འཕྲོས་ཏེ་སྐོར་བར་བྱ་རྒྱུ་ཡིན།

༡༥ བོད་མིའི་རང་དབང་།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༩ ལོར་བཞུགས་སྐར་མ་སུ་རིར་བོད་གཞུང་བཀའ་ཤིག་ནས་བོད་མི་རང་ཉིད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ཐོག་ནས་དེང་དུས་དང་མཐུན་པའི་གསར་ཤོག་ཆོད་ལྡན་ཞིག་དགོས་གཤམ་ཆེ་བར་གཟིགས་ཏེ་ཡ་སྤྱིའི་གཅེན་པོ་རྒྱལ་ལོ་དོན་ཐུབ་མཆོག་ནས་ཐུགས་འགན་བཞེས་ཏེ་གསར་ཁང་དེ་ཚུགས་ཡུལ་དང་། དགོས་དུལ་འབྲུལ་འཁོར་ཡོ་བྱེད། ལས་བྱེད་གོ་སྤྱིག་སོགས་གནང་བ་དང་།^[2]རང་གཞུང་ནས་རང་དབང་གསར་

2. བོད་གཞུང་གི་འཕེལ་ཁྲིམས་(༡༩༥༩) བོད་གཞུང་གི་འཕེལ་ཁྲིམས་ལྟར་མ་ལག་བྱས་ཁོངས་དང་བཅས་པའི་བྱུང་རིམ་སྟོན་བསྟུན། སྐར་ཐང་དཔར་ཁང་། རྫོང་། ལོག ༡༩༩

ཁང་གི་འགན་འཛིན་དུ་ཅེ་བྱུང་ཡེ་ཤེས་དར་རྒྱས་བསྐྱོད་གཞག་གནང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༠ ཟླ་
 ༣ ཚེས་ ༡༠ ཉིན་གསུམ་བཅུའི་དུས་བྲན་དང་སྟབས་བསྟུན་རང་དབང་གསར་ཤོག་འདོན་
 ཐེངས་དང་པོ་དེ་སྐུམ་པར་ཐོག་འདོན་སྤེལ་བྱས། དེ་ཡང་། བོད་མིའི་རང་དབང་གསར་
 ཤོག་འདི་ཉིད་དང་པོར་ཉིན་རེའི་གསར་ཤོག་དང་། དེ་ནས་བདུན་རེའི་གསར་ཤོག་དེ་
 རྗེས་ཟླ་བྲལ་གསར་ཤོག་སོགས་སུ་འཕོ་འགྱུར་བྱིན་པ་བཅས་གསར་ཤོག་དེའི་གཅིག་
 ལུ་ལ་འགྱུར་ཐྱོག་གི་གནས་བབ་སྣ་ཚོགས་བྱུང་འདུག དང་པོ་བོད་མིའི་རང་དབང་གསར་
 ཤོག་ཅེས་པའི་གསར་ཤོག་དེ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༠ ནས་འགོ་བཙུགས་ཏེ། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༣ བར་
 རྫོང་གླིང་ས་གནས་ནས་འགྲེམས་སྤེལ་བྱས། གསར་ཤོག་འདི་ནི་བོད་མི་རྣམས་བཅོན་
 གྲོལ་ལ་འབྱོར་རྗེས་གི་གསར་ཤོག་ཐོག་མ་དེ་ཡིན་པར་གྲགས་པ་དང་།

༡༽ རང་དབང་སྤྱད་སྐྱོབས་གསར་ཤོག

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༦༣ ལོར་ཅོང་ཁའི་ལྷ་མོ་ཆེ་རིང་གི་མཐུན་སྦྱར་འོག ཨ་མདོ་སྤྱི་
 པའི་མིང་ཐོག་ནས་རྫོ་རྗེ་གླིང་དུ་རང་དབང་སྤྱད་སྐྱོབས་གསར་ཤོག་ཅེས་པའི་གསར་
 ཤོག་གཞན་ཞིག་ཀྱང་འགྲེམ་སྤེལ་གིས་གཙོ་བོ་བོད་ནང་གི་འཐབ་འཁྲུག་གི་གནས་ཚུལ་
 སྤེལ། དེ་ལྟར་ནའང་། ༡༩༦༥ ལོར་ཡལོང་ས་མཆོག་གིས་བཀའ་སློབ་ལམ་སྟོན་འོག་གོང་
 གསལ་རང་དབང་གསར་ཤོག་དང་རང་དབང་སྤྱད་སྐྱོབས་གསར་ཤོག་གཉིས་ཟླ་བསྐྱེལ་
 བྱས་ཏེ། ༡༩༦༩ ཟླ་ ༡༠ ཚེས་ ༣ ཉིན་གན་རྩིའི་འཁྲུངས་སྐར་དང་སྟབས་བསྟུན་གིས་
 བོད་མིའི་རང་དབང་ཞེས་པའི་གསར་ཤོག་དེ་གོད་སྟོད་བསྟན་འཛིན་ཆོས་རྒྱལ་ལགས་
 ནས་ཚུལ་སྤྱིག་གིས་དབུ་བརྟེས་ཡོད། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༣ ལོའི་ཟླ་ ༡ ཚེས་ ༣༠ ཉིན་ཨ་
 གྲེས་མ་ཆེན་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་ཞིབ་འཇུག་ཁང་ལ་ཅིས་སྤྱད་ཅིས་ལེན་བྱས་སྟེ། ཕྱི་ལོ་
 ༡༩༩༦ ལོར་འགལ་རྒྱུན་མི་རྒྱུད་བ་ཞིག་གི་འདོན་མཆོམས་འདྲི་དགོས་བྱུང་འདུག ཕྱི་
 ལོ་ ༢༠༢༠ ལོར་ཐེངས་གཉིས་པ་སྤར་གསོ་བྱུང་ནས་ད་བར་གི་གསར་ཤོག་གི་ནང་དོན་

སྒྲིང་བསྐྱས་ནམས་ཕྱོགས་སུ་བསྐྱས་པ་ཡིན་ན། དེའི་ནང་དོན་མང་ཆེ་བ་ཡགོང་ས་མཆོག་
 དང་བཅན་ཤྲོལ་བོད་མིའི་གཞུང་འབྲེལ་མི་སྣ་ཁག་གི་མཇུག་ནས་དང་ཕྱིའི་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་
 དང་རྒྱ་ནག་དམར་ཤོག་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་སྒྲོར་བཅས་རེད་འདུག^{3]}

༣༥ཤེལ་བྱ།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༩ ལོར་བཀའ་བླུང་བཟུང་མཐོང་བསྐྱོན་འཛིན་དགེ་བྱེད་ (༡༩༣༩-
 ༡༩༧༧) དང་བཀའ་སློན་ཁྲི་བྱར་མཛེས་བརྩེ་ཆང་བསོད་ནམས་སྟོབས་རྒྱལ། (༡༩༣༥-
 ༡༩༧༣) བཀའ་སློན་ཁྲི་བྱར་བཟུང་མཐོང་བསྐྱོན་ནས་རྒྱལ་(༡༩༣༩-༡༩༧༧) གསུམ་
 གྱིས་བོད་མི་མང་གི་ཤེས་ཡོན་གོང་མཐོར་གཏོང་བར་དམིགས་ཏེ་རྒྱ་རེའི་ཤེས་བྱ་དུས་
 དེབ་ཞིག་རྒྱ་དེའི་ཆེས་ ༡༠ ནས་སྒྲེར་མིང་ཐོག་པར་སྒྲུབ་བྱས། སྤྱིར་འདི་ལ་ཤེས་བྱ་
 དུས་དེབ་ཅེས་གསལ་བར་མ་ཟད། རྣམ་པའི་ཆ་ནས་ཀྱང་དུས་དེབ་ཀྱི་རྣམ་པར་རྩོམ་
 སྤྱིག་བྱས་མོད། ནང་དོན་དང་རྩོམ་ཐབས་ཀྱི་ཆ་ནས་བོད་དང་བོད་མི་ཞེས་པ་ཡགོང་ས་
 མཆོག་གི་མཇུག་འཕྲིན་དང་། བོད་གཞུང་གི་གནས་ཚུལ། དེའི་ནང་ལ་དམིགས་བསལ་
 ཀྱི་ཡ་མཆོག་དངོས་བྱུང་ཞེས་པའི་ཆ་ན་ཞིག་དང་། འཛམ་གླིང་གསར་འགྱུར། ཆོས་
 ཕྱོགས་གི་གསར་འགྱུར། གལ་ཆེན་ཤེས་ཡོན་གྱི་གསལ་བསྐྱབས། ལོ་གསར་པའི་ལོ་
 ཐོག་གསལ་བསྐྱབས་བཅས་ཡོད་པ་རེད། བོད་ནང་གི་གནས་ཚུལ་རྣམས་གསར་འགྱུར་
 ཀྱི་རྣམ་པས་བཀོད་པས་གསར་ཤོག་གི་གསལ་འབྲེན་དགོས་པར་སྒྲུབ།

༣༦ མིག་འབྲེད་གསར་ཤོག

རྒྱ་གར་སྟོ་ཕྱོགས་མོན་ལྷོ་ས་གནས་གཞིན་རྒྱུ་ལས་ཀྱིས་ ༡༩༩༠ ལོ་ནས་

3. བོད་གཞུང་ཕྱི་རྒྱལ་ལས་ཁུངས། བོད་གཞུང་ཕྱི་རྒྱལ་ལས་ཁུངས་མ་ལག་ཁྲབ་ཁྲིའི་དང་བཅས་པའི་བྱུང་རིམ་སྟོང་
 བསྐྱུས། སྤར་ཐང་པར་ཁང་། ༡༩༧༠ ལོག ༡༥ དང་ ༡༦

༡༩༡༥ ལོ་བར་བཏོན་འདུག་ཀྱང་ཞིབ་ཤ་ཤེས་ཉོགས་བྱུང་མེད་པའི་སྐོར་མེན་བོད་ཀྱི་
 བླ་རྒྱའི་ནང་མི་ལོ་ལྔ་བཅུའི་རིང་གི་ཆགས་ཤོག་དང་དུས་དེབ་ཀྱི་སྐོར་ཞེས་པའི་བརྗོད་
 གཞིའི་ནང་བཀོད་འདུག^{4]}

༥ ་ བོད་ཀྱི་དུས་བབ།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༦ ལོའི་ཕྱི་ཟླ་ ༤ ཆེས་ ༡༣ ཉིན་གསར་ཤོག་དེ་བཞུགས་སྐར་དྲ་
 རམ་ས་ལ་ཐོག་མར་བཏོན་པ་དང་ཕྱི་ལོ་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༧ ལོའི་ཟླ་ ༤ ཆེས་ ༡༠ ཉིན་
 ཉན་ཉན་བཅུ་རེའི་གསར་ཤོག་བསྐྱར་བ་དང་། ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༡ ལོའི་ལྷ་མོ་འབྲུངས་སྐར་
 ཉིན་ནས་བཟུང་བླ་རྒྱ་དང་གསར་ཤོག་བརྒྱད་ནས་གནས་ཚུལ་སྒྲིལ་གཏོང་བྱེད་འགོ་
 བཙུགས། གསར་ཁང་འདིས་ལ་གོང་ས་མཆོག་གི་བཀའ་སློབ་དང་མཛད་འཕྲིན་གཙོ་སྐོར་
 ཆོས་ལུགས་དང་ཆབ་སྲིད། སྤྱི་ཚོགས་འཕྲོད་བསྟེན། ཤེས་ཡོན། ཁོར་ཡུག་སོགས་ཀྱི་
 སྐོར་ཉིན་ལྟར་བླ་རྒྱ་བརྒྱད་ནས་གནས་ཚུལ་སྒྲིལ་བཞིན་ཡོད། བོད་ཀྱི་དུས་བབ་ཆགས་
 ཤོག་འདི་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༦ ཟླ་ ༤ ཆེས་ ༡༥ ཉིན་ ༡༩༥༣ ཟླ་ ༣ ཆེས་ ༡༩ བར་སྤྱིའི་
 འདོན་ཐེང་ ༤༦༡ བཏོན་ཐུབ་པ་བྱུང་འདུག།

༦ ་ བོད་ཆོས་ཁ་གསུམ།

བོད་ཆོས་ཁ་གསུམ་ཞེས་པའི་ཆགས་ཤོག་དེ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༤༧ ཟླ་ ༡༡ པའི་ཆེས་
 ༡ ཉིན་བོད་རྒྱལ་ཡོངས་ཆོས་ཁ་གསུམ་མཉམ་འབྲེལ་དུས་སྤྱི་བྱེད་རྒྱུ་ལས་ཁང་གིས་
 རྒྱ་རམ་ས་ལ་ནས་འབྲེམས་སྒྲིལ་བྱས་པ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་འདོན་ཐེངས་དང་པོ་དེའི་རྩ་
 སྤྱིག་པ་དཀའ་ཐུབ་རྒྱལ་དང་དངོས་གྲུབ་གཉིས་ཡིན་པ་རེད། འདོན་ཐེངས་ ༡ ཉིན་ ༡༩
 བར་ཀྱི་ཆགས་ཤོག་དེའི་ནང་དོན་གཙོ་བོ་ནི་བཙན་བྱོལ་གཞུང་དང་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་གནས་

4. ལྷ་མོ་ལྟུང་། (༡༩༧༩) <https://www.pentibet.org>

ཚུལ། བོད་ནང་གི་གནས་ཚུལ། བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དབྱེ་སྒྲིབ་སོགས་གཙོ་བོ་བོད་ནང་གི་
ཕྱི་ལ་མི་གསལ་མི་སྐབ་བའི་གནས་སྐབས་མང་དག་ཅིག་ཕྱི་ལོག་ལ་སྟོན་སྐབ་དང་ཕྱི་ལ་
ཡོད་པའི་བོད་མི་རྣམས་ལ་གནས་ཚུལ་སྤྲད་ཆུ་དེ་བཞིན་བཅན་བྱེད་པོ་བོད་མི་རྣམས་ཀྱི་
གནས་སྐབས་བོད་ནང་དང་ཕྱི་ལོ་རྒྱུས་ཁབ་ཁབ་ལ་ཤེས་རྟོག་འཇུག་ཆུ་དེ་ཡིན་པ་རེད།

༡༥༥ རྟོག་ཐུག་གི་སྐབས་ལྟར་

རྟོག་ཐུག་གསལ་ཤོག་དེ་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༧ ལོ་ ༧ པའི་ནང་ཐོག་མར་རྟོག་ཐུག་སའི་རྟོག་
བྱ་སྒྲིབ་གར་འགོ་བཙུགས་པ་དང་སྐབས་ཐོག་དེར་ཆེ་འཕྲི་གསལ་ཤོག་ཡིན་པ་རེད།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༧ ལོར་གསལ་ཤོག་འདོན་ཐེངས་དྲུག་བྱུང་འདུག་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༧ ལོར་
ཕྱི་ལོ་ ༣༠༣༣ བར་ལོ་ཉི་ཤུ་ཙུག་གི་རིང་ལོ་རྟོག་ཐུག་གིས་རེ་པར་ཉེ་ཁྱོན་སྟོན་ཕྱི་
ལོ་ད་བར་ཆོགས་ཤོག་ ༣༣༣ འདོན།

འོན་ཀྱང་གསལ་ཤོག་དེ་ནས་རྒྱུན་གསལ་འགྱུར་གསལ་ཤོག་ལྟ་བུ་མ་ཡིན་པར་དེའི་
ནང་དོན་གཙོ་བོ་བོད་ཀྱི་དགོན་སྡེ་ཁབ་དང་ས་ཆ་ཁབ་དོ་སྟོན་པ་གོང་ས་མཆོག་གི་བཀའ་
སློབ་ལྟར་འདོན་བྱས་པ། གཤམ་ཆོག་སྤྱད་ཆོས་དང་སྟོན་པ་སོགས་བོད་ཀྱི་རིག་གནས་
དང་འབྲེལ་ཡོད་གར་མང་བཞོད་ཡོད་འདུག།

༡༥༦ རྟོག་ཐུག་གསལ་ཤོག་གི་སྐབས་ལྟར་

གཉི་ལྷ་ཆང་གི་རྟོག་ཐུག་གསལ་ཤོག་དེ་ནི་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༩ ལོ་རྒྱུས་ ༡༣ ཆེས་ ༡༠
ཉིན་གསལ་བཏོན་བྱས་པ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། གསལ་ཤོག་དེ་ནི་གཉི་ལྷ་ཆང་གིས་པ་གྲ་ཆང་
གི་སློབ་གཉེན་བ་ནང་ཁུལ་རྟོག་ཐུག་གསལ་ཤོག་ལྟར་དང་ཤེས་ཡོན་སྤྱོད་ཆོགས་ཡར་རྒྱས་
ཆེད་གཙོ་བོར་དམིགས་པའི་གར་སྟེགས་ཞིག་ཡིན་སྐབས་ནང་ཁུལ་ཁོ་ནར་འབྲེལ་སྟེ་

ཉུ་རྒྱུ་ཤེས་ཡོན་གསར་ཤོག་ཅིག་རེད་འདུག།

༤༽སྤྱི་ཚོགས་མེ་ལོང་།

མེན་བོད་ཀྱི་ཚོམ་པ་པོ་མཐུན་ཚོགས་ཀྱི་གཙོ་བོར་གཉེར་བྱས་པའི་ཚགས་ཤོག་
ཞིག་ཡིན་པ་དང་སྤྱི་ཚོགས་མེ་ལོང་ཚགས་ཤོག་དེ་ནི་ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༠ ལོའི་ཟླ་ ༣ པའི་
ནང་ཐོག་མར་འགོ་བཙུགས་ཉེ་ད་བར་ལོ་ ༢༣ ཕྱིན་ཡོད། ཚགས་ཤོག་དེའི་ནང་གཙོ་
བོ་ཡགོང་ས་སྐྱབས་མགོན་ཆེན་པོ་མཆོག་གི་བཀའ་སློབ་དང་། མཛད་འཕྲིན་ཁག་བཅས་
ཁྱེད་པོ་དག་ཀྱི་དང་མང་གཙོའི་འཕེལ་རིམ་སྟོར། གཤམ་ཆེན་མི་སྣ་དོ་སྟོང་། རྒྱུན་སྦྱོང་
ཤེས་བྱའི་སྟོར། གཞོན་ནུ་པོ་མོའི་བཅེ་དྲུག་གི་སྟོར་ལ་བཅར་འདྲིའི་ལེ་ཆོ། གཞན་ཡང་
རྒྱུན་ཤེས་ཀྱི་སྟོར་དང་། ཚོམ་ལུས་འབྲེལ་གྱི་ཐོག་ནས་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་སྤྲང་བརྟན་མཐོང་
པའི་ཚོམ་རིག་གི་སྟོར། སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་འཕོ་འགྱུར་དང་འགྱུར་ལྡོག་རེ་རེའི་ཁྲོད་ཀྱི་གསར་
འགྱུར་དེ་རིགས་སོགས་དུས་ནས་དུས་སུ་འབྲེལ་ས་སྟེལ་བྱེད་བཞིན་པ་རེད།

༡༠༽བོད་ཀྱི་བང་ཆེན་གསར་ཤོག།

ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༣ ལོའི་ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༡༩ འགོ་བཙུགས་པ་དང་། དང་ཐོག་མར་ཟླ་བྱེད་
ཚགས་པར་དང་། ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༥ ལོའི་ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༢༥ ཉིན་ནས་ཉིན་བཅུའི་ཚགས་
ཤོག་ཏུ་བར་བསྐྱུན་དང་། ཕྱི་ལོ་ ༢༠༠༦ ལོའི་ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༡༩ ཉིན་ནས་བདུན་རེའི་
ནང་ཚགས་ཤོག་ཐིངས་རེར་སྟེལ། དེར་གི་ཆར་འཛམ་གླིང་ནང་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་ཉི་ལྔ་སུམ་
བཅུ་ཙམ་གྱི་ནང་འབྲེལ་ས་སྟེལ་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་རེད། ^[5]གསར་ཁང་དེའི་གསར་ཤོག་
ནི་རྒྱ་གར་དབྱུས་གཞུང་གིས་བསྐྱབས་དང་གསར་འགྱུར་ལས་ཁུངས་སུ་ཁྲིམས་མཐུན་
དེབ་སྟེལ་བྱས་ཡོད་པ་རེད། གསར་ཁང་འདིས་རྒྱ་རིགས་ཚོམ་པ་པོ་ཞིག་གིས་བོད་ཀྱི་

5. བོད་ཀྱི་གསར་འགོད་མཐུན་ཚོགས། གསར་འགོད་པའི་རྒྱུན་སྦྱོང་ལག་དེབ། ༢༠༡༣ ཤོག ༩

དོན་དངོས་སྐྱེད་བ་དང་། གསེར་འོད་འཕྲོ་བའི་ཞབས་རྩེས། ཉགས་ཆང་ཞི་ལུའི་སྒྱིད་
 སྤྱག་བཅན་བྱོལ་ནང་གི་མང་གཙོ། འབའ་ཐང་གི་ལོ་རྒྱུས་སྲིད་པ་རྒན་པོའི་དག་སྒྲོས་
 སེམས་ཀྱི་ཉི་ཟླ་སོགས་དེབ་མང་ཙམ་ཙམ་སྒྲིག་དང་པར་སྤྱོད་གནང་ཡོད། ༡༠༠༣ ཟླ་
 ༤ ཆེས་ ༡༥ ཉམས་ད་བར་བང་ཆེན་གྱི་གསར་ཤོག་སྤྱིའི་འདོན་ཐེངས་ ༤༥༥ པར་ཡོད།

མདོར་ན་བྱི་ལོ་^[6] ༡༩༦༠ ལོ་ནས་བྱི་ལོ་ ༡༩༩༠ ལ་དྲགས་པོ་ཉ་དང་འབྲས་ལྗོངས་
 བྱ་མ་རྟ། ཨར་ཏའི་བདེན་གཏམ། གཉན་ཆེན་ཐང་ལྷ། སྤྱི་ལའི་བང་བདེན། ཡར་རྒྱས་གོང་
 འཕེལ། མ་འབྲེགས་བང་ཐིག་རྩ་ལའི་པོ་ཉ། ཟླ་གསར། རོར་སྤེ། པ་ཡུལ་གསར་ཤོག་བོད་
 ཀྱི་བང་ཆེན་གསར་ཤོག་རྒྱལ་སྤྱིའི་བོད་ཀྱི་ཆ་འཕྲིན་གསར་ཤོག་རྩོམ་ཞིག་གསར་ཤོག་ཚུམ་
 རིག་གར་ཐོང་། སྤྱི་ཕྱགས་པོ་ཉ། བག་གསར། ཙམ་རིག་ཆགས་པར། རྒྱལ་ཞེན་སྐྱེད་
 ཉེགས། ལྷང་རྒྱང་ཆགས་པར། མ་ཡུམ་ཆགས་པར། ཁ་རྒྱུ། བོད་ཀྱི་ཡིག་ཟམ། ཆོལ་ཁ་
 གསུམ། བོད་མའི་ཙ་དོན། སྤྱི་ལོ་དང་ཡིག་རྩོན་སྤྱི་ལོ་ལོ་བོད་མའི་གསར་འཕྲིན། བཅན་
 བྱོལ་ན་རྒྱང་ཆགས་པར། སྤྱི་ལོ་སྤྱི་ལོ་ཆགས་ཤོག་ལ་སོགས་པ་དུས་ནས་དུས་སྤྱི་གཞུང་
 རྒྱེད་གཉིས་ནས་ཆགས་ཤོག་རབ་དང་རིམ་པ་མང་དག་ཅིག་བྱུང་ཡོད། དུས་དང་རྒྱུན་
 ལས་དང་གི་དུས་ལ་ཆགས་ཤོག་མང་པོ་ཞིག་མེད་པ་ཆགས་ཡོད་ལ་སྤྱི་ལོ་མེད་པའི་
 ཆགས་ཤོག་ཡང་མང་པོ་ཞིག་དང་སངས་སྤྱི་ཆེགས་ལ་འབྲེམ་སྤྱོད་བྱེད་བཞིན་ཡོད།

གཉིས་པ། བཅན་བྱོལ་ཁྲོད་ཀྱི་བོད་ཡིག་གསར་ཤོག་སྤྱི་ཆེགས་ཐོག་མར་བྱུང་བའི་རྒྱ་རྒྱུ་

བྱི་ལོ་ ༡༩༦༠ ཉམས་ལོ་ངོ་བཅུ་ཙམ་གྱི་རིང་ལ་བཅན་བྱོལ་སྤྱི་ཆེགས་ནང་ལ་བོད་
 ཀྱི་སྐད་ཡིག་ནང་ཡོད་པའི་དུས་དེབ་དང་ཆགས་ཤོག་སོགས་དེ་ཙམ་བྱུང་བུམ་མེད་པའི་
 རྒྱ་མཚན་ནི་སྐབས་ཐོག་དེར་བོད་ནས་ཡོང་བའི་བོད་མི་ཤེས་ཡོན་པ་ཉུང་ཉུང་ལས་མེད་

6. རབ་གསལ། བསོད་ནམས་ཆེ་རིང་། དུས་བབ། རྩ་ས། ༡༩༩༦ ཤོག ༦

པའི་རྒྱན་ཡིན་པར་ངེས། ^[7] བྱིས་སུ་བོད་ནས་བོད་མི་ཤེས་ཡོན་པ་མང་དག་ཅིག་བཅན་
 གྲོལ་ལ་འབྱོར་ནས་བོད་ཀྱི་སྐད་དང་ཡི་གེ་སོགས་མ་ཉམས་རྒྱན་འཛིན་གོང་འཕེལ་ལ་
 དམིགས་ནས་བཅན་གྲོལ་ནང་ལ་ཤེས་ཡོན་གྱི་སྤངས་ཆ་སྣ་ཆོག་ཤིག་བསྐྱུན་ཡོད་དེ་
 སྐབས་ཐོག་དེར་བཅན་གྲོལ་ནང་ལ་དུས་དེབ་དང་ཆགས་ཤོག་སོགས་ཀྱི་གྲངས་འབོར་
 ཡང་མང་དུ་བྱིན་འདུག བོད་ཀྱི་གསར་འགོད་པའི་རྒྱལ་སྤྱིའི་ཆོག་ཆེན་ཐེངས་དང་
 བོད་སྐབས་ལ་གོང་ས་མཆོག་ནས་གསུངས་སྤྱིན་གནང་དོན་“མཆན་ཉིད་ཆང་བའི་རང་
 དབང་མང་གཙོའི་སྤྱད་ལུགས་ནང་སྤྱོད་ཀྱི་རང་དབང་གལ་གནད་ཆེན་པོར་ངོས་
 འཛིན་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་ལྟར་རང་དབང་ཅན་གྱི་གསར་ཤོག་ནི་རྒྱ་ཆའི་མང་ཆོག་གི་མིག་
 ལམ་དུ་ཉིན་བཞིན་སྤྱོད་པའི་འཆོ་བའི་ཆ་ལགས་གལ་ཆེན་ཞིག་ཡིན་པར་བརྟེན། གསར་
 ཤོག་བརྒྱད་འཛམ་གླིང་གནས་ཚུལ་འཕོ་འགྱུར་སྤྱོད་དང་། སྤྱིར་གཏང་རིག་གསར་ཤེས་བྱ་
 སྣ་ཆོག་ས། རྩེ་བྲག་བོད་དོན་དང་འབྲེལ་བའི་གནས་ཚུལ་རིགས་སྐབས་འཕུལ་སོ་སོར་
 འདོན་སྤེལ་ཐོག་ནས་རྒྱ་ཆའི་མང་ཆོག་གི་སྒོ་གོས་རྒྱ་ཡང་བོར་བྱེ་སྟེ་ནམ་དཔྱིད་སྒོ་
 སྤྱོད་གོང་མཐོར་སྤེལ་བའི་སྤྱི་ཁྱུར་ལྷག་བསམ་ཁུར་བཅོན་ཡུན་བསྐངས་བྱ་དགོས་པ་
 གལ་ཆེ་”^[8]ཡིན་སྟོར་གསུངས་པ་བཞིན་བོད་མིའི་ཤེས་ཡོན་པ་སྤྱི་མེས་ཅན་དག་གིས་
 ལག་ལེན་དུ་ལྟར་བ་ཞིག་ཀྱང་ཡིན།

ཆགས་ཤོག་དེ་དག་འདོན་དགོས་པའི་རྒྱ་མཆན་གཙོ་བོ་ནི་བྱའི་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་གི་
 གནས་ཚུལ་བོད་མི་ནམས་ལ་དུས་ནས་དུས་སུ་གོ་རྟོགས་སྤྱད་རྒྱ་དང་བཅན་གྲོལ་བོད་མི་
 ནམས་ཀྱི་གནས་སྤངས་བྱའི་མི་རིགས་ལ་ཤེས་རྟོགས་ཡོང་ཆེད་དང་།

དེ་བཞིན་བོད་མི་མང་ལ་མང་གཙོའི་ལམ་སྲོལ་ལས་རང་དབང་ཅན་གྱི་གསར་

7. མི་ནག་ཆང་ལུང་རིགས་རྒྱལ། རྩོད་གསར་འགོད་པ་བྱེད་འདོད་དམ། དུས་བབ་གསར་ཁང་། ཟླ་རམ་ས་ལ། ༢༠༠༩
 སྟོན་ ༣༠༡
 8. བརྒྱན་འཛིན་རྒྱ་མཆོ། ལ་གོང་ས་སྤྱི་ཐེང་བརྒྱ་བཞི་པ། གསུང་འབྲིན། ༡༩༩༡ སྟོན་ ༡

འགོད་བརྒྱད་ལམ་ཡང་དགོས་གཤམ་ཆེ་བར་གྱུར་ཡོད། ཇི་སྲིད་ར་ཆོའི་མང་གཙའི་ལམ་
 ལུགས་དེ་ལག་ལེན་བྱེད་པ་དེ་སྲིད་ཀྱི་ར་ཆོས་རང་དབང་ཅན་གྱི་གསར་འགོད་བརྒྱད་
 ལམ་ཡང་འདོར་མི་རྒྱས་པ་ཡིན། ^{9]}བོད་མི་བཅན་ཁྱོལ་བ་ལས་བོད་ཡིག་རྒྱང་བ་ལས་མི་
 ཤེས་མཁན་ཆོར་དམིགས་ནས་བོད་རང་གི་སྐད་ཡིག་ཐོག་རྒྱན་ཤེས་ཀྱི་གོ་རྟོག་མང་ཅམ་
 དང་རྒྱལ་སྤྱིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་གནས་སྤངས་མཁོ་སྤྱོད་དང་བོད་ཀྱི་ཆོས་དང་རིག་གཞུང་
 སོགས་འཛུམ་བུ་སྤྱིར་ལ་བྱུང་སྤེལ་གཏོང་ཆེད་དམིགས་པ་ཞིག་གྱུར་ཡིན།

གསུམ་པ། བཅན་ཁྱོལ་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཁྲོད་ཀྱི་ཆགས་ཤོག་ཁག་གི་བསྐྱེད་ པའི་གྲུབ་དོན།

བོད་ནང་གི་བོད་མི་རྣམས་ཀྱི་དོན་དངོས་གནས་རྒྱལ་དག་ཕྱི་ལ་བྱུང་སྤེལ་བྱེད་མ་
 ཐུབ་པ་ཆོ་ཕྱི་གསལ་ནང་གསལ་གྱིས་ཕྱིའི་རྒྱལ་ཁབ་ཁག་ལ་འགྲེམས་སྤེལ་ཆེད་གཞུང་
 སྐྱེར་གཉིས་ནས་གསར་ཁང་བཙུགས་ནས་གསར་ཤོག་མང་དག་ཅིག་པར་སྐྱོན་དང་
 འགྲེམས་སྤེལ་བྱས་ཡོད་པ་དེ་དག་གི་ཕན་ཐོག་རྒྱབ་སྐྱོར་ཆེན་པོ་ཡོད་པ་རེད། བཅན་
 ཁྱོལ་བོད་མི་གསར་འགོད་པ་དེ་ཆོ་ལ་གསར་འགོད་རིག་པའི་ཆེད་ལས་ཀྱི་ཉམས་སྦྱོང་
 མེད་ནའང་། རང་ཉིད་ཀྱི་ཤེས་ཚད་ལ་བརྟེན་ནས་གསར་འགོད་པའི་ལས་རིགས་ཐོག་
 གཅིག་མཚུངས་ཀྱི་རྒྱས་པ་ཐོན་ཡོད། དེས་ན་བོད་ཀྱི་གསར་འགོད་པའི་རྒྱལ་སྤྱིའི་ཆོགས་
 ཆེན་ཐེངས་དང་ཐོར་ཐེབས་པའི་ཆོགས་བཅར་བ་ཡོངས་ཀྱིས་སྤེལ་བའི་བསྐྱགས་གཏམ་
 ལས་མངོན་ཐུབ་པ་ཡིན། ^{10]} དེ་ནི་ཁོ་ཆོ་གསར་འགོད་པ་རྣམས་ཀྱི་ལྒྱལ་བའི་བཀའ་ངེ་
 བཞེན་སྤྱི་ཚོགས་ལ་ཞབས་ཁུ་ལེགས་ཤོས་ནི་གསར་འགྱུར་གནས་རྒྱལ་བྱང་བདེན་དང་
 རང་དབང་གི་ཐོག་ནས་བྱུང་སྤེལ་བྱེད་པ། གསར་འགོད་རང་དབང་མང་ཆོགས་ཀྱིས་

9. བོད་ཀྱི་གསར་འགོད་མཐུན་ཆོགས། བོད་ཀྱི་གསར་འགོད་ལས་རིགས་དང་དེའི་ལག་ལེན། ༡༩༩༩ ལོག vii
 10. བོད་ཀྱི་གསར་འགོད་མཐུན་ཆོགས། བོད་ཀྱི་གསར་འགོད་ལས་རིགས་དང་དེའི་ལག་དེབ། ༡༩༩༩ ལོག xi

གནས་ཚུལ་ཤེས་རྟོགས་ཚོགས་པའི་ཐོབ་ཐང་གཉིས་ནི་དམངས་གཙོའི་ལམ་སྲོལ་ནང་མེད་
ཐབ་མེད་པ་ཞིག་ཡིན་པས་དེ་མི་ཉམས་གོང་འཕེལ་དུ་གཏོང་རྒྱུ་དེ་ལས་འགན་ཡིན་པ་
བཅས་གསུངས་པ་ལ་གཞི་བཅོལ་ནས་ཤེས་ཐུབ། དེ་མིན་ཤེས་བྱ་ཚོས་སྤྲིག་བྲམས་པ་
བསྟན་འཛིན་ནས་ཀྱང་གསར་འགྱུར་ལས་རིགས་ཀྱི་རྒྱས་པ་དང་དེའི་འབྲེལ་བ་རང་གི་
སྤྱིང་བའི་སློང་མོ་འགའ་ཞེས་པའི་ཚོས་དེའི་ནང་“མིའི་སྤྱི་ཚོགས་གོང་དུ་འཕེལ་བའི་རྗེས་
སུ་འབྲངས་ཏེ་གསར་འོག་དང་། དུས་དེབ། རྒྱང་འཕྲིན་སོགས་ནི་དེང་སང་མི་རྒྱུས་ཀྱི་
ཆབ་སྲིད་ཀྱི་འཆོ་བའི་ནང་གི་དགོས་མཁོ་གཤམ་ཆེན་ཞིག་ལ་གྱུར་ཡོད། དེས་ན་རང་རེ་
བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་གཞུང་སྐྱེར་གསར་འགྱུར་ལས་རིགས་ཁག་གིས་ཀྱང་རྒྱས་པ་
ངེས་ཅན་ཞིག་བྱུང་བ་”^[11]བཅས་བཀོད་འདུག

ཡིནའང་ཕྱིས་སུ་གསར་འོག་མང་པོ་ཞིག་མེད་པ་ཆགས་པ་དང་ཡང་མང་པོ་ཞིག་
མེད་པ་ནས་ཡོད་པ་ཆགས་ཡོད། སྤྱི་མར་ཆགས་འོག་གི་རྣམ་པ་ཡོད་པའི་གསར་ཁང་
འགའ་དང་གི་ཆར་བརྟན་འཕྲིན་ཀྱི་ལམ་ནས་མཐོང་རྒྱུ་ཡོད་པ་དེ་འདྲ་ཆགས་ཡོད་དེ་ཆོ་
ནི་དུས་རབས་རིམ་བྱུང་གི་ཡར་རྒྱས་ཀྱི་རྣམ་པ་ཤུགས་ཆེན་པོ་ཡིན།

དེང་གི་གནས་བབ་ལ་མཆོན་ན་སྤྱི་ཚོགས་ཟླ་ལམ་དེ་ཤུགས་ཆེ་སོང་བ་དང་ཁྲོད་
བརྟན་(You Tube)སོགས་བཟོ་མཁན་ཇི་མང་དང་མགྲོགས་ལམ་ཀྱི་ཆ་ནས་གསར་ཁང་
ཁག་དང་གསར་འོག་ཁག་ལས་སྤྱི་བའི་གནས་ཚུལ་སྤེལ་ཐུབ་ཀྱི་ཡོད། མགྲོགས་ཆད་ཀྱི་
ཆ་ནས་གསར་ཁང་ཁག་དང་ཆགས་འོག་ཁག་ལས་སྤྱི་བའི་ཟླ་རྒྱ་ཇི་མང་ཡིན། དེས་ན་
རྗེས་ཕྱོགས་གསར་འོག་དང་གསར་ཁང་ཁག་མི་དགོས་པའི་གནས་སྐབས་དེ་འདྲ་ཡང་
ཆགས་སྲིད་དམ།

11. བྲམས་པ་བསྟན་འཛིན། བོད་ཀྱི་གསར་འགོད་ལས་རིགས་དང་དེའི་ལས་རིག Press Club of Tibet ༡༩༩༩
ཞིག ༩༥

མཐུག་སྒྲུབ།

གསར་འགྱུར་གྱི་ལས་རིག་དེ་ནི་ཆབ་སྲིད་དང་རིགས་གཞུང་གང་ལའང་གལ་
ཆེན་པོ་ཡིན་པས་རྒྱལ་ཁབ་ཞིག་ལ་མཆོན་ན་དེ་ནི་མང་གཙོའི་སྤྲོད་སྒྲུབ་ཆ་མེད་ཐབས་
མེད་པ་ཞིག་ཡིན། དེ་ནི་སྤྱི་ཚོགས་དང་མི་མང་གི་མགྲིན་ཆབ་གྱི་རྣམས་པའང་འདོན་གྱི་
ཡོད། བཅན་གྲོལ་བོད་གྱི་གསར་འོག་ཁག་གིས་ཀྱང་གཙོ་བོ་བོད་གྱི་བདེན་མཐའ་གསལ་
ཐབས་གྱི་འཐབ་ཚུད་ལས་འགྲུལ་འཕེལ་རིམ་གྱི་གསར་འགྱུར་དང་བོད་མི་རྣམས་ལ་སྤྲིའི་
འཛམ་གྱི་སྤྲིང་གི་གནས་ཚུལ་དང་བོད་གྱི་རིག་གཞུང་ཁྱབ་སྤེལ་ཆེད་འབད་པ་བྱས་ཡོད་
པ་རེད།

མདོར་ན་དབྱུང་ཐུང་འདི་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༠ རྣམ་ཕྱི་ལོ་ ༢༠༢༠ བར་གྱི་བཅན་གྲོལ་བོད་
མིའི་ཆགས་འོག་འགའ་ཡི་བྱང་རིམ་ལས་འགྲོས་ནས་དེ་དག་བྱང་དགོས་པའི་དམིགས་
ཡུལ་དང་ཆགས་འོག་དེ་དག་གི་སྤྱི་ཚོགས་ཁོད་ལ་འགན་འཁྲི་དང་གྲུབ་འབྲས་བཅས་ལ་
དབྱུང་པ་གཏང་ཁུལ་བྱས་ཡོད། དེ་བས་དེའི་ཐོག་ལ་དོ་སྣང་དང་ཞིབ་འཇུག་བྱ་མཁན་
རྣམས་ལ་ཡང་ཉམས་ཞིབ་གྱི་རམ་འདེགས་ཅུང་ཡོང་བར་དམིགས་ཏེ། དེར་གི་དུས་
རབས་འདིའི་ནང་གསར་འགྱུར་རིག་པ་ནི་ཉ་ཅང་གི་ཁྱབ་རྒྱ་ཆེ་བ་དང་། དེར་རབས་ཚོམ་
རིག་གི་ཆ་ཤས་ལས་དྲ་རྒྱའི་ཚོམ་རིག་གི་ཆ་ཤས་ཉ་ཅང་གི་གལ་ཆེན་ཞིག་ཡིན། དེ་བས་
བཅན་གྲོལ་བོད་གྱི་གསར་འགྱུར་ཆགས་འོག་གི་བྱང་རིམ་དང་འཕེལ་འགྲོས་ངོ་སྤྲོད་བྱ་
བ་བརྒྱུད་ནས་དུས་རབས་སྤྱི་མཐིལ་ལོ་རབས་དགུ་ཅུའི་ནང་ཅུང་མ་ཉུང་དུས་རབས་
གྱི་གསར་འགྱུར་ཆགས་འོག་གི་འཕེལ་འགྲོས་དང་གནད་དོན་མང་པོ་ཞིག་སྤྱི་ཚོགས་
ཁོད་ལ་ར་སྤྲོད་དང་གསལ་ཁ་འདོན་ཆེད་བརྗོད་གཞི་འདི་བཤེས་གསེས་བྱས་པ་ཡིན།

དབྱུང་གཞིའི་ཡིག་ཆ།

1. ལྷ་མ་ཚལ་ཁྲ་བ་ཆེ་རིང་། གསར་འགྱུར་རྩོམ་ལུས་ཀྱི་དབྱེ་བའི་སྒྲིབ་ཅུང་ཟད་སྐྱོང་བ། ལྷ་གོའི་
བོད་ལྗོངས་བྱ་བ། ༢༠༢༠ ལོག ༡
2. 23 མེ་ལོང་། ལོ་ ༢༡། ཨང་ ༡ ནས་ ༢། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༥༠ ནས་ ༡༩༥༡ ཨང་ ༡༡།
3. གཙང་ལྷག་སྟོབས། ཨ་རིའི་རྒྱུང་འཕྲིན་ཁང་། གྲུབ་སྐྱོང་ལེ་ཆོན། ༢༠༡༩
4. བསྟན་འཛིན་རྒྱ་མཚོ། རྒྱ་ལའི་ཁྲ་མ་སྤྱི་ཐོང་བཅུ་བཞི་བ། ཁལ་མེ་ཏེ་ཏོ་མར་ཐི་ཚུམ་སྤྱིག་
བྱས། ༡༩༩༩ ལོག ༥༠།
5. Francoise WANG-TOUTAIN Marie PREZIOSI (2018) Cahier Du Mirror,
College De FRANCE _1530_ ལོག ༡༢༡
6. ཆེ་རིང་ལྷ་ཀྱ། གསར་རྩོམ། འབྲུམ་རམས་པའི་དབྱུང་རྩོམ། ༢༠༠༩ ལོག ༡༩ དང་ ༣༩།
7. བོད་གཞུང་གི་དྲུང་ལས་ཁུངས། བོད་གཞུང་གི་དྲུང་ལས་ཁུངས་མ་ལག་ཁྲབ་ཁོངས་དང་བཅས་
པའི་བྱང་རིམ་སྤྱིང་བསྟུས། སྤར་ཐང་དཔར་ཁང་། རྫ་ས། ༢༠༡༠ ལོག ༢༢ དང་ ༢༩
8. བོད་གཞུང་གི་དྲུང་ལས་ཁུངས། བོད་གཞུང་གི་དྲུང་ལས་ཁུངས་མ་ལག་ཁྲབ་ཁོངས་དང་བཅས་
པའི་བྱང་རིམ་སྤྱིང་བསྟུས། སྤར་ཐང་དཔར་ཁང་། ༢༠༡༠ ལོག ༢༥ དང་ ༢༩
9. བོད་ཀྱི་གསར་འགྱུར་མཐུན་ཚོགས། གསར་འགྱུར་པའི་རྒྱུ་རྐྱེད་ལག་དེབ། Association of
Tibetan Journalists, Dharamsala ༢༠༡༣ ལོག ༩
10. རབ་གསལ། བསོད་ནམས་ཆེ་རིང་། དུས་བབ། རྫ་ས། ༡༩༩༩ ལོག ༩
11. མི་ནག་ཚང་ལུང་རིགས་རྒྱལ། རྒྱུང་གསར་འགྱུར་བ་བྱེད་འདོད་དམ། དུས་བབ་གསར་ཁང་གི་
དཔར་བསྟུན་བྱས། ༢༠༠༩ ལོག ༣༠༡
12. ལྷ་གོང་ས་སྤྱི་ཐོང་བཅུ་བཞི་བ། གསུང་འཕྲིན། Press Club of Tibet. ༡༩༩༢ ལོག ༡
13. བོད་ཀྱི་གསར་འགྱུར་མཐུན་ཚོགས། བོད་ཀྱི་གསར་འགྱུར་ལས་རིགས་དང་དེའི་ལག་ལེན། Press
club of Tibet ༡༩༩༩ ལོག vii
14. བོད་ཀྱི་གསར་འགྱུར་མཐུན་ཚོགས། བོད་ཀྱི་གསར་འགྱུར་ལས་རིགས་དང་དེའི་ལག་དེབ། Press
Club of Tibet ༡༩༩༩ ལོག xi

བརྒྱ་ཆེ་བརྟན་ངོ་སྤྲོད་དང་སྐབས་དེའི་བོད་ཀྱི་ཚུལ་རིག་གི་གནས་བབ་སྒྲོར་ ལ་རགས་ཅམ་དབྱད་པ།

འབྲུམ་རམས་པའི་སྒྲོབ་མ། བརྟན་འཛིན་དར་ལྗན། (ནགས་ཤོད་ཅོ་ཀ།)

རྒྱ་ལའི་སྒྲ་མ་མཐོ་རིམ་སྒྲོབ་གཉེར་ཁང་།

ནང་དོན་གནད་བསྟུས། དེར་རབས་བོད་ཀྱི་ཚུལ་རིག་ལོ་རྒྱུས་འཕེལ་འགྱུར་དང་
འབྲེལ། བརྒྱ་ཆེ་བརྟན་ལ་བཅར་འདྲི་བྱས་པའི་ཟིན་ཐོའི་བརྒྱམས་ཆོས་དང་འབྲེལ་ཡོད་
དབྱད་བརྗོད་ཁག དེ་བཞིན་བོད་ཀྱི་ཚུལ་རིག་ལོ་རྒྱུས་དང་བརྒྱམས་ཆོས་སོགས་ལ་
གཞི་བཅོལ་ཞིང་། ཁོང་གིས་དུས་འཆར་ལོངས་དང་སྒོ་བ་རྒྱུ་རྒྱས་སྒོ་བ་ཆེན་བསྐྱོད་པའི་
བརྒྱུད་རིམ་གསལ་འདོན་བྱས་པ་མ་ཟད། ཆས་ཐོག་མའི་བརྒྱམས་ཆོས་ངོས་འཛིན་གྱི་སྒོ་
ནས། བརྒྱམས་སྒྱུར་དང་། སྒོ་ག་བརྟན་བཅས་ཀྱི་གྲངས་འཛོར་དེ་ཡོད་བརྗོད་པ། ཚུལ་བ་
པའི་ལམ་དུ་འཕྲུག་དུས། སྐབས་དེར་བོད་ཀྱི་རྒྱ་ཆུང་ཚུལ་འབྲིའི་འཕེལ་འགྱུར་དེ་ལྟར་
ཡིན་མིན། ཚུལ་རིག་སྒྲ་བ་ལྔ་ལྟའི་ཆབ་མཆོན་ཚུལ་བ་པོ་ཁག་ཅིག་ངོས་འཛིན། གསེད་
བཀོལ་རིང་ལུགས་དང་། རྒྱ་ཆ་དབྱེ་ཞིབ་ཐབས་ལམ་སོགས་གཙོ་བོར་བརྟེན་ཏེ། བརྒྱ་
ཆེ་བརྟན་སྒོ་བ་རྒྱུ་རྒྱས་སྒོ་བ་ཆེན་འགྲིམས་པའི་བརྒྱུད་རིམ་ལ་དབྱད་པ་དང་། སྐབས་
དེར་བོད་ལ་ཚུལ་འབྲིའི་འཕེལ་འགྱུར་ལ་དབྱད་པ་ཞེས་ས་བཅད་གཉིས་སུ་བཀྲལ་ཏེ་
སྤྲོད་བསྟུས་སུ་སྒྲིང་ཡོད།

གནད་ཆོག་ བརྒྱ་ཆེ་བརྟན། བརྒྱམས་ཆོས། གསར་ཚུལ་གནས་བབ།

སྒྲིབ་སྒྲིང་།

བོད་ཀྱི་ཚུལ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ནི་སྒོ་བྱར་དུ་བྱུང་བ་ཞིག་མིན་པར། གངས་ཀྱི་རྒྱ་བོ་རིང་
མའི་བཞུར་རྒྱུན་ལྟར་མགོ་ཁུངས་གསལ་པའི་བྱང་རབས་ཅན་ཞིག་ཡིན། དེའི་འབྱུང་

ཁྲུངས་ནི་བོད་མིའི་འགྲོ་བ་ཐོག་མར་བྱུང་བ་ནས་བཅི་དགོས་ཤིང་། སྐབས་དེའི་དག་རྒྱན་གྱི་སྤྱ་གཞས་སོགས་འཕེལ་འགྱུར་རིམ་པར་བྱུང་བའི་དག་ཐོག་རྩོམ་རིག་ལ་ཐུག་ཡོད།

བོད་ཀྱི་སྲིལ་རྒྱན་རྩོམ་རིག་གི་ལོ་རྒྱུས་ནི། མཁས་པའི་ཞལ་རྒྱན་དང་སྒྲེགས་བཅ་ཁྲོད་ནས་རྫོང་མཐུག་པོར་མངལ་རྒྱུ་ཡོད་ཀྱང་། བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་གསར་པ་ནི་ལོ་རབས་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་དར་བྱས་བྱུང་བ་དང་། དེའི་ཁྲོད་དུ་བཅུ་མས་སྤྱང་གསར་པའི་སྒྲོར་སོགས་མཉམ་དུ་དར་རྒྱས་བྱུང་བ་ནི། བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་དཔེ་དེབ་ཁག་ལས་གསལ་ཐུབ།

བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་གསར་པའི་ཁྲོད་དོན་བྱུང་རྒྱལ་དང་ལྡང་བུ་སོགས་རྩོམ་པ་པོ་རིམ་པར་བྱུང་ཡོད་ལ། བརྒྱ་ཆེ་བརྟན་ནི་ལོ་རབས་བརྒྱད་ཅུའི་སྤྱད་དང་དགུ་བཅུའི་མགོ་སྟོད་ནས་གསར་རྩོམ་གྱི་ལམ་དུ་ཞུགས་པ་ཞིག་ཡིན། ཁོང་གི་ཐོག་མའི་བཅུ་མས་སྤྱང་ནམས། བོད་ཁྲལ་གྱི་རྩོམ་རིག་སྤྱི་ཅལ་དུས་དེབ་སོགས་སུ་རིམ་པར་བཀོད་ཅིང་། བཅུ་མས་སྤྱང་མི་ཉུང་བ་གསར་རྩོམ་བྱེད་མཁན་གྱི་རྩོམ་པ་པོ་མིག་དཔེར་འོས་པ་དང་གྲགས་འགྲུལ་ཅན་ཞིག་ཆགས་ཡོད།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༡ ལོ་ནས་ ༡༩༩༤ ལོར་བེ་ཅིན་དུ་སློག་བརྟན་སྤྱི་ཅལ་གྱི་ཆེད་ལས་སློབ་སྦྱོང་མཐར་ཕྱིན་ཏེ། རིམ་པས་འཛམ་གླིང་སྤྲིངས་ཆའི་ཐོག་བོད་ཀྱི་སློག་བརྟན་འཁྲབ་ཁྲིད་པ་དང་རྩོམ་པ་པོའི་མིང་བྱང་བྱེད་དུ་བཏོགས་ཤིང་། བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཁྲོད་མི་སྣ་གལ་ཆེན་ཞིག་ཏུ་གྱུར།

བོད་ཀྱི་དོན་དངོས་འཆོ་བ་མཆོན་པའི་སློག་བརྟན་གྱི་མགོ་ཁྲུངས་ནི། བརྒྱ་ཆེ་བརྟན་དང་ཁོང་གི་སློག་བརྟན་བཅུ་མས་ཆོས་དེ་དག་ཡིན་པར་བརྟན། ཁོང་གི་མི་ཆའི་ལོ་རྒྱུས་ཤེས་རྟོགས་བྱ་རྒྱུ་ནི། བོད་ཀྱི་སློག་བརྟན་གྱི་བྱུང་བ་དང་དེའི་གནད་དོན་གསལ་རྟོགས་ཐུབ་རྒྱུར་མེད་དུ་མི་རུང་བ་ཞིག་ཆགས་ཡོད་པ་མ་ཟད། ཁོང་གི་ཆོས་ཐོག་མའི་གསར་

ཚུམ་དུས་ཚོད་དང་། དེའི་དཔེ་མཆོན་བཅམས་ཚུམ་ངོས་འཛིན་གྱིས་བོད་ཀྱི་སྐྱུ་ཅལ་
 ཚུམ་འབྲིའི་གནས་བབ་གསལ་ཉོགས་ཐུབ་ཕྱིར། བསྐྱེ་ཆེ་བཟན་གྱི་སྐྱུ་ཅལ་བཅམས་
 ཚུམ་གྱི་རྒྱབ་ལྗོངས་གནས་སྐྱབས་རྒྱུས་ལོན་དང་། གསར་ཚུམ་ལམ་དུ་ཞུགས་པའི་དུས་
 སྐབས་བརྒྱད། བོད་ཀྱི་ཚུམ་འབྲི་དར་སྤེལ་གྱི་གནད་དོན་ངེས་ཤེས་ཐུབ་རྒྱུའི་འགག་ཅ་
 དང་འབྲེལ་ཡོད་པས། གནད་དོན་འདི་དག་རྒྱུས་ལོན་དང་ཤེས་ཉོགས་གཉིས་ཟབ་ཆེད་
 རྒྱུར་ཅམ་བརྗོད་འདོད།

དང་པོ། བསྐྱེ་ཆེ་བཟན་སློབ་རྒྱུད་ནས་སློབ་ཆེན་འགྲིམས་པའི་བརྒྱུད་རིམ་ལ་དབྱེད་བ།

བསྐྱེ་ཆེ་བཟན་ནི། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༤༦^[1] ལོའམ་ ༡༩༤༩^[2] ལོའི་ཟླ་བ་ ༡༢ པར། བོད་མདོ་
 སྤང་མཆོ་ལྷོ་བོད་རིགས་རང་སྐྱོང་ཁུལ་དུ་གཏོགས་ཤིང་། ཁྱི་ཀ་རྫོང་ཁུངས་ཀྱི་“མཆར་
 བ་ཞང་མཛོ་སྐྱ་སྤེ་བ་”^[3]ཞེས་པར་སྐྱེས། སྤུན་མཆེད་བྱ་ཞིག་དང་བྱ་མོ་གཅིག་ཡོད་པ་
 དང་། སྤུན་མཆེད་གཉིས་ནི་རྩེ་རྒྱུད་དུས་པ་མའི་འབྲིས་ནས་འཆར་ལོངས་བྱུང་ཡང་། ཁོང་
 བྱི་ཨ་སྤེ་དམ་པས་ཁོའི་ཨ་ཞང་གི་སྤེ་བ་ཡིན་པར་བསྐྱད་དེ། རྩེ་རྒྱུད་ཨ་སྤེས་ཁྲིད་ཅིང་
 ཨ་སྤེའི་གམ་ནས་འཆར་བ་གསལ་མོད།^[4] བོད་ཀྱི་སློབ་བརྒྱན་འབྲེལ་ཁྲིད་པ་གྲགས་ཅན་

1. ལྷག་པ་ཚུམ་འཕེལ་དང་བུམས་པ་རྩུལ་ཁྲིམས་སོགས་ཀྱིས་ཚུམ་སྤྱིག་བྱས། བོད་ཀྱི་དེད་ཚུམ་སྤྱི་བཤད། མི་རིགས་དཔེ་
 སྤྱོད་ཁང་། ༢༠༡༢ ལོའི་ཟླ་ ༢ པར་པེ་ཅིན་དུ་པར་ཐེངས་དང་པོ་བརྒྱབ། ཤོག ༡༣༢

2. ལྷ་མོ་ཆེ་བཟན། བད་མ་ཆེ་བཟན་གྱི་སློབ་བརྒྱན་ལ་དབྱེད་བ། བྱང་དབྱང་མི་རིགས་སློབ་ཆེན་གྱི་(རམས་འབྲམས་ཞེས་
 འབྲུག་མཐར་ཕྱིན་དབྱེད་ཚུམ།) ༢༠༡༥། ༠༥། ༡༣། ལོར་དཔར། ཤོག ༥

3. ལྷག་པ་ཐར། བསྐྱེ་ཆེ་བཟན་གྱི་བཅམས་སྤྱང་ཞིབ་འབྲུག་ཆོ་སྤྱོད་མི་རིགས་སློབ་ཆེན་(རབ་འབྲམས་པའི་བསྐྱེ་བ་གནས་
 དབྱེད་ཚུམ།) ༢༠༡༢ ལོའི་ཟླ་ ༥ཚེས་ ༢༢ ཉིན། ཤོག ༥

4. ལྷ་མོ་ཆེ་བཟན། བཅར་འདི་ཞུལ་ལ། བད་མ་ཆེ་བཟན། (བཅར་འདི།) ཟུར་བཞོད་དང་པོ། བོད་གསལ་བདེ་མ་
 ཆེ་བཟན་གྱི་སློབ་བརྒྱན་ལ་དབྱེད་བ་ཞེས་པར་བཞོད། བཅར་འདིའི་དུས་ཚོད། ༢༠༡༩། ༡༢། ༠༡། (༡༥:༠༠)
 ཤོག ༩༩

བད་མ་ཆེ་བརྟན་གྱི་མི་ཆེའི་ལོ་རྒྱུས། ^[5] ཞེས་པ་ལས་བརྒྱ་ཆེ་བརྟན་ལོ་དགུའི་སྐབས་པ་
མ་གཉིས་བཟང་འཛོམས་བྱེད་ཏེ། ཨ་མས་བསྐྱར་དུ་གཉེན་སྲིག་བྱས་པར་བརྟེན། ཁོང་ཆེའི་
བྱིས་ཆང་གི་འཆོ་བའི་འགན་ལེན་ཨ་མུ་དམ་པས་ཁུར་དགོས་བྱུང་བ་དང་། རྩེད་དུས་
ཨ་མུ་དམ་པའི་སྟོར་སྟོང་འོག་འཆར་ལོངས་བྱུང་དགོས་པའི་རྒྱ་རྒྱུན་དུ་བཤད་འདུག །

འོན་ཀྱང་། མི་ཆེའི་འཆར་ལོངས་དང་བྱ་བའི་བརྒྱད་རིམ་སྟོར་ཁོང་ཉིད་ལ་ཆོགས་
སྒྲིལ་གཞན་ནས་བཅར་འདྲི་བྱས་པའི་བརྟན་དང་ཡིག་ཐོག་ཏུ་བཀོད་པ་གང་ལ་བལྟས་
ཀྱང་། བྱིས་དུས་ནས་པ་མ་གཉིས་ཁ་ཁར་བྱིས་པ་ལས། ཁོང་ཆེའི་བྱིས་ཆང་ལྟ་སྟོང་ཆང་
མ་ཨ་མུ་དམ་པས་འབྲེལ་དགོས་བྱུང་ཚུལ་གསལ་གྱི་མེད་པ་མ་ཟད། གནས་ཚུལ་དེ་ཅུ་
ལས་ལུང་ཁུངས་ཁ་གསལ་ཞིག་ཀྱང་མ་མཐོང་། བྱིས་དུས་ཀྱི་འཆར་ལོངས་བྱར་སྟེ་ཞིག་
ལ་འབྲེལ་བཅོང་བྱེད་སྐབས་རྩེད་ཟེར་མི་མཐུན་པ་གཉིས་ལས། ཨ་མུ་དམ་པས་ཨ་ཁང་
གི་སྟེ་བ་ཡིན་ཚུལ་སོགས་བཤད་ཅིང་། བྱིས་དུས་ནས་ཨ་མུས་ཁྲིད་དེ་འཆར་ལོངས་
བྱུང་ཚུལ་བཅོང་བ་དེ་བདེན་ཤོས་ཆེ་བ་ལས། བྱི་མའི་བཤད་ཚུལ་དོན་དངོས་གང་ཡིན་
བསྐྱར་དུ་དབྱད་ཞིབ་བྱ་རྒྱུར་ལྷག་ཡོད།

ཨ་མུ་ཆོས་མཆོག་ནི་ལྷགས་པ་ཞིག་ཡིན་ལ། བོད་ཡིག་དང་འདོན་ཆོག་ཤེས་
མཁན་ཞིག་ཡིན་པ་མ་ཟད། ལག་ཤེས་ཁོད་ཀྱི་ཤིང་བཅོ་དང་བཅོ་བ་ཞིག་ཀྱང་ཡིན་འདུག་
པར་བརྟེན། ^[6] ཨ་མུ་དམ་པ་བརྒྱད་རྒྱུད་དུས་ནས་བོད་ཡིག་འབྲི་སྟོག་ཤེས་པ་སྟེ། “བོད་

5. རིག་འབྱུང་དོན་གྲུབ་བཟ་གིས་ནས་དབྱིན་ཡིག་ཏུ་བརྩམས། གཡག་ལྷག་ལྷན་ཆོགས་ཆོས་འཕེལ་གྱིས་བསྐྱར་བ། བོད་ཀྱི་
སྟོག་བརྟན་འཁུལ་ཁྲིད་པ་བྲགས་ཅན་པད་མ་ཆེ་བརྟན་གྱི་མི་ཆེའི་ལོ་རྒྱུས། བོད་ཀྱི་དུས་བབ། ༢༠༢༣། ༠༩། ༢༥། (ན་
ས།

6. ལྟ་མི་ཆེ་བརྟན། བཅར་འདྲི་བྱ་ལུ། པད་མ་ཆེ་བརྟན། (བཅར་འདྲི།) ཟུར་བཀོད་དང་པོ། གོང་གསལ་པད་མ་ཆེ་བརྟན་
ཀྱི་སྟོག་བརྟན་ལ་དབྱད་པ་ཞེས་པར་བཀོད། བཅར་འདྲིའི་དུས་ཆོད། ༢༠༡༩། ༡༢། ༠༩། (༡༥:༠༠༡༢:༠༠) ལོག ༩༩

ཡིག་ཐད་ང་ལ་ཁ་ཉོན་སོགས་འདོན་དུ་བཅུག་པས་དེ་ཕྱོགས་ཀྱི་གོ་ཚད་སོང་།”^[7] ཞེས་
 དང་། སྐབས་དེ་དུས་འདོན་ཆོག་གི་དཔེ་ཆ་དཔར་མ་དེ་འབྲེལ་མེད་ཅང་། སོ་སོས་འབྲི་
 དགོས་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད། དེ་བས། ཨ་ཁྱེས་ཁ་བཏོན་གྱི་དཔེ་ཆ་དགོན་པ་<<བཀའ་ཐང་
 བསྐྱས་པ་>>ལྟ་བུའི་རིགས་འགའ་རེ་གི་བཅུག་པས་ཡི་གེ་ཤེས་པར་པན་ཐོགས་ཆེན་
 པོ་བྱུང་ཡོད་ཚུལ་ལ་གཞིགས་ན། སློབ་གྲར་མ་འགྲིམས་སྟོན་ནས་ཨ་ཁྱེ་དམ་པ་ཆོས་
 མཆོག་ལས། བོད་ཡིག་འབྲི་སྟོག་ཆ་ཆང་བསྐྱབས་ཟིན་པར་དཔོག་ཐུབ།

ཐོག་མར་སློབ་གྲར་བསྐྱོད་པའི་དུས་ཚོད་ནི། འོ་ཁྱེ་ཆོས་གངས་གཅིག་ཏུ་ངེས་པའི་
 གསལ་ཁ་ཞིག་མེད་ཀྱང་། འོ་བདུན་བརྒྱད་སྐབས་ཨ་ཁྱེ་ཆོས་མཆོག་གིས་པ་ཡུལ་གྲི་ཀ་
 རྩོད་གི་སློབ་ཚུང་དུ་བཏང་སྟེ་ ༡༩༡༣ ལོར་སློབ་མཐར་ཕྱིན་པ་མ་ཟད། ལུ་མཐུད་གྲི་ཀ་
 རྩོད་གི་མི་རིགས་དམའ་འབྲིང་སློབ་གྲར་བསྐྱོད་དེ་སློབ་མཐར་སོན་རྗེས། མཆོ་སྟོ་ཁུལ་གྱི་
 བོད་ཡིག་དགོ་ཐོན་སློབ་གྲ་ནས་འབྲིང་རིམ་སློབ་སྦྱང་བྱས། ༡༩༡༧ ལོར་སློབ་མཐར་ཕྱིན་
 རྗེས་པ་ཡུལ་ལོག་སྟེ་འོ་རོ་བཞིའི་རིང་སློབ་ཚུང་དགོ་གན་གྱི་ལས་སུ་བཞུགས་པ་བཅས་
 བྱེ། འབྲེལ་ཡོད་ཉམས་ཞིབ་དབྱེད་ཚོམ་དང་བཅར་འདྲིའི་ཟིན་ཐོ་ཁག་ནས་གསལ་རྟོགས་
 ཐུབ་ལ།^{[8][9][10]} ཉམས་ཞིབ་དེ་དག་ལས་བྱིས་དུས་ནས་སློབ་གྲ་ཚུང་འབྲིང་འགྲིམས་ཐུབ་
 པའི་ཅ་བ་ནི། ཨ་ཁྱེ་དམ་པའི་བཀའ་འདིན་ཡིན་པར་བསྟན་པ་མ་ཟད། ཁོང་གིས་“ང་རང་

7. ལྷ་མོ་ཆེ་བརྟན། བཅར་འདྲི་ལྷ་ཡུལ། བད་མ་ཆེ་བརྟན། (བཅར་འདྲི) ཟུར་བཀོད་དང་པོ། གོང་གསལ་བད་མ་ཆེ་བརྟན་
 གྱི་སྟོན་བརྟན་ལ་དབྱེད་པ་ཞེས་པར་བཀོད། བཅར་འདྲིའི་དུས་ཚོད། ༢༠༡༥། ༡༩། ༠༩། (༡༥:༠༠༡༣:༠༠)ཤོག ༤༥
 8. ལྷ་མོ་ཆེ་བརྟན། བཅར་འདྲི་ལྷ་ཡུལ། བད་མ་ཆེ་བརྟན། (བཅར་འདྲི) ཟུར་བཀོད་དང་པོ། གོང་གསལ་བད་མ་ཆེ་བརྟན་
 གྱི་སྟོན་བརྟན་ལ་དབྱེད་པ་ཞེས་པར་བཀོད། བཅར་འདྲིའི་དུས་ཚོད། ༢༠༡༥། ༡༩། ༠༩། (༡༥:༠༠༡༣:༠༠)
 9. ལྷ་མོ་ཆེ་བརྟན། བད་མ་ཆེ་བརྟན་གྱི་སྟོན་བརྟན་ལ་དབྱེད་པ། གྲང་དབྱང་མི་རིགས་སློབ་ཆེན་གྱི་རམས་འབྲམས་ཞིབ་
 འཇུག་མཐར་ཕྱིན་དབྱེད་ཚོམ། ༢༠༡༥། ༠༥། ༡༣ ཉིན།
 10. ལྷག་ལྷ་ཐར། ལྷ་ཆེ་བརྟན་གྱི་བཅའ་སྤྱད་ཞིབ་འཇུག་མཆོ་སྟོན་མི་རིགས་སློབ་ཆེན་རབ་འབྲམས་པའི་བསྐྱབ་གནས་
 དབྱེད་ཚོམ། ༢༠༡༣ ལོའི་ཟླ་ ༥ ཆེས་ ༢༩ ཉིན།

སློབ་གྲ་འགྲོ་བ་སོགས་ཚང་མ་ཨ་ཁྱེས་ཀྱིས་བསྐྱེད་བ་ཡིན། དེ་བས་རྒྱུ་དུས་ནས་སློབ་
 གྲ་འགྲོ་བའི་གོ་སྐབས་ལྡན་སོང་བ་རེད།”^[11]ཅེས་པ་སོགས་ལས་གང་ལྟར་སློབ་གྲ་མ་
 ཕྱིན་སྟོན་བོད་ཡིག་འབྲི་སློབ་ཤེས་པ་དང་སློབ་གྲ་འགྲོ་རྒྱུ་བྱུང་བ་བཅས་ནི་ཨ་ཁྱེས་ཉིད་
 ཀྱིས་བཀའ་བྲིན་ཡིན་པར་ཤེས་རྟོགས་བྱུང།

པ་ཡུལ་ཁྱི་ཀར་སློབ་རྒྱུ་གི་དགོ་ཆུན་ཤེད་སྐབས། གཙོ་བོར་དཔེ་སློབ་དང་
 བཅའ་སྐྱུ་རྒྱུ་ཅུང་ཅུང་གིས་ཡོད་པ་སྟེ། ༡༩༡༧ ལོར་<<མི་དང་གྲི>>ཞེས་པ་
 བཅའ་སྐྱུ་ཤིང་། ཁོང་གིས་དེ་ནི་བའི་བཅའ་སྐྱུ་སློབ་ཐོག་མ་ཡང་ཡིན་ཞེས་གསུངས་པ་མ་
 ཟད། སྐབས་དེར་གྲི་པའི་བཅའ་སྐྱུ་ནུས་དེབ་ལ་བཀོད་མ་ཤེས་པ་དང་སློབ་
 ཆེན་འཁྱིམ་དུས་དགོ་ཆུན་ལ་བསྟན་ཏེ་དུས་དེབ་ལ་བཀོད་རྒྱུ་བཅས་ནི། ཁོང་ལ་བཅར་
 འདྲི་བྱས་པའི་ཐེན་ཐོ་དང་འབྲེལ་ཡོད་བཅའ་སྐྱུ་ཆོས་ཁག་ལས་དངོས་སུ་གསལ་ཡོད།^[12]
 སློབ་རྒྱུ་གི་དགོ་ཆུན་བྱས་རྗེས་ ༡༩༢༡ ལོར་སློབ་གྲ་ཆེན་མོར་རྒྱགས་སྤྲད་ནས། ལུ་
 བྱང་མི་རིགས་སློབ་གྲ་ཆེན་མོའི་བོད་ཡིག་སྟེ་ཁག་ཏུ་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་དང་ཚུལ་རིག་ཐོག་
 ཉེ་བའི་མཐོ་རིམ་རིག་གནས་རབ་འབྱམས་པའི་སློབ་གཉེར་བྱས་ཤིང་། བྱེ་ལོ་ ༡༩༢༥
 ལོར་སློབ་མཐར་ཕྱིན་རྗེས་པ་ཡུལ་དུ་ལོག་སྟེ་ལོ་ལྔའི་རིང་“མཆོ་སྟོ་བོད་རིགས་རང་སློབ་
 ཁུལ་སྲིད་གཞུང་”དུ་ལས་ཀ་བྱས།^[13]“ལས་ཀའི་ཁོར་ལ་བཅའ་སྐྱུ་ཡང་མ་བསྐྱར་

11. ལྷ་མོ་ཆེ་བརྟན། བཅར་འདྲི་ཞུ་ཡུལ། བད་མ་ཆེ་བརྟན། (བཅར་འདྲི) ལྷ་མོ་བཀོད་དང་པོ། གོང་གསལ་པད་མ་ཆེ་བརྟན་
 གྱི་སློབ་བརྟན་ལ་དབྱེད་པ་ཞེས་པར་བཀོད། བཅར་འདྲི་དུས་ཚོད། ༢༠༡༩། ༡༢། ༠༡། (༡༥:༠༠ ༡༢:༠༠) འོག་ ༤༩
 12. ལྷ་ག་ལྷ་ཐག། པ་སློབ་ཆེ་བརྟན་གྱི་བཅའ་སྐྱུ་དཔྱད་ཞེས་འབྲུག་མཆོ་སྟོན་མི་རིགས་སློབ་ཆེན་རབ་འབྱམས་པའི་བསྐྱེད་གནས་
 དབྱེད་ཚུལ། ༢༠༡༧ ལོའི་ཟླ་ ༥ ཚེས་ ༢༩ ཉིན།
 13. རིག་འབྱུང་དོན་གྲུབ་བཟའི་ནས་དཔྱིན་ཡིག་ཏུ་བཅའ་སྐྱུ་ གཡག་ལྷ་ག་ལྷ་ཆོག་ཆོས་འཕེལ་གྱིས་
 བསྐྱར་བ། བོད་ཀྱི་སློབ་བརྟན་འཁྱབ་ཁྱིད་པ་གསལ་ཅན་པད་མ་ཆེ་བརྟན་གྱི་མི་ཆའི་ལོ་རྒྱུས། བོད་ཀྱི་དུས་
 བབ། ༢༠༡༣། ༠༤། ༢༥ཉིན། འོག་ ༡

བར་གྱིས་པ་དང་། ཁོའི་སློབ་སྦྱང་གི་འདུན་པ་དེ་ནས་ཡང་ཁྱུ་མེད་ཡིན།”^[14] ཞེས་འཁོད་
 པར་གཞིགས་ན། མི་མང་པོ་ཞིག་སློབ་ཆེན་ཐོན་ཞིང་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་ལས་བྱར་ཁྱལ་ས་
 རྗེས། སླར་ཡང་སློབ་སྦྱང་ལུ་མཐུད་ཅིང་དཔེ་སློག་དང་རྩོམ་འབྲིས་འབད་རྒྱར་དཀའ་མོ་
 ཞིག་ཡིན་མོད། ཁོང་ནི་རང་གི་སློབ་སྦྱང་དང་རྩོམ་འབྲིས་ལས་བྱ་དང་ཁ་མ་གྱེས་པར་
 མཐུན་སྦྱོང་བྱེད་མཁན་ཞིག་ཡིན་པར་ཤེས་ཐུབ།

བརྒྱ་ཆེ་བརྟན་གྱི་བཅའ་ས་སྤྱང་དང་།^[15] སློག་བརྟན།^[16] མི་ཆེའི་ལོ་རྒྱུས་སློར་
 བཅས་ལ་དབྱད་པའི་ཞིབ་འཇུག་རྩོམ་ཞོག་སློར་དང་།^[17] ལྷག་ཏུ་ཁོང་ལ་ཆེད་དུ་བཅར་
 འདྲི་ཁྱུ་མེད་བཅའ་ས་ཆོས་དེ་དག་ལ། ལྷ་སློག་དང་འཆོལ་ཞིབ་ཀྱི་བརྒྱད་རིམ་ལས་
 གསལ་བ་ནི།^[18] གོང་གསལ་(མཆོག་ཐོད་རིགས་རང་སྤྱོད་ཁུལ་སྤེད་གཞུང་)གཞུང་ཞབས་པའི་
 ལས་གནས་དེ་བཞག་ནས། ༢༠༠༠ ལོར་རྒྱལ་བྱང་མི་རིགས་སློབ་ཆེན་གྱི་ཐོད་ཀྱི་རྩོམ་
 རིག་སྤྱེ་ཁག་ཏུ་ལོ་རྒྱུ་ཆེད་ལས་ཀྱི་ཞིབ་འཇུག་སློབ་མར་ཁྱལ་ས་ཡོད་པ་དང་། “རའི་ཞིབ་
 འཇུག་ཆེད་ལས་དངོས་སྤྱང་བྱེད་སྐབས། བེ་ཅེན་གྱི་ཡིག་སྐྱར་ཅུའི་ལ་སོང་བ་ཡིན། བེ་
 ཅེན་ནས་བེ་ཅེན་སློག་བརྟན་སློབ་བྲལ་ལ་སོང་ནས་འཛིན་བྲལ་གང་གང་ཡོད་པ་སོགས་རྩར་

14. ལྷག་ལྷ་ཐར། བརྒྱ་ཆེ་བརྟན་གྱི་བཅའ་ས་སྤྱང་ཞིབ་འཇུག་མཆོག་ཐོན་མི་རིགས་སློབ་ཆེན་རབ་འབྱམས་པའི་བསྐྱབ་གནས་
 དབྱད་རྩོམ། ༢༠༡༧ ལོའི་ཟླ་ ༥ ཚེས་ ༢༢ ཉིན། ཞོག ༤

15. ལྷག་ལྷ་ཐར། བརྒྱ་ཆེ་བརྟན་གྱི་བཅའ་ས་སྤྱང་ཞིབ་འཇུག་མཆོག་ཐོན་མི་རིགས་སློབ་ཆེན་རབ་འབྱམས་པའི་བསྐྱབ་གནས་
 དབྱད་རྩོམ། ༢༠༡༧ ལོའི་ཟླ་ ༥ ཚེས་ ༢༣ ཉིན།

16. ལྷ་མོ་ཆེ་བརྟན། བད་མ་ཆེ་བརྟན་གྱི་སློག་བརྟན་ལ་དབྱད་པ། གྱུང་དབྱང་མི་རིགས་སློབ་ཆེན་གྱི་རམས་འབྱམས་ཞིབ་
 འཇུག་མཐར་ཐིན་དབྱད་རྩོམ། ༢༠༡༥། ༠༥། ༡༣ ཉིན།

17. རིག་འབྱུང་དོན་གྲུབ་བྲལ་ཤིས་ནས་དབྱིན་ཡིག་ཏུ་བཅའ་ས། གཡག་ལྷག་ཕུག་ཆོག་ས་ཆོས་འཕེལ་གྱིས་བསྐྱར་བ། ཐོད་ཀྱི་
 སློག་བརྟན་འཁྲབ་ཁྲིད་པ་གྲགས་ཅན་བད་མ་ཆེ་བརྟན་གྱི་མི་ཆེའི་ལོ་རྒྱུས། ཐོད་ཀྱི་དུས་བབ། ༩༣། ༢༠༡༣། ༠༥། ༢༥
 ཉིན།

18. ལྷ་མོ་ཆེ་བརྟན། བཅར་འདྲི་ཞུ་ལུ། བད་མ་ཆེ་བརྟན། (བཅར་འདྲི) རྒྱར་བཞོན་དང་མོ། གོང་གསལ་བད་མ་ཆེ་
 བརྟན་གྱི་སློག་བརྟན་ལ་དབྱད་པ་ཞེས་པར་བཞོན། བཅར་འདྲིའི་དུས་ཆོད། ༢༠༡༥། ༡༢། ༠༡། (༡༥:༠༠ ༡༢:༠༠

གཅོད་བྱས་ལ་དེ་དུས་ངོ་ཤེས་གཅིག་ཀྱང་མེད།”^[19]ཅེས་པ་ལས། ལུབ་བྱང་སློབ་ཆེན་
 དུ་ཞིབ་འཇུག་ལོ་རྒྱུ་ཆེད་ལས་སློབ་སྦྱང་དེའི་ཆེད་པེ་ཅིན་ལ་འགྲོ་ཞོད། པེ་ཅིན་སློག་
 བརྟན་སློབ་ཆེན་དུ་སློག་བརྟན་དང་འབྲེལ་བ་གང་ཡོད་སྐོར་བརྟན་དཔུང་བྱས་ཚུལ་དེ་
 དག་ལས། སློག་བརྟན་སྦྱ་ཅལ་ལ་སློབ་སྦྱང་དངོས་སུ་མགོ་འཇུགས་ཤེད་འདོད་ཡོད་པ་
 མ་ཟད། སློབ་སྦྱང་དེ་སྦྱང་རྒྱའི་གོ་སྐབས་རེག་སྤང་ལྟ་གོན་ཅོམ་བཞིན་པའི་གནས་སྤངས་
 ཤིག་ཡིན་པར་ངེས་ལ། རྗེས་སུ་ཞིབ་འཇུག་སློབ་སྦྱང་ལོ་རིམ་གཉིས་པའི་སྐབས། སློབ་
 སྤྱིང་གཅིག་པའི་སློབ་གྲོགས་གངས་ལྷན་སློབ་མཐར་མོན་རྗེས། ཟེ་ཡིང་དུ་བརྟན་གཞིར་
 བྱས་པའི་ཀུན་པན་ཐེབས་ཅ་ཆོགས་པར་ལས་ཀ་ཐོབ་པས། གངས་ལྷན་བརྟན་བརྟུང་བརྟུང་
 བརྟན་ནས་ཆོགས་པ་དེས་ཆེད་ལས་གསར་པའི་ཐད་ལ་སློབ་ཡོན་རྒྱབ་སྦྱོར་ཤེད་ཀྱི་ཡོད་
 པ་ཤེས་རྟོགས་བྱུང་ཚུལ་བཞེད་པ་བཅས་གང་ལྟར་ཡང་།^[20] ལོ་རྒྱའི་ཐོག་ཞིབ་འཇུག་ལོ་
 རིམ་གཉིས་པའི་སྐབས་ལ་བརྟུང་ཆོད་བརྟན་གྱིས་ཀུན་པན་ཐེབས་ཅ་ཆོགས་པར་སློག་བརྟན་
 སྦྱ་ཅལ་ལ་ཆེད་ལས་སློབ་སྦྱང་ཤེད་འདོད་ཡོད་པའི་སྤྱན་ལྷ་ལུལ་རྗེས། ཆོགས་པའི་ངོས་
 ལས་སློག་བརྟན་ཆེད་ལས་སྦྱང་རྒྱའི་སློབ་ཡོན་དང་དེའི་རིང་འཆོ་བའི་འགྲོ་གྲོན་ཆ་ཆར་
 གཏོང་རྒྱའི་ངོས་ལེན་བྱུང་འདུག^[21]

པེ་ཅིན་ལ་སློག་བརྟན་སློབ་སྦྱང་འགྲོ་རྒྱའི་དུས་ཆོད་ནི། ལུབ་བྱང་མི་རིགས་སློབ་
 གྲར་ཞིབ་འཇུག་མཐར་ཐུན་ཆེད་ཅོམ་གྱི་རྒྱའི་དུས་ཆོད་ཡིན་པས། སློབ་སྤྱིང་དུ་ལོག་
 རྟེ་ལོ་གཅིག་རིང་པེ་ཅིན་ལ་སློག་བརྟན་སློབ་སྦྱང་ཆེད་འགྲོ་དགོས་ཚུལ་དང་མཐར་

19. གོང་མཚུངས་བཅར་འདི་ལས་གསལ།
 20. རིག་འཕྲུང་དོན་གྲུབ་བཟ་ཤིས་ནས་དབྱིན་ཡིག་ཏུ་བཅུམས། གཡག་ལྷག་ལུན་ཆོགས་ཆོས་འཕེལ་གྱིས་
 བརྒྱུར་བ། བོད་ཀྱི་སློག་བརྟན་འཁྲུག་ཁྱིད་པ་གྲགས་ཅན་པད་མ་ཆེ་བརྟན་གྱི་མི་ཆེའི་ལོ་རྒྱུས། བོད་ཀྱི་དུས་
 བབ། ཟླ་ ༣༠༩ ན། ༠༩། ༣༥ ཉིན།
 21. ལྷ་མོ་ཆེ་བརྟན། བཅར་འདི་ལྷ་ལུལ། པད་མ་ཆེ་བརྟན། (བཅར་འདི) ལྷ་མོ་དོན་དང་མོ། གོང་གསལ་པད་མ་ཆེ་
 བརྟན་གྱི་སློག་བརྟན་ལ་དཔུང་བ་ཞེས་པར་བཞེད། བཅར་འདིའི་དུས་ཆོད། ༢༠༡༤། ༡༣། ༠༩ (༡༥:༠༠ ༡༦:༠༠)

ཕྱིན་ཆེད་ཚུམ་དུས་ལྟར་འབྲུག་རྒྱུ་ཁས་ལེན་བྱས་ཏེ་དགོངས་པ་ཞུས། ༡༠༠༣ ནས་
 ལོ་གཉིས་རིང་ལེ་ཅིན་སློག་བརྟན་སློབ་སྦྱིང་གི་ཚུམ་རིག་སྡེ་ཆན་དུ་འཁྲུག་གཞུང་ཚུམ་
 འབྲི་བྱར་སྦྱོང་དང་། བརྟན་སྦྱང་ཚུམ་འབྲི་ལའང་འབད་བཞིན་ཡོད་པས་ཆེད་དུ་དེར་
 ཞུགས་འདུག། སློག་ལམ་ནི་སློབ་མ་གཞན་དང་གཅིག་མཚུངས་ཀྱི་འགན་འཁུར་བྱས་
 པ་བཅས་གསལ།^[22] ༡༠༠༤ལོར་ལེ་ཅིན་སློག་བརྟན་སློབ་སྦྱིང་གི་འཁྲུག་གཞུང་སྡེ་ཁག་
 ཏུ་འཇུག་ཞུགས་བྱས་ནས། སློབ་དུས་དང་པོའི་སློབ་ཆན་ཆར་བ་དང་། དགུན་ཁའི་གུང་
 སེང་སྐབས་དགེ་ཆན་གྱིས་སློབ་མ་སོ་སོར་བརྟན་བྱང་རེ་པལ་རྒྱའི་ལས་བྱ་བསྐྱར་ཡོད་
 པས། <<ལྷིང་འཇགས་ཀྱི་མ་ཉི་དོ་འབྲུམ་>>ཞེས་པའི་བརྟན་བྱང་ཐོག་མ་སྐབས་དེ་དུས་
 བཅོས་པ་དང་། བརྟན་བྱང་དེ་ལེ་ཅིན་གྱི་སློབ་ཆན་འགའ་ཞིག་ལ་བསྟན་ཅིང་། “༡༠༠༣
 ལོའི་ལེ་ཅིན་སློབ་བྲ་ཆན་མོ་བའི་སློག་བརྟན་དུས་ཆེན་བརྟན་བྱང་འགན་བསྐྱར་སྐབས་
 བཞི་བའི་བརྟན་བྱང་འགན་བསྐྱར་ཆན་པའི་ཆེད་ལས་ཆོགས་རྒྱུད་གི་ནང་དོན་རིགས་ཀྱི་
 ཕུལ་བྱང་བྱ་དགའ་ཐོབ་པ་དང་། ལེ་ཅིན་གྱི་རྒྱལ་སྤྱིའི་DVསྒྲིང་སྟེགས་སྐབས་དང་པོའི་
 བྱང་བརྗོད་སློག་བརྟན་སོགས་ཀྱི་བྱ་དགའ་མང་པོ་ཐོབ་ཡོད།”^[23] ༡༠༠༣ ནས་ ༡༠༠༤
 ལོའི་བར་སློག་བརྟན་ཆེད་ལས་སྦྱངས་པ་དང་། མཐར་ཕྱིན་བརྟན་ཆོས་ཐོག་མ་<<རྩ་
 ཐང་།>>དང་གཉིས་པ་<<འཆོལ་།>>བཅས་ཡིན་པ་མ་ཟད། གོང་གསལ་འབྲེལ་ཡོད་ཡིག་
 ཆ་ཁག་ལས། དེ་སྐབས་པལ་བསྐྱར་བྱང་བའི་སློག་བརྟན་བརྟན་ཆོས་ལ་བྱ་དགའ་ཡང་
 མི་ཉུང་བ་ཞིག་ཐོབ་ཡོད་པར་བསྟན།^[24]

སློག་བརྟན་ཆེད་ལས་སློབ་སྦྱོང་མཐར་ཕྱིན་བྱང་ཡང་། ལུ་མཐུད་བརྟན་སྦྱང་

22. ལྷག་ལྷ་ཐང་། བརྟན་ཆེ་བརྟན་གྱི་བརྟན་སྦྱང་ཞིབ་འཇུག་མཆོ་སྟོན་མི་རིགས་སློབ་ཆན་(རབ་འབྲུམ་པའི་བསྐྱབ་གནས་
 དབྱེད་ཚུམ།) ༡༠༡༡ ལོའི་ཟླ་ ༥ ཆོས་ ༡༡ ཉིན།

23. ལུང་ཁྱངས་ཡིག་ཆ་གོང་དང་མཚུངས།

24. ལུང་ཁྱངས་ཡིག་ཆ་གོང་དང་མཚུངས།

གསར་ཚཱ་དང་། གྲོག་བརྟན་འཁམ་གཞུང་གསར་ཚཱ་གིས་འཁམ་ཁིད་པ་ཆེད་ལས་
 རང་བཞིན་གི་བྱ་བ་གལ་ཆེན་དེ་དག་གནང་བཞིན། བོད་ཀྱི་ཚཱ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཁོད། བོད་
 མི་རང་གིས་གྲོག་བརྟན་པམ་བསྐྱུན་བྱས་པ་བྱུང་ཁྱོང་མེད་ཅིང་། བོད་ཀྱི་དོན་དངོས་འཆོ་
 བ་མཆོན་པའི་གྲོག་བརྟན་བརྩམས་ཆོས་<<ལྷིང་འཇགས་ཀྱི་མ་ཉི་དོ་འབྱུང་>>སོགས་
 དེམ་པས་བཟོ་བསྐྱུན་བྱས་པར་བརྟེན། བོད་ཀྱི་ཚཱ་རིག་ཁོད་སྤར་མེད་ཀྱི་ཟིན་ཐོ་གསར་
 པ་ཞིག་ཁ་སྐོང་དུ་འགོད་མཁན་གི་བོད་ཀྱི་གྲོག་བརྟན་འཁམ་ཁིད་པ་དང་འཁམ་གཞུང་
 ཚཱ་པ་པོ་མི་སྣ་གལ་ཆེན་ཞིག་ཡིན་པར་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་བརྒྱུད་རིམ་དེ་དག་ལས་གསལ་
 བོར་ར་འཕྲོད་ཐུབ་པར་ངེས་ལ། སློབ་རྒྱུད་ནས་སློབ་ཆེན་སོགས་ཤེས་ཡོན་གི་བཟོད་
 ལམ་རིང་མོ་དེ་དག་དེམ་གིས་བརྒྱལ་ཞིང་། སྐུ་ཅལ་གི་བརྩམས་ཆོས་གསར་ཚཱ་མི་
 ཉུང་བ་ཞིག་བརྩམས་དང་ཚཱ་གིན་སྐུ་ཅལ་གི་ལམ་བུའི་ཁོད་དུ་ཁོང་གི་མི་ཆེ་ཕྱི་པོ་
 རྫོགས་པར་གསལ་ལོ། །

བརྒྱ་ཆེ་བརྟན་ནི་ལོ་རབས་བརྒྱུད་ཅུའི་སྤྱི་དང་དགུ་བཅུའི་དུས་འགོ་ཞིག་ནས་
 བོད་ཀྱི་ཚཱ་རིག་གསར་ཚཱ་གི་ཚཱ་པ་པོ་དང་གསར་ཚཱ་ལམ་བུར་ཞུགས་པ་ཙམ་
 མ་ཡིན་པར། སྤྱི་བར་གསུམ་ནས་བརྩམས་སྐྱུང་གསར་ཚཱ་བྱུང་བའི་བརྩམས་ཆོས་
 མི་ཉུང་བ་ཞིག་ཆེད་འཛིན་ལྡན་པའི་དུས་དེམ་གསལ་ཆེ་བ་དག་གི་ཐོག་བཞོད་ཡོད་པ་
 མ་ཟད། <<ནགས་སྐོང་ཁྱ་བྱུག་འདུ་གནས་>>[25]ལས་ཁོང་ནི་བོད་རྒྱ་གཉིས་ཀའི་ཡིག་
 དེགས་ཐོག་ལ་གསར་ཚཱ་གི་མཁས་པ་ཞིག་དང་། སྤྱི་ཐེས་སུ་<<བོད་སྤྱིངས་ཚཱ་
 དེག་>>དང་<<སྤྱང་ཆར།>> <<མཆོ་སྤྱན་མང་ཆོགས་སྐུ་ཅལ་>>དང་<<གངས་རྒྱན་
 མེ་ཉིག་>>ལ་སོགས་པའི་དུས་དེམ་དུ་<<གངས་>> <<ཡུལ་གྱར་རྒྱུད་ལེན་པ་ཞིག་གི་
 མི་ལམ་>> <<བསྐྱུ་བྱིད་>> <<མི་དང་བྱི་>>སོགས་ཀྱི་བརྩམས་ཆོས་གསར་ཚཱ་རྣམས་
 དེམ་གིས་སྤེལ་ཞིང་། གྲོག་པ་པོའི་ཁོད་ནས་གདངས་འཛིག་ངེས་ཙན་ཐོབ་པའི་ཚཱ་པ་

25. མཆོ་སྤྱན་བོད་ཡིག་གསར་འགྱུར་ཁང་གིས་བསྐྱུགས། ནགས་སྐོང་ཁྱ་བྱུག་འདུ་གནས། མི་དེགས་དཔེ་སྐྱུན་ཁང་། ༢༠༡༢

པོ་ཞིག་དང་། དེར་རབས་བོད་ཀྱི་ཚུལ་རིག་གསར་ཚུལ་ཕྱོགས་ལ་བྱས་རྗེས་ཅན་ཞིག་
ཡིན་པ་བཅས་གྲགས།

སྔ་རྗེས་དཔར་བསྐྱབ་བྱུང་བའི་བཅའ་སྡུང་ལའང་། <<བོད་ཀྱི་དེར་ཚུལ་སྤྱི་
བཤད། >>ལས་ “༡༠༠༩ ལོར་མཆོ་ཐོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྱེད་ཁང་གིས་བཅའ་སྡུང་
ཕྱོགས་བསྐྱེད་སྡུ་ཁྲིད་(ཁྲིད་)དཔར་སྐྱབ་བྱས། ༡༠༡༡ ལོར་བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་
དཔེ་སྐྱེད་ཁང་གིས་བཅའ་སྡུང་ཕྱོགས་བསྐྱེད་སྡུ་ཁྲིད་ཀྱི་འཆོ་བ་དཔར་སྐྱབ་
བྱས།”^[26]པ་བཅས་ཡོད་པ་མ་ཟད། དར་སྤྱོད་རྒྱ་ཡིག་ཏུ་བཅའ་སྡུང་གིས་སྤྱི་བོད་
ཡིག་ཏུ་བསྐྱར་བའི་བཅའ་སྡུང་ཕྱོགས་བསྐྱེད་སྡུ་ཁྲིད་སྤྱི་བོད་ལོ་བདུན་ལོ་
གཏམ་བོད་འགྲུར་མ། >>^[27]ཞེས་བཅའ་སྡུང་བཅུ་དྲུག་ལས་གྲུབ་པ་གཅིག་དང་། བོད་
བསྐྱར་བྱས་མེད་ཀྱང་། རྒྱ་ཡིག་ཐོག་ཞིབ་འཇུག་མཐར་ཕྱིན་ཀྱི་བཅའ་སྡུང་ཆོས་<<མི་རིགས་
སྤྱི་བོད་>>ཞེས་པ་ཡོ་རྒྱ་བྱས་པ་བཅས་ཡོད་ལ། སྐད་རིགས་གཞན་ཏུ་བཅའ་སྡུང་ཆོས་ཡིག་
བསྐྱར་བྱུང་བ། དཔེར་ན། རྒྱ་རན་སིའི་སྐད་ཡིག་ཏུ་བསྐྱར་བ་བཅའ་སྡུང་ཕྱོགས་སྤྱི་ག་
<<གངས་>>^[28] ཞེས་པ་དང་། འཇར་པན་སྐད་ཡིག་ཏུ་<<འཆོལ་>>ལ་སོགས་པའི་
བཅའ་སྡུང་ཆོས་ནམས་དབྱེད་ཡིག་དང་འཇར་པན་སོགས་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ཏུ་བསྐྱར་ཡོད་པ་
མ་ཟད། ཕྱི་ནང་སློབ་པ་པོའི་ཁོད་གདེངས་འཛིན་དེས་ཅན་ཐོབ་པའི་ཕུལ་བྱུང་བཅའ་སྡུང་
ཆོས་<<སྐྱབ་དག་པ་དྲུང་ཁོད་རྗེས་སུ་བྲན་པ་>>ཞེས་སོགས་མང་པོ་ཡོད་པ་དང་། བོད་
ཀྱི་ཚུལ་རིག་གསར་ཚུལ་ཐད་ལ་འགྲུར་དུ་སྐོན་པ་ཞིག་ཡིན་པ་ནི། <<བོད་ཀྱི་དེར་ཚུལ་སྤྱི་

26. ཚུལ་སྤྱི་ག་པ། ལྷག་པ་ཆོས་འཕེལ་དང་བྱས་པ་འཕུལ་བྱེད་སོགས། <<བོད་ཀྱི་དེར་ཚུལ་སྤྱི་བཤད། >> མི་རིགས་
དཔེ་སྐྱེད་ཁང་། ༡༠༡༡ ལོ་ག ༡༣༧
27. ཡོ་རྒྱ་བ། བྱུང་དབྱེད་མི་རིགས་སློབ་གྲྭ་ཆེན་མོའི་བོད་རིག་པ་ཞིབ་འཇུག་གིས་གྲིང་གི་ ༡༠༡༤ ལོའི་འཛིན་གྲྭ། ཐར་ལོ། བད་
མ་ཆེ་བཅུ་གྱི་སྐྱེད་གཏམ་བོད་འགྲུར་མ། མཆོ་ཐོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྱེད་ཁང་། ༡༠༡༡
28. སློབ་དཔོན་ཆེན་མོ་ཆོས་ཉིད་དབང་མོ། (Francoise Robin & Prof Francoise Robin) <<གངས་
>>རྒྱ་རན་སིའི་སྐད་ཏུ་བསྐྱར།

བཤད། >>ལས་ “༡༩༩༩ ལོར་མཆོ་སྡོན་ཞིང་ཆེན་སྐབས་བཞི་པའི་རྩོམ་རིག་གསར་རྩོམ་གྱི་བྱ་དགའ་ཐོབ།”^[29]ཅེས་དང་། <<དེར་རྩོམ་སྤྱི་བཤད་>>དེ་ལས་ཁོང་གི་མཆོ་སྡོན་ཞིང་ཆེན་གྱི་རྩོམ་པ་པོ་མཐུན་ཆོགས་ཀྱི་ཆོགས་མི་དང་། ཉི་མ་ལ་ཡ་སློག་བརྟན་རིག་གནས་ཁྲབ་སྤེལ་ཀྱང་སེའི་གཙོ་འཛིན་གནང་བཞིན། སློག་བརྟན་འཁྲབ་གཞུང་གསར་རྩོམ་དང་འཁྲབ་བྲིད་ཀྱི་ལས་ཀ་གཉེར་བ་དང་། བོད་དུ་བརྗོད་པ་བཞིན་བེ་ཅིན་ནས་སློག་བརྟན་ཆེད་ལས་མཐར་ཕྱིན་བྱུང་ཡང་སློབ་སྦྱང་དེར་མཐུན་བརྩམས་སྦྱང་གསར་རྩོམ་དང་སློག་བརྟན་གྱི་ལས་ཀ་གནང་ཞིང་། “ཀྱང་གོའི་འཁྲབ་བྲིད་ཐུན་ཆོགས་ཀྱི་ཆོགས་མི་སོགས་དང་། བེ་ཅིན་ཉི་མ་ལ་ཡ་སློག་བརྟན་རིག་གནས་ཁྲབ་སྤེལ་ཆད་ཡོད་ཀྱང་ཟི” ཞེས་པའི་མགོ་འཛིན་བཅས་ཀྱི་འགན་ཁུར་སྒྲངས་ཡོད་པ་རེད།

༢༠༢༣ ལོའི་བར་བརྩམས་སྦྱང་གསར་རྩོམ་དང་སློག་བརྟན་ཆེད་ལས་ཀྱི་ལས་བྱུང་ཞུགས་ཤིང་། སློག་བརྟན་སྐྱེ་ཅལ་ལ་དགའ་བའི་མི་ནམས་དང་། ལྷག་ཏུ་བོད་ཀྱི་སློག་བརྟན་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་ཐོག་ལ་གསུབ་ཏུ་མེད་པའི་ལེགས་སྤྱེས་སྐབས་ཆེན་བཞག་ཡོད་པ་ནི། ཁོང་གི་དྲིས་གསར་བསྐྱབ་བྱས་པའི་བོད་ཀྱི་འཆོ་བའི་དོན་དངོས་མཆོན་པའི་སྐྱེ་ཅལ་སློག་བརྟན་(ཉིང་འཇགས་ཀྱི་མ་ཉི་ལྷོ་འབྲུམ་)དང་ (༢༠༠༢)ལྷ་ཐང་། (༢༠༠༤) The weatherman’s Legacy(2004) The Last Hail Suppresso(2005) འཆོལ། (༢༠༠༥) ཁྲི་ཆུ། (༢༠༡༡) Flares Wafting in (༡༩༩༣) གཡང་མདའ། (༢༠༡༤) ཐར་ལོ། (༢༠༡༥)དའི་བཙུན་ཆུང་། (༢༠༡༦)ལག་དམར། (༢༠༡༧) དབུགས་སྒྲང་། (༢༠༡༩) Cordyceps དང་སྒྲུ་བ། (༢༠༢༠)Eternal Day དང་། གངས་གཟིགས་(༢༠༢༣)Strangers (༢༠༢༣)Seventeen Mille^[30]སོགས་སློག་བརྟན་

29. ལྷག་པ་ཆོས་འཕེལ་དང་བྲམས་པ་རྩལ་ཁྲིམས་སོགས་ཀྱི་རྩོམ་སྤྱིག་བྱས། བོད་ཀྱི་དེར་རྩོམ་སྤྱི་བཤད། མི་རིགས་དཔེ་སྤྱོད་ཁང་། ༢༠༡༦ ཞོག་ ༡༣༦

30. མེ་ཁེ་རིག་མཛོད། https://en.m.wikipedia.org/wiki/Pema_Tseden

བཅམས་ཆོས་ ༡༢ ལྷག་ཙམ་བཟོ་བསྐྱེད་གནང་བ་མ་ཟད། རྒྱ་ནག་དང་རྒྱལ་སྤྱིའི་ཐོག་
ནས་གཞེངས་བསྟོད་ཀྱི་བྱ་དགའ་དུ་མ་སྒྲེངས་ཡོད་པ་ནི། དཔེར་ན། <<མྱིང་འཇགས་ཀྱི་
མ་ཉི་འོ་འབྱུང་>>ལ་ཐེངས་ཉེར་ལྔ་པའི་གསེར་བྱ་རྟགས་ཙན་ཀྱི་མྱོག་བརྟན་དུས་སྟོན་
ཐོག་ཆེས་ལུལ་བྱུང་འཁྲབ་ཁྲིད་པའི་གཞེངས་རྟགས་དང་མང་ཉེའི་རྒྱལ་སྤྱིའི་མྱོག་བརྟན་
དུས་སྟོན་ཐོག་ཨེ་ཤ་ཡའི་རིག་རྩལ་ཙན་ཞེས་པའི་གཞེངས་རྟགས་ཐོབ་ཅིང་། ༡༠༠༩
ནས་སྐྱ་ཆེ་མ་རྫོགས་བར་དུ་ཀྲང་གོའི་རྒྱལ་ནང་དང་རྒྱལ་སྤྱིའི་སྟེང་མཆོད་བྱང་འབྲེལ་བ་
ཐོག་གཞེངས་རྟགས་ ༩༣ ལྷག་ཐོབ་འདུག་པ་མ་ཟད། ཁོང་གི་བྱ་འཇགས་མེད་འཕྲིན་
ལས་ཀྱིས་ལུ་མཐུད་ནས་ཨ་པའི་ཆབ་བྱས་ནས་གཞེངས་རྟགས་ལེན་བཞིན་ཡོད་པ་
བཙས་ཡིན།

གོང་གསལ་མི་ཆེའི་བརྒྱད་རིམ་ལས་གསལ་བོར་ར་སྟོད་བྱབ་པ་ནི། བོད་ཀྱི་
བཅམས་སྐྱུང་ཆོས་པ་པོ་དང་ལོ་རྒྱུ་བ། བོད་ཀྱི་མྱོག་བརྟན་འཁྲབ་ཁྲིད་པ་དང་འཁྲབ་གཞུང་
ཆོས་པ་པོ། བོད་རྒྱ་སྐད་གཉིས་སྒྲ་བ་དང་པེ་ཅིན་མྱོག་བརྟན་སྟོབ་སྦྲིང་གི་དགོ་ཆུང་ཆེན་
མོའི་མཆོད་མིང་ཙན་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། སྐྱ་རྩལ་ཆོས་འཁྲུང་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་རྒྱལ་སྤྱིའི་ལ་
གཞིགས་ན། ལོ་རབས་བརྒྱད་ཅུའི་སྔ་དང་དབྱ་བཅུའི་དུས་མགོ་ནས། བོད་ལ་མཆོན་
ན་སྟོན་དག་པ་དང་བཅམས་སྐྱུང་པ། མྱོག་བརྟན་བཟོ་སྐྱེད་པ་ལ་སོགས་པའི་སྐྱ་རྩལ་བ་
ཆུང་དང་གཞོན་གསུམ་གང་མང་ཞིག་ཐོན་དང་ཐོན་བཞིན་ཡོད་མོད། སྐྱ་རྩལ་བ་དེ་དག་
གི་ཁོད་ནས་གཞེངས་སུ་ཐོན་པ་དུས་རབས་ཉེར་གཅིག་པའི་བོད་ཀྱི་མྱོག་བརྟན་འཁྲབ་
ཁྲིད་པ་དང་འཁྲབ་གཞུང་ཆོས་པ་པོ་བརྒྱ་ཆེ་བརྟན་ཡིན་ལ། བོད་རྒྱ་སྐད་གཉིས་ཀྱི་ལས་
ནས་བཅམས་ཆོས་གསར་ཆོས་དང་། བཅམས་སྐྱུང་གསར་ཆོས། ལྷག་དོན་དུ་པེ་ཅིན་
མྱོག་བརྟན་སྟོབ་སྦྲིང་ནས་མཐར་ཕྱིན་ཏེ། མྱོག་བརྟན་བཅམས་ཆོས་སམ་འཁྲབ་གཞུང་
ཆོས་པ་པོ་དང་འཁྲབ་ཁྲིད་པའི་ལས་གཉེར་དངོས་ལ་ཞུགས་ནས། བོད་ཀྱི་མྱོག་བརྟན་
བཅམས་ཆོས་པ་བསྐྱེད་བྱས་པ་མ་ཟད། དེང་རབས་བོད་ཀྱི་མྱོག་བརྟན་ཆོས་རིག་ཐང་

ལ་སྤར་མེད་ཀྱི་ཐེན་ཐོ་གསར་བ་ཞིག་འཛམ་གླིང་གར་སྟེགས་སུ་ཐོག་མར་འགོད་མཁན་
ཁོང་ཉིད་ཡིན་པ། རྒྱལ་སྤྱིའི་ཐོག་ནས་སློབ་བརྟན་སྒྱུ་རྩལ་གསར་ཙམ་གྱི་བྱ་དགའ་བྲངས་
པའི་གནས་ཚུལ་དང་ཁོང་གི་བརྩམས་སྒྱུང་དང་སློབ་བརྟན་བརྩམས་ཆོས་དབྱེད་བརྗོད་
ཁག་ཏུ་བཀོད་པ་དེ་དག་ལས་དཔོག་ཐུབ། གོང་གསལ་གྱི་བརྩམས་སྒྱུང་དང་སློབ་བརྟན་
བརྩམས་ཆོས་སམ་འཁྲབ་གཞུང་གསར་ཙམ་ཁག་ནི། བོད་ཀྱི་དེང་རབས་རྩོམ་རིག་ལོ་
རྒྱུས་ཁོད་ཆབ་མཆོན་བརྩམས་ཆོས་སུ་གྱུར་པ་དང་། ཁོང་གི་བོད་ཀྱི་སློབ་བརྟན་འཁྲབ་
ཁིད་པ་སོགས་ཀྱི་ཆབ་མཆོན་མི་སྣའི་དཔེ་གཞི་དངོས་སོ། །

འོན་ཀྱང་། སྐབས་མ་ལེགས་པ་དང་ཡིད་སློབ་པ་ཞིག་ལ། བྱ་འཛེགས་མེད་འཕྲིན་
ལས་ཀྱི་སློབ་བརྟན་བཟོ་སྒྲུབ་ཆེད་དུ་ཡར་འཕྱོག་གཡུ་མཆོའི་ཉེ་འགམ་སྒྲ་དཀར་ཅེ་རྫོང་
ལ་ཡོད་སྐབས། སློབ་བྱར་སྤྱིང་ནད་སྒྱུར་གཞིས་ཀྱིན་པའི་ ༡༠༡༣ ལོའི་ཟླ་ ༥ ཆོས་ ༩
ཞོགས་པར་དགྲུང་ལོ་ ༥༧ ཟླ་འཛེག་ཉེན་འདི་ནས་གཏན་དུ་གྲུས་བྲལ་སོང་བ་ནི། མགོ་
ནག་མི་རིགས་ཤིག་ལ་མཆོན་ན་སློབ་གར་གྱི་གཏམ་རྒྱུད་གསོན་པོ་ཞིག་དང་། དེང་རབས་
བོད་ཀྱི་སློབ་བརྟན་སློབ་འབྲེད་ཀྱི་ཀ་ཆེན་ཞིག་འབྲེལ་སོང་བ་ནི། བོད་ཀྱི་དེང་རབས་
རྩོམ་རིག་དང་སློབ་བརྟན་རྩོམ་རིག་གི་ལོ་རྒྱུས་ལ་གསལ་ཏུ་མེད་པའི་རྒྱུད་གྲུད་ཅིག་
ཡིན་པར་སློས་མ་དགོས་སྟེ། །

གཉིས་པ། བརྒྱ་ཆེ་བརྟན་གྱི་སྐབས་དེར་བོད་ལ་སྒྱུ་རྩལ་རྩོམ་འབྲིའི་འཕེལ་འགྱུར་ ལ་དབྱེད་པ།

བོད་ཀྱི་སློབ་རྒྱུན་རྩོམ་རིག་ལ་གཙོ་བོ་ནམ་པ་གཉིས་སུ་ཡོད་དེ། བོད་ཀྱི་མཐུན་
མོང་མ་ཡིན་པའི་བཅན་པོའི་དུས་ཀྱི་མགྱུར་རྩོམ་ལྟ་བུའི་སློབ་རྒྱུན་རྩོམ་འབྲི་དང་། བོད་
སྟོན་ལོ་རྒྱུ་བ་ཆེན་མོས་སྟན་ངག་མེ་མོང་མ་བོད་བསྐྱུར་བྱས་པ་བརྒྱུད་དར་པའི་བོད་ཀྱི་

མཐུན་མོང་བའི་སྲོལ་རྒྱན་ཚུལ་འབྲི་བཅས་སོ། །

ཚུལ་སྲོལ་འདི་གཉིས་ཀ་དར་རྒྱས་ཆེན་པོ་བྱུང་ཡོད་པ་ནི། ལྷན་ངག་དང་། བཅའ་ས་
སྤྱང་། ལྷག་ཚུལ་སོགས་བཅའ་ས་ཆོས་དང་ཚུལ་པ་པོ་མང་པོ་བྱུང་བ་ལས་མཆོན་ཐུབ་
མོད། དེ་དག་ལས་མཐུན་མོང་བའི་ཚུལ་སྲོལ་ཏེ་མེ་མོང་མའི་ཚུལ་ཐབས་ཀྱིས་ཤུགས་
ཆེས་ཆེར་ཐེབས་ཡོད་པ་གསལ་པོ་རེད། སྐབས་དེའི་བཅའ་ས་ཆོས་མང་ཆེ་བ་བཅད་
ལྷག་གཉིས་ལས་བྱུང་བ་དང་ཆོག་རྒྱན་རིག་པའི་ཚུལ་ཐབས་ལ་མཁས་པའི་ཚུལ་པ་པོ་
དང་། དེས་བྱུང་པའི་གཞུང་ལུགས་དང་བཅའ་ས་ཆོས་མང་པོ་ཞིག་བྱུང་བ་དོན་དངོས་
ཡིན།

ཡིན་ནའང་བོད་ཀྱི་མཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་ཚུལ་སྲོལ་ཏེ། བོད་རང་གི་ས་སྐྱེས་
རྫོ་སྐྱེས་ལས་བྱུང་བའི་ངག་རྒྱན་ཚུལ་རིག་དཔེར་ན། མགུར་སྤྱིའི་ཚུལ་ཐབས་ལྟ་བུ་
ནི། སྐབས་དེར་རྒྱན་འབྲངས་ཅམ་ལས་དར་རྒྱས་ཆེན་པོ་བྱུང་ཐུབ་མོད། དེའི་ཚུལ་ཐབས་
ལས་བྱུང་བའི་སྤྱུ་ཅུལ་བཅའ་ས་ཆོས་ཀྱང་དཀོན་པོ་ཡིན་ལ། ཚུལ་ཐབས་ཕྱི་མ་བཞིན་དར་
རྒྱས་མ་བྱུང་བར་གྱེ་མར་ཐིམ་པའི་རྒྱའི་བརྒྱན་ཆགས་ལྟ་བུར་གྱུར།

བོད་ཀྱི་སྲོལ་རྒྱན་ཚུལ་འབྲིའི་གནས་བབ་དེ་ལྟ་བུའི་ཁོད་བྱུང་བའི་ཚུལ་པ་པོ་
དང་། བཅའ་ས་ཆོས་མང་པོ་ཡོད་མོད། དེ་དག་ལས་ཚུལ་རིག་གསར་པའི་ལམ་དུ་ཕྱོགས་
ཤིང་། ཚུལ་ཐབས་དམིགས་བསལ་ཅན་གྱི་སྤྱན་ངག་པ་དགེ་འདུན་ཆོས་འཕེལ་དང་ཁོང་
གི་སྤྱན་ངག་ཆུང་ཁྲོགས་རྗེས་བྲན་ལྟ་བུ་སོགས་ཡོད་པ་རེད།

པར་ཆེ་བརྟན་གསར་ཚུལ་ལ་ཞུགས་པའི་ ༡༩༤༡ སྐབས་དེར་བོད་ལ་སྤྱན་ངག་
དང་། བཅའ་ས་སྤྱང་། ལྷག་ཚུལ་སོགས་ཚུལ་ལུས་མི་འབྲ་བ་སྟེ་མང་ཡོད་པ་བཞིན། སྲོལ་
རྒྱན་ལས་བརྒྱུ་ཏེ་ཚུལ་རིག་གསར་པའི་གོམ་སྐབས་སུ་ཕྱོགས་བཞིན་པའི་སྐབས་ཡིན་

པ་བཅས་ནི་<<བོད་ཀྱི་དེང་རབས་ཚུལ་རིག་ལོ་རྒྱུས་>>^[31]དང་། <<བོད་ཀྱི་དེང་རབས་ཚུལ་རིག་ཞིབ་འཇུག་>>^[32]<<དེང་ཚུལ་སྤྱི་བཤད་>>^[33]<<བདུད་ལྷ་རྒྱལ་གྱི་དབྱེད་ཚུལ་ཕྱོགས་བསྡེགས་>>^[34]བཅས་ལ་བལྟས་ན་རགས་རིམ་ཞིག་གསལ་རྟོགས་བྱུང།

མ་གཞི་ནས་ལོ་རབས་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་བོད་ལ་སྤར་གྱི་ཚུལ་སློལ་རྙིང་པ་ལས་གསར་པའི་ཕྱོགས་སུ་བསྐྱོད་པའི་དུས་ཚོད་ཡིན་པའང་། “བོད་དུ་སློལ་རྒྱུན་དང་མི་འབྲེལ་རྣམས་པ་བྱུང་བ་ནི་དུས་རབས་ཉི་ཤུའི་ལོ་རབས་བརྒྱད་ཅུ་པའི་དུས་རེད། ལོ་རབས་བརྒྱད་ཅུ་པའི་ནང་དུ་བོད་ཀྱི་ཤེས་ཡོན་པ་དག་གིས་སྤྱི་ཚོགས་རྗེས་ལུས་ཀྱི་ནུས་པ་བསྐྱར་ཁྲིལ། སློལ་རྒྱུན་གྱི་བསམ་བློ་དང་མི་འབྲེལ་དང་། སློལ་རྒྱུན་གྱི་ཀུན་སྐྱོད་དང་མི་འབྲེལ་ལྷ་སྐྱོད་མང་པོ་ཞིག་ལ་འཆོལ་སྟེགས་བྱས་ནས། བོད་ཀྱི་རིག་གནས་ལ་བསྐྱར་བཀོད་བྱ་འདོད་ཀྱིས་རིག་གནས་ཀྱི་རྒྱུན་སྐྱོང་བ་ལས་གསར་པ་བཟོ་འདོད་ཀྱི་འདུན་པ་དག་ཏུ་འཕྱུར།”^[35]ཞེས་གསལ་བ་བཞིན། དུས་སྐབས་དེར་བོད་ཀྱི་སློལ་རྒྱུན་ཚུལ་རིག་གི་འཁོར་རྒྱལ་སྤྱིར་ཐོན་ཏེ། ཚུལ་རིག་གསར་པའི་ཚུལ་ཐབས་དང་བསམ་བློ་མཆོན་པའི་ཕྱོགས་སུ་འབད་པར་བྱས་འདུག།

སྤྱི་མཐའ་ཚུལ་སློལ་དང་མཆོན་དོན་སོགས་མི་འབྲེལ་དེང་རབས་སྟུན་རག་དང་། བརྩམས་སྦྱང་། ལྷག་ཚུལ་སོགས་དཔེ་མཆོན་དུ་འོས་པའི་བོད་ཀྱི་ཚུལ་རིག་གསར་པའི་སློལ་འབྱེད་པ་དོན་གྲུབ་རྒྱལ་གྱི་སྟུན་རག་<<ལང་ཆོའི་ཐབ་རྒྱུ>>དང་། བརྩམས་

31. ཆབ་འགག་རྩ་མཁྱིམ། དེང་རབས་བོད་ཀྱི་ཚུལ་རིག་ལོ་རྒྱུས། མི་རིགས་དཔེ་སྟུན་ཁང་། ༢༠༠༩
 32. རྣམ་སྤྱོད། བོད་ཀྱི་དེང་རབས་ཚུལ་རིག་ཞིབ་འཇུག་ མི་རིགས་དཔེ་སྟུན་ཁང་། ༢༠༠༩
 33. ལྷག་པ་ཆོས་འཕེལ་དང་བྱམས་པ་རྒྱལ་ཁྲིམས་སོགས་ཀྱིས་ཚུལ་སྤྱི་བཤད། བོད་ཀྱི་དེང་ཚུལ་སྤྱི་བཤད། མི་རིགས་དཔེ་སྟུན་ཁང་། ༢༠༡༩
 34. བདུད་ལྷ་རྒྱལ་གྱིས་བརྩམས། བདུད་ལྷ་རྒྱལ་གྱི་དབྱེད་ཚུལ་ཕྱོགས་བསྡེགས། མཆོ་སྟོན་མི་རིགས་དཔེ་སྟུན་ཁང་། ༢༠༡༡
 35. བདུད་ལྷ་རྒྱལ་གྱིས་བརྩམས། བདུད་ལྷ་རྒྱལ་གྱི་དབྱེད་ཚུལ་ཕྱོགས་བསྡེགས། མཆོ་སྟོན་མི་རིགས་དཔེ་སྟུན་ཁང་། ༢༠༡༡

སྐྱུང་ལ། <<རྒྱ་འབྲས་མེད་པའི་མནའ་མ། <<སང་གིས་བཅོམ་པའི་མེ་ཉིག་>> <<སྐུལ་སྒྲི། >> ལྷག་ཚུམ་ལ་ཡང་། <<རྒྱ་ལམ་སྤོ་མོ། >>སོགས་བྱུང་། གསར་ཚུམ་བཅུམས་ཆོས་དེ་དག་ནི་སྐབས་དེའི་བོད་ཀྱི་སྤྱི་ཚོགས་དང་འཆོ་བའི་གནད་དོན་བརྗོད་བྱར་བཟུང་སྟེ་གིས་ཡོད་པ་དང་། དེར་རབས་ཚུམ་རིག་ནི་སྤྱི་ཚོགས་དང་དེའི་འགྲུར་ལྷོག་མའི་འཆོ་གནས་ལ་ཉེ་བར་བཅར་བ་ཞིག་ཡིན་པར། དེར་རབས་ཚུམ་རིག་དབྱེད་བརྗོད་པ་བདུན་ལྔ་རྒྱལ་གྱི་དབྱེད་ཚུམ་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་ལ་བལྟས་ན་གསལ་བར་མཐོང་བྱུང་།

དུས་སྐབས་དེའི་ནང་བོད་ཀྱི་ཚུམ་རིག་གསར་པའི་ཁོད་སྟོན་དག་པ་ལྡར་བའི་སྟན་དག་སྟེ། སྤྱི་ལོ་ ༡༩༡༠ ལོའི་ནང་གིས་པའི་<<ང་རང་སྤར་ཆོག་>>དང་། <<གངས་།>> <<ཚུ་ཅེད་ཀྱི་གླུ་>>སོགས་སྟན་དག་གི་བཅུམས་ཆོས་མང་པོ་ཕྱོགས་བསྒྲིགས་བྱས་པ་ <<ལྡར་བའི་ཚུམ་བརྒྱུས་-སྟན་དེབ་>>ཅེས་པར་བཀོད། གིས་སྤྱི་ ༡༩༠༡ ལོར་དཔར་བསྐྱབས་བྱུང་བའི་<<སྟན་ཚུམ་གཟེ་མིག་དགུ་བ་>>བཅས་ཡོད། དེ་བཞིན་འདྲུ་སྐལ་བཟང་གི་སྟན་དག་དང་། གཞན་དུ་བཟ་ཤིས་དཔལ་ལྷན་གྱི་བཅུམས་སྐྱུང་<<པལ་པའི་ཁྲིམ་ཆང་ཞིག་གི་སྤྱིད་སྤྱག་>> ཆེ་རིང་དོན་འགྲུབ་ཀྱི་བཅུམས་སྐྱུང་<<མེས་པོ་>> དང་ <<རྒྱུང་དམར་ཁྱུང་ཁྱུང་>>སོགས་ཡོད་པ་དང་། སྟག་འབུམ་རྒྱལ། ཉག་པོ་སྐལ་བཟང་། བཟ་ཟ། རང་སྤྱ། བསྟན་པ་ཡར་རྒྱས། ཨ་སྟོན་བཟ་ཤིས་དོན་འགྲུབ་སོགས་བོད་ཀྱི་དེར་རབས་ཚུམ་རིག་གསར་ཚུམ་གྱི་ཚུམ་པ་པོ་མང་པོ་དུས་སྐབས་དེ་དག་ལས་གསར་ཚུམ་གྱི་ལམ་དུ་ཞུགས་ཤིང་། རིམ་པས་དོན་དམ་པའི་བོད་ཀྱི་ཚུམ་རིག་གསར་ཚུམ་གྱི་ཚུམ་པ་པོ་དང་བཅུམས་ཆོས་ལའང་མིག་དཔེར་འོས་པ་མི་ཉུང་བ་ཞིག་བྱུང་འདུག །

བོད་ཀྱི་ཚུམ་རིག་གསར་ཚུམ་གྱི་ཐོག་མའི་ཚུམ་པ་པོ་དང་བཅུམས་ཆོས་ཀྱི་གནས་བབ་དེ་ལྟ་བུའི་ཁོད། བསྐྱེ་ཆེ་བརྟན་ནི། གསར་ཚུམ་གྱི་ཅེ་མོར་སོན་པའི་དུས་སྐབས་ ༡༩༤༥-༡༩༥༠ ཞིག་ཆགས་ཡོད་པ་སྟེ། དཔེར་ན། གངས་དང་། བསྐྱེ་ཁྲིད། ལུལ་

གྲར་རྒྱུ་ལེན་པ་ཞིག་གི་མི་ལམ། ཁ་བ་མེད་པའི་དགུན་ཁ། སྤྱང་གཏམ་ཞིག་དང་དེའི་
མཇུག་བསྟུ་ཚུལ་གཉིས་ཞེས་པ་སོགས་གསར་ཚུལ་བཅས་ཆོས་ཀྱི་ཆབ་མཆོན་དུ་
འོས་པ་དེ་དག་ལས་རྟོགས་ཐུབ། སྤྱིའི་ཆ་ནས་སྐབས་དེར་བོད་ཀྱི་ཆོས་རིག་གསར་ཚུལ་
ཐད། ཀན་གཞིན་མང་པོ་ཞིག་དགའ་ཞེན་ཀྱི་ཆ་སྐབས་འཕྲར་བཞིན་པའི་སྐབས་ཡིན་པ་
མ་ཟད། མང་པོ་ཞིག་གསར་ཚུལ་ཆོས་འབྲིང་ཆོད་ལྟའི་ལམ་དུ་འཇུག་དང་འཇུག་ཐུས་
ཤིག་གྲང་ཡིན་འདུག།

མཇུག་གཏམ།

དབྱེད་ཆོས་འདིའི་རྒྱ་ཆ་འཆོལ་བསྟུ་དང་དབྱེ་ཞིབ་སོགས་རིམ་བར་བརྒྱད་པ་
ལས། བརྒྱ་ཆེ་བརྟན་གྱིས་དུས་ཀྱི་འཆར་ལོངས་དང་སློབ་གྲ་རྒྱ་རྒྱུ་འབྲིང་ཆེ་གསུམ་
སོགས་འགྲིམས་པའི་བརྒྱད་རིམ་གསལ་བོར་མཐོང་ཐུབ་པ་དང་། ཁོང་ནི་བོད་ཀྱི་
གསར་ཚུལ་གྱི་ལམ་ལ་ཞུགས་པ་མ་ཟད། ཆེས་ཐོག་མའི་བཅམས་སྤྱང་<<མི་དང་ཁྱི>>
དང་ <<གངས།>> <<ཡུལ་གྲར་རྒྱུ་ལེན་པ་ཞིག་གི་མི་ལམ>>སོགས་ཆབ་མཆོན་
ཀྱི་བཅམས་ཆོས་མང་པོ་ཡོད་པ་དང་། བོད་ཡིག་ཐོག་ཁྱོན་བསྡེམས་བཅམས་སྤྱང་བཞི་
བཅུ་ཞེ་བརྒྱད་ཡོད།

སློབ་ཆེན་དུ་སྦྱོང་བའི་སྐབས། གྱིས་པའི་དུས་ནས་དགའ་ཕྱོགས་ཡོད་པའི་སློག་
བརྟན་སྒྱུ་རྩལ་གྱི་ལམ་དུ་དངོས་སུ་སློབ་སྦྱོང་བྱས་པ་ཅུ་མ་ཟད། མིང་གྲགས་ལྟན་པའི་
ཤེ་ཅིན་སློབ་སྤྱིང་ནས་སློག་བརྟན་ཆེད་ལས་མཐར་ཕྱིན་བྱུང་། རེས་སུ་ཆེད་ལས་དེའི་ཐོག་
སུ་མཐུད་གོ་མ་པ་མདུན་སློབ་ཐུབ་པ་དང་། རྒྱལ་སྤྱིའི་གར་སྟེགས་འབྲུ་མིན་སྟེང་ནས་བྱ་
དགའ་རིམ་པ་མང་པོ་ཐོབ།

གོང་གསལ་བརྒྱད་རིམ་ལ་གཞིགས་ན། ཁོང་ནི་བོད་ཀྱི་སློག་བརྟན་འཁྲབ་ཁྲིད་པ་

དང་། འཁྲབ་གཞུང་ཚུལ་པ་པོ། བོད་རྒྱ་སྐད་གཉིས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུ་བ་དང་ཚུལ་པ་པོ་ཞིག་ཡིན་
པ་དང་། རྒྱལ་ནང་དང་རྒྱལ་སྤྱིའི་གར་སྟེགས་སྟེང་། སྟོན་མེད་གནའ་དེང་བོད་མིའི་འཚོ་
བ་དང་གནས་སྐྱབས་སོགས་མཆོན་པའི་སློབ་བརྟན་པའ་བསྐྱུན་བྱས་པ་དེ་དག་འགྲན་
ཞུགས་ཁག་ལས་རྒྱལ་ཁ་ཆེན་པོ་ཐོབ། དེས་ན་ཁོང་ནི་ཉེ་རབས་བོད་ཀྱི་ཚུལ་རིག་ལོ་
རྒྱུས་ཁོང་ཀྱི་ཐེན་ཐོ་གསར་པ་ཞིག་ཁ་སྐོང་བྱེད་མཁན་ཡིན་པར་ཁོང་གི་མི་ཆའི་ལོ་རྒྱུས་
ཁོང་ནས་རྟོགས་ཡོང་།

བརྒྱ་ཆེ་བཟན་སློབ་བྱ་ཆུང་འབྲིང་འབྲིམས་པའི་དུས་སྐབས། བོད་ནང་ཚུལ་རིག་
གསར་པའི་འགོ་འཇུགས་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་རེད། ༡༩༥༠ ལོའི་ནང་། བོད་དུ་སློབ་རྒྱུན་
ལས་འདས་པའི་ཚུལ་འབྲིང་ཐབས་ལམ་གསར་པ་དང་བསམ་སློབ་གསར་པའི་ཕྱོགས་སུ་
འབད་བཅོཙ་བྱས་ནས། བོད་དུ་ཚུལ་རིག་གསར་པའི་ལམ་སྟོན་ཐོག་མ་ནི། རོན་བྱའ་རྒྱལ་
དང་ལྷང་བུ་སོགས་ཡིན་པ་ཤེས་རྟོགས་བྱའ། རེས་སུ་སྟག་འབྲུམ་རྒྱལ་དང་ཆེ་རིང་རོན་
བྱའ་སོགས་བྱང་ལ། ཁོང་ཆོས་ཆབ་མཆོན་རང་བཞིན་ཅན་གྱི་བཅུམས་ཆོས་ཀྱང་མང་
པོ་བྲིས་མོད། སྤྱིའི་ཆ་ནས་སྐབས་དེའི་ཚུལ་འབྲིང་གནས་ཆད་ལ་སྟོན་དང་མ་སྟོན་གྱི་ཆ་
གཉིས་སུ་ཡོད་པ་ཤེས་རྟོགས་བྱའ།

འོན་ཀྱང་ཚུལ་ཡིག་འདི་དུས་ཆོད་ཉ་ཅང་བེལ་བའི་ཁོང་གི་དགོས་བྱུང་བས། ཆོག་
རོན་གང་གི་ཐད་ལ་སྟོན་ཆ་མི་ཉུང་བ་ཞིག་ཤོར་ཡོད་ངེས་པས། བཟོད་གསོལ་དང་འབེལ་
སློབ་པ་པོའི་ཁོང་ནས་ཡོ་བསྐང་དང་ལམ་སྟོན་མི་ཉུང་བ་ཞིག་གནང་སྟོང་ཡོང་བའི་རེ་
སྐུལ་དང་། ཚུལ་ཡིག་འདི་འབྲི་སྐབས། རྒྱ་ཆ་འཆོལ་བསྐྱུ་དང་དབྱེད་ཐབས་སོགས་དང་
འབེལ་བའི་སྟོར། བཀའ་འབྲི་ལམ་སྟོན་ཁྱེ་ས་དང་སྐུལ་མ་གནང་མཁན། བླ་གྱི་མཚུབ་
སྟོན་དག་ཀྱང་། འབྲུམ་རམས་པ་ཀན་ལྷ་མོ་མཆོད་དང་། འཕར་ཕྱོགས་སྐད་ཡིག་སློབ་བྱ་
ཆེན་མོའི་སློབ་དཔོན་ཆེན་མོ་ཀན་ཆོས་ཉིད་དབང་མོ་(Professor Françoise Robin)

ནམ་གཉིས་སོགས་ལ་བཀའ་ངེན་ཆེ་བྱ་རྒྱུ་མ་ཟད། རྩོམ་ཡིག་འདིའི་མགོ་མཇུག་བར་
གསུམ་ལ་བྱ་དག་སོགས་ཀྱི་ལམ་སྟོན་རོགས་རམ་གནང་མཁན་འབྲུམ་རམས་པ་ཀུན་
གཙན་བཟོད་རྒྱུ་དང་། མཐའ་མའི་བྱ་དག་གནང་མཁན། དགེ་བཤེས་ལྷ་རམས་པ་ཀུན་
ནགས་ཤོད་སྐལ་རྒྱན་མཆོག་བཅས་ལ་ཤིན་ཏུ་བཀའ་ངེན་ཆེ་བྱའོ། །

༡༠༡༧། ༡༠། ༠༡ ཉིན་མཇུག་གྲུབ།

དབྱེད་གཞིའི་ཡིག་ཆ།

1. ཁབ་འགག་རྩ་མཁྱེན། དེང་རབས་བོད་ཀྱི་རྩོམ་རིག་ལོ་རྒྱུས། མི་རིགས་དཔེ་སླུབ་ཁང་། ༡༩༩༡
ལོའི་ཟླ་ ༡ པར་པེ་ཅིན་དུ་པར་ཐངས་དང་པོ་བཏབ།
2. རྩམ་སྤྲུལ། བོད་ཀྱི་དེང་རབས་རྩོམ་རིག་ཞིབ་འཇུག་ མི་རིགས་དཔེ་སླུབ་ཁང་། ༡༩༩༤ ལོའི་ཟླ་
༡ པར་པར་ཐངས་ ༡ པོ་བཏབ།
3. མཆོ་སྟོན་བོད་ཡིག་གསར་འགྱུར་ཁང་གིས་བསྒྲིགས། ནགས་སྒོང་ཁྱུ་བྱག་འདུ་གནས། མི་རིགས་
དཔེ་སླུབ་ཁང་། ༡༩༩༡ ལོའི་ཟླ་ ༡༢ པར་པར་གཞི་དང་པོ་བསྒྲིགས།
4. ལྷ་མོ་ཆེ་བརྟན། བཅར་འཛིན་བྱ་ལུ། བད་མ་ཆེ་བརྟན། (བཅར་འཛིན།) ཟུར་བཞོད་དང་
པོ། ཞོང་གསལ་བད་མ་ཆེ་བརྟན་གྱི་སྟོག་བརྟན་ལ་དབྱེད་བཞེས་པར་བཞོད། བཅར་འཛིན་
དུས་ཆེད། ༡༩༩༧། ༡༢། ༠༤ (༡༥:༠༠ ༡༢:༠༠)
5. ལྷ་མོ་ཆེ་བརྟན། བད་མ་ཆེ་བརྟན་གྱི་སྟོག་བརྟན་ལ་དབྱེད་བཞེས། གྲུང་དབྱེད་མི་རིགས་སྟོབ་ཆེན་གྱི་
རམས་འབྲུམས་ཞིབ་འཇུག་མཐར་ཕྱིན་དབྱེད་རྩོམ། ༡༩༩༧། ༠༥། ༡༢ ཉིན།
6. ལྷག་ལྷ་ཐར། བསྟོར་ཆེ་བརྟན་གྱི་བཅུམས་སྦྱང་ཞིབ་འཇུག་མཆོ་སྟོན་མི་རིགས་སྟོབ་ཆེན་རབ་
འབྲུམས་པའི་བསྟོབ་གནས་དབྱེད་རྩོམ། ༡༩༩༡ ལོའི་ཟླ་ ༥ ཆེས་ ༡༢ ཉིན།
7. ལྷག་པ་ཆོས་འཕེལ་དང་བྲུམས་པ་རྩལ་ཁྲིམས་སོགས་ཀྱིས་རྩོམ་སྒྲིག་བྲུས། བོད་ཀྱི་དེང་རྩོམ་སྤྱི་
བལད། མི་རིགས་དཔེ་སླུབ་ཁང་། ༡༩༩༡ ལོའི་ཟླ་ ༡ པར་པེ་ཅིན་དུ་པར་ཐངས་དང་པོ་བཏབ།

8. བདུད་ལྷ་རྒྱལ་གྱིས་བཅུམས། བདུད་ལྷ་རྒྱལ་གྱི་དབྱེད་ཚོམ་སྤྱོད་པ་བསྒྲིགས། མཚོ་ལྗོན་མི་རིགས་
དཔེ་སྤྲུལ་ཁང་། ༢༠༡༧ ལོའི་ཟླ་ ༡༡ བར་དཔར་ཐངས་དང་པོ་དཔར།
9. ལོ་རྒྱུ་བ། གྲུང་དབྱང་མི་རིགས་སློབ་གྲྭ་ཆེན་མོའི་བོད་རིག་པ་ཞིབ་འཇུག་གླིང་གི་ ༢༠༡༩ ལོའི་
འཛིན་གྲ། ཐར་ལོ། བད་ཆེ་བརྟན་གྱི་སྤྱང་གཏམ་བོད་འགྲུར་མ། མཚོ་ལྗོན་མི་རིགས་དཔེ་སྤྲུལ་
ཁང་། ༢༠༡༩ ལོའི་ཟླ་ ༡༡ བར་དཔར་ཐངས་དང་པོ་དཔར།
10. རིག་འབྱུང་དོན་གྲུབ་བཟ་ཤིས་ཀྱིས་དབྱིན་ཡིག་ཏུ་བཅུམས། གཡག་ཕྱག་ཕུན་ཚོགས་ཚོས་
འཕེལ་གྱིས་བསྐྱར་བ། བོད་ཀྱི་སློབ་བརྟན་འཁབ་ཁྱིད་པ་གྲགས་ཅན་པད་མ་ཆེ་བརྟན་གྱི་མི་ཆེའི་
ལོ་རྒྱུས། བོད་ཀྱི་དུས་བབ། ཟླ་ ༢༠༡༣། ༠༤། ༢༥ཉིན།
11. ཨེ་ཁེ་རིག་མཛོད། https://en.m.wikipedia.org/wiki/Pema_Tseden

༡༡། །བོད་ཀྱི་ཆེས་ཐོག་མའི་བཅོས་སྒྲུང་རིང་མོ་(Novel)ཇི་ལྟར་གསར་
གཏོང་མཛད་པ་དང་དེས་བསྟན་པའི་བོད་ཀྱི་ཟབ་རྒྱས་ཆོས་སྤྱོད་ཀྱི་ནང་དོན་
ལ་དབྱེད་པ་སྤར་མེད་རིགས་པའི་དོལ་ལ།

འབྲུག་རམས་པ་སོག་རྫོང་བཟའི་སྐུལ་པོ།

བྱང་བའི་མདངས་འཛིན་མིག་སྟོན་དཔལ་གྱུར་ཆར་སྤྲིན་མཛེས་པའི་རྗེས་འགོ་དབྱ་ཡི་གཙུག་
གཏོར་ས་འཛིན་སྟོ་ལས་མཛོན་པར་མཐོ། །

ས་ལེ་སྤྲུམ་སོགས་སྒྲུངས་པའི་རིན་ཆེན་བྱེ་མའི་ཆོགས་ཀྱིས་མ་བཅོས་སྟོན་གྱུ་བ་སྟོན་ཉིན་བྱེད་
བྱེ་བའི་དཔལ་ལ་བསྟེགས། །

འཛིག་རྟེན་འདི་ཡི་སྟོན་དབྱ་མ་ལུས་ཟེལ་གྱིས་གཞོན་པའི་གསུང་གི་ཟེགས་མས་ལོག་སྤྲེལ་མཐའ་
དག་པམ་པར་བྱེད་ལ་དཔལ། །

བདུད་བཞིའི་བདུད་དང་ལྟ་ཡི་ལྟར་གྱུར་འགོ་བ་ཀུན་གྱི་སྤྱི་བོའི་གཙུག་ཏུ་ཞབས་མཐེལ་འཁོར་
ལོས་མཛེས་པས་སྦྱོངས་གྱུར་ཅིག

གངས་རིའི་དཔལ་དང་རྒྱ་བའི་འོད་དཀར་གང་གིས་བསྟན་ཏུ་མེད་པའི་རབ་དཀར་སྟུ། །

མ་བྱ་འཛོལ་མོ་ཁྱ་བྱག་དབྱངས་ཀུན་ཁེངས་པ་བསྟོལ་བའི་ལེགས་བཤད་སྤྲིན་མཛད་གསུང་། །

རིས་མེད་འགོ་ལ་སྟོང་རྗེས་བསྟན་པའི་ཐབས་ཤེས་ཟུང་གིས་བྲག་ཆོགས་འཛོམས་དཔའི་ཐུགས། །

ཡགོང་ས་ཡལ་སྤས་རྣམ་པར་རོལ་བའི་སྟོང་རྗེའི་གཏོར་དང་མཁུན་རབ་གཏོར་ལ་འདུད། །

དང་པོ། སྤྱང་དང་། བཅམས་སྤྱང་། བཅས་སྤྱང་རིང་མོ་གསུམ་གྱི་བྱང་བར་སྐྱེད་བཤུགས་ཀྱི་ཁྱེད་པར་སྐྱེད་བཤུགས་

༡། སྤྱང་ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་སྐྱོད་སྐྱེད་བཤུགས་

ཐོད་དུ་སྤྱང་ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་འདི་ཆེས་སྤྱོད་མོ་ནས་བྱུང་ཡོད་པ་ནི་ཉང་རལ་ཉི་མ་འོད་ཟེར་(༡༡༩༥-༡༡༩༩)ཀྱིས་མཛད་པའི་ཆོས་འབྱུང་མེ་རྟོག་སྤྱིང་པོ་སྤྱང་ཅིའི་བཅུད་ཅེས་པར་ “ཐོད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་ལ་སྤྱ་བ་རྗེ་གཉའ་ཁྲི་བཅན་པོ་ཡིན་ཏེ། དེའི་སྤྱ་རིང་ལ། གཏམ་རྒྱུད་དང་། སྤྱང་རྒྱུད་དང་། སྤྱེ་བ་སྤྱོད་དང་། བཀའི་ཀྲུགས་དང་། རྩོ་གར་དང་། སྤྱ་གཞས་དང་། རོན་ཅེད་དང་། ཅེད་འཛོལ་སོགས་པ་བྱུང་བ་ཡིན་”^[1]ཞེས་གསུངས་པ་ལ་གཞིགས་ན་སྤྱང་ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་འདི་ཐོད་རྗེ་གཉའ་ཁྲི་བཅན་པོའི་སྐྱབས་ནས་བྱུང་བར་རྟོགས་ཐུབ། ཡང་ནེུ་བཞེད་གཤམ་པ་སྤོན་ལམ་སྤོ་གྲོས་(༡༢༡༣)ཀྱིས་བཅམས་པའི་སྤོན་གྱི་གཏམ་མེ་རྟོག་སྤྱེད་བཤུགས་པ་བཞུགས་སོ་ཞེས་པར། “རྗེ་གཉའ་ཁྲི་བཅན་པོའི་བྲུ། (རྫོ་རིངས་ལས་རྒྱལ་པོའི་སྤྱ་ཤོས་འདི་ཡིན་པར་བཤད།) དེར་ཁྲི་བཅན་པོ། དེ་ལྟར་སྤྱ་ཁྲི་བཅན་པོ། སྤྱིབས་ཁྲི་བཅན་པོ། གདགས་ཁྲི་བཅན་པོ། ཁྲི་སོ་བཅན་པོ། (དེའི་རིང་ལ་སྤྱང་འདེབས་<ཕྱེུ་>བྱུང་)ཁྲི་གུམ་བཅན་པོ་སྤྱེ་བུན་ནོ། །”^[2]ཞེས་གསལ། དཔའ་པོ་གཙུག་ལག་སྤྱེད་བཤུགས་(༡༥༠༥ནས་༡༥༤༦)ཡིས་མཛད་པའི་ཆོས་འབྱུང་མཁས་པའི་དགའ་སྟོན་དུ། “མདོ་སྤྱེ་འབྱུང་བའི་ལྷས་སུ་སྤྱང་ནམས་དར། །རོ་ལངས་གསེར་སྤྱབ་ཀྱི་སྤྱང་དང་། མ་སངས་ཀྱི་སྤྱང་། མཆིལ་པའི་སྤྱང་སོགས་ཉན་བཤད་”^[3]ཅེས་སོགས་བཤད། སྤྱེ་དགེ་བཞུན་

1. ཉང་རལ་ཉི་མ་འོད་ཟེར། ཆོས་འབྱུང་མེ་རྟོག་སྤྱིང་པོ་སྤྱང་ཅིའི་བཅུད། ཐོད་ལྗོངས་ཐོད་ཡིག་དཔེ་སྟེང་དཔེ་སྟེན་ཁང་། ༡༩༩༩ ལོག ༡༦༠
2. རེུ་བཞེད་གཤམ་པ་སྤོན་ལམ་སྤོ་གྲོས། སྤོན་གྱི་གཏམ་མེ་རྟོག་སྤྱེད་བཤུགས་པ་བཞུགས་སོ། ། ལོག ༡ ནས་ ༥༥། དཔེ་སྟེན་འགན་འཁུར་བ་ལྟན་ལྷན་པའས་རྒྱས་ཆོས་འཕེལ། ཐོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དཔེ་ཟེར་ཁག་ལྟར། གངས་ཅན་རིག་མཛོད། ༩ ཐོད་ལྗོངས་ཐོད་ཡིག་དཔེ་སྟེན་ཁང་ནས་བསྐྱུན། ༡༩༩༠ ལོག ༥
3. དཔའ་པོ་གཙུག་ལག་སྤྱེད་བཤུགས་ཆོས་འབྱུང་མཁས་པའི་དགའ་སྟོན། སྟོད་ཆ། མི་རིགས་དཔེ་སྟེན་ཁང་། ༡༩༩༥ ལོག ༡༦༥

འགྱུར་དུ། “སྔོན་གྱི་རྒྱལ་པོ་དང་། རྒྱོན་པོ་དང་བྲམ་ཟེ་དང་ཁྱིམ་བདག་ལ་སོགས་པ་ཤེས་
 པ་དང་། དཔལ་བའི་གཏམ་གྱི་རྒྱུད་སྐྱོང་བ་ནི་སྤྱད་གཏམ་མོ།”^[4]ཞེས་གསུངས། ཉམ་
 མཁའའི་ཁོར་བུའི་གསུང་འབྲུམ་ཕྱོགས་བསྐྱིགས་སུ་“སྤྱད་ཞེས་བྱ་བའི་ཆོག་འདི་ནི་བོད་
 རྒྱུད་ཀྱི་བརྟུ་རྟེན་བའི་གས་ཤིག་སྟེ། ཆོག་དེ་བཅད་སྤྱོད་ཀྱི་དོན་ནི་གནའ་བོའི་དུས་ཀྱི་ལོ་
 རྒྱུས་ཡིད་ཆེས་ཀྱི་གནས་སུ་བྱེད་འོས་པའི་གས་གང་ཞིག་རབ་བཏགས་སམ་མཛེས་
 ཆོས་ཀྱི་ཆོག་དོན་དུ་མས་སྤྱག་པར་བྱས་པའི་རིགས།”^[5]ཞེས་བཀའ། དུང་དཀར་ཆོག་
 མཛོད་ཆེ་མོར་“སྤྱད་བོན་ཞེས་པ་གཉའ་ཁྲི་བཅན་པོ་ནས་བྱངས་པའི་རྒྱལ་རབས་དུག་
 པ་ཁྲི་ལྗེ་འཛན་གྱི་དུས་དབུ་རུ་ངམ་ཤོད་འོན་ཞེས་བྱ་བར་བོན་གྱི་གཤེན་རབས་མི་བོ་
 ཆེ་བྱ་བ་ཞིག་བྱང་བས་དེས་ཐོག་མར་བརྩམས་པ་རྣམས་ཡིན། འདི་ལ་གཞུང་གཞན་དུ་
 བརྗོལ་བོན་ཟེར་”^[6]ཞེས་གསུངས། ད་དུང་བོད་བཞུགས་ཚུམ་པ་པོ་མང་པོས་དབྱུང་སྐྱོང་
 བྱས་པའི་བརྩམས་ཆོས་བོད་ཀྱི་ཚུམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་དེབ་དང་པོ་སོགས་^[7]ལ་སྐྱོང་བ་ལྟར་
 བ། གནའ་དེང་བོད་ཀྱི་མཁས་པས་བརྩམས་པའི་དེབ་ཟེར་མང་པོའི་ནང་དུ་སྤྱད་གི་སྐོར་
 གསལ་བ་མ་ཟད། སྤྱད་ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་འདི་ལ་གོ་བ་ལེན་སྟངས་སྤྲ་ཆོགས་བྱང་འདུག་
 པས་སྐབས་འདིར་ཡིག་ཆོགས་མང་བར་འདིགས་ནས་ཞིབ་སྒྲུབ་བྱངས་མེད།

ངས་སྤྱད་གི་སྐོར་ཞིབ་འཇུག་བྱས་པའི་བརྒྱུད་རིམ་ཁོད་སྤྱད་ཞེས་པ་མིང་དུ་ཐོགས་
 པ་ཐམས་ཅད་མགོ་ནས་མཇུག་བར་གྱི་བྱང་རབས་ཆང་མ་རྟོགས་བཞོ་དང་བཅོས་བཞོ་
 བྱས་པར་བཤད་ན་བྱབ་པ་མེད་པ་ཤེས་བྱུང་། འོན་ཀྱང་དེ་དག་རེ་རེ་བཞེན་མ་འདྲེས་

4. རྟེན་གཤེག་བསྟན་འགྱུར། རོན་རྣམ་པར་གདོན་མི་ཟ་བའི་འགྲེལ་བ། ལྷ་ཆོགས། བོད་རྟོ་བ། འིང་པར། རྟེན་གཤེག་ ༤༥ ན ༣
 5. ཉམ་མཁའའི་ཁོར་བུ། གསུང་འབྲུམ་ཕྱོགས་བསྐྱིགས། བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་དཔེ་སྤྱད་ཁང་། ༡༩༩༩། འོག་ ༣༣༥
 6. དུང་དཀར་རྒྱུ་བཟང་འཕྲིན་ལས། དུང་དཀར་ཆོག་མཛོད་ཆེན་མོ། གྲུང་གོ་བོད་རིག་པའི་དཔེ་བསྟན་ཁང་འོག་གྲངས།
 ༡༠༠༡། འོག་ ༡༣༥
 7. རེབ་གོང་རྟོ་རྟེ་མཁའ་སོགས་ཀྱིས་བསྐྱིགས། བོད་ཀྱི་ཚུམ་རིག་ལོ་རྒྱུས་དེབ་དང་པོ། བོད་རྫོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྟན་
 ཁང་། ༢༠༠༤ ལོར། འོག་ ༣༣

པར་ངོ་སློང་བྱ་རྒྱུ་ནི་ཉ་ཅང་དཀའ་གནད་ཅིག་ཏུ་འདོད།

སྐྱུང་ཞེས་པའི་ཐ་སྟངས་འདིའི་ཐོག་མའི་བྱུང་བ། འབྲུག་ཡུལ་དང་། དབྱེ་བ་ག་ཆོད་
ཡོད་པ་ངོས་འཛིན་རྒྱུ་ནི་གནད་འགག་ཆེན་པོ་མཐོང་། དེར་སྐབས་སྐྱུང་གི་བྱུང་རབས་
དང་ངོ་བོ་འགྲེལ་བཤད་བྱས་པའི་དབྱུང་ཚུལ་རེ་བྱང་མཐོང་རྒྱུ་འདུག་མོད། འོན་ཀྱང་དེ་
དག་གིས་ངེད་ཅག་སྟུན་མོང་གི་འདོད་ཚུལ་གཅིག་ཏུ་འབབ་སྟབས་ལ། རྩ་ཅེ་ལྟར་མ་འདྲེས་
པར་སོ་སོར་ཚད་མེད་བཀལ་སྟབས་མཁན་བྱུང་མེད་པར་སྒྲང་། དེས་སྐྱུང་གི་བྱུང་རིམ་ཆེས་
ལྗོན་གྱུར་ཅན་དང་། བརྗོད་བྱ་རྒྱ་ཆེ་བ། བར་དོན་རྟོག་འཛིང་ཅན་ཡིན་པ་རྟོགས་སྟབས།

བརྗོད་བྱ་རིམ་ཆེས་ལྗོན་ཏུ་གྱུར་བ་དང་ཁྲབ་ཆེ་བའི་ཆོད་ཀྱིས་དེ་ཙམ་གྱིས་ཞིབ་
འབྲུག་གི་བྱ་བར་རིན་ཐང་ཆེ་ཞིང་དོན་སྦྱང་ལྡན་ཡོད། འཛིག་རྟེན་ཁམས་ཀྱི་ཆེས་ཐོག་
མའི་བྱུང་རིམ་པལ་ཆེ་བའི་མགོ་ཁྲུངས་སྐྱུང་སྟུན་པོ་རེར་སྟུག་ཡོད་པ་ང་ཚོས་ཁས་མ་
ཐུང་ག་མེད་རེད། དཔེར་ན་ཉི་མཱ་སྐར་གསུམ། མི་དང་མི་མ་ཡིན་པ། གནམ་ལ་འཕུར་
རྒྱ་ས་ལ་སྐྱེ་རྒྱུ་ཡོད་དོ་ཅོག་རེ་རེ་བཞིན་བྱུང་བའི་ཁྲུངས་སྐྱེར་སྐྱུང་སྟུན་པོ་རེ་བཤད་རྒྱུ་
ཡོད། དེའི་སྐོར་ལ་དབྱུང་བ་བྱས་པའི་བརྩམས་ཆོས་རེ་བྱང་མཇུག་དུ་ཡོད་པ་ལས་གཅིག་
ནི་ལྷག་པ་ཆོས་འཕེལ་གྱི་བོད་ཀྱི་ཚུལ་རིག་གི་ལོ་རྒྱུས་ལྟ་བུ་རེད།^[8]

བོད་སྐད་དུ་སྐྱུང་ཞེས་པའི་ཐ་སྟངས་འདི་ཐོག་མར་དུས་འདི་ཙམ་ནས་བྱུང་བ་དང་མི་
འདི་འདྲ་ཞིག་གིས་གསར་གཏོད་བྱས་ཞེས་ཁ་ཆོན་གཙོད་སྟབས་པ་ཞིག་གཏན་ནས་མིན་
ན་ཡང་། ང་ཚོས་རྗེས་དཔག་གི་རིགས་པས་དབྱུང་ན་སྐྱུང་ནི་བོད་མི་རིགས་ཀྱི་བསམ་
ཚོའི་དབལ་ཡོན་ལྟོས་ས་ལྟོས་འཛིག་གིས་ཆོད་གང་འཆོམས་བསྐྱེབས་ནས་སྐྱུང་བཤད་
ཉན་འགོ་རྒྱགས་པ་དང་སྐྱུང་གི་ལམ་ནས་བོད་ཀྱི་སྤྱི་ཚོགས་སྐྱོང་འགོ་རྒྱགས་པ་རྟོགས་

8. ལྷག་པ་ཆོས་འཕེལ། བོད་ཀྱི་ཚུལ་རིག་ལོ་རྒྱུས་སྟོན་ཆ། མི་རིགས་དཔེ་སྟུན་ཁང་། ༢༠༠༩ ལོག ༡༡༩

ཐུབ། དེ་ཡང་ཆེས་སྔ་མོར་སྐྱེ་བྱུང་ལྟོ་བོན་གསུམ་གྱིས་སྲིད་བསྐྱེད་སྤྱི་ཞེས་གྲགས་པ་
 ལྟར་སྐྱེད་གིས་སྲིད་སྐྱོང་སྐྱེད་སྤྱི་སྐྱེད་ནང་དུ་གསལ་བའི་མི་སྣ་དག་གིས་རྒྱལ་པམ་གྱི་
 བྱང་བ་དང་དགེ་སྤྱི་ག་མང་དོར་བྱ་ཕྱོགས་ལས་བསྐྱབ་བྱ་མང་སྟེ་རྒྱལ་པོས་རྒྱལ་ཁབ་སྐྱོང་
 སྐབས་སུ་དཀའ་ངལ་མེད་ཀྱི་དང་བདེ་བ་ཐོབ་ཐབས་སུ་བཀོལ་བ་ནི་སྐྱེད་གིས་སྲིད་
 བསྐྱེད་སྤྱི་པའི་དོན་ཡིན་པར་འདོད།

སྐྱེད་གིས་སྲིད་བསྐྱེད་སྤྱི་པའི་བྱང་རབས་ནི་རང་རིགས་ཅམ་མ་ཡིན་པར་འཛམ་
 མིང་དུ་ཤེས་དཔལ་དར་བའི་མི་རིགས་པལ་ཆེ་བའི་ནང་དུ་ཡོད་པ་དང་། དེ་ནི་གནའ་དུས་
 ཅམ་མ་ཡིན་པར་དང་གི་ཆབ་སྲིད་ལམ་ལུགས་ནང་དུ་འདྲ་གྲགས་ཅན་གྱི་སྐྱེད་གཏམ་དག་
 ལས་བསྐྱབ་བྱ་ཡིན་པ་དང་ལུང་བྲངས་ནས་རྒྱལ་ཁབ་སྐྱོང་བཞིན་པ་ནི་མིག་མཐོང་ལག་
 ཟེན་ལ་བསྟན་དུ་ཡོད། རྒྱ་མཆན་འདི་དག་ལ་བརྟེན་ནས་སྐྱེད་ནི་དངོས་བྱང་དང་དངོས་
 བྱང་མ་ཡིན་པའི་ངོས་གཉིས་ལྡན་པའི་ནང་དོན་ཉན་བཤད་བྱ་རིན་ཡོད་པ་ཞིག་རེད།

འགྲོ་བ་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ནང་དུ་སྐད་ཆ་སྔོན་ལ་བྱུང་ཞིང་ཡི་གེ་རྩེས་སུ་བྱུང་བར་
 སོམ་ཉི་མེ་དགོས་པ་བཞིན་དག་ཐོག་གི་སྐྱེད་ཐོག་མར་བྱང་བ་དང་དེ་ནས་ཡིག་ཐོག་གི་
 སྐྱེད་བྱང་བ་རྒྱ་འབྲས་རིགས་པས་གསལ་ཉོགས་ཐུབ། འོན་ཀྱང་དུས་རབས་རིམ་བྱང་
 གི་ཁོད་སྐྱེད་ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་འདིའི་གོ་དོན་དང་འཇུག་ལུལ་མི་འབྲ་བ་སྤྱི་ཚོགས་ཡོད།

ད་ལྟའི་དུས་རབས་ཀྱི་མིའི་བསམ་སྒྲུའི་གནས་ཆད་གཞི་ལ་བཞག་ན་སྐྱེད་ཞེས་
 པ་ནི་མི་སྣ་དང་ཁོར་ཡུག་སོགས་སྤྱི་ཚོགས་ནང་དུ་དངོས་སུ་མ་བྱུང་ན་ཡང་སྐྱེད་ཡོད་
 མཁན་དང་ཚོས་མཁན་གྱིས་ཉོགས་བཟོ་བྱས་ནས་བཤད་པ་དང་བརྟེན་པ་གཉིས་ཀར་
 གོ་དགོས་པ་ཡིན། གང་ལྟར་དེར་གི་ཆར་མི་རྣམས་ཀྱིས་སྐྱེད་ནི་དངོས་བྱང་མ་ཡིན་པའི་

9. ཉང་རལ་ཉི་མ་འོད་ཟེར། ཆོས་འབྱུང་མེ་ཉིག་སྤྱིང་པོ་སྐྱེད་ཅིའི་བརྟན་གྱི། བོད་མྱོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྱན་ཁང་གིས་
 པར་དུ་བསྐྱར། ༡༩༩༩

རྟོགས་བཟོ་བྱས་པ་ཞིག་ལ་གོ་བཞིན་ཡོད།

༡། བཅམས་སྐྱད་ཐང་བ།

བཅམས་ཆོས་དང་ཚུམ་ཡིག་གི་གོ་དོན་ནི་བད་སྟོད་དང་ཆེག་སྟུར་སོགས་ཀྱི་ཆད་
མོང་བ་ཡིག་ཐོག་ཏུ་འཁོད་པ་དག་ལ་གོ་བ་ཡོངས་སུ་གྲགས་ཡོད། བཅམས་དང་ཚུམ་
ཞེས་པའི་ཆེག་འབྲུ་གཉིས་ལ་དུས་ཀྱི་བྱུང་པར་ཅམ་ལས་དོན་དུ་སྐྱ་ཡི་འདུག་ཡུལ་ལ་
བྱུང་པར་གཏན་ནས་མི་སྤང་། དེས་ན་སྐྱད་ཚུམ་དང་བཅམས་སྐྱད་ནི་གང་ཡིག་ཐོག་ཏུ་
བཅམས་ཐེན་པའི་སྐྱད་ཡོད་དོ་ཅོག་ལ་གོ་བྱུང་། འོན་ཀྱང་སྐྱད་ཐངས་ཅད་ལ་བཅམས་
སྐྱད་ངམ་སྐྱད་ཚུམ་ཞེས་བཏགས་ན་བ་ཡང་གི་མཆན་ཉིད་ལ་འོག་དང་སྒྲིག་ཤལ་ལྟ་
པའི་ཁ་ཐོ་ཞེས་བཞག་ན་བྱུང་ཐང་པའི་སྟོན་དུ་འགྱུར་བ་ལྟར། སྐྱད་ཡིན་ན་སྐྱད་ཚུམ་མམ་
བཅམས་སྐྱད་ཡིན་པའི་བྱུང་པ་མེད། དཔེར་ན་དག་སྐྱད་། བབ་སྐྱད་ལྟ་བུ་ནི་ཡིག་ཐོག་ཏུ་
མ་འཁོད་པའི་གནས་སྐབས་སུ་སྐྱད་ཡིན་ན་ཡང་བཅམས་སྐྱད་མ་ཡིན།

༢། བཅོས་སྐྱད་ཐང་བ།

བོད་ལ་བཅོས་སྐྱད་རིང་མོ་འབྲི་བའི་ལམ་སྟོལ་དུས་རབས་བཅོ་བརྒྱད་པའི་དུས་
འགོ་སྤྱི་ལོ་ ༡༧༡༩ ནས་འབྲི་འགོ་བཅུགས་ཏེ་ ༡༧༣༠ ལོར་ཡོངས་སུ་གྲུབ་པ་རེད།^[10]
བོད་ཀྱི་བཅོས་སྐྱད་རིང་མོ་ཐོག་མར་གསར་གཏོད་མཛད་པོ་ནི་མདོ་མཁར་ཞབས་བྱུང་
ཆེ་རིང་དབང་རྒྱལ་མཆོག་ཡིན་ཞིང་ཁོང་གིས་གཞོན་ནུ་ཟླ་མེད་ཀྱི་གཏམ་རྒྱུད་ཅེས་པའི་
བཅོས་སྐྱད་རིང་མོ་ཆེས་ཐོག་མར་གསར་ཚུལ་བྱས་པར་བརྟེན་བོད་ལ་བཅོས་སྐྱད་རིང་
མོ་འབྲི་བའི་ལམ་སྟོལ་གསར་དུ་བྱུང་བས་ཁོང་ནི་ཅོད་མེད་ཡོངས་གྲགས་ཀྱིས་བོད་ཀྱི་

10. མདོ་མཁར་ཞབས་བྱུང་ཆེ་རིང་དབང་རྒྱལ། གཞོན་ནུ་ཟླ་མེད་ཀྱི་གཏམ་རྒྱུད། ཤེས་རིག་པར་ཁང་། ༡༩༩༩ བར་
ཐེངས་བཞི་པ། ཤོག ༣༩༤

བཅོས་སྒྲུང་རིང་མོར་བསྒྲུར་ན་ལེགས། ཁ་ཅིག་གི་འདོད་པ་ལྟར་བཅམས་སྒྲུང་དུ་བསྒྲུར་
ན་བ་ལྷག་གི་མཚན་ཉིད་ལ་མགོ་ལྷན་བཞག་པ་ལྟ་བུའི་བྲུང་ཆེ་བའི་སྒྲིན་ཞིག་མངོན། རྒྱ་
མཚན་ནི་བཅམས་སྒྲུང་ཡིན་ན་བཅོས་སྒྲུང་རིང་མོ་(novel)ཡིན་པ་མ་བྲལ་བ་ལེས་ན་ད་
གཞི་ད་བཅོས་སྒྲུང་རིང་མོ་དང་བཅམས་སྒྲུང་གཉིས་ཀྱི་མིང་གི་འདྲུག་གཞི་འབྲུལ་མེད་
གསལ་པོར་རྟོགས་བྱུང། བཅམས་སྒྲུང་ལ་དངོས་སྒྲུང་དང་བཅོས་སྒྲུང་གཉིས་སུ་དབྱེ་
འོས་པ་ཡིན། བཅོས་སྒྲུང་རིང་མོ་ག་འདྲ་ཞིག་ཡིན་ན་ཡང་བཅམས་སྒྲུང་ཞེས་མིང་ཐོགས་
དུང་བ་ཡིན་ཏེ་བཅོས་སྒྲུང་ཐམས་ཅད་ཡིག་ཐོག་ཏུ་བཅམས་ནས་བྲུབ་པ་དང་ད་བར་དུ་
རྩོམ་པ་པོས་མ་བཅམས་པའི་བཅོས་སྒྲུང་ཞིག་ནམ་ཡང་བསྟན་དུ་མེད།

བཅོས་སྒྲུང་རིང་མོ་ནི་བཅོས་བཟོ་བྱས་ནས་བྲུབ་པའི་བཅམས་ཆོས་རིང་པོ་ཞིག་
ཡིན། སྐབས་འདིར་བཅོས་སྒྲུང་རིང་མོ་ཞེས་འབོད་དགོས་དོན་ནི་བཅོས་སྒྲུང་ལ་རྒྱས་
བསྐྱས་ཀྱི་ཆ་ནས་བཅོས་སྒྲུང་བྱང་བྱང་དང་བཅོས་སྒྲུང་འབྲིང་པོ། བཅོས་སྒྲུང་རིང་མོ་
གསུམ་དུ་དབྱེ་རྒྱུ་ཡོད། བཅོས་སྒྲུང་ལ་རྒྱས་འབྲིང་བསྐྱས་གསུམ་ཀྱི་དབྱེ་གཞི་གཙོ་བོ་
ནི་ཆོག་ཆོགས་མང་ཅུང་ལ་བྱུག་ཡོད།

མདོར་ན་བཅོས་སྒྲུང་རིང་མོའི་ནང་གི་མི་སྣ་དང་ཁོར་ལུག་བྱང་རིམ་སོགས་ཞིབ་ཐུ་
གིས་པས་རིང་པོར་འགྲུར་བ་དང་བཅོས་སྒྲུང་འབྲིང་བ་དེ་དག་ཅུང་ཟད་རགས་པར་གྲིས་
པས་དེ་ལས་བྱང་དུར་འགྲུར་ཞིང་། བཅོས་སྒྲུང་བྱང་དུ་ནི་མི་སྣ་དང་བྱང་རིམ་དུས་ཆོད་
སོགས་ཆེས་རགས་པར་གྲིས་པས་ཆེས་བྱང་དུར་འགྲུར་བའི་གནད་འདི་རྟོགས་དགོས།^[12]

དབྱེན་ཡིག་ནང་དུ་བཅོས་སྒྲུང་རིང་མོའི་གོ་དོན་ནི་རྩོམ་པ་པོ་ཞིག་གིས་རྩོམ་ལུས་
ལྷག་མའི་ལམ་ནས་གསར་རྩོམ་བྱས་པའི་མི་སྣ་དང་། བྱང་རིམ། ལྟ་ཚུལ། ཁོར་ལུག་
འབྲི་ལུགས། བརྗོད་སྟངས་སོགས་གཞི་རིམ་གྱི་དོན་ཚན་དུག་ཅན་གྱི་བྱང་རབས་ལྟ་བུ་

12. <https://www.enotes.com>

དེ་བ་གཟུགས་སུ་ལོང་བ་ཞིག་རྟོག་བཟོ་བྱས་ནས་བརྩམས་པ་ཞིག་ལ་བཅས་སྐྱེད་རིང་མོ་
 ཞེས་ཟེར་བ་ཡིན།^[13] ཞེས་དང་ཡང་ཨོག་སེ་རྫོང་རྒྱུ་ཆེ་མོའི་ནང་དུ་བཅས་
 སྐྱེད་རིང་མོའི་མཆན་ཉིད་ནི་རྟོག་བཟོ་བྱས་པའི་མི་སྣ་དངོས་དོན་མཆོན་པའི་ཐོག་
 རས་ཆོག་ལྷག་མའི་རྩལ་གྱིས་དེ་བ་གཟུགས་སུ་བྱུང་བ་ཞིག་ལ་བཅས་སྐྱེད་རིང་མོ་
 ཞེས་ཟེར་བ་ཡིན།^[14] ཞེས་དང་། འདོད་རྒྱུའི་སྤྱད་ཀོམ་ཞེས་པའི་བྲོ་རྩོམ་ལས་བཅས་
 སྐྱེད་རིང་མོའམ་ནོ་མེལ་ལ་རྩ་བའི་བྱུང་ཆ་དུག་ཆང་དགོས་པ་ནི་ཁོར་ཡུག་དང་སེམས་
 ཁམས། མི་སྣ་རྟོག་བྲ། བྱེད་རིམ། དགོས་པ་སོགས་དོན་ཆན་དུག་ཆང་དགོས་པར་
 འདོད་མཁན་ཡོད། ཡང་དེ་ལས་མང་བ་དང་ཉུང་བ་སོགས་ཀྱི་འདོད་ཚུལ་སྣ་ཆོགས་ཡོད་
 འདུག གང་ལྟར་བྱུང་ཆ་དེ་དག་ཆང་བའི་ཐོག་ནས་གཞོན་ཆའི་གཏམ་རྒྱུད་ནི་བོད་ཀྱི་ནོ་
 མེལ་དང་པོ་ཡིན་པ་བྱུང་ཡོད།

གཉིས་པ། བོད་ཀྱི་ཆེས་ཐོག་མའི་བཅས་སྐྱེད་རིང་མོ་གཞོན་ཆའི་རྒྱ་ཆ་གྲེང་བ།

ང་ཆོས་ཡིད་དུ་ལོང་བའི་རིན་ཐང་ཅན་གྱི་པོ་བྲང་ཆེན་པོ་ཞིག་བཞེངས་དགོས་
 བ་ངེས་པར་དུ་མང་དོ་དང་ཅིག་གྲང་དེ་བཞིན་ཐོག་ཁབ་སོགས་བྱུང་བྱེད་ཀྱི་གསེར་
 དུལ། ཟངས་ལྷགས། ས། རྒྱ། ཤིང་སོགས་རྒྱ་ཆ་སྣ་མང་མཁོ་སྐྱབ་བྲ་དགོས་པ་
 བཞིན། གཞོན་ལུ་རྩ་མེད་ཀྱི་གཏམ་རྒྱུད་ཅེས་པའི་བོད་བརྒྱུད་ནང་པའི་བཅས་སྐྱེད་རིང་
 མོ་འདི་ཉིད་བརྩམས་པ་ལ་ཡང་མདོ་མཁར་བས་རྒྱ་ཆ་སྣ་ཆོགས་མཁོ་སྐྱབ་བྲས་ཡོད་པ་
 བཤད་མི་དགོས། དེ་ཡང་བརྩམས་ཆོས་ཤིག་འབྱུང་བར་བྱེད་པའི་རྒྱ་ཆ་ནི་མིང་ཆོག་ཡི་
 གའི་ཆོགས་ཅམ་མ་ཡིན་པར་དུང་བརྩམ་བྱའི་དོན་དང་རྩོམ་ཐབས་རིག་པ། བརྩམས་
 ཆོས་ཀྱི་རྒྱ་ཆ་སྣ་ཆོགས་མཁོ་སྐྱབ་བྲེད་ལོས་དགོས།

13. <https://www.enotes.com>

14. from oxford Ditionary

15. 2008 Tutor.com, Inc. Main Elements Novel. pdf, www.tutor.com

གཞོན་ཆེའི་གཏམ་རྒྱུད་ཀྱི་བརྗོད་བྱ་ཕྱན་ཆོག་པ་ཕྱེ་བཞི་ཡིན་ཞིང་། ཕྱན་སྐུ་མ་
ཆོག་པ་པའི་ཕྱེ་བཞི་ནི་འཛིག་རྟེན་ཁམས་ཀྱི་ཤེས་རིག་ཡོངས་རྫོགས་དང་འབྲེལ་བ་གྲུབ་
སྟབས། དེའི་ནང་དོན་རྒྱ་ཆེ་ཞིང་གཏིང་ཟབ་ཅན་ཞིག་རེད། དེ་ལྟ་བུའི་མཇད་བྱ་བྱུང་བའི་
བརྩམས་ཆོས་ཞིག་འཆར་འགོད་བྱེད་སྐབས་མདོ་མཁར་བས་རང་གི་བརྩམས་ཆོས་ལ་
སྟན་པའི་རྒྱ་ཆ་མང་པོ་དོན་གཉེར་བྱས་པ་དཔོག་བྱུབ།

གཞོན་ཆེའི་ནང་དུ་རྒྱལ་ཁབ་གསུམ་གྱི་ཆབ་སྲིད་དང་། དམག་དོན། བྲིམས་
ལུགས། དཔལ་འབྱོར་རིག་པ་སོགས་འཛིག་རྟེན་སྐྱོང་བྱེད་ཀྱི་མི་ཆོས་དང་དམ་ཆོས་
རིག་པའི་སྒྲུབ་བྱའི་ཡོན་ཏན་ལ་ངེ་བཞིན་འབྲུག་ཚུལ་གསལ་པོར་གྲིས་ནས་མཐུག་ཏུ་སྒྲུབ་
བྱ་ལེན་སྟངས་དང་སྐྱོན་སྒྲུབ་སྟངས་ཀྱི་གནས་ལུགས་གསལ་པོ་བསྟན་པའི་ཁར། ཆེ་
རབས་གཏན་གྱི་འདུ་མར་གྱུར་པའི་དམ་པའི་ལྷ་ཆོས་ཀྱིས་གནས་ལུགས་མ་ཆང་མེད་
པར་གསལ་པོར་བཤད་པ་བརྒྱད། རྒྱལ་སྲིད་སྐྱོང་མཁན་གྱི་མི་སྣ་ཆོས་ཆོས་སྲིད་བྱུང་
འབྲེལ་གྱི་ལམ་ནས་འདི་བྱི་གཉིས་དགའི་ལམ་བཟང་པོ་བསྟན་བྱུབ་པའི་བཙོས་སྐྱུང་རིང་
མོ་ཞིག་ཆེས་ཐོག་མར་གསར་ཅོམ་མཛད་བྱུབ་ཡོད།

མདོ་མཁར་བས་འདི་ལྟ་བུའི་མཇད་བྱུང་གི་བརྩམས་ཆོས་ལེགས་པོ་ཞིག་གྲུབ་པའི་
རྒྱ་ཆ་ལ་རྩ་བའི་ཆ་ནས་གཉིས་སུ་དབྱེ་ཆོག་པ་དང་། གཅིག་ནི་ཁོང་རྒྱུད་དུའི་དུས་ནས་
རང་གི་ཡབ་དམ་པ་དང་གཞུང་སའི་ཅིས་པ་ཁོ་རྒྱལ་དཔལ་མགོན་སོགས་ལས་ཡིག་ཅིས་
བསྐྱབས་པ་དང་ཁོང་དགྲུང་ལོ་བཙོ་ལྷ་ནས་སྤྲིན་སྤྲིང་ལོ་ཆེན་རྩ་མ་གྱི་དགོ་བའི་བཤེས་
གཉེན་བསྟེན་ནས་སྒྲོ་དང་སྟན་དག་སོགས་སྟན་མོང་གི་རིག་གནས་སྒྲུངས་མཐར་ཕྱིན། སྤ་
རྩེས་སུ་རྒྱལ་བ་སྐྱུ་འབྲེང་བདུན་པ་དང་། བན་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་སྐྱུ་འབྲེང་བྲུག་པ། ཞོགས་
དོན་ཡོད་མཁས་གྲུབ་སོགས་མཁས་གྲུབ་གཉིས་ལྟན་གྱི་སྒྲ་མ་དུ་མར་བསྟེན་ནས་སྟན་
མིན་མདོ་བསྐྱགས་གཞུང་ལུགས་ཀྱན་ལ་མཁས་པར་གྱུར་པའི་ཤེས་ཡོན་དག་ཡིན།

རྒྱ་ཆ་གཉིས་པ་ནི་དགྲུང་ལོ་བཅུ་བདུན་ནས་བོད་རྒྱལ་ཁབ་ཆེན་པོའི་གཞུང་ཞབས་
ཁོངས་སུ་ཡིག་རྒྱགས་ལམ་ནས་འདྲེལ་ཞུགས་བྱས། རིམ་བས་ཁལ་བསྐྱ་བ་དང་། རྫོང་
དཔོན། སོགས་གོ་གནས་སྤྲ་ཆོགས་ལ་ཞུགས་པས་མཐོ་ཆོས་སྤྲིད་ཀྱི་མི་སྤྲ་ཆེ་ཁག་ནས་
དམའ་མི་དམངས་དགུས་མའི་འཆོ་བ་ཀུན་ལ་རྒྱས་མངའ་ཟབ་པོ་བྱུང་བ་དང་། ལྷག་པར་
དུ་ཁོང་གི་མི་ཆེའི་སྟོད་དུ་སྤྲེ་སྤྲིད་སངས་རྒྱལ་དང་ལྷ་བཟང་ཁང་། ཡང་ལྷ་བཟང་ཁང་དང་
སོག་པོ་རྩན་གར་དབར་དམག་འཁྲུག་དང་སྤྲེ་གཟར་གཅིག་རྗེས་གཉིས་མཐུད་དུ་བྱུང་བ་
དངོས་སུ་མཐོང་ཐོས་སྤྱིང་བའི་སྤྲི་ཆོགས་ཀྱི་འཆོ་བ་ཡིས་ཁོང་ལ་བཙུགས་སྤྱད་རིང་མོ་འབྲི་
བའི་རྒྱ་ཆ་འབེལ་འབེལ་ལྷག་ལྷག་དུ་ཐོབ་པ་ཤེས་སུ་བ།

མདོ་མཁར་བས་གཞོན་རྒྱ་བཅུམས་པ་དེས་བོད་ལ་ནོ་ཁེལ་བཙུགས་སྤྱད་རིང་པོ་ཡོད་
པར་བཟོས་པ་ཅམ་ཡིན་པར་བཙུགས་སྤྱད་རིང་མོ་རི་ལྟར་ཅོམ་ཐབས་ཤུགས་སུ་བསྟན་
བ་དང་། བཙུགས་སྤྱད་རིང་མོ་དེའི་ནང་དུ་མི་སྤྲ་དང་ཁོང་ཕྱག་གསར་བཞེངས་བྱས་པ་
ཅམ་མ་ཡིན་པར་མི་སྤྲ་དང་ཁོང་ཕྱག་རི་ལྟར་གསར་ཅོམ་བྱེད་ཐབས་བསྟན་པ། བཙུགས་
སྤྱད་རིང་མོའི་བྱུང་རིམ་དང་འགལ་འབྲེལ་ཡོད་པ་ཅམ་མ་ཡིན་པར་བྱུང་རིམ་དང་འགལ་
འབྲེལ་རི་ལྟར་འབྲི་ཐབས་བསྟན་བ་དང་། བཙུགས་སྤྱད་རིང་མོའི་སྟོམ་གཞིའི་སྤྲིག་བཞོད་
བྱས་པ་ཅམ་མ་ཡིན་པར་སྤྲིག་བཞོད་རི་ལྟར་བྱེད་པར་བསྟན་པ། བཙུགས་ཀྱི་བཏམ་
རྒྱད་གསར་ཅོམ་བྱས་པ་ཅམ་མ་ཡིན་པར་བཙུགས་རི་ལྟར་དོན་གཉེར་བྱ་དགོས་པར་
བསྟན་བ་དང་། ཆོས་ནོར་ཐར་འདོད་བཞིའི་སྟོར་ལ་བྲིས་པ་ཅམ་མ་ཡིན་པར་ཆོས་ནོར་
ཐར་འདོད་བཞི་ལ་སྤྱང་སྤྱང་རི་ལྟར་བྱ་དགོས་པའི་གནས་ལུགས་གསལ་པོར་བསྟན་བ་
ནི་ཏ་ཅང་རྒྱབས་ཆེན་ཞིག་རེད།

གཞོན་རྒྱའི་གཏམ་རྒྱད་ཅས་པའི་བོད་ཀྱི་ནོ་ཁེལ་དང་པོ་འདི་སྟོག་པ་བརྒྱད་མདོ་
མཁར་བ་ནི་བོད་ཀྱི་སྤྲ་དག་པ་མཁས་ཅན། རྒྱུང་ཅོམ་མཁས་ཅན། སྟོབ་གསོ་བ་མཁས་

ཅན། དཔག་དོན་རིག་གནས་མཁས་ཅན། ཏྲ་བཞོན་མདའ་འཕེན་སོགས་དྲག་ཅལ་མཁས་
ཅན། ཆབ་སྲིད་མཁས་ཅན། ཆོས་ལུགས་མཁས་ཅན་ཞིག་རེད་ཅེས་ཞུ་སྟོབས། འདི་ནི་
དེ་སྟོན་སྤྱི་ཡུལ་གླེང་མ་ཐུབ་པ་ཞིག་རྒྱ་ཆེའི་སྟོག་མཁན་ནམས་ལ་ད་ཐེངས་རི་སྟོན་ཐུབ་
པ་ནི་གྲུས་པར་དགའ་སྟོབས་ཆེན་པོ་བྱུང་།

མདོ་མཁར་པའི་སྐུ་ཆེའི་ལོ་རྒྱུས་དང་གཞོན་རྒྱ་འདི་ཉིད་གྲུང་བསྐྱིགས་ནས་བཟུག་
ན་མི་ཞིག་གི་མི་ཆེ་ཐུང་ཐུང་ཞིག་ལས་མེད་ཀྱང་མིའི་ནམ་དཔྱིད་དང་སྟོན་མོས། བཙོན་
འགྲུས་དང་ཤེས་རབ། སྤྱིང་སྟོབས་སོགས་ཚུལ་བཞིན་བཀོལ་ཆེ་བྱ་བ་ཐམས་ཅད་
བསྐྱབས་ཐུབ་པའི་གསལ་བཤད་བྱས་པ་དང་གཉིས་སུ་མེད།

གསུམ་པ། གཞོན་རྒྱའི་གཏམ་རྒྱུད་ཀྱི་འཆར་འགོད་བྱེད་སྐྱདས་སྟེང་བ།

ལས་གཞི་ཅི་འདྲ་ཞིག་གཉེར་བ་དེ་ཉིད་ཀྱི་གྲུབ་དོན་ཡག་པོ་ཞིག་འབྱུང་མིན་ནི་
ཆེས་ཐོག་མའི་འཆར་འགོད་བྱེད་སྐྱདས་ལ་རག་ལས་ཀྱི་ཡོད་པ་བཞིན། མདོ་མཁར་
བས་གཞོན་རྒྱ་ཐོག་མར་གསར་ཅོམ་བྱེད་སྐབས་བྱུང་རིམ་འཆར་འགོད་ཡག་པོ་མཛད་
ཡོད། གཞོན་རྒྱའི་ནང་དུ་མི་སྣ་གཙོ་བོ་གཞོན་ཁུ་རྒྱ་མེད་མ་འཁྲུངས་པའི་སྟོན་ཀྱི་བྱུང་
རིམ། དེ་ནི་སྐུ་འཁྲུངས་པའི་བྱུང་རིམ། རིམ་བཞིན་ནར་སོན་པ་དང་སྟོན་སྟོང་གི་བྱུང་
རིམ། གཞོན་དུས་བཅུན་མོའི་ཆེད་དུ་གཡུལ་འགྱུར་པའི་བྱུང་རིམ། བཅུན་མོ་བསྐྱས་ནས་
འདོད་པའི་བདེ་བ་ལ་ལོངས་སུ་སྦྱུང་པའི་བྱུང་རིམ། དེས་འབྱུང་དབང་གིས་དཀའ་ཐུབ་
ལ་གཤེགས་པའི་བྱུང་རིམ། ཉམས་རྟོགས་འཁྲུངས་ནས་ཆོས་འཁོར་བསྐྱོར་བ་སོགས་
བྱུང་རིམ་ཆེན་པོ་དུ་མ་གསར་ཅོམ་བྱས། བྱུང་རིམ་ཆེ་བ་རེ་རེའི་སྟེ་མོར་བྱུང་རིམ་རྒྱུང་
བ་མང་པོ་འཆར་འགོད་བྱས། བཙོན་སྐྱོང་རིང་མོ་དེ་ཐོག་མར་རི་ལྷར་འགོ་བཅུགས་པ་
དང་བར་དུ་རི་ལྷར་རྒྱ་བསྐྱེད་པ། མཐའ་མར་མཐུག་རི་ལྷར་བསྐྱས་པ་སོགས་སྟེ་བར་

གསུམ་གྱི་རིམ་པ་རི་ལྟར་བཅོས་པ། ལྷ་རྩེས་སོ་སོར་འོས་འཆམས་གྱིས་མཐུད་ཁ་རྒྱུ་སྤངས་སོགས་གྱིས་གཞོན་ཆཱེའི་གཏམ་རྒྱུད་ཀྱི་བྱུང་རིམ་ལ་འཆར་འགོད་ཡག་པོ་མཛད་
ཐུབ་ཡོད།

གཉིས་པ་མི་སྣ་འཆར་འགོད་བྱེད་སྤངས་ཐད་ནས་བཤད་ན་སྤྱད་ཚུལ་ནང་གི་མི་
སྣ་གཙོ་བལ་དག་གི་ཕྱི་ལོ་ལུས་ངག་དང་ནང་གི་བསམ་སྒྲོམ་འབྲི་བཞེངས་བྱས་ཏེ་ཚུགས་
ཀ་མི་འདྲ་བའི་མི་སྣ་གཙོ་བལ་སུམ་ཅུ་ལྟ་གསལ་རྩེམ་བྱས་ཤིང་། མི་སྣ་དེ་དག་དབར་
ཀྱི་ཤ་རུས་ཁག་རྒྱུད་ཀྱི་འབྲེལ་བ། ལྷ་བ་ལང་ཕྱོགས་ཀྱི་འགལ་འབྲེལ། རྒྱལ་པམ་གྱི་
སྤང་བརྟན། བྱལ་འབྲས་དང་གྱོད་གྲུད་སོགས་ཡོད་ཆད་རེ་རེ་བཞེན་སྤྱད་ཅེ་ནས་འཆར་
འགོད་ཞིབ་ཆགས་བྱས་པ་དག་རང་རིགས་ཀྱི་འཆོ་བ་དངོས་ལ་འགལ་བ་མེད་པར་འབྲི་
བཞེངས་བྱ་ཐུབ་པ་དེས་མདོ་མཁར་བ་ནི་བཅོས་སྤྱད་རིང་མོའི་ཕྱི་ལོ་སྒྲོམ་གཞི་འཆར་
འགོད་བྱེད་པ་ལ་ཉ་ཅང་བྱང་ཆ་ལྡན་པ་བཤད་ཐུབ།

གསུམ་པ་ཁོང་གིས་རྫོད་བྱེད་ཀྱི་ཆོག་སྤྱོད་ཆད་མཐོ་ཤོས་འཆར་འགོད་གནང་ནས་
བཅད་ལྷག་སྒྲེལ་མས་བྱལ་པའི་ཚུལ་ལུས་སྒྲ་ན་མེད་པ་ཞིག་བསྐྱར་བ་དང་། ད་དུང་དུས་
ཚོད་སྐོར་སླེང་ན་གཞོན་ཅུ་ཆཱེའི་མ་འཁྲུངས་པའི་སྡོན་གྱི་དུས་དང་འཁྲུངས་པ་ནས་སྤྱི་
མ་གཤེགས་པར་གྱི་མི་ཞིག་གི་མི་ཆེ་ཉིལ་པོ་གཅིག་གི་དུས་ཚོད་སྤྱི་དང་བྱེ་བྲག་མང་པོ་
འཆར་འགོད་ལེགས་བྱལ་བྱུང་བ་དང་མཉམ་དུ་ས་གནས་དང་ཁོང་ཡུག་སོགས་སྤྱི་བ་
རན་པོར་འཆར་འགོད་བྱས་ཚུལ་ནི་གཞོན་ཆཱེའི་ཞིབ་སྒྲོག་བྱས་ན་ཤེས་ཐུབ།

བཞི་པ་གཞོན་ཆཱེའི་བརྫོད་བྱ་ཐུན་ཆོགས་སྡེ་བཞི་ལས་པོད་བརྒྱད་ནང་པའི་དཔལ་
འབྱོར་དང་དཔལ་གྲོལ། ཆབ་སྲིད། ཞིམས་ལུགས། འདོད་སྡེད་ལ་རོལ་སྤངས། བྱད་
མེད་ཀྱི་གནས་བབ། བཅེ་དུང་གི་རིག་གནས། ལུགས་གཉིས་ཀྱི་སྒྲོབ་གསོ། ཆང་སའི་
རིག་གནས་སྐོར་གྱི་མི་ཆོས་དང་། དེ་ལས་གཞན་པ་ཆོས་ཀྱི་སྡེ་ལས་རྒྱ་འབྲས་མན་

ངག་བདུན། བདེན་པ་བཞི། སར་ཕྱིན་བུག་དེ་དག་ཉམས་ལེན་བྱས་པའི་འབྲས་བྱ་ཐར་
 པའི་སྡེ་སོགས་བཅས་སྦྱང་ནང་གི་མི་སྣ་དག་གི་ཀུན་སྲོད་དང་སྤྱེལ་ནས་འཆར་འཁོད་
 ཞིབ་སྒྲུབ་ཏེ་བཅའ་ས་པའི་སྒྲུབས་ཀྱིས་ད་བར་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ནང་དུ་བཅས་སྦྱང་རིང་
 མོ་(novel)བཅའ་ས་པ་ཐམས་ཅད་ཁོད་དུ་བརྗོད་བྱ་ཟབ་ཤོས་དང་དོན་སྙིང་ཕྱན་ཕྱུས་
 ཆོག་ས་ཤོས་བྱུང་བ་དངོས་སུ་མིག་གི་བགོ་སྐྱལ་དུ་གྱུར་བ་ནི་མྱོག་པ་པོ་ནམས་བསྐྱལ་
 བ་བཟང་པོ་རེད་སྟེ།

བཞི་པ། གཞོན་ཆའི་གཏམ་རྒྱུད་ལ་མངའ་བའི་ཐུན་མིན་གྱི་ཚུམ་ཐབས་རིག་པ་ སྤྱིང་བ།

གཞོན་ཆའི་གཏམ་རྒྱུད་ཀྱི་དབྱར་རྗེ་བཙུན་འཇམ་པའི་དབྲངས་དང་དབྲངས་ཅན་སྣ་
 མོ་ལ་མཆོད་པར་བརྗོད་པས་མཛེས་པར་བྱས་ཤིང་། ད་དུང་མདོ་མཁར་བ་རང་ཉིད་བསྟན་
 བཅས་ཚུམ་སྒོལ་ལྟར་ཚུམ་པ་ཕྱན་ཕྱུས་ཆོག་ས་པའི་རྒྱ་ཡོད་པར་བསྒྲུབས་ཤིང་། ཚུམ་པ་
 པོ་རང་ཉིད་སྡོན་བྱོན་སྤྱེས་བྱ་དམ་པའི་རྗེས་སུ་འབྲངས་ནས་ཚུམ་པར་དམ་བཅའ་བཞག་
 པ། གཞོན་ཆའི་གཏམ་རྒྱུད་ཀྱི་བརྗོད་བྱ་དང་དགོས་པ། ཉིང་དགོས། འབྲེལ་བ་སོགས་
 དགོས་སོགས་ཆོས་བཞི་ལྟན་པའི་ནང་བསྟན་ཚུམ་ཐབས་རིག་པ་སྤྱད་པའི་དབང་གིས་
 བཅས་སྦྱང་རིང་མོ་གཞན་དང་མ་འདྲ་བའི་དམིགས་བསལ་གྱི་བྱད་ཆོས་ལྟན་ཡོད།^[16]

ཚུམ་ཕྱས་འབྲི་བཞེངས་བྱེད་སྒྲངས་ནི་མེ་ལོང་མའི་ཚུམ་ཐབས་རིག་པ་སྤྱད་ནས་
 བཅད་ལྷུག་སྤེལ་མའི་སྤང་བརྟན་གསལ་བར་བྱས་པ་དང་། ལྷག་པར་དུ་ཆོག་ས་སུ་བཅད་
 པ་དག་ཆོག་རྒྱུད་བཞི་དང་བཞི་ལས་བརྒྱལ་བར་བྱས་པ་ནི་སྟན་ངག་ཆེན་པོའི་ཚུམ་
 ཐབས་སྤྱད་པ་གྲུབ། སྟན་གཞུང་མེ་ལོང་མའི་ནང་དུ་མཛོད་དང་གྲོལ་བ་རིགས། འདུས་

16. ས་རྒྱན་པན་ཆེན། མཁས་མཁུག་དེང་དུས་མཇལ་དུ་ཡོད་པའི་ས་པར་གྱི་རིག་གནས་སྒྲོར། ཆོས་དུང་དཀར་པོ་ཚུམ་
 སྤྱིག་ཁང་། ༡༠༡༭། ཤོག་ ༡༡༩ ནས་ ༣༠༥

པ་སོགས་ནི་བཅས་སྐྱེད་རིང་མོའི་ཚེས་ལུས་འབྲི་ཐབས་ཀྱི་རིག་པར་སྐྱད་པ་དེས་བོད་
 སྐད་ཏུ་བཞུགས་པའི་སྟན་གཞུང་མེ་ལོང་མ་ནི་བོད་བརྒྱུད་ནང་པའི་བླ་མ་མེད་མ་ཡིན་པའི་
 བཅས་སྐྱེད་རིང་མོའི་གཞུང་ལུགས་ཞིག་ཡིན་པ་ཤུགས་སུ་གྲུབ་པ་མ་ཟད། ༡༩༥༩ རྗེས་
 ཀྱི་དམར་པོས་ལྷ་གྲུབ་ཀྱིས་བསྐྱེད་པའི་བཅས་སྐྱེད་རིང་མོ་དེ་དག་ལས་མཆོག་ཏུ་གྱུར་
 པ་ཡང་རྟོགས་གྲུབ།

བོད་ལ་སྟན་གཞུང་མེ་ལོང་མ་ནི་དུས་རབས་བཅུ་གསུམ་གྱི་དུས་འགོ་ཙམ་ནས་
 འགོ་ཚུགས་པ་དེད་ཅེས་ལབ་ཆོག། གང་ལ་ཞེ་ན་ས་བརྟེ་ཏས་སྟན་པའི་མེ་ལོང་མར་
 གཞིགས་ནས་མཁས་པ་འབྱུག་པའི་སྒྲིའི་ནང་^[17] དུ་རང་བཞིན་བརྗོད་པའི་རྒྱ་དང་དཔེ་
 རྒྱ། གཞུགས་རྒྱ་སོགས་བསྐྱར་བས་བོད་ཏུ་སྟན་གཞུང་གི་སྐྱེད་རིང་དང་པོ་ཤར་བ་
 དང་། དེ་རྗེས་ཤོང་ལོ་རྒྱ་བས་སྟན་གཞུང་མེ་ལོང་མ་ཉིད་ཀྱིས་བོད་བསྐྱར་མཛད་པས་
 བོད་ལ་ཚེས་རིག་གཞུང་ལུགས་ཀྱི་ཉིན་བྱེད་དངོས་སུ་ཤར་བར་གྱུར།

བོད་ཀྱི་མཁས་པ་རྣམས་ཀྱིས་སྟན་གཞུང་གི་ཚེས་ཐབས་སྐྱད་ནས་ཡུལ་དམ་པར་
 བསྟོད་ཆོག་འབྲི་བ་དང་གཞུང་ཆེན་དག་ལ་བོད་འབྲེལ་འབྲི་བའི་ཚེས་སྒོལ་དར། དེ་ནས་
 རྒྱལ་བ་ཙོང་ཁ་པ་ཆེན་པོ་བྱོན་ནས་སྟན་གཞུང་མེ་ལོང་མའི་ཚེས་ཐབས་སྐྱད་དེ་བྱང་
 སེམས་ཏྲག་ཏུ་དུའི་རྟོགས་བརྗོད་དང་གྲགས་པ་བྱང་རྒྱུ་དཔལ་བཟང་པོའི་རྟོགས་བརྗོད་
 སྒོལ་མའི་ལུས་ལྷན་གྱི་སྟན་པའི་ཆེན་པོ་བཙུམས་པ་དེས་བོད་ཀྱི་ཚེས་རིག་ལ་འགྱུར་
 འགྲོས་གསར་པ་ཞིག་འགོ་ཚུགས་པར་གྱུར།

དེ་རྗེས་རྒྱལ་དབང་ལྔ་པ་ཆེན་པོས་སྟན་གཞུང་མེ་ལོང་མའི་ཚེས་ཐབས་སྐྱད་ནས་
 བཅད་ལྷག་སྒོལ་མའི་ལུས་ཅན་གྱི་ལོ་རྒྱུས་དེབ་ཐེར་དཔྱིད་ཀྱི་རྒྱལ་མོའི་སྐུ་དབྱངས་

17. ས་སྐྱེད་པའི་ཆེན་མཁས་མཁུག་ དེང་དུས་མཛུལ་དུ་ཡོད་པའི་ས་བཀ་ཀྱི་རིག་གནས་སྒྲོར། ཆོས་དུང་དཀར་པོ་ཚེས་
 སྒྲིག་ཁང་། ༡༩༩༩ ལོག ༡༡༩ ནས་ ༢༠༥

བཅུམས་པ་ནི་སྟན་གཞུང་མེ་ལོང་མར་བརྟེན་ནས་ལོ་རྒྱུས་གསར་ཅོམ་མཛད་པ་དེས་
ཀྱང་བོད་ཀྱི་ཅོམ་རིག་གི་འགྱུར་འགྲོས་གཉིས་པ་དབྱ་ཚུགས་པར་བགྱངས་ཆོག

དུས་རབས་བཙུ་བ་ལྟར་པའི་ནང་དུ་མདོ་མཁར་ཞབས་བྱང་ཆེ་རིང་དབང་རྒྱལ་
འབྱུངས་པ་དང་ཁོང་གིས་སྟན་ངག་མེ་ལོང་མའི་ཅོམ་ཐབས་རིག་པ་བཀོལ་ནས་གཞོན་
ཅུ་ཆེ་མཛད་ཀྱི་གཏམ་རྒྱུད་ལུསྟེ་ཀའི་འཕྲེང་བ་ཞེས་པའི་བོད་ཀྱི་བཙུ་བ་རིང་མོ་ཆེས་
ཐོག་མར་གསར་གཏོད་མཛད་ཐུབ་པ་ནི་ལས་སྤྲོ་པོ་ཞིག་ག་ལ་ཡིན། །

དུག་པ། གཞོན་ཆའི་གཏམ་རྒྱུད་ཅེས་པ་ནི་བོད་ཀྱི་ཅོམ་རིག་གི་འགྱུར་མཆམས་ ཡིན་སྐོར་གླེང་བ།

མདོ་མཁར་བས་གཞོན་ཆའི་གཏམ་རྒྱུད་ཅེས་པའི་བཙུ་བ་རིང་མོ་འདི་བཅུམས་
པ་ལ་བརྟེན་ནས་སྟོག་པ་པོ་མང་པོ་ཞིག་ལ་པན་རུས་ཆེན་པོ་ཐོན་ནས་རིམ་བས་ཆོས་
དང་ཆབ་སྲིད་བརྟེན་བྱ་བྱས་པའི་བཙུ་བ་གི་ནམ་པ་ཅན་གྱི་བཅུམས་སྤྱང་གསར་
ཅོམ་བྱ་བའི་འགྱུར་འགྲོས་གསར་བ་ཞིག་འགོ་ཚུགས། རིམ་བས་བོད་དུ་བྲེལ་གཏམ་
རྒྱུད་དང་བྱ་མཐིན་ཕྱོད་ཆེ་བའི་རྟོགས་བརྟེན།^[18] གཏམ་པད་མ་ཆལ་གྱི་སྒྲོམ་གར།^[19]
རྩ་ཅིག་གཏམ་རྒྱུད།^[20] གཡག་ལུག་དང་ར་པག་གི་གཏམ་རྒྱུད།^[21] དགོ་ཚུལ་དང་པོ་

18. ལྷག་བྲེ་སྟོ་བཟང་བསྟན་པའི་རྒྱལ་མཆོག། བྱ་མཐིན་ཕྱོད་ཆེ་བའི་རྟོགས་བརྟེན། བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྟན་ཁང་།
༡༩༩༡

19. རྩ་ཅིག་སྟོ་བཟང་ལུག་གཏམ་པད་མ་ཆལ་གྱི་སྒྲོམ་གར། (གཏམ་ཅན་མཁས་དབང་རིམ་བྱོན་གྱི་ཅོམ་ཡིག་གམེར་གྱི་སྒྲུལ་བྲུ།
མཆོ་ཕྱོད་མི་རིགས་དཔེ་སྟན་ཁང་། ༡༩༩༩

20. འཕྲོང་ཅེ་སྟོ་བཟང་ཚུལ་ཁྲིམས། རྩ་ཅིག་གཏམ་རྒྱུད། བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྟན་ཁང་། ༡༩༩༠

21. དགོན་མཆོག་རྒྱ་མཆོ་དང་ངག་དབང་བསམ་འགྲུབ། གཡག་ལུག་དང་ར་པག་གི་གཏམ་རྒྱུད། མཆོ་ཕྱོད་མིན་རིགས་
དཔེ་སྟན་ཁང་། ༡༩༩༤

རོག་གི་གཏམ་རྒྱུད་^[22]སོགས་ནང་དོན་དང་ཚུམ་སྤངས། ཐ་ན་མིང་འདོགས་སྤངས་ཚུན་
 ཆད་ཕྱོགས་མང་པོ་ཞིག་གཞིན་སྒྲིའི་གཏམ་རྒྱུད་དང་ཆ་འབྲེལ་བཅས་སྤྱང་རིང་ཐུང་སྒྲ་
 ཚོགས་པ་གཅིག་རྗེས་གཉིས་མཐུད་དུ་བྱུང་བ་ནི་མདོ་མཁར་བས་གཞིན་སྒྲ་གསར་ཚུམ་
 བྱས་པའི་བྱུང་འབྲས་མངོན་གསལ་དོན་ཤོས་སུ་མཐོང་།

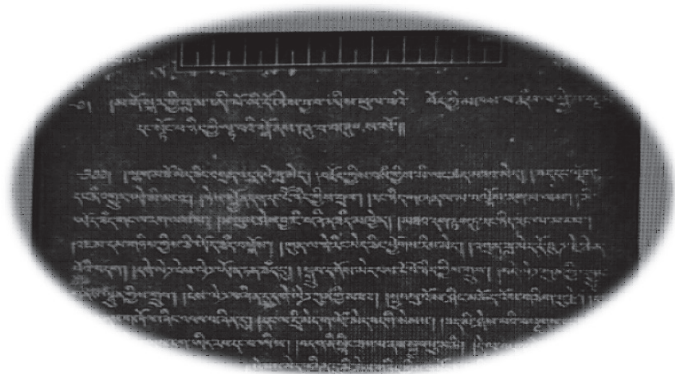
བྱིས་སུ་བཅན་བྱོལ་ནང་དུ་ཡང་ལྷ་ཅན་སྒོ་བཟང་རྒྱལ་མཆན་གྱིས་གཞིན་སྒྲའི་རྗེས་
 སུ་བསྟེགས་ནས་བཞིན་བཟང་མ་གཏུམ་དག་རྒྱུ་ལོ་པའི་སྤྱང་གཏམ་ཡི་གར་འཛོལ་པའི་རྒྱུ་
 ཅེད་^[23]ཅེས་པའི་བཅས་སྤྱང་རིང་མོ་དེ་བཅས་ས། བོད་དུ་ ༡༩༥༩ རྗེས་སུ་བཅས་སྤྱང་
 རིང་མོ་བཅུ་ལྔ་ཁག་ཁག་མཐོང་རྒྱུ་འདུག དེ་དག་ལས་གལ་ཆེ་བའི་བྱས་སུ་གཅིག་ནི་
 གཙུག་གཡུ་ཞེས་པ་བརྗོད་བྱེད་ཅམ་ཟབ་རྒྱུ་མེད་ཀྱང་རྗོད་བྱེད་ཚུམ་སྤངས་སྟན་ཆ་ཅན་
 དེའི་ཚུམ་པ་པོ་སྤྱང་མདུན་དཔལ་འབྱོར་གྱིས་རང་ཉིད་གཞིན་སྒྲའི་གཏམ་རྒྱུད་ལ་སློབ་སྦྱོང་
 བྱས་ནས་གཙུག་གཡུ་ལེགས་བྱུང་བར་ཁས་ལེན་བྱས་ཡོད།^[24] འདི་དག་ལ་བཞིན་
 བས་གཞིན་སྒྲའི་གཏམ་རྒྱུད་གྱིས་བོད་ཀྱི་གནའ་དེང་གཉིས་ཀའི་བཅས་སྤྱང་རིང་མོ་དག་
 གི་ཅ་བ་བྱས་ནས་རང་མི་རིགས་ལ་བཅས་སྤྱང་གི་སྤྱོད་པོ་རྒྱས་ཏེ་ཡལ་ག་བརྒྱུད་པ། ལོ་
 འདབས་སྤྱིས་། འབྲས་བུ་ག་ལེར་སློན་བཞིན་པ་གསལ་ལེར་མངོན་བྱུང་།

གཞིན་ཁུ་སྒྲ་མེད་ཀྱི་གཏམ་རྒྱུད་འདི་རང་རིགས་ཀྱི་མཐོ་སློབ་ཁག་གི་ནང་དུ་སྟན་
 ངག་ཆེན་པོའི་བསྐུལ་གཞི་དང་། རྒྱུ་གར་ཚུམ་རིག་གི་བསྐུལ་གཞི། བཅས་སྤྱང་རིང་
 མོའི་བསྐུལ་གཞིའི་སློབ་ཆན་དུ་བཞག་ནས་བརྗོད་བྱའི་དོན་དང་རྗོད་བྱེད་ཀྱི་ཆོག་སྤྱོད་
 སོགས་སྒོ་མང་པོ་ནས་འཆད་ཉན་བྱ་རིན་ཡོད་པར་གྱུར། འབྱུང་འབྱུར་ཡང་གཞིན་ཁུ་

22. རྒྱུ་འཛིགས་མེད་བསྟན་པའི་ཉི་མ། དགོ་རྒྱལ་དང་པོ་རོག་གི་གཏམ་རྒྱུད། མི་རིགས་དཔེ་སྟན་ཁང་། ༡༩༩༣
 23. ལྷ་ཅན་སྒོ་བཟང་རྒྱལ་མཆན། བཞིན་བཟང་མ་གཏུམ་དག་རྒྱུ་ལོ་པའི་སྤྱང་གཏམ་ཡི་གར་འཛོལ་པའི་རྒྱུ་ཅེད། ༡༩༩༩ ཟླ་
 ས་བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་། ༢༠༡༩། སྤྱང་ཡིག་དེབ་འཕྲིང་བདུན་པ།
 24. སྤྱང་མདུན་དཔལ་འབྱོར། Wikipedia.<https://bo.m.wikipedia.org>

ཐཱ་མེད་ཀྱི་གཏམ་རྒྱུད་འདི་མཛད་འཕྲིན་རྒྱས་ཏེ་རང་རེའི་མི་རིགས་ཀྱི་ཚཱ་རིག་གོང་
དུ་འཕེལ་བའི་གྲོགས་དན་དུ་འགྱུར་བ་གདོན་མི་ཟ།

ད་དུང་བཙུགས་སྐྱེད་རིང་མོ་འདི་ཉིད་དབྱེན་ཡིག་དང་རྒྱ་ཡིག་ ཉི་ཅུར་གི་སྐད་
ཡིག་སོག་ཡིག་སོགས་ལ་བསྐྱུར་ནས་འཛམ་གླིང་གི་གྲགས་ཅན་ལོ་མེལ་དུ་མའི་ཁོད་
དུ་རང་རིགས་ཀྱི་བཙུགས་སྐྱེད་རིང་མོའི་གོ་ས་མཐོ་པོར་བཟུང་ཡོད་པ་ནི་ཡོངས་གྲགས་
པ་དང་དེའི་སྐོར་ལ་དབྱེད་པ་བྱས་པ་འདིས་མཁས་པ་རྣམས་ཐུགས་དབྱེས་བའི་དབལ་
དུ་གྱུར་ཏེ་བོད་ཀྱི་ཚཱ་རིག་གོང་དུ་འཕེལ་ནས་སངས་རྒྱས་བསྟན་པ་དར་ཞིང་འགོ་བའི་
ཕན་བདེའི་དབལ་དུ་ཡུན་རིང་གནས་པའི་རྒྱུར་གྱུར་ཅིག་གྱ།

ཡེ་བྱ་ཚེས་སྟེལ་བ་ཞིག་གིས་བོད་ཡིག་ཐོག་བཅུམས་པའི་སྟོང་ཉིད་ཀྱི་ལྟ་བའི་ དགག་ཡིག་ཐོག་མ།

ཡེ་བྱ་ཚེས་སྟེལ་བ་མགོ་སྐར་ལྷ་མ་ཨི་པོ་ལི་དོ་ཏེ་ཤེ་ཏེ་ཤེ་(Ippolito Desideri 1684-1733) ཡིས་དུས་
རབས་ ༡༩ བའི་དུས་སྟོང་ལ་གྲིས་པའི་བོད་ཡིག་གི་བཅུམས་ཚེས་རྣམས་ལས་སྟོང་ཉིད་ཀྱི་ལྟ་བ་འགོག་པའི་
དགག་ཡིག་ལ་དབྱང་ལ།

རྩ་སྐད་བདེ་ཆེན། ཏུ་ལའི་ལྷ་མ་མཐོ་རིམ་སློབ་གཉེར་ཁང་།

ནང་དོན་གནད་བསྟུན། ༡༧༡༩ ལོར། མགོ་སྐར་ལྷ་མ་ཨི་པོ་ལི་དོ་ཞེས་པ་འདི་ཡེ་བྱ་ཇེ་
སོ་ཇེ་(Jesuit)འི་བོད་ཡུལ་གྱི་ཚེས་སྟེལ་ལས་དོན་བསྐྱར་གསའི་ཆེད་བོད་ལ་བསྐྱེད་པས་
ཤིང་། བོད་དུ་ཡེ་བྱ་ཚེས་ལུགས་སྟེལ་བ་ལ་ཐོག་མར་ནང་པའི་ལྟ་བུ་བ་མ་བཀག་བྱ་མེད་
དུ་མཐོང་སྟེ། སྟེ་བ་ལྷ་བྱི་དང་སྟོང་ཉིད་ཀྱི་ལྟ་བ་དམིགས་འབེན་གཙོ་བོར་བཟུང་ནས་བོད་
ཡིག་གི་བཅུམས་ཚེས་མང་དུ་གྲིས་ཡོད། སྟོང་ཉིད་འགོག་པའི་བཅུམས་ཚེས་རྣམས་
སྟེ། ཚེས་རྣམས་ཀྱི་འབྱུང་ཁུངས་ཐོག་མེད་དུ་བཤད་པ་མི་འཐད་པར། དོན་དམ་དང་རང་
བཞིན་གྱིས་བྱུང་བའི་འབྱུང་ཁུངས་ཤིག་(ལྟ་ཆེན་ནམ་དགོན་མཆོག) ཡོད་དགོས་པའི་ཚིད་སྟུབ་
བྱས་ཡོད་ལ། སྟོང་ཉིད་འགོག་པའི་བཅུམས་ཚེས་ཀྱི་གངས་འབྲེན་ཐད། “མགོ་སྐར་གྱི་
ལྷ་མ་ཨི་པོ་ལི་དོ་ཅེས་བྱ་བ་ཡིས་ཕུལ་བའི་བོད་ཀྱི་མཁས་པ་རྣམས་ལ་སྟེ་བ་ལྷ་མ་དང་

སྟོང་པ་ཉིད་ཀྱི་སྒོ་ནས་ཁྱེད་ཀྱི་ཞེས་པ་འདི་རྩམ་འཕྲོར་ལུས་པ་ཞིག་ཡིན་ཞེས་མཁས་པ་
མང་པོས་བཞེད་ཀྱང་། འདི་རྩམ་འཕྲོར་ལུས་པ་ཞིག་མིན་པའི་སྒྲིབ་བྱེད་དང་བཅས་ཁོང་
གི་སྟོང་ཉིད་འགོག་པའི་བརྩམས་ཆོས་ཀྱི་གངས་རེས་ལ་དབྱེད་ཞིབ་བྱས་ཡོད།

བན་ཆད་གཙོ་བོ། ཨི་པོ་ལི་དོ་རྟེ་སེ་རྟེ་རེ། བོད་ཡིག་བརྩམས་ཆོས། སྟོང་ཉིད་ཀྱི་ལྟ་
བའི་དགག་ཡིག་གངས་རེས། ཡེ་བྱ་ཆོས་སྤེལ། སྟོང་ཉིད། ལྷ་ཆེན།

དང་པོ། སྟོན་སྒྲུང་།

དུས་རབས་བཙོ་ལྷ་བ་ཡས་མས་ནས་རྒྱབ་ཕྱོགས་སུ་འགྲོ་བ་མིའི་གནས་སྤངས་
གཙོགས་སུ་འཛིན་པའི་རིག་ཆལ་བསྐྱར་དར་(renaissance)སོགས་བྱི་ནང་གི་རྒྱ་
རྒྱུན་མང་པོ་ལ་བརྟེན་ནས་རྒྱབ་ཕྱོགས་སུ་ཡེ་བྱ་ཆོས་སྤེའི་ཤུགས་རྒྱུན་ལ་དོ་ཕོག་ཆེན་
པོ་ཐེབས། དེ་ལ་བརྟེན་ནས་ཡེ་བྱ་གནས་བདག་ཆོས་བརྒྱུད་ཀྱིས་ཤར་ཕྱོགས་སུ་མངའ་
ཁོངས་རྒྱ་སྐྱེད་ཀྱི་ཆེད་དུ་རྟེན་གཞི་གསར་པ་འཛོལ་བའི་མགོ་བརྩམས་པར་མ་ཟད། བོད་
ཡུལ་ལ་མཆོན་ནའང་། བྱི་ལོ་ ༡༩༡༤ ལོར་ཡེ་བྱ་རྩེ་སོ་ལྷེ་འི་ཆོས་བརྒྱུད་ཀྱི་ཆོས་པ་
ཨེན་ཐོ་ནེ་-རྟེ་-ཨན་རྟེ་རེ་རྟེ་(António de Andrade) གིས་མངའ་རིས་རྩ་རྟེད་དུ་ཡེ་
ཤུའི་ཆོས་སྤེལ་གྱི་རྟེན་གཞི་བཙུགས་ཀྱང་རིམ་གྱིས་ཉམས་ཆགས་སུ་བྱིན། མགོ་སྐར་
^[1]ལྷ་མ་ཨི་པོ་ལི་དོ་ནི་བོད་ཡུལ་དུ་སྤེལ་བའི་ཆོས་སྤེལ་གྱི་ལས་དོན་དེ་བསྐྱར་གསོའི་

1. “མགོ་སྐར་”ཞེས་པ་ནི། ལྷ་མ་ཨི་པོ་ལི་དོ་ནི་ཆོས་ལྷ་སར་ཡོད་པའི་ཁ་ཤི་མིར་གྱི་ཁ་ཆེ་དང་ཨར་མེ་ནེན་(Armenian)
གྱི་ཆོང་བ་རྩམས་ལ་མགོ་དཀར་ཞེས་འབོད་པས། ཐོག་མའི་ལྷ་མ་ཨི་པོ་ལི་དོ་ནི་ཆོས་སྤེལ་བ་རྩམས་ལའང་མིང་
དེས་པོས་ནའང་། ཨི་པོ་ལི་དོ་ནི་“མགོ་སྐར་”ཞེས་རང་ཉིད་ཡེ་བྱ་པ་ཞིག་ཡིན་པ་སྟོན་ཐོབ། ཆེད་དུ་སྐྱ་གདངས་གཅིག་
ལ་ནང་དོན་མི་གཅིག་པ་བྲིས་པ་ཡིན་ཞེས་ཞིབ་འཇུག་པ་རྩམས་ཀྱིས་ཞལ་གཅིག་མཐུན་དུ་སྤྲུལ་བཤད། See
Sweet, S. M (2010), Mission to Tibet: The Extraordinary Eighteenth-Century
Account of Father Ippolito Desideri, S.J. Leonard Zwilling (ed) Boston, MA:
Wisdom Publications. p. 665

ཆེད་དུ་བོད་ལ་ཡོང་ཡོད་ལ།^[2] སྐབས་འདིར་སྐྱོང་བར་བྱ་བ་ནི་ཁོང་གིས་བརྩམས་པའི་
བོད་ཡིག་གི་བརྩམས་ཆོས་འབོར་ཆེན་ཞིག་ཡོད་པའི་ཁོད་ནས་སྟོང་ཉིད་ཀྱི་ལྟ་བུའི་སྐོར་
ཀྱི་བརྩམས་ཆོས་རྣམས་ཡིན།

ཨི་པོ་ལི་དོ་ལ་མཆོན་ན། ལྷ་སར་ལོ་ངོ་ལྔ་ཙམ་བསྐྱལ་བ་དང་། བོད་ཀྱི་སྐད་
ཡིག་དང་ནང་བསྟན་ལ་སློབ་སྦྱང་ཞིབ་ཚོ་བྱས་ཏེ། བོད་ཡིག་ཐོག་དཔེ་དེབ་མང་པོ་ཞིག་
བརྩམས་པར་མ་ཟད། རྗེ་ཙོང་ཁ་པའི་ལམ་རིམ་ཆེན་མོ་ཨི་ཏེ་ལའི་སྐད་དུ་བསྐྱར་ཅིང་། ཨི་
ཏེ་ལའི་སྐད་དུ་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཟིན་ཐོ་(Historical Notices of Tibet) འཕམ་བོད་ཡུལ་
ལ་ཆོས་སྤེལ་དུ་བསྐྱོད་བ་(Mission to Tibet: The Extraordinary Eighteenth-
Century Account of Father Ippolito Desideri S. J.) ཞེས་པའི་སྤྲེལ་ས་བཅ་
མཐུག་པོ་ཞིག་^[3]ཀྱང་བརྩམས་པ་སོགས་སྤུན་མིན་གྱི་ལས་དོན་ངོ་མཆར་བ་མང་དུ་
བསྐྱབས་ཡོད།

ཡེ་ཤུ་ཆོས་བརྒྱད་ཁ་པོ་ཆེན་(Capuchin) དང་རྗེ་མོ་ནི་(Jesuit)^[4]དབར་གྱི་འཕེན་
འཁྲུང་དང་ཚོད་སྐྱོང་ལ་བརྟེན་ནས། ཨི་པོ་ལི་དོ་འི་བརྩམས་ཆོས་རྣམས་དབར་སྐྱུན་
བྱེད་མི་ཆོག་པའི་དམ་བསྐྱུགས་བྱས་ཏེ། དུས་རབས་གཅིག་དང་བྱེད་ཀའི་རིང་ཁོང་གི་
བརྩམས་ཆོས་རྣམས་གོ་མེད་ཆོར་མེད་དུ་ལུས། འོན་ཀྱང་། རིམ་གྱིས་ཁོང་གི་འཕྲིན་

2. Sweet, S. M (2010), Mission to Tibet: The Extraordinary Eighteenth-Century Account of Father Ippolito Desideri, S.J. Leonard Zwilling (ed) Boston, MA: Wisdom Publications. p. 119

3. མཁས་པ་མང་པོས་འདི་ནི་བོད་ཀྱི་ཆོས་དང་རིག་གཞུང་ལ་ཆོན་རིག་གི་ལམ་ནས་འབྲེལ་བ་རྫོང་བྱས་པའི་དཔེ་དེབ་ཐོག་མ་
རུ་ངོས་འཛིན་བྱེད། See Pomplun, T (2011) Natural Reason and Buddhist Philosophy: The Tibetan Studies of Ippolito Desideri, S.J (1684–1733) History of Religions 50, no. 4. p. 384

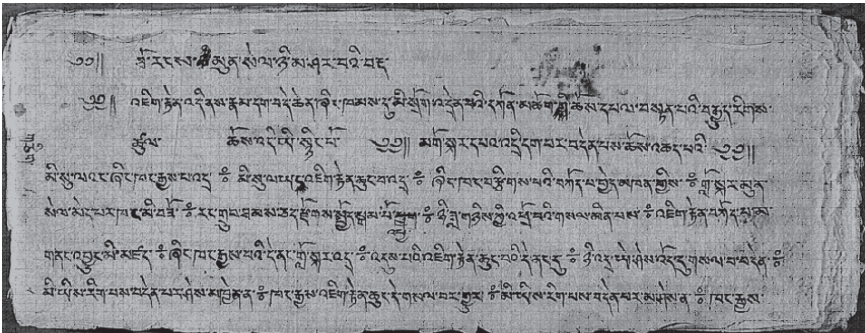
4. འདི་གཉིས་ནི་ཡེ་ཤུ་གནམ་བདག་པའི་ཆོས་བརྒྱད་བྱེ་བྲག་པ་གཉིས་ཡིན་ལ། འདི་གཉིས་ཀྱིས་བོད་ཡུལ་ལ་ཆོས་སྤེལ་
པའི་ལས་དོན་ཐད་འགན་ཚོད་ཆེན་པོ་བྱས་ཡོད།

ཡིག་ཁག་དང་ཡུལ་སྐོར་ཟིན་ཐོ་དཔར་སྐྱོན་བྱས་ཤིང་། དེ་རྗེས་བོད་ཡིག་གི་བརྩམས་ཆོས་རྣམས་ལ་དོ་སྣང་དང་སློང་སྤྲོད་ཅུང་ཟད་བྱུང་ནའང་། བོད་ཡིག་གི་བརྩམས་ཆོས་དེ་དག་ད་དུང་ཡང་བོད་ཡིག་ཐོག་དཔར་སྐྱོན་བྱས་མེད་ཁར། ཨེ་ཌ་ལེའི་འགྲུར་ཡང་རགས་སྒྱུར་ཙམ་ལས་འཕུས་ཆང་ཆད་ལྡན་ཞིག་བྱུང་མེད། འདི་དག་གི་དབྱིན་འགྲུར་ལ་མཆོན་ན། བོད་རིག་པ་བ་ཏོ་ནལ་ཏེ་-ལོ་ཤེ་ཇི་(Donald S. Lopez) དང་དགེ་བཤེས་ཐུབ་བསྟན་སྒྲིན་པ་གཉིས་ཀྱིས་མགོ་སྐྱར་གྱི་སྒྲ་མ་ཨེ་པོ་ལི་དོ་ཅེས་བྱ་བ་ཡིས་ཕུལ་བའི་བོད་ཀྱི་མཁས་པ་རྣམས་ལ་སྐྱེ་བ་ཕྱ་མ་དང་སྟོང་པ་ཉིད་ཀྱི་སྐོ་ནས་ཁྱེ་བ་(གཤམ་ནས། སྐྱེ་བ་ཕྱ་མ་དང་སྟོང་པ་ཉིད་ཀྱི་སྐོ་ནས་ཁྱེ་བ་ཞེས་འབོད་རྒྱུ་ཡིན)ཞེས་པའི་ཆ་ཤེས་ཤིག་དང་། ཀེ་རི་སེ་སྟེ་ཨཎ་གྱི་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་སྟོང་པོ་ཉིལ་པོ་དབྱིན་ཡིག་ཏུ་བསྒྱུར་ནས་ ༡༩༩༧ ལོར་དཔར་བསྐྱོན་བྱས་པའི་Dispelling the Darkness: A Jesuit's Quest for the Soul of Tibet ཞེས་པ་དེ་ཙམ་ཡིན།

དེར་བརྟེན། སྤྱིར་ཁོང་གི་བོད་ཡིག་གི་བརྩམས་ཆོས་ཁག་ལ་དོ་སྣང་དང་ཞིབ་འཇུག་བྱས་པ་ཅུང་བ་དང་། སྐོས་སུ་བོད་ཡིག་ཐོག་འདིའི་སྐོར་གྱི་གནས་ཚུལ་རེ་བྱུང་ཙམ་མ་གཏོགས་ཞིབ་འཇུག་གི་ཚུལ་ཡིག་གཅིག་ཀྱང་བྱུང་མེད། ཁོང་གི་བོད་ཡིག་གི་བརྩམས་ཆོས་རྣམས་ཀྱི་དགག་བྱ་གཙོ་བོ་སྟོང་ཉིད་དང་སྐྱེ་བ་ཕྱ་ཕྱི་ཡིན་ལ། དབུ་མའི་ལྟ་བར་གོ་རིམ་ལྡན་པའི་དབྱེད་པ་གཏོང་མཁན་གྱི་ལུས་ཕྱོགས་པ་ཐོག་མ་དེ་ཁོང་ཡིན་པར་བསྟན།^[5] མདོར་ན། ཁོང་ནི་བོད་ཀྱི་གཞུང་ཆེན་ཕྱི་སྐད་དུ་སྒྱུར་མཁན་ཐོག་མ་དང་། མགོན་པོ་སྤྱི་ཐུབ་ཀྱི་ལྟ་བར་གོ་རིམ་ལྡན་པའི་དབྱེད་པ་གཏོང་མཁན་ཐོག་མ། བོད་ཡིག་ཐོག་བརྩམས་ཆོས་མང་པོ་ཚུལ་མཁན་གྱི་ལུས་ཕྱོགས་པ་ཐོག་མ། བོད་ལ་ཆོན་རིག་གི་ལན་ནས་འགྲེལ་བརྗོད་བྱེད་མཁན་གྱི་ལུས་ཕྱོགས་པ་ཐོག་མ་བཅས་སུ་གྱུར་ཡོད་པས། གཅིག་ནས་ལུས་

5. Westerhoff J. C. (2017) Nagarjuna's Madhyamaka: A Philosophical Investigation, Ph.D Dissertation, Michigan: ProQuest LLC. p. 19

རྩོགས་པས་བོད་ཀྱི་ཆོས་དང་རིག་གནས་ལ་ཚན་རིག་གི་ལམ་ནས་ཞིབ་འཇུག་བྱས་
 བའི་ཐོག་མའི་གནས་སྤངས་དང་། གཉིས་ནས་ཡེ་ཤུ་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་ལྷ་གྲུབ་ཁྲིད་ནས་
 རང་པའི་ལྷ་གྲུབ་ལ་དགག་གཞག་ཅི་བྱེད་མིན་ཀྱི་གནས་སྤངས་ཤེས་རྟོགས་བྱེད་དགོས་
 བ། ཁྲིད་གི་བརྩམས་ཆོས་འདི་དག་ལ་རྒྱས་ལོན་མ་བྱས་སྤྱེད་མེད་ཡིན། འདིར་ཁྲིད་གི་བོད་
 ཡིག་གི་བརྩམས་ཆོས་ཀྱི་ཞིབ་འཇུག་གནས་བབ་དང་། བོད་ཡིག་གི་བརྩམས་ཆོས་སྤྱིའི་
 གངས་འབྲེན་བྱེད་སྤངས། སྟོང་ཉིད་ཀྱི་ལྷ་བ་འགོག་པའི་བརྩམས་ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གངས། དེ་
 དག་གི་ནང་དོན་དང་རྣམ་པ་བཅས་ཀྱི་སྟོར་མདོ་ཙམ་གླེང་ཡོད།

ལྷ་བཟང་ཁང་ལ་དངོས་སྤྱུ་ལུགས་བར་གྲགས་པའི་ཁྲིད་ཡིག་བརྩམས་ཆོས་དང་མའི་དབུ་ཤོག་ རོམ་གྱི་ཡེ་ཤུ་རྩི་མོ་
 རིའི་དཔེ་མཛོད་ Archivum Romanum Societatis Iesu (ARSI) ཀྱི་ Goa76 རྩི་ཆེན་
 སྤྱ་བཞུགས། (fols. 1-128)

གཉིས་པ། ཁྲིད་གི་བོད་ཡིག་གི་བརྩམས་ཆོས་དང་དེའི་ཞིབ་འཇུག་གནས་བབ།
 བྱི་མོ་ ༡༧༣༣ ལོར། རོམ་གྱི་ཡེ་ཤུ་གནས་བདག་ཆོས་བརྒྱད་ཀྱི་ཆོས་སྤྱེལ་ལས་
 དོན་ལྷན་ཆོགས་(The Congregation for the Propagation of the Faith)
 ཀྱིས་བོད་ཡུལ་དུ་ཆོས་སྤྱེལ་བའི་ལས་དོན་གྱི་འགན་དབང་ངམ་ཐོབ་ཐང་དེ་ཁ་ལོ་ཆེན་
 ལ་བསྐྱེད་བར་མ་ཟད། རྩི་མོ་རིའི་ཆོས་སྤྱེལ་ལས་དོན་དང་འབྲེལ་བའི་བརྩམས་ཆོས་སྤྱ་
 གཉིག་ཀྱང་བཟུང་མི་ཆོག་པ་བྱས་ཤིང་། དེ་ལ་བརྟེན་ནས། རྩི་མོ་རིའི་གྲུབ་མཐའི་ཁྲིད་སྤྱེ་

གྱི་ཨི་པོ་ལི་དོའི་བོད་ཡིག་བརྩམས་ཆོས་དང་འགྲུལ་བཞུད་ཟིན་ཐོ་རྣམས་ལ་དུས་རབས་
 ཉི་ཤུ་པའི་དུས་མགོ་བར་དུ་དོ་སྣང་བསྐྱེབས་སྐྱབ་མེད། ༡༩༡༩ ལོར། བོད་དང་དགྲིལ་
 འཁར་ས་ཁུལ་གྱི་ཡེ་ཤུ་ཆོས་སྤེལ་བའི་ལས་དོན་ཆེད་མཁས་པ་མེ་སིལ་སི་(Cornelius
 Nicolaas Petrus Wessels 1880-1964) ཡིས་ ༡༩༠༣ ལོར་ ༡༩༡༡ ལོར་དགྲིལ་
 འཁར་ཁུལ་དུ་ཆོས་སྤེལ་དུ་སྐྱོད་པའི་རྗེ་སོ་ཤིའི་འགྲུལ་བཞུད་པ་སྡོན་མ་ཞེས་པའི་དཔེ་དེབ་
 དེའི་ནང་། ཨི་པོ་ལི་དོའི་བོད་ཡིག་བརྩམས་ཆོས་དང་འགྲུལ་བཞུད་ཟིན་ཐོའི་སྐོར་གླེང་
 ཞིང་། འདི་ནི་ཨི་པོ་ལི་དོའི་འགྲུལ་བཞུད་ཟིན་ཐོ་དང་བོད་ཡིག་བརྩམས་ཆོས་དབྱེན་ཡིག་
 ཏུ་གླེང་སློང་བྱས་པ་ཐོག་མ་དེ་ཡིན།^[6] ཁོང་གིས་དཔེ་དེབ་དེར་ཨི་པོ་ལི་དོའི་བོད་ཡིག་
 གི་བརྩམས་ཆོས་ཀྱི་གྲངས་ཀ་བཞི་བཅའ་ཡོད།^[7]

དེ་ནས་རིམ་གྱིས་ཨི་པོ་ལི་དོ་ལ་བོད་ཡིག་བརྩམས་ཆོས་གང་དང་ཅི་ཡོད་སྐོར་ལ་
 མཁས་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཞིབ་འཇུག་རིམ་པར་གནང་ནས་ཞིབ་རྗེ་ཆགས་སུ་བཏང་ཡོད་
 ཅིང་། མེ་སིལ་སི་སོགས་ཡེ་ཤུ་ཉམས་ཞིབ་པ་སྤྲ་མ་ཁག་ཅིག་གིས་ཨི་པོ་ལི་དོའི་ས་ཁུལ་
 གྱི་ཡེ་ཤུ་ཆོས་སྤེལ་གྱི་ལས་དོན་ཉམས་ཞིབ་དང་འབྲེལ་ནས་ཨི་པོ་ལི་དོའི་བོད་ཡིག་གི་
 བརྩམས་ཆོས་ཁག་ལ་དོ་སྣང་བྱས་པ་ཅི་མ་ལས། བོད་ཡིག་མི་མཐུན་པ་དང་བོད་ཀྱི་
 རིག་གནས་ལ་ཆེད་དུ་ཉམས་ཞིབ་བྱས་པ་མེད་པར་མ་ཟད། ཨི་པོ་ལི་དོའི་བོད་ཡིག་གི་
 བརྩམས་ཆོས་ཁག་གི་ནང་དོན་ལ་ཉམས་ཞིབ་ཀྱིས་གླེང་སློང་བྱས་པའང་མེད།

འོན་ཀྱང་། ཨི་པོ་ལི་དོའི་བོད་ཡིག་གི་བརྩམས་ཆོས་བོད་ཡིག་ཐོག་བསྐྱགས་
 རས་དོ་སྣང་གནང་མཁན་གྱི་མཁས་པ་ཐོག་མའི་གྲས་ནི། བོད་རིག་པའི་མཁས་དབང་

6. Lopez, D. S., Jr., and T.Jinpa (2017), *Dispelling the Darkness: A Jesuit's Quest for the Soul of Tibet*. Cambridge: Harvard University Press, pp. 2-3
 7. Wessels, C (1924), *Early Jesuit Travelers in Central Asia (1603-1721)*. The Hague: MartinusNijhoff. pp. 274-275.

སྒྲུབ་གྲགས་ཅན་ཇོ་སི་བོ་-རུ་ཁུ་ཆི་(Giuseppe Tucci 1894-1984) ཡིན་ལ། ཁོང་གིས། “ང་ཆོས་ཆོས་དཔོན་ཤེ་སེ་ཤེ་རེ་ཡིས་ཙོང་ཁ་པའི་ལམ་རིམ་ཆེན་མོ་བསྐྱར་ཡོད་པ་ཞེས་ལ། འགྱུར་དེ་ཁ་པོ་ཆེན་གྱི་ཆོས་དཔོན་སྒྲེ་ལེ་སི་-མོ་རོ་(Felice da Morro) ལ་སྤུལ་ཡོད་པར་སྤང་ནའང་ད་ལྟ་པལ་ཆེར་བརྒྱགས་ཟེན་པ་འདྲ། ཁོང་གི་བོད་ཡིག་ཐོག་བརྩམས་པའི་དགག་ཡིག་མགོ་སྐར་གྱི་སྒྲ་མ་ཨི་པོ་ལི་དོ་ཅེས་བྲ་བ་ཡིས་སྤུལ་བའི་བོད་ཀྱི་མཁས་པ་རྣམས་ལ་སྐྱེ་བ་སྤྲ་མ་དང་སྟོང་བ་ཉིད་ཀྱི་སྟོན་པ་ལུ་བ་ཞེས་པའི་སྒྲེགས་བམ་མཐུག་པོ་དེའི་ནང་དུ། སྒྲུབ་གྲགས་ཆེ་བའི་དཔེ་དཔ་འདིའི་སྟོར་གྱི་ཁོང་གི་གོ་རྟོགས་དང་འདི་གལ་ཆེན་པོ་ཡིན་ཚུལ་གསལ། ཁོ་བོར་དཔེ་ཆ་འདིའི་པར་སྟོན་ཅིག་ཐོབ་ཅིང་། གངས་རིའི་ལྗོངས་ཀྱི་སྒྲ་མའི་རིང་ལུགས་དང་སྐབས་རྗེ་ཐོ་མ་སི་-ཨ་ཁ་ཡེ་ཞེ་སི་(Thomas Aquinas)འི་རིང་ལུགས་དབར་གྱི་བཅོ་སྟེང་གལ་ཆེན་འདིའི་འགྱུར་ཅིག་དཔར་སྐྱབ་བྲ་རྒྱ་འདུན་པ་ཡོད།”ཅེས་བཤད་ཀྱང་། ཁོང་གིས་འདི་ལ་ཉམས་ཞིབ་བྱས་པ་དང་འདིའི་འགྱུར་དཔར་སྐྱབ་བྲས་པ་བྱུང་མེད།^[8]

ཨི་པོ་ལི་དོའི་བོད་ཡིག་བརྩམས་ཆོས་ཁག་གི་ཞིབ་འཇུག་ཞིབ་རེ་ཆགས་སུ་གཏོང་མཁན་ནི། རྒྱ་གར་དང་བོད་ཀྱི་རིག་གནས་ཞིབ་འཇུག་པ་ལོས་ཆ་ལོ་-བེ་ཏེག་(Luciano Petech 1914-2010)ཡིན་པ་དང་། ཁོང་གིས་བོད་དང་བལ་ཡུལ་དུ་བསྐྱོད་པའི་ཨེ་ཏེ་ལེའི་ཆོས་སྤེལ་བ་རྣམས་ཀྱིས་སྟོར་ནས་སྒྲེགས་བམ་བདུན་གྱི་བདག་ཉིད་ཅན་ཞིག་(I Missionari Italiani nel Tibet e nel Nepal (MITN), Il Nuovo Ramusio, 7 vols)ཅོམ་བསྒྲིགས་བྱས་ཏེ། དེའི་ནང་དུ་ཨི་པོ་ལི་དོའི་བོད་ཡིག་བརྩམས་ཆོས་ཁག་རོ་སྟོན་བྱས་ཡོད།

དེ་ནས། ཨི་པོ་ལི་དོའི་བོད་ཡིག་བརྩམས་ཆོས་ཁག་ཅིག་ཨེ་ཏེ་ལེའི་སྐད་དུ་སྐྱར་ནས་

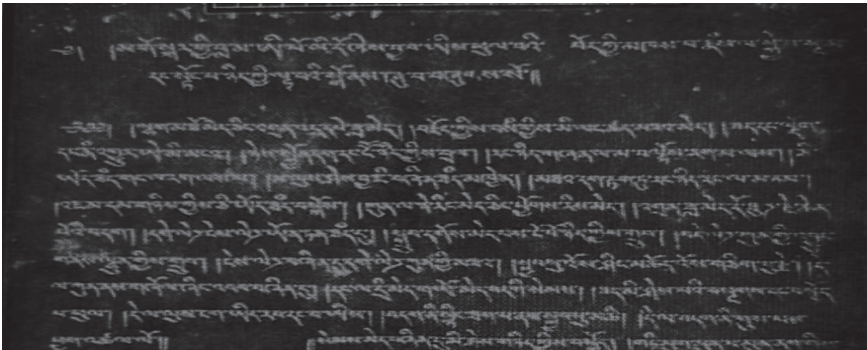
8. Pomplun, T (2019). Ippolito Desideri’s Tibetan Works and the Problem of ARSI Goa 74, fols. 47r-92v, Revue d’Études Tibétaines, vol. 19. pp. 198-215.

བཅུམས་ཆོས་རེ་རེ་བཞིན་ངོ་སྤྲོད་དང་རྣམ་གྲངས་འབྲེད་མཁན་ནི། རྫོ་སི་པི་རྫོ་སི་ཁ་
 རོ་(Giuseppe Toscano (1911-2003)ཡིན་ལ། རྫོ་སི་ཁ་རོ་སི་ཨི་པོ་ལི་དོའི་འགྲུལ་
 བཞུད་དཔེ་དེ་བ་རྣམས་སུ་གསལ་བའི་ཁོང་གིས་བོད་ཡིག་བཅུམས་ཆོས་ཅི་བཅུམས་ཀྱི་
 གནས་ཚུལ་དང་བསྐྱར་ནས་བོད་ཡིག་བཅུམས་ཆོས་ཁག་ངོས་འཛིན་དང་རྣམ་གྲངས་
 གཤམ་གསལ་ལྟར་རྒྱས་བར་བྲེས་ཡོད། ༡ ཐོ་རངས་ཐུན་སེལ་ཉི་མ་ཤར་བའི་བར་
 (ARSI Goa 76, fols. 1-128)དང་། ༢ མགོ་སྐར་གྱི་སྒྲ་མ་ཨི་པོ་ལི་དོ་ཅེས་བྲ་
 ཡིས་ཕུལ་བའི་བོད་ཀྱི་མཁས་བ་རྣམས་ལ་སྐྱེ་བ་སྤྲ་མ་དང་སྟོང་བ་ཉིད་ཀྱི་སྒྲོན་ལྷ་བ་
 (ARSI Goa 75, fols. 1-232)། ༣ སེམས་ཅན་དང་ཆོས་ལ་སོགས་བ་རྣམས་ཀྱི་
 འབྱུང་ཁུངས་(ARSI Goa 74, fols. 47r-92v)། ༤ ཀེ་རི་སེ་སྟེ་ཨཾ་གྱི་ཆོས་ལུགས་
 ཀྱི་སྟོང་པོ་(ARSI Goa 74, fols. 12r-61v)། ༥ དེས་ལེགས་(ARSI Goa 74,
 fols. 69r-92v)། ༦ བོད་ཀྱི་ཆོས་ལ་མཁས་བ་རྣམས་ལ་སྐྱེ་བ་སྤྲ་བྱེད་སྒྲོན་ལ་མགོ་
 སྐར་གྱིས་ཁྱ་བ།^[9] ༧ བཅུམས་ཆོས་སྐྱ་ཆོགས་ཀྱི་སྤྱི་སྒྲུལ་ཟེན་བྲིས། ༨ དེགས་ལམ་
 སྟོང་བརྟུན། ༩ ཡེ་ཤུའི་སྟོན་ལམ། ༡༠ བོད་ཀྱི་བསྐྱར་ཆོས་ཁག་ལས་བཤུས་བའི་ཤུང་
 སྟོགས་སྟེན། ༡༡ ཡེ་ཤུ་སྒྲ་ཆེན་པོ་བ་བཅུ་གཅིག་པ་ཁེ་ལེ་མེན་ཏེ་(Clement XI) ཡིས་
 ལྷ་བཟང་ཁང་ལ་བསྐྱར་བའི་འཕྲིན་ཡིག་བོད་འབྱུར། ༡༢ རྩོམ་ཡིག་ཐོར་བྱ་བཅས་རྣམ་
 གྲངས་བཅུ་གཉིས་སུ་བྲེས་ཡོད། འདི་ནི་ད་བར་དུ་ཨི་པོ་ལི་དོའི་བོད་ཡིག་བཅུམས་ཀྱི་
 རྣམ་གྲངས་བཀར་བ་རྒྱས་ཤོས་དེ་ཡིན།

བོད་ཀྱི་མཁས་བའི་ཁོང་ཨི་པོ་ལི་དོའམ་ཁོང་གི་བོད་ཡིག་བཅུམས་ཆོས་སྟོར་ལ་

9. རྫོ་སི་ཁ་རོ་སི་ཤོག་ངོས་ ༡༡ ཅན་གྱི་བཅུམས་ཆོས་འདི་མགོ་སྐར་གྱི་སྒྲ་མ་ཨི་པོ་ལི་དོ་ཅེས་བྲ་
 བ་ཡིས་ཕུལ་བའི་བོད་ཀྱི་མཁས་བ་རྣམས་ལ་སྐྱེ་བ་སྤྲ་མ་དང་སྟོང་བ་ཉིད་ཀྱི་སྒྲོན་ལྷ་བ་ཞེས་
 བའི་འཆར་ཟིན་དུ་ངོས་འཛིན་བྲེས་ཡོད། See Pomplun, T (2019). Ippolito Desideri's
 Tibetan Works and the Problem of ARSI Goa 74, fols. 47r-92v, *Revue
 d'Études Tibétaines*, vol. 19, p. 202

དོ་སྒྲུང་དང་སྒྲེང་སྒྲུང་བྱས་པ་ཤིན་ཏུ་དགོན་ནང་། གཏན་ནས་མེད་པ་མིན་ཏེ། ༡༩༥༦
 ལོར་དཔར་བའི་ཞུ་སྒྲུལ་པའི་སྤྲིན་དོན་རྒྱལ་རབས་སུ་ཁོང་གི་འགྲུལ་བཞུད་བརྩམས་ཆོས་
 ལས་ལུང་འབྲེན་རེ་བྱུང་བྱས་ནས་སྒྲེང་སྒྲུང་བྱས་པ་དང་།^[10] ༡༩༧༠ ལོར་དཔར་བའི་རྒྱལ་
 བ་རིན་པོ་ཆེའི་བཀའ་ཚུལ་ཆོས་ལུགས་མཐུན་སྦྲིལ་གྱི་ཡང་དག་པའི་ལམ་བུ། (Toward
 a True Kinship of Faiths)ཡི་ནང་དུ། ཨི་པོ་ལི་དོ་དང་ཁོང་གི་བརྩམས་ཆོས་སྐོར་
 ལ་ཤོག་ངོས་གསུམ་ཅན་གསལ་ལ།^[11] དེ་བཞིན། ༡༩༩༩ ལོར་དཔར་བའི་དགོ་བཤེས་
 ཐུབ་བསྟན་སྤྱིན་པའི་གངས་ཅན་གྱི་ལྗོངས་སུ་སངས་རྒྱས་བྱོན་པ་ཞེས་པའི་ནང་དུའང་
 ཁོང་གི་བརྩམས་ཆོས་སྐོར་ཨོན་ཅན་གསལ་ལ།^[12]

ཁོང་གི་བོད་ཡིག་བརྩམས་ཆོས་རྒྱས་ཤོས་ཀྱི་དབུ་ཤོག་ངོས་ཀྱི་ཡེ་ཤུ་རྩེ་མོ་ཉིད་དཔེ་མཛོད་ Archivum
 Romanum Societatis Iesuཀྱི་ARSI Goa 75 རྩེ་ཆན་དུ་བཞུགས། (fols. 1r-232v)

10. ཞུ་སྒྲུལ་པ་དབང་ཐུག་བདེ་ལྷན། བོད་ཀྱི་སྤྲིན་དོན་རྒྱལ་རབས། ༩་ས། ཤེས་རིག་དཔར་
 ཁང་། ༡༩༥༦ ཤོག ༥༡
11. རྒྱལ་དབང་སྐྱེ་བའི་བཟུ་བཞི་པ་ཆེན་མོ། ཆོས་ལུགས་མཐུན་སྦྲིལ་གྱི་ཡང་དག་པའི་ལམ་བུ། ལོ་རྒྱུ་
 བ། གསེར་བྱག་ཀྱང་དགལ། བོད་ཀྱི་སྐྱེ་སྐྱུང་དང་ཉམས་ཞིབ་ལྷན་ཁང་། New Delhi: Archana.
 ༡༩༩༩ ཤོག ༩༩ ནས་ ༩༩
12. ཐུབ་བསྟན་སྤྱིན་པ། གངས་ཅན་གྱི་ལྗོངས་སུ་སངས་རྒྱས་བྱོན་པ། བོད་ཀྱི་གཙུག་ལག་ཞིབ་དཔྱད་
 ཁང་། New Delhi: Norbu Graphics. ༡༩༩༩ ཤོག ༡༩ ནས་ ༡༩

གསུམ་པ། ལྷོང་ཉིད་ཀྱི་ལྷ་བ་འགོག་པའི་དགག་ཡིག་དངོས་སྤྲེང་པ།

རྒྱུ་ལྷོངས། : ཡེ་ཤུ་ཆོས་སྤེལ་བ་གཞན་དག་དང་མི་འདྲ་བར། ཨི་པོ་ལི་དོ་ཆོས་སྤེལ་ལས་དོན་གྱི་ཁ་གཏད་ས་ནི། ཆོས་ལ་མཁས་པའི་སྒྲ་མ་དང་དགེ་བཤེས་རྣམས་ཡིན་པ་ལས་མི་དམངས་མིན། ཁོང་ལྷ་སར་མ་འབྱོར་སྤྱོད་ལ་ཡེ་ཤུ་ཆོས་བརྒྱུད་ཁ་པོ་ཆེན་གྱི་ཆོས་སྤེལ་བ་ཁག་ཅིག་བསྐྱེབས་ཡོད་ལ། ཁོང་ཆོས་ཡེ་ཤུ་ཆོས་ལུགས་པའི་དོ་བོའི་ཐོག་ནས་ནང་པའི་ལྷ་གྲུབ་ལ་དགག་ཡིག་སྤེལ་བ་ལྷ་ཅི། ཐ་ན་ཡེ་ཤུ་པའི་རྟགས་ཐམས་ཅད་དོར་ནས་བོད་ཀྱི་བླ་བ་གྱོན་ཏེ་སྤྱོད་བཅས་ཀྱི་ཞབས་ཁྱེད་ལྷོང་པའི་ཐོལ་གྱིས་མངོན་པ་མི་གསལ་བའི་ཆོས་སྤེལ་ལས་དོན་སྤྱོད་ཐབས་བྱས་ཡོད། ^[13]ཁོན་ཀྱང་། ཨི་པོ་ལི་དོ་ཡིས་དེ་ལས་ལྟོག་སྟེ། ཡེ་ཤུ་ཆོས་དཔོན་ཞིག་གི་རྣམ་པའི་སྤྱོད་ནས་ཆོས་ལུགས་སྤེལ་ཐབས་བྱས་པར་མ་ཟད། ཁོང་གིས་བོད་མི་རྣམས་ཀྱི་སེམས་པ་འགྲུག་ཆེད། ཡེ་ཤུ་ཆོས་སྤེལ་བ་རྣམས་ཀྱིས་ཆོས་དཔོན་གྱི་རྣམ་པ་བསྟན་ནས་རྟག་ཏུ་སློབ་སྦྱོང་དང་སློན་ལམ་ལ་གཞི་བཞག་པ་དང་། བསྐྱེད་བསྐྱོད་གཉེན་ལ་མཐོང་ཆེན་བྱེད་པའི་བོད་ཀྱི་དགོན་སྡེ་རྣམས་ནི་ཡེ་ཤུ་ཆོས་སྤེལ་ལས་དོན་གྱི་མཐུན་ཆེན་ཞིག་ཡིན་པས། དགོན་སྡེ་དེ་དག་ནས་རང་ཉིད་སྐྱེ་བོ་པལ་བ་ཞིག་མིན་པར་ཆོས་པ་ཞིག་ཡིན་པའི་རྣམ་པ་སློན་དགོས་པར་བརྟེན། ^[14]

ཁོང་གི་བརྩམས་ཆོས་གཅིག་གི་ཁ་བྱང་ལ་“མགོ་སྐར་གྱི་སྒྲ་མ་ཨི་པོ་ལི་དོ་ཅེས་བྱ་བ་ཡིས་ཕུལ་བའི་བོད་ཀྱི་མཁས་པ་རྣམས་ལ་སྐྱེ་བ་སྤྱ་མ་དང་སྤྱོད་པ་ཉིད་ཀྱི་སློན་ལུ་བ”ཞེས་རང་ཉིད་ལ་“སྒྲ་མ”ཞེས་སློབ་པ་དེ་ཡང་། སྐབས་དེར་ཁོང་གི་བྱ་སྦྱོང་ལ་བརྟེན་ནས་ལྷ་སའི་བོད་མི་ཆོས་ཁོང་ལ་“མགོ་སྐར་(དཀར་སྒྲ་མ)ཞེས་འབོད་ཀྱི་ཡོད་པའི་རྟགས་

13. Snellgrove, D and H, Richardson (1995), A Cultural History of Tibet, New York: Frederick A. Praeger publishers. p. 221

14. Sweet, S. M (2010), Mission to Tibet: The Extraordinary Eighteenth-Century Account of Father Ippolito Desideri, S.J. Leonard Zwilling (ed) Boston, MA: Wisdom Publications. pp. 639-640

སུ་འཁུམས་སྟུང་། ཨི་པོ་ལི་དོས་མངོན་གསལ་གྱིས་ཆོས་སྤེལ་ལས་དོན་བསྐྱབས་པའི་
 འཁུམས་རྒྱུ་ལ་བརྟེན་ནས། ཡེ་ཤུ་ཁ་པོ་ཆེན་ནམས་གྱིས་ཀྱང་མི་དམངས་ཁྲིད་ཆོས་སྤེལ་
 ལས་དོན་མངོན་གསལ་དུ་བསྐྱབས་པར་མ་ཟད། ཐལ་ཆེད་ཆོས་སྤེལ་ལས་དོན་འགའ་
 ཞིག་ཀྱང་བསྐྱབས་པས་མཐར་ཕྱི་ལོ་ ༡༧༥༤ ལོར་ཁ་པོ་ཆེན་གྱི་ཆོས་སྤེལ་བ་ལྟ་
 བླུག་ཉི་ཤུ་རེ་གཞུས་ནས་ཕྱིར་འབུད་བཏང་ངོ་། ^[15]

གཞན་ཡང་། ཨི་པོ་ལི་དོས་སྤྱིར་མི་ཐམས་ཅད་ལ་ཡེ་ཤུ་ཆོས་ལུགས་སྟོན་དགོས་
 བཤད་། བོད་དུ་ཆོས་སྤེལ་ལས་དོན་གྱི་དམིགས་ས་དེ་མི་དམངས་དཔྱུས་མ་ནམས་མ་
 ཡིན་པར། གཏན་ཆེགས་ལ་བྱུང་བའི་ཆོས་གྱི་མཁས་པ་ནམས་ཡིན་དགོས་ལ། གལ་
 སྤྱིད་རིགས་པ་དང་གཏན་ཆེགས་གྱི་སྟེང་ནས་ཁོང་ཆོད་སེམས་པ་འགྲུགས་ཐུབ་ན། མི་
 དམངས་ནམས་ལས་སྤྲོ་པོར་རང་གི་སྒྲ་མའི་རྗེས་སུ་འཕྲུག་ངེས་པར་བརྗོད། ^[16] འདི་
 དག་ནང་ཆོས་མང་དུ་སྤེལ་ནས་ནང་བསྟན་གྱི་ལྟ་བ་འགོག་པའི་རྒྱབ་ལྗོངས་སུ་འཁུམས་

15. ཡེ་ཤུ་ཁ་པོ་ཆེན་ནམས་གྱིས་ ༡༧༠༧ ལོས་ ༡༧༥༤ བར་ཆོས་སྤེལ་ལས་དོན་ལྟུང་ཕྱི་དུ་མ་ཞིག་བསྐྱབས་ནས་ལྟ་སར་ཡེ་
 ཤུ་ལྟ་ཁང་ཞིག་ཀྱང་བཞེངས་ཐུབ་པ་བྱུང་ནང་། ཁོང་ཆོས་ཡུལ་འདི་སྒྲ་མའི་ཡང་མིད་ཟེར་བ་ཞིག་མེད་པ་དང་ཤུག་སྟེ་
 བྱི་ཆད་མའི་སྟེན་བྱ་མེན་པ་སོགས་མང་ཆོགས་ཁྲིད་ཐལ་ཆེད་གཏན་སྟེ་ཆོགས་སྤེལ་བ་དང་། ཁྱིས་པ་བསམ་མེད་མང་
 པོ་ལ་ཁྱས་གསོལ་(baptism)བྱས་པ། ཁོ་ཆོད་རྗེས་འབྲང་པ་ཉུང་ཤོས་ཤིག་བྱུང་བའི་ཁྲིད་གྱི་བསྟན་འཛིན་ཟེར་བ་
 ཞིག་གིས་ཡུལ་འདི་སྒྲ་མར་བྱག་མི་འཆལ་བར་གྲས་མེད་བྱས་པ་བཅས་ལ་བརྟེན་ནས། མཐར་ཁོང་ཆོ་རྟ་ལྷག་གི་ཉེས་
 ཆད་དང་བཅས་སྟེ་ས་ནས་རྒྱང་བུད་བཏང་ཞིང་། ལྟ་སར་བཞེངས་པའི་ཡེ་ཤུ་ལྟ་ཁང་ལ་བཞེགས་ཁང་དེའི་ནང་གི་
 རིལ་བུ་སྟེང་དུ་ལ་ཁེན་གྱི་ཡི་གེ་TE DEUM LAUDAMU (ཨེ་མ། ལྷ་ཆེན་ལགས། དེད་ཅག་གིས་ཁྲིད་ལ་
 བསྟོད་ལྟ་ལེན) ཞེས་བརྒྱུ་པ་ཞིག་ལོ་རྒྱུང་པོའི་རིང་ལྷ་སའི་རྫོ་ཁང་གི་སྒྲོ་ཆེན་ཞིག་དུ་བཏགས། འདི་དག་གི་སྒྲོར་
 A Cultural History of Tibet by Snellgrove, D and H, Richardson (1995)དང་། The
 Tibetan-Italian-Tibetan Dictionary of Fr. Oraziodela Penna (1680–1745): An
 Untapped Resource for the History of Tibetan Language, Society and Early
 Bud- dhist-Christian Interreligious Contacts by Federica Venturi སོགས་སུ་གསལ།
16. Sweet, S. M (2010), Mission to Tibet: The Extraordinary Eighteenth-Century
 Account of Father Ippolito Desideri, S.J. Leonard Zwilling (ed) Boston, MA:
 Wisdom Publications. pp. 640

ལ། ཁོང་གིས་གང་འགོག་པར་བྱ་རྒྱུ་ལོ་ནང་བསྟན་གྱི་ལྟ་བུ་འདི་“ནོར་བ་”ཆེ་ཞོས་གཉིས་
 སུ་བསྟན་པ་ནི་སྐྱེ་བ་སྔ་ཕྱི་དང་སྟོང་ཉིད་གྱི་ལྟ་བ་ཡིན་ཞིང་། འདི་གཉིས་ལས་ཀྱང་ཆོས་
 ཐམས་ཅད་རང་ངོས་ནས་མེད་པའི་རྟེན་འབྲེལ་བདེན་སྟོང་ཙམ་དུ་གྲུབ་ན། འཇིག་རྟེན་
 བྱེད་པོ་ཡོད་མི་སྲིད་པས་སྟོང་ཉིད་གྱི་ལྟ་བ་འདི་འགོག་རྒྱུ་ནི་ཁོང་ལ་མཆོན་ན་གནད་ཆེ་
 ཞོས་སུ་གྱུར་ཡོད།

གངས་འབྲེན་དང་དོགས་དཔྱད། : ཨི་པོ་ལི་དོའི་བོད་ཡིག་བརྩམས་ཆོས་སྤྱིའི་
 རྣམ་གངས་ནི་གོང་སྤྱོད་མཛུ་མི་པེ་ཨོ་མི་ཁ་ནོའི་གངས་འབྲེན་དང་ངོས་འཛིན་འདི་དག་
 ཡོངས་གྲགས་སུ་ཆད་མར་འཛིན་ནའང་། གངས་འབྲེན་བྱེད་ཚུལ་འདི་ལ་དོགས་དཔྱད་
 གནང་མཁན་ཡང་ཡོད་དེ། དཔེར་ན། ཡེ་ཤུ་གཙུག་ལག་སློབ་གྲྭ་Loyola University
 Maryland ཡེ་སློབ་དཔོན་ལོ་རེན་ལོ་པོམ་པོམ་(Trent Pomplun) གྱིས་ཨི་པོ་ལི་དོའི་
 བོད་ཡིག་བརྩམས་ཆོས་སེམས་ཅན་དང་ཆོས་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཀྱི་འབྲུང་ཁུངས་དང་
 དེས་ལེགས་(མཆོན་བྱང་འདི་རྩི་མི་པེ་ཨོ་མི་ཁ་ནོས་བཏགས་པ་ཡིན) ཞེས་པའི་མ་ཡིག་གི་ཁྲི་ཆོས་
 དང་། ས་བཅད། ཞོག་ངོས་པན་ཚུན་གྱི་མགོ་མཇུག་བསྟར་ནས། མཆོན་བྱང་དང་མཇུག་
 སྟོན་གང་ཡང་མེད་པའི་དེས་ལེགས་ཞེས་པའི་བརྩམས་ཆོས་དེ་ཆོས་སེམས་ཅན་དང་
 ཆོས་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཀྱི་འབྲུང་ཁུངས་ཀྱི་ཆ་ཤས་ཤིག་ལས་བརྩམས་ཆོས་རང་རྒྱ་བ་
 ཞིག་མིན་པར་བརྟེན་ལ།¹⁷ རྒྱ་མཆོན་ཡང་དེས་ཅན་ཞིག་ཡོད་པར་མཐོང་། གང་ལྟར། ཨི་
 པོ་ལི་དོའི་བོད་ཡིག་གི་བརྩམས་ཆོས་ཀྱི་གངས་འབྲེན་མི་འདྲ་བ་བྱུང་བའི་གནད་གཅིག་
 བྱེད་དེས་ལེགས་ཞེས་པ་དེ་ཉིད་བརྩམས་ཆོས་རང་རྒྱ་བ་ཞིག་ཏུ་བགངས་མིན་གྱི་གནད་
 གྱིས་ཡིན། ཁོང་གི་བོད་ཡིག་བརྩམས་ཆོས་འདི་དག་ཐམས་ཅད་དེང་སྐབས་རོམ་གྱི་ཡེ་ཤུ་
 རྩི་སོ་ལོའི་དཔེ་མཛོད་(Archivum Romanum Societatis Iesu (ARSI)དུ་ཡོད།

17. Pomplun, T (2019). Ippolito Desideri's Tibetan Works and the Problem of ARSI Goa 74, fols. 47r-92v, Revue d'Études Tibétaines, vol. 19, pp. 203-214.

གང་ལྟར། དཔེ་མཛོད་(Archivum Romanum Societatis Iesu (ARSI)
 གྱི་དཀར་ཆག་ཏུ་སོ་སོར་བསྐྱེགས་པའི་ཁོང་གི་བོད་ཡིག་གི་བརྒྱུ་མཆིས་ཆོས་ཁོང་། ལྟོང་
 ཉིད་ཀྱི་ལྟ་བར་ཅལ་དུ་བཏོན་ནས་དགག་པ་བྱེད་པ་དང་ཁར་བྱང་དུ་དགག་པ་བྱེད་པའི་
 རིགས་གཉིས་ཡོད་པ་ལས། རིགས་དང་པོའི་གས་ནི་སེམས་ཅན་དང་ཆོས་ལ་སོགས་
 པ་རྣམས་ཀྱི་འབྱུང་ཁུངས་དང་ངེས་ལེགས་ཞེས་གྲགས་པ་གཉིས་ཡིན་ཞིང་། མགོ་སྐར་
 གྱི་སྒྲ་མ་ཨི་པོ་ལི་དོ་ཅེས་བྱ་བ་ཡིས་ཕུལ་བའི་བོད་ཀྱི་མཁས་པ་རྣམས་ལ་སྐྱེ་བ་སྲ་མ་
 དང་ལྟོང་པ་ཉིད་ཀྱི་སྒྲོ་ནས་ཁྱ་བ་ཞེས་པའི་སྒྲེགས་བཅུ་མཐུག་པོ་དེའི་མཆན་བྱང་ལྟར་ན་
 བརྒྱུ་མཆིས་དེར་ལྟོང་པ་ཉིད་བཀག་པའི་རྣམ་པ་མངོན་ནའང་། བརྒྱུ་མཆིས་དེ་རང་
 དུ་ལྟོང་ཉིད་བཀག་མེད་པ་དང་འབྲེལ་བའི་ལྟ་ཚུལ་གཤམ་ནས་སྐྱེད་། རིགས་གཉིས་པ་
 བློ་གཏོ་རི་སེ་སྟེ་ཨཾ་གྱི་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་སྒྲིང་པོ་ཞེས་པ་དེ་ཡིན་ཞིང་། འདིར་ཡེ་ཤུ་ཆོས་
 ལུགས་ཀྱི་སྒྲིང་པོ་བཤད་པའི་སྟུང་འགྲོར་ལྟོང་ཉིད་ལ་ཁར་བྱང་གི་དགག་རྒྱུ་བྱས་ཡོད།

སྐྱེ་བ་སྲ་མ་དང་ལྟོང་པ་ཉིད་ཀྱི་སྒྲོ་ནས་ཁྱ་བ་ཞེས་པའི་བརྒྱུ་མཆིས་དེ་རང་དུ་ལྟོང་
 པ་ཉིད་ཀྱི་སྒྲོར་མི་གསལ་བས། ཉམས་ཞིབ་པ་རྣམས་ཀྱིས་འདི་ཙམ་འཕྲོར་ལུས་པ་ཞིག་
 ཏུ་སྤྱ།^[18] འོན་ཀྱང་། ཁོང་གི་འབྲུལ་བཞུད་ཟེན་ཟོ་བོད་ལུལ་ལ་ཆོས་སྤེལ་དུ་བསྐྱོད་པ་ཞེས་
 པར་གསལ་བའི་བོད་ཡིག་གི་རང་ཙམ་ཅི་ཡོད་ཀྱི་གནས་ཚུལ་སོགས་གནད་འགའ་གས་
 གྱི་སྟོང་ནས་བལྟས་ཆོ། འདི་ཙམ་འཕྲོར་ལུས་པ་ཞིག་མིན་པར་འདི་དང་། ལྟོང་ཉིད་ཀྱི་ལྟ་
 པ་འགོག་པའི་དགག་ཡིག་ཡེ་ཤུ་ཆོས་ལུགས་སྐྱོར་གྱི་བརྒྱུ་མཆིས་གསུམ་སྒྲེགས་བཅུ་
 སྤྱི་མཆན་པ་གཅིག་གི་ཆ་ཆས་ཀྱི་ཚུལ་བརྒྱུ་མཆིས་པའི་རྣམ་པ་གསལ་པོ་ཡོད། དེ་ཡང་འདི་
ལ་རྒྱ་མཆན་འགའ་ཞིག་མཐོང་སྟེ། ༡) ཁོང་གི་འབྲུལ་བཞུད་ཟེན་ཟོའི་ཁོང་། བོད་ཡིག་

18. SesPomplun, T (2011) Natural Reason and Buddhist Philosophy: The Tibetan
 Studies of Ippolito Desideri, S.J (1684–1733) History of Religions 50, no. 4.
 p. 385 ལུབ་བསྟན་སྒྲིན་པ། གངས་ཅན་གྱི་ལྟོང་སྤྱོད་སྤྱོད་རྒྱས་འོན་པ། བོད་ཀྱི་གཞུག་ལག་
 ཞིབ་དཔྱད་ཁང་། New Delhi: Norbu Graphics, ༢༠༡༩ འོག ༢༡

གི་རང་ཅོས་སྒྲོར་གྱི་གནས་ཚུལ་སྒྲོར་རྒྱས་བསྐྱུས་རིགས་གསུམ་བུར་བ་རྣམས་བསྐྱུར་
 བ། བརྩམས་ཆོས་དང་པོ་བརྩམས་ནས་ལྷ་བཟང་ཁང་ལ་ཕུལ་ཇེས། སྒྲེགས་བཅ་གཅིག་
 བརྩམས་ཚུལ་དང་། སྒྲེགས་བཅ་དེའི་ཆ་ཤས་སུ་བརྗོད་བྱ་མི་འདྲ་བའི་བོད་གསུམ་ཡོད་
 བ་ནི། སྒྱེ་བ་སྤྲ་བྱི་འགོག་པའི་བརྩམས་ཆོས་གཅིག་དང་། སྟོང་ཉིད་ཀྱི་ལྷ་བ་འགོག་པའི་
 བརྩམས་ཆོས་གཅིག་ཡེ་ཤུ་ཆོས་ལུགས་སྒྲོར་གྱི་བརྩམས་ཆོས་གཅིག་བཅས་བོད་གསུམ་
 གྱི་མིང་མ་སྒྲོས་པར་བརྗོད་བྱ་མི་འདྲ་བའི་སྟོང་ནས་བཤད་ཡོད། ^[19]དེར་བརྟེན། སྒྲེགས་
 བཅ་གཅོ་བོའི་ཆ་ཤས་སུ་གཞན་ལུགས་འགོག་པའི་བརྩམས་ཆོས་གཉིས་ཀྱི་མཚན་བུར་
 ལྷན་དུ་སྒྲོས་ནས་ཆ་ཤས་དེ་གཉིས་དགྲུས་གཅིག་ཏུ་བརྩམས་པར་མངོན།

༡) ཁོང་གི་བརྩམས་ཆོས་རང་རྒྱ་བ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དབྱར་མཚོད་བརྗོད་ཡོད་
 ཀྱང་། སྟོང་ཉིད་འགོག་པའི་བརྩམས་ཆོས་སེམས་ཅན་དང་ཆོས་ལ་སོགས་པ་རྣམས་
 གྱི་འབྱུང་ཁུངས་ཞེས་པར་མཚོད་བརྗོད་མེད་པས། བརྩམས་ཆོས་འདི་གོང་གསལ་སྒྱེ་
 བ་སྤྲ་མ་དང་སྟོང་བ་ཉིད་ཀྱི་སྒྲོ་ནས་ཁྱེ་བ་ཞེས་པའི་བརྩམས་ཆོས་(མཚོད་བརྗོད་ཡོད་པ་)
 དང་དགྲུས་གཅིག་ཏུ་བརྩམས་པར་སྤྲང་ལ། སྟོབ་དཔོན་ལྷོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་(Trent
 Pomplun) གྱིས་ས་བཅད་མ་རྩོགས་པར་རྩོམ་མཚམས་བཞག་པས་རྩོམ་འཕྲོར་ལུས་
 བ་ཡིན་ནི་ཞེས་ཅོད་སྒྲུབ་བྱས་པ་དེ་ཡང་གནད་འདིའི་སྟོང་ནས་བལྟས་ན་འགལ་བ་མེད།

༢) བོད་ཡིག་ཁོད། མགོ་སྐར་གྱི་ལྷ་མ་ཨི་པོ་ཡི་དོ་ཅེས་བྱ་བ་ཡིས་ཕུལ་བའི་བོད་

19. སྟོབ་དཔོན་ལྷོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་(Trent Pomplun) གྱིས་བརྩམས་ཆོས་འདིའི་དབྱར་བཀའ་སྐྱུ་
 པའི་དགག་བཞག་སྒྲོ་གསུམ་གྱི་ས་བཅད་གསུམ་ཀ་རྩོགས་པར་བརྩམས་མེད་པས་འདི་རྩོམ་འཕྲོར་
 ལུས་པའི་བརྩམས་ཆོས་ཡིན་པར་བསྒྲུབས། See Pomplun, T (2011) Natural Reason and
 Buddhist Philosophy: The Tibetan Studies of Ippolito Desideri, S.J (1684–1733)
 History of Religions 50, no. 4. p. 404 སྟོབ་དཔོན་ལྷོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་
 བརྗོད། See (2022) གངས་ཅན་གྱི་ལྷོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་ལོ་
 དཔྱད་ཁང་། New Delhi: Norbu Graphics, p. 21

གྱི་མཁས་པ་རྣམས་ལ་སྟེ་བ་སྤྲོ་མ་དང་སྟོང་བ་ཉིད་གྱི་སྟོན་མ་ཁུ་བ་ཞེས་པའི་བོད་ཡིག་གི་མཚན་བྲང་ཁྲིད་སྟོང་བ་ཉིད་ཅེས་གསལ་ནའང་ཡང་། རྟོན་ལ་དེ་མོ་མེ་ཇི་ (Donald S. Lopez) དང་དགེ་བཤེས་ཐུབ་བསྟན་སྟེན་པ་གཉིས་ཀྱིས་གསུངས་པ་ལྟར་ན། མི་པོ་ལི་དོའི་ལ་ཤེན་གྱི་ཟིན་བྲིས་ཁྲིད། བརྩམས་ཆོས་འདིའི་མགོ་ནས་ལ་ཤེན་དུ་བསྐྱར་བ་ལྟར་སྤང་བའི་མཚན་བྲང་ཞིག་སྟེ། ཚུམ་པ་པོ་རང་ཉིད་ཀྱིས་བསྐྱར་བའི་ལ་ཤེན་གྱི་མཚན་བྲང་“[1] A. M. D. G. [2] Explicatio Libri Thibetensiidiomateconscriпти in [3] confuta-tionemPythagoricae sententiae de Transmigra=[4] tioneAnimarum juxta Thibet-anorumsistema. [New Para:] [5] Qui cumquenostrihiscetemporibusscientiarum”(Explanation of a Book Written in the Tibetan Language in Refutation of the Pythagorean Doctrine of the Transmigration of Souls, according to the Tibetans’ System.)ཞེས་པ་ཞིག་ཡོད་པ་དང་། ཁོང་རྣམ་པ་གཉིས་ཀྱི་འགྲུར་རྩོམ་ Dispelling the Darkness: A Jesuit’s Quest for the Soul of Tibet གྱི་མཐུག་དུ་འདི་ཉིད་གོང་གསལ་གྱི་བརྩམས་ཆོས་དེའི་ལ་ཤེན་གྱི་འགྲུར་ཡིན་པ་གཞིར་བཞག་གིས་ཟུར་བཀོད་བྲས་འདུག་ལ།^[20] ལ་ཤེན་གྱི་མཚན་བྲང་འདིའི་ཁྲིད་སྟོང་བ་ཉིད་ཅེས་མི་གསལ་བས། འདིའི་སྟེང་ནས་ཀྱང་བརྩམས་ཆོས་འདིའི་མཚན་བྲང་ཁྲིད་སྟོང་བ་ཉིད་ཅེས་པར་ཡོད་དགོས་པའི་ངེས་པ་མེད་པ་མཐོང་བྱུང་།

ར) གལ་ཆེ་བ་ཞིག་ལ། བོད་ཡུལ་ལ་ཆོས་སྤེལ་དུ་བསྐྱོད་པ་ཞེས་པའི་ཁོང་གི་འགྲུལ་བཞུད་ཟིན་ཐོར། དྲགས་པོ་མཁར་ནས་སེ་ར་ལ་སྤར་ལོག་སྐབས། སྟེ་བ་སྤྲོ་མ་འགོག་པའི་བརྩམས་ཆོས་དང་སྟོང་ཉིད་འགོག་པའི་བརྩམས་ཆོས་གཉིས་ཀ་རང་གི་བོད་

20. Lopez, Donald S., Jr., and T. Jinpa (2017),Dispelling the Darkness: A Jesuit’s Quest for the Soul of Tibet. Cambridge: Harvard University Press. p. 274

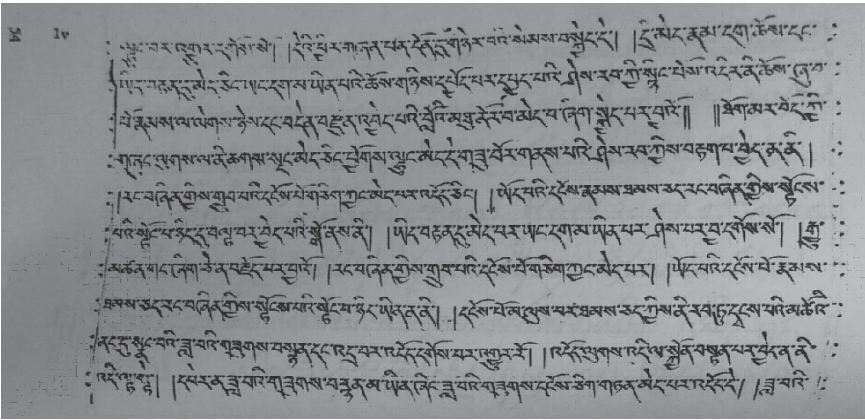
ཡིག་དག་ཀྱི་ཆུ་ལ་སྤྱོད་འབྲུལ་ཞུས་པའི་སྒྲོར་གསལ་པོར་བཀོད་འདུག་པས། ^[21] སྐབས་
 དེར་སྟོང་པ་ཉིད་ཀྱི་ལྷ་བ་འགོག་པའི་བརྩམས་ཆོས་བརྩམས་བྱ་བ་ཟིན་ན། མགོ་སྐར་གྱི་
 སྒྲ་མ་ཨི་པོ་ལི་དོ་ཅེས་བྱ་བ་ཡིས་ཕུལ་བའི་བོད་ཀྱི་མཁས་པ་རྣམས་ལ་སྐྱེ་བ་སྤྲ་མ་དང་
 སྟོང་པ་ཉིད་ཀྱི་སྒྲོ་ནས་ཞུ་བ་ཞེས་པའི་མཚུག་གི་སྟོང་ཉིད་འགོག་པའི་ཆེན་པ་ཞིག་ཅུ་
 འཕྲོར་ལུས་དགོས་པའི་རྒྱ་མཆན་མེད་པ་གསལ་པོ་མིན་ནམ།

༥) སེམས་ཅན་དང་ཆོས་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཀྱི་འབྱུང་ཁུངས་ཀྱི་དབྱར། “སྤྱི་
 བ་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཀྱི་རྣམས་ཀྱི་འབྱུང་ཁུངས་དང་དེ་དག་ཐོག་མའི་མཐའ་དང་བྲལ་
 བ་ཡིན་པར་ཁྱོད་ཀྱི་ལུགས་ལྟར་བཞག་པ་ནི་འགལ་འདྲ་སྒྲ་ཆོགས་ཀྱི་སྒྲོ་ནས་མི་རིགས་
 བར་རགས་ཅི་མ་བཤད་ལ།”^[22] ཞེས་སྟོང་ཉིད་ཀྱི་ལྷ་བ་འགོག་པའི་བརྩམས་ཆོས་འདི་
 སྐྱེ་བ་སྤྲ་མ་འགོག་པའི་བརྩམས་ཆོས་ཀྱི་འཕྲོར་མཐུད་ནས་བརྩམས་པ་ཞིག་ཡིན་པ་
 མངོན་གསལ་དུ་སྒྲར།

གང་ལྟར། རིགས་ལམ་དང་དཔེ་སྒྲ་ཆོགས་ཀྱི་སྒྲོ་ནས་སྟོང་ཉིད་ཀྱི་ལྷ་བ་འགོག་
 པའི་ཁོང་གི་བོད་ཡིག་བརྩམས་ཆོས་ནི། སེམས་ཅན་དང་ཆོས་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཀྱི་
 འབྱུང་ཁུངས་དང་། དེས་ལེགས་ཞེས་གྲགས་པ། ཀེ་རི་སེ་སྟེ་ཨཌ་གྱི་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་
 སྟོང་པོ་བཅས་ཡིན།

21. Sweet, S. M (2010), Mission to Tibet: The Extraordinary Eighteenth-Century Account of Father Ippolito Desideri, S.J. Leonard Zwilling (ed) Boston, MA: Wisdom Publications. p. 193

22. ཨི་པོ་ལི་དོ། སེམས་ཅན་དང་ཆོས་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཀྱི་འབྱུང་ཁུངས། volume 3A (typescript form) URL: <https://www.tibetanresearch.org/research-articles/p. 1>

ཀེ་ཤེ་སྟེ་ཨུ་གྲི་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་སྤྱི་དཔེ་ཤོག་ངོས་གཉིས་ལ། རོམ་གྱི་ཡེ་བྱ་ཇེ་སོ་ཞི་ལེ་དཔེ་མཛོད་Archivum Romanum Societatis Iesu གྱི་ARSI Goa 76a གླེ་ཆོད་དུ་བཞུགས། (fols. 12r-61v)

ནང་དོན། བོད་ཡུལ་ལ་ཆོས་སྤེལ་དུ་བསྐྱོད་པ་ཞེས་པར། སེ་ར་དགོན་དུ་འབྱོར་
 ཇེས། ཆེས་མགོ་རྟོག་ཆེ་ཤོས་དང་ཆེས་གོ་དཀའ་ཤོས་ཀྱི་སྤྱི་དཔེ་ཤོག་གྱི་ལྷ་བ་དེ་ཉིད་ལ་
 གོམས་འདྲིས་དང་འཐུས་ཚང་པ་ཞིག་རྟོགས་ཐབས་ཀྱི་འབད་བཅོན་གཙོ་བོ་བྱས་སྐྱོར་
 དང་། དོན་དམ་པ་དང་རང་བཞིན་གྱིས་མ་གྲུབ་པའི་སྤྱི་དཔེ་ཤོག་གྱི་ལྷ་བ་འདི་ཡིས་ནི། ལྷ་
 ཆེན་ནམ་“དགོན་མཆོག་ཤེས་རྟོགས་བྱེད་པའི་སྐོ་མོ་ཡོངས་སུ་བརྒྱབ་བ་”ཡི་སྐོར་གྱིས་
 པར་མ་ཟད། སེ་ར་དགོན་ནས་རང་གི་དགེ་ཆུན་དང་དགེ་བཤེས་གཞན་མང་པོར་སྤྱི་དཔེ་
 ཀྱི་ལྷ་བ་སྟོན་པའི་རེ་ཞུ་ཡང་ནས་ཡང་དུ་ཞུས་ཀྱང་རེ་འབྲས་དོན་མེད་དུ་གྱུར་སྟབས། ལྷ་
 ཆེན་ལ་གསོལ་བ་ཡང་ཡང་དུ་བཏབ་ནས་སྤྱི་དཔེ་ཤོག་གྱི་ལྷ་བ་འདི་གཞུང་ལ་ཡང་དང་བསྐྱར་དུ་
 ཐོས་བསམ་བྱས་ཇེས། མཐར་ཐོག་མཆོར་གྱི་རྣམ་པས་དཔེ་དོན་རྟོགས་སྟབས་པར་གྱུར་པའི་
 སྐོར་ཡང་བཛོད།^[23] ཡི་ཤོ་ལི་དོ་ལ་མཆོན་ན། བོད་དུ་ཡེ་བྱ་ཆོས་ལུགས་གཏིང་ཚུགས་
 པ་ཞིག་སྤེལ་དགོས་ན། ལྷ་ཆེན་གྱི་ལྷ་བ་ཡང་དག་པར་སྐྱབ་དགོས་ལ། དེ་ལྟར་སྐྱབ་པ་

23. Sweet, S. M (2010), Mission to Tibet: The Extraordinary Eighteenth-Century Account of Father Ippolito Desideri, S.J. Leonard Zwilling (ed) Boston, MA: Wisdom Publications. pp. 190-191

ལ་སྟོང་ཉིད་ཀྱི་ལྟ་བུ་འགོག་དགོས་པར་གཟིགས་པ་དེ་གནད་ཆེན་པོར་མངོན་ཞིང་། སྟོང་
 ཉིད་འགོག་པའི་བརྩམས་ཆོས་རྣམས་ཀྱི་བརྗོད་བྱ་གཙོ་བོ་དེ་ཆོས་རྣམས་ཀྱི་འབྱུང་ཁུངས་
 སུ་རང་བཞིན་གྱིས་གྲུབ་པའི་བདེན་པ་མཐར་ཐུག་ཅིག་འཛོག་དགོས་པ་དང་། དེ་འབྲེལ་
 རང་བཞིན་གྱིས་གྲུབ་པ་ཞིག་མེད་པར་འདོད་པའི་ལྟ་བུ་བཀག་ཡོད།

རྒྱ་རྒྱུན་ལ་མ་སྟོས་པའི་རང་བཞིན་གྱིས་གྲུབ་པའི་འཛིག་རྟེན་གྱི་དཔྱད་པོ་འཕམ་ལྟ་ཆེན་
 ཞིག་གིས་ཆོས་རྣམས་བསྐྱུན་པ་མ་ཡིན་པར་འདོད་པའི་དབྱུ་མའི་ལྟ་བུ་ལ། ཁོང་གིས་དེ་
 ལྟར་ན་དངོས་པོ་ཐམས་ཅད་ཐུག་མེད་དུ་འགྱུར་བ་སོགས་ཀྱིས་དགག་པ་མང་དུ་བྱས། དེ་
 ཡང་དཔེར་ན། སེམས་ཅན་དང་ཆོས་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཀྱི་འབྱུང་ཁུངས་ལས། “ཐོག་
 མ་མེད་པར་རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་བར་འབྱུང་བའི་དོན་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཀྱི་རྒྱ་རྒྱུན་གང་
 ཞིག་ལ་རྒྱ་རྒྱུན་གཞན་གྱི་དབང་གིས་སྐྱེས་པ་ལ་ནི་འོང་བ་ཡོད་པར་འདོད་ན། ཐོག་
 མ་མེད་པའི་སྐབས་དེར་སྐྱེས་པ་ལ་ནི་འོང་བའི་རྒྱ་རྒྱུན་མཐའ་དག་ཐུག་མེད་དུ་འདོད་
 དགོས་པར་འགྱུར་བས་ཐོག་མ་མེད་པའི་སྐབས་དེར་དེ་དག་ཐུག་མེད་དུ་འདོད་པ་ནི་
 རིགས་པ་མིན་པའི་ཕྱིར་རོ། །”^[24] ཞེས་སོགས་མཐར་གཏུགས་ན་ཆོས་རྣམས་ལ་ཐོག་
 མའི་རྒྱ་ (primary cause) ཞིག་ཡོད་དགོས་པ་ལས་ཐུག་མེད་དུ་འཛོག་མི་རིགས་
 པའི་དགག་པ་བྱས།

གཞན་ཡང་། སེམས་ཅན་དང་ཆོས་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཀྱི་འབྱུང་ཁུངས་
 ལས། “གསུམ་པ་དངོས་པོར་སྐྱེ་བ་དང་དབྱུ་མ་པ་མགོ་སྐར་གྱི་ལུགས་གསུམ་པོའི་བྱང་
 པར་བསྐྱུན་པ་ནི། དངོས་པོ་སྐྱེ་བ་རྣམས་དངོས་པོ་ཐམས་ཅད་རང་རང་གི་ངོ་བོས་གྲུབ་
 པའི་རང་བཞིན་གྱིས་གྲུབ་པར་འདོད་དང་། དབྱུ་མ་པ་དག་རང་བཞིན་གྱིས་གྲུབ་པ་ཅུང་
ཟད་ཅིང་ཡང་མེད་པར་འདོད་དང་། མགོ་སྐར་གྱི་ལུགས་དམ་པ་ལ་ནི་ཡང་དག་གནས་

24. ཨི་པོ་མི་དོ། སེམས་ཅན་དང་ཆོས་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཀྱི་འབྱུང་ཁུངས་། volume 3D (typescript form)
 URL: <https://www.tibetanresearch.org/research-articles/p. 77>

བའི་སྐལ་ལྷན་རྣམས་འཕགས་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཡུལ་རབ་མཆོག་དམ་པ་ཕྱལ་དུ་བྱུང་བ་
 རང་བཞིན་གྱིས་གྲུབ་པ་འགྲན་འབྲང་དཔེ་ཆཱ་མེད་དོ་གཅིག་ཤུ་ཟླ་ཞིག་མ་གཏོགས། རོན་
 གཞན་ཐམས་ཅད་མ་ཕྱས་པ་རང་བཞིན་གྱིས་གྲུབ་པ་མེད་པའི་སྟོང་པ་འདོད་ལ།”^[25]
 ཞེས་དབུ་མ་པའི་ལུགས་ཀྱི་རང་བཞིན་གྱིས་མ་གྲུབ་པའི་སྟོང་པ་དེ་ལྟ་ཆེན་ནས་དཀོན་
 མཆོག་ཡང་ན། ཐོག་མའི་རྒྱ་(primary cause) གཅིག་ཤུའི་སྟེང་ནས་ཁས་ལེན་མི་
 ཐུབ་པ་མ་གཏོགས། ཆོས་གཞན་རྣམས་ཀྱི་སྟེང་ནས་ཁས་ལེན་པར་བརྟེན། ཡང་། ཀེ་
 དི་སེ་སྟེ་ཨཾ་ཀྱི་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་སྟེང་པོ་ལས། “ཡོད་པའི་དངོས་པོ་རྣམས་ཐམས་ཅད་
 རང་བཞིན་གྱིས་སྟོང་པའི་སྟོང་པ་ཉིད་ཡིན་ན་ནི། དངོས་པོ་མ་ཕྱས་པར་ཐམས་ཅད་
 གྱིས་ནི་རབ་དུ་བྱངས་པའི་མཆོའི་ནང་དུ་སྤང་བའི་ཆཱ་བའི་གཟུགས་བརྟན་དང་འབྲེལ་བར་
 འདོད་དགོས་པར་འགྱུར་རོ། །འདོད་ལུགས་འདི་ལ་སྟོན་བསྟན་པར་བྱེད་ན་ནི་འདི་ལྟ་
 སྟེ། དཔེར་ན། ཆཱ་བའི་གཟུགས་བརྟན་མ་ཡིན་ཞིང་ཆཱ་བའི་གཟུགས་དངོས་ཅིག་གཏན་
 ཅན་མེད་པར་འདོད་དེ། ཆཱ་བའི་གཟུགས་བརྟན་མཆོའི་ནང་དུ་སྤང་བ་བཞིན་དུ་དངོས་
 གྲུ་ཡོད་པར་འདོད་པ་ནི་འགལ་བ་འདུ་བ་ཅམ་ཞིག་ཡིན་པ། དེ་བཞིན་དུ་རང་བཞིན་གྱིས་
 གྲུབ་པའི་དངོས་པོ་གཅིག་ཀྱང་མེད་པར་འདོད་དེ། རང་བཞིན་གྱིས་སྟོང་པའི་གང་ཟག་
 དང་ཆོས་འདི་ཐམས་ཅད་བསྟོན་དུ་མེད་དེ་ཡོད་པར་འདོད་པ་ནི་འགལ་འདུའི་བབ་ཅམ་
 ཡིན་པར་ཐག་ཆོད་པར་བྱ་དགོས་སོ། །”^[26] ཞེས་པ་སོགས་དོན་དམ་དང་ཀྱབ་རྫོབ་ཀྱི་
 བྱང་པར་ལེགས་པར་མ་བྱེས་པར་སྟོན་བསྟན་བའང་མཆིས་སོ། །

25. ཨི་པོ་ལི་དོ། སེམས་ཅན་དང་ཆོས་ལ་སོགས་པ་རྣམས་ཀྱི་འབྱུང་ཁུངས། volume 3G (typescript form)
 URL: <https://www.tibetanresearch.org/research-articles/> p. 145-146
 26. ཨི་པོ་ལི་དོ། ཀེ་དི་སེ་སྟེ་ཨཾ་ཀྱི་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་སྟེང་པོ། (གྲིས་མ) Archivum Romanu
 mSocietatis Iesu (ARSI Goa 76a) p. 54-55

གསུམ་པ། མཇུག་གཏམ།

སྤྱིར་ཨི་པོ་ལི་དོའི་བོད་ཡིག་བརྩམས་ཆོས་ཁོང་གི་སྟོང་ཉིད་འགོག་པའི་བརྩམས་ཆོས་རྣམས་ལ་འགྲེལ་བརྗོད་དང་དབྱེད་པ་བྱེད་དགོས་པའི་གནས་མང་དུ་སྒྲུབ་ནའང་། དབྱེད་ཚུལ་འདིར་ཡིག་གངས་ཀྱི་ཆད་བཞག་ཡོད་སྟབས་གནད་དོན་མང་པོ་ཞིག་རེ་ཞིག་སྒྱུར་དགོས་བྱུང་ཞིང་། བོད་ཡིག་ཁོང་ཁོང་གི་བོད་ཡིག་བརྩམས་ཆོས་སྤྱིའི་སྒྲོར་དང་སྟོང་ཉིད་ཀྱི་ལྟ་བུ་འགོག་པའི་བོད་ཡིག་བརྩམས་ཆོས་ཅེ་མཆིས་ཀྱི་ཞིབ་འཇུག་གི་དབྱེད་ཚུལ་མི་སྒྲུབ་བས། འདིར་དེ་དག་གི་སྒྲོར་གྱི་ཞིབ་འཇུག་གནས་བབ་དང་། ཁོང་གི་བོད་ཡིག་བརྩམས་ཆོས་སྤྱིའི་རྣམ་གངས་། ཁྱད་པར་དུ་ཁོང་ལ་སྟོང་ཉིད་འགོག་པའི་བརྩམས་ཆོས་ཅེ་མཆིས་ཀྱི་དབྱེད་འབྲས་གསར་པ་བཏོན་ཡོད།

ཉམས་ཞིབ་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཡེ་ཤུའི་ཆོས་སྤེལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཁོང་ཨི་པོ་ལི་དོས་བསྐྱབས་པ་ལྟར་སྤྱིར་ཀྱང་བསྐྱབས་བྱུང་མེད་པ་དང་། ཁོང་གིས་བོད་ཀྱི་ཆོས་དང་རིག་གནས་ལ་འགྲེལ་བརྗོད་བྱས་པའི་འགྲེལ་བཞུག་ཟེན་མོ་རྣམས་ནི་བོད་ལ་ཆོན་རིག་གི་ལམ་ནས་འགྲེལ་བརྗོད་བྱས་པའི་ཡིག་ཆ་ཐོག་མ་དེ་ཡིན་པ་སོགས་གཞིར་འཛིན་དང་བསྐྱར་ཞིབ་བྱས་དང་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པས། རང་རེའི་བོད་རིག་པ་ཞིབ་འཇུག་གི་ཁོང་ནས་ཀྱང་འདི་དང་འདིའི་རིགས་ལ་དབྱེད་ཞིབ་དང་བཞུག་སྟེང་དགོས་ངེས་སུ་མཐོང་ལ། འདིའི་སྟེང་ནས་ཆོས་དང་རིག་གནས་གཞན་གྱིས་བསྐྱེད་པའི་མི་རྣམས་ཀྱིས་བོད་ཀྱི་ཆོས་རིག་ལ་ཚུལ་རི་ལྟར་དབྱེད་པ་མཐོང་བྱུང་ལ། དེའི་སྟེང་ནས་རང་རེའི་ཞིབ་འཇུག་གི་རིག་གནས་ཕུན་སུམ་རྗེ་ཆོག་སུ་གཏོང་བའི་ཟུར་ངོས་དང་རིགས་ལམ་གཞན་རྟེན་བྱུང་པའི་དགེ་མཚན་མཆིས་པར་འདོད་དོ། །

དབྱུང་གཞིའི་རྒྱ་ཆ།

1. ཨི་ཤོ་ལི་དོ། ཀེ་རི་སེ་སྟེ་ཨཾ་གྲི་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་སྟོང་པོ། (བྲིས་མ) Archivum Romanum Societatis Iesu (ARSI Goa 76a fols. 12r-61v)
2. ཨི་ཤོ་ལི་དོ། མོ་རངས་ཐུན་སེལ་ཉི་མ་ཤར་བའི་བད། (བྲིས་མ) Archivum Romanum Societatis Iesu (ARSI 76, fols. 1-128)
3. ཨི་ཤོ་ལི་དོ། སེམས་ཅན་དང་ཆོས་ལ་སོགས་བ་རྣམས་ཀྱི་འབྱུང་ཁུངས། volume A-G (typescript form) (ARSI Goa 74, fols. 47r-68v)URL: <https://www.tibetanresearch.org/research-articles/>
4. ཨི་ཤོ་ལི་དོ། དེས་ལེགས། volume A-F (typescript form)(ARSI Goa 74, fols. 69r-92v)URL:<https://www.tibetanresearch.org/research-articles/>
5. ཞུ་སྒྲུབ་པ་དབང་ལྷུག་བདེ་ལྷན། (1976) བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་རྒྱལ་རབས། རྟ་ས། ཤེས་རིག་དཔར་ཁང་།
6. རྒྱལ་དབང་སྐུ་ཐེང་བཅུ་བཞི་བ་ཆེན་མོ། ཆོས་ལུགས་མཐུན་སྦྲིལ་གྱི་ཡང་དག་པའི་ལམ་བུ། ལོ་རྒྱུ་བ། གསེར་བཀ་ཀྲན་དགལ། བོད་ཀྱི་སྐྱེ་སྐྱུང་དང་ཉམས་ཞིབ་ལྷན་ཁང་། New Delhi: Archana. ༢༠༡༤
7. ལུབ་བསྟན་སྦྱིན་པ། གངས་ཅན་གྱི་ལྗོངས་སུ་སངས་རྒྱུ་ཕྱོན་པ། བོད་ཀྱི་གཙུག་ལག་ཞིབ་དཔྱད་ཁང་། New Delhi: Norbu Graphics. ༢༠༡༤
8. Wessels, C. (1924), Early Jesuit Travelers in Central Asia (1603-1721). The Hague: MartinusNijhoff.
9. Sweet, S. M (2010), Mission to Tibet: The Extraordinary Eighteenth-Century Account of Father Ippolito Desideri, S.J. Leonard Zwilling (ed) Boston, MA: Wisdom Publications.
10. Lopez, Donald S., Jr., and T. Jinpa (2017),Dispelling the Darkness: A Jesuit's Quest for the Soul of Tibet. Cambridge: Harvard University Press.
11. Westerhoff J. C. (2017) Nagarjuna's Madhyamaka: A Philosophical Investigation, Ph.D Dissertation, Michigan: ProQuest LLC.

12. Pomplun, T (2011), Natural Reason and Buddhist Philosophy: The Tibetan Studies of Ippolito Desideri, S.J (1684–1733) *History of Religions* 50, no. 4.
13. Venturi, F (2023), The Tibetan-Italian-Tibetan Dictionary of Fr. Oraziodella Penna(1680–1745): An Untapped Resource for the History of Tibetan Language, Society and Early Buddhist-Christian Interreligious Contacts, *Revue d'Études Tibétaines*, no. 67.
14. Snellgrove, D and H, Richardson (1995), *A Cultural History of Tibet*, New York: Frederick A. Praeger publishers.
15. Pomplun, T (2019) Ippolito Desideri's Tibetan Works and the Problem of ARSI Goa 74, fols. 47r-92v, *Revue d'Études Tibétaines*, vol. 19.
16. Bargiacchi, E. G. (2009), *Buddhist-Christian Studies*, University of Hawai'i Press.
17. Goss, R (1997), The First Meeting of Catholic Scholasticism with dGe lugs pa Scholasticism, in *Scholasticism: Cross-cultural and Comparative Perspectives*. José Cabezon, (ed) 65-90. Albany: State University of New York Press.

ཏུན་ཏྲོང་ཡིག་རྩིང་ཁྱིེད་གི་ཁང་ཁུང་།

དགེ་བཤེས་ཁྱིེ་གཡུང་བུང་།

རྒྱ་ལའི་ཁྱ་མ་མཐོ་རིམ་སློབ་གཉེར་ཁང་གི་འབྲུམ་རམས་པའི་སློབ་མ།

ནང་དོན་གནད་བསྟུན། ཏུན་ཏྲོང་ཡིག་རྩིང་ནང་ལ་“ཁང་ཁུང་”ཞེས་པའི་ཐ་སྟངས་འདི་མང་
པོ་ཐོན་ཡོད་པ་དེའི་གོ་དོན་རི་ལྟར་འབྲེལ་ཚུལ་དང་། ཁང་ཁུང་རྒྱལ་པོ་ཡིག་མི་རྒྱལ་ས་
མར་ཀར་བྱ་བ་བག་མར་བཏང་། ཏུས་རབས་བདུན་པའི་ནང་བོད་དང་ཁང་ཁུང་དབར་
གཉེན་འབྲེལ་བཅུགས་པ་དང་དེ་ནས་ཆབ་སྲིད་ཁྱིེད་ཁང་ཁུང་གི་སྲིད་བསྐྱུལ་། དེ་ནས་
བཟུང་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཁྱིེད་“ཁང་ཁུང་”ཞེས་པ་དེ་བོད་རྒྱལ་གྱི་དབང་འོག་ཏུ་འཁོད་པར་
བཤད། དེ་བཞིན་ཁང་ཁུང་ལ་སློ་ཕུག་བར་གསུམ་གྱི་དབྱེ་བ་དང་དེ་ལ་བྱ་བ་ཅན་གྱི་རྒྱལ་
པོ་བཅོ་བརྒྱད་བྱོན་ཡོད། ཏུན་ཏྲོང་ཡིག་རྩིང་ནང་རྒྱལ་ཕྱན་སེལ་མ་བཅུ་གཉིས་སྐབས་
གཉེན་ཁྱིེ་བཅན་པོས་“ཁང་ཁུང་བར་པའི་རྩེ་བོ་ཡིག་སྟུང་ལྟར་”ཞེས་པ་དབང་དུ་བསྟུས་
ཁྱིེད་བ་དང་། སྟག་རི་སྟུང་གཟིགས་གྱིས་“ཁང་ཁུང་རྩེ་བོ་བཏུལ་”ཟེར་བ་དང་། ཁྱིེད་བཅན་
གཞོན་ནུའི་སྐབས་“ཁང་ཁུང་རྩམས་ངོ་ལོག་”ཅེས་པ་དང་། བཅན་པོ་མང་ཁྱིེད་གི་སྐྱས་
མོ་“སྟུང་མོ་སྟེངས་”ཁང་ཁུང་རྒྱལ་པོ་ཡིག་སྟུང་ལྟར་གྱི་ཆ་བོ་“སྟུང་ལྟར་སྟེངས་ཅེ་རྒྱལ་”ལ་
བག་མར་བརྒྱུད་ཟེར་བའི་གསུང་སྟོས་སྟུང་ཆོགས་ཡོད་པའི་གནད་དོན་ཁག་ལ་ཞིབ་
མོར་དབྱེད་དགོས།

བདེ་ཆད་གཙོ་བོ། ཁང་ཁུང་། ཏུན་ཏྲོང་། ཡིག་མི་རྒྱུ།

༡༽ ཁང་ཁུང་ཞེས་པའི་མིང་གི་གོ་དོན་ལ་དབྱེད་པ།

ཐོག་མར་བོད་རང་གི་གནའ་བོའི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁག་ཏུ་“ཁང་ཁུང་”ཞེས་པའི་ཐ་སྟོང་འདི་མང་དུ་བྱུང་ཡོད། ལྷག་པར་དུ་གལ་ཆེ་བའི་ཡིག་ཆ་ཏུན་རྟོང་ཡིག་རྙིང་གི་ཤོག་རིལ་ཁག་ཏུ་ཡང་ལན་གངས་མང་པོ་ཐོན་གྱི་ཡོད། དཔེར་ན། “ཁང་ཁུང་ལྟེ་བུ། །གཉེན་གྱི་ཡང་དོ། །འཐབ་གྱི་ཡང་སྐལ་ཏེ། །ཁང་ཁུང་བདག་དུའོ”^[1] ཞེས་དང་། ཡང་“གཉེན་ཁང་ཁུང་”^[2] ཞེས་སོགས་ཤོག་རིལ་ཨང་ PT1287 གཅིག་བུ་ལ་ཡང་ཁང་ཁུང་ཞེས་པའི་ཐ་སྟོང་འདི་ཐངས་ལྷ་ཅམ་ཐོན་ཡོད། དེ་བཞིན་ཤོག་རིལ་ཨང་ PT1288 ལས་ཀྱང་། “ཁང་ཁུང་ཡུལ་གྱི་མངན་དུ་སྐྱལ་གྱིས་ཅན་མ་རྩུང་བརྩལ།”^[3] ཅེས་སོགས་གྱི་སྐབས་ནས་བྱུང་བའི་ཁང་ཁུང་ཞེས་པའི་ཐ་སྟོང་འདིའི་གོ་དོན་ཐད་ལ་བོད་ཡིག་གིས་འགྲེལ་བཤད་མཛད་པ་མང་མོད། རུབ་ཕྱོགས་གྱི་བོད་རིག་པའི་ཁྲིད་ནས་འགྲེལ་བཤད་གནང་མཁན་སྡེ་ཤོས་གཅིག་ནི་ཨི་ཏ་ལིའི་བོད་རིག་པ་ཏུཅུ་ཆེ་ Prof. G. Tucci (1894-1984)^[4] ལགས་པེད། དེ་ནས་འཇར་མན་གྱི་མཁས་པ་ཏེ་ཟུང་རྟོ་ཟུ་མན་ Helmut Hoffmann^[5] ལགས་དང་། མཁས་པ་ཨི་རིག་ཏ་ར་ Erik Haahr (1929-1993)^[6] ལགས། ཟླ་རན་སིའི་མཁས་པ་རོལ་ཟུ་སི་ཏན་ Rolf A. Stein^[7] ལགས་དང་། ཨི་ཏ་ལིའི་མཁས་

1. ཏུན་རྟོང་གི་ཡིག་རྙིང་ལག་ཁྱིམ་མའི་ཤོག་རིལ་ཨང་ PT1287 ཡིག་ཟེང་ ༣༩༩ ལས་གསལ།

2. ཏུན་རྟོང་གི་ཡིག་རྙིང་ལག་ཁྱིམ་མའི་ཤོག་རིལ་ཨང་ PT1287 ཡིག་ཟེང་ ༣༠༠ ལས་གསལ།

3. ཏུན་རྟོང་གི་ཡིག་རྙིང་ལག་ཁྱིམ་མའི་ཤོག་རིལ་ཨང་ PT1288 ཡིག་ཟེང་ ༢༥ ལས་གསལ།

4. Tucci 1937: 131, footnote no. 1

5. Hoffmann 1967: 377, 10

6. ཐོན་གཞུང་ལས་བསྟན་པའི་ཁང་ཁུང་སྐད་ཀྱི་བདུན་ཐོད་རིག་པ་དང་ཆོག་མཛོད། The Zhang-zhung language: A grammar and dictionary of the unexplored language of the Tibetan Bonpos. Publisher: Universitetsforlaget i Aarhus og Munksgaard, 43 pages. [1968]

7. ཐོན་པོས་བསྐྱོགས་པའི་ཁང་ཁུང་སྐད་ཡིག་ La langue Zan-Zun du Bon organise. Bulletin de l'École française d'Extrême-Orient LVIII: 231-254. [1971]

བ་རོ་སྒེར་ཏོ་མེ་ཏ་ལི་ Roberto Vitali^[8] ལགས། ཨི་སི་རལ་གྱི་མཁས་པ་དན་མར་
 རེན་ dan Martin བཅས་རེད། ཁོང་ཚམས་གྱིས་ཏུན་ཏོང་ཡིག་རྙིང་དང་དེའི་ཁྲོད་ཀྱི་
 ཁང་ཁུང་སྒྲོར་ལ་དམིགས་བསལ་ཞིབ་འཇུག་གིས་འགྲེལ་བཤད་དང་ཁང་ཁུང་གི་ཆོག་
 མཛོད་སྒྲིག་པ་ཡང་ཁ་ཤས་མངལ་དུ་ཡོད།^[9]

ཏུན་ཏོང་ཡིག་རྙིང་ཁྲོད་ཀྱི་“ཁང་ཁུང་”ཞེས་པ་ནི་གནའ་བོའི་བོད་རང་གི་ཡུལ་མིང་
 ཞིག་ཡིན། དེ་ནི་གནའ་བོའི་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་ཐུན་སིལ་མ་བཅུ་གཉིས་ཀྱི་ཡ་གྲུལ་ཞིག་ཀྱང་
 ཡིན་ལ།^[10] བོད་ཀྱི་རུས་ཚོ་ཆེན་པོ་ལྔ་ཡི་བྱེ་བྲག་ཅིག་ཀྱང་ཡིན་པར་བཤད་འདུག འདི་
 སྐབས་ཀྱི་“ཁང་ཁུང་”ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་དེའི་“ཁུང་”ཞེས་པ་དེ་ནི་བོད་སྐད་ཀྱི་བརྟན་ཆེད་པ་
 “ཁུང་”ཞེས་པ་དང་གོ་དོན་གཅིག་པ་ལྟར་འདོད།^[11] ཁང་ཁུང་སྐད་དུ་“ཁུང་ཞག”ཅེས་པ་
 གྲུབ་པའི་གོ་དོན་ཡིན།^[12] དབྱིན་སྐད་དུ་ཀ་རུ་ཌ་ Garuda^[13] ཞེས་འབྲི་བཞིན་འདུག་
 མོད། དེ་ནི་ལེགས་སྐྱར་རམ་སི་སྒྲི་ཏའི་སྐད་ཡིན་པར་བཛོད། དེ་ནི་སྐྱ་གསར་བཞི་ཏ་ཀུན་
 བཟང་རྒྱལ་མཆོན་(༡༩༣༧ ལོ་ ༡༩༠༥)ཀྱིས་མཛད་པའི་བརྟན་དག་རིན་ཆེན་གཏེར་

8. Roberto Vitali 2000: A Tentative Classification of the bya ru can Kings of Shang shung
 9. Dan Martin. Zhang-Zhung Dictionary. ཁང་ཁུང་ཆོག་མཛོད། Version: April [2004]
 10. “ཡུལ་ཁང་ཁུང་ན། རྒྱལ་པོ་ཁང་ཁུང་དར་གྱི་མེ་ལི་གཤུར་བཞུགས། རྫོན་པོ་སྤར་སངས་མེ།” མཁས་པ་ལྷེ་ལུས་མཛོད་
 པའི་རྒྱ་བོད་ཆོས་འབྲུང་རྒྱལ་པ། བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྱད་ཁང་། ༡༩༩༧ འོག་ངོས་ ༩༩༥ ལས་གསལ། དེ་
 བཞིན་དཔལ་བོ་གཙུག་ལག་འཁོར་པའི་ཆོས་འབྲུང་མཁས་པའི་དགའ་སྟོན་སྟོན་ཆ་ལས། “༡ མཆོས་པ་ཡུལ་གྲུབ་ལ་
 ར། མཆོས་པ་མེ་ནི་གྲུ་ཡོད། རྫོན་པོ་སྤར་དང་དེད། ༩ ཁང་ཁུང་ཡུལ་ན་ནི། རྒྱལ་པོ་ལེགས་སྐྱེལ་དུ། རྟ་དང་ར་སངས་
 རྫོན།” འཕར་ཁུན་འབྲུལ་དེས། འོག་ ༡༠༩
 11. ལོ་མཁས་པའི་ཞོར་བ། ཁང་བོད་གནའ་རབས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཞོར་བུའི་མེ་ལོང་། སི་ཁྲོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྱད་ཁང་། ༡༩༤༠
 འོག་ ༩༥
 12. Edited by Yasuhiko Nagano. Samten G. Karmay, A Lexicon of Zhangzhung
 and Bonpo Terms. 2008 P.220.
 13. Edited by Yasuhiko Nagano. Samten G. Karmay, A Lexicon of Zhangzhung
 and Bonpo Terms. 2008 P.24.

ཁྱིམ་ལས་ཀྱང་། “བྱ་ཁྱུང་ག་[ཀ]ར་ལ་སྐྱ་བཏེན་ཏེ། །གཡུང་བྱང་དགུ་བཅེགས་རི་ཡི་
 ཅེ་མོར་བྱོན། །”^[14] ཞེས་གསུངས་པ་ལྟར། བྱ་ཁྱུང་ཞེས་པའི་ཡ་ཐོག་ངོ་མཆར་ཅན་གྱི་
 སློག་ཆགས་དེ་ནི་ཞང་ཁྱུང་གི་བྱ་རུ་ཅན་གྱི་རྒྱལ་རབས་རིམ་བྱོན་གྱི་སྐྱོན་མོང་མ་ཡིན་
 པའི་སྤྱོད་ཐོག་ཡིན་པ་གནའ་བོའི་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་རྙིང་ཁག་ལས་ཏོགས་སྟབས།

དེ་བཞིན་ཏུ་རྟོང་ཡིག་རྙིང་ལ་ཡང་“ཁྱུང་”ཞེས་པའི་ཐ་སྐད་འདི་མང་པོ་ཐོན་
 གྱི་ཡོད། དཔེར་ན། ཏུ་རྟོང་ཡིག་རྙིང་གི་ཤོག་ཟིལ་ལས། “བྱ་རྒྱལ་ནི་ཁྱུང་སྐས་
 བཞུགས། །”^[15] ཞེས་གསལ། འདི་སྐབས་ཀྱི་ཁྱུང་ཞེས་པ་དེ་འདབ་ཆགས་ཁྱུང་དང་
 རུས་ཁྱུང་གཉིས་སུ་གྲྭ་ཡོད་པ་ནི། མཁས་དབང་ནམ་མཁའའོན་གྱི་ ༡༩༣༡ ལོ་ནས་
 ༡༩༣༩ ལགས་ཀྱི་ཞང་བོད་གནའ་རབས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཞོར་བུའི་མེ་ལོང་ལས། “ཞང་ཁྱུང་
 གི་མི་རྒྱུད་དེ་དག་གཙོ་ཆེར་ཁྱུང་གི་རུས་ཆེན་ལས་གྲུས་པ་ཡིན་སྟབས། ཡུལ་ལའང་
 ཁྱུང་སྟེ། ཞང་ཁྱུང་གི་སྐད་དུ་ཁྱུང་ཞེས་པའི་ཐ་སྐད་འདི་བྱང་ཡོད་པ་ནི་གོར་མ་ཆག”^[16]
 ཅེས་དང་། དེ་བཞིན་བྲག་དཀར་ནམ་རྒྱལ་ཉི་མའི་ཞང་ཁྱུང་བོད་དཔྱིན་ཡིག་གསུམ་གྱི་
 ཆོག་མཛོད་ Zhangzhung-Tibetan-English Contextual Dictionary^[17]
 ཞེས་པ་ལས་ཀྱང་། འདིར་ཁྱུང་གི་སྐད་དོད་དུ་གྱུར་པའི་ཁྱུང་གི་འབྲུག་གཞིར་འདབ་
 ཆགས་ཁྱུང་དང་རུས་རྒྱུད་ཁྱུང་གཉིས་ཀར་འདོག་པར་སྤངསྟེ། ཞང་ཁྱུང་སྐད་དུ་“ཁྱུང་

14. ཁྱི་ཀ་བ་ཀུན་བཟང་རྒྱལ་མཆོན། (༡༩༣༡ ལོ་ནས་༡༩༥༥) བདེ་སྟོན་རིན་ཆེན་གཏེར་ཁྱིམ། མཆན་ཆ་ཆང་ལ། གངས་
 ཅན་བོད་ཀྱི་བདེ་ཡང་དག་པར་སྟོར་བ་མིང་གི་བསྟན་བཅོས་ལེགས་པར་བཤད་པ་རྩོགས་ལ་འབྲུག་ཏོགས་རིན་པོ་ཆའི་
 གཏེར་ཁྱིམ། གཉའ་རྒྱ་བ་རྩོགས་ཀྱིས་གཙོ་སྟེགས་བྲས། སི་ཁྲོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྱུར་ཁང་གིས་དཔར་དུ་བསྐྱུན། ༡༩༩༡
 15. གཡུང་བྱང་བོན་གྱི་མོ་ཡིག་ཁག་གསུམ་པ། ཏུ་རྟོང་ཡིག་རྙིང་ལག་བྲིས་མ་ཨང་། S.T ལས་གསལ།
 16. ལམ་མཁའའོན་གྱི་ ཞང་བོད་གནའ་རབས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཞོར་བུའི་མེ་ལོང་། སི་ཁྲོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྱུར་ཁང་། ༡༩༤༠
 ཞོག ༡༤
 17. Namgyal Nyima, (2003) Zhangzhung-Tibetan-English Contextual Dictionary
 ཞང་བོད་དཔྱིན་གསུམ་གྱི་ཆོག་མཛོད་ཆེན་མོ། འཇར་མན་གྱི་རྒྱལ་ས་རྙིང་པ་རྫོན་ Bonn ལོ་དཔར་དུ་བསྐྱུན།

”ཞེས་པ་བོད་སྐད་བརྗེད་ཉིད་ཏུ་“ཁྱུང་”དང་། “ཉིང་ཁྱུང་”ཞེས་པ་“ཁྱུང་ཕྱོག་”དང་། “ཁྱུང་ཞག་”ཅེས་པ་“ཁྱུང་ནག་”ལ་གོ་བར་བཤད། ཨི་ཏྲ་ཡིའི་མཁས་པ་ཉུའུ་ཁི་ (Giuseppe Tucci) མཆོག་གིས་སྟོད་ཁང་ཁྱུང་ཁྱུང་ལ་ la valle del Garuda ཞེས་འདབ་ཆགས་ཁྱུང་རང་ཏུ་སྐྱབས་སྐྱུར་མཛད་འདུག དེ་རྗེས་འཇར་མན་གྱི་མཁས་པ་ཉོ་ཁྱུའུ་མན་ (Helmut Hoffmann) ལགས་ནས་ཀྱང་སུ་མཐུད་ཁང་ཁྱུང་སྟོད་གྱི་མཁར་ཆེན་ལཱེ་ནང་ནས་དབུས་ཁྱུང་ལཱེ་དབུལ་མཁར་ལ་ The Silver Castle of the Garuda Valley ཞེས་དེ་བཞིན་སྐྱབས་སྐྱུར་བྱས་ཡོད་པར་སྣང་།

མདོར་ན། འདིར་ཁང་ཁྱུང་སྐད་ཏུ་“ཁྱུང་”ཞེས་པ་དེ་ནི་གནའ་བོའི་བོད་ཀྱི་བརྗེད་ཉིད་ཁོད་ཀྱི་“ཁྱུང་”ཞེས་པ་དང་དོན་གཅིག་པ་དང་། “ཁྱུང་”ཞེས་པ་དེ་ལ་གོ་དོན་མི་འདྲ་བ་ཁ་ཤས་ཡོད་པར་སྣང་། དེ་ཡང་གསལ་པོར་བརྗོད་ན་འདབས་ཆག་ཁྱུང་དང་རུས་རྒྱུད་ཁྱུང་གཉིས་ལ་གོ་བ་ལྟར། འདབས་ཆག་ཁྱུང་ཞེས་པ་དེ་ལ་བྱིས་འབྱུང་གི་ཡིག་ཆ་ཁག་ན་“ནམ་མཁའ་ལྗིང་”དང་། “མཁའ་ལྗིང་།” “འདབ་བཟང་དབང་པོ་”ཞེས་སོགས་བརྗོད་ཀྱི་ཡོད། རུས་རྒྱུད་ཀྱི་སྐལ་པ་རུས་མཛོད་ཁག་ལས་གསལ་བ་ལྟར་“བསེ་ཁྱུང་སྐྱབས་”ཞེས་བརྗོད་པར་སྣང་། ད་རུང་ཁང་ཁྱུང་གི་རྒྱ་དམར་ཟེར་བ་བཙོ་ཡི་ནང་གསེས་ལ་ཡང་མཐུ་རུས་བྱེད་སྐལ་པ་“ཁྱུང་”ཟེར་བའི་བཙོ་ཞིག་བརྒྱབ་སྟོལ་ཡོད་པ་སོགས་གནའ་བོའི་བོད་ཀྱི་ཡོ་རྒྱས་ཡིག་ཆ་ཁག་ཏུ་གསལ།^[18]

དེ་བཞིན་“ཁང་ཁྱུང་”གཉིས་སུ་བྱས་པའི་“ཁང་”ཞེས་པའི་གོ་དོན་ནི་ལུང་བའམ་

18. འདི་ནི་ཁང་ཁྱུང་གི་ཁྱེད་སྐྱུངས་སྐྱུང་བཞེར་ལོད་པོ་ལགས་ལ་ཁྱུང་ཐ་མཆོ་རྒྱལ་གྱིས་ཁྱུས་ནས་“ཁྱུང་བྱ་བ་གསེར་སྐད་བྱེད་ལ་ཁྱེད་པ་གསུམ་བསྐྱབས་ནས་བཏང་ན་”ཞེས་པས་སྐལ་པ་ཀྱི་ཁྱུང་བྱ་བ་དེ་ནི་བཙོ་མཐུ་ལ་གོ་བར་བཤད་དོ། །ཁང་ཁྱུང་སྟོན་རྒྱུད། བོན་མོ་འདོན་ཐེངས་བྱག་པ། དཔར་ཐེངས་གཉིས་པ་ལ་བཀོད། ༡༩༩༣ ལོག ༣

ཡུལ་ལུང་གི་གོ་དོན་དང་གཅིག་མཚུངས་སུ་ཡིན་པར་བཤད་པ་དང་།^[19] དེ་ལྟར་ན་བོད་
 སྐད་རང་དུ་གཏན་འབེབས་བྱས་ན་“ཁྱུང་ཡུལ་”ལས་“བྱ་རྒྱལ་ཁྱུང་གི་ལུང་བ་”ཞེས་
 འབྲེལ་བཤད་གནང་བཞིན་ཡོད། གནའ་བོའི་ཁང་ཁྱུང་གི་མཁར་ཆེན་ལྷ་ཡི་ཡ་གྲུལ་སྟོད་
 མངའ་རིས་ཁྱལ་གྱི་ཁང་ཁྱུང་རྒྱལ་བོའི་རྒྱལ་མཁར་^[20]རམ་“ཁང་ཁྱུང་དཔུལ་མཁར་”ལ་
 ཏུན་རྟོང་ཡིག་རྙིང་ལས་ཀྱང་། “མཁར་ཁྱུང་ལུང་”ཞེས་དང་། “ཁྱུང་ལུང་ནི་རྒྱལ་མཁར་
 ཞིག་”^[21] ཅེས་གྲིས་ཡོད་པས་ཀྱང་ཁང་ཁྱུང་ཞེས་པའི་གོ་དོན་གསལ་ཉོགས་ཐུབ།

དེ་མིན་ཁང་གི་འབྲེལ་ཚུལ་གཞན་ཞིག་ཡོད་པ་ནི། “ཁང་” ཞེས་པ་དེ་ལ་ཁང་ཁྱུང་
 བོ་བོད་ཀྱི་ཁང་པོ་ཡིན་པས་རེད་ཅེས་བརྗོད་མཁན་ཡང་ཡོད།^[22] དེ་ནི་ཁང་བཟའ་ལྷིག་
 ཏིག་སྒྲན་སོགས་ཀྱིས་མཆོན་པས་ཁང་ཁྱུང་ནས་བྱ་མོ་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་ལ་བག་མར་
 ལེན་སྟོལ་སྟོལ་ནས་ཡོད་པ་ལྟར། ཏུན་རྟོང་ཤོག་རིལ་དུ་ཡང་ “གཉེན་ཁང་ཁྱུང་། མཛོ་
 སུམ་བ། །”^[23] ཞེས་དང་། ཡང་ཏུན་རྟོང་ཤོག་རིལ་ལས། “རྒྱལ་འདི་འི་རིང་ལ།། ཁང་
 ཁྱུང་ལྟེ་བ།། གཉེན་གྱི་ཡང་དོ།། འཐབ་གྱི་ཡང་སྐལ་ཏེ།། ཁང་ཁྱུང་བདག་དུལ། །བཅོན་
 མོ་སད་མར་ཀར།། ལྷིག་སྒྲི་རྒྱ་ལ་ཆབ་སྲིད་ལ་གཤེགས་སོ།།”^[24] ཞེས་གསལ་ཡོད་

19. ཁང་། Zhang 1 གདུང་རུས་ཤིག་ a can or lineage 2 ཡུལ་ལམ་ལུང་བ། the valley or a place, or residence of a person. Edited by Yasuhiko Nagano Samten G. Karmay, ALEXICON of Zhangzhung and Bonpo Terms. National Museum of Ethnology Osaka 2008. P.217.

20. Samten G. Karmay, Osaka 2008. ཁང་ཁྱུང་རྒྱལ་བོའི་རྒྱལ་མཁར། the royal fortress of the king of Zhangzhung.

21. ཏུན་རྟོང་ཡིག་རྙིང་ལག་གྲིས་མའི་ཤོག་རིལ་ཨང་ Pt1287, ཡིག་ཐེང་། 402-403, 408 བཅས་སུ་གསལ།

22. རྣམ་མཁའའོར་བྲ། ཁང་བོད་གནའ་རབས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རོར་བྱའི་མོ་ལོང་། སི་ཁྲོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྱན་ཁང་། ༡༩༩༠ སྟོག་ ༩༩ ལོ་ ༩༥

23. ཏུན་རྟོང་ཡིག་རྙིང་ལག་གྲིས་མའི་ཤོག་རིལ་ཨང་། Pt1287 ཐེག་ཐེང་ཨང་ 300 ལས་གསལ།

24. ཏུན་རྟོང་ཡིག་རྙིང་ལག་གྲིས་མའི་ཤོག་རིལ་ཨང་། Pt1287 ཐེག་ཐེང་ཨང་ 398-399 ལས་གསལ།

བ་སོགས་ཀྱང་སྲོང་བཅན་སྐབས་ཀྱི་བརྗོད་པ་ཤིང་སྐུ་མ་ཡིན་པར་སྲོང་བཅན་གྱི་སྤྱི་
བར་གསུམ་ཀུན་ཏུ་ཁང་ཁྱེད་ཀྱི་གཉེན་ཡིན་པ་དང་གཉེན་གྱི་འབྲེལ་བ་ཡོད་པ་
ཡང་གསལ་ཐག་གཅོད་ཐུབ།

༡༥ ཁང་ཁྱེད་གི་ས་ཁམས་སྐོར་ལ་དབྱེད་པ།

ཁང་ཁྱེད་གི་ས་ཁམས་དང་ས་ཁྱོན་སྐོར་ལ་ཁང་ཁྱེད་རིག་པའི་ཞིབ་འཇུག་པ་རྣམས་
གྱི་གསུང་སྐོར་སྤྱི་ཚོགས་བྱང་ཡོད་མོད། ཏུན་རྟོང་ཡིག་རྒྱུད་ལག་གིས་མའི་ཤོག་རྒྱུ་
ཨང་ PT1287 ལས། “རྒྱལ་འདྲི་འེ་རིང་ལ། ཁང་ཁྱེད་གི་རྒྱལ་པོ་ལ་དྲངས་སྟེ། ཆབ་
སྲིད་མཛད་ནས། ཁང་ཁྱེད་གི་རྒྱལ་པོ་ལོག་གྱི་རྒྱ་སྲིད་བརྒྱལ་སྟེ། ཁང་ཁྱེད་ཐམས་
ཆད་འབངས་སུ་བཀུག་གོ།”^[25] ཞེས་གསལ་ཡོད་པ་ལྟར། འདི་སྐབས་ཀྱི་“ཁང་ཁྱེད་
ཐམས་ཅད་”ཟེར་བའི་ཁང་ཁྱེད་གིས་བྱུང་ཆད་ག་འདྲ་ཞིག་ཡིན་པ་ལ་བོད་རིག་པའི་
ལོ་རྒྱུས་ཞིབ་འཇུག་པ་རྣམས་ཀྱིས་འདོད་ཚུལ་གཅིག་ཏུ་བབས་མེད་པར་སྤང་། བོད་
ཀྱི་ཆོས་འབྱུང་ཁག་ཏུ་ཁང་ཁྱེད་མངའ་རིས་སྐོར་གསུམ་གྱི་སྤྱི་མིང་ཅམ་ཡིན་པར་
བརྗོད་ཡོད་པ་དང་། མ་ཟད་རྒྱུད་བཞིའི་དཀའ་འབྲེལ་^[26] ཞེས་པ་ལས་ཀྱང་། “ཁང་ཁྱེད་
ནི། མངའ་རིས་སྐོར་གསུམ་གྱི་མིང་རྒྱུད་པ་ཞིག་སྟེ། རྒྱལ་བ་འོད་ཀྱིས། ཁང་ཁྱེད་བོན་
གྱི་ས་རྒྱལ་ལ། སྟོང་གངས་དཀར་ཉི་མའི་གནས་མཆོག་འདིར། སྤྱི་མིང་གངས་ཀྱིས་
བསྐོར་དང་གཉིས། གུ་གེ་གཡའ་ཡིས་བསྐོར་དང་གསུམ། སྐོར་གསུམ་ཡོད་པས་རྗེས་བྱ་
འདྲ། བོད་མངའ་འབངས་ཀྱི་རིས་སུ་གཏོགས་པ་ལ། སྟོང་མངའ་རིས་སྐོར་གསུམ་གྲགས་
པ་ཡིན།”^[27] ཞེས་ཁང་ཁྱེད་མངའ་རིས་སྐོར་གསུམ་ལ་ངོས་འཛིན་གནང་ཡོད་འདུག་

25. ཏུན་རྟོང་ཡིག་རྒྱུད་ལག་གིས་མའི་ཤོག་རྒྱུ་ཨང་ PT1287 ཐེག་ཐེང་ཨང་ 433-434 ལས་གསལ།

26. རྒྱུད་བཞིའི་དཀའ་འབྲེལ་ཡང་ཁ་གསལ་ཡོད་པར་བཤད་པ་ལྟར། འདི་ནི་བཟླ་འབྲུམ་པས་མཛད་པ་དེ་ཡིན་པར་བཤད།

27. བོད་དྲུང་དང་པའི་ལུང་ཆོག་པའི་ལོ་རྒྱུས་གཉིས་ལས་མི་འདུག་པར་སེམས། དྲུང་དཀར་ཆོག་མཛོད་ལྟར་ན། ༡
ཐངས་དཀར་མཆོག་ཡིས་བསྐོར། ༢ སྤྱི་མངས་གངས་ཀྱིས་བསྐོར། ༣ གུ་གེ་གཡའ་ཡིས་བསྐོར་ཞེས་གསུངས་ཡོད།

མོད། སྤྱིར་མངའ་རིས་སློར་གསུམ་གྱི་ངོས་འཛིན་དང་གངས་གྱི་བགྲངས་ཚུལ་ལ་ཡང་གནའ་
 དེང་གི་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁག་གི་དགོངས་པ་གཅིག་མཐུན་དུ་བྱུང་མེད། དེ་ལ་ཡང་
 ས་རྒྱ་ཆེ་བའི་དབང་གིས་བཅི་ལུགས་ཤིག་དང་ས་རྒྱ་ཆུང་བའི་དབང་གིས་བཅི་ལུགས་
 ཤིག་དང་གཉིས་ཡོད་པར་སྤང་། དེ་ལས་གཉིས་པ་ནི་སྤྱི་ཤེང་དང་། མང་ཡུལ། ཟངས་
 དཀར་བཅས་དེ་གསུམ་པོ་སློར་ཆོ་གཅིག་དང་། ལི་དང་། བྱ་ཤེས་ཉི་གསུམ་སློར་ཆོ་
 གཅིག་ཞང་ཞུང་དང་། ཁྱི་སྤེ་སྤྱོད། ཁྱི་སྤེ་སྤྱོད་བཅས་སློར་ཆོ་གཅིག་བཤད་པ་བཅས་ནི་
 ཆོས་འབྱུང་ཁག་གཅིག་གི་བཤད་སློབ་དུ་འཁུམས།

དེ་ལས་གནའ་རྒྱུའི་ཡིག་ཆ་ང་ཐང་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དེབ་ཐེར་ཁྲིད་དུ་ཞང་
 ཞུང་གི་མིང་ལ་ཡང་སྤང་ 羊同 (Yang tong) ཞེས་འཁོད་ཡོད་པ་དང་།^[28] དེ་ཡང་
 “མངའ་རིས་ཁུལ་གྱི་ལྷོ་རུབ་ཕྱོགས་སུ་ཡོད་ཅིང་། རུབ་དང་། ལྷོ། འུར་ངོས་བཅས་ཀྱི་རྒྱ་
 ཀར་དང་ཀ་སྤྱི་དང་ས་འབྲེལ་ཡིན་པ་དང་། ཤར་དང་ལྷོ་ངོས་སྒར་རྫོང་དང་། སྤྱི་ཤེང་དང་
 འབྲེལ་ཡོད་”ཅེས་པས་སྐབས་ཀྱི་ཞང་ཞུང་ཞེས་པ་ནི་བོད་བཙན་པོའི་སྐབས་ཀྱི་མངའ་
 དབང་མཛད་པའི་ཞང་ཞུང་དེ་ལ་ཟེར་བ་མིན་ནམ་སེམས། དེ་ནི་ཞང་ཞུང་སྤྱི་ལ་བཤད་
 པ་མ་ཡིན་པར་ཞང་ཞུང་གི་ལྷོ་བའམ་དབུས་ཀྱི་རྒྱལ་ས་སོགས་ལ་བཤད་པ་ཡིན། རུན་
 རྟོང་ཡིག་རྙིང་ཤོག་བྲིལ་ལས། “ཡུལ་གྱི་སྐལ་ཤོག་པ། ཞུང་ཡུང་ནི་རྩལ་མཁར་ཞིག།
 སྤྱི་སྤྱི་ནི་གནའ་ན་པེ། འུ་བལྟས་ནི་ངམ་དང་བྲག་ རང་བལྟས་ནི་གསེར་དང་དབྱིག་”^[29]
 ཅེས་གསལ་བ་ལྟར་ན་དེ་སྐབས་ཀྱི་ཞང་ཞུང་ནི་ཞུང་ཡུང་རྩལ་མཁར་ཅམ་གྱིས་མི་ཆད་
 པར་སེམས། རྒྱ་མཚན་སད་མར་ཀར་ལ་སྐལ་ཤོག་པ་ནི་ཞུང་ཡུང་རྩལ་མཁར་ཡིན་
 པར་བཤད་པས་སོ། །

28. རྒྱ་སྐད་དུ་“ཡང་ཐོང་”ཞེས་པ་དེ་ནི། “གཡུང་བྱུང་” ཞེས་པའི་སྤྱི་ཟུར་ཆགས་པ་ཡིན་པར་བརྗོད་མཁན་ཡང་ཡོད།
 29. རུན་རྟོང་ཡིག་རྙིང་ལག་བྲིས་མའི་ཤོག་བྲིལ་ཨང་། Pt1287 ཡིག་བྲིང་ཨང་ 408 ལས་གསལ།

དེས་ན་སྲོང་བཅན་གྱི་མངའ་ཐང་མ་རྒྱས་པའི་སྤྱོད་ཡུལ་ལྷང་གི་གཡས་གཡོན་
 དུ་བོད་ཟླ་ནམས་ཀྱིས་ཆོ་པ་ཆེ་གསུམ་གྱི་ཚུལ་དུ་དབང་སྦྱར་བྱེད་འགོ་བཙུགས་ཡོད་
 པ་མཁས་དབང་དགེ་འདུན་ཆོས་འཕེལ་སོགས་ཀྱིས་བཤད་ཡོད།^[30] དེ་བཞིན་མཁས་
 པ་ལྷེའུས་མཛད་པའི་རྒྱ་བོད་ཆོས་འབྱུང་རྒྱས་པ་ལས་ཀྱང་།^[31] ཞང་ཁྱུང་གི་སྟོང་སྟེ་
 འབྲེན་པའི་སྐབས་སུ། བོད་དང་བྱ་གུའི་སོ་མཆམས་ན་ཞང་ཁྱུང་སྟོང་གི་སྟོང་སྟེ་ལྷ་ཡོད་
 དེ། འོ་ཙམ་བག་དང་གཅིག་མང་མ་བག་དང་གཉིས། སྟེ་མ་བག་དང་གསུམ། ཙམ་བག་
 དང་བཞི། བ་ག་སྟོང་བྱ་ཆུང་དང་ལྷོ། །བོད་དང་སུམ་པའི་སོ་མཆམས་ན། །ཞང་ཁྱུང་
 སྟོང་གི་སྟོང་སྟེ་ལྷ་ཡོད་དེ། གྲུག་གི་གྲུ་ཙམ་གཉིས། སྦྱར་ཙམ་ཡར་ཙམ་གཉིས། སྦྱི་ཉི་
 སྟོང་བྱ་ཆུང་དང་ལྷོ། །ཞང་ཁྱུང་ཁྱི་སྟེ་སྟོང་སྟེ་ལྷ་ཡོད་དེ། །ཞེས་ཞང་ཁྱུང་ལ་
 སྟོང་སྟེ་བཙུ་ཡོད་པར་གསུངས། དེ་བཞིན་ཞང་ཁྱུང་སྟོང་རྒྱ་བ་ལས། དེ་དུས་ཁྱི་
 མཆོས་རྒྱལ་ཁབ་ཞང་ཁྱུང་ནི། དམག་ས་ཁབས་པ་དང་། དམག་གངས་སྟོང་སྟེ་དགུ་ཁྱི་
 དགུ་འབྲུལ་ཡོད།^[32] ཅེས་གསལ་བ་ལྟར་ན། དེ་དུས་ཞང་ཁྱུང་གི་མངའ་ཐང་དང་དམག་
 འབྲུགས་ཅི་ཙམ་ཡོད་པ་གསལ་བོར་ཤེས་ཀྱིས་སུ་སེམས།

བྱེ་བྲག་ཏུ་རྒྱའི་ཡིག་ཆ་དང་ཐང་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཁོང་དུ་ཞང་ཁྱུང་ལ་ཞང་ཁྱུང་
 ཆེ་བ་དང་ཞང་ཁྱུང་ཆུང་བ་(大羊同和小羊同) ཞང་ཁྱུང་བཙུན་མོའི་རྒྱལ་ཁབ་ཅེས་སུ་
 འབོད་ཅེས་འཁོད་ཡོད་པ་ལྟར།^[33] རྒྱ་ནག་གི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་དང་སྟོང་པ་བྱུང་ཉེན་(通
 典) རང་དུ་འང་ཞང་ཁྱུང་ཆེ་བ་དང་ཞང་ཁྱུང་བ་སོགས་ཀྱི་སྟོར་ལ་འབྲེལ་བཤད་གསལ་

30. དགེ་འདུན་ཆོས་འཕེལ། དགེ་འདུན་ཆོས་འཕེལ་གྱི་གསུང་རྒྱུ་མེད་ཀྱི་སྤྱོད་ཡུལ་དཔེ་སྟོན་ཁང་། ༡༩༩༩ ལོག ༩༩
 31. མཁས་པ་ལྷེའུས་མཛད་པའི་རྒྱ་བོད་ཆོས་འབྱུང་རྒྱས་པ། རྩ་ས་བོད་ཀྱི་དཔེ་མཛོད་ཁང་། ༢༠༡༡ ལོག ༢༥༩ ནས་ ༢༥༥
 32. ཞང་ཁྱུང་སྟོང་རྒྱ། བོན་སྟོ་འདོན་ཐེངས་བྱུག་པ། དཔར་ཐེངས་གཉིས་པ་ལ་བཞོད། ༡༩༩༣ ལོག ༠༩
 33. ཉའོ་མེས་བཅས་པ། བསོད་ནམས་སྦྱིད་ཀྱིས་བསྟུར། སྟོང་མངའ་རིས་ཀྱི་གནའ་རྒྱུས་གསལ་རྟེན་དང་ལོ་རྒྱུས་སྟོང་གི་
 ཞང་ཁྱུང་དང་གྲུ་གི་རྒྱལ་རབས། ཡོངས་འཛིན་བཞུགས་པ་བཞོད་ཡོད། <https://wenku.yongzjin.com/> མ་
 ཆོས། ༢༠༡༧ ལོའི་གངས་ལྷོངས་ཉི་གཞིན་དེབ་དང་སོ་ལ་བཞོད།

བོར་འདུག་^[34] དེ་བཞིན་རྒྱའི་ཡིག་ཆ་དུ་འཁོད་པའི་བོད་དང་འབྲེལ་བའི་ལོ་རྒྱུས་ཞེས་
 བ་ལས་ཀྱང་། “ཞང་ཁྱུང་ཆེ་བའི་ཤར་ཕྱོགས་བོད་དང་འབྲེལ། ལུབ་ཕྱོགས་ཞང་ཁྱུང་
 རྒྱུང་བ་དང་འབྲེལ། བྱང་ཕྱོགས་ཡུལ་ཐེན་དང་འབྲེལ། ཤར་ནས་ལུབ་ཏུ་ལེ་བར་སྟོང་
 དང་དམག་མི་བརྒྱ་ཁྲི་ནས་དགུ་ཁྲི་མཆིས། མགོ་སྐྱ་སིལ་བྱར་སྐྱ་ཞིང་ལུས་ལ་བྱིང་
 བ་གྱོན། ལས་སུ་ཕྱགས་འཛོ། ཡུལ་དེར་ཁ་བ་བྱ་ཡུག་མང་”^[35] ཞེས་འཁོད་ཡོད་པ་
 ཅུམ་ལས་ཞང་ཁྱུང་ཆེ་རྒྱུང་གི་མིང་གི་ངོས་འཛིན་གསལ་བོར་འཁོད་མེད། བོད་ཀྱི་ལོ་
 རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁག་ཏུ་ཡང་ཞང་ཁྱུང་ལ་སློ་ཕྱགས་བར་གསུམ་ཞེས་བཀར་ཡོད། དེ་དག་
 ངོས་འཛིན་སོ་སོ་ནས་དེ་ལྟར་ཞུས་འདུག་ཟེར་ན། ཞང་ཁྱུང་སློ་ཕྱགས་བར་གསུམ་དཔྱེ་
 རྒྱལ་སྟོར་ལ་ཡང་གནའ་དེང་གི་བོད་རིག་པའི་མཁས་པ་རྣམས་ཀྱི་དགོངས་གཞི་གཅིག་
 ཏུ་བཞེད་པ་བྱུང་མེད་མོད། དེར་རབས་ལུབ་ཕྱོགས་ཀྱི་མཁས་པའི་ཁོད་ནས་འདིའི་སྟོར་
 ལ་ཞིབ་འཇུག་གནང་མཁན་འཇར་མན་ཀྱི་བོད་རིག་པའི་མཁས་པ་སེ་སྤར་ཟེ་ Seigbert
 Hummel ལགས་རེད། ཁོང་གིས་བོན་ཀྱི་མཁས་པ་ཁྱུ་ཉི་མ་གྲགས་པས་མཇེད་པའི་ཞང་
 བོད་སྐྱ་ཡི་ཕྱེབ་སྟུང་ཞེས་པ་ལས་བྱུང་བའི་ཞང་ཁྱུང་སློ་ཕྱག་བར་གསུམ་ཀྱི་ས་ཁ་གཞིར་

34. གངས་འཛོ། ཆོ་ལོ་མིག་དགུ་ལས། ཅང་ཉའོ་སྟོག་རྒྱལ་དཔེ་སྟུན་ཁང་། ༢༠༡༡ “རྒྱ་ནག་གི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་རྙིང་
 བ་བྱུང་ཉེན་ནང་དུ་འད། (ཞང་ཁྱུང་ཆེ་བའི་ཤར་ཕྱོགས་ནི་སྐྱ་རྒྱལ་དང་འབྲེལ་ཞིང་། ལུབ་ཕྱོགས་ནི་ཞང་ཁྱུང་རྒྱུང་བ་
 དང་འབྲེལ། བྱང་ཕྱོགས་ལེ་ཡུལ་ལ་ཐུག་ཡོད། ཤར་ལུབ་ཀྱི་བར་ཐག་ལེ་བར་སྟོང་གིས་ཆོད་ལ། རྒྱ་དམག་ཁྲི་ཐུག་
 བརྒྱ་དགུ་ཅུ་ཡོད། གཙོ་སྐྱ་ཕྱགས་ལས་གཉེར་ཞིང་། ཡི་གེ་ནི་མེད། ཤིང་ལ་རྟགས་དང་ཐག་པ་ལ་མ་བྱུང་བ་བརྒྱ་
 ནས་ཅིས་ཀྱེད།) [(唐) 杜佑：《通典》，中华书局1988年版，卷190。] ཅེས་བྱུང་བ་བལྟས་ན། ཞང་
 ཁྱུང་ཆེ་བའི་བོད་ཀྱི་ས་སྟེར་ཆགས་པའི་རང་བཅན་ཀྱི་རྣམ་པ་ལྡན་པའི་རྒྱལ་མཉམ་ཞིག་ལ་ངོས་འཛིན་བྱས་ཡོད་པ་མ་
 བོད་གས། སྐྱ་རྒྱལ་བཅན་པོའི་མངའ་ཁོངས་ལ་དབང་བསྐྱར་མྱོང་བའི་དབང་རྟགས་ཅེ་ཡང་རྙེད་མི་ཐུབ། ཁྱད་པར་དུ་
 ཞང་ཁྱུང་རྒྱུང་བ་ཞེས་པའི་ཐ་སྟེན་ཅིག་ཐོན་པ་དེས་དོན་དངོས་སུ་སྟོན་མངའ་རིས་ཀྱི་ས་ཁུལ་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པའང་
 ཞང་ཁྱུང་ཆེ་བའི་ནང་དུ་རྙེད་པ་ལྟ་བུ་ཞིག་ཏུ་སྟངས།” ཞོག 13

35. འཇར་འབྲུངས་དར་རྒྱས་ཀྱིས་བསྐྱར་ཅིང་མཆན་བཏབ། རྒྱའི་ཡིག་ཆ་དུ་འཁོད་པའི་བོད་དང་འབྲེལ་བའི་ལོ་
 རྒྱུས། གཉིས་པ། ཐང་གི་ལམ་སྟོལ་གནད་བསྐྱས་སོགས་སུ་འཁོད་པའི་བོད་ཀྱི་སྟོར་ བྱང་གོའི་བོད་རིག་པ་དཔེ་
 སྟུན་ཁང་། ༢༠༡༥ ཞོག 316 ནས་ 317

བྱས་ཏེ་དབྱང་ཚྭ་མཛད་དེ་སྤེལ་གནང་ཡོད་འདུག དེ་ལས་གཞན་མི་ཉ་མིའི་མཁས་
 བ་རུ་ཁྱེ་ G. Tucci ལགས་རེད། ཁོང་གིས་དབྱང་གཞིའི་ཡིག་ཆ་གཙོ་བོ་དཀར་རུ་
 གྲུབ་དབང་བསྟན་འཛིན་རིན་ཆེན་(༡༩༠༡ ལོར་འབྲངས།) གྱི་ཉི་མའི་དཀར་ཆག་ཆངས་
 དབྱངས་ཡིད་འཛོག་ཅེས་པ་དེ་རེད། དེར་ཁང་ཁྱུང་གི་ས་ཁོངས་ལ་སློ་ཕྱགས་བར་གསུམ་
 དང་། སློས་སུ་དེ་རེ་རེ་ལ་ཡང་སློ་ཕྱགས་བར་གསུམ་དུ་དབྱེ་བ་བྱས་ཡོད་པ་ནི། “ཁང་
 ཁྱུང་སློ་ཕྱག་བར་གསུམ་ལའང་གསུམ་གསུམ་མོ། །དེ་གང་ཞེ་ནའང་། ཁང་ཁྱུང་གཡས་
 སློ་དང་གཡོན་སློ་དབྱས་སློ་གསུམ་དུ་ཡོད་པ་ལ། དེ་ཡང་གཡས་ནི་ཕྱག་སྟག་རི་ཁ་བོ་
 སྟན་གྱི་རི་དང་། བར་ལ་མོ་གངས་ར་བྱི་ཡི་རི་དང་། སློ་མཁའ་འགོ་འདུས་གླིང་ཅ་ཡི་རི་
 དང་གསུམ་མོ། །དེ་ལྟར་དུའང་གཡོན་སློ་ཕྱག་ཉི་མེ་དང་མ་པང་གཡུ་མཆོ། བར་ཉ་སློ་
 དང་དྲང་ར་གཡུ་མཆོ། སློ་ཐང་ལྷ་དང་གནམ་མཆོ་ཕྱག་མོ་དང་གསུམ་མོ། །དེ་ལྟར་དུའང་
 དབྱས་སློ་ནི། ཕྱག་ཁྱུང་ཆེན་སྤངས་རི་དང་ཁྱུང་ལུང་དབྱལ་མཁར། བར་ལྷ་རི་གྲང་དོ་དང་
 རྒྱལ་མཁར་འཕན་གླིང་། སློ་ཤེལ་ལེ་རྒྱ་སྐར་དང་ཁྱུང་པོ་གཉིང་རྩོགས་སོགས་གསུམ་
 མོ། །”^[36] ཞེས་གསུངས་ཡོད་པ་འདི་ནི་པལ་ཆེར་ཁང་ཁྱུང་གི་ས་ཁམས་སྟོར་གྱི་དབྱང་
 གཞི་གཡ་ཆེན་ཞིག་རུ་མཐོང་བས་དགོངས་ཚུལ་འདི་ལ་ཆ་འཛིག་བྱེད་མཁན་ཡང་མང་དུ་
 མཐོང་། དེ་མིན་སྤྱིར་བཏང་གི་ཁང་ཁྱུང་སློ་ཕྱགས་བར་གསུམ་གྱི་དབྱེ་བའི་ངོས་འཛིན་
 སྟོར་ལ་དང་ཅན་དག་སྤང་གི་བཤད་སྤངས་གཅིག་དང་ཞིབ་འཇུག་ཆན་རིག་དང་མཐུན་
 པའི་བཤད་སྤངས་གཅིག་བཅས་མི་འདྲ་བ་གཉིས་བརྗོད་ཀྱི་ཡོད། དེ་ལ་བོན་ཆོགས་དང་
 ས་ཆོགས་ཞེས་ཐ་སྟད་སྤྱིར་ཀྱི་ཡོད་པ་ནི་དོན་ལ་གནས་པར་སེམས།

36. གྲུབ་དབང་བསྟན་འཛིན་རིན་ཆེན། ཉི་མའི་དཀར་ཆག་ཆངས་དབྱངས་ཡིད་འཛོག་ ཁང་ཁྱུང་རིག་གནས་དར་རྒྱས་
 ཆོགས་པས་གཙོ་གཉེར་བྱས། ཁང་ཁྱུང་རིག་གནས་དུས་དཔུ་འཁོད། ༩༠༠ ྔ

༣ རྟེན་ཅུང་གི་རྒྱལ་རབས་སྐྱོར་ལ་དབྱུང་བ།

དུན་རྒྱུ་ཡིག་རྒྱུ་ལག་གིས་མའི་ཤོག་རྒྱུ་ལག་ལ་ཞང་ཅུང་གི་རྒྱལ་པོ་དང་“ཡིག་
མི་རྒྱལ་མིག་སྒྲུབ་”ཞེས་གསལ་བ་ཅན་ལས་རྒྱལ་པོ་དང་དེ་དག་གི་རབས་ཀྱི་མཆོན་
ཆ་ཆང་བ་ཞིག་ཐོན་མེད། ཞང་ཅུང་གི་རྒྱལ་རབས་སྐྱོར་ལ་ཡོངས་གྲགས་སུ་བྱ་བ་ཅན་
ཀྱི་རྒྱལ་པོ་བཙུན་ཅེས་བ་ཞང་ཅུང་ལ་དབང་བསྐྱར་བའི་རྒྱལ་པོ་བཙུན་བཟང་
སྐྱེལ་ཡོད། འདི་སྐབས་བཙུན་ཅེས་བ་ནི་གནའ་བོའི་ཞང་ཅུང་གི་བཟ་ཤེས་པའི་
ཟངས་ཀ་མཆོན་གྱི་ཅིག་སྟེ་དག་ཏུ་བཞིན་བདེ་བ་བཙུན་ཀྱི་ཟངས་བཞིན་བ་ཅན་
ལས་རྒྱལ་པོ་བཙུན་ཟངས་ཤེས་སུ་བསྐྱར་བའི་དོན་མིན་པར་གསུངས། [37] དེ་ནི་
གནའ་མ་མོར་ཞང་ཅུང་གི་ཁྱི་སྟེ་བཙུན་ཀྱི་གཙོས་པའི་ཡུལ་ཆེན་བཙུན་ལ་
མངའ་དབང་ཆེ་བའི་རྒྱལ་པོ་སྟེ་དག་ཏུ་གནས་ནས་བསྐྱོས་པའི་རྒྱལ་པོ་བཙུན་ཅེས་སུ་
གྲགས། དེ་ནི་དཀར་ཆག་ཆངས་དབྱུངས་ཡིད་འཕྲོག་ཅེས་པའི་ནང་དུ་ཞང་ཅུང་རྒྱལ་ཁབ་
བཙུན་ལ་དབང་བསྐྱར་བའི་བྱ་བ་ཅན་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་བཙུན་ཅེས་གསལ་ཡོད་པ་མ་
ཟད། རྒྱལ་པོ་རེ་རེའི་གོ་ཐོབ་དང་རྒྱལ་ས་གང་ཡིན་སོགས་ངོས་འཛིན་ཅུང་ཞིབ་གསལ་
མཛད་ཡོད། དེ་ནི་ད་བར་ཞང་ཅུང་རྒྱལ་པོ་བཙུན་པོའི་སྐྱོར་ཀྱི་ཡིག་ཆ་ཞལ་གསལ་
ཤོས་དེ་ཡིན་པར་གྲགས།

གངས་ཉི་མའི་དཀར་ཆག་ཅེས་པའི་ཡིག་ཆ་འདི་དང་འདི་ལས་གསལ་བའི་ཞང་
ཅུང་གི་བྱ་བ་ཅན་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་བཙུན་སྐྱོར་ལ་བྱུང་བྱེད་པོ་དེ་རིག་པ་ཞིབ་འཇུག་
པའི་ཁྲོད་ནས་ཨི་ཏེ་ཡིའི་མཁས་པ་རོ་བླེར་ཏོ་ཞེ་ཏེ་ཡི་ (Roberto Vitali) ལགས་
ཀྱིས་ཞིབ་འཇུག་འཇུས་སྒྲིལ་ཆང་བ་གནང་ཡོད། ཁོང་གི་དབྱུང་ཅོམ་དེ་མཁར་མེུ་བསམ་

37. བཙུན་ལྟ་དག་དབང་ཚུལ་ཁྲིམས་སོགས་ཀྱིས་བསྐྱིགས། རྒྱལ་རོང་ཞིབ་འཇུག་དབྱུང་ཡིག་ཕྱོགས་བསྐྱིགས། བྱང་གོའི་
བོད་རིག་པ་དཔེ་སྟུན་ཁང་། ༢༠༠༣ ལོག ༤༢

གཏན་ཁུལ་མཚན་གྱིས་སྐྱོ་ཆེ་གང་བོར་བོད་རིག་པར་ཞིབ་འཇུག་གནང་བར་བློ་རྟེན་གྱི་ཚུལ་དུ་གཙོ་བོར་བྱི་སྒྲིང་བོད་རིག་པའི་མཁས་པ་རྒན་པ་སྒྲོར་ཞིག་གིས་བོན་དང་ཞང་ཞུང་སྒྲོར་བརྗོད་བྱ་བ་བཟུང་སྟེ་དབྱེད་ཚོམ་རེ་གིས་ནས་དཔེ་དཔ་ཅིག་དཔར་སྐྱབ་བྱས་པ་དེར་འཁོད་ཡོད། དེ་མིན་ཏུ་ཁུ་ཆི་ (G. Tucci) དང་ཉན་ཀེ་སྐུ་ལེ་ཇར་ (Henk Blezer) མོགས་གྱིས་ཀྱང་འདི་ལ་སྒྲེང་སྒྲོང་མཛད་ཡོད། བོད་ཡིག་ཐོག་ལ་སྐྱབ་རི་བ་ཡོངས་འཛིན་བསྟན་འཛིན་རྣམ་དག་དང་མཁས་དབང་ནས་མཁའི་ཚོར་བུ་ལགས་བཅས་གྱིས་ཞང་ཞུང་གི་རྒྱལ་རབས་དང་རིག་གནས་སྒྲོར་ལ་བཀའ་ཚོམ་ཞིབ་རྒྱས་མཛད་ཡོད་པ་བཅས་ནི་དེང་རབས་ཞང་ཞུང་ཞིབ་འཇུག་གི་གཞི་ཁོངས་བཅོལ་ས་ལྟ་བུར་ཆགས་ཡོད།

དེ་ཡང་ཞང་ཞུང་ལ་དབང་བསྐྱར་ཐོག་མ་མཛད་མཁན་ནི་བྱ་བ་ཅན་གྱི་རྒྱལ་པོ་བཙུན་པ་རྒྱུ་རྣམས་མ་ཡིན་པར་དེའི་སྒྲོན་ལ་ཞང་ཞུང་ཡུལ་ཁམས་ལ་དབང་བསྐྱར་མཛད་མཁན་ཞང་ཞུང་དཔུ་རྒྱལ་གྱི་གདུང་རབས་ཉི་ཤུ་བྱོན་ཡོད་པ་རྣམས་ཡིན། དཔུ་རྒྱལ་གདུང་རབས་དེ་དག་ལས་དང་པོ་བཞི་ལ་གནམ་གྱི་ལྷ་རབས་བཞི་ཟེར། དེ་མན་གྱི་གདུང་རབས་དགུ་ལ་དཔུ་རབས་འཐེན་དགུའམ་^[38]ཞང་ཞུང་ལྷ་རབས་འཐེན་དགུ་ཞེས་ཀྱང་གྲགས།^[39] འདི་ཡན་གྱི་ལྷ་རབས་བཅུ་གསུམ་ལ་ཞང་ཞུང་གནམ་གྱི་ལྷ་རབས་བཅུ་གསུམ་མས་གནམ་རིམ་པ་བཅུ་གསུམ་གྱི་ལྷ་རབས་ཞེས་ཀྱང་བརྗོད་སྟོན་ཡོད། དེ་ནས་དེའི་མན་གྱི་གདུང་རབས་བདུན་ལ་གནམ་གྱི་ལྷ་རབས་བདུན་ཞེས་ཀྱང་གྲགས། མཐའ་མ་དེ་གཤེན་རབ་སྤྱི་བོ་ཆེ་ཡིན། གནམ་གྱི་གདུང་རབས་ཉི་ཤུ་ཐམ་པ་འདི་དག་གི་རུས་དཔུ་ཡིན་པས་དཔུ་རབས་ཞེས་སུ་གྲགས། ཏུན་ཏོང་ཡིག་རྟིང་ལས་“གཤེན་རབ་སྤྱི་བོ་

38. འདི་སྐབས་ཀྱི་འཐེན་ཞེས་པ་ནི་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་རྟིང་ཁག་གི་དགོངས་དོན་ནི་དཔུ་ཐག་འཐེན་པའི་དོན་དུ་གསུངས་པ་མོད། དེ་ནི་རྒྱ་སྐད་ཀྱི་འཐེན་ 天 ཞེས་པ་དང་སྐུ་མཚུངས་པས་དེ་ནི་གནམ་གྱི་དོན་ཡིན་པ་དང་། འཐེན་དགུ་ཞེན་གནམ་གྱི་ལྷ་དགུ་ལ་འཐེན་དགོས་པའི་བཤད་སྟོན་ཀྱང་ཐོས།

39. བ་བོ་སྒྲོམ་ཉག་རྩ་རྒྱད་ཉི་ཟེར་སྒྲོན་པ། རོབ་རྒྱལ་གསར་པ་སྐྱབ་རི་དགོན་ནས་དཔར་དུ་བསྐྱབ། ༡༩༡༣ ལོག ༤༡

”ཞེས་པའི་མཚན་དེ་ལན་གྲངས་མང་པོར་ཐོན་ཡོད། ཁོང་གི་མཛད་རྗེས་སྒོར་ཡང་འཁོད་
འདུག། མདོར་ན་དཔྱ་རྒྱལ་གྱི་གདུང་རབས་འདི་དག་གིས་ཞང་ཁུང་གི་ཡུལ་ཁམས་ལ་
མངའ་དབང་མཛད་ཡོད་པ་དང་། དེའི་རྗེས་སུ་བྱོན་པའི་རྒྱལ་རབས་བཙུག་པ་བྱ་རུ་
ཅན་གྱི་རྒྱལ་པོ་བཙུག་བཟོད།

དེ་ནི་གཤེན་རབ་སྤྱི་པོ་ཆེའི་དུས་ནས་རིམ་བཞིན་ཞང་ཁུང་གི་བྱ་རུ་ཐོབ་པའི་རྒྱལ་
པོ་བཙུག་གིས་མངའ་དབང་མཛད་ཡོད་པ་དང་། བྱ་རུ་ཞེས་པ་ཡང་དབུ་ཁྲིའི་ཅེ་མོ་
གཡས་གཡོན་གཉིས་ལ་བྱ་རྒྱལ་ཁུང་གི་རུ་ཡོད་པ་དང་། དེ་ཡང་རྒྱལ་པོ་སོ་སོའི་གོ་ཐོབ་
ཅིག་ལ་ངོས་འཛིན་བྱེད་སྲོལ་ཡོད། རུ་དེ་ཡང་གོ་ཐོབ་གྱི་རིམ་པ་ལྟར་གསེར་དཔུལ་བྱ་
རུ་ཕྱ་མེན་ཤེལ་ཐངས་ལྷགས་སོགས་ཅི་རིགས་གྱིས་བྱས་ཡོད་པར་གྲགས། དེ་ལྟར་ན་
རྒྱལ་པོ་འདི་དག་གི་དབང་ཆ་དང་གོ་ཐོབ་གཅིག་པ་མེན་པར་རྟོགས། དབུ་ཁྲུམ་དབུ་
མོག་འདི་ནི་རྒྱལ་པོ་ཅམ་དུ་མ་ཐད་གནད་ཆེ་བའི་བོན་གྱི་གཤེན་པོ་རྣམས་ལ་འང་བདོག་
པ་སྟེ། རྟོགས་པ་ཆེན་པོའི་ཞང་ཁུང་མེ་རིའི་སྒྲ་མ་བརྒྱུད་པའི་བྲིས་ཐང་རྣམས་སུ་གསལ་
པོར་མཛལ་རྒྱུ་ཡོད། “བྱ་རུ”ཞེས་པའི་གོ་གནས་གྱི་ཐོབ་ཐང་ལ་བྱུང་བའི་རྟགས་ཏེ། བྱ་
ཁུང་གི་རུ་ཡི་དབྱིབས་ལྟ་བུའི་དབུ་རྒྱ་བཟོ་བའི་སྲོལ་ཞིག་ཡིན། བོན་གྱི་ཆོ་ག་ཁག་ཏུ་
“བྱ་རུ་ཐོབ་པའི་གཤེན་བརྒྱུད་ལ”ཞེས་གསལ་བས་ཀྱང་རྟོགས་ཐུབ་སེམས།

བྱ་རུ་ཐོགས་པའི་རྒྱལ་པོ་བཙུག་གི་ཐོག་མ་གསུམ་ནི། ༡ ་ཞང་ཁུང་སྤྱི་དཔེ་
རྒྱལ་པོ་ཁྱི་ཐེང་ལ་རྗེ་གུ་ལང་གསེར་གྱི་བྱ་རུ་ཅན་དང་། ༢ ་ཞང་ཁུང་ཞག་ཟེལ་གཞོན་གྱི་རྒྱལ་
པོ་རྒྱབས་ཆེན་ཁུང་གི་བྱ་རུ་ཅན་དང་། ༣ ་ཉི་དོ་བྱུང་སྤངས་རྒྱལ་པོ་ཀང་གཤེལ་གྱི་བྱ་
རུ་ཅན་དང་གསུམ་ལ་བཤད། དེ་གསུམ་གྱི་རྒྱལ་ས་ལྟེ་བ་ནི་གངས་ཉི་མའི་མདུན་རྒྱང་
རི་གཡུ་ལོ་ལྗོན་པའི་རྫོང་མཁར་ཡིན། འདི་ལ་འབེལ་གཏམ་ལུང་སྤྱིང་ཞེས་པ་ལས། “དེ་
ཡང་གངས་ཉི་མའི་ཉེ་མདུན། རི་སྒོས་རི་ངད་ལྗན་གྱི་ཙ་བ། མཚོ་ཕུ་ལེ་ཁུང་གི་འགྲམ་དུ་

ཞང་ཁུང་སྲིད་པའི་རྒྱལ་པོ་ཁྱི་མེར་ལ་རྗེ་གྲུ་ལང་གསེར་གྱི་བྱ་རུ་ཅན་བྱོན། དེས་གངས་
 ཉི་མའི་མདུན་ཞོལ་དུ་གསལ་ས་ཁང་ནོར་བུ་སྤངས་ཅིགས་བཞེངས། སངས་རྒྱལ་སྟོན་
 པའི་ཞལ་མཇལ་ཁྱི་རྗེ་ལུང་བསྟན་གྱི་མདོ་གསུངས། གར་ལུང་གཡུ་ལོ་རྫོང་མཁར་དུ་
 བཞུགས། དེང་སྐབས་རྒྱུང་གྲགས་དགོན་ཟེར་བའི་ས་གནས་ཀྱི་སྒྲོར་ཡིན་ཟེར།^[40] ཞེས་
 རྒྱལ་པོ་འདི་ནི་གཤེན་རབ་མི་པོ་ཆའི་དངོས་སྟོབ་^[41]དང་བོན་གྱི་བསྟན་པའི་སྤྱིན་བདག་
 བྱུང་པར་ཅན་ཞིག་ཡིན་ལ།^[42] ཁོང་གིས་གངས་ཉི་མའི་མདུན་ཞོལ་དུ་པོ་བྱང་ངམ་གསལ་ས་
 ཁང་ནོར་བུ་སྤངས་ཅིགས་བྱ་བ་ཞིག་བཞེངས། དེང་དུས་ཀྱི་དབང་དུ་བྱས་ན་རྒྱུང་གྲགས་
 དགོན་ཞེས་པ་འབྲི་གུང་བཀའ་བརྒྱུད་པའི་ཆོས་རྒྱུད་ཡིན་པའི་དགོན་གཞིས་རྩུང་རྩུང་
 ཞིག་ཡོད་པ་དེ་ཡིན་པར་གྲགས། དེ་ལྟར་ཁྱི་མེར་གསེར་གྱི་བྱ་རུ་ཅན་ཞེས་པ་སྟོན་པ་
 གཤེན་རབ་ཀྱི་དུས་སུ་ཡོད་པ་ནི། བོན་གྱི་བསྟན་འབྱུང་དུ་“སྟོན་པ་གཤེན་རབ་ཉིད་ཀྱིས་
 ཞང་ཁུང་དུ། སྲིད་པའི་རྒྱལ་པོ་ཁྱི་མེར་སོགས་ལ་གསུངས། །”^[43] ཞེས་པ་དང་དེ་བཞིན་
 གཟེ་ཡི་སྲེང་བ་དང་ལོ་རྒྱུས་ཉི་མའི་འོད་སོགས་སུ་ཡང་ཞལ་མཐུན་དུ་གསུངས་འདུག།

དེ་རྗེས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་གསུམ་ནི། ༡༥ རྟེན་སྲུང་གྲུ་གའི་རྒྱལ་པོ་རིན་ཆེན་འོད་གྱི་བྱ་
 རུ་ཅན་དང་། ༡༦ རྟེན་ལུང་ལུང་ལོ་རྒྱལ་པོ་གཞའ་ཆོན་འོད་གྱི་བྱ་རུ་ཅན་དང་། ༡༧ ཀྱི་
 ལེ་གྲུ་གའི་རྒྱལ་པོ་ལྷན་ཆེན་དུང་གི་བྱ་རུ་ཅན་འདི་གསུམ་གྱི་རྒྱལ་ས་ལྟེ་བ་ནི་གངས་ཉི་

40. Ven.Tenzin Namdak འབེལ་གདན་ལུང་སྟོན། Paljor Publications. 1983 P.12
 41. རྟམ་མཁའ་ནོར་བུ། ཞང་བོད་ལོ་རྒྱུས་ཉི་མའི་འོད། གྲུང་གོའི་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་དཔེ་སྟུན་ཁང་། ༡༩༩༩ ལོ་ག ༤༩
 42. ཞང་ཁུང་བྱ་རུ་ཅན་གྱི་རྒྱལ་པོ་བཙོ་བརྒྱུད་ཀྱི་དང་པོ་ཁྱི་མེར་ལ་རྗེ་གྲུ་ལང་གསེར་གྱི་ཅན་བྱ་བ་འདི་སྟོན་པ་གཤེན་རབ་
 ཀྱི་སྤྱིན་བདག་དང་ཞལ་དངོས་སུ་མཇལ་ཡོད་པ་རྒྱལ་པོ་རིན་ཆེན་འོད་གྱི་བྱ་རུ་ཅན་ལ་གྲགས་ཅན་བཙོ་བརྒྱུད་དབང་རྒྱལ་ཁྱིམ་ས་
 ཀྱིས་གསུངས་ཡོད། མིག་གསུམ་པ། སྤྱི་རེངས་དུང་དུང་རོལ་དབྱངས་ཀྱི་སྤྱི་འབྲེལ་བཙུག་པོ་འབྲིའི་ལེ་ཆེན། གསལ་
 འགོད་པ། ཆེ་མགོན། བཙུག་པོ་འབྲི་ལྷ་ལུ་ལ། བཙོ་བརྒྱུད་དབང་རྒྱལ་ཁྱིམ་ས། ནང་དོན། རྒྱལ་པོ་ཆེ་བ་རིན་པོ་ལོ་རྒྱུས་
 རིག་གནས་དཔེ་ཆོགས་སྟོན།
 43. དཔལ་ལྷན་རྒྱལ་ཁྱིམ་ས། གཡུང་དུང་བོན་གྱི་བསྟན་འབྱུང་སྐལ་བཟང་མཐུན་རྒྱུ། བོད་རྫོང་ས་མི་དཔལ་དཔེ་སྟུན་
 ཁང་། ༡༩༩༩ ལོ་ག ༡༠༡

སེའི་དཀར་ཆག་ཏུ་“ཁྱུང་ཕྱང་རྒྱལ་བ་མཉེས་ཡུལ་དུ”ཞེས་གསུངས་ཡོད་པ་ལྟར། ཏུན་
 རྟོང་ཡིག་རྩིང་ལ་“ཁྱུང་ཕྱང་ནི་རྩལ་མཁར་ན”ཞེས་བ་ཞང་ཁྱུང་ཕྱལ་དབྱས་ཀྱི་རྒྱལ་
 ས་དེ་ཡིན། ཡིག་མི་རྒྱ་སོགས་ཁྲིས་འབྱུང་གི་ཞང་རྒྱལ་པལ་ཆེར་ཀྱི་རྒྱལ་ས་ཡང་འདི་
 ཡིན་པར་གསལ། དེར་མ་ཟད་འབེལ་གཏམ་ཕྱང་སྒྲིང་ལས། “ཞང་ཁྱུང་ཁྱུང་ཕྱང་གི་
 རྟོང་ཁྲེར་རྒྱལ་བ་མཉེས་ཡུལ་ཀྱི་ཁབ་ཁྱུང་ཆེན་^[44]སྤངས་པའི་རི་ལ་གཡུང་བྱང་སེམས་
 དཔའི་འདུས་སྡེ་ཆགས། ཡུལ་དབྱས་སུ་དབྱལ་མཁར་དཀར་པོ་ཁྲི་ཅུའི་ཆེད་རྩོམ་དེ་
 རྩ། སྤམ་ཀྱ་གུ་གའི་རྒྱལ་པོ་རིན་ཆེན་འོད་ཀྱི་བྱ་རུ་ཅན་གྱིས་མངའ་བསྐྱུར།” ཞེས་པའི་
 གནས་དེ་ནི་དེར་སང་གི་གུ་རུ་བྱམ་དགོན་པའི་ཁ་སྤོད་ཀྱི་མཁར་གདོང་ཟེར་བ་དེ་ཡིན་
 པར་བརྗོད། ས་གནས་དེ་ནས་མཁར་གདོང་གནའ་ཤུལ་ཟེར་བ་ཞང་ཁྱུང་གི་གསེར་ཀྱི་
 ཞལ་འབག་སོགས་གནའ་རྩམ་མང་པོ་ཐོན་ཡོད་པ་དེ་ལ་མཁས་དབང་མཁར་ཆེའུ་བསམ་
 གཏན་^[45]ལགས་ཀྱིས་དབྱུང་བརྗོད་གནང་ཡོད་པ་ལྟར་རོ། །

དེ་ནས་ཞང་ཁྱུང་བྱ་མར་སྤང་གི་ཡུལ་དུ། གཤམ་སྤངས་རྒྱུང་གྱེར་གྱི་རྒྱལ་པོ་བྱ་རུ་^[46]
 འོད་ཀྱི་བྱ་རུ་ཅན་དང་། །ཉེ་ལོ་ཟེར་ཡ་རྒྱལ་པོ་པ་ཐེན་འོད་ཀྱི་བྱ་རུ་ཅན་གཉིས་ཡོད་
 པ་འདི་སྐབས་ཞང་ཁྱུང་བྱ་མར་སྤང་ཞེས་བ་ཡིག་རྩིང་ཁ་གས་ལས་“སྤྱ་རྒྱངས་”ཞེས་བ་
 དང་དེར་སང་“བྱ་སྤངས་”ཞེས་ཁྲིས་བ་ཡང་ཡོད། དོན་དུ་“སྤྱ་རྒྱངས་”ཞེས་བ་དེ་ཡིན་ལ་
 དེ་ནི་ཞང་ཁྱུང་སྐད་དུ་“གངས་རི་”ཞེས་པའི་དོན་དུ་བཤད་པ་ལྟར་ཞང་རྒྱལ་དེ་གཉིས་ཀྱི་
 ཆབ་སྲིད་ཀྱི་རྒྱལ་ས་ཡིན། དེ་ལ་ཡང་འབེལ་གཏམ་ཕྱང་སྒྲིང་ལས། “བྱ་མར་སྤང་གི་(སྤྱ་
 རེངས་)ཡུལ་དུ་སྟག་ཆེན་རམ་རྩོང་མཁར་ཞེས་བྱ་བར། སྤངས་རྒྱུང་གྱེར་གྱི་རྒྱལ་པོ་འོད་

44. དེར་སྐབས་མཁར་གདོང་ཟེར།
 45. མཁར་ཆེའུ་བསམ་གཏན་རྒྱལ་མཆོན། མདོ་དབྱས་མཆོ་སྤང་གི་གནའ་པོའི་ཤེས་རིག་མཆོ་སྟོན་མི་རིགས་དཔེ་སྟུན་
 ཁང་ཅེད། སྤང་ཆ། ༢༠༡༡ ལོག ༣༣༠། ༣༣༥
 46. འདི་ལ་ཡིག་རྩིང་ཁ་གས་ན་བྱེ་དང་བྱེ་ཞེས་ཡི་གེ་འདྲ་མིན་ཁྲིས་ཡོད་པས་ཞང་སྐད་དང་མོད་སྐད་གང་ཡིན་མཁེས་པས་
 དབྱུང།

ཀྱི་བྱ་རུ་ཅན་བཞུགས།”ཞེས་འདི་ལ་བྱ་ཤིང་ངམ་བྱ་རང་ཞེས་དག་ཆ་སྐད་གདངས་ཅི་
 དེགས་སུ་བྱིས་པ་ཡོད། སྡོ་བྱང་གི་མིང་ལ་སྟག་ཆེན་རམ་རྫོང་མཁར་ཞེས་བྱ་བར་གྲགས།

དེ་བཞིན་ཁང་ཁྱེད་ཅི་ནའི་ཡུལ་དུ། ༤ ་ སྟག་སྟག་གཟེ་བཞིན་རྒྱལ་པོ་ཐོས་ཤང་ལྷགས་
 ཀྱི་བྱ་རུ་ཅན་དང་། ༡༠ ་ རྫོང་མར་ཐེས་སྤངས་རྒྱལ་པོ་མེ་དབྱང་ཡོད་ཀྱི་བྱ་རུ་ཅན། རྒྱལ་
 པོ་འདི་གཉིས་ཀྱི་རྒྱལ་སའི་བསྟེ་གནས་“ཁང་ཁྱེད་ཅི་ན”ཞེས་པ་དེ་ཡིན་པར་གསུངས་
 ཡོད་མོད། འབེལ་གཏམ་ལུང་སྟོང་ལྟར་ན། “ཁང་ཁྱེད་ཅི་ནའི་ཡུལ་སྟོས་རི་དང་ལྷན་ཀྱི་
 ཅ་བར། མོང་ཁྱེད་སྟག་སྟག་གི་དབྱས་^[47]སྟག་སྟག་དབལ་ཀྱི་རྫོང་མཁར་ཞེས་བྱ་བ་
 དེ་རུ།^[48] སྟག་སྟག་གཟེ་བཞིན་རྒྱལ་པོ་ཁྱི་ལྷེས་ལྷགས་ཀྱི་བྱ་རུ་ཅན་བཞུགས།”^[49] འདི་
 སྐབས་ཀྱི་“སྟག་སྟག་”ཞེས་པ་དེ་ནི་ད་རུང་སྟོང་མངའ་རིས་ཀྱི་ཁོངས་ལ་དྲགས་ཀྱི་རྒྱལ་
 ས་སྤྱས་ནས་རྒྱང་གྲགས་ ༡༠ ཡས་མས་ཀྱི་ས་མཆོམས་སེང་གའི་གཙང་པོའི་བཞུར་
 འགམ་ལ་སྟག་སྟག་དགོན་པ་^[50]ཞེས་པ་འབྲུག་པ་བཀའ་རྒྱུད་པའི་དགོན་པ་ཞིག་ཡོད་པ་
 དང་དེའི་ཐག་ཉེ་ཅམ་ལ་རི་སྐར་དེུ་འབྱར་ཞིག་གི་སྤང་ལ་གནའ་བོའི་སྡོ་བྱང་ཞིག་ལྷུ་
 ལམ་མཁར་ལྷུ་གྲང་ཆག་མང་པོ་ཡོད་པ་ཞིག་ཡོད། ཡུལ་མའི་ཁ་རྒྱུན་ལ་དེ་ནི་གནའ་
 པོའི་ཁང་ཁྱེད་སྟག་སྟག་རྒྱལ་པོའི་སྡོ་བྱང་གི་ལྷུ་ཡིན་པར་བཤད་པས། དེ་ལྟར་ན་ལ་དྲགས་
 བེ་གནའ་བོའི་ཁང་ཁྱེད་སྟོ་པའི་ཁོངས་གཏོགས་ཡིན་པར་ཁང་ཁྱེད་རིག་པའི་མཁས་པ་
 མང་པོས་འདོད་བཞིན་ཡོད་པ་ལྟར་འབེལ་སྟོང་ལ་དབྱང་གཞི་རུ་བཀོད་ཡོད་པ་བཞིན་
 མཁར་ལྷུ་དེ་ནི་ཁང་རྒྱལ་དེ་གཉིས་ཀྱི་མཁར་ལྷུ་ལམ་སྡོ་བྱང་གི་ལྷུ་མིན་ནམ་སྟམ་

47. དེང་དུས་བོན་རི་སྟག་སྟག་རོང་ཟེར།
 48. ལ་དྲགས་ཀྱི་ཡུལ་དུ་ཡོད་པའི་སྟག་སྟག་ཟེར་བ་འདི་ལ་སྟག་སྟག་གཟེ་བཞིན་རྒྱལ་པོའི་སྡོ་བྱང་ཡོད་པ་ཡིན་ནམ་སྟམ་ཡང་དབྱང།
 49. Ven. Tenzin Namdak འབེལ་གཏམ་ལུང་སྟོང་། Paljor Publications. 1983 P.15
 50. སྟག་སྟག་དགོན་པ་དེ་ཡང་རི་ཞིག་གི་སྤང་ལ་ཆགས་ཡོད། རི་དེའི་དབྱིབས་ནི་སྟག་གི་སྟག་སྟག་ལྷ་བྱ་ཞིག་ཡོད་ཟེར། དེ་བཞིན་
 དགོན་ཀྱི་མིང་ལ་སྟག་སྟག་དགོན་དང་ཉེ་འགམ་ཀྱི་མོང་ཆོའི་མིང་ལ་ཡང་སྟག་སྟག་ཡུལ་ཞེས་ལ་དྲགས་རང་མའི་ཞལ་རྒྱན་
 ལྟར་བྱིས། ཁོ་པོ་ ༡༠༡༡ ལོར་རྒྱས་ལོན་ཆེད་ཡུལ་དངོས་སུ་བསྟོན་པ་ཡིན།

བས་འདིར་ཡང་དབྱང་གལ་ཆེ་བར་སྤང་།

༡༡ ་ཞང་ཁུང་ཏ་རོག་ཡུལ་དུ། བདུད་འདུལ་དབལ་གྱི་རྒྱལ་པོ་ཉི་ཤེས་འོད་ཀྱི་བྱ་རུ་
ཅན་དང་། ༡༢ ་ཉེ་མེར་མེར་གྱི་རྒྱལ་པོ་རྒྱ་ཤེས་འོད་ཀྱི་བྱ་རུ་ཅན་གཉིས་བྱུང་། བྱི་མ་འདི་
ལ་ཡིག་མེར་དང་ཡི་མེར་གང་ཡིན་གསལ་ཐག་མ་ཆོད་མོད། ཡིག་ཅེས་པ་ནི་བོད་སྐད་
ལ་སྲིད་པའི་དོན་དང་། ཡི་ཞེས་པ་ནི་བོད་སྐད་ལ་རྒྱུད་གི་དོན་ཡིན་པར་ཞང་ཁུང་ཆོག་
མཛོད་ཁག་ལ་གསུངས་ཡོད།^[51] དོན་ལ་སྲིད་པའི་རྒྱལ་པོ་དང་རྒྱུད་གི་རྒྱལ་པོ་གང་ཡིན་
ཡང་འབྲེལ་རུང་། འདི་སྐབས་ཀྱི་ཡིག་མེར་རྒྱལ་པོ་བྱ་བ་དེ་ལ་སྤྲས་བོད་སྐད་ཀྱི་མཆོན་
ལ་འོད་ལྷན་མི་དཀར་བྱ་བ་ཞིག་ཡོད་པ་དེ་མདོ་སྐད་རྒྱལ་པོ་དང་དུ་མེབས་ནས་རྒྱལ་པོ་
རྒྱ་ཆན་སོགས་སུ་རྒྱལ་པོ་བཟུང་ནས་རྒྱལ་པོ་སྤྲན་སྤེལ་ཞེས་བཅོན་ལྷ་དག་དབང་ཚུལ་
ཁྲིམས་^[52]ཀྱི་གསུངས་ལས་སྟོན། དེ་ལྟར་རྒྱལ་པོ་འོད་གི་ལོ་རྒྱུས་ལ་རྒྱལ་པོ་འོད་ཆེ་ཆན་གྱི་
རྒྱལ་པོ་ལ་ཡིག་མེར་རྒྱལ་པོ་ཞེས་ཀྱང་བཛོད་པའི་རྒྱ་མཆོན་དེ་ཡིན་པར་གསུངས་སོ། །

༡༣ ་ཞང་ཁུང་རྟ་སྒོའི་ཡུལ་དུ། ཤེས་རྒྱུད་ཉི་དོ་རྒྱལ་པོ་རྟ་དམར་འོད་ཀྱི་བྱ་རུ་
ཅན། ༡༤ ་ཉེ་མེག་མར་ནམ་མཁའི་རྒྱལ་པོ་བེ་རྒྱུར་འོད་ཀྱི་བྱ་རུ་ཅན་གཉིས་བྱུང་། འདི་
གཉིས་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་བསྟེ་གནས་ཀྱི་པོ་བྲང་ཞང་ཁུང་སྒོ་པའི་ཁོངས་གཏོགས་དྲང་ར་དང་
རྟ་སྒོ་ཞེས་པའི་ཡུལ་དེར་ངོས་འཛིན་པར་བཤད། དེང་སང་ནག་རྩ་ས་ཁུལ་གྱི་ཁོངས་
གཏོགས་སུ་ཡོད།^[53] ༡༥ ་ཞང་ཁུང་ཁ་སྒྲོར་ཡུལ་དུ། ལུ་མེར་ནོར་གྱི་རྒྱལ་པོ་གཡུང་

51. Yasuhiko Nagano, & Samten G. Karmay, A Lexicon of Zhangzhung and Bonpo Terms, National Museum of Ethnology Osaka 2008. P.254

52. མིག་གསུམ་པ། རྒྱ་ལོངས་དྲུང་དྲུང་རོལ་དབྱངས་ཀྱི་སྤྱ་འབྲེལ་བཅར་འཕྲིའི་ལེ་ཆན། གསལ་འགོད་པ། ཆེ་མགོན། བཅར་
འཕྲི་ལྷ་ཡུལ། བཅོན་ལྷ་དག་དབང་ཚུལ་ཁྲིམས། ནང་དོན། རྒྱལ་པོ་ཆ་བ་འོད་གི་ལོ་རྒྱུས་རིག་གནས་དཔེ་ཆོགས་
སྟོན། ༢༠༡༣

53. ནག་ཆང་ཆོ་བྱུག་གི་ཡ་གྲུལ་དེང་སང་ཤེས་རྟ་རྒྱུད་བཅོན་པའི་ཁོངས་གཏོགས་སུ་གྱུར་པ། རྟ་སྒོ་དང་དྲང་ར་གཡུ་
མཆོ་ཞེས་པ་ཡོད་པ་གསུངས།

འོད་ཀྱི་བྱ་རུ་ཅན་ཞེས་པ་འདི་ལ་འབེལ་གཏམ་ལུང་སྟོང་དུ་“ཁང་ཁྱུང་ཙུ་ནའི་(ཙུ་ནའི་)ཡུལ་
 འོད་དུམ་པ་ཚལ་(དེང་སང་གྲང་དུམ་ཟེར་)དུ་གསེར་གྱི་མཁར་ཞེས་བྱ་བ་དེ་རུ། གུ་མེར་ནོར་
 གྱི་རྒྱལ་པོ་ག་ལྟར་འོད་ཀྱི་བྱ་རུ་ཅན་བཞུགས།” འདི་སྐབས་ལུང་སྟོང་དུ་གུ་མེར་ཞེས་
 པ་དེ་ནི་ཕུ་མེར་ཟེར་བ་དེ་མིན་ནམ་སེམས། དོན་དུ་ཕུ་མེར་ཞེས་པ་ནི་ཁང་སྐད་དུ་ནམ་
 མཁའི་རྒྱལ་པོ་ལ་འཇུག་པས་ཡིན། ས་གནས་ཀྱི་ཐད་ནས་ཀྱང་ཁ་སྐྱོར་གྱི་ཡུལ་ཞེས་
 པ་དེང་སང་གྲང་དུམ་ཟེར་ཞེས་གསལ། པོ་བྲང་གསེར་གྱི་མཁར་ཞེས་བྱ་བའི་ཁབ་དུ་
 བཞུགས་ནས་ཁང་ཁྱུང་གི་རྒྱལ་སྲིད་བསྐྱེད་སྤྱོད་སྤྱོད།

༡༦༽ཁང་ཁྱུང་ཁ་ཡུག་ཡུལ་དུ། སད་མི་གྱེར་གྱི་རྒྱལ་པོ་ཕུ་དཔལ་འོད་ཀྱི་བྱ་རུ་
 ཅན་ཞེས་པ་འདི་ལ་ལུང་སྟོང་དུ་“ཁང་ཁྱུང་ཁ་ཡུག་གི་ཡུལ་ཕུ་རྫོང་ཆེན་པོ་ཁོ་ཁྱེ་ཆུ་མཁར་
 ཞེས་བྱ་བ་དེ་རུ། སད་མི་གྱེར་གྱི་རྒྱལ་པོ་ཕུ་རྫོང་འོད་ཀྱི་བྱ་རུ་ཅན་གྱིས་དབང་བསྐྱེད།”
 ཞེས་དོན་དུ་པོ་བྲང་གི་མཚན་ལ་ཕུ་རྫོང་ཆེན་པོ་ཁོ་ཁྱེ་ཆུ་མཁར་ཞེས་ཕྱག་ལེན། ཁང་
 ཁྱུང་ཁ་ཡུག་ཅེས་པའི་ས་གནས་འདི་གུ་གའི་རྒྱུད་ལ་དོས་འཛིན་ཞེས་ཁང་བོད་ལོ་རྒྱུས་
 ཉི་མའི་འོད་^[54]ལས་གསལ་བ་ལྟར་འགྲེལ་བ་རྒྱུད་གཞན་དགོས་མ་མཐོང་།

༡༧༽ཁང་ཁྱུང་ལ་དྲགས་ཡུལ་གྱི་དུ། ཉེ་ལོ་མེར་ཡ་རྒྱལ་པོ་གནམ་ལྷགས་དབལ་
 གྱི་བྱ་རུ་ཅན་བྱུང་། ཁང་ཁྱུང་སྐད་ཀྱི་ཉེ་ལོ་མེར་ཡ་ནི་བོད་སྐད་དུ་བསྐྱེད་ན་ཉིང་འཛིན་
 རྒྱལ་བ་ཞེས་པ་འདི་ཡིན། ལ་དྲགས་ཀྱི་ཡུལ་འདི་སྤར་ཁྱུས་ཟེན་པ་ལྟར་གནམ་སྤར་མོར་
 ཁང་ཁྱུང་སྐྱོ་པའི་ཁོངས་གཏོགས་དང་དེ་ལ་ཡིག་རྩིང་ཁག་དུ་“གཉན་ཁང་ཁྱུང་”ཞེས་ཀྱང་
 གསལ། དེ་མིན་“མར་ཡུལ་”དང་“སྤར་ཡུལ་”སོགས་ཀྱི་ས་མིང་རྣམས་ཀྱང་ཁང་སྐད་
 ཡིན་པར་ཚིད་མེད། རྒྱལ་སའི་ལྷ་བ་དེང་སང་“སྤེ”ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་དེ་ཡང་ཡིག་རྩིང་དུ་
 “སྤེ”ཞེས་བྲིས་ཡོད། དེ་ཡང་བོད་སྐད་དུ་བསྐྱེད་ན་ས་གཞིའི་དོན་ཡིན་པར་ཀན་མཁར་

54. ནམ་མཁའའི་ནོར་བུ། ཁང་བོད་ལོ་རྒྱུས་ཉི་མའི་འོད། གུང་གོའི་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་དཔེ་སྟུན་ཁང་། ༡༩༩༩ ལོ་ག ༤༡

མེའུ་སོགས་ཀྱིས་གསུངས་ཡོད་པར་ཡིད་ཆེས་བྱེད་ཆོག་པར་སྟེ།^[55]

༡༩༽ཞང་ཁུང་རུ་ཐོག་ཡུལ་དུ། ལུ་མར་ཐོག་ཤོད་རྒྱལ་པོ་ཨེ་ཏེ་ཡོད་ཀྱི་བྱ་རུ་
ཅན་ཞེས་པ་དེ་བྱང་། ཁོང་གི་སྐུ་གཤེན་ནི་ཐོན་པོ་གཙུག་ཕུད་རྒྱལ་བས་མཛད་ཅེས་
བཀོད། འདིའི་སྐབས་ཀྱི་གཙུག་ཕུད་རྒྱལ་བ་ཞེས་པ་དེ་ནི་ཐོན་གྱི་འདུལ་རྒྱུད་ཁོད་
ཀྱི་མངའ་ངེས་མཁན་རྒྱུད་ཀྱི་ཐོག་མ་ག་ཚུ་གཙུག་ཕུད་རྒྱལ་བ་དེ་ཡིན་མིན་དབྱེད་
དགོས། རྒྱལ་འདིའི་རྒྱལ་ས་རུ་ཐོག་གནས་ཡོད་མཁར་དུ་ཆབ་སྲིད་མཛད་ཅེས་གསལ།^[56]
བྱ་རུ་ཅན་གྱི་རྒྱལ་པོ་བཙོ་བརྒྱུད་འདི་རྣམས་ཀྱི་ཞལ་གངས་བགང་ལུགས་དང་མཚན་གྱི་
གོ་ངེས་སོགས་ཞང་ཁུང་དང་འབྲེལ་བའི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁག་ཏུ་གཅིག་མཚུངས་སུ་
འཁོད་མེད།

ཁོ་ཐོས་འདིར་གཙོ་བོ་གངས་ཉི་མའི་དཀར་ཆག་ཆངས་དབྱངས་ཡིད་འཕྲོག་
^[57]གཞིར་བཟུང་ནས་ས་ཆོགས་ངོས་འཛིན་རྣམས་འབེལ་གཏམ་ལུང་སྟོང་དང་ཞང་བོད་
ཉི་མའི་དགཉིས་གཙོས་པའི་འབྲེལ་ཡོད་ཀྱི་དབྱེད་ཚོས་མང་པོ་དབྱེད་གཞི་རུ་བཟུང་ལུལ་
ཡིན། ཞང་རྒྱལ་འདི་རྣམས་ཀྱི་མཚན་བྱང་ནི་ཞང་ཁུང་སྐད་དུ་ཡིན་པས་དེའི་གོ་དོན་རེ་
རེར་བྱས་ནས་འདིར་བཀྲལ་མེད། དེ་ནི་ཁོ་ཐོས་གྲིས་པའི་ཞང་ཁུང་གི་ཐ་སྟོན་ཆོག་མཛོད་
དུ་ཡོད་པས་འདིར་བསྐྱར་བཞགས་ལྟ་བུར་སོང་བས་མ་ཞུས།

ད་རུང་གལ་ཆེ་བ་ཞིག་ལ་ཏུན་ཉོང་ཡིག་རྙིང་གི་རྒྱལ་ཐུན་སྐོར་གྱི་ཤོག་ངེལ་

55. Yasuhiko Nagano, & Samten G. Karmay, A Lexicon of Zhangzhung and Bonpo Terms, National Museum of Ethnology Osaka 2008. P.277.

56. Ven.Tenzin Namdak འབེལ་གཏམ་ལུང་སྟོང་། Paljor Publications 1983 “ཞང་ཁུང་རུ་ཐོག་གི་
ཡུལ་དུ། རུ་ཐོག་གནས་ཡོད་མཁར་དུ། ལུ་མར་ཐོག་ཤོད་རྒྱལ་པོ་ཨེ་ཏེ་ཡོད་ཀྱི་བྱ་རུ་ཅན།” P.13

57. གྲུབ་དབང་བསྟན་འཛིན་རིན་ཆེན། ༢༠༠༣ ཞང་ཁུང་རིག་གནས། ཞང་ཁུང་རིག་གནས་དང་རྒྱས་ཆོགས་པས་གཙོ་
གཉེར་བྱས། ཤོག ༣༩

PT1286 ལས། “ཁང་ཁྱུང་དར་བ་འི་ཨོ་པོ་ཡིག་སྟུལ་ལྟར། མོན་པོ་ཁྱུང་པོའ་ར་སངས་
 རྗེ་དང་། སྟོང་ལོ་མ་མ་ཙེ་གཉིས། །”^[58] ཞེས་ཁང་ཁྱུང་གི་རྒྱལ་པོ་ཡིག་སྟུལ་ལྟར་
 བའི་མཚན་ཞིག་ཐོན་ཡོད། དེ་བཞིན་དུ་ཏུན་ཏྲོང་ཤོག་བྲིལ་ PT1287 ལས། “བཙན་
 མོ་སངས་མར་ཀར། ཡིག་གྲི་རྒྱལ་ཆབ་སྲིད་ལ་གཤེགས་སོ།” ཞེས་དང་། ཡང་དེ་ཉིད་
 ལས། “ཡིག་གྲི་རྒྱལ་ལྟར་ཀེ་ཐ་ཆལ་ཏྲིང་ཤགས་གནང་སྟེ། །”^[59] ཞེས་ལྷ་ཕྱིར་ཡིག་མི་རྒྱ་
 ཞེས་བ་འདིའི་མཚན་ཡང་ཡང་ཐོན་གྱི་ཡོད་མོད། དེ་ནི་བྲ་རུ་ཅན་གྱི་རྒྱལ་པོ་བཙན་བརྒྱུད་
 གྱི་གངས་སུ་བགྱང་ཐོན་བྱུང་མེད། དེ་ལས་ཀྱང་གངས་ཏི་སའི་དཀར་ཆག་ལ་ཡང་“ཡིག་
 མི་རྒྱ”ཟེར་བ་ཞིག་མཐོང་རྒྱ་མེད་ལ། དེ་ལས་“ཡིག་སྟུལ་”ཟེར་བའི་ཐ་སྟོན་འདི་ཡང་
 མངལ་རྟེན་མེད་བ་ལྟར་སྤང་།

མདོར་ན། ཁང་ཁྱུང་གི་ལོ་རྒྱུས་བཤད་སྐབས་གྲགས་ཆེ་བ་ནི་རྒྱལ་པོ་ཡིག་མི་
 རྒྱ་ཟེར་བ་ཞིག་ཐོན་ཡོད་ལ་དེ་པོད་རྒྱལ་སྲོང་བཙན་ནམ་ཡང་ན་ཁྱི་སྲོང་གིས་སྐབས་
 སུ་བཙན་ནམ་ཁང་ཁྱུང་བརྒྱལ་བའི་སྟོར་ནི་ཏུ་ཅང་གནད་འགག་ཅན་ཞིག་ཏུ་བརྟེན་
 ཡོད། དོན་དུ་ཁང་ཁྱུང་གི་རྒྱལ་པོའམ་རྗེ་པོ་དེ་ནི་བཙན་པོ་འོ་དེ་སུ་རྒྱལ་ལམ་གཉའ་ཁྱི་
^[60]བཙན་པོའི་སྐབས་མངའ་དབང་བསྐྱར་བ་དང་། དེ་ནས་སྟག་རི་སྟག་གཟིགས་^[61]སྐབས་
 སུ་བཏུལ་ཚུལ། ཏུན་ཏྲོང་ཡིག་རྟེན་ལས་ཁང་ཁྱུང་ནམས་སྲོང་བཙན་སྐབས་སུ་ངོ་མོག་
 བྱུང་ཚུལ། མང་སྲོང་མང་བཙན་སྐབས་སུ་སྤར་ཡང་གཉེན་གྱི་འབྲེལ་བ་བྱུང་ཚུལ། འདུས་

58. ཏུན་ཏྲོང་ཡིག་རྟེན་ལག་གིས་མའི་ཤོག་བྲིལ་ཨང་། PT1286 ཡིག་གྲུང་ 3 བ་ལས་གསལ། འདིར་ཁོ་པོས་བལྟས་
 བའི་མ་ཡིག་ལག་གིས་མང་ཐིག་གྲུང་ 3 བ་ལ་རེད་འདུག་མོད། བབ་ཡིག་ཅིག་ཏུ་ཐིག་གྲུང་ 2 བ་ཞེས་འཁོད་འདུག་
 དོན་དུ་འབྲི་སྟངས་གཅིག་པར་སྤང་།
 59. ཏུན་ཏྲོང་ཡིག་རྟེན་ལག་གིས་མའི་ཤོག་བྲིལ་ཨང་། PT1287 ཡིག་གྲུང་ 344 ལས་གསལ།
 60. ཏུན་ཏྲོང་ཡིག་རྟེན་ལག་གིས་མའི་ཤོག་བྲིལ་ཨང་། PT1286 ཡིག་གྲུང་ 341 342 ལས་གསལ།
 61. ཁོང་མཚུངས། དཔའ་པོ་གཞུག་ལག་གྲུང་བ། ཤོག་ངོས་ 3 33 ལས། “རྒྱལ་ཕྱན་རྣམས་ཀྱི་སུམ་གཉིས་མངའ་པོ་ག་ཏུ་
 འདུས། བན་བ་རྗེ། ལུ་ཞ་རྗེ་བྲང་གར་རྗེ། ཐེན་པོ་རྗེ། ཁང་ཁྱུང་རྗེ་རྣམས་བཏུལ།”ཞེས་གསུངས།

སྒོང་མང་པོའི་སྐབས་སུ་ཞང་ཁྱང་ལོག་པའི་སྒོར། ཁི་ལྷེ་གཙུག་བཙན་གྱི་སྐབས་ཞང་
ཁྱང་བཀུག་པའི་སྒོར་སོགས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ནམས་གྲང་བསྐྱེགས་ནས་དབྱེད་ན་ཏེ་ཅང་དོན་
གནད་ལྷན་པ་མང་པོ་ཐག་གཅོད་ཐུབ་པར་སེམས། །

གཤམ་རྟེན་བྱུང་བའི་དབའ་བཞེད་ཀྱི་མ་ཕྱེད་སྟོང་།

ལ་སྟོང་ལོར་བྱ།

ནང་དོན་གནད་བསྟུས། བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་ཆོས་འབྱུང་ཀྱན་གྱི་ཕྱི་མོར་གྲགས་པའི་ལོ་
རྒྱུས་ཡིག་ཆ་དབའ་བཞེད་ཅེས་ཡོངས་སུ་གྲགས་པ་དེ་ནི། སྤྱི་རྒྱལ་བཙན་པོ་ཁྱི་སྟོང་ལྔ་
བཙན་ཡབ་སྐུ་ཀྱི་ཆོས་སྤྱིད་ཀྱི་མཛད་འཕྲིན་བརྗོད་གཞིར་བྱས་ཤིང་སྐབས་དེའི་སྤྱི་
ཆོགས་ཀྱི་གནས་བབ་མངོན་པར་མཆོན་པའི་བསྟན་བཙུག་གལ་ཆེན་ཞིག་སྟེ། དུས་
ཕྱིས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་སྤྱི་བ་རྣམས་ཀྱིས་ལུང་འདྲིན་གྱི་ཡུལ་དང་ཁུངས་བཙུག་ཡུལ་ཡིན་
ནའང་། ཚུལ་མི་ལོ་དང་བར་གཞི། གཞུང་ཆད། བརྗོད་དོན་གྱི་མང་ཉུང་སོགས་བཞེད་
ཚུལ་མི་མཐུན་པ་དུ་མ་སྤྱང་ཡང་། སྟོན་གྱི་མཁས་པས་འདིའི་སྟོར་གྱི་ཆེད་དམིགས་ཀྱི་
དབྱུང་པ་མ་མཐོང་ལ། ད་ལྟའི་ཞིབ་འཇུག་གི་གས་སུའང་ཡིག་ཆ་རིག་པའི་རིགས་ལམ་
ནས་དབྱུང་པ་བྱས་པ་མཐོང་ལམ་དུ་མ་གྱུར་བས། འདིར་དོགས་གཞི་དེ་དག་གི་ཆེད་དུ་
དབྱུང་གཞིར་བངས་ཏེ་དབྱུང་ཚུལ་འདི་བྲིས་པ་ཡིན།

གནད་ཆོག་དབའ་བཞེད། མ་ཕྱེ། བར་གཞི། ཞིབ་བསྟུར།

དང་པོ། དབའ་བཞེད་ལ་ཞིབ་འཇུག་བྱས་པའི་གནས་ཚུལ།

༡༩༤༡ ལོར་རྩ་རན་སིའི་ཤར་ཕྱོགས་སྤྱི་བ་ལོ་སི་ཐན་(Rolf Alfred Stein)
གྱིས་སྤྱི་བཞེད་ཞབས་བཏགས་མའི་ལག་བྲིས་མ་ཞིག་རྟེན་སོན་(འདི་ནི་རི་ཆ་སན་གྱིས་སྤྱི་
ས་ནས་འཕྲི་བྱ་བཅུག་པའི་ལག་བྲིས་དེ་ཡིན་པ་འདྲ)བྱུང་སྟེ། རྒྱབ་ཤོག་སེར་བོར་བྱས་པའི་དེབ་
གཞུགས་ཤིག¹པར་དུ་འཁོད་སྟོང་བ་དེ་ནི་དབའ་བཞེད་དངོས་སུ་དཔེ་སྟོན་དང་ཞིབ་

1. སི་ཐན་གྱིས་བསྒྲིགས། བཙན་པོ་ཁྱི་སྟོང་ལྔ་བཙན་དང་མཁན་པོ་སྟོན་དཔོན་བརྒྱའི་དུས་མདོ་སྟགས་སོ་སོར་མཛད་པའི་
སྤྱི་བཞེད་ཞབས་བཏགས་མ་བཅུགས་སོ། །རྩ་རན་སི། ༡༩༤༡

འཕྲུག་བྱས་པའི་ཐོག་མ་ཡིན་པར་སྒྲུབ་། དེའི་བྱིས་སྤྱི་ལོ་ ༡༩༤༩ ལོར་རྒྱ་གར་ལྷོ་ཁོ་
ནས་སི་ཐན་གྱིས་པར་སྐྱུན་གནང་བའི་སྤྱོད་ཞབས་བཏགས་མ་དེར་བྱི་མོ་བགྱིས་
བ་དང་། འབྲས་ལྗོངས་ནང་སྒོན་འབའ་ཉག་ཨ་ཐང་གིས་གཅེས་ཉར་བྱས་པའི་སྤྱོད་ཞབས་
ཞབས་བཏགས་མ་དང་ཞིབ་བསྐྱར་ཞུས་གཏུགས། སྤྱོད་ཞབས་བཏགས་མ་ཞིག་
2]དཔེ་སྐྱུན་གནང་ཡོད། གཞན་ཡང་། ཆན་པ་ཚབ་པ་སངས་དབང་འདུས་དང་འབྲས་
རམས་པ་ཤེས་རྟགས་(Hildegard Di-emberger)གཉིས་མཉམ་འབྲེལ་གྱིས། དབའ་
བཞེད་3]དབྱིན་ཡིག་ཏུ་སྐྱར་བ་མ་ཟད་མཆན་ཡང་བཏབ་ཡོད་པ་དེ་ཉིད་ ༢༠༠༠ ལོར་ཨོ་
སེ་ཾོ་ལིའི་ཆཅན་རིག་དཔེ་སྐྱུན་ཁང་ནས་དཔེ་སྐྱུན་བྱས། གོང་འཁོད་འདི་དག་ནི་བོད་ནང་
ནས་དབའ་བཞེད་ཀྱི་པར་གཞི་ཁག་དཔེ་སྐྱུན་བྱས་པའི་གནས་ཚུལ་ཡིན། གཞན་ཡང་རྒྱབ་
སྤྱོད་ནས་དབའ་བཞེད་དང་འབྲེལ་བའི་དབྱུང་ཚོམ་མང་དུ་བྱིས་ཡོད་པ་གཏོག་མི་ཟ།4]

འདི་ནས་ངས་པར་དུ་སྒྲིང་དགོས་པ་ཞིག་ནི་ ༢༠༠༩ ལོར་དབྱིན་ཟིའི་ལོན་ཾོན་ནས་
དབའ་བཞེད་དང་འབྲེལ་བའི་རིག་གཞུང་ཆོག་མཚན་འདུ་ཞིག་འཆོག་པ་དེ་རེད། ཆོག་མཚན་
སྟེང་དུ་བོད་རིག་པ་མཁས་ཅན་སམ་ལཱ་ཀ་(Sam Van Schalk)དང་ཀ་ཟུའི་(Kazushl
Iwao)གཉིས་ཀྱིས་དབྱིན་གཉིར་རྒྱ་ཉོང་ཡིག་རྙིང་ཁོང་གི་དབའ་བཞེད་ཤོག་རྩལ་དང་
འབྲེལ་བའི་དབྱུང་ཚོམ་གལ་ཆེན་ཞིག་བཟུངས། དེ་ལས་དབའ་བཞེད་ཅེས་པའི་ལོ་རྒྱུས་
ཆོས་འབྱུང་འདི་ནི་བོད་བཅན་པོའི་དུས་སྐབས་ནས་བཟུང་བྱུང་ཡོད་པ་དང་། མིག་སྔར་ང་
ཆོས་མཐོང་ཆོས་སུ་འགྱུར་བཞིན་པའི་དབའ་བཞེད་ཁག་ནི་ཆེས་ཐོག་མའི་དབའ་བཞེད་

2. བོད་གཞུང་གིས་རིག་པར་ཁང་། ༡༩༤༩
3. པར་གཞི་འདི་ནི་གནས་སྐབས་གནས་བཏུ་ལྟ་ཁང་གི་བྱི་ར་ ༡༢༥ པ། དབའ་བཞེད་བཞུགས་པོ་ཞེས་པའི་དཔེ་རྙིང་གིས་
མ་ཅུ་ཆེན་དེ་ཡིན། ༡༩༤༥ ལོར་པ་ཚབ་པ་སངས་དབང་འདུས་ཀྱི་ལག་ཏུ་ཡིག་ཆ་འདི་རིག་པ་དང་། ༡༩༤༤ ལོར་
ནས་ཤེས་རྟགས་གའ་དང་མཉམ་འབྲེལ་གྱིས་སྐྱར་འབྲེལ་བྱས་ཏེ་༢༠༠༠ལོར་དཔེ་སྐྱུན་བྱས་པ་དེ་ཡིན།
4. གཞི་འཛིན་ས་ནི་ ༢༠༠༩ ལོར་དབྱིན་ཟིའི་ལོན་ཾོན་ནས་དབའ་བཞེད་དང་འབྲེལ་བའི་རིག་གཞུང་ཆོག་མཚན་འདུ་ཞིག་
འཆོག་པ་དེ་ཡིན།

ཕྱི་མོ་གང་ལ་ལྷན་དང་འཕྲི་སྟོན་ལས་བྱུང་བ་ར་སྟོན་གསལ་བོ་བྱུང་ཡོད། དཔྱད་ཅོམ་
འདི་རུབ་བྱང་མི་རིགས་སྟོབ་ཆེན་གྱི་དགོ་ཆེན་ཆེན་མོ་དོ་མེ་དོན་གྲུབ་ལགས་ཀྱིས་བོད་
ཡིག་ལ་བསྐྱར་ཏེ་ ༡༠༡༩ ལོའི་བོད་ལྗོངས་སྟོབ་བྱ་ཆེན་མོའི་རིག་དེབ་ཅེས་པ་ལས་དེབ་
བཞི་བའི་ཁྲོད་དུ་བཀོད་ཡོད།

མདོར་བྲིལ་ན། བོད་ནང་ནས་ད་ལྟའི་བར་དུ་དབའ་བཞེད་དང་འབྲེལ་བའི་དཔེ་དེབ་
གསུམ་དང་རིགས་གཞུང་ཆོགས་འདུ་ཐངས་གཅིག་དཔྱད་ཅོམ་བཅས་རྒྱ་ཆེ་བའི་སྟོག་པ་
བོ་དག་གི་སྐྱུན་ལས་དུ་བྱལ་ཡོད།

གཉིས་པ། དབའ་བཞེད་སོགས་དཔེ་སྐྱུན་བྱས་པའི་གནས་ཚུལ།

སི་ཐན་(Rolf Alfred Stein)གྱི་དཔེ་ཆ་སྤྱི་ཆོགས་ཁྲོད་དུ་བྱས་པ་ནས་བཟུང་
དབའ་བཞེད་ལ་དོ་སྣང་^[5]བྱུང་མཁན་ཡོད་མོད་ཀྱང་། ཞིབ་འཇུག་གི་དཔྱད་འབྲས་པལ་
ཆེར་ལོ་རབས་བརྒྱད་ཅུ་བར་དུ་མཐོང་རྒྱ་མེད། ༡༩༡༠ ལོར། བོད་ལྗོངས་མི་རིགས་
སྟོབ་བྱ་ཆེན་མོས་སྤྱི་བཞེད་ཞབས་བཏགས་མ་ཞིག་སྐྱུམ་དཔར་བྱས་ཡོད། ལོ་དེའི་རྒྱ་ ༤
པར། མི་རིགས་དཔེ་སྐྱུན་ཁང་གིས་པེ་ཅིན་མི་རིགས་རིག་གནས་སོ་བྱང་ན་ཉར་བའི་སྤྱི་
བཞེད་ལ་གཞི་བཅོལ་བ་དང་། བོད་ལྗོངས་ཡིག་ཆ་གསལ་ལས་ཁུངས་དང་སྐྱུན་ཆོགས་ཆེ་
རིང་གཉིས་ཀྱིས་སོ་སོར་ཉར་ཡོད་པའི་སྤྱི་བཞེད་བྲག་དཔེ་གཉིས་དང་ཞིབ་བསྐྱར་གྱིས་
པར་བསྐྱུན་བྱས། དེ་ནི་བོད་ནང་ནས་སྤྱི་བཞེད་ལྷགས་པར་དུ་བཏབ་པ་ཐངས་དང་བོ་
ཡིན། ༡༩༤༠ ལོར་རྒྱའི་མཁས་པ་ཐོན་ཅིན་ཏུ་དང་ཉོང་ཤུའུ་ཐུན་གཉིས་ཀྱིས་སི་ཐན་
གྱིས་བསྐྱིགས་པའི་སྤྱི་བཞེད་ཞབས་བཏགས་མ་རྒྱ་ཡིག་ཏུ་བསྐྱར་བ་དང་མཆན་བཏབ་པ་

5. ༡༩༤༣ ལོར། བོད་ཡིག་སྟོབ་དཔྱད་ཁང་གིས་ཡུང་གོའི་སྤྱི་ཆོགས་ཆེན་རིག་ཁང་མི་རིགས་ཞིབ་འཇུག་སོའི་ཡི་ཁྱེན་
རེ་ལེན་གདན་དངས་སྟེ། སི་ཐན་གྱི་དཔེ་ཆའི་གྲེང་གཞི་དང་ནང་དོན་གནད་བསྐུས་རྒྱ་ཡིག་ཏུ་བསྐྱར་ཡོད། ༡༩༥༡
ལོར། ཐོན་ཅིན་ཏུས་སི་ཐན་གྱི་པར་གཞི་བོད་ཡིག་ཏུ་བསྐྱར་འགོ་རྒྱགས།

དེ་མི་ཁོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྱོན་ཁང་གིས་པར་བསྐྱུན་བྱས། དེ་ནི་སྤྲ་བཞེད་རྒྱ་འབྱར་བྱས་
 ཏེ་དེ་བ་གཟུགས་སུ་དཔེ་སྐྱོན་བྱས་པ་དང་པོ་རེད། ༡༠༠༥ ལོར། བདེ་སྦྱིད་ཀྱིས་དབའ་
 བཞེད་ཀྱི་པར་གཞི་ཁག་བཞི་ཕྱོགས་གཅིག་ཏུ་བསྐྱུས་རྗེས་དེ་བ་མིང་ལ་(རྩ་བཞེད་ཕྱོགས་
 བསྐྱིགས་)ཞེས་བཏགས་ཏེ་མི་རིགས་དཔེ་སྐྱོན་ཁང་ནས་པར་བསྐྱུན་བྱས། ལོ་དེར། ཀན་
 སུཅུ་ནང་བསྐྱུན་སློབ་བྱ་ཆེན་མོའི་དགེ་ལྡན་ཆེ་རིང་དོན་གྲུབ་ཀྱིས་དབའ་བཞེད་ཀྱི་པར་
 གཞི་ཁག་གསུམ་དང་ཞང་བོད་ཤུན་སྦྱར་ཉུང་བསྐྱུས་བཅས་ལྷན་དུ་བསྐྱུས་ནས་དེ་བ་
 མིང་ལ་(བསམ་ཡས་དཀར་ཆག)ཅེས་བཏགས་ནས་ཀན་སུཅུ་མི་རིགས་དཔེ་སྐྱོན་ཁང་ནས་
 པར་བསྐྱུན་བྱས། ༡༠༡༠ ལོར། བོད་ལྗོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་རྙིང་དཔེ་སྐྱོན་ཁང་ནས་དབའ་
 བཞེད་ཀྱི་པར་གཞི་ཁག་བཞི་ལྷན་དུ་བསྐྱུས་ཏེ་(དབའ་བཞེད་བཞུགས་སོ། ༡)ཞེས་མཆན་བྱང་
 བཏགས་ནས་པར་བསྐྱུན་བྱས་ཡོད། ༡༠༡༡ ལོར། པ་ཆབ་པ་སངས་དབང་འདུས་དང་
 ལུ་མ་ཤེས་རྩ་གཤམ་(Hildegard Di-emberger)མཉམ་འབྲེལ་གྱིས་སྦྱར་མཆན་བྱས་ཏེ་
 ཨོ་སེ་ཁོ་ལིང་དཔེ་སྐྱོན་བྱས་པ་དེ་ལྷན་པ་ཆབ་ལགས་ཀྱིས་རྒྱ་ཡིག་ཏུ་བསྐྱུར་ནས་བོད་
 ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྱོན་ཁང་ནས་དཔེ་སྐྱོན་བ་ནི། དབའ་བཞེད་ཞིབ་འཇུག་གི་གྲུབ་
 འབྲས་ལས་ཆེས་གཞེངས་སུ་ཐོན་པ་དེ་ཡིན་པར་འདོད། ༡༠༡༣ ལོར་དཔལ་བཅེགས་
 བོད་ཡིག་དཔེ་རྙིང་བསྐྱུ་སྒྲིག་ཁང་གིས་བསྐྱིགས་ཤིང་མཆོ་སྟོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྱོན་ཁང་
 གིས་པར་བསྐྱུན་བྱས་བའི་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་རྣམ་ཐར་ཕྱོགས་བསྐྱིགས་ཁོད་དུའང་དབའ་
 བཞེད་ཀྱི་པར་གཞི་གསུམ་ཅུ་བཞེད་འབེབ་ཀྱི་ཐབས་ལས་སྤྱད་དེ་དཔེ་སྐྱོན་བྱས་པ་
 དེས་ཆེད་ལས་མཁས་རྣམས་ལ་སྐྱབས་བདེ་བཅོས་ཡོད།

གཉིས་པ། དབའ་བཞེད་དང་དེའི་བྱང་ཆོས།

ད་ལྟ་ང་ཆོས་མཐོང་ཆོས་དུ་ཡོད་པའི་དབའ་བཞེད་ཀྱི་པར་གཞི་ཁག་ལས་ཆེས་
 སྤྲ་བ་ནི་ཏུན་ཏྲང་ནས་ཐོན་པའི་དབའ་བཞེད་དེ་ཡིན་མོད། དེ་ལ་ཡིག་སྐད་དུག་ཅུ་མ་

གཏོགས་མི་ཚང་བས་བཙོང་བྱ་ཤིང་པོ་རོ་སྤོང་ཁྱེ་ཐབས་བྲལ། བཙོང་བྱ་དང་ཚོང་བྱེད་གཉིས་ཀྱི་ཆ་ནས་འདི་དང་ཆེས་ཉེ་བ་ནི་དུས་རབས་བཅུ་གཅིག་ཙམ་དུ་བྱུང་བའི་དབང་བཞེད་བཞུགས་སོ་ཞེས་བ་དེ་ཡིན་ཆེན། སྐབས་འདིར་དབང་བཞེད་བཞུགས་སོ་ཞེས་པའི་པར་གཞི་དམིགས་སུ་བཟུང་སྟེ་དབང་བཞེད་ཀྱི་བཙོང་བྱ་དང་ཁྱེད་ཆོས་སྐྱོང་བར་བྱ།

དང་པོ། དབང་བཞེད་ཀྱི་བཙོང་བྱ།

ང་ཆོས་དབང་བཞེད་ཀྱི་པར་གཞི་ལ་ཞིབ་འཇུག་བྱེད་ན་ཐོག་མར་པར་གཞི་དེའི་ཆོས་བྱང་ལ་ཞིབ་འཇུག་རྒྱ་ནི་ཤིན་ཏུ་གལ་ཆེ་བ་ཞིག་རེད། རྒྱ་མཚན་ནི་པར་གཞི་ཁག་གི་བཙོང་བྱའི་ཆ་ནས་རྒྱས་འབྲིང་བསྟུས་གསུམ་དང་། རོན་ཆེན་རེ་གཉིས་ཐང་ནས་ལྟ་རྒྱུ་མི་འདྲ་བས་ཞབས་སུ་བཏགས་མ་བཏགས་ཀྱི་པར་གཞིའི་ཁྱད་པར་འབྱེད་རྒྱ་ནི་ཞིབ་འཇུག་གི་གོམ་པ་དང་པོ་ལྟ་བུ་མཐོང་། དབང་བཞེད་བཞུགས་སོ་ཞེས་པའི་པར་གཞི་འདི་ནི་ཕྱི་ར.^[6]ཨང་རྟགས་ ༡༢༥ པ་ཡིན་ཞིང་དེ་ནི་ནང་དོན་ཆེན་པོ་གཉིས་ཀྱིས་བྱུང་ཡོད། དང་པོ་ནི་བསམ་ཡས་དཀར་ཆག་གི་སྒྲིབ་དང་། གཉིས་པ་ནི་ཟས་གཏང་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་སྟེ་ཁྱི་སྤོང་ཕྱེ་བཅན་སྐྱེ་གོངས་རྗེས་མདད་རི་ལྟར་གཏོང་བའི་རྒྱུ་ཡིན། དཔེ་རྒྱུ་འདི་ལ་བསྟོནས་པས་སྟོན་ཐུང་ཤོག་གངས་ ༣༡ ཡོད་ཅིང་བཙོང་བྱ་དོན་ཆེན་བརྒྱུད་དུ་དབྱེ་ནས་བཙོང་པར་འདོད།

དང་པོ། བཅན་པོ་མེས་ཁྱི་སྤོང་བཅན་གྱིས་རྒྱ་གར་ནས་ཆོས་དང་ཡི་གེའི་དཔེ་ལེན་པའི་བྱེད་ཐོན་མི་སམ་རྟེན་རྒྱ་གར་དུ་མངགས་པ་དང་། ཐོན་མིས་ཡི་གེ་གསར་དུ་བཅོས་

6. ཕྱི་ར་རྟགས་ཙན་གྱི་ཡིག་རྒྱུ་ལ་ཆེ་གོས་ནི་རྒྱལ་དབང་ལྟ་བུའི་ཕྱག་དཔེ་ཡིན་ཞིང་། དེ་དག་གི་དཀར་ཆག་བསྐྱིགས་སོལ་ལྟར་ན། ཕྱི་ཞེས་པ་ནི་རི་པོ་དགེ་ལུགས་པའི་དཔེ་ཆའི་གས་མིན་པ་མཚོན་ཞིང་། ར་ཞེས་བྲིས་པ་ནི་རྣམ་ཐར་དང་ལོ་རྒྱུས་སོགས་ཀྱི་རིགས་སུ་གཏོགས་པ་མཚོན་པར་གསུངས། ལྟ་བུ་ཆེན་པོའི་སྐབས་ནས་དུས་རབས་ཉི་ཤུ་པའི་ལོ་རབས་ལྟ་བུའི་བར་དེ་མི་ལོ་བརྒྱ་ཕྱག་ཁག་སིང་ཐེས་སྤངས་ཀྱི་རྒྱུ་དུ་བཞུགས།

བ་མ་ཟད། ལི་བྱིན་དང་སམ་རྩོམ་རྒྱ་བོད་ལོ་རྒྱུ་བྱས་ཚུལ། རྒྱལ་པོས་ལོ་རོ་བཞིའི་རིང་
 དུ་ཆོས་དང་ཡི་གེ་བསྐྱབ་ཚུལ་དང་སྡོན་རྒྱལ་སྒན་ལ་བཀའ་ཁྲིམས་མེད་རྒྱེན་སྤྱོད་འབྲུམས་
 བས་བཀའ་ཁྲིམས་དགེ་བ་བཅུ་བཅས་ཚུལ། བཀའི་པོ་ཉ་མངགས་ཏེ་སྤྱི་ཕྱིར་བལ་བཟའ་
 དང་རྒྱ་བཟའ་གཉིས་གདན་བྲངས་ཏེ་ལྷ་ཤྲུག་ཕྱ་ཅེ་གཙུག་པོའི་སྐུ་གསུངས་ཐུགས་ཀྱི་
 རྟེན་གདན་བྲངས་ཚུལ། གཙུག་ལག་ཁང་དང་ལྷ་ཁང་བཞེངས་ཚུལ། ལིའི་བན་དེ་གཉིས་
 གྱིས་འཕགས་པ་སྐུན་རས་གཟིགས་ཀྱི་ཞལ་མཇལ་བའི་ཕྱིར་མཆོད་པ་དང་བསྟེན་པ་
 བགྱིས་པ་འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་གྱིས་ལུང་བསྟན་ཏེ་ཁྲི་སྲོང་བཅན་དང་མཇལ་བའི་
 ཚུལ། བཅན་པོ་ཁྲི་འདུས་སྲོང་དང་ཁྲི་ལྷེ་གཙུག་བཅན་གྱིས་ལྷ་ཆོས་རུང་ཅམ་བྱས་པའི་
 ལོ་རྒྱུས་མདོར་བསྡུས་གྱིས་འདུག

གཉིས་པ། ཁྲི་སྲོང་ལྷེ་བཅན་སྐུ་ནར་མ་སོན་པར་ཆབ་སྤྱོད་ཐུག་དུ་བཞེས་པས། ཞང་
 མ་ཞང་གིས་སྤྱོད་ཀྱི་དབང་ཆ་ཆོད་འཛིན་དང་ཁྲིམས་བྱ་རྒྱུར་བཅས་ཚུལ། རང་བསྟན་
 ཆོས་ལུགས་ལ་དད་པའི་དབང་གསལ་སྤྱང་བཅན་པོའི་བཀའ་བཀོད་འོག་མང་ཡུལ་གྱི་སོ་
 རྩོན་དུ་ཕེབས་པ་དང་རྒྱ་གར་དུ་བྱོན་ཏེ་ནང་བའི་གནས་ཆེན་ལ་མཆོད་པ་བཙུགས་པ་དང་
 མཁན་ཆེན་པོ་རྩི་སྤྱ་མང་ཡུལ་དུ་གདན་བྲངས་ཤིང་ཆོས་ཀྱི་ཆར་ཆེན་པབ་ཚུལ། གཙུག་
 ལག་ཁང་གཉིས་ཅམ་བཞེངས་པ་དང་མཁན་ཆེན་ལ་བཅན་པོའི་དགེ་བའི་བཞེས་གཉིན་
 དུ་ཕེབས་དགོས་ཚུལ་ཞུས་པ། ཕྱིར་པོ་བྲང་དུ་ཕེབས་ཏེ་ཆོས་བྱ་དགོས་པའི་ཁྲོས་འགོ་
 བཏོན་ཚུལ་བཅས་ཞིབ་པར་གྱིས་འདུག སྤྱི་བཞེད་དང་སྤྱི་བཞེད་ཞབས་བཏགས་མའི་
 ཁྲོད་དུ། མཆོམས་འདི་ནས་ཞང་མ་ཞང་གསོན་དུར་དུ་སྤྱས་པའི་གཏམ་རྒྱུད་མཆར་ལ་
 རིང་བ་ཞིག་འདུག་མོད། དབང་བཞེད་ཀྱི་ཁྲོད་དུ་དེ་འདྲ་མི་གསལ། གཞན་ཡང་སྤྱི་བཞེད་
 ཀྱི་ཁྲོད་དུ་མཆོམས་འདིར་སྤྱི་སང་ཤི་རྒྱ་ནག་ཡུལ་དུ་ཆོས་ལེན་དུ་སོང་ཚུལ་དང་ཞང་ཞུང་
 རས་དགོར་སྤངས་པའི་ཚུལ་བརྗོད་ཡོད་པའང་དབང་བཞེད་ན་མི་བཞུགས།

གསུམ་པ། ཕྱི་ནང་གི་མཐུན་ཆུན་འདྲོམས་རྗེས། བཅན་པོས་དབང་གསལ་སྤང་
 མངགས་ནས་མཁན་ཆེན་གདན་པོར་ཉེ་རྒྱུ་འབྲས་དང་དགེ་བ་བརྩེ་ཆོས་འཆད་པ་ལ་
 ཐོན་ལ་མོས་པའི་ཞང་སློན་དག་གིས་རང་བྱུང་གཞི་དུ་འཆོལ་སྟངས་བཏགས་ནས་མཁན་
 ཆེན་ཕྱིར་བསྐྱད། དེའི་རྗེས་སུ་བཀོད་ཡོད་པ་ནི་སྤྲ་གསལ་སྤང་དང་སངས་ལྷོ་སོགས་རྒྱ་
 ཡུལ་དུ་ཕོ་ཉར་མངགས་པའི་སློན་ཡིན་ཞིང་། རྒྱ་རྒལ་གྱིས་མཐོང་ཆེན་སྤྲ་ལྷག་གིས་
 བཀུར་སྟེ་བྱས་པ་དང་ཆོས་དང་ཟང་ཟིང་གི་ལེགས་སྦྱེས་ཀྱ་ཐོམ་པ་ལྟལ་བའི་ཚུལ་གྱིས་
 འདུག གསལ་སྤང་རྒྱ་ཡུལ་དུ་ཕོ་ཉར་པེབས་ཡོད་མེད་ལ་མཁས་པ་མང་ཤོས་ལ་དོགས་
 པ་མེད་པ་འབྲུམ་མོད། མཁས་དབང་ཁང་དཀར་ཚུལ་ཁྲིམས་སྒྲུལ་བཟང་མཆོག་གིས་“སང་
 ལྷོ་དང་གསལ་སྤང་སོགས་ཨ་ཙཱ་སྤྱན་འདྲན་དུ་བཏང་བེར་རྒྱ་ཡིན་པ་ལས། སྤྲ་གསལ་
 སྤང་སོགས་རྒྱ་ཡུལ་དུ་བཏང་གསལ་བ་སོགས་ནི་ཡིག་ཐོར་མཛོན་གསལ་ཅན་ཞིག་
 རྒྱང་འདུག”^[7]ཅེས་ཆོག་ཐག་ཆོད་པས་གསུངས་ཡོད། ཁོ་ཐོན་སྤྲེས་སྤྱིང་ཡོན་ཏན་གང་
 གི་ཆ་ནས་ཀྱང་འདི་བདེན་གན་རྒྱུ་གི་གཏིང་ཐག་གཅོད་པའི་རུས་པ་རྒྱུང་ཞིང་། གལ་
 ཉེ། ཏུན་ཏོང་གི་དབང་བཞེད་ཤོག་རྩལ་དེའི་མགོ་མཇུག་བར་གསུམ་འདྲན་བྱེད་མིག་
 གི་སྤྱིད་ཡུལ་དུ་འགྱུར་བའི་བསྐལ་བ་ཞིག་ཤར་ན། ཁོང་གི་འདི་ལྟ་བུའི་གནད་དོན་ཀྱང་
 སེལ་བར་པན་པར་ངེས།

བཞི་པ། དབང་གསལ་སྤང་སོགས་རྒྱ་ཡུལ་ནས་ཕྱིར་འཁོར་བ་ལ་བཅན་པོས་
 ཞང་སློན་དག་དང་ཐབས་གྱིས་མོལ་ནས། ལྷ་ཆོས་མཛད་པར་ཆད་ནས་སྤྲ་གསལ་སྤང་
 སྤང་ཡང་བལ་ཡུལ་དུ་མཁན་ཆེན་ནི་བ་འཆོ་གདན་འདྲན་དུ་མངགས་པ་དང་། ཨོ་རྒྱན་
 ཡུལ་གྱི་སྤྲུགས་འཆང་ཆེན་མོ་སློབ་དཔོན་བསྐྱེད་འབྱུང་གནས་དང་བྱ་མཁན་ཞིག་ཀྱང་
 ཁོང་དང་ལྟན་དུ་སྤྱན་པོར་ཡོང་། སློབ་དཔོན་གྱིས་ཐོད་དུ་པེབས་ལམ་ནས་ཐོད་གི་ལྷ་

7. ཁང་དཀར་ཚུལ་ཁྲིམས་སྒྲུལ་བཟང་གི་གསུང་འབྲས་ཐོད་བརྩེ་བ་བཞུགས་སོ། །སི་ཁྲོན་མི་རིགས་དཔེ་སྤྱད་ཁང་། ༢༠༡༣
 ལོ། ཤོག ༣༦༣

འདྲེ་གཤུག་པ་ཅན་དང་མཐུ་ཆལ་འགན་ནས་བཀའ་བསྒྲོ་དམ་འདོགས་དང་བོན་གྱི་ལྷ་སྐྱུ་
ཐམས་ཅད་ནང་བའི་སྤྱང་མར་བསྒྲོས། བོན་གྱི་སྤྲལ་དོག་དང་བར་ཆད་ཀྱི་རྒྱུན་གྱིས་སྒོ་བ་
དཔོན་ཕྱིར་ལེབས། མཁན་ཆེན་གྱིས་བོན་དང་གཏན་ཆོགས་ཅོད་པ་བྱས་ཚུལ་བཅས་
ཞིབ་འཁྱི་བྱས་ཡོད།

ལྷ་པ། ཆོས་བོན་དང་བསྐྱར་ན་གཏན་ཆོགས་ཆེ་བ་དང་བཟང་ལ་རྒྱ་ཆེ་བ། ཟབ་ལ་
གཏིང་རིང་བས། ཆོས་ཀྱི་རྐང་ཚུགས་ཏེ་བསམ་ཡས་ལྷན་གྱིས་བྱུབ་པའི་གཙུག་ལག་
ཁང་བཞེངས་པ་དང་། གཙུག་ལག་ཁང་གི་ཐུན་མིན་ཁྱད་ཆོས་བརྗོད་པའི་ཆེད་བཟོ་བོ་
ནི་གང་ཟག་པལ་བ་མ་ཡིན་པར་སྤྱལ་བའི་སེམས་ཅན་འབའ་ཞིག་ཡིན་ཚུལ། ཉན་གཉེན་
དང་བརྟེན་པའང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་དང་ལྷ་དང་ལྷ་མོ་གང་རུང་གིས་ལྷུང་བསྟན་ཁོ་
ནར་འདུག་པ། གཙུག་ལག་ཁང་གི་ཞལ་མ་སྒོས་པའི་སྐྱབས་སུ་སང་མི་བྱུག་རབ་དུ་བྱུང་
བ་དང་ཞང་སྒོན་གྱི་བྱས་རྒྱ་གར་སྐྱད་བསྐྱབས་པ། དཀོན་མཆོག་གསུམ་ལ་རྒྱུན་རིས་
བཅད་ཚུལ་དང་དབའ་ཡེ་ཤེས་དབང་པོ་སྟོ་བྲག་ལ་སྒོམ་དུ་གཤེགས་པའི་སྒྲོར་བྲིས་འདུག

བྱུག་པ། དབའ་དཔལ་དབྱངས་བསམ་ཡས་ཀྱི་མཁན་པོ་བྱས་པའི་སྐྱབས་སུ་རྒྱ་ནག་
ཏུ་ཤང་མ་རྩ་ཡ་ནའི་ཡིད་ལ་ཅི་ཡང་མི་སེམས་པའི་ཆོས་བོད་དུ་དར་བ་དང་། མཐོ་པོ་བྱང་
ནང་ཁུལ་གྱི་བཙུན་མོ་ནས་དམའ་འབངས་པལ་བའི་བར་དུ་ཆོས་དེ་དར་བས་མཁན་ཆེན་
ཞི་བ་འཆོའི་རྗེས་འཇུག་དང་ཏུ་ཤང་གི་རྗེས་འཇུག་བར་དུ་འགལ་བ་བྱུང་། བཙན་པོས་
ཞལ་ལྗེ་བཅད་པ་ན་རྩ་ཤང་གི་སྒོ་བ་མ་རྣམས་མ་རངས་ཏེ། ལྷུང་ཤ་མི་དང་གཉན་གས་མི་མ་
ལ་སོགས་ཅུང་ཤོས་ཤིག་གིས་རང་ཤི་རྒྱབ། བཙན་པོ་ཕྱ་ཐུག་ཐབས་ཟད་དེ་དབའ་ཡེ་ཤེས་
དབང་པོ་སྟོ་བྲག་མཁར་རྒྱ་བཙན་ན་སྒོམ་པ་པོ་བྱང་དུ་བཀྱག་ཏེ་གྲོས་བསྐྱར། མཁན་ཆེན་
གྱི་ཞལ་ཆེམས་བཙན་པོར་ཁྱུས་པ་དང་། མཁན་ཆེན་གྱི་སྒོ་བ་མ་ཀ་མ་ལ་ཤི་ལ་བལ་ཡུལ་
ནས་གདན་བྱངས་ཏེ་སྟོན་མིན་དང་ཅེན་མིན་ཅོད་དུ་བཙུག་པས། མཐར་སྟོན་མིན་གྱིས་

ཅེན་མིན་ལ་ཤུགས་མ་ཐུབ་མྱེ་མེ་ཏོག་དོར་ནས་པམ་པ་ཁས་བླངས་པ་སོགས་གྲིས་ཡོད།

བདུན་པ། རྟོན་མིན་པས་པམ་པ་ཁས་བླངས་ཇེས། ལྟ་སྤྲུམ་ཁྲི་སྤྲོད་ལྡེ་བཅན་གྱིས་
རྟོན་མིན་ཅིག་ཅར་འདུག་པའི་ལུགས་བྱེད་མི་ཆོག་པར། ལྟ་བ་སློབ་དཔོན་སྤྱི་སྤྱོད་གྱི་
ལྟ་བ་ལྟར་དང་། རྟོམ་པ་ནི་ཤེས་རབ་ནམ་པ་གསུམ་ལ་བརྟེན་ནས་ཞི་གནས་དང་ལྟ་ག་
མཐོང་རྟོམ་ཤིག་ཅེས་བཀའ་སྤྲུལ། སྤྱི་སྤྱོད་གྱི་བྲ་བཅུགས་ནས། མདོ་སྡེ་དང་ཐེག་པ་ཆེན་
པོའི་བརྟན་བཅོས་པལ་ཆེར་བསྐྱར། གང་དག་སྤྱི་ཆོག་པ་དང་གང་དག་སྤྱི་མི་ཆོག་པ་
གཏན་ལ་པལ། ཡེ་ཤེས་དབང་པོ་འདྲ་ཆེ་ལས་འདས། བོད་ཁམས་སུ་ཆོས་ཁྲིམས་དར་གྱི་
མདུད་པ་བསྐྱམས་ཏེ་ལྟ་ཆོས་རྒྱ་ཆེར་བསྐྱགས་སོ། །

བརྒྱད་པ། ཆན་པ་བརྒྱད་པ་ནི་ཟས་གཏད་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཞེས་པ་དེ་ཡིན་ཞིང་། འདི་
ནི་དབང་བཞེད་གྱི་དངོས་གཞི་མིན་པར་ཇེས་སུ་སྤྲུམ་བཞིག་ཡིན་པ་འདྲ། འདིའི་ཁྲོད་
དུ་དབང་ཡེ་ཤེས་དབང་པོ་དང་སངས་ལི་ལྷ་ཇེས་སུ་ཆེ་ལས་འདས་པའི་འོག་ཏུ། རྒྱལ་པོ་
ཁྲི་སྤྲོད་ལྡེ་བཅན་གྱི་སྤྱི་གཤེགས། སྤྲུམ་སུ་ནི་བཅན་པོ་དགའ་ལོ་སྤྱི་བས་བོན་ལ་དགའ་
བའི་ལློན་པོས་བོན་ལུགས་ལྟར་མདད་གཏོང་བའི་གྲམས་བྱེད་པ་དང་། སྤྲུམ་སུ་ནི་བཅན་
པོས་བན་ལུགས་སུ་མདད་གཏོང་བར་འདོད་པས་མེ་རོ་ཅན་སོགས་རྒྱབ་རྩར་ལངས་པ་
དང་། བན་དང་བོན་གྱིས་རྩོད་པ་ཆེན་པོ་བྱས་ཇེས་མདད་བན་ལུགས་སུ་བྱས་པའི་ཐག་
བཅད་པའི་རྩལ་གྲིས་འདུག།

དེ་ལྟར་དབང་བཞེད་ནི་བོད་བཅན་པོའི་དུས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་དང་མ་མེད་པ་ཞིག་
ཡིན་ཞིང་། “བསམ་ལས་ལྟ་ན་བྱུང་པར་དུ་འདི་མེད་ཐབས་མེད”^[8]ཅེས་གསུངས་པ་ལྟར་

8. བོད་བཅན་པོའི་དུས་ཀྱི་ཡིག་ཆ་དང་ཡིན་པའི་སྤྱི་བྱེད་མ་མེད་པ་ཞིག་ནི་ ༡༠༠༩ ལོར་དབྱིན་ཇིའི་རྒྱལ་ཁབ་དཔེ་མཛོད་
ཁང་ནང་ཉར་ཆགས་བྱས་པའི་ཏུན་ཏོར་ནས་ཐོན་པའི་རྒྱ་ཡིག་གི་ཡིག་རྟིང་ཁྲོད་ནས་དབང་བཞེད་ཀྱི་ཤོག་འཛེར་
གཅིག་རྟེན་སོན་བྱུང་། དེས་དབང་བཞེད་ཀྱི་བྱི་མོ་དངོས་ནི་བོད་བཅན་པོའི་དུས་སྐབས་ཀྱི་ཡིག་ཆ་ཡིན་པ་གསལ་
བཤད་བྱེད་བྱས་སྟུགས།

དབལ་བསམ་ཡས་མི་འགྱུར་ལྟན་གྱིས་གྲུབ་པའི་གཙུག་ལག་ཁང་བཞེངས་བའི་མགོ་
མཇུག་བར་གསུམ་གྱི་གནས་ཚུལ་ཞིབ་ཟླ་འཁོད་ཡོད་པ་ཉག་གཅིག་ཡིན་པས་བསམ་
ཡས་སྐོར་ཞིབ་འཇུག་བྱེད་པའི་དབྱེད་གཞི་ཆེས་གལ་ཆེ་བ་ཞིག་ཡིན་ནོ། །

གཉིས། དབལ་བཞེད་ཀྱི་བྱུང་ཆོས།

དབལ་བཞེད་ཀྱི་པར་གཞི་གཞན་དང་བསྐྱར་ན་མཐུན་མིན་གྱི་པར་གཞི་གཞན་མེད་
ཁར་བོད་རིག་པ་ཞིབ་འཇུག་གི་ཁམས་སུ་སྒྲག་པའང་བཞུགས་བཅས་ཀྱི་འབྲེ། པར་གཞི་
འདིའི་མ་ཡིག་གང་ནས་རྟེན་པའི་བྱུངས་དང་ད་ལྟའི་གནས་བབ་ནི། གན་བ་སངས་དབང་
འདུས་ཀྱིས་བཅད་ཆོད་བྲས་པ་ལྟར་ན། འབྲས་སྤྱངས་དགོན་གྱི་རྒྱལ་དབང་སྐུ་ཐེང་ཐུ་
བ་ངག་དབང་སྒོ་བཟང་རྒྱ་མཚོའི་བྲག་དཔེ་ཉར་ཆགས་ཁང་དུ་ཉར་བའི་བསྐྱར་བཅས་ཀྱི་
གས་སུ་བཞུགས་ལ། དུས་རབས་གོང་མའི་ལོ་རབས་བརྒྱད་ཅུའི་ནང་སྐ་ས་གོང་ཁྲེན་གྱི་
སྤྱིད་གོས་རིག་གནས་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་ཁང་གི་ལས་གཉེར་བས་གཡར་ཞིང་ཉར་ཆགས་
བཞུགས་ཡོད་པར་བཞེད། མིག་སྤར་ལྷགས་དཔར་མ་དེབ་གཉིས་ཀྱི་ནང་དུ་བཀོད་ཡོད་
ལ། གཞུང་འདུའི་མ་གྱི་པར་སྒྲངས་ཏེ(བོད་ཀྱི་ཆོས་འབྱུང་རྣམ་ཐར་ཕྱགས་བསྒྲིགས)བོད་ཆེ་བའི་
ནང་དུ་བཀོད་ཡོད། ཁོ་བོའི་ལག་ཏུ་སོན་པའི་མ་ཡིག་ནི་པར་གྱི་རྣམ་པར་གནས་པས་
འབྲི་ཤོག་གི་རྒྱ་ཆ་དང་དེའི་སྤྱིད་ཞེང་གི་ཆེ་ཆུང་། སྒྲིགས་ཤིང་དང་གདོང་དར། སྒྲིགས་
ཐག་དང་ཞལ་ཁེབས། སྒྲག་ཆ་སོགས་གནའ་དཔེར་བཏག་བྱེད་ཀྱི་ཆ་མང་སོ་ཞིག་ལ་ཞིབ་
འཇུག་བྱེད་ཐབས་བྲལ། འོན་ཏེ། པར་གསུགས་ལས་མངོན་པར་གསལ་བ་ནི། དབྱའི་ཤོག་
ངོས་དང་པོ་རུ་དབལ་བཞེད་བཞུགས་སོ་ཞེས་གསལ་བོར་འཁོད་ཡོད་པ་དང་། གཞུང་
སྤྱི་ལ་ཤོག་གངས་ ༣༡ ཡོད་ལ་དེར་ཟས་གཏད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཤོག་གངས་བྲུག་ཡོད་པའང་
འདྲ། གཞུང་དངོས་ནི་ཤོག་གངས་ ༡ ནས་ ༥༠ བར་ཡིན། དབྱིབས་ནི་བོད་ཀྱི་གནའ་
དཔེ་སྐ་སྤང་གི་རྣམ་པ་ལྟར་བྲས་ཡོད་ལ། གཞུང་དངོས་སུ་དབྱ་མེད་སུག་རིང་ཡིག་ཐེང་

བདུན་རེ་དང་། ཤོག་ལྗེ་འགར་མ་ཡིག་གི་གོང་འོག་ཏུ་ཆད་ཡིག་ཁ་བསྐྱོང་དུ་གིས་པའམ་
 ཡང་ན་མཆན་བྱ་བཏབ་འདུག ཡི་གེའི་འབྲི་སྟངས་དང་བརྟེན་ཕྱགས། ཡིག་གཟུགས་
 གི་རྣམ་པ་བཅས་ལ་གཞིགས་ན་ཐོག་མའི་མ་ཡིག་དང་གིས་ཀྱི་པམ་བཤུས་ཀྱི་དུས་ཅུང་
 ཅམ་དཔོགས་པར་རུས། ཡི་གེའི་འབྲི་སྟངས་དང་བརྟེན་ཕྱགས་ལ་ཡིག་རྩིང་གི་བྱང་
 ཆོས་རེ་འགའ་ཡོད་དེ། དཔེར་ན། འབྲི་སྟངས་ཀྱི་ཆ་ནས་མི་ལ་སྤྱི་དང་། རྟམ་ལ་དར་མ་
 ཞེས་བཀོད་ཡོད་པ་ལྟ་བུ། དུག་རྒྱ་བསྐྱོང་ཞེས་གི་བྱ་བྱིར་ལོག་ཅན་དང་། གཞན་ལེགས་
 སྤྱར་སྐད་ཀྱི་ཤུན་ཐེབས་པའམ་རྩང་གཞིའི་ཡི་གེའི་རྩིས་ཀྱི་མ་ཡིག་དང་ང་ཡིག་རྣམ་བཅད་
 ཀྱིས་མཆོན་པར་བྱས་པ་མང་དུ་སྤྱང་བ། དཔེར་ན། སྤྱི་ཤང་ཨོང་ཅོ་དང་རྩེ་འབངས་སྤྱི་
 བརྒྱ་ཡར་བརྒྱངས། ཞང་མ་ཞིང་ནི་ལྟ་བུ་མང་། འབྲི་སྟོལ་འདི་ནི་ཏུན་རྟོང་ཡིག་ཆ་རུ་
 ཤིན་ཏུ་མང་ཡང་རིགས་གཅིག་ཏུ་བཅི་རུང་མིན་དུང་དབྱེད་པའི་གནས། གཞན་ཞིག་
 བྱི་གཞུང་དུ་གྱངས་དོན་འབྲི་སྐབས་ཐད་ཀར་བོད་ཀྱི་གྱངས་ཀ་བཀོད་ཡོད་དེ། དཔེར་
 བ། དཀོན་མཆོག་རྩལ་བྱ་དང་། ལོ་ཉལ་ནས་ཁལ་བཅུ་ལྟ་བུ་མང་ངོ་ །

ཡིག་གཟུགས་ཀྱི་རྣམ་པར་གཞིགས་ན། བོད་ཀྱི་ཡིག་གཟུགས་བྱུང་འཕེལ་ཀྱི་དུས་
 རིམ་དང་སྐབས་སོ་སོའི་ཡི་གེའི་བྱག་སྟོལ་ལ་འདྲིས་ཆ་ཤིན་ཏུ་ཟབ་དགོས་མོད། ཆེ་
 མོགས་ནས་དབུ་ཅན་དང་དབུ་མེད་དུ་དབྱེ་ཆོག་ལ། དེ་ཡང་དུས་ཀྱི་སྒོ་ནས་བཅན་པོའི་
 སྐབས་དང་བཅན་པོའི་རྩིས། ཆོས་ཀྱི་སྒོ་ནས་བསྟན་པ་སྤྱད་དང་བྱི་དར་གྱི་ཡིག་ཆ་
 གིས་པ་ལྟར་ཡིག་གཟུགས་ལའང་རིགས་དེས་བསྐྱེས་པར་རུས་སྟུགས། རྒྱ་མཆན་ནི་བཅན་
 པོའི་དུས་ཀྱི་ཡིག་ཆ་ཡོད་དོ་ཅོག་པལ་ཆེར་དབུ་ཅན་གྱི་གིས་ཡོད་པ་ཏུན་རྟོང་ཡིག་ཆ་
 ལས་ཀྱང་ཤེས་ཐུབ། དབུ་མེད་ཀྱི་འབྲི་ཐབས་ནི་བོད་དུ་ག་དུས་བྱུང་བ་ཡིན་ནམ་ཞེ་ན་
 ཏུ་ཅང་ཁ་ཆོན་གཅོད་དཀའ་མོད། འོན་ཏེ་བོད་ཀྱི་བསྟན་བཅས་ཚུལ་པ་དང་གང་ཟག་
 སྒྲེར་གྱི་རིག་ཐེག་གང་རུང་ལ་དབུ་མེད་འབྲི་བར་རྒྱགས་ཆེ་བ་ནི་བཅན་པོའི་རྩིས་སམ་
 བསྟན་པ་བྱི་དར་གྱི་དུས་རབས་བཅུ་གཉིས་པ་ཡིན་པ་བསྟོན་དུ་མེད། དབུ་ཅན་དང་དབུ་

མེད་ནི་གཏན་ནས་མི་འདྲ་བའི་ཡིག་གཟུགས་གཉིས་མ་ཡིན་པར་གཟབ་བྱིས་ནས་གཤམ་
 བྱིས་སྤྱི་རིམ་གྱིས་འཕོས་བས་དུས་ཀྱི་འགྲོས་དང་བསྟུན་གཤམ་མའི་ཡིག་རྩལ་རྒྱས་
 བར་གྱུར། དེས་ན་དབང་བཞེད་ཀྱི་མ་ཡིག་ནི་དུས་དེ་གཉིས་ལས་བྱི་མར་གཏོགས་ལ་
 ཡིག་གཟུགས་ལ་ཞིབ་ཏུ་བལྟས་ན་དུས་རབས་བཅུ་གཅིག་པ་ནས་བཅུ་གཉིས་པའི་བར་
 ཀྱི་ཡི་གེའི་འབྲི་ལུགས་དང་མཐུན་པར་སྤང་། དེ་ཡང་གནའ་དཔེའི་རྣམ་བཤད་དུ་དུས་
 རབས་བཅུ་གཉིས་པར་འབྲི་བཞེངས་གནང་བའི་གནའ་དཔེ་དག་གི་ཡིག་གཟུགས་དབྱ་
 མེད་ཡིན་ཀྱང་ཞབས་ཅུང་ཟད་རིང་བའི་བྲད་ཆོས་འདུག”⁹⁾ཅེས་བཤད་པའི་བྲད་ཆོས་
 དང་ཀུན་ནས་མཐུན་ནོ། །

དང་པོ། རྫོང་བྲེད་ཆོག་གི་བྲད་ཆོས།

དབང་བཞེད་ཀྱི་བྲད་ཆོས་ལ་དབྱེད་ན། འདི་ནི་བསྟན་བ་བྱི་དར་གྱི་དུས་འགོའི་དཔེ་
 རྫོང་ཞིག་ཏེ། བཅན་པོའི་དུས་ཀྱི་ཡིག་གཟུགས་དང་རྫོང་བྲེད་སོགས་མང་པོ་ཞིག་གི་བྲད་
 ཆོས་ཉམས་ཟེན་མོད། གང་ལ་གང་འཆ་མ་ཞིག་ད་དུང་ཡང་རྒྱུན་འཛིན་བྱས་ཡོད། དཔེར་
 བ། ཆོས་ཞེས་པའི་ཐ་སྙད་འདི་དང་ཐོག་ཐོད་ཡིག་ཏུ་སྐྱ་བསྐྱར་སྐབས་ལེགས་སྐྱར་གྱི་
 སྐྱ་ཐོན་ཅམ་ཞིག་སྟེ། དར་མ་ཞེས་བསྐྱར་ཡོད་པ་དེ་བཅན་པོའི་དུས་ཀྱི་རྫོང་རིང་གི་ཡི་གེ་
 དང་། ཏུན་རྟེང་ནས་ཐོན་པའི་ཐོད་ཡིག་ལས་ར་སྟོད་ཐུབ་ལ། དབང་བཞེད་ལ་ཡང་དར་
 མ་ཞེས་པའི་ཡི་གེ་ཁོ་ན་གསལ། བསྟན་བ་བྱི་དར་རྗེས་ཀྱི་ཡི་གེར་རྣམ་ཞེས་འབྲི་སྲོལ་
 ཆགས་ཡོད། ཡང་ཏུན་རྟེང་ནས་ཐོན་པའི་ཐོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱས་ཡིག་ཆགས་དང་བཅན་པོའི་
 དུས་ཀྱི་རྫོང་རིང་གི་ཡི་གེ་ལ་བཅན་པོས་སྟོན་པོར་སྲོག་གཅོད་ཀྱི་ཁྲིམས་པབ་ཆེ་བའོན་
 པབ་ཅེས་བྱུང་བས། དབང་བཞེད་ལ་ཡང་དེ་ལྟར་གསལ་འདུག་པ་ན་བདེ་རྫོང་རང་སོར་
 བཞག་པ་མཆོན། སྐྱ་བཞེད་སོགས་ལ་བའོན་པབ་ཅེས་པ་དེ་སྟོན་པབ་བྱ་བར་བཅོས་

9. བད་མ་བཟུལ་ཤིས། ཐོད་ཡིག་གནའ་དཔེའི་རྣམ་བཤད། ཐོད་ལྗོངས་མི་རིགས་དཔེ་སྟུན་ཁང་། ༢༠༡༣ ལོག ༣༭༩

ཡོད་པས་བྱིས་སུ་བཅོས་མང་སོང་བའི་རྟགས་སུ་མངོན། འདི་ནི་དཔེ་མཆོན་ཅེས་དུ་
བངས་པ་ལགས་ཏེ། གཞུང་དངོས་ན་འདི་ལྟ་བུའི་གནའ་སྐད་ཀྱི་བྱད་ཆོས་ལྡན་པས་དབའ་
བཞེད་སློག་པ་ན་ཏུན་ཏྲོང་གི་ཡི་གེ་སློག་པ་དང་མཉམ་པའི་ཆོར་བ་ཞིག་ཀྱང་སྟེར་ཐུབ།

ཆོག་གི་སྒྱུར་ལུགས་ཀྱི་ཐད་ནས་ཆོག་སྒྱུར་གྲིམ་ཤིང་དམ་ལ་དགོས་མེད་ཀྱི་སྐད་
ཆ་ཆོག་གཅིག་ཀྱང་བྱུང་མེད་པ་ལྟར་སྟངས། དེ་ནི་བོད་བཅན་པོའི་དུས་ན་ཡི་གེ་གི་བྱེད་ཀྱི་
ཤོག་བྱ་དགོན་པས་ཡིན་ནམ་སྟེ། རྒྱ་རན་སི་ན་ཉར་ཞིང་ཏུན་ཏྲོང་ནས་ཐོན་པའི་ཡི་གེ་དེ་
དག་ལ་མངལ་ན། ཤོག་བྱ་ཚུད་ཐོས་སོང་བ་ལྟ་བུའི་གནས་ཚུལ་མེད་པར་བྱི་ནང་གཉིས་
སུ་ཡི་གེ་གིས་ཡོད་པ་དང་ཁ་ཅིག་ཏུ་མདུན་ངོས་ན་རྒྱ་ཡིག་དང་རྒྱབ་ངོས་སུ་བོད་ཡིག་
གིས་ཡོད་པས། སྐབས་དེར་ཤོག་བྱ་ལ་ཐོན་ཚུང་གི་འདུ་ཤེས་ཟབ་མོ་ཡོད་པ་ཤེས། དེ་
ལ་རྒྱུན་བྱས་རང་བཞིན་གྱིས་ཆོག་སྒྱུར་གྲིམ་པོའི་ཆོས་སྟངས་ཤིག་གྲུབ་པར་སྟེ།

དཔེ་རྒྱིང་འདི་ནི་དབུ་མེད་ཀྱིས་ནན་ཏན་དུ་གིས་པ་ཞིག་ཡིན་ཞིང་། ཡིག་གཟུགས་
ལ་དམིགས་གསལ་བྱད་ཆོས་ཡོད་པ་མ་མཐོང་བས་ཆེད་དུ་བྱ་རྒྱུ་ཅིས་མེད། ཆོག་སྒྱུར་གྱི་
མཆོམས་དང་མཆོམས་སུ་“གཏུག་ལག་ཁང་ཤབ་ཅིགས་“བཀའ་སྩལ་པ་༤ན་དུ”ཞེས་པ་
ལྟ་བུ་ཨང་གིས་ཆབ་བྱས་པའི་འབྲི་སྟངས་མཆིས་ཤིང་། ཏུན་ཏྲོང་ནས་ཐོན་པའི་ཡི་གེ་
ཁོད་དུ་འདི་ལྟ་བུའི་འབྲི་སྟེལ་མེད། གནའ་དཔེ་ཁོད་དུ་ཨང་གིས་ཆབ་བྱས་པའི་འབྲི་སྟེལ་
འདི་མང་དུ་ཡོད་པས། འདི་ནི་བསྟན་པ་བྱི་དར་སྐབས་ཀྱི་འབྲི་སྟེལ་ཞིག་ཡིན་པར་སྟངས།

གཉིས་པ། ལུང་ལྟའི་རྒྱ་ཆ་རྒྱ་ཆེ་བའི་བྱད་ཆོས།

དབའ་བཞེད་ནི་སྤྲ་གསལ་སྟངས་དང་འབྲེལ་བ་གལ་ཆེན་ལྡན་པའི་བསྟན་བཅོས་ཤིག་
ཡིན་ཞིང་། ཁོང་ནི་མང་ཡུལ་གྱི་སོ་སྟོན་དང་བཀའ་བསྟན་སྒྲུར་མཁན་གྱི་ལོ་རྒྱུ་བ། བཅོས་
ལྡན་འདས་ཀྱི་རིང་ལུགས་པ། བསམ་ཡས་བཞེངས་པའི་མགོ་མཁུག་ལ་མཉམ་ཞུགས་

བྱེད་མཁན་གྱི་གང་ཟག་ཅིག་ཡིན་པས། འཛིག་རྟེན་མི་ཚས་དང་དམ་པའི་ལྷ་ཚས་སོགས་
 སྤྱོད་པ་གང་ཐད་ནས་ཀྱང་གཞན་དྲིང་མི་འཛོག་པའི་འཛོན་ཐང་ལྡན་པས་རྒྱ་ཆ་ཡོང་ཁུངས་
 རྒྱ་ཆེ་བའི་བྱེད་ཚུལ་འཛོམས་ཡོད། དེ་བས་དབའ་བཞེད་ཀྱི་ཁྱོད་དུ་གང་ལ་གང་འཆས་
 གྱིས་སྤྲ་རབས་ངག་རྒྱན་དང་བསྟན་བཅོས་ལུང་འདྲེན། གསལ་སྤང་རང་གི་མཐོང་སྤངས་
 ཞིབ་འཁྱི་བཅས་བྱས་འདུག།

ངག་རྒྱན།

དབའ་བཞེད་ཀྱི་མཆམས་དང་མཆམས་སུ་ཚུལ་པ་པོ་རང་གིས་དངོས་སུ་མཐོང་
 ཚུལ་སུ་མ་གྱུར་བ་དང་བསྟན་བཅོས་ལས་མ་བྱུང་བའི་དམངས་ཁྲིད་ཀྱི་ངག་རྒྱན་དང་
 གང་ཟག་སྒྲེར་གྱི་ལོ་རྒྱུས་དོན་རྒྱུན་སོགས་བཀོད་ཡོད་དེ། དཔེར་ན། སྤང་བཅན་སྐམ་
 པོས་རྒྱ་རྗེའི་སྤྲས་མོ་ཁབ་ཏུ་བཞེས་པའི་མངལ་དུམ་གྱི་པོ་ཉར་མགར་སྤྱོད་བཅན་ལུལ་
 སྤང་བསྐྱོས་ཏེ་རྒྱ་ལུལ་དུ་བཀའའི་པོ་ཉ་སོང་ཚུལ་དང་། རྒྱ་རྗེ་དང་བཀའ་པོལ་གནང་བའི་
 སྐབས་དེར་སྤང་བཅན་སྐམ་པོར་ཆེ་བསྟོད་ཀྱི་ཚུལ་ཅུང་ཟད་འདྲེས་པས་དམངས་ཁྲིད་དུ་
 ཁྱབ་པའི་ངག་རྒྱན་ཞིག་ལ་གཞིར་ཨེ་བཟུང་སྟམ་པའི་དོགས་པ་ཞིག་ཁོ་བོར་སྐྱེས། གཞན་
 ཡང་། མ་ཞང་ཁོན་པ་སྐྱེས་ཀྱིས་ཁྲིམས་བྱ་ཆུང་གི་ཁྲིམས་བཅས་ཏེ། ར་མོ་ཆེན་རྒྱའི་རྩ་
 འདུག་ཞིག་ཡོད་པ་རྒྱ་ལུལ་དུ་བསྐྱད། “རྩ་འདུག་རྒྱ་བོད་ཀྱི་འཆམས་སུ་བྲིན་པ་དང་རྩ་འདུག་གི་
 ལྷམ་ཡ་ཅིག་ཁར་སང་གི་རྩོ་ལམ་དུ་བྱས་པར་གྱུར་ཏེ། རྩ་འདུག་དེའི་མཆོད་ནས་པའི་ལྷམ་
 ཡ་ཉ་བོད་ལུལ་དུ་ཁར་སང་གི་རྩོ་ལམ་དུ་བྱས་པའི་ལྷམ་ཀྱིས་ད་རུང་བོད་ལུལ་དུ་དམ་པའི་
 ཚུལ་མེ་སྟག་ཅམ་ཞིག་འབྱུང་ངོ་ཞེས་མཆི་སྐྱད།”^[10]ཅེས་གཞན་ལས་ཐོས་པའི་ལོ་རྒྱུས་
 ཀྱི་རྒྱ་ཆ་ལུང་འཛོན་བྱས་ཡོད་པ་ལྷ་བྱ་དང་། གཞན་ཡང་ཚུལ་བཞི་དུ་མི་སྟེར་བའི་བོན་
 ལ་དགའ་བའི་རྫོན་པོ་ཁྲི་ཐོག་རྗེ་ཐང་ལ་འབར་དང་ཅོག་རོ་སྐྱེས་བཟང་རྒྱལ་གོང་གཉིས་

10. དབའ་གསལ་སྤང་། དབའ་བཞེད་བཞུགས་སོ།། དབའ་བཞེད། བོད་ལྗོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་རྙིང་དཔེ་སྟར་ཁང་། ༡༠༡༠ ལོག ༡

གྲིས་ཆོས་བསྐྱབས་པས་མི་ཆེ་མཐར་མ་བྱིན་པར་ཏུ་ཅང་མི་སྤྲུག་པའི་སྒོ་ནས་ཤི་བའི་
གནས་ཚུལ་སོགས་ནི་གཞན་གྱི་དགེ་ལས་ཐོས་པའང་དམངས་ཁྲིད་དུ་འབྱུང་བའི་སྐད་
ཆ་ཟིན་ཐོར་བཀོད་པ་ལྟ་བུ་ཞིག་ཏུ་ཆགས་འདུག

དང་པོ། བརྗོད་བྱ་ལ་ཡིད་རྟོན་བྱུང་བའི་བྲད་ཆོས།

ཡིད་རྟོན་བྱུང་བའི་བྲད་ཆོས།

དབང་བཞེད་ནི་སྤྱི་བཞེད་སོགས་པར་གཞི་གཞན་དག་དང་བསྐྱར་ཆེ་དུས་ཀྱི་ཆ་
ནས་བྱུང་སྤྱི་བའི་བྲད་ཆོས་ཡོད། དུས་རིམ་ཅུ་ལྟ་ཐོག་མའི་མ་བྱི་དང་དེ་ཅུ་གྲིས་ཉེ་
ཞིང་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་རོ་གདོང་རོ་མ་དེ་ལྟར་གསལ། ཡིན་ཡང་བྲིས་ཀྱི་མཁས་པའི་ལག་རྒྱུང་
གིས་ལྟ་བུ་ཚུལ་ཆོས་འབྱུང་དཔག་བསམ་ལྟོན་བཟང་ལས་འདི་ལྟར་གསུངས་ཡོད་
དེ། “དེ་ལྟར་ན་སྤྱི་བཞེད་ལྟ་བུ་མེད་པ་ནི་དག་ཀྱང་བོད་འདིར་དེ་ལྟ་བུ་མ་ཟད་རྒྱལ་བའི་
བཀའ་ལའང་བསྐྱེད་བསྐྱེད་དང་སྤྱི་བའི་སོགས་ཀྱི་མཆན་ནས་སྒྲོས་ཉེ་དགག་བྱས་ན་
ཡིག་ཆ་དེ་དག་དང་སྤྱི་བའི་བཅན་སྐྱེས་པའི་དུས་སུ་སྤྱི་བའི་བཀའ་ཆེམས་གསུམ་རྩ་
པོ་རྗེས་བཏོན་པ་སོགས་ལ་ལྟ་བུ་གཞུག་པོད་པ་ལྟ་བུ་ཅི། དེས་ན་བྲིས་སུ་དག་མ་དག་སྤྱི་
ཆོགས་བྱུང་བ་ན་སྤྱི་བའི་གཙོ་བོ་དཔེར་བྱུང་ཆེ་མཁས་པ་ལ་ལས་དེའི་དབྱེ་བ་མ་བྱི་
པ་དང་འགའ་ཞིག་གིས་དེ་ཅུ་གསུང་རབ་སྤྱི་བའི་དོན་གཙོ་བོ་མིན་པས་ཞར་བྱུང་དུ་སྒྲོས་
དགོས་ཆེ་བྱུག་ཏུ་ཡིག་ཆ་དང་ཆུད་རེ་ལྟར་བཀོད་པའང་སྤྱི་བའི་ལ། ཡང་བདག་ལྟ་བུའི་
སྒོ་དམན་པལ་མོ་ཆེས་དག་གི་གཡུ་དང་རྩོད་ལྟ་བུ་སྤྱི་བའི་སྤྱི་བའི་ཆུན་དང་ཁ་ཅིག་གིས་
ཡི་ལྟ་བུ་གཅིག་ཏུ་བསྐྱེད་པའི་ཆོན་གྱིས་ལོ་རྒྱུས་རིམ་བྱིས་པའང་ཡོད་དོ། །”^[1]ཞེས་

11. ལུས་པ་ཡེ་ཤེས་དཔལ་འབྱོར། ཆོས་འབྱུང་དཔག་བསམ་ལྟོན་བཟང་། ཀན་སུ་ཕུ་མི་རིགས་དཔེ་སྤྲུལ་ཁང་། ༡༩༩༡
ཞིག ༣༠༥

དང་། དཔལ་པོ་གཙུག་ལག་ཐེང་བས་“སྤྱིར་ཡི་གེ་ལྷ་ཁིང་བར་དུ་ཡིག་མཁན་གྱི་སྟོན་
 བརྒྱད་པ་དུ་མ་དང་པར་བཞུགས་པ་ལ་སོགས་པ་བསྐྱེད་མི་འདྲ་བ་མང་
 དུ་སྤང་བས་འདྲ་འབག་ལྷན་གཉན་མེད་དེང་སང་མི་རྙེད་པར་སྤང་།”^[12]ཞེས་གསུངས་
 པ་དང་། ཡང་ཉེ་དུས་ཀྱི་མཁས་དབང་དགེ་འདུན་ཆོས་འཕེལ་མཆོག་གིས་ཀྱང་། “ཐང་
 ཡིག་སྤེ་ལྷར་གྲགས་པ་འདིའི་བྱིངས་རྣམས་ཆེས་གནའ་དུས་སུ་བྲིས་པ་ཞིག་ཡིན་པར་
 གོར་མ་ཆག་ལ། འོན་ཀྱང་ཆོག་སྒྲིར་པལ་ཆེར་ཉམས་པ་དང་། ལྷན་འཆར་གྱི་རྒྱུ་ཡང་
 མང་དུ་བསྐྱེས་པས་ཡིད་གར་འོང་བ་ཞིག་མི་འདུག་ནའང་། སྟོན་གྱི་ལོ་རྒྱུས་རྣམས་ལ་དེ་
 འདྲ་རྒྱུང་མ་གཏོགས། མགོ་ནས་མཐུག་བར་རྒྱུ་ཆོག་གཅིག་ཀྱང་མ་འདྲེས་པ་ཞིག་རྙེད་
 དཀའ་”^[13]ཞེས་མཁས་དབང་རྣམས་པ་གསུམ་གྱིས་གསུངས་པ་ལྟར། (དབའ་བཞེད་དང་(བཀའ་
 ཐང་སྤེ་ལྷ)(ལེ་རིའི་འདྲ་འབག་སོགས་ཀྱི་བྲི་མོ་ནི་ཆེས་གནའ་དུས་སུ་བྱུང་མོད། བཅོས་ལྷན་གྱི་
 སྟོན་དང་བྲལ་བའི་ལོ་རྒྱུས་ཤིག་ད་ལྟ་མི་སྤང་། དབའ་བཞེད་ཀྱི་པར་གཞི་འདི་ལ་བསྐྱེད་
 བསྐྱེས་པའི་སྤང་ཚུལ་ཅུང་ཙམ་ཡོད་མོད་ཀྱང་། བརྗོད་བྲལ་ཡིད་རྟོན་རུང་བའི་བྲུང་ཆོས་
 ལྷན་པར་སེམས། དབའ་བཞེད་ཀྱི་པར་གཞི་གཞན་པ་དང་བསྐྱར་ན་བརྗོད་བྲུང་ཆོས་
 གཉིས་ཀ་ཡིན་རྟོན་རུང་བའི་བྲུང་ཆོས་ལྷན་འདུག་སྟུང་།

གཏམ་རྒྱུད་སོགས་ཀྱི་བཅོས་ལྷན་ཅུང་བ།

སྤེ་བཞེད་སོགས་བསྐྱར་བ་བྲི་དར་གྱི་དུས་སུ་བྱུང་བའི་ཆོས་འབྱུང་ལོ་རྒྱུས་ལ་
 མངལ་ན། རོན་རྒྱུན་མང་པོ་ཞིག་ནི་རྣ་བར་སྤང་ཁིང་ཀྱང་གྲག་གི་རྒྱུད་རིམ་ལྷན་པའི་
 གཏམ་རྒྱུད་ཀྱི་ལམ་ནས་གསལ་བཤད་བྱེད་པའི་སྟོལ་ཞིག་ཆགས་འདུག གཉའ་ཁྲི་བཅན་
 པོ་རྒྱལ་པོར་བསྐོས་ཚུལ་ནས་གི་གྲུམ་བཅན་པོ་དང་འཐབ་ཚུལ། གཉན་པོ་གསང་བ་

12. དཔལ་པོ་གཙུག་ལག་ཐེང་བ། ཆོས་འབྱུང་མཁས་པའི་དགའ་སྟོན། མི་རིགས་དཔེ་སྟུན་ཁང་། ༢༠༡༩ ལོག ༣༠༥

13. དགེ་འདུན་ཆོས་འཕེལ། གཏམ་རྒྱུད་གཞེང་གི་ཐང་མ། སྟོན་ཆ། བོད་རྫོངས་མི་རིགས་དཔེ་སྟུན་ཁང་། ༢༠༡༩ ལོག ༡༠༡

གནས་ནས་བབས་ཚུལ། གློན་ཆེན་མགར་གྱིས་རིག་པ་འགན་ཚུལ། ཁྱི་སྒོང་གླེ་བཅན་
 རྒྱ་ཆ་ཡིན་ཚུལ་སོགས་ཀྱི་གཏམ་རྒྱུད་ནི་འབངས་པལ་བ་ནས་མཐོ་རིག་གནས་པའི་སྒྲེ་
 ན་རྒྱུད་ལྟར་གྲགས་ཆེ། གློབ་བྲ་རྒྱུད་འཁྲིང་ཁག་གི་གློབ་དེབ་ན། གོང་གསལ་གྱི་གཏམ་
 རྒྱུད་གློབ་དེབ་ཏུ་བཀོད་པས། རིག་པའི་གནས་ལ་ཐོག་མར་འཇུག་པའི་གློབ་གྲོགས་
 རྣམས་ཀྱི་བསམ་གློ་ནི་ན་བར་སྟན་པའི་གཏམ་རྒྱུད་དེ་དག་གིས་དབང་སྐྱུར་ཞིང་། དེའི་
 རྒྱབ་ལོགས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དོན་དངོས་དང་གནད་དོན་ལ་བསམ་གློ་གཏོང་གིན་མི་འདུག་
 རང་ཉིད་ལྟ་བུར་མཆོན་ནའང་རྒྱུད་ཀྱིས་ནས་གོང་གསལ་གྱི་གཏམ་རྒྱུད་དག་ཡང་ཡང་
 འགྲོགས་ཀྱིན། དབང་བཞེད་སློག་སྐབས་ཆ་མི་ཆང་པ་དང་གང་ཞིག་ཆད་སོང་བའི་སྐབས་
 བ་ཞིག་ངང་གིས་སྐྱེས། དེ་ནི་དབང་བཞེད་ཀྱི་ཁྲིད་བྱ་སྐབས་རྒྱུན་དར་བྱུང་བའི་གཏམ་
 རྒྱུད་དེ་དག་གི་བྲི་མི་བྲོ་བས་རེད།

གཤམ་ནས་གཏམ་རྒྱུད་ཀྱི་བཅོས་སྒྱུར་བ་མཆོན་པའི་ཕྱིར་རེད་མིག་ཏུ་བཀོད་ན།

གཏམ་རྒྱུད། དེབ་ཀྱི་མིང་།	འངར་ཆ་སྟེ་ དཔོན་དང་ འབྲེལ་བའི་ གཏམ་རྒྱུད།	ཁྱི་སྒོང་ གླེ་བཅན་ རྒྱ་ཆ་ ཡིན་པའི་ གཏམ་རྒྱུད།	སང་ཤེ་ ཡིས་ ཞང་ཁྱུང་ ནས་ དགོར་ སྐྱངས་པའི་ གཏམ་རྒྱུད།	མ་ཞང་ ཁྲོམ་པ་ གསོན་ཏུར་ ཏུ་ སྐས་པའི་ གཏམ་རྒྱུད།	ཨོ་ཏུ་ བྱ་མིའི་ གཙུག་ལག་ དང་ འབྲེལ་བའི་ གཏམ་རྒྱུད།	བསམ་ཡས་ མཆོད་རྟེན་ དཀར་མིའི་ ནང་ རྫོངས་དང་ འབྲེལ་བའི་ གཏམ་རྒྱུད།
ཏུན་ཏོང་ དབང་བཞེད།	མེད།	མེད།	མེད།	མེད།	མེད།	མེད།
དབང་བཞེད།	མེད།	མེད།	མེད།	མེད།	མེད།	མེད།
སྐབས་ཞེད།	ཡོད།	ཡོད།	ཡོད།	ཡོད།	ཡོད།	ཡོད།

སྒྲ་བཞེད་ ཞབས་བཏགས་མ།	ཡོད།	ཡོད།	མེད།	ཡོད།	ཡོད།	ཡོད།
རྩ་བཞེད།	མེད།	མེད།	མེད།	མེད།	ཟུར་ཙམ་ ཡོད།	མེད།

དེའུ་མིག་ཏུ་བཀོད་པ་བཞིན། དབའ་བཞེད་དང་དབའ་བཞེད་ཀྱི་རྗེས་སུ་བྱང་བའི་
 པར་གཞི་ཁག་བསྐྱར་ན། དབའ་བཞེད་དང་རྩ་བཞེད་ཀྱི་ཁོད་དུ་དམངས་ཁོད་གཏམ་རྒྱུད་
 བཀོད་པའི་གནས་ཚུལ་ཏ་ཅང་ཉུང་བ་ཤེས་སྟབ། རྩ་བཞེད་ལ་འདི་ལྟར་དམངས་ཁོད་
 གཏམ་རྒྱུད་ཀྱི་བཅོས་ལྟ་ཉུང་བའི་རྒྱ་མཆན་ནི། རྩ་བཞེད་ཀྱི་འགོ་ནི་དབའ་བཞེད་ཀྱི་དུམ་
 བྱ་ཞིག་ཡིན་པའི་སྐོར་གཤམ་ནས་དཔྱད་བྱས་ཡོད་པ་ལྟར་ལགས་ཤིང་། བྱིས་
 སུ་བྱང་བའི་དབའ་བཞེད་ཀྱི་པར་གཞི་ཁག་ལ་བསྐྱར་བ་བྱི་དར་སྐབས་ཀྱི་མཁས་པ་ཆོའི་
 བསམ་སྒྲུའི་ལྷགས་རྒྱན་དང་བཅོས་བསྐྱར་ཐེབས་པས་དབའ་བཞེད་ལྟར་ཡིད་ཚིན་འཕེལ་
 བ་ཞིག་ཏ་ཅང་དགོན། དེ་བས་དབའ་བཞེད་བཞུགས་སོ་ཞེས་པའི་པར་གཞི་འདི་ནི་པར་
 གཞི་གཞན་དང་བསྐྱར་ན་དུས་སྔ་བ་དང་། ཡིད་ཚིན་བྱང་བ། གཏམ་རྒྱུད་ཀྱི་བཅོས་བསྐྱར་
 ཉུང་བ་ཡིན་པ་ཤེས་སྟབ་ཤོ། །

བོད་རྒྱལ་གནས་ཀྱི་ཁྲི་བདུན་གྱིས་བཞེངས་པའི་གསལ་ཁང་བདུན་གྱི་སྐོར་ རགས་ཙམ་སྒྲེང་བ།

ཚུལ་ཁྲིམས་རབ་བརྟན།

ཁོག་དབུལ་གྱི་སྒྲེང་གཞི།

བོན་གྱི་བསྟན་འབྱུང་དང་ལོ་རྒྱུས་ཁག་ཏུ་བོད་རྒྱལ་གནས་ཀྱི་ཁྲི་བདུན་སྐབས་
བོན་ཆོས་དར་བ་ཡོངས་གྲགས་ཡིན་པ་མ་ཟད། སྐབས་དེར་ངོ་མཆར་བའི་གནས་ཚུལ་
ཞིག་ལ་རྒྱལ་པོ་རེ་རེས་རང་གི་རིམ་འཕྲོ་སྐྱབ་པ་དང་། ཡི་དམ་སྐྱབ་པ། གཏོ་དབྱུང་བྱེད་
པ། ལྷས་དང་མཐོལ་བསངས་སོགས་ཀྱི་ཆོ་གའི་བྱེད་སློ་གཉེར་མཁན་གྱི་སྐུ་གཤེན་ཞེས་
བའི་གྲ་མ་རེ་བསྟེན་སྟོལ་ཡོད་སྐོར་དང་། མ་ཟད་རྒྱལ་པོ་རེ་རེས་གསལ་ཁང་གསར་བ་
རེ་བཞེངས་སྟོལ་ཡོད་སྐོར་བོན་གྱི་ཡིག་ཆ་དང་སྟེང་པ་ཁག་ཏུ་བཤད་^[1]ཡོད། གསལ་ཁང་
ཞེས་པ་ནི་རྒྱལ་པོ་གང་དེའི་ཡིད་དམ་སྐྱབ་གནས་ཀྱི་མཆོད་ཁང་ཞིག་ཡིན་ལ། དེར་རྒྱན་
བཞུགས་བྱེད་མཁན་ནི་སྐུ་གཤེན་ཡིན་ལ་སྐུ་གཤེན་གྱིས་རྒྱལ་པོར་ཆོ་གའི་བྱེད་སློ་དང་
འཕྲོད་བསྟེན་བདེ་སྲུང་བཅས་ལ་སྟོབ་སྟོན་ཡང་གནང་གིན་ཡོད། སྐུ་གཤེན་ཞེས་པ་ནི་
བཅཅན་པོའི་སྐབས་སུ་གསར་བྱང་ཞིག་མིན་པ་བོད་མངའ་མཛད་ཀྱི་སྐབས་ནས་ཡོད་
སྐོར་^[2]འཁོད། ཡོན་ཀྱང་སྐབས་དེར་སྐུ་གཤེན་ལ་གསལ་ཁང་བཞེངས་པའི་གནས་ཚུལ་

1. སྐུ་བསྟན་རྒྱལ་བཟང་པོ། བསྟན་པའི་རྣམ་བཤད་དར་རྒྱས་གསལ་བའི་སྟོན་མེ། གྱུང་གོ་བོད་ཀྱི་ཤེས་རིག་དཔེ་སྟུན་ཁང་
ནས་ ༡༩༩༡ ལོར་དཔར་དུ་བསྐྱུན། འོག་ ༡༩༠ ལས། གནས་རེ་སྲོང་བཅན་ཡན་ཆད་རྒྱལ་རབས་སུ་མ་ཅུ་ཅ་གསུམ་
ལ། ཆབ་སྲིད་འཛིན་པའི་རྒྱལ་པོ་རེ། འཛིན་པའི་སྐུ་གཤེན་རེ། སྐད་བསྐྱར་གྱི་ལོ་བན་རེ། བྱས་ཐབས་ཀྱི་གསལ་ཁང་
རེ་རེ་བཞག་ཅེས། ཞེས་རྣམ་འབྱེད་འབྲུལ་ལྗེ་བྱང་འཛིན་བྱས་ཡོད།

2. ལྷང་པོ་ཆོ་གོས་རྒྱལ་མཆོག། སྒྲེང་གཞི་བསྟན་པའི་བྱང་ལྷངས་བཞུགས་སོ། གཡུང་བྱང་བོན་གྱི་དཔེ་མཛོད་
ཁང་། ༢༠༡༠ འོག་ ༩༩ །

ད་པན་མ་མཇུག་པས། སྐྱ་གཤེན་ལ་གསལ་ཁང་བཞེངས་སྒོལ་དེ་གཉེན་མིའི་གཡས་གཡོན་དུ་དར་མེན་དཔྱད་གཞིར་འབྱུང། རེད་ཀྱི་ད་ལན་ཁྲི་བདུན་སྐབས་ཀྱི་གསལ་ཁང་སྒྲོར་ཀྱི་དཔྱད་ཡིག་གཡེ་ཆེན་<<བསྐྱབས་པ་སྤྱིང་གྲགས་>>དང་<<འདུར་རྒྱུད་ཕྱར་བ་ཐང་ཆེན་>>གཉིས་ཡིན་ཞིང་། <<བསྐྱབས་སྤྱིང་>>^[3]དུ་གསལ་ཁང་དང་<<འདུར་རྒྱུད་>>^[4]ལས་གསལ་མཁར་ཞེས་བཀོལ་རུང་ཚུལ་ཡིག་འདིར་བསྐྱབས་ཕྱར་ལྟར་དུ་བྲིས་ཡོད། རོན་དུ་གསལ་ཁང་དང་གསལ་མཁར་རོན་གཅིག་པས་ཁྱད་པར་མེད་ཀྱང་གསལ་ཁང་ལ་བ་དུས་ཁང་པ་ཞིག་ཡིན་པ་ཐུན་མོང་གིས་གོ་བ་ལེན་སྐབས་བདེ་བར་འདུག་པས་དེ་ལྟར་དུ་བྲིས། “གསལ་ཁྲིམ་པ་ནི་ཞང་སྐད་ཡིན་པར་གྲགས་ལ་ཐ་སྐད་གཅིག་ལ་འཇུག་གཞི་མང་ཞིང་ཤོང་ཆད་ཆེ་བའི་ཐ་སྐད་དམིགས་བསལ་བ་ཞིག་ཡིན། དཔེར་ན་ལྷ་ལ་འཇུག་པ་“དབལ་གསལ་རྩམ་པ་དང་། རྒྱུད་གསལ་ཁམས་པ། གར་གསལ་བཅོན་པོ་སོགས་ལྟ་བུ་དང་། སྟོན་ཉིད་ལ་འཇུག་པ་“བོན་ཉིད་ཁོ་གཏུམ་འབར་བའི་གསལ་མཁར་ན་”ཞེས་པ་སོགས་མང་དུ་ཡོད། དཔེ་ཆ་ལ་འཇུག་པ་ནི་“གསལ་མཁར་བརྒྱུད་ཁྲི་བཞི་སྟོང་དང་། གསལ་མཁར་སུམ་བརྒྱ་བྲུག་ཅུ། གསལ་མཁར་གསང་བ་སྒྲོ་དགུ་”སོགས་ཀྱིས་དུ་མ་ཡོད། ལྷ་མ་ལ་འཇུག་པ་ནི་དཔོན་གསལ་ལྷ་མ་ཞེས་ལྷ་མ་གཡེ་ཆེན་ཐུན་མོན་ལ་འཇུག་པ་ཡིན། ལྷ་ཁང་དང་། མཆོད་ཁང་། གཏུག་ལག་ཁང་གི་རིགས་ལ་འཇུག་པ་གསལ་ཁང་ཞེས་པས་གོང་གསལ་ཐུན་མོན་ལ་འཇུག་པར་བཤད་ཡོད། ལ་བ་ཅེ་ལ་འཇུག་སྟེ་ལ་བ་ཅེ་བསྟོད་པར་གསལ་མཁར་བསྟོད་ཅེས་ཟེར་ལ་ལ་བ་ཅེའི་སྟོག་ཤིང་ལ་གསལ་མཁར་ཀྱི་སྟོག་ཤིང་ཞེས་བྲིས་ཡོད་པ་ཡིན། འོན་ན་གསལ་ཁྲིམ་པའི་ཐ་སྐད་འདི་འཇུག་གཞི་མང་བ་སྐབས་ཐོབ་ཀྱི་ཆོག་གསལ་སྟོགས་དང་འཕྲད་ཆེ་རོན་སྤྱི་ཆོག་གསལ་

3. དྲགས་པོ་བྲན་པ་ནས་མཁའ། གཡུང་དུང་བོན་གྱི་སྐྱ་བསྐྱབས་པ་རིན་པོ་ཆའི་སྤྱིང་གྲགས་བཞུགས་སོ། །བོད་ལྗོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་རྙིང་དཔེ་སྟླན། ༢༠༡༠ ལོ་ག ༡༥༩

4. འདུར་རྒྱུད་ཕྱར་བ་ཐང་ཆེན། བཀའ་བརྟན་ཚུལ་པ་པོ་མི་གསལ། གཡུང་དུང་བོན་གྱི་བཀའ་བརྟན་དཔེ་རྙིང་ཕྱོགས་བསྐྱབས་ཁང་གིས་ཀན་སུའི་མི་རིགས་དཔེ་སྟླན་ཁང་། ༢༠༡༥ ལོ་ག ༤༤

སྟོན་པ་དེ་ལྟར་ལགས་ནའང་། རང་ངོས་ནས་གོ་དོན་ངེས་ཅན་ཞིག་མེད་དམ་ཞེན་དེ་ནི་
 ཡོད་མྱེ་“གསལ་ནི་མི་མཐུན་སྟོགས་འཛོམས་པའི་སྤྱོད་”ཞེས་^[5]བཞེད་པ་ལྟར་གསལ་
 ནི་སྟོབས་པ་དང་པན་པ་གཞན་གྱིས་བསྐྱེད་དུ་མི་ཚུགས་པའི་གཞོན་ཞིག་བྲལ་བ་ཞིག་
 ལ་གོ་བར་སྤང་། གསལ་ཞེས་པའི་ཐ་སྟངས་འདི་ལྷ་ཉི་མ་གྲགས་པས་ཞང་སྐད་ཡིན་པར་
 འབྲེལ་^[6]བྱུང་ཞང་བོད་བྱུན་མོང་གི་སྐད་ཐོག་དུ་ཡོད་པའི་བརྟེན་གཤམ་ཆེན་ཞིག་ཡིན་
 པར་སྟམ་པའི་དབྱེད་གཞི་དུ་མ་མཐོང་བས་སྤང་བྱིན་བརྟག་པར་བྱ། གསལ་ཞེས་པའི་
 ཐ་སྟངས་འདི་ཆེས་ཆེད་པ་ཞིག་ཡིན་པ་ནི་གཏམ་ཤུལ་དགའ་ཐང་འབྲུམ་པ་ཆེད་ཡིག་ཆེད་དུ་
^[7]གསལ་ལ་ལ་བོན་གྱི་གཤམ་ཆེད་ཡིག་ཆེད་ཁོད་དུ་གཙོ་རྒྱལ་ཐ་སྟངས་ཅིག་ཡིན། འོན་ཀྱང་ཐ་
 སྟངས་འདི་ཆོས་ལུགས་དང་འབྲེལ་བའི་ཐ་སྟངས་ཅིག་ཡིན་མིན་རྗེ་ལྟར་ཡང་ཆོས་སྟོགས་གྱི་
 རྩོམ་པ་པོ་རྣམས་གྱིས་བཀོལ་བ་ནི་ཆེས་ཉུང་ཉུང་ཡིན་ཆོད། ཁོ་བོས་ཐ་སྟངས་ཆེད་པ་དེའི་
 རིན་ཐང་ནི་ཆོད་མཐོ་བ་ཞིག་ཡིན་པར་མཐོང་། གཤམ་དུ་རྩོམ་ཡིག་འདིའི་སྟེང་བྱ་བོད་
 རྒྱལ་གནས་གྱི་ཁྱི་བདུན་སྐབས་སུ་བཞེངས་པའི་གསལ་ཁང་བདུན་གྱི་ངོ་སྟོན་རིམ་པས་
 བྱེད་གྱི་ཡིན། དེད་གྱིས་གོང་གསལ་དབྱེད་གཞིའི་ཡིག་ཆེད་གཉིས་ལ་གཤམ་དུ་བསྐྱགས་
 སྤྱིང་དང་འདྲར་རྒྱུད་ཅེས་བཀོལ་གྱི་ཡིན་པས་དེ་ལུགས་སུ་མཁྱེན་བྱ།

གསལ་ཁང་གཡུང་བྱང་ལྟ་ཅི།

གསལ་ཁང་གཡུང་བྱང་ལྟ་ཅི་ནི་རྗེ་བཙུང་ཁྱི་བཙུང་པོས་བཞེངས་པའི་སྟེང་ཁང་
 ཞིག་ཡིན་སྟོར་<<བསྐྱགས་སྤྱིང་>>དང་<<འདྲར་རྒྱུད་>>གཉིས་གཅིག་མཐུན་དུ་

1. མཉམ་མེད་ཤེས་རབ་རྒྱལ་མཚན། ས་ལམ་འཕུལ་གྱི་སྟོན་མའི་རང་འབྲེལ། གཡུང་བྱང་བོན་བཤད་སྐབས་འདྲུས་
 གྲེ། ༢༠༠༤ ལོག ༤༠
2. ལྷ་ཉི་མ་གྲགས་པ། སྤྱི་ཡི་སྤེལ་སྤྱོད་སྤང་གསལ་སྟོན་མེ་བཞུགས་སོ། བོད་ལྗོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་ཆེད་དཔེ་སྟུན་
 ཁང་། ༢༠༡༠ ལོག ༣༡༩
3. གནག་རབས། རྩོམ་པོ་མི་གསལ། བོད་ལྗོངས་དཔེ་ཆེད་དཔེ་སྟུན་ཁང་། ༢༠༠༢ ལོག ༡༠

[8] བྱུང་། ལྷ་ཁང་འདི་ཉིད་ལྷ་ས་ཁོང་ཁྱེར་གྱི་ཤར་རྒྱུད་ཉིང་ཁྱིའོང་སྐྱུག་ཅེ་ཁོང་ལྷ་རི་གྲང་
 མོའི་རི་ལྷེ་བས་སྤྱ་གནས་ཡོད། ས་གནས་དེར་ཡིན་དོན་ནི་ཅེ་མོ་བྱུང་རྒྱལ་ཞེས་གཏའ་
 ཁྱི་གནས་ནས་དོག་ལ་ཕེབས་[9]སའི་ས་གནས་དེ་ཡིན་སྟོར་བསྐྱབས་སྤྱིང་དུ་[10]གསལ་
 བ་དང་། ཡོངས་གྲགས་སྤྱ་གཏའ་ཁྱི་གནས་ནས་དོག་ལ་ཕེབས་གནས་ནི་ལྷ་རི་གྲང་མོ་
 ཡིན་པ་དོས་འཛིན་པས་ཅེ་མོ་བྱུང་རྒྱལ་དང་། ལྷ་རི་གྲང་མོ་གཉིས་ས་གནས་གཅིག་
 ཡིན་མིན་གྱི་དོགས་སྟོང་བྱུང་ལ། དེར་གསལ་ཁ་ལྷན་པ་ཞིག་<<བསྐྱབས་སྤྱིང་>>དུ་
 གསལ་པོར་བཤད་[11]པ་ནི། “སྤས་སྤ་ཁྱི་བཙན་པོ་འཁྲུངས། དེས་ཡབ་བཞིན་དམུ་ཐག་
 དམུ་སྤས་ལ་བབ་ནས་ལྷ་རི་གྲང་མོའི་ཅེ་ལ་བྱོན་”ཞེས་གསལ་བས་གཏའ་ཁྱི་གནས་ནས་
 དོག་ལ་ཕེབས་གནས་ཀྱི་ཅེ་མོ་བྱུང་རྒྱལ་དང་ལྷ་རི་གྲང་མོ་གཉིས་ས་གནས་གཅིག་ཡིན་
 པ་དེ་བས་གསལ་སྟོན་བྱས་འདུག་གོ། རྒྱ་མཆན་དེའི་ཕྱིར་ན་གཏའ་ཁྱི་བཙན་པོས་གསལ་
 ཁང་བཞེངས་གནས་ནི་རྟོག་ཡུལ་ལྷ་རི་གྲང་མོ་ལ་དོས་འཛིན་པ་ཡིན། གཡུང་བྱུང་ལྷ་ཅེ་
 ཞེས་པའི་གོ་དོན་ནི་གཡུང་བྱུང་ནི་འགྲུར་བ་མེད་པའི་མཆོན་བྱེད་ཅིག་ཡིན་ལ་ལྷ་ལྷ་བྱའི་
 གཤེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་བཞུགས་གནས་ཡིན་པས་ལྷ་དང་། གསལ་ཁང་གི་ཅེ་མོ་དགྲུང་ལ་
 ལྷེགས་ཤིང་དཔངས་མཐོ་བས་ཅེ་ཞེས་དབྱིབས་ཀྱི་ཆ་ནས་བཏགས་པ་ཡིན་ཆོད། མདོར་
 ན་ལྷ་ཅེ་ཞེས་པ་ནི་ཁང་ཁྱེད་གི་གསལ་མཁར་ཤམ་པོ་ལྷ་ཅེའི་མཆོན་བྱུང་ལས་བྱངས་པའི་
 ཆོད་དུ་འདུག། གཅིག་བྱས་ན་ལྷ་རི་གྲང་མོའམ་ཅེ་མོ་བྱུང་རྒྱལ་དུ་བཞེངས་པས་ལྷ་ཅེ་ཞེས་

8. བསྐྱབས་སྤྱིང་། གོང་མཚུངས། ཤོག ༡༥༩ འདུར་རྒྱུད། གོང་མཚུངས། ཤོག ༤༥
 9. རྒྱལ་པོ་གནས་ནས་དོག་ལ་ཕེབས་ཞེས་པ་ནི་དོན་དངོས་གཏའ་རྒྱུད་ཅིག་ཡིན་ཅུང་། སྤམས་དེའི་ཆོས་ལུགས་དང་
 མོས་དང་རིགས་རྩས་ཆོ་འབྲང་དང་འབྲེལ་བ་ཡོད་སྟེ། གནས་རིས་པ་བཅུ་གསུམ་ནི་ལྷ་ཡུལ་ཞིག་ཡིན་པར་འདོད་
 ལ། བོད་བཙན་པོ་རྣམས་ལྷ་གནས་གནས་བསྐྱོས་ཡིན་པའི་དད་མོས་རིགས་རྩས་ཀྱི་ཆེ་བ་འདོན་ཕྱིར་གནས་ནས་
 བབ་པར་བཤད་ཡོད།
 10. བསྐྱབས་སྤྱིང་། གོང་མཚུངས། ཤོག ༡༥༩
 11. བསྐྱབས་སྤྱིང་། གོང་མཚུངས། ཤོག ༡༥༩

ཟེར་བ་ཡང་ཡིན་མིན་སྤྱི་མཐུན་དབྱེད་པར་ཞུ། <<བསྐྱབས་སྒྲིབ་>>དུ་“ཕྱག་རྗེས་ཅེ་མོ་
 བྱུང་རྒྱལ་ལ། གཡུང་བྱུང་ལྷ་ཅེ་ནི་གསལ་ཁང་བཞེངས་”ཞེས་གསལ་^[12]བའི་ཕྱག་རྗེས་ནི་
 ཕྱ་རྗེ་ཞེས་པའི་ཡིག་ནོར་ཡིན་པར་མངོན། རོན་དུ་ཕྱ་རྗེ་ཞེས་པ་ནི་བོད་བཅན་པོ་རྣམས་
 གྱི་མིང་ཡིན་ལ་ཕྱ་ཡི་རུས་རྒྱུད་ལ་གོ་བ་ཡིན། གཉལ་ཁྲི་བཅན་པོས་བཞེངས་པའི་གསལ་
 ཁང་གཡུང་བྱུང་ལྷ་ཅེ་ནི་སྐྱབས་གཤེན་རྣམས་ཀྱི་བཞུགས་གནས་དང་། སྐྱབས་གཤེན་ཆོས་རྒྱལ་
 པོའི་རིས་གོ་སྐྱབས་གནས་དང་རྒྱན་ལྡན་རྒྱལ་པོ་སྐྱ་སྒྲེར་གྱི་ཆོས་ལུགས་བྱེད་སྒོ་གཉེར་ས་
 ལྷ་བུ་ཡིན། གཉལ་ཁྲིའི་སྐྱབས་གཤེན་ལ་ཁང་ཁུང་གི་མཁས་པ་ནམ་མཁའ་སྤང་བ་མདོག་ཅན་
 དང་། ཡ་ངལ་དང་། མཆོ། གཙུག་གསུམ་གྱི་བོན་པོས་སྐྱབས་གཤེན་ཡང་བྱེད་བཞིན་ཡོད། ཡ་
 ངལ་དང་། མཆོ། གཙུག་གསུམ་ནི་རུས་ཡིན་ཞིང་རོན་དུ་བོན་པོ་དེ་གསུམ་གྱི་མཆན་དངོས་
 གང་ཡིན་ཁ་གསལ་མ་བྱུང་། གསལ་ཁང་གཡུང་བྱུང་ལྷ་ཅེ་ནི་བོན་དང་འབྲེལ་བའི་བཅན་
 པོའི་མངའ་རིས་ཀྱི་ལྷ་ཁང་ཐོག་མ་ཡིན་ལ། ལོ་རྒྱུས་ཐོག་ཁང་བོད་གཉིས་ལས་བོད་རང་
 གི་བཞེངས་པའི་ལྷ་ཁང་ངམ་གཙུག་ལག་ཁང་ཐོག་མ་དེ་གྲུར་ཡོད་པ་རེད། ལྷ་ཁང་དེའི་
 བཙོ་དབྱིབས་དང་ཆོད་སོགས་ད་པན་ལོ་རྒྱུས་ཁག་ནས་ཞིབ་ཆ་མ་མཇུག་ལ་ལྷ་ཁང་
 དེར་ཡུལ་ངོས་སུ་ཞིབ་འཇུག་བྱེད་མཁན་ནི་བྱུང་སྤྱིང་མེད་པ་ཡིན་ཆོད། རོན་དངོས་ལྷ་
 ཁང་དེ་ཉིད་ཤིན་ཏུ་གལ་ཆེན་ཞིག་ཡིན་པ་དཔོན་གསལ་ནམ་མཁའ་སྤང་བ་མདོག་ཅན་
 གྱི་བཞུགས་གནས་དང་། བཅན་པོས་བཞེངས་པའི་བོན་ལུགས་ཀྱི་ལྷ་ཁང་ཐོག་མ་དེ་གྲུར་
 ཡོད་པས་རེད། ལྷ་ཁང་དེའི་མཆན་བཏགས་སྤངས་པ་དབྱེད་ན་ཁང་ཁུང་དང་འབྲེལ་བར་
 དེས་ཉེ་འོས་སྒྲིབ་གི་ཤམ་པོ་ལྷ་ཅེ་དང་། པོ་བྱང་ལྷ་ཅེ་དགུ་སྟོན། ཞེས་པ་གནའ་དུས་ཁང་
 ཁུང་གི་ལྷ་ཁང་ཁག་གི་མིང་ཡིན་ལ་དེའི་མིང་རྒྱུར་ལས་བྱངས་པར་མངོན། །

12. བསྐྱབས་སྒྲིབ་། གོང་མཚུངས། ཤོག ༡༥༩

གསལ་ཁང་ཁོ་མ་ནེུ་ཚུང་།

གསལ་ཁང་ཁོ་མ་ནེུ་ཚུང་ནི་རྒྱལ་པོ་སྤྲུལ་ཁྱིམ་བཅན་པོ་ས་བཞེངས་པའི་ལྷ་ཁང་དེ་
ཡིན་ལ། ལྷ་ཁང་དེ་ཉིད་ལྷ་རི་ཁྱུང་ཐོ་ཞེས་པའི་ས་གནས་སུ་བཞེངས་སྟོར་<<འདྲུང་
རྒྱུད་>>དང་<<བསྐྱབས་སྒྲིབ་>>གཉིས་ཀར་གཅིག་མཐུན་^[13]བྱུང་། དེས་གཉའ་ཁྲིམ་ལ་
སྤྲུལ་གྱི་གསལ་ཁང་བཞེངས་ཡུལ་ས་གནས་གཅིག་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་དགོས་པར་
མཐོང་། མ་གཞི་ལྷ་རི་ཞེས་པའི་ས་གནས་པོད་ཡུལ་དུ་ཉ་ཅང་མང་རུང་ལྷ་རི་ཁྱུང་ཐོ་ཞེས་
པ་ནི་ཞོང་ཡུལ་དུ་ཡོད་པའི་ལྷ་རི་ཁྱུང་ཐོ་ཞེས་པ་དེ་པལ་ཆེར་རང་དུ་དེས་པ་ཡིན། ཡར་
ལྷུང་དུ་ལྷ་རི་ཞེས་པའི་ས་གནས་ཤིག་ཡོད་ཀྱང་དེར་ལྷ་རི་ཁྱུང་ཐོ་ཞེས་པ་ཡོད་སྟོར་མི་
གསལ། ཞོང་ཡུལ་ལྷ་རི་ཁྱུང་ཐོ་ནི་རྒྱལ་པོ་སྤྲུལ་ཁྱིམ་བཅན་པོ་དང་འབྲེལ་ཡོད་བཤད་རྒྱུ་
ཡོད་ལ་དེར་སྤྲུང་བ་མདོག་ཅན་གྱི་སྐྱབས་གནས་ཡིན་པར་བཤད། མ་ཟད་ཞོང་ཡུལ་ལྷ་རི་
ཁྱུང་ཐོ་ནི་གཉའ་ཁྲིམ་གནས་ནས་ས་རུ་བབ་པའི་གཏམ་རྒྱུད་དང་འབྲེལ་བ་ཡོད། གཉའ་ཁྲིམ་
ཞབས་རྒྱུ་ཡིན་པར་གྲགས་པའི་རྗེས་ལྷུ་ཡང་མཐོང་དུ་ཡོད། མདོར་ན་སྤྲུལ་ཁྱིམ་བཅན་
པོ་ས་བཞེངས་པའི་གསལ་ཁང་ཁོ་མ་ནེུ་ཚུང་གི་གནས་ཡུལ་ཞོང་ཡུལ་ལྷ་རི་ཁྱུང་ཐོ་
ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་པ་ཡིན། ལྷ་ཁང་དེ་ཉིད་ཀྱི་མཆན་ཡང་ཞང་ཁུང་གི་ལྷ་ཁང་ལས་
བྲངས་པར་འདུག་སྟེ། འོལ་སྒྲིབ་དུ་ཡོད་པའི་མོ་སྒྲིབ་ཁོ་མ་ནེུ་ཚུང་ཞེས་པ་དང་གཅིག་
པས་སོ། །གསལ་ཁང་དེར་བཞུགས་པའི་སྐྱུ་གཤེན་གཙོ་བོ་ནམ་མཁའ་སྤྲུང་མདོག་ཅན་
དང་། ཡང་ངལ་དང་། མཆོ་མི། གཙོ་བོ་བྱ་བ་དཀར་བཅས་མང་དུ་ཡོད། རྒྱལ་པོ་སྤྲུལ་ཁྱིམ་
བཅན་པོ་སྐྱུ་ལ་སྤྲུང་གཞི་བྲག་པོར་བཞེས་དུས་སྐྱུ་གཤེན་ལ་ངལ་དང་མཆོ་མི་གཉིས་
ཀྱིས་རིམ་གྱོ་སྐྱ་ཆོགས་བྲས་ཏེ་བྲག་སྒྲིབ་བྱུང་བས། རྒྱལ་པོ་སྐྱུ་གཤེན་ལ་གོ་གནས་
ཆད་མཐོ་ལུལ་བ་དང་སྐྱུ་གཤེན་གྱི་མཆན་སྐྱན་པོད་པའི་སྐྱུ་ཆོགས་ཁྲོན་ཡོངས་ལ་བྱབ་
པ་བཅས་སྐྱད་གྲགས་ཆེན་པོ་བྱུང་ཐོང་།

13. བསྐྱབས་སྒྲིབ་། ཞོང་མཚུངས། ཤོག ༡༥༩ འདྲུང་རྒྱུད། ཞོང་མཚུངས། ཤོག ༤༤

གསལ་ཁང་ཁོ་མ་ཡང་ཅེ།

གསལ་ཁང་ཁོ་མ་ཡང་ཅེ་ནི་རྒྱལ་པོ་དེ་མི་བཅན་པོས་བཞེངས་པའི་ལྷ་ཁང་ཞིག་
ཡིན་ལ། ལྷ་ཁང་འདིའི་བཞེངས་ཡུལ་ས་གནས་ལ་<<འདྲར་རྒྱུད་>>ནས་“པོ་བྲང་ལྷ་
ཅེ་ནི་གོང་དུ་བཞེངས་”ཞེས་^[14]གསལ་བས། པོ་བྲང་ལྷ་ཅེ་ནི་གཉའ་ཁྲིའི་བཞེངས་པའི་
གསལ་ཁང་གཡུང་དྲུང་ལྷ་ཅེ་ལ་གོ་བ་དང་། གསལ་ཁང་དེའི་གོང་དུ་བཞེངས་པས་དེ་
སྐད་ཟེར་བ་ཞིག་མིན་ནམ་སྙམ་བ་<<བསྐྱགས་སྒྲིང་>>ལས་གསལ་ཁང་དེའི་གནས་ཡུལ་
“ཆག་མེད་ཅེ་”ཞེས་བཤད་^[15]རྒྱུ་དེ་ནི་གོང་གི་“པོ་བྲང་ལྷ་ཅེ་”ཞེས་བ་དང་གཅིག་པར་
མཛོན། ལྷ་ཁང་དེའི་མཆན་ལ་<<འདྲར་རྒྱུད་>>ལས་“གསལ་མཁར་རྩ་འབྲུལ་རང་གྲུབ་
”ཅེས་^[16]བཀོལ་རུང་ཁོ་མ་ཡང་ཅེ་ནི་མིང་གཞན་ཞིག་གསལ་ཡང་ན་དེའི་ཡོན་ཏན་གྱི་ཆ་
ནས་བཏགས་པ་ཞིག་ཀྱང་ཡིན་སྲིད་པ་རེད། གསལ་ཁང་དེར་བཞུགས་པའི་སྐུ་གཤེན་
ནི་<<བསྐྱགས་སྒྲིང་>>ལས་^[17]“གཙོ་པོ་སྦྱིན་དཀར་”ཞེས་ཟེར་བ་དང་། <<འདྲར་རྒྱུད་
>>^[18]ནས་“གཙོ་བུ་སྦྱོ་ཀར་”ཟེར་རུང་དོན་དུ་གཅིག་ཏུ་ངས་བ་ཡིན། གསལ་ཁང་དེའི་
མིང་བཏགས་སྤྱོད་ཀྱང་གོང་གི་ཁོ་མ་ནི་ཁྱེ་རྩེ་དང་གཡུང་དྲུང་ལྷ་ཅེ་ཞེས་བ་བཅས་ཀྱི་
མིང་རྒྱུ་ལས་བྲངས་པ་ཡིན་པ་རྒྱུར་བལྟས་ལེན་མཐོང་གི་དཔེ་ལྟར་གྱུར། གནས་ཚུལ་
དེ་ཆོ་ལ་ཞིབ་དུ་དབྱེད་ཆེ་བོད་ཀྱི་རིག་གནས་འབྲུང་ཁུངས་ཞང་ཞུང་དུ་བཤད་པའི་སྐུ་བ་
ཁྲེད་འདི་ཆོ་རེད་སྙམ། གསལ་ཁང་དེའི་མཆན་རྒྱུ་ཀྱི་ཁོ་མ་དང་ཅེ་ཞེས་པའི་གོ་དོན་
གསལ་པོ་ཞིག་ཡིད་ལ་མ་འཁོར་རུང་ལྷ་ཅེ་ཞེས་པ་ནི་གྲེན་དུ་འབྲེང་བའི་མཁར་རིང་པོ་
ཞིག་ལ་གོ་བར་སྒྲུང་། དཔེར་ན་ཤམ་པོ་ལྷ་ཅེ་དང་། གྱི་གྲུམ་གྱི་རྒྱལ་མཁར་ཤམ་པོ་ཅེ་

14. འདྲར་རྒྱུད་ཕུར་བ་ཐང་ཆེན། གོང་མཚུངས། ཤོག ༩༦

15. བསྐྱགས་སྒྲིང་། གོང་མཚུངས། ཤོག ༡༥༧

16. འདྲར་རྒྱུད་ཕུར་བ་ཐང་ཆེན། གོང་མཚུངས། ཤོག ༩༦

17. བསྐྱགས་སྒྲིང་། གོང་མཚུངས། ཤོག ༡༥༧

18. འདྲར་རྒྱུད་ཕུར་བ་ཐང་ཆེན། གོང་མཚུངས། ཤོག ༩༦

དགུ་ཞེས་པ་བཅས་ནི་མཁར་དབྱིབས་ལས་བཏགས་པ་ཐེ་མི་ཚོམ། དེ་དག་གི་དཔེར་
མཚན་ནི་རྟོང་པོ་རྒྱ་མདའ་དང་། ཡར་སྤྱང་། ལྷོ་གྲག་རྒྱལ་མོ་ཆ་བ་རོང་བཅས་ཀྱི་མཁར་
དང་འབྲ་བར་ཅེ་མོ་དགུང་ལ་སྟེགས་པ་ཞིག་ཡིན་པར་གོ་བ་རགས་ཅམ་ལེན་སྟབ། འདི་
དག་ལ་ཞིབ་ཆའི་རྒྱུ་ལོན་བྱ་སྟབ་ན་བོད་ཀྱི་ཕྱི་མོའི་རིག་གནས་ཞིབ་འཇུག་དགེ་མཚན་
ཆེན་པོ་ཡོད་པ་གདོན་མི་ཟ།

གསལ་ཁང་དགུ་ར་དགུ་ལྷུང་།

གསལ་ཁང་དགུ་ར་དགུ་ལྷུང་ནི་རྒྱལ་པོ་སོ་ཁྲི་བཅན་སོས་གམ་པ་ཆལ་ཞེས་པའི་
ས་གནས་སུ་བཞེངས་པ་དང་། གམ་པ་ཆལ་ནི་འདུ་གནས་སོ་བདུན་གྱི་ནང་ཆན་གཅིང་
གི་འདུས་གནས་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་ཆན་ནས་གམ་པ་ཁུ་ཞེས་པ་དེ་ཡིན་ན་དེ་ཉིད་གཅིང་ས་
སྤྱིའི་གདན་ས་ཆགས་གནས་དེར་ཡིན་སྟོར་<<བོད་ཡུལ་གནས་ཀྱི་ལམ་ཡིག>> ལས་
^[19]གསལ། གལ་ཏེ་གམ་པ་ཁུ་ཡིན་ཆེ་ད་ལྟའི་གནས་ཡུལ་ས་སྤྱོད་དང་ས་སྤྱོད་
བཅའ་སྤྱོད་ལྷས་རི་ཁྲོད་དུ་འབོད་པ་དེར་ཡིན་པར་^[20]བཤད། ལྷ་ཁང་དེའི་གནས་ཡུལ་
ཐག་གཅིད་ཅན་ཞིག་མིན་པས་དོགས་ཡོད་ས་གནས་གཞན་ལ་ལྷ་ཁང་གི་མིང་ཟུར་ཆལ་
ཞེས་པ་དེ་ནི་གཅིང་གི་འདུས་གནས་བརྒྱད་ཀྱི་ནང་ཆན་ཤང་གི་ཁང་ཁྱུང་ཆལ་དང་། ཉང་
སྟོད་སྟག་ཆལ་བཅས་ལ་གོ་མིན་དེས་པར་དུ་དབྱུད་དགོས། ལྷ་ཁང་དེའི་མིང་ལ་ང་ཚོས་
ཐད་ཀར་གོ་བ་སྒྲངས་ཆེ་གམ་པ་ཡོད་པའི་ཁོར་ཡུག་ཅིག་ཡིད་ལ་འཁོར་ཡོད་། <<འདུར་
རྒྱུད>>ལས་^[21]ལྷ་ཁང་དེའི་གནས་ཡུལ་བསྟན་སྐབས་“གནས་མཚོག་གམ་པ་ཆལ་དུ་

19. ལྷན་པའི་ཡོངས་འཛིན་སྟོབ་དཔོན་བསྟན་འཛིན་རྣམ་དག་གསུང་འབུམ་དེབ་ག་ལ། བོད་ཡུལ་གནས་ཀྱི་ལམ་ཡིག་གསལ་
པའི་དམིག་བྱ། ཁྲི་བཏན་ཞོར་བྱ་ཅའི་དཔེ་མཛོད་ཁང་། ལྷ་ལི་ནས་དཔར་དུ་བསྐྱུན། ༡༩༩༥ ལོག ༡༥༠
20. འདུ་གནས་སོ་བདུན་ཉམས་ཞིབ་པ་བསམ་གཏན་འགྲུར་མེད་ནས་རོ་སྟོད་བྱས་སོང་།
21. འདུར་རྒྱུད། ཁོར་མཚུངས། ལོག ༤༤

བཞེངས་ཞེས་གསལ་བས། ས་གནས་དེ་ཉིད་གནས་རི་ཞིག་ཡིན་པར་གོ་བ་སྟེར་བ་རེད་
 ལྷམ། དེས་ན་ཉང་སྟོང་སྟེང་སྟེང་ཆེན་པོ་ལྟ་ གུ་པ་ཁ་ཆུ། ཞང་ཞུང་ཆེན་པོ་བཅས་གང་ལ་གོ་
 མིན་དཔྱད་དགོས། མ་ཟད་རྒྱལ་པོ་སོ་སོའི་སྐབས་འདུག་གནས་སོ་བདུན་བཞེངས་ཟེན་པས་
 དེའི་ཕྱིར་གནས་མཆོག་གུ་པ་ཁ་ཆེན་པོ་ལྟ་ཀྱང་ཆོག <<འདུར་རྒྱུད་>>ལས་^[22]ལྷ་
 ཁང་དེའི་མིང་ལ་“སྤིང་ར་དགུ་ཞུང་”ཅེས་བྲིས་རུང་དགུ་ར་དགུ་ཞུང་ཅེས་པ་དང་གཅིག་
 པ་ཡིན། དགུ་ར་དགུ་ཞུང་ཅེས་པ་ནི་ལྷ་ཁང་གི་དབྱིབས་ཀྱི་ཆ་ནས་བཏགས་པ་ཞིག་ཡིན་
 བས་སྟེན་པ་བྱུང་། གནའ་བོའི་བོད་ཀྱི་མཁར་རྩིང་ལ་ཟུར་བརྒྱད་དང་དགུ་ཡི་རྩམ་པ་མང་
 བོ་འདུག་པས་དགུ་ར་དགུ་ཞུང་ཅེས་པ་ནི་དེ་འདྲ་ཞིག་ལ་གོ་སྲིད་ལ། ཡང་ན་ཁང་པའི་
 ཐོག་བཅེགས་དང་ལྷགས་བྱ་བྱ་ཞུང་ལ་གངས་དགུ་དགུ་ལྷན་པའི་ཆ་ནས་བཏགས་པ་
 ཡང་ཡིན་སྲིད། བོན་ལུགས་སྤྱི་ཆོག་ལ་དགུ་ར་དགུ་ཞུང་ཅེས་པ་ཞིག་བཅའ་རྒྱ་ཡོད་ལ་
 དེ་ནི་དཔལ་འབྱོར་དང་རྒྱ་དངོས་འཕེལ་བྱེད་ཅིག་ཡིན་པར་འདུག་གཅིག་བྱས་ན་ལྷ་ཁང་
 དེ་ཉིད་ཆོག་དེ་དང་འབྲེལ་བ་ཡོད་པ་ཞིག་ཀྱང་ཡིན་སྲིད། གསལ་ཁང་དེར་བཞུགས་པའི་
 ལྷ་གཤེན་ནི་ཅུ་འོད་དཀར་ཞེས་པ་དེ་ཡིན། རྒྱལ་པོ་རེ་ལ་སྐྱེ་གཤེན་མ་འདྲ་བ་རེ་ཡོད་
 པ་ནི་བཅའ་བོའི་རྒྱལ་རབས་སྟོང་ཀྱི་དམིགས་བསལ་ཆོས་ཕྱོགས་ཀྱི་ཐོབ་ཐང་ཞིག་ཡིན།

གསལ་ཁང་ཐོ་བོ་ཞུང་ལག

གསལ་ཁང་ཐོ་བོ་ཞུང་ལག་ནི་སྐྱེ་རྒྱལ་གདགས་ཁྲི་བཅན་པོས་ཡར་ལུང་སོག་
 ཀའི་ས་གནས་སུ་བཞེངས་པའི་ལྷ་ཁང་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། ལྷ་ཁང་འདི་ཉིད་ཡར་ལུང་
 ཁུལ་གྱི་ས་གནས་གང་ཞིག་ཏུ་ཡོད་མེད་གསལ་ཁ་མ་མཆིས་ལ་འདིའི་སྐོར་བོད་ཡིག་
 ཐོག་ཞིབ་འཇུག་བྱས་པ་མ་མཇུག་ཡིན་ནའང་ཁུ་དབང་ལྷན་ལྷན་བྱུང་དགོན་གྱི་འཁྲིམ་
 སུ་གྲུང་རོ་དང་མཁར་ལུལ་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡོད་པ་དེ་ཡིན་པའི་འགྲེལ་བཟོད་གནང་སྟེན་

22. འདུར་རྒྱུད། གོང་མཚུངས། ཤོག་ ༩༩།

[23]མཆིས། ཟླ་པོ་ལྷུང་ལག་གི་ལྷ་ཁང་ནི་ཐོག་མར་ཁང་ཁྱུང་ཡུལ་དུ་དར་འདུག་ལ་ལྷ་
 མཁར་ཟླ་པོ་གཡུ་ཅེ་ཞེས་པའི་མཁར་ཡང་བྱུང་བས་དེ་དག་ནས་པ་ཀུན་ནས་འབྲེ་མཚུངས་
 ཞིག་ཏུ་ངེས། ཟླ་པོ་ལྷུང་ལག་ཅེས་པའི་མིང་དེ་ཐད་ཀར་གོ་བ་སྒྲུངས་ཆེ་ཟླ་པོ་ནི་ཅེ་མོ་རྫོ་
 ཞིང་མང་བའི་དོན་དང་ལྷུང་ལག་ཅེས་པ་ལྷུང་གྲུར་ལྷུང་མགོ་ཉིག་དང་ལྷན་པ་ཞིག་ལ་གོ་
 བར་སྤང་། དཔེར་ན་ཤམ་པོ་ལྷ་ཅེ་ཞེས་པ་ནི་ཅེ་མོ་དགྲུང་ལ་སྟེགས་ཤིང་བར་སྤང་དུ་ཡར་
 འགྲེང་བའི་མཁར་རིང་ཞིག་ལ་གོ་བ་དང་། བར་པོ་སོ་བརྒྱད་ནི་རྒྱ་མཁར་གྱི་བྱར་དང་སོ་
 པས་ལྷ་སའི་བྱར་དབྱིབས་ལ་གོ་བས་དེ་ལྟར་ཟེར། དེས་ན་ཟླ་པོ་ལྷུང་ལག་ནི་བར་སྤང་དུ་
 འགྲེང་བའི་མཁར་རིང་ཞིག་དང་ཁང་མྱད་དུ་ལྷུང་གྲུར་གྱི་རྒྱ་ཕིབས་ཡོད་པ་ཞིག་ལ་གོ་བར་
 སྤང་། བོད་གྱི་གནའ་དུས་མཁར་པལ་མོ་ཆེ་ནི་དཀྱིལ་ཁྱོན་རྒྱུང་ལ་མཐོ་ཆད་ཆེ་བ་ཤིས་ལྷག་
 ཏུ་སྤང་། དཔེར་ན་དེང་དུས་ལྷོ་བྲག་དང་། རྫོང་པོ་རྒྱ་མདའ། ཡར་ལུང་གི་མཁར་རྫིང་
 བཅས་གྱི་བཟོ་དབྱིབས་ལས་ཤེས་རྒྱས་པ་ཡིན། ཟླ་པོ་ཞེས་པ་ནི་ཅེ་མོ་རྫོ་བ་ལ་གོ་སྟེ་ཟླ་
 པོ་དབྱེད་ལྷུང་ལྷ་དང་ཕྱག་མཆན་གྱི་ཆ་དུ་མའི་ཕྱོགས་ལ་གོ་བ་ཡོད་ལ། ལྷ་བས་དེའི་
 ཟླ་པོ་ནི་ཅེ་མོ་མང་ཞིང་རྫོ་བའི་དོན་ཡིན་པས་ཤེས་རྒྱས་པ་ཡིན། རྒྱལ་མཁར་དང་གཙུག་
 ལག་ཁང་གི་རྒྱ་ཕིབས་ལ་ལྷུང་གྲུར་ལྷུང་མགོས་བརྒྱན་པའི་ལུགས་སྟོལ་ནི་ཁང་ཁྱུང་གི་
 ལུགས་ཡིན་ཞིང་། ལྷུང་ནི་ཁང་ཁྱུང་གི་མཆོན་རྟགས་གལ་ཆེན་ཞིག་ཡིན་ལ་ལྷུང་རུང་
 ནི་རྒྱལ་པོ་དང་། ལྷ་མའི་དབྱེ་ལྷ། གསལ་ཁང་། གཙུག་ལག་ཁང་གི་རྒྱ་ཕིབས། མཆོད་
 རྟེན་གྱི་ཉིག་བཅས་སུ་བརྒྱན་སྟོལ་ཡོད། དེ་ཉིད་མཆོན་དོན་སྤྲོ་ཆོགས་གྱི་དཔེ་རུ་ཡང་
 བཀོལ་སྟོལ་ཡོད། གསལ་ཁང་དེར་བཞུགས་པའི་སྐྱེ་གཤེན་ནི་ཙུའཤང་དཀར་ཡིན་ལ་
 <<འདྲར་རྒྱུད་>>ལས་“གཤོག་བྱུཤང་དཀར་”[24]ཟེར་རུང་དོན་ལ་གཅིག་ཏུ་ངེས་སོ། །

23. འདྲ་གནས་སོ་བདུན་ཉམས་ཞིབ་པ་དགེ་སློང་ནམ་མཁའ་མཐོང་གསལ་ནས་དེ་ལྟར་བཤད་བྱུང་།
 24. འདྲར་རྒྱུད་ཕྱར་བ་ཐང་ཆེན། གོང་མཚུངས། ཤོག ༥༤

གསལ་ཁང་གཡུང་བྱང་ཁྱི་བཅེགས།

གསལ་ཁང་གཡུང་བྱང་ཁྱི་བཅེགས་ནི་སྤྱི་རྒྱལ་བྱ་ཁྱི་བཅེན་^[25]པོས་ལྷ་ས་གྲོང་ཁྱེར་གྱི་ཤར་རྒྱུད་བླ་མ་ཡེར་པ་རུ་བཞེངས་པའི་ལྷ་ཁང་ཞིག་ཡིན། ལྷ་ཁང་དེ་ཉིད་ནི་འདུ་གནས་སོ་བདུན་གྱི་ནང་ཆོན་དབུས་རུ་ན་བཅུ་གསུམ་ཡོད་པའི་ལྷ་ས་ཡེར་པའི་འདུ་གནས་ཞེས་པ་དེ་ཡིན་མིན་དབྱེད་དགོས། འདུ་གནས་སོ་བདུན་གྱི་ནང་ཆོན་ལྷ་ས་ཡེར་པའི་འདུ་གནས་དང་། སྤེལ་ཁྱི་བཅེན་པོས་བཞེངས་པའི་ཡེར་པའི་གཡུང་བྱང་ཁྱི་བཅེགས་གྱི་ལྷ་ཁང་གཉིས་ངོ་མོ་སོ་སོ་ཡིན་མིན་དབྱེད་པ་བྱེད་དགོས་པ་ལས། སྤྱི་རྒྱལ་ལྷ་ས་ཡེར་པའི་ལྷ་ཁང་ཐ་དག་འདུ་གནས་སོ་བདུན་གྱི་ནང་ཆོན་དུ་ངོས་འཛིན་བྱེད་མི་རིགས། ལྷ་ཁང་འདི་ཉིད་དེང་སྐབས་སྤྱི་འཛིན་ས་ཁོངས་ལས་ལྷ་ས་གྲོང་ཁྱེར་གྱི་སྟག་ཅེ་གྲོང་རྫོང་འཕྲོམ་ཐོད་གང་གི་ཡེར་པ་གྲོང་ཆོའི་ཁོངས་སུ་ཡོད། ལྷ་ས་ཡེར་པ་ནི་བོན་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཐོག་གནས་རི་གསལ་ཅན་ཞིག་ཡིན་ལ་སྤྱི་ཆེན་པོ་སོགས་སྤྱི་ཆེན་དུ་མ་བཞུགས་པའི་གནས་དང་གཏེར་གནས་ཡིན། དེང་སྐབས་ས་གནས་འདིར་དམ་ཆོས་འཛིན་མཁན་ལས་བོན་ཆོས་འཛིན་པའི་དགོན་དང་རི་ཁྲོད་ཡོངས་རྫོགས་མེད་པར་གྱུར་ཟིན་པ་ཡིན། ཆོས་ཕྱོགས་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ལྟར་ན་མི་རྗེ་སྟོང་བཅེན་སྐམ་པོ་ནས་བཅེན་པོ་རིམ་བྱོན་གྱི་སྐབས་གནས་འདིར་སྐུ་བ་བཅས་ལེན་གནང་མཁན་གྱི་སྤྱི་བྱ་དམ་པ་ཞིག་མེད་པས་སྤྱིང་བའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱང་བཤད་དུ་ཡོད་ལ། རྒྱལ་པོ་ལྷ་ས་ས་དར་མ་སྐུ་དཔྱོད་མཁན་ལྷ་ལུང་དཔལ་གྱི་དོ་རྗེའི་བཞུགས་གནས་ཀྱང་ས་གནས་འདི་ཉིད་ཡིན། མདོར་ན་ས་གནས་དེ་ཉིད་བོད་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཐོག་གནས་རི་བྱིན་ཅན་དང་ས་ཆེགས་གལ་ཆེན་ཡིན་པ་རེད། གོང་གསལ་ལྷ་ཁང་དེར་སྐུ་གཤེན་ཅོ་ཏུ་མི་ཆེན་བཞུགས་པ་དང་ཅོ་ཏུ་མི་ཆེན་གྱིས་རྒྱལ་པོ་རིམ་བྱོ་སྐུ་བ་སོགས་གྱི་བྱ་གལས་བསྐྱོན་ཡོད་པ་བཅས་སོ། །

25. སྤྱི་ལྷོ་གྲང་རྒྱལ་ལ་བྱ་ཁྱི་བཅེན་པོ་ཟེར་རུང་འདི་གཉིས་མི་སོ་སོ་ཡིན། འདི་ནི་ཡིག་རྟིང་འདུར་རྒྱུད་དུ་གསལ་བ་ལྟར་བཞོད་ཡོད།

གསལ་ཁང་ཁོ་མ་རུ་རིང་།

གསལ་ཁང་ཁོ་མ་རུ་རིང་ནི་སྤྱི་ཆུལ་ཁྲི་ལྷེ་ཡག་པས་ཉང་རོ་རྩ་བའི་ཆལ་དུ་བཞེངས་
བ་དང་། ཉང་སྟོང་སྟག་ཆལ་ནི་དེར་སྐབས་སྲིད་འཛིན་ས་ཁོངས་ལས་བོད་ལྗོངས་གཞིས་
ཅི་གྲོང་ཁྲིར་ཆུལ་ཅི་རྫོང་གི་བྱང་ཐོས་མཁར་སྟོང་གྲོང་གི་ས་ཁོངས་སུ་ཡོད་པ་^[26]དང་ཉང་
སྟོང་སྟག་གཉིས་ལས་ཉང་སྟོང་ཅེས་བའི་ས་གནས་དེར་ཡིན། ཉང་སྟོང་དུ་བོད་བཅན་པོའི་
ཆུལ་མཁར་བཞེངས་དུས་ནི་ཉང་སྟོང་སྟག་ཆལ་དུ་ཆུལ་པོ་རང་གི་གསལ་ཁང་བཞེངས་
དོན་ནི་ཆུལ་མཆོམས་སྤྱ་བཏུན་དང་། ཆུལ་ཁོངས་གཞན་ལ་དབང་བསྐྱར་གྱི་ཐབས་སྲིད་
དབང་ཐབས་བྱས་ཤིག་ཡིན་པར་མངོན། གསལ་ཁང་འདིའི་མཆོན་གྱི་གོ་བ་ཡོངས་རྫོགས་
རྫོགས་པར་ཁག་པོར་གྱུར། འདི་ཆོ་བོད་ཀྱི་བདེ་སྤྱིང་དང་ཁང་སྐྱད་གང་ཡིན་ཤེས་རྫོགས་
མི་རྣམས་པར་འདུག ཁོ་མ་ཞེས་པ་ནི་ཁང་ཁྲུང་གི་བྱང་མེད་འདུས་སྡེ་ཁོ་མ་ནི་ཉུ་ཆུང་གི་
མཆོན་རྩུ་ལས་བྲངས་པ་ཡིན་ཆོད། རུ་རིང་ཞེས་པ་ནི་སྤྱ་ཁང་གི་གྲེན་དུ་འགྲེང་ཆད་
རིང་པོ་ཞིག་ཡིན་ཕྱིར་དེ་ལྟར་བཏགས་པ་མིན་ནམ་སྟུང་། གནའ་དུས་སྤྱ་ཁང་དང་ཆུལ་
མཁར་པལ་མོ་ཆེ་གྲེན་དུ་རིང་པོ་བཞེངས་སྒོལ་ཡོད་པ་ཡིན་པས་དེ་དག་ལ་བཏགས་ན་གོ་
བ་རགས་ཅམ་ལེན་བྱུང། གསལ་ཁང་དེར་བཏགས་པའི་སྤྱི་གཤེན་ནི་ཅོ་ཉུ་ཞལ་དཀར་
ཡིན་ཞིང་ཁོང་གིས་བཅན་པོའི་རིམ་གྱི་སྤྱི་བ་དང་། བཅན་པོའི་ཆོས་ཕྱོགས་ཁྲེད་སྒོ་
གང་ཞིག་གཉེར་ན་འགན་ཁུར་གྱི་མི་སྤྱི་ཡང་དང་པོ་དེ་ཡིན། སྤྱ་ཁང་དེ་དང་སྤྱི་གཤེན་
དེ་གཉིས་ནི་ཁྲི་བདུན་གྱི་ཐ་མ་དེ་ཡིན་ལ། སྐབས་དེར་བོད་ཀྱི་ཆོས་སྲིད་གཉིས་ཀ་ཡར་
ཆུས་ལ་ཕྱོགས་པའི་དུས་རབས་ཤིག་ཡིན་རུང་། གྱི་གྲུམ་གྱིས་དམག་འཐབས་དང་དབང་
བསྐྱར་ལམ་སྟོང་མ་བྱུང་ནས་ཆུལ་རབས་ལན་ཅིག་འཛོར་ཞིག་སོང་བ་རེད། གལ་ཏེ་གྱི་
གྲུམ་བཅན་པོའི་ཆབ་སྲིད་ལམ་སྟོང་བྱུང་ཡོད་ཆེ་བོད་ཁམས་གཅིག་གྱུར་དང་བོད་ཀྱི་

26. བོད་ལྗོངས་ཀྱི་ཨེ་འཕྱོག་དེལ་སྒོག་པ་འདུས་གནས་སོ་བཞུན་ཉམས་ཞིབ་པ་གཙང་ཆ་བསམ་གཏན་འགྱུར་མེད་གྱིས་
གནས་ལུལ་དོ་སྟོན་བྱས་སོང་།

སྒོ་བས་ཤུགས་དུས་སྔ་མོ་ནས་ནར་སོང་བའི་ཆོད་དུ་འདུག་པས། གྱི་གུམ་བཞོངས་པ་དེ་
བོད་ཀྱི་ཡོ་རྒྱས་ལ་གྱོན་རྒྱད་ཅིག་ཡིན་པ་གཏོན་མི་ཟ་བཤོ། །

གསལ་ཁང་དང་འབྲེལ་བའི་ཞོར་འཕྲོས་གནད་དོན་འགའ་ཞིག་སླེང་བ།

གནམ་གྱི་ཁྲི་བདུན་གྱིས་བཞེངས་པའི་གསལ་ཁང་ཁག་གི་དོ་སྤྲོད་ཅུང་ཅུ་ཞིག་སླེང་
ཅིན་ཅུང་། སྐབས་དེའི་སྐུ་གཤེན་དང་རྒྱལ་པོའི་དབར་གྱི་འབྲེལ་ལམ་དང་། སྐུ་གཤེན་དང་
མི་མང་དབར་གྱི་འབྲེལ་ལམ། སྐུ་གཤེན་དང་ཆབ་སྲིད་དབར་གྱི་འབྲེལ་ལམ་སྐོར་བོན་
གྱི་དཔེ་གཞུང་ཉིད་པ་དབྱེད་གཞིར་འཛིན་ཐོག་ནང་དོན་སླེད་བསྐྱས་ཤིག་སླེང་ན་གནམ་
གྱི་ཁྲི་བདུན་སྐབས་ཀྱི་ལུགས་གཉིས་ཀྱི་གནས་བབ་གསལ་བོར་འགྱུར་བ་དང་། དེ་ལ་
བཏེན་ནས་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་གནས་བབ་རྒྱས་ལོན་གསལ་བོ་བྱེད་ཐུབ་པ་དང་། མ་ཟད་སྐུ་
གཤེན་དང་འབྲེལ་བའི་གནད་དོན་ཁ་ཤས་ལོག་འབྲེལ་བྱེད་མཁན་ཡང་བྱུང་ནས་འདུག་
པས་དེར་གྲོས་འདེབས་ཀྱི་ཚུལ་དུ་ཅུང་ཟད་སླེང་བར་འདོད། སྐུ་གཤེན་ནི་རྒྱལ་པོ་རང་ཉིད་
ཀྱིས་བོད་ཀྱི་སྲིད་དབང་འགན་བཞེས་ཇེས། རྒྱལ་པོ་རང་གི་རིམ་གྱོ་སྐྱབ་པ་དང་། ཡི་
དམ་སྐྱབ་པ། བོན་ལུ་བ། སྤམ་དབྱེད་བྱེད་པ། བསངས་བྱེད་པ། དབང་གནད་པ། ལུས་
བྱེད་པ་སོགས་ཆོས་ཕྱོགས་བྱེད་སྒོ་གཉེར་མཁན་གྱི་སྤྲོ་མ་བསྟེན་སྒོལ་ཡོད་པ་དེར་སྐུ་
གཤེན་ཟེར་ལ། སྐུ་ཞེས་པ་ནི་རྒྱལ་པོར་གོ་ཞིང་གཤེན་ཞེས་པ་ནི་ཤེས་བྱའི་རྣམ་གྲངས་
རྒྱ་ཆེར་ཤེས་མཁན་གྱི་སྒོ་བ་དཔོན་ཞིག་ལ་གོ་བ་ཡིན། མདོར་ན་སྐུ་གཤེན་ནི་རྒྱལ་པོ་
རང་གིས་རྒྱལ་སྲིད་བཞེས་ཇེས་ད་གཞོད་རྒྱལ་པོའི་ཆོས་ཕྱོགས་ཀྱི་བྱེད་སྒོ་གཉེར་མཁན་
ཞིག་འདེམས་སྐོས་བྱས་པ་ལས། གཞན་སུ་ཞིག་རྒྱལ་པོའི་སྐུ་གཤེན་བསྐོས་བའི་དབང་
ཆ་དམེད་ཅིང་དེར་རྩ་གཏོགས་བྱེད་ཐུབ་པའི་མི་སྣ་ཡང་སུ་གཅིག་མེད་པ་དང་། དེས་
ན་སྐུ་གཤེན་ནི་རྒྱལ་པོས་ད་གཞོད་གསལ་ཁང་དུ་ཆོས་ཕྱོགས་ཀྱི་བྱེད་སྒོ་གཉེར་མཁན་
དུ་བསྐོས་ཇེས་དེར་རྒྱལ་པོས་ཅི་གསུང་དོན་ལེན་ལུ་ནས་རྒྱལ་པོའི་ཞབས་བྱི་བྱས་ནས་

བཞུགས་པ་ལས། རྒྱལ་པོའི་པོ་བླ་དུ་རྒྱལ་སྲིད་དང་འབྲེལ་བའི་བྱ་བ་སྟེ་གཅིག་ལ་ཐག་
 གཅོད་དང་བཀོད་འདོམས་བྱེད་པའི་ཐོབ་ཐང་སྐར་མ་གཅིག་མེད། འོན་ཀྱང་ཆོས་དང་
 འབྲེལ་བའི་བྱེད་སྟོན་ཐ་དག་ནི་སྐུ་གཤེན་གྱིས་འགན་ཁུར་གྱི་ཡོད་པ་དཔེར་ན་མོ་འདེབས་
 པ་དང་། ལྷ་སྐྱབ་པ། གསལ་མཁར་བསྟོད་པ་སོགས་སྐུ་གཤེན་གྱིས་འགན་ཁུར་དགོས་
 ལ་བྱེད་སྟོན་དེ་ཆོའི་ཐད་རྒྱལ་པོ་ལས་ཀྱང་སྐུ་གཤེན་དབང་ཆེ་བ་ཡིན། མ་གཞི་སྐུ་གཤེན་
 ལ་སྐུ་ཆོགས་ནས་ཐོབ་ཐང་ཆེན་པོ་ཡིན་རུང་དེ་ནི་ཆོས་ལུགས་དད་མོས་དང་འབྲེལ་
 བའི་ཅི་མཐོང་ཞིག་ཡིན་པས་ལས། ལུགས་གཉིས་ནས་དབང་ཆད་དང་ཐོབ་ཐང་ཡོད་
 པའི་དོན་མིན་པ་ཤེས་དགོས་པའི་གནད་དོན་ཞིག་ཡིན་པ་རེད། མདོར་ན་སྐུ་གཤེན་དང་
 རྒྱལ་པོའི་འབྲེལ་ལམ་ནི་དད་མོས་དང་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་འབྲེལ་ལམ་ལས་སྲིད་དབང་དང་
 རྒྱལ་དོན་གྱི་འབྲེལ་ལམ་གཞར་ཡང་མེད། སྐབས་རེ་དཔག་འཐབ་དུས་ལུལ་ལྷ་གསོལ་
 བ་དང་དབྱ་སྲི་གཞོན་པ་བཅས་ལ་སྐུ་གཤེན་ཐེབས་སྟོལ་ཡོད་རུང་། དེ་ཡང་ཆོ་ལུགས་
 བྱེད་སྟོན་ཞིག་ཡིན། སྐུ་གཤེན་དང་མི་མང་གི་འབྲེལ་བ་ཡང་དད་མོས་དང་མཆོད་ཡོན་
 སྦྱོར་བདག་གི་འབྲེལ་བ་ལས། ཆབ་སྲིད་བྱེད་སྟོན་དང་ལས་གནས་གང་ཐད་ནས་མི་མང་
 ལ་དབང་བསྐྱར་བྱེད་རྒྱུའི་ཐོབ་ཐང་མེད་ལ་ཀུན་སྲོང་མེད་པ་རེད། འོན་ཀྱང་བཞུགས་
 སའི་གདན་དང་འགྲོ་བའི་གནས་འཆོ་བའི་ཟས་སོགས་ཕྱོགས་མང་པོ་རྒྱལ་པོ་དང་འབྲེལ་
 བའི་ཐོབ་ཐང་ཆེན་པོ་ཡོད་པ་ནི། ཆོས་ལུགས་དད་མོས་ཀྱི་ཅི་མཐོང་དང་རྒྱལ་པོའི་སྒྲ་
 མ་ཡིན་ཕྱིར་མ་གཏོགས། བོད་བཅན་པོའི་སྐུ་ཆོགས་ནས་ཡོད་ཆད་ཐག་གཅོད་རུས་
 པའི་དོན་མིན་ལ། རྒྱལ་པོ་ལག་ཆ་རུ་བཀོལ་ནས་ཆོས་སྲིད་གཉིས་ལ་ལག་བསྲིང་བའི་
 གནས་དོན་གཏན་ནས་མིན། སྐུ་གཤེན་ནི་རྒྱལ་པོས་གར་བཞག་ཡིན་པ་ལས་རྒྱལ་པོའི་
 གོང་ནས་སྐུ་གཤེན་གྱིས་རྒྱལ་སྲིད་ལ་ཁ་ལོ་བསྐྱར་བའི་ཐོབ་ཐང་ཡོད་པ་ཡིག་རྙིང་གང་
 ནས་གསལ་མེད། སྐུ་གཤེན་ནི་མ་གཞི་ནས་རྒྱལ་པོའི་ཆོས་ལུགས་བྱེད་སྟོན་གཉེར་མཁན་
 རུ་བསྐྱོས་བཞག་བྱས་པ་ལས། རྒྱལ་སྲིད་ལས་གནས་གང་ལ་ལྟོས་ནས་བསྐྱོས་པ་མིན་

སྐབས་སྐྱ་གཤེན་ལ་བཅན་པོའི་སྲིད་དབང་འགན་ཁི་སྒྲེ་གཅིག་མེད་པ་མ་ཟད། གསལ་ཁང་དུ་ཆོ་ག་བཅའ་འདོན་དང་ནང་བསའ་ས་དགོང་འདོན་སོགས་ཉིན་རེའི་རྒྱལ་པོའི་ཞབས་བཏུན་སྐྱབ་པ་ལས། རྒྱལ་ཁབ་དང་རྒྱལ་ཕྱན་ཕན་ཚུན་དཔལ་འཕེལ་གྱི་འགན་ཁི་མེད་ལ་དེར་རྒྱུད་མངའ་ཡང་མེད་པ་རེད། སྐྱ་གཤེན་ཞེས་པ་ནི་ཡུལ་གྱི་སྤྲུལ་དང་རིག་གནས་སྐྱ་བ་གཟེངས་ཐོན་གྱི་མི་སྤྱད་གསུ་གཤེན་གྱི་གོ་གནས་ཐོབ་པ་ལས་ཆོ་ག་ཤེས་ཆད་སྐྱ་གཤེན་དུ་འགྱུར་ཆོག་ཆོག་ཅིག་གཏན་ནས་མེད། དེས་ན་སྐྱ་གཤེན་ནི་རིག་གནས་དང་ཆོས་ལུགས་སློབ་སྦྱོང་བྱས་ནས་ཡོང་བ་ལས་ཆབ་སྲིད་དང་དཔལ་དོན་ལ་དོ་སྤང་ཅམ་ཡང་བྱེད་སྤྱོད་མེད་པས། རྒྱ་མཆན་དེའི་ཕྱིར་ན་སྐྱ་གཤེན་གྱིས་སྲིད་དབང་ལ་ཐེ་རུས་བྱེད་པའི་ཆ་རྒྱུན་དང་ལམ་ཁ་ཞིག་གཏན་ནས་མེད་པ་ཤེས་དགོས་པའི་གནད་ཅིག་ཡིན། བཅན་པོའི་རྒྱལ་རབས་སྐྱ་གཤེན་གྱི་བྱས་རྒྱུས་མང་པོ་བཞག་སྤྱོད་བས་སྐྱ་གཤེན་ལ་བྱ་དགའ་རིམ་པ་མང་པོ་ཐོབ་སྤྱོད་བ་དང་། སྐྱ་གཤེན་ནི་བོད་མིའི་སྤྱི་ཆོགས་ནས་གྲུས་ཅི་བྱེད་ས་ཞིག་ཡིན་པ་དེ་ཆོས་ལུགས་དད་མོས་ཁོ་ནའི་ཐོག་ནས་བྱུང་འདུག

མཇུག་བསྐྱེད་གཏམ།

མི་རིགས་སུ་ཞིག་ཡིན་ན་རང་གི་རིག་གནས་དཔལ་ཡོན་ཤེས་འདོད་ཡོད་ལ་དེའི་རིན་ཐང་ཆེན་པོ་ཞིག་ཏུ་ཆང་མས་རེ་བ་རྒྱག་ངེས། བཅན་པོའི་རྒྱལ་རབས་སྦྱོང་གི་གནས་ཚུལ་ནམས་ཐོན་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཁག་གསལ་ཆེ་བ་དང་། དེའི་གནས་བབ་ཏུ་རྒྱས་སུ་བཤད་པ་ནི་དགའ་འོས་པའི་གནས་དོན་ཞིག་ཏུ་གྱུར་ལ། བོད་ཀྱི་དཔལ་ཡོན་འགོ་ཁྲུངས་འཆོལ་བའི་རྒྱ་ཆ་དང་དབྱེད་གཞི་ཅ་ཆེན་དུ་གྱུར་བས་རིན་ཐང་ཏ་ཅང་ཆེ། ད་ལན་བོན་གྱི་ཡིག་རྙིང་བསྐྱགས་པ་རིན་ཆེན་སྒྲེང་གྲགས་དང་། འདུར་རྒྱུད་ཕྱར་བ་ཐང་ཆེན་གཉིས་གྱི་དགོངས་དོན་གཅོར་བཅུང་གིས་གནས་གྱི་ཁྱི་བདུན་སྐབས་ཀྱི་གསལ་ཁང་བདུན་གྱི་ངོ་སྤྱོད་ཉུང་ཏུ་ཞིག་བྱས་པ་འདིར། དབྱེད་གཞིས་མ་འདད་བ་དང་། དབྱེད་བརྗོད་མོར་

བ། དབྱང་ཚྩོམ་འབྲི་བའི་ཉམས་སྲོང་ཞན་བ། རང་ཕྱོགས་སུ་འགྲོ་མ་སྐབ་པ་སོགས་ནོར་
 འཁྱལ་རིགས་ཇི་སྟེད་ཅིག་ཡོད་པ་སྟོས་མེད་ཡིན་པས་རྒྱ་ཆེའི་སྟོག་པ་པོ་ནམས་ལ་
 དགོངས་སེལ་ཞུ་རྒྱུ་དང་། སྤང་ཕྱིན་གནས་ཚུལ་འདིའི་རིགས་ཞིབ་འཇུག་ཆད་ལྡན་གྱི་ད་
 མཁན་ནམས་ལ་དབྱང་གཞིའི་སྟོ་ཙམ་དུ་ཕྱལ་བ་ལས། རང་གི་ཐག་གཅོད་རང་བཞིན་
 ཅན་ཞིག་གཏན་ནས་སྤང་མེད། གལ་ཏེ་ཚྩོམ་སྐབ་འདི་དག་དོན་གཉེར་ཅན་ཆོས་དབྱང་
 གཞིའི་སྟོ་ཙམ་དུ་འགྱུར་ཆེ་ཚྩོམ་པ་པོའི་དམིགས་ཡུལ་འགྲུབ་པ་ཡིན། མ་ཟད་སྤང་ཕྱིན་
 འདིའི་ཐད་ཞིབ་འཇུག་ཆགས་ཚུད་མཛད་མཁན་ནམས་ཀྱིས་དོ་སྣང་གལ་ཆེན་དེ་ཡུལ་
 རོས་སུ་བསྐྱོད་ནས་ཞིབ་འཇུག་གྱི་རྒྱའི་འཛོད་བསྐྱལ་གྱིས་མཇུག་བསྡུས་སོ།། །།

སློབ་པའི་བྲག་ཕྱག་དང་རྫོང་བཞོན་གྱི་སྐྱོར་སློང་བ།

དག་དབང་བདེ་ཆེན། (ཨ་ཁྱེ།)

[ནང་དོན་གནད་བསྡུས།] གནའ་རྩམ་རྟོག་ཞིབ་རིག་པ་ནི་སྤྱིར་འཛམ་གླིང་ཡོངས་ཀྱི་
ལོ་རྒྱུས་དང་། གྲེ་བྲག་ཏུ་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ལ་པན་ལུས་ཆེན་པོ་བྱུང་བ་བཞིན། བོད་དང་
ས་འབྲེལ་ཉི་མཱ་ལ་ཡའི་རི་བརྒྱུད་དུ་འདྲ་བའི་རྒྱལ་བའི་མཁས་དབང་མང་པོས་གནའ་རྩམ་
མང་པོ་སྟོན་འདོན་གྱི་སྐབས་སློབ་པའི་ཡུལ་དུ་གནའ་ཤུལ་སྟོན་འདོན་བྱས་པ་དང་གསར་
ཉིད་གང་མང་བྱུང་ཡོད་ཅིང་། དེ་དག་ལ་བརྟེན་ནས་བསྐྱལ་བ་ཡ་ཐོག་གི་ལོ་རྒྱུས་རྟོགས་
པར་འགྱུར་ངེས་པས་འདིར་གནའ་ཤུལ་དང་བྲག་ཕྱག་རྟོག་པ་དག་གི་སྐྱོར་ལ་དབྱེད་ཞིབ་
བྱ་བྱིར། གྱི་ལོ་ ༡༩༥༣ ཅམ་ནས་ད་བར་སློབ་པའི་གནའ་རྩམ་སྟོན་འདོན་སྐྱོར་གིས་པའི་
དབྱེད་རྩོམ་ཆོད་ལྡན་དག་གཙོ་བོར་བཟུང་ནས་བྲག་ཕྱག་དང་དེའི་ནང་གི་ལྟེན་པས་རིས། རྫོང་
བཞོན། གིས་མའི་ཡིག་ཆ། རྩམ་སོགས་དང་། དུར་སྤྲོས་བཅས་འོ་སྤྱོད་ཞུས་ཡོད།

[བཅད་ཆད་གཙོ་བོ།] སློབ་པོ། གནའ་རྩམ་རྟོག་ཞིབ། དུར་སྤྲོས་བྲག་ཕྱག་རྫོང་བཞོན་རི་
མོ། བཀའ་འབུམ།

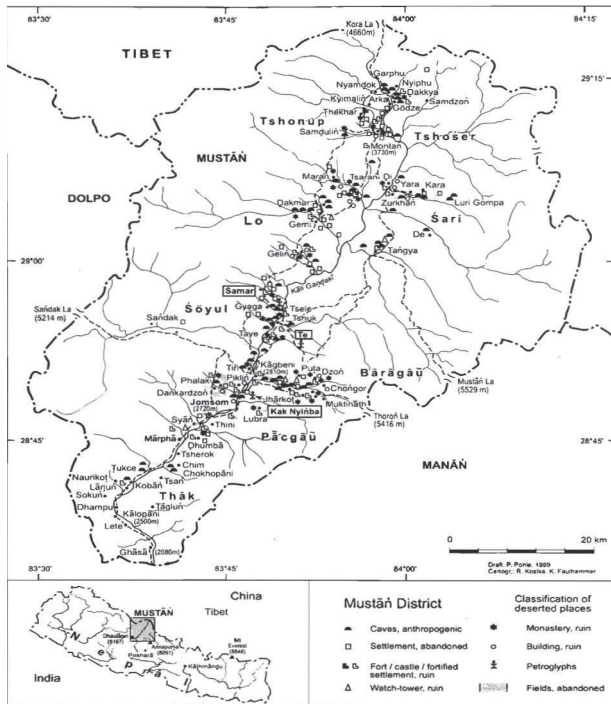
སློང་སྐྱོར་བའི་གཏམ།

སྤྱིར་བོད་ཀྱི་གདོད་མའི་ལོ་རྒྱུས་བོད་ཀྱི་ཆོས་འབྱུང་ཁག་ནས་གསུངས་པ་ལྟར་མ་
ཡིན་པར། འཛམ་གླིང་གི་སྤྱིངས་ཆར་རྒྱལ་ཁབ་གཞན་གྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་དབྱུང་བ་མཉམ་
སྦྲིག་གིས་ལོ་རྩིས་སྟོང་བར་མཐར་གཏུགས་བྱས་པ་བྱུང་བའི་གནའ་རྩམ་རྟོག་ཞིབ་རིག་
པ་ལ་བརྟེན་ནས་བྱུང་ཡོད། དེ་ཡང་ལོ་རྩིས་བཅའི་སྟོན་ཅམ་ནས་ལྷ་སའི་རྩ་གོང་ནས་
རྟོག་པའི་གནའ་ཤུལ་དང་མདོ་དབུས་ཀྱི་ཆབ་མདོ་མཁར་རིའི་གནའ་ཤུལ་སོགས་ཀྱིས་

གནའ་རབས་བོད་མིའི་སྤྱི་ཚོགས་ཀྱི་ལས་ལུགས་དང་། བསམ་བཞི་འདུ་ཤེས། ཐོན་སྐྱེད་
 ཀྱི་རྒྱས་པ། རིག་གནས་དང་ལག་རྩལ་གྱི་ཚུ་ཚད་སོགས་གསལ་སྟོན་གནང་ཡོད། དེ་ལྟར་
 དུ་བོད་ཀྱི་སློ་མཚམས་སུ་ཡོད་པའི་སློ་བཞི་ལུང་པར་ཡང་དེའི་ལོ་རྒྱུས་ལ་རམ་འདེགས་
 རྒྱས་པའི་བྲག་ཕྱག་དང་རྩོལ་སྟོན། ལྷེ་བས་རིས་སོགས་བལ་པོ་དང་བྱི་རྒྱལ་བའི་གནའ་
 རྩམ་རྟོག་ཞིབ་པས་དབྱེད་ཞིབ་གནང་འདུག ཁོང་ནས་པས་སློ་བོ་ནི་ཉི་མ་ལྷ་ཡའི་ནང་
 རྩམ་གནའ་རྩམ་རྟོག་ཞིབ་ཀྱི་ས་གནས་གལ་ཆེ་ཤོས་ཤིག་ཡིན་^[1]ཞེས་བ་དང་། སློ་བོ་ནི་
 འཛམ་གླིང་ནང་ནས་ཡ་མཚན་ཅན་གྱི་གནའ་རྩམ་རྟོག་ཞིབ་ཀྱི་གནས་ལུལ་ཞིག་ཆགས་
 བ་དང་། མིས་བཟོས་པའི་བྲག་ཕྱག་རྒྱ་ཆེ་ཤོས་ཤིག་ཀྱང་ཆགས་ཡོད། ^[2]བྲག་ཕྱག་དེ་
 དག་གི་ནང་ནས་ལྷེ་བས་རིས། རྩོལ་སྟོན། གྲིས་མའི་ཡིག་ཆ། རྩམ་སོགས་དང་། དུར་
 སྤྲུམ་སུ་མིའི་རུས་བ་བཅས་ཉིད་བ་དག་དུས་ཚོད་ཀྱི་ཆ་ནས་བྱེ་མའི་སྟོན་གྱི་ལོ་རྩེ་བཞི་
 སྟོང་བར་མཐར་གཏུགས་སུ་བའི་ཡ་མཚན་གྱི་ས་གནས་ཤིག་ཡིན་ཞེས་སློ་བཞི་གནས་
 སུ་བརྟག་དབྱེད་གནང་མཁན་གནའ་རྩམ་རྟོག་ཞིབ་པས་བརྗོད་བ་རྣམས་འདིར་གྲུས་
 མོས་སློ་བོ་སྟོད་སྤྲད་རྣམས་སུ་བྲག་ཕྱག་དེ་ཅུ་རྟོག་ཞིབ་བྲས་བ་དང་། དེ་བཞིན་དུར་
 སའི་བྲག་ཕྱག་རྩོལ་སྟོན་བཅས་སོ་སོར་བྲེས་ནས་ཁྱུས་ཡོད། དེ་ཡང་སློ་བོར་བྲག་ཕྱག་
 ཁྲི་ལས་ལྷག་བ་ཡོད་ཚུལ་བརྗོད་ཀྱང་། འདིར་སྤྱེས་བྲ་དམ་པའི་བྱིན་གྱིས་རྒྱབས་པའི་
 གནས་ཆེན་གྱི་རོ་བོར་བཟུང་ནས་ལུལ་མིའི་བདག་གིར་བཟུང་བ། དཔེར་ན། སློ་བོ་དགེ་
 ལུང་གི་གནས་ཆེན་ཅོང་ཞི་བྲག་ཕྱག་ལྷ་བྱ་སློབ་དཔོན་ཆེན་མོ་མ་རྩ་བུ་རུའི་གནས་མང་
 དག་ཅིག་ཡོད་བ་རྣམས་འཆད་རྒྱ་མིན། དེ་བཞིན་བྲག་ཕྱག་ནང་སློ་བཞི་མི་དང་ཆོས་དང་
 རིག་གཞུང་གང་གི་འང་ལོ་རྒྱུས་མི་གསལ་བ་བྲག་ཕྱག་སྟོང་པའང་གངས་འབྲེན་དུ་བཅིས་
 པས་སློབ་པ་པོར་ངལ་བ་བཟོ་མི་འདོད། དེས་ན་འདིར་གོང་དུ་བརྗོད་བ་བཞིན་གནའ་རྩམ་

1. Darnal, 2008
 2. (Finkel, 2012) Mustang is also home to one of the world's great archaeological
 mysteries, the largest concentration of human carved cliff cave.

གྲོག་འདོན་པས་བརྟག་དཔྱད་བྱས་པས་བྲག་ཕྱག་གི་ནང་ལྗེ་བས་རིས་སོགས་ཀྱིས་གྲོ་
 བོའི་མི་རིགས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས། ཆོས་རྒྱལ་རྣམ་པའི་རྒྱལ་རབས། གྲོག་ཕྱོན་སྤྱིས་བྱ་དམ་པ་
 གླ་ཆེན་^[3]ཁག་གི་རྣམ་ཐང་ཆོས་བྱང་བཅས་ལ་ལྷན་ཐབས་བྱལ་བ་བཅས། གཙོ་བོ་གྲོ་
 བོའི་བྲག་ཕྱག་དང་རྩོམ་ཞེས་པ་ས་བཅད་གཉིས་དང་། བྲག་ཕྱག་ལ་དབྱེ་ན། བྲག་
 ཕྱག་དང་། བཀའ་འབྲུག་ དུང་ས་ཞེས་གསུམ་གྱི་སྒོ་ནས་ཁྲོད། །

པར་ PD Dr.Perdita Pohle དཔྱད་རྩོམ་ལས་གྲུབ།

གྲོ་ཡོངས་རྫོགས་ནས་རྙེད་དོན་བྱུང་པའི་བྲག་ཕྱག་དང་རྩོམ་ཞེས་པ་དང་མཆོད་རྟེན། མཁར་ལུལ་གྱི་ས་ཁ།

3. ཟེ་ལུང་པ་བསྟན་པ་བཟང་པོ། གྲོ་བོའི་དུས་བབ། ལོག ༡༡༩ ༢༠༢༢ <<ལྗོངས་འདིར་བསྟན་པ་གིན་ཏུ་དར་ཞིང་རྒྱས་
 པའི་གནས་བབ་དང་གླིང་བཞིའི་དགོན་སྡེའི་བྱང་རབས་རོལ་མཆོ། >> གྲོ་བོར་ཕྱོན་པའི་རང་ལུལ་གྱི་མཁའ་ཁྱུང་
 དང་ཕྱོགས་གཞན་ནས་ཞབས་ཀྱི་བཅག་པའི་མཁའ་ཁྱུང་རྣམས་ལ་བརྟག་ན་དོར་ཆེན་པོ་བས་པ་ནས་བརྒྱུད་ད་བར་
 རང་ལུལ་གྱི་མཁའ་ཁྱུང་ ༩༢ དང་ལུལ་གཞན་ནས་ ༩༢ བྱུང་།

དང་པོ། སློ་བོའི་བྲག་ཕུག

ཀ) བྲག་ཕུག

སློ་བོའི་ཕུང་བར་བྲག་ཕུག་ཆེ་ཆུང་དང་གྲགས་ཆེ་ཆུང་མ་གཏོགས་ཕུང་བ་
རེ་ལ་བྲག་ཕུག་རེ་ནི་ཡོད་པས་བྲག་ཕུག་ཁྱི་སྤག་ཡོད་པ་ནི་སློ་བོའི་སློའི་ས་ཆའི་རྒྱ་ཁྱོན་
གྱི་ཆ་ནས་ཉ་ཅང་མང་པོ་ཡིན། འོན་ཀྱང་གནའ་རྫས་རྟོག་ཞིབ་པས་ད་བར་སྤྲོག་འདོན་
བྱས་པ་དང་དེའི་ནང་ཆེད་པའི་དངོས་རྫས་བྲག་ཀླུ་རྣམས་^[4]གྱི་དབུད་ཚུལ་གཞི་བཟུང་
གིས་བཏོད་ན།

1. སློ་བོའི་ཆེ་མཁར་གྱི་མཛུལ་ལམ་དགྲིལ་འཁོར་གྱི་བྲག་ཕུག ཡུལ་མིས་དེ་ལ་རུབ་སྤྱོད་གས་
ཕུག་ཅེས་བརྗོད། བྲག་ཕུག་དེའི་ནང་ལྷུང་བ་འགས་ལྟ་སོ་བདུན་གྱི་དགྲིལ་འཁོར་
^[5]དང་སྤྲ་ཆེན་ཁག་མང་པོའི་ལྗེབས་རིས་ཡོད་ཀྱང་དེང་སང་ལྟ་སྟོར་བ་སྤྱོད་ཆད་
གྱིས་མིང་དང་ཁ་བྱང་འབྲེལ་ནས་དགྲིལ་འཁོར་གསལ་པོ་མེད་པར་གྱུར། སྤྱོད་གས་
དེ་གའི་གཡས་གཡོན་དུ་ཕུག་བ་གཞན་བའང་ཡོད་ཀྱང་། མཐོ་ཆེ་ནས་ད་ལྟ་བར་
ནང་དུ་འཛུལ་སྤུབ་མེད་ཅེས་དེ་གའི་ཡུལ་གྱི་དགོན་པའི་ཀན་ཆེ་རིང་ལགས་གྱིས་
གསུངས།
2. སློ་བོའི་ཆེ་མཁར་གྱི་སྤྱོད་མཛུང་བྲག་ཕུག དེའི་ནང་ལྗེབས་རིས་བདུན་བཅུ་ཅུ་ཡོད་
པ་དང་། དེར་ཡོད་པའི་ལྗེབས་རིས་ནི་རྒྱ་གར་གྱི་ཨ་ཇན་ཉའི་བྲག་ཕུག་ནང་ལ་

4. Dranal, Prakash (2017) Significant Heritage of Upper Mustang and Issue of Conservation: Dhoulagiri Journal of Sociology and Anthropolgy Vol.11, 2017
5. Regmi, Umesh Conservation of Tangible and Intangible Cultural Heritage of Upper Mustang: The ceiling is full of Mandala Fresco paintings painted in probably 12th/113th century. The flower decorations of Mandalas refer to the 13th century style of decorating the Mandala

ཡོད་པ་ལྟར་ཉ་ལའི་ཤིང་སྒོང་དང་། སྤྱུ་དང་བྱང་མེད་བཅས་འདུག་ཅེས་གསུངས།

3. གློ་བོ་ཚོ་ཤར་གྱི་རྩ་མགོ་དམར་པོའི་ཕུག་དེ་ནི་ཐོག་ཅིག་གསུམ་ཅན་དང་། དེ་ནས་ལག་བྲིས་ཤོག་བྱ་གང་འཆམ་ཞིག་རྟེན་པ་དང་། ཤོག་ལྟེ་གཅིག་ནི་གསེར་བྲིས་ཡིན། ད་དུང་བོད་ཡིག་བྲིས་པ་དང་འཛིམ་བས་བཅོས་པའི་སྟོན་པའི་དབུ་བཅས་བརྟེན།

4. གློ་བོ་ཚོ་ཤར་གྱི་རྩང་ཕུག⁶ དེ་ནི་ཐོག་ཅིག་ལྷ་ཅན་ཞིག་དང་། བང་ལ་འཇུལ་སྒོ་ནི་དེ་ཙམ་ཆེན་པོ་མེད་པ་དང་འཇུལ་སྒོ་གཅིག་ལས་མེད་ཀྱང་དེའི་ནང་ཁང་མིག་བཞི་བཅུ་ཞེ་བརྒྱད་ཡོད། དེ་ནི་ལྷ་ཚོ་ཤར་གྱི་ཡུལ་མིའི་སྒོད་གནས་ཡིན་པ་དང་། བྲིས་སུ་རིམ་བས་ཡུལ་ལུང་དུ་སྒོས་རྩལ་བརྗོད་མཁན་ཡང་ཡོད།

གློ་བོ་ཚོ་ཤར་གྱི་རྩང་ཕུག

5. དམར་རྩང་ཕུག་བྲག་ཕུག་དེ་ནི་གློ་བོའི་རྒྱལ་ས་གློ་བོ་སྟོན་ཐང་གི་རྩོ་ཕྱོགས་སུ་ཡོད་པ་དང་ཉ་བཞོན་ཉེ་རྩ་ཆོད་བྱེད་ལས་འགོ་དགོས་མེད། ཕུག་དེ་ནི་ཐོག་ཅིག་བཞི་

6. Regmi, Umesh Conservation of Tangible and Intangible Cultural Heritage of Upper Mustang: This is one of the ancient cave located in the whole Himalayan region that connects to the history of the prehistorical development of human civilization.

ཅན་དང་། དེའི་གྲང་ངོས་ན་ངོ་མཚར་ཅན་གྱི་འཛིགས་བྱེད་དང་རྩེ་རྩེ་ཆུལ་འགྱུར་བ་
 ལྷའི་ལྷེབས་རིས། བོད་ཡིག་གི་ཤོག་ལྷེ་མང་དག་ཅིག་རྙེད་སོན་བྱུང་བས་ཁྱོན་བོད་
 བཙུན་བྱུང་། དེ་ནི་ད་བར་ཡིག་ཆ་ཡག་ཤོས་རྙེད་སོན་བྱུང་བ་ཞིག་ཡིན། དེ་
 བོད་མཁའ་གཞི་ཆགས་ལྟ་བུ་ཞིག་གིས་སྤྱི་བདག་མེད་ཏུ་བསྐྱར་བ་ལྟ་བུ་ཞིག་ཏུ་གྱུར་
 ཡོད། ཕྱི་ལོ་ ༡༠༠༩ ལོར་ལྷ་སྒྲོར་བ་ཁ་ཤས་ལ་དེ་ནི་བོན་གྱི་ཕྱག་དཔེ་ལག་གིས་
 ཤོག་ལྷེ་ ༥༠༩༥ ཅམ་རྙེད། ཕྱག་པ་དེ་ནི་སྐབས་ཤིག་ལ་དཔེ་མཛོད་ལྟར་ཏུ་བེད་
 སྤྱོད་གནང་བ་ལྟར་སྤངས་ཤི། ཕྱག་པའི་ཕྱོགས་གང་ས་ན་དཔེ་ཆའི་ཤོག་ལྷེ་ཐོར་ཡོད་
 བ་དང་། དེར་ཕྱི་ལོ་དུས་རབས་བྱུག་པའི་དུར་སའང་རྙེད་པས། དེར་མའི་རུས་བ་
 དང་། མིས་བཟོས་པའི་ཤིང་(wood)དང་རས་སྒྲམ། (Textile) ལྷགས་(Metal)
 དང་ཅ་དངོས་གཞན་ཡང་རྙེད། གློ་བའི་མི་དམངས་ཀྱིས་སྤར་བྲག་ཕྱག་དེར་ལྷ་མ་
 གཉིས་ཀྱིས་མཐུངས་མིག་འཕྲུལ་ནག་པོ་(Black Magic) འཐབ་བ་བཛོད་ཚུལ་
 ཀྱིས་ས་གནས་དེ་འཛིགས་སྤར་ཅན་ཞིག་ཏུ་ངོས་འཛིན། མཁས་པ་ཁ་ཤས་ཀྱི་
 དགོངས་ཚུལ་ལ་ཕྱག་དཔེ་དེ་རྣམས་བོན་གྱི་ཡིན་པས། སྤར་གློ་བའི་རྒྱལ་པོ་ནང་
 ཆོས་ཉམས་ལེན་གནང་སྐབས་བོན་གྱི་ཕྱག་དཔེ་རྣམས་བྲག་ཕྱག་ཏུ་དོར་ནས་རང་
 གི་ཡུལ་ལྷང་ནས་མེད་པར་བཟོས་ཅིས་ཡིན་སྲིད་ཅེས་ཆོད་དཔག་གནང་།

tures and objects of religious cults, since people believe that having a damaged figure or book in their home gives rise to bad karma. Under normal circumstances Tibetans refrain from destroying religious texts, placing them on the floor or otherwise treating them

FIG. 3
 The Mardzong cave complex. Photograph by Agnieszka Helman-Ważny.

མདོར་ན་ཡུལ་གྱི་ཐོག་ཐོག་དེ་ནང་ཆོས་སུ་བཞུགས་པའི་ཡོ་རྒྱུ་ཡང་མཆོག་
 ཚུལ་བཟོད། ཡང་། བྱུང་དཔེ་དེ་རྣམས་ནི་སློབ་ཐང་ནས་ཚུ་ཆོད་གཅིག་ཅུ་གི་
 ཡུལ་འབྲེང་མཁར་གྱི་འགྲམ་དུ་བོན་འཁོར་ཞེས་པའི་བོན་གྱི་གདན་ས་(ད་ལྟ་ཞིག་རོ་
 ལས་མེད།)ཞིག་ཡོད་པ་དེ་ནས་བྲག་ཕྱག་འདྲིར་སློབ་ཚུལ་བཟོད། བྱུང་དཔེ་དེ་རྣམས་
 དུས་རབས་བཅུ་གཉིས་ནས་ཉི་ཤུའི་བར་གྱི་ཡིན་ཚུལ་དང་བྲག་དཔེ་དེའི་མ་དཔེ་ནི་
 སློབ་མི་ས་ཆ་བདག་མེད་འགར་ཡོད་སྲིད་ཅེས་མཁས་པ་དེ་རྣམས་ཀྱིས་ཆོད་དཔག་
 གྲས། ཡང་ན། སློབ་ཐང་ནང་ཆོས་ཤུགས་ཆེར་དར་སྐབས་བོན་གྱི་མིས་བྲག་དཔེ་དེ་
 རྣམས་མེད་པར་མི་འབྱུང་བའི་ཆེད། བྲག་ཕྱག་དེར་སྐས་པའང་སྲིད། དེར་བྲག་དཔེ་
 མང་ཆེ་བ་རྣམས་ནང་གི་ནང་དོན་གཙོ་བོ་ལས་འཇུག་བྱང་མེད་པ་རྒྱུ་ཡིན་པས་དེའི་
 དུས་ཆོག་ས་དེ་བཟོད་དགའ། བྲག་དཔེ་དེ་རྣམས་ད་ལྟ་སློབ་ཐོག་ཐང་དཔལ་ས་སྐུའི་
 ཆོས་སྡེ་དགོན་པའི་བདག་དབང་དུ་ཡོད་པ་དང་། བོ་ལཱ་ཡི་རྒྱལ་སྤྱིའི་ཆོན་རིག་སྡེ་
 ཆོན་(National Science Centre in Poland)ཀྱིས་བྲག་དཔེ་དེ་རྣམས་བོར་
 རྒྱག་རུལ་སྤངས་མི་ཡོང་བའི་ཉར་ཆགས་ཕྱིར་དང་དེར་ཞིབ་འཇུག་གི་སློབ་སྦྱོར་
 གྲེད་ཆེད་དམར་རྫོང་བྲག་དཔེའི་ཉམས་ཞིབ་ལས་གཞི་ཞེས་ཐེབས་རྩམས་མ་དཔལ་
 གཏོར་གྱིན་ཡོད་འདུག་མདོར་ན་བྲག་ཕྱག་དེ་དག་དང་། དེའི་ནང་གི་བྲག་དཔེ་དང་
 ཅ་དངོས་ཀྱིས་སློབ་མི་གནའ་བོའི་ཡོ་རྒྱུ་བསྐྱར་ཞིབ་བྱེད་ཐུབ་པ་དང་། གཞན་ཡང་
 ཡོ་རྒྱུ་མང་པོ་ཞིག་ཐོན་སྲིད་ཅེས་བཟོད་དོ། །

6. སློབ་ཐོག་རྒྱུ་བཀའ་འབུམ་གྱི་ནང་ལ་ལྟུང་ཡི་གེ་བྲིས་པ་ཞིག་ཆེད།
7. སློབ་ཐོག་བྲང་གི་ཕྱག་པའི་གྲུང་དོས་ལ་གཡུང་དུང་རི་མོའི་ལྗེ་བས་རིས་མངའ་བ་
 ཞིག་མཐོང་།
8. སློབ་ཐོག་དམར་གྱི་བྲག་ཕྱག་དང་སློབ་གདམས་ཀྱི་སྡེ་ལི་ཕྱག

9. གློ་བོ་སྒྲེར་ལུང་གི་རྟ་དམག་སྒྲུང་གི་ཕུག་བཅས་ཀྱི་བྲག་ཕུག་ལ་ཁང་སྒྲུག་མང་བོ་
མངའ་བ་དང་མཆོད་རྟེན་དང་ལྷ་མོ་ཡི་གཏེ་ལྷེབས་རིས་ཡོད།
10. གྲུག་ཅེ་ཙ་ཀོ་པ་ནིའེ་(ca. 1200-450 BCE^[7]) དུར་ས་ནས་མིས་ལག་རྩལ་
ལས་བྱུང་བའི་དངོས་རྒྱུ་ཁ་ཤས་བསྐྱུ་རུབ་བྱས་པས། དེ་ནས་མ་ན་རྩ་བྱེང་
བ། (carnelian beads) སྒྲིགས་མདེལ། (shell) གཤམ་རྩིའེ་རི་མོ་ཅན་གྱི་རྩ་
སྒོད། ཟངས་ཀྱི་ལག་གཏུབ། མིའེ་རིགས་ཀྱི་ཟངས་ཀྱི་གཟུགས་དབྱིབས། རྩིའེ་
ཁབ་སྒོམ། མོར་བ། སྤར་རིས་རྒྱུ་བཀོད་ཅན་གྱི་རྩ་ཆས། གསོག་འཛོག་བྱས་པ་
བཅས་ནི་ད་ལྟ་སེར་སྒྲུའེ་ཐོང་གི་འབྲེམ་སྟོན་ཁང་(KapilaVastu Museum) དུ་
གཤམས་ཡོད། སྒྲི་ཕྱགས་ཀྱི་ཙ་ཀོ་པ་ནི་བྲག་ཕུག་ དེའེ་ནང་བྱད་མེད་ལོ་སྤྱི་མཆུ་
ཅམ་ཞིག་གི་ཀ་པ་ལི་ཞིག་རྟེན།
11. Mukti Nath Valley Cave གློ་བོ་རྩ་མིག་བརྒྱ་ཅའེ་ལུང་གཤོངས་བྲག་ཕུག་
ནས་ཅ་དངོས་ཉེར་ལྷ་ལས་ལྷག་ Radio Carbon Dating བརྟག་དབྱང་ཀྱི་ཆེད་
བསྐྱུ་རུབ་བྱས། དེའེ་ནང་ནས་བྲག་ཕུག་གི་ཅ་དངོས་ཉར་ཆགས་བྱེད་སའེ་ཁང་སྒྲུག་
གི་ས་པག་བརྟག་དབྱང་བྱས་པ་ལས། དེའེ་གྲུབ་འབྲས་ནི་བྲག་ཕུག་གི་ཁང་མིག་
དག་ཕྱི་མའེ་སྟོན་གྱི་ལོ་རབས་ 600 དང་ 100 བར་གྱི་ཡིན་པ་ར་འཛོད་བྱུང་བ་
དང་།^[8] ད་དུང་བྲག་ཕུག་གཉིས་བར་གྱི་ཅིག་པ་དེ་ཕྱི་མའེ་སྟོན་གྱི་ལོ་རབས་ 6000

7. Chokhopani, which dates from ca. 1200-450 BCE. Aldenderfer, Mark and Jacqueline T. Eng, Bioarchaeological Analysis of Human Remains from Mustang, Nepal 2010, Ancient Nepal, Number 178, November 2011

8. Ancient Nepal, Introduction by Dr. Dieter Schuh “The organic samples from the bricks of the storage chamber revealed that some of these chambers were construct between 600 and 100 B.C.

ཅམ་གྱི་ཡིན་པ་གསལ་སྟོན་བྱས།^[9] ལུ་མིག་བརྒྱ་ཅེའི་འགྲམ་གྱི་བྲག་ཕྱག་གི་གཞིས་
 ཆགས་དེ་ནི་ལོ་ངོ་བྲག་སྟོང་སྟོན་གྱི་ཡིན་པ་ར་འཕྲོད་བྱུང་བ་ལས་དེ་ནི་ད་བར་བརྟེན་
 པའི་ཉི་མ་ལ་ཡའི་རྒྱུད་ནས་གནས་ཤུལ་རྟེན་ལོས་གྲས་ཤིག་ཡིན། བྲག་ཕྱག་དེའི་
 བཀོད་པ་དེ་ལ་སྟོས་དེ་ཚུམ་བ་པོ་ཁོང་གི་བྲི་བ་ཁ་ཤས་གནང་བ་ལས། གཉིས་ཅམ་
 ཞིག་འདིར་བྲངས་ན། གོང་གི་དོ་ཆས་གསར་མའི་དུས་ཀྱི་ཁྱུ་ཀ་ཅེའི་དུར་ས་དང་
 བྲག་ཕྱག་གནས་ཤུལ་དེ་གཉིས་ཀྱི་བར་ཐད་ཀར་འབྲེལ་བ་གང་ཡོད་དམ་ཞེས་བ་
 དང་། ཡང་ན། ཞང་ཁུང་གི་རུབ་ངོས་རྒྱལ་ཕན་གྱི་བོད་ཀྱི་གནའ་བོའི་མི་དང་བྲག་
 ཕྱག་འདི་གཉིས་བར་ཐད་ཀར་འབྲེལ་བ་གང་ཡོད་དམ། ཞེས་སོ། །

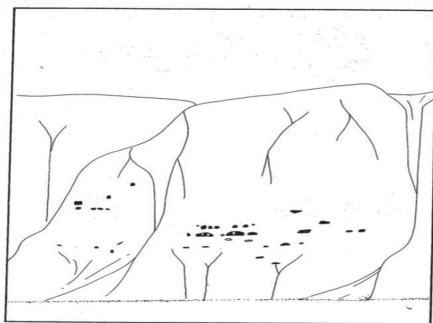
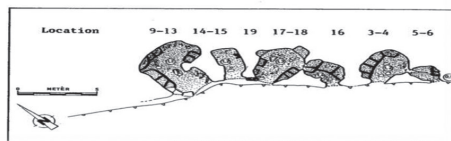

Fig. 2 View of the rock-face from the south with the examined cave system (P-System). Redrawn from a slide.

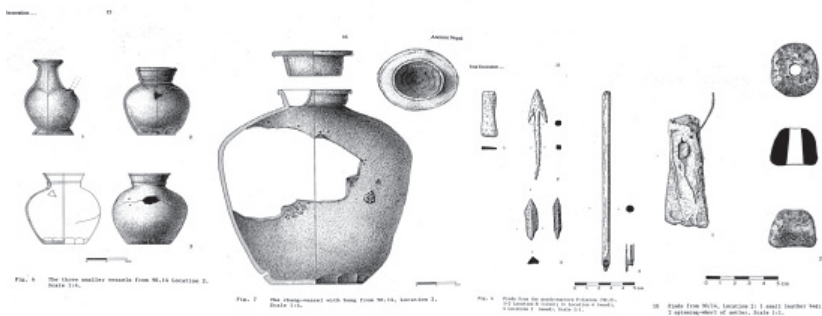
12

བར་གོང་མ། བྲག་ལ་ཕྱག་པ་རི་རྩེ་བརྒྱུད་པ་ཡོད་པ་དང་། བར་ལོག་མ། བྲག་ནང་ལོག་གི་ཕྱག་པའི་རྩམ་པ།

9. Organic samples taken from a wall-construction between two caves in cave-system D revealed that this wall may have been constructs about 4000 B.C.

བྲག་ཕྱག་དེན་ས་ཅ་དངོས་མང་པོ་ཞིག་ཆེད་པ་ནི། རྩམ། རྩམ་པལ་ཆེ་བ་ནི་གཡོ་
 གློལ་བྱེད་ས་དང་། གསོག་འཛོག་བྱེད་ས་བཅས་དང་། ལྷགས་རིགས་ནི། ལྷགས་ཀྱི་
 མདའ་ཅེ། ལྷགས་ཀྱི་གྲི་ཆག་གྲུམ། སེམས་ཅན་དང་འབྲེལ་བའི་ཅ་དངོས་ནི། རུས་
 བ། ཀོ་བ། རས་ཆ། ཤིང་། སེམས་ཅན་གྱི་སྒྲ། ལྷལ་མའི་སྦྱང་པ་བཅས་ཐོན། གནའ་
 རྩམ་རྟོག་ཞིབ་རིག་པས་ཐེངས་དང་པོའི་གྲུབ་འབྲས་ལ་དེར་མངའ་བའི་ཐོག་ཅེགས་
 རུ་མ་ཅན་གྱི་བྲག་ཕྱག་ནི་སྤྱི་ལོའི་ཐོན་རུས་སྐབས་བར་མའི་སོ་ནམ་པས་སྦྱང་གནས་
 སུ་བེད་སྦྱོང་བྲས་ཡོད། དེས་སུ་ནང་པའི་སྒོམ་ཆེན་པས་བེད་སྦྱོང་གནང་བ་ནི་དེར་
 བརྟེན་པའི་ལྷེབས་རིས་དང་ཡིག་རིས་བཅས་ལས་གསལ་བཤད་བྲས།

(ལ) བཀའ་འབྲུམ།

བཀའ་འབྲུམ་ནི་མཆོད་རྟེན་ལ་གོ་ཡང་། སློ་བོར་ཡོད་པའི་བཀའ་འབྲུམ་ནི་བྲག་
 ཕྱག་ཆེ་གས་གཟུགས་ཀྱི་འགྲེལ་བས་པའི་ནང་བཞེངས་ཡོད་པ་དང་། དེ་ནི་ཐོན་གྱི་སྒྲ་
 མཐའ་མི་ཆེན་དཔོན་ཆེན་གྱི་སྒྲ་གདུང་ཡིན་ཚུལ་བརྟོག་པ་ཅམ་ལས་སུས་ཡིན་པ་ར་
 སྦྱོང་བྲུབ་མེད། སློ་བོར་བཀའ་འབྲུམ་ད་བར་བདུན་ཅམ་ཆེད་འདོན་བྱུང་ཡང་། འདིར་
 གསུམ་ཅམ་བརྟོག་ན།

12. སློབ་ནས་ཉལ་གྱི་ཤ་ཀ་ཕྱག་ དེའི་ནང་གི་སྟོ་ཕྱགས་ལ་བཀའ་འབུམ་ཞིག་པོ་ཡོད་
 བ་དང་། ཀ་གདན་བྱ་བཞི་མའི་སྟེང་གི་རི་མོ་ནི། ལུབ་ངོས་ལ་དར་ཅིག་བྱང་ངོས་ལ་
 ཉ་དང་དྲུང་བཅས་ཀྱི་རི་མོ། ཤར་ངོས་ལ་འཁོར་ལོ་སོགས་དང་། བྲག་ཕྱག་གི་ཤར་
 ཕྱགས་ཀྱི་གྲང་ངོས་ལ་སྟོན་བ་དང་དགེ་འདུན་པ་བཅས་ཀྱི་ལྗེབས་རིས་གྲང་ཡོད།
13. བཟ་ཤིས་བཀའ་འབུམ། དེ་ནི་སློབ་གངས་རལ་དང་སྐྱ་རིའི་ཉེ་འགམ་དུ་ཡོད་པ་
 དང་། དེའི་ཐོག་སྟེགས་ན་བཟ་ཤིས་རྟགས་བརྒྱད་དང་རྒྱལ་ཆེན་རིགས་བཞི་གྲིས་
 ཡོད་པ་དང་། ཤོག་སྟེའང་མང་པོ་ཐོན།
14. སློབ་སྐྱ་རིའི་ཕྱག་ དེ་ནི་ཐོགས་ཅེགས་བཞི་ཅན་གྱི་བྲག་ཕྱག་ཅིག་དང་། དེའི་ནང་
 བཀའ་བུམ་ཡོད་པ་དང་དེའི་ཟུར་བཞི་ལ་རྣམ་རྒྱལ་མ་དང་རྟོ་རྟེ་སེམས་པ། སྐུན་
 རས་གཟིགས་བཅས་ཡོད། བཀའ་བུམ་གྱི་དབུ་ཐོག་ཏུ་དཀྱིལ་འཁོར་མངའ་བ་
 དང་། མཆོད་རྟེན་གྱི་ཞབས་ལ་ལྷ་ཆོགས་མང་པོ་དང་། ལྷ་ཁང་གི་ལྗེབས་ངོས་ལ་
 ལྷ་སྐྱ་ཆོགས་བཅས་ཡོད་པའི་རི་མོ་རྣམས་ནི་དུས་རབས་བཅུ་གསུམ་སྐབས་ཀྱི་
 ཡིན་ཚུལ་བརྗོད།

སློབ་སྐྱ་རིའི་ཕྱག་གི་བཀའ་འབུམ།

སློབ་ནས་ཉལ་གྱི་ཤ་ཀ་ཕྱག་གི་བཀའ་འབུམ།

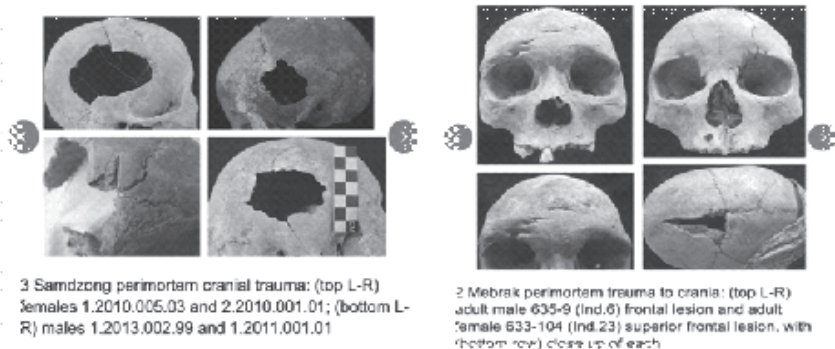
ག) ཏུར་སའི་བྲག་ཕྱག་ནི།

15. རྫོང་རྒྱ་རེ། བྲག་ཕྱག་གི་ནང་ལ་བྱད་མེད་ཞིག་གི་རོ་རྩེད་པ་དང་། དེ་ནི་རུས་རབས་བཅོ་ལྔ་ནས་བཅུ་བདུན་གཡས་གཡོན་གྱི་ཡིན་པ་བརྟུན་པ་དང་། རོའི་རུས་པར་མཆོན་ཅི་དང་བཞག་ཚུལ་ལ་བལྟས་པས་དེ་ནི་སྤར་བོན་གྱི་རུར་སྤྲས་ཀྱི་ཆོ་ག་ཡིན་ཚུལ་དེ་ཅལ་སི་རམ་རྟལ་(Charles Ramble)^[10]གྱིས་སློ་བོ་སྤྱ་བྲག་སྟེ་སློ་བོར་བོན་གྱི་ཕྱང་པ་བརྟུན་པ་དེའི་རུར་སྤྲས་ཆོ་ག་དང་གཅིག་པ་རེད་འདུག་ཅེས་གསལ་བཤད་བྱས་ཡོད།
16. འགོང་པོའི་ཕྱག་ བྲག་ཕྱག་དེའི་ནང་སྤྲེས་པ་གཉིས་དང་བྱད་མེད་གཅིག་གི་རོ་རྩེད་པ་དང་། དེ་ཡང་རུས་རབས་བཅོ་ལྔ་ནས་བཅུ་བདུན་གཡས་གཡོན་ཞིག་གི་ཡིན་པ་བརྟུན།
17. བསམ་རྫོང་བྲག་ཕྱག་ བྲག་ཕྱག་དེ་ནི་མཐོ་ཆད་ 20-25m ཅམ་ཡོད། དེ་ལ་བྲག་ཕྱག་དང་པོ་གཉིས་པ་ཞེས་གཉིས་ཡོད་པ་ལས། དང་པོ་ནི་རུས་རབས་ལྔ་པ་ནས་བྱག་པའི་བར་དང་། གཉིས་པ་ནི་གོང་དེ་ལས་ཉོག་ཅམ་བྱིས་སུ་བྱང་བ་སྟེ་རུས་རབས་བདུན་པ་ནས་བརྒྱད་པའི་གཡས་གཡོན་ཡིན། བྲག་ཕྱག་དེ་གཉིས་ཀྱི་ནང་མི་དང་འབྲེལ་བའི་རུས་པ་ཁྲོན་བསྟོམས་ ༡༣༥ ཅམ་བྱང་བ་དང་། དེ་དག་གྱི་རུས་པར་གཅོད་གཏུབ་ཀྱིས་མས་པ་(Cut marks)དང་། སོ། (dental health) སེམས་ངལ་ལམ་སྟོན་ལྷགས། (Nonspecific stress) བརྒྱུ་སྟོན། (Trauma) ཆོགས་མཆོམས་ཀྱི་ན་ཆ། (joint disease) གཟུགས་ཆད། stature བཅས་ལ་ཞིབ་ཆགས་པོར་བརྟག་དབྱད་བྱས་འདུག།

ད་དུང་། ཏུར་སའི་བྲག་ཕྱག་འདི་ནས་གསེར་གྱི་གདོང་འབག་དང་མིའི་རུས་པའི་

10. ཁོང་གིས་སློ་ཡི་སློར་ཅོམ་མང་དག་ཅིག་སྟེལ་ཡོད་པ་ལས། ལྷག་པར་དུ་སློ་བོར་བོན་གྱི་ཆོ་གའི་སློར་དང་དམར་རྫོང་བྲག་ཕྱག་ནས་ཐོན་པའི་ཕྱག་དཔེ་སློར་བྲིས་ཡོད།

སྒྲོང་བཀྲ་ བཅས་ཀྱི་རྩ་མ་དང་གཞན་ཡང་མིས་བཅོས་པའི་ཅ་དངོས་ལྷགས་རིགས་ཀྱི་གྲི་ སོགས། རྩ་ཆས་སོགས་མང་དག་ཅིག་རྙེད།

3 Samdzong perimortem cranial trauma: (top L-R) females 1.2010.005.03 and 2.2010.001.01; (bottom L-R) males 1.2013.002.99 and 1.2011.001.01

2 Mebrak perimortem trauma to crania: (top L-R) adult male 635-9 (Ind.6) frontal lesion and adult female 633-104 (Ind.23) superior frontal lesion, with (bottom row) close up of each

Tables

Table 1. Samdzong bone inventory and presence of cut marks

Bone	Number	Cut mark	% cut mark
Cranium	10	2	20%
Mandible	5	2	40%
Scapula	5	5	100%
Sternum	1	0	0%
Rib	17	13	76%
Vertebrae (cervical to lumbar)	7	1	14%
Humerus	17	8	47%
Ulna	4	4	100%
Radius	3	1	33%
Os coxa	15	9	60%
Sacrum	3	0	0%
Femur	29	18	62%
Tibia	9	6	67%
Fibula	6	4	67%
Ankle (calcaneus)	2	0	0%
Foot (MT4 and MT5)	2	0	0%
Wrist/hand	0	-	-
Clavicle	0	-	-
Total	135	73	

Table 2. Demographic profile of Samdzong (SD1 and SD2) tombs

Code	Years	MNI	Female	Male
I	Neonate to 2 yrs	0		
C	Child (3-6 yrs)	4		
J	Juvenile (7-12 yrs)	1		
Adol	Adolescent (13-19 yrs)	2	1	
YA	Young adult (20-34 yrs)	2	1	1
MA	Middle adult (35-50 yrs)	5	1	4
OA	Older adult (50+ yrs)	3	2	1
A	Adult of unknown age (20+ yrs)	10	7	2
TOTAL		27	12 Females	8 Males

Table 3. Summary data of cut marks observed in Samdzong burials

Bone	# Cut marks	# Bone type obs.	Cut/Bone type %	Cut/73 cut bones %
Femur	18	29	62%	24.7%
Rib	13	17	76%	17.8%
Os coxa	9	15	60%	12.3%
Humerus	8	17	47%	11.0%
Tibia	6	9	67%	8.2%
Scapula	5	5	100%	6.8%
Fibula	4	6	67%	5.5%
Ulna	4	4	100%	5.5%
Cranium	2	10	20%	2.7%
Mandible	2	5	40%	2.7%
Vertebra	1	7	14%	1.4%
Radius	1	3	33%	1.4%
# Bones with cut marks	73	127		100%

པར་ PD Dr.Perdita Pohle དབྱུང་རྩིས་ལས་སྒྲངས།
བསམ་རྗེ་དྲུས་ནས་རྙེད་པའི་ཅ་དངོས་ཀྱི་སྒྲིལ་དང་། དབྱུང་ཞིབ་བྱས་པའི་གྲུབ་འབྲས།

ཕྱི་ལོ་ ༡༠༠༧ ལོར་སློབ་སྦྱང་གི་བླ་མ་ལྟོག་ཞིབ་བྱས་པར། རྟོན་ཅེར་
 ཕུག་བསམ་རྫོང་། རྫོང་གྲོ་རེ། རིན་ཆེན་སྒྲིང་། རྣམ་ཉོལ་བཅས་ཀྱི་བླ་མ་ཕུག་དེ་དག་
 བེ་མིན་ ༡༥༠ མཐོ་བོ་ཡོད་པ་དང་། དེ་དག་ནི་ཕྱི་ལོ་སྔོན་གྱི་ལོ་ ༡༠༠༠ རྣམ་བཞོས་པ་
 དང་ཆུ་བསྐྱེད་ཚུལ་ཡང་བཟོད།

ཕྱི་ལོ་ ༡༩༩༠ རྣམ་ ༡༩༩༧ ལོར་བལ་ཡུལ་དང་རྒྱ་མ་གཤིལ་མཉམ་ལས་
 གནའ་བྱལ་དངོས་རྒྱུ་ལས་གཞིའི་འོག་(Nepal German Project on High
 Mountain Archaeology) སློབ་སྦྱང་སྤྱད་གཉིས་ལས་སློབ་སྤྱད་ནས་བླ་མ་ཕུག་
 མང་བོ་ཞིག་སྔོག་འདོན་བྱས་པས། དེར་ཀྱག་ཅེ་(འབྲུལ་ཆེད་)ཅེས་པའི་ལུང་བ་ནས་ཅེ་གོ་
 པ་ནི་(Chokhopani)བླ་མ་ཕུག་དང་། ཕུད་རྒྱུ་སྒྲིང་། མེ་བྲབ། བྱིང་ཁ་(ཞིམ་མཁར།)
 རྫོང་། དགའ་རབ་རྫོང་བཅས་ལ་སྔོག་འདོན་དང་བཟག་ཞིབ་བྱས་པ་ལས།

4-མེ་བྲབ་ཕུག

Photo 6: Mummy from Mebrak

བླ་མ་ཕུག་དེའི་མིང་དངོས་མེ་བྲབ་ཅེས་ཡིན་ཆོད་
 འདུག་ཀྱང་། ཡུལ་མིས་མེ་བྲབ་ཅེས་འབོད་པ་ནི་ཡི་
 གའི་ཆོག་འབྲུག་གཉིས་པའི་མིང་གཞི་བ་དེ་ཆོག་སྔ་མའི་
 རྫོང་འཇུག་ཏུ་སློབ་པ། དཔེར་ན་ཆུ་མཆོ་ལ་ཆུ་མཆོ་ཞེས་
 པ་ལྟ་བུའོ། །བླ་མ་ཕུག་དེ་ནི་ས་ནས་ཅིས་པའི་30mམཐོ་
 བོ་ཡོད་པ་དང་། མེ་བྲབ་(450 BCE-CE 50^[11])བླ་མ་
 ཕུག་ནས་སྤྱ་གྲུ་མ་འབྱར་གྱི་སྤར་རམ་རོ་ཞིག་ཐོན། དེ་ནི་ཕྱི་ལོ་སྔོན་གྱི་དུས་རབས་བཞི་

11. Mebrak, 450-BCE-CE 50 Jacqueline T. Eng and Mark Aldenderfer
 (Bioarchaeological Analysis Human Remains from Mustang , Nepal 2010

བའི་ཡིན་པར་བརྟུན།^[12] བརྟུན་ཚུལ་ཞིག་ནི་ཀ་ལི་ལྷན་ཀའི་རྒྱལ་ས་ཚུ་(Kali Gandaki River)དེ་ལོ་ངོ་སྟོང་ཟུག་གསུམ་ཙམ་ནས་རྒྱ་གར་གྱི་ཉི་ཤེས་ཆེན་དང་འབྲེལ་བ་
 ཡོད་པ་དང་། དེ་བཞིན་བོད་དང་དབུས་ཨེ་ཤི་ཡ་དང་འབྲེལ་བ་ཡོད་པའང་བཤད། དབུད་
 ཚུལ་དེའི་^[13]ནང་དེ་ནས་ཐོན་པའི་མིའི་རྩས་པ་ཞིག་ལ་བརྟག་དབུད་བྱེད་པས། རྩས་དེའི་
 རྒྱལ་ས་གྱི་གནས་སྟོན་གྱི་མི་རྣམས་གྱི་མི་རྒྱུད་རིམ་ནི་བྱང་ཨེ་ཤི་ཡ་ཡིན་པ་དང་། དེའི་མི་
 རྒྱུད་རིམ་ནི་སོག་པོ་ཡིན་ཞེས་བརྟུན། མར་པལ་བྲག་ཕུག་དེ་ནས་ཀྱང་རྩོད་པ་ལ་གོང་
 གི་བསམ་རྫོང་བྲག་ཕུག་གི་རོ་ལ་བརྟག་དབུད་བྱས་མཐར་འདྲིར་རྟེན་པའི་རོ་ལ་གཙང་
 གཏུབ་གྱི་རྩས་པ་མེད་པ་མ་གཏོགས་གཞན་ཆང་མ་གོང་བསམ་རྫོང་གི་དྲུང་ས་བཞིན་
 སོ་དང་ཆེགས་མཆམས་སོགས་ལ་བརྟག་དབུད་བྱས་འདུག དེ་བཞིན་ཕུག་པ་དེའི་ནང་
 ལ་གོ་བ་དང་བགས་ཆགས། ཤིང་དང་སྐྱུག་མ་ལས་བཟོས་པའི་ཅ་དངོས། དེ་བཞིན་རྩ་
 མ་དང་ལྷགས་རིགས་ལས་བཟོས་པ་བཅས་ཡོད། དེ་དག་ལ་ Radiocarbon བརྟག་
 དབུད་བྱས་པས་པལ་ཆེ་བའི་དུས་ཆེགས་ནི་འདས་ལོའི་ཕྱི་ལོ་ ༤༠༠ ནས་ ༡༠༠
 ཙམ་ལ་འབྲེལ་བ་དང་ཁ་ཤས་ཤིག་དུས་ཆོད་དེ་ལས་ཏོག་ཙམ་བྱིས་པ་ཐོན།

གཉིས་པ། སྤྱི་ཐོག་ནི་བརྟེན་ཅི་ཙམ་ཡིད་པ།

ཁྱེ་ལོ་ ༡༩༤༣ ལོར་སློབ་པོ་“བཀའ་”ཉིད་པ་ཞེས་པའི་ཡུལ་ཡུང་དང་“ལྷོ་”ཞེས་པ་
དང་”ས་དམར་”ཀྱི་ཡུལ་ཡུང་གསུམ་གྱི་དོ་བཞོས་ནི་དོ་ཆས་གསར་མའི་སྐབས་ཀྱི་ཡིན་
པ་དང་། གནའ་རྗེས་རྟོག་ཞིབ་པས་ཞིབ་པར་བྱས་ནས་དེ་ནི་ཁྱེ་ལོའི་སྤོན་གྱི་དུས་རབས་

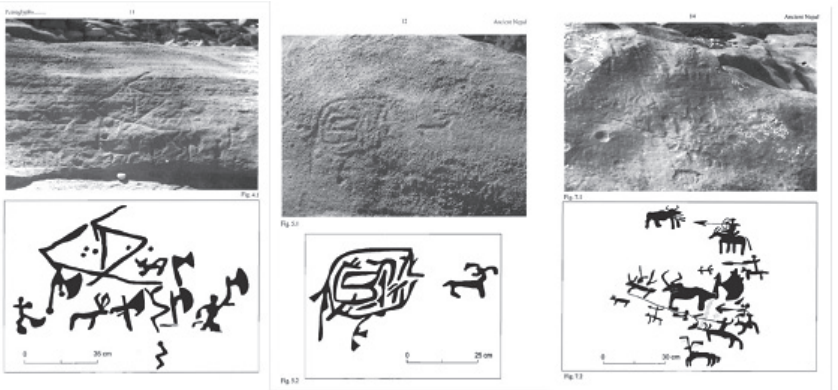
12. Dranal, Prakash (2017) Significant Heritage of Upper Mustang and Issue of Conservation: Dhaulagiri Journal of Sociology and Anthropolpy Vol.11, 2017

13. Aldenderfer, Mark and Jacqueline T. Eng, Bioarcheological Analysis of Human Remains from Mustang, Nepal 2010, Ancient Nepal, Number 178, November 2011

བརྒྱུད་པ་ཙམ་བར་ཁུངས་གཏུགས་ཞེས་བཟོད། བཀའ་གི་དོ་བསྟོན་ནི་ཀ་ལི་ལྷན་ཀྱི་ཡི་
 རྒྱལ་ས་ཁུའི་ལུང་ན་ཤེ་དོ་ལེ་བ་མོ་ཞིག་ཏུ་བསྟོན་ཡོད། དོ་བསྟོན་དེ་ནི་དོའི་ལག་ཆས་
 བསྟོ་བའམ་གཞོང་གིས་བསྟོན་པ་དང་། ཁྱོན་སྟོན་པས་དོ་བསྟོན་རི་མོ་ ༡༡༩ ཙམ་
 རྟེན། དེར་མི་དང་དུད་འགྲོའི་གཟུགས་རིས་ཡོད་པ་དང་། ཡིག་འབྲུ། (Characters)
 བསྟོན་ཡིག་ (inscriptions) སོགས་དུ་མ་དང་། ད་ལྟའི་བར་དོ་བསྟོན་དེ་དག་ནས་
 ཞིག་ལ་བསྟོན་པ་དུས་ཆོད་དེས་གཏན་ཞིག་མ་བྱུང་ཡང་། དེ་ནས་བོད་ཡིག་ཡི་གེ་དང་
 ལྷགས་ཡིག་བྱུང་བ་དེ་གསར་ཤོས་སུ་འཛོག་དགོས། ད་དུང་དེ་ནས་གནའ་བོའི་གཡུང་
 བྱང་རི་མོ་དང་མཆོད་རྟེན། ལུས་པ་བཙས་བསྟོན་ཡོད། ད་དུང་བཟོ་བཀོད་མགོ་རྟོག་
 ཚན་གྱི་འགྲམ་དུ་རི་དྲགས་གནའ་བ་(Blue Sheep) ཞིག་བསྟོན་པ་དེར་ཁོང་ཆོས་ཉ་
 ཚང་ཡ་མཆོད་དང་། དེ་ནི་ཕྱི་ལོའི་སྟོན་གྱི་ལོ་ངོ་རྟོང་གི་ཡུ་རོབ་དང་ཨེ་ཤི་ཡའི་མི་རིགས་
 འབྲེས་མའི་དུད་འགྲོའི་བཟོ་དབྱིབས་ཡིན་ཚུལ་ཡང་བཟོད་འདུག བོ་ལེས་^[14]སྟོ་བོའི་ཡུལ་
 ལུང་ཅེར་སླེབས་ཞེས་པ་ཁ་ཤས་སུ་སེ་སྐད་(སེ་རིབ་སྐད་)Tibeto-Burmin language
 (Seke)ཅེས་རྒྱག་པས། དེས་ན་སྤར་བཀའ་ཅེས་པ་ལུང་པ་དང་ས་དམར་བཙས་སུའང་
 སེ་སྐད་བེད་སྟོད་བྱས་པ་དང་ཕྱིས་སུ་སྟོ་བོའི་སྟེ་སྐད་གྱུར་པ་མིན་ནམ་ཞེས་ཆོད་དཔག་
 གནང་ཞིང་། སེ་སྐད་རྒྱག་མཁན་དེས་ད་ལྟའི་དོ་བསྟོན་གྱི་རི་མོ་དང་འབྲེལ་བ་དང་དཔང་
 རྟགས་ཡིན་ཚུལ་བཟོད། དཔུས་ཨེ་ཤི་ཡའི་གནའ་གཏམ་དུ་ཡོངས་སུ་གྲགས་པའི་ཤ་བའི་
 རི་མོ་དེ་མང་པོ་ཡོད། བཀའ་རྟེན་པར་སེམས་ཚན་རྟོན་པའི་ཆེད་ཁྱི་དང་རི་དྲགས་གནའ་
 བ། དེ་བཞིན་རྟོན་རྒྱག་པ་དང་། འགྲོང་རྟོན་འདུལ་བ། ལྷགས་འཆོ་བ། དམག་འཁྲུག་གི་
 རྣམ་པ་མཆོད་པ་བཙས་གྱི་རི་མོ་བབ་ཆགས་ལ། གསོན་ཉམས་དོད་པ། གནའ་བོའི་ཉམས་

14. PD Dr. Perdita Pohle, “Petroglyphs and abandon sites in Mustang” The studies carried out on the rock art thus offer a further piece of evidence that Kag Nyingba and Samar, nowadays Tbetan-speaking areas, were once inhabited by a non-tibetan population that spoke a Tibeto-Burman language (Seke), and whose religion was highly animistic.

འགྱུར་དང་ལྷན་པ་ཞིག་ཡོད་པ། མདོར་ན་རྩོལ་ཆོས་དེས་སློ་བོའས་ལུང་ཁྱག་དེར་ཡིག་
 འབྲུ་སོགས་བཞོས་པས་རིག་གཞུང་ལྷག་པོ་ཡོད་པ་དང་། མཆོད་རྟེན་དང་བྱམ་པ་བཅས་
 གྱི་ཆོས་གྱི་གོ་རྟོགས་ཀྱང་ཡོད་པ་མ་ཟད། སེམས་ཅན་རྩོལ་པ་བྱེད་པའི་མཆོན་ཆའི་ལུང་
 ཁྱག་དེས་དཔལ་འབྱོར་རིག་གནས་ཀྱང་ཡོད་པ་བཅས་མཆོན་ཐུབ་སོ། །

Figures	Symbolic representations	Symbolic representations
Humans, anthropomorphic figures	Footprints, handprints	Serpents
Anthropomorphic figures	Hoofprints,	Spirals, labyrinths
Rider on horseback / on yak	Circles, half round	Axes
Blue sheep, wild sheep (?), goat (?)	Circles, partly open	Flowers, suns (?)
Wild yak, domesticated yak, cattle (?)	Geometric signs	Various symbols (e.g. buddhist, pre-buddhist)
Deer, horse, dog	Lines	Buddhist symbols
	Serpents	Cup-marks, animal prints

Fig.2: Repertoire and typology of rock art motifs in Kak Nyingba (Draft: P. Pohle)

མཐུག་བསྟུ་བའི་གཏམ།

སློ་བོར་བྲག་ཕྱག་དང་རྫོ་བ་ཆོས་སོགས་ཐོག་མ་ G. Tucci (1953-55) Journey to Mustang ཞེས་པའི་དེབ་ནང་བརྗོད་པ་དང་། དེ་ནས་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༥༦ ལོར་Tibtologist Dr. Dieter Schuh དང་ལས་རོགས་ཀྱིས་སློ་བོར་སླེབས་ནས་བྲག་ཕྱག་ལ་ཞིབ་འཇུག་བྱས། དེ་ནས་རིམ་བས་ཕྱི་རྒྱལ་བ་དང་བལ་པོས་གནའ་རྫས་རྟོག་ཞིབ་པ་རིམ་བས་དབྱད་ཞིབ་དང་དབྱད་ཅེས་དུ་སླེལ་ཡོད་པ་དེར་གསལ་བའི་སློ་སྟོད་ནས་བྲག་ཕྱག་དང་དུར་ས་ ༡༥ དང་། སློ་སྟོད་ནས་ ༦ བཅས་ཁྱོན་སྟོན་པས་ ༢༡ བཅས་འདིར་བཀོད་ཡོད།

འོན་ཀྱང་ད་བར་སུས་ཀྱང་དེས་གཏན་གྱིས་བྲག་ཕྱག་དེ་རྣམས་ཆོ་དོན་དང་ཐོག་མ་སུས་བཆོས་པ་སོགས་བརྗོད་མ་ཐུས། མཁས་བཀོས་སྤར་སློ་བོའི་ཡུལ་མི་རྣམས་བྲག་ཕྱག་ཏུ་བསྐད་པ་དང་བྱིས་སུ་རིམ་བས་ས་ཆ་འཁོད་སྟོན་སུ་སྟོན་ཚུལ་བརྗོད་པ་དང་། ཡང་ཁ་ལས་ཀྱིས་སློ་ནི་བོད་དང་བལ་པོ། རྒྱ་གར་བར་གྱི་ཆོང་ལམ་ཞིག་ཆགས་ཡོད་པས། དེར་དམག་འཁྲུག་མང་པོ་བྱུང་ཡོད་པས། དེར་འཛིགས་སྐྱག་ལས་སྟོབ་བྱིར་བྲག་ཕྱག་ཏུ་སྟོད་ཚུལ། ཡང་དེ་བཞིན་ཁུལ་དེའི་མི་རྣམས་ནི་ལྷ་དང་ལྷ། གདོན་འཕྲེ་དང་གསོན་འཕྲེ་སོགས་ཀྱི་རྣམ་རྟོག་ཆེ་བས། འཕྲེའི་འཛིགས་སྤང་གིས་བྲག་ལ་བཆོས་རྒྱག་ཏེ་ཕྱག་པར་བསྐད་ཅེས་བརྗོད། རྒྱ་མཆན་ཅི་ཡིན་རུང་གོང་དུ་སྟེན་པ་བཞིན་སློ་ནི་ཉི་མ་ལ་ཡུའི་ནང་བྲག་ཕྱག་མང་པོས་དང་། དེའི་ནང་ནས་རྟེན་པའི་གནའ་རྫས་ཀྱིས་ཡུལ་ལྷང་དེའི་ལོ་རྒྱུས་ལོ་ངོ་སྟོང་ཕྲག་མང་པོར་འདེད་ཐུབ་པའི་ཁེ་ཕན་མང་དག་ཅིག་ཡོད་པས། དེར་སྟོབ་སྟོང་བྱ་རྒྱུའི་དོན་གནད་ནི་ད་དུང་ལྷག་ཡོད།

དབུང་གཞིའི་ཡིག་ཆ།

བོད་ཡིག་ཁག

18. བསོད་ནམས་དབང་འདུས། བོད་མྱོངས་ས་མཐོའི་གནའ་རྫས་བརྟག་དབུང་དང་འབྱུང་འགྲུར་གྱི་
མདུན་ལམ། བོད་མྱོངས་ཞིབ་འཇུག་ ༡༩༩༥། ༣
19. བསོད་ནམས་ཆེ་རིང་། མཚོ་ལྗོན་ས་ཁུལ་གྱི་ཟངས་ཆས་དུས་རབས་གྱི་ཁ་རྩབ་རིག་གནས་སྐོར་
རགས་ཅན་གླེང་བ།

དབྱིན་ཡིག་ཁག

20. Dranal, Prakash (2017) Significant Heritage of Upper Mustang and Issue of Conservation: Dhaulagiri Journal of Sociology and Anthropology Vol.11, 2017
21. Regmi, Umesh, Conservation of Tangible and intangible Culture Heritages of Upper Mustang
22. Shrestha, Khadga Man, A Few Words Ancient Nepal, Journal of the Department of Archaeology, Number 130-133 1992-1993, Department of Archaeology Kathmandu, Nepal
23. Schuh, Dr. Dieter, Introduction Ancient Nepal, Journal of the Department of Archaeology, Number 130-133 1992-1993, Department of Archaeology Kathmandu, Nepal
24. Simons, Angela, Trial Excavation of a Cave System in Muktinath valley, Ancient Nepal, Journal of the Department of Archaeology, Number 130-133 1992-1993, Department of Archaeology Kathmandu, Nepal
25. Aldenderfer, Mark and Jacqueline T. Eng, Bioarcheological Analysis of Human Remains from Mustang, Nepal 2010, Ancient Nepal, Number 178, November 2011
26. Pohle, PD Dr. Perdita, Petroglyphs and Abandoned Sites in Mustang A unique Source for Research in Cultural History and Historical Geography
27. Thapa, Azad, Conservation of Ruins: Interpreting the Incomplete Sky Cave of Nepal, 2020 Brandenburgische Technische Universität Cottbus- Senftenberg
28. Aldenderfer, Mark and Jacqueline T. Eng, Death and Burial among Two Ancient High-Altitude Communities of Nepal

Centre for National Security Studies (CNSS) མཉམ་དུ་གན་རྒྱ་འཛོག་པ། ༢༠༢༤ ཟླ ༩ ཚེས་ ༡

རྒྱ་ལའི་སླ་མ་མཐོ་རིམ་སློབ་གཉེར་ཁང་མཉམ་དུ་གན་རྒྱ་འཛོག་པ། ༢༠༢༤ ཟླ ༩ ཚེས་ ༢༠

བོད་སོག་འབྲེལ་ལམ་ཚོགས་འདུ། ༢༠༢༤ ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༡ ནས་ ༢

བོད་སོག་གི་གཞི་རྒྱུན་འཛུལ་བ་ཞེས་པའི་བསྐྱོང་ཚོགས་འདུ། ༢༠༢༤ ཟླ་ ༤ ཚེས་ ༡༠

ཁྱ་གར་ན་གཞིན་བོད་ཡིག་པ་ཉམས་ཞིབ་པའི་ཚོགས་འདུ་ཐེངས་དྲུག་པ། ༢༠༡༩ ཟླ་ ༡༠ ཚེས་ ༡༨ རྒྱས་ ༡༩

བོད་ཁྱ་གཞིན་ཉམས་ཞིབ་པའི་ཚོགས་འདུ་ཐེངས་བརྒྱུ་པ། ༢༠༡༩ཟླ་ ༡༡ ཚེས་ ༤ རྒྱས་ ༡༡

ཁྱེད་ཀྱི་གཞི་གཞི་གི་ཕྱི་ལོ་ལྷན་ཁྲིའི་ལས་འགན་ལྷན་ཁྲིའི་ལས་འགན་གྱི་ཉེན་ཁ་སྒྲོལ་བའི་ཁྲིའི་ལས་འགན་ ༢༠༢༤ ལྷན་ ༢ ལོ་ ༡༤

ཁྱེད་ཀྱི་གཞི་གཞི་ལྷན་ཁྲིའི་ལས་འགན་ལྷན་ཁྲིའི་ལས་འགན་གྱི་ཉེན་ཁ་སྒྲོལ་བའི་ཁྲིའི་ལས་འགན་ ༢༠༢༤ ལྷན་ ༢ ལོ་ ༢༤

Tibet Policy Institute
Gangchen Kyishong
C.T.A. Dharamsala 176215
Distt Kangra (H.P) INDIA
E-mail: tpiadmin@tibet.net
www.tibetpolicy.net

Printed@སྐྱུ་མོ་རྒྱུ་རྒྱུ་རྒྱུ་རྒྱུ་